

T.C.
NEVŞEHİR HACI BEKTAŞ VELİ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TARİH ANABİLİM DALI

AFŞİN ASHABÜ'L-KEHF'İN TARİHSEL SÜRECİ (ANA KAYNAKLAR VE ARŞİV BELGELERİNE GÖRE)

Doktora Tezi

Kemalettin KOÇ

Danışman
Prof. Dr.İlyas GÖKHAN

Nevşehir
Ocak 2017

BİLİMSEL ETİĞE UYGUNLUK

Bu çalışmadaki tüm bilgilerin, akademik ve etik kurallara uygun bir şekilde elde edildiğini beyan ederim. Aynı zamanda bu kural ve davranışların gerektirdiği gibi, bu çalışmanın özünde olmayan tüm materyal ve sonuçları tam olarak aktardığımı ve referans gösterdiğimi belirtirim.

Tezi Hazırlayan
Kemalettin KOÇ

TEZ YAZIM KILAVUZUNA UYGUNLUK

"Afşin Ashabü'l-Kehf'in Tarihsel Süreci (Ana Kaynaklar Ve Arşiv Belgelerine Göre)" adlı Doktora tezi, Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Lisansüstü Tez Yazım Kılavuzu'na uygun olarak hazırlanmıştır.

Tezi Hazırlayan
Kemalettin KOÇ

Danışman
Prof. Dr. İlyas GÖKHAN

Tarih Ana Bilim Dalı Başkanı
Prof. Dr. İlyas GÖKHAN

KABUL VE ONAY SAYFASI

Prof. Dr. İlyas GÖKHAN danışmanlığında Kemalettin KOÇ tarafından hazırlanan "Afşin Ashabü'l-Kehf'in Tarihsel Süreci (Ana Kaynaklar Ve Arşiv Belgelerine Göre)" adlı bu çalışma, jürimiz tarafından Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tarih Ana Bilim Dalı'nda Doktora Tezi olarak kabul edilmiştir.

03/01/ 2016

JÜRİ **İMZA**

Danışman : Prof. Dr. İlyas GÖKHAN

Üye : Prof. Dr. Orhan DOĞAN

Üye : Doç. Dr. Nevzat TOPAL

Üye : Yrd. Doç. Dr. Seyhun ŞAHİN

Üye : Yrd. Doç. Dr. Haşim ERDOĞAN

ONAY:

Bu tezin kabulü Enstitü Yönetim Kurulunun 17 / 01 / 2017 tarih ve 2017-06.58 sayılı Kararı ile onaylanmıştır.

17/01/2017

Enstitü Müdürü

TEŞEKKÜR

Tarih bilimi çalışmalarımda ve özellikle doktora tez çalışmamın planlanma ve yürütülmesi başta olmak üzere her aşamada ilgi, bilgi ve desteğini esirgemeyen danışman hocam Sayın Prof. Dr. İlyas GÖKHAN’a, şükranlarımı sunarım. Aynı zamanda, tez çalışmamın yürütülmesinde bilgi ve tecrübelerinden yararlandığım Sayın hocalarım Prof. Dr. Orhan DOĞAN ve Yrd. Doç. Dr. Seyhun ŞAHİN’e, çalışmada sağladığı destekten dolayı Sayın Yrd. Doç. Dr. Hasan ARSLAN, Yrd. Doç. Dr. Erhan ALPASLAN’a, teknik ve idârî olmak üzere her türlü yardımlarından dolayı Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi Rektörlüğü’ne, Fen-Edebiyat Fakültesi Dekanlığı’na, Tarih Bölüm Başkanlığı’na ve kendilerinden ilim tahsil ettiğim saygıdeğer Tarih Bölümü hocalarına, KSÜ Kahramanmaraş ve Yöresi Kültür Değerlerini Araştırma Merkezi Müdürü Sayın Yrd. Doç. Dr. İbrahim ERŞAHİN’e, Sayın Yasin Kozak ve Cuma Korçak’a teşekkür ederim.

Ayrıca saygıdeğer Anneme ve Babama, kıymetli Aileme, çalışma esnasında her zaman maddi ve manevi yardımlarını gördüklerime, doktora dersleri için Nevşehir’e beraber yolculuk yaptığımız Sayın Bahtiyar Murat Aras’a teşekkür ederim.

AFŞİN ASHABÜ'L-KEHF'İN TARİHSEL SÜRECİ (ANA KAYNAKLAR VE ARŞİV BELGELERİNE GÖRE)

Kemalettin KOÇ
Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü
Tarih Ana Bilim Dalı, Doktora, Aralık 2016
Danışman: Prof.Dr. İlyas GÖKHAN

ÖZET

Ashabü'l-Kehf Vakıası, Hıristiyan ve İslami kaynaklarda geçmektedir. Vakıa, İslamî kaynaklar olan Kur'ân-ı Kerim, dinî ve tarihî kaynaklar ile Osmanlı arşiv belgelerine yansımıştır. Dünya'da ve Türkiye'de Ashabü'l-Kehf mekânı olarak bilinen birçok yer bulunmaktadır. Osmanlı Arşiv belgeleri, tarihi kaynaklar ve birçok tarihçiye göre bu mekânlardan gerçeğe daha yakın olanı Afşin Ashabü'l-Kehf'tir. Afşin'deki mağaranın vaziyet planı ve burada mağaraya düşen güneş ışıklarının açısı Kur'ân-ı Kerim'de verilen bilgilere uygundur. Külliyenin ilk inşası Doğu Roma Dönemi'ne kadar uzanmaktadır. Bu dönemde mağaranın önüne bir ibadethane yapılmıştır. Daha sonra bölgeyi Selçuklular ele geçirmiştir. Selçukluların Maraş Emiri Nusretüddin Hasan Bey tarafından burada 24 Aralık 1215/22 Ocak 1216 inşa faaliyetleri başlamıştır. Ribat, cami, medrese ve handan oluşan külliyenin inşa süreci 1234 yılına kadar devam etmiştir. Selçuklulardan sonra bölgeyi ele geçiren Dulkadir Beyliği idarecileri de külliyeye önem vermiştir. Dulkadir Beyi Alaüddevle Bozkurt Bey, 1500 ve 1510 tarihli iki vakfiye ile buraya gelirler kaydetmiştir. Vakfın idaresini de Tirmizi ailesine vermiştir. Külliyenin giderleri için Efsus başta olmak üzere çevre köy, mezra, çiftlik ve çeşitli cemaatlerin gelirleri vakfedilmiştir. Ayrıca Şahruh Bey de Kayseri Barsama Köyü malikane gelirini buraya vakfetmiştir. Bunun yanında Kayseri/Ağırnas Köyü Barsama Mezrası da vakfedilmişti. Dulkadir Beyliği'nden sonra bölge Osmanlı Devleti'ne bağlanmıştır. Osmanlı Devleti de vakfa büyük önem vermiş ve vakfın gelirlerine dokunmamıştır. Vakfın vakfiye şartlarına göre idaresine devam edilmiştir. Bu dönemde vakıfla ilgili işlemler kayıt altına alınmıştır. Görevlilerin görev tevcihleri, gelirleri, giderleri hep kayıt altındadır. Bu arada vakıfta görevliler arasında çeşitli anlaşmazlıklar olduğu gibi, vakıf gelirlerine de çeşitli müdahaleler olmuştur. Bu müdahaleler idareciler, görevliler, eşkıya ve ahali tarafından yapılmıştır. Devlet bu müdahalelere engel olarak vakfı muhafaza altına almıştır. Ayrıca yörede vergi muafiyeti konusunda anlaşmazlıklar meydana gelmiştir. Bu anlaşmazlıklar bazen anlaşmayla bazen de silah kullanmak suretiyle bertaraf edilmiştir. Bunların yanında Ashabü'l-Kehf'in, toplum üzerinde etkileri de görülmüştür. Bu anlamda camilerde Kehf suresi okunmuş, çeşitli adet ve inanışlar meydana gelmiş, edebiyata ve resme yansımış, çeşitli ibadethane ve ticari yapılara bunların ismi yazılmış veya kazınmıştır. Ayrıca, Ashabü'l-Kehf'in Türk denizcilerinin koruyucusu olduğu inancı gelişmiştir. Buraya ziyaret için gelenler, kurbanlarını keserler, mağarayı ziyaret ederler, küçük şeytan ve büyük şeytanı

taşlarlar. Onlar mağaradaki suyu zemzem olarak kabul ederler ve onu içerler. Çocuğu olmayanlar, hastalığı bulunanlar şifa maksadıyla buraya gelirler. Bunun yanında kehf ashabının isimlerinin yangınları önlediği ve bereket verdiği inancının yaygın olduğu bilinmektedir.

Anahtar Kelimeler: Arabissos, Efsus, Yarpuz, Afşin, Elbistan, Maraş, Selçuklular, Osmanlı Devleti, Dulkadir Beyliği, Ashabü'l-Kehf, Vakıf.

THE HİSTORİCAL PROCESS OF AFŞİN’S ASHABÜ’L-KEHF (ACCORDING TO THE MAIN SOURCES AND ARCHIVAL DOCUMENTS)

Kemalettin KOÇ
Nevşehir Hacı Bektaş Veli University, Institute of Social Sciences
Department of History, Ph.D., December 2016
Supervisor: Prof.Dr. İlyas GÖKHAN

ABSTRACT

Ashab al-Kahf fact is registered in the Islamic and Christian sources. This fact is found on the Kur’ân, religious and historic sources and Ottoman archive documents. There are many places known as Ashab al-Kahf in the world and Turkey. According to Ottoman archival documents, historical sources and many historians, Afşin Ashab al-Kehf is closer to reality than these places. The layout plan of the site and the angle of the sunlight that falls in the cave is suitable with the Kur’ân. The first construction of the complex lies back to the East Rome period. In this period a place of worship was built in front of the cave. Later Selçuks captured the region. Maraş Emiri Nusretüddin Hasan Bey of the Seljuks began construction on 24 December 1215/22 January 1216 here. The construction of the ribat, mosque, madrasa, and khan continued until 1234. After the Seljuks, the Dulkadir principals who took control of the region also gave importance to the compleks. Alaüddevle Bozkurt Bey, came here with two vakfiyes dated 1500 and 1510. He gave the administration of the foundation to Tirmizi family. For the expenses of the complex, the revenues of the surrounding villages, hamlets, farms and various communities, especially Efsus, were dedicated. In addition, Şahruh Bey also has a Life-term tax farm in Barsama village of Kayseri. In addition to this, Kayseri / Ağırnas Village was also entrusted to Barsama Mezra. After Dulkadir Principality, the region was bound to the Ottoman State. In the Ottoman Empire, the foundation has given great importance and has not touched the foundation's incomes. Administration has been continued according to the conditions of foundation’s foundation certificate-charter. In this period, transactions related to the foundation were recorded. The duties, incomes and expenses of the staff who work in the Foundation are always under record. Duties, incomes and expenses of the staff are always on record. In the meantime, there are various disputes among the foundations, and there have been various interventions in the foundation's income. These interventions were made by administrators, officials, bandits and people. The state has kept the foundation under the interference with these interventions. There have also been disputes about tax exemptions in the region. Besides these, the effects of Ashab al-Kahf on the society have been seen. In this sense, the surname of Kehf was read in the glasses, various pieces and beliefs came to the fore, and the names and commercial structures of these places were written or etched. In addition, the belief that Ashab al-Kahf is the guardian of the Turkish seafarers has developed. Those who visit here cut their victims, visit the

cave, stone the little devil and the great devil. They accept the water in the cave as a zemzem and drink it. Those who hasn’t been a child and the disease come here to heal. Besides, it is known that the belief that the names of the khaf Ashwa prevent the fires and bless them.

Keywords: Arabissos, Efsus, Yarpuz, Afşin, Elbistan, Maraş, Turkey Seljuks, Ottoman State, Dulkadir Principality, Ashab al-Kahf, Foundation.

İÇİNDEKİLER

Sayfa No

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

AFŞİN ASHABÜ'L-KEHF VAKFI İLE İLGİLİ YAŞANAN BAZI OLAYLAR VE ASHABÜ'L-KEHF'İN TOPLUM ÜZERİNDEKİ ETKİLERİ

KISALTMALAR

Bk.	Bakınız
BOA	Başbakanlık Osmanlı Arşivi
Çev.	Çeviren
DİA	Diyanet İslam Ansiklopedisi
Drl.	Derleyen
Ed.	Editör
H.	Hicri
Haz.	Hazırlayan
M.	Miladi
M.Ö.	Milattan Önce
M.S.	Milattan Sonra
Neşr.	Neşreden
Öl.	Ölüm tarihi
R.	Rumi
s.	Sayfa
Sad.	Sadeleştiren
ss.	Sayfa sayısı
T.y.	Tarih yok
TDV	Türkiye Diyanet Vakfı
TKGM	Tapu-Kadastro Genel Müdürlüğü
Trc.	Tercüme
TTK	Türk Tarih Kurumu
V.	Vefatı
Vd.	Ve diğerleri
VGM	Vakıflar Genel Müdürlüğü
Yay.haz.	Yayına Hazırlayan

TABLOLAR LİSTESİ

RESİM, ŞEKİL VE HARİTA LİSTESİ

GİRİŞ

Tarihçi, çağını anlamak için geçmişi bilmek zorundadır. Dolayısıyla tarihçinin ilgi alanı olan geçmişte yaşananlar, değersiz olmayıp, aksine kıymetlidir. Bu bakımdan geleceği inşa edebilmek için geçmişi bilmek ve ondan dersler çıkarmak önem arz etmektedir.

Bu bakış açısıyla hazırlanan tez çalışmasının I. bölümünde; Ashabü'l-Kehf olgusu incelenmiştir. Adı geçen olgunun Hıristiyan ve İslami kaynaklardaki durumu değerlendirilmiştir. Olgunun, İslami kaynaklar olan Kur'ân-ı Kerim, dinî ve tarihî kaynaklar ile Osmanlı arşiv belgelerine nasıl yansıdığı tespit edilmiştir. Daha sonra bu olgunun coğrafi durumu incelenerek Dünya'da ve Türkiye'de Ashabü'l-Kehf mekânları araştırılmıştır. Çalışmanın II. bölümü, Afşin Ashabü'l-Kehf ve Külliyesi'ne ayrılmıştır. Öncelikle külliyenin Afşin'deki vaziyet planı ve burada mağaraya düşen güneş ışınlarının tespiti verilmiştir. Sonra külliyeyi oluşturan mimari yapılar ve inşa süreçleri incelenmiştir. Daha sonra külliyenin hizmetinde çalışan görevlilerin isimlerinin tespiti yapılmıştır. Son olarak da mimari yapıların geçirdiği bakım ve onarım çalışmaları açıklanmaya çalışılmıştır. III. bölümnde ise Ashabü'l-Kehf Vakfı'nın kurulması ele alınmıştır. Bu doğrultuda vakfın vakfiyesi, idaresi ve idarecileri, vakıf mallarının ihale usûlü ve külliyenin gelir ve gider kalemlerine ulaşılmaya çalışılmıştır. Bu amaçla, Ashabü'l-Kehf'e hizmet eden cemaatler ve vergi gelirleri ile Ashabü'l-Kehf Evkafı köy, mezra, çiftlik ve yaylaklar araştırılmıştır. Bütün bu gelir kaynaklarının yönetilmesi ve Maraş Evkaf Müdürlüğü'nün kurulması ele alınmıştır. Çalışmanın IV. bölümünde; vakfa yapılan müdahaleler ve vakıfla ilgili anlaşmazlıklar araştırılmıştır. Vakfa yapılan müdahaleler idareciler, görevliler,

eşkıya ve ahali tarafından yapılan müdahaleler olmak üzere tespit edilerek, bu başlıklar altında incelenmiştir. Ayrıca, vakıf görevlilerinin tımar sahibinin hakkına müdahalesi de olmuştur. Bunun yanında vakıfla ilgili anlaşmazlıklarda olmuştur. Bu anlaşmazlıklar esnasında isyan hareketleri meydana gelmiştir. Çalışma esnasında Latin alfebesinde karşılığı olmayan ayn “ ع” harfi (⍰) işareti ile hemze “ ء” harfi (‘) işaretiyle, uzatmaları ise (^) işareti ile gösterilmiştir. Metinlerde okunuşundan emin olunamayan kelimeler (?), okunamayan yerler ise (...) şeklinde gösterilmiştir.

Bu bağlamda, Ashabü’l-Kehf olayı iki büyük sermavi din olan Hıristiyanlık ve İslamiyet’in kaynaklarında yer almaktadır. Kur’ân-ı Kerim’de, bu olay hakkında önemli bilgi verilir. Ayrıca konuyla ilgili Kur’ân-ı Kerim merkezli çeşitli çalışmalar yapılmıştır.

Dünyada, bu olayın yaşandığı yer hakkında çeşitli rivayetler bulunmaktadır. Türkiye’de Ashabü’l-Kehf’in mekânı olarak Afşin, Tarsus, Efes, son dönemlerde ortaya atılan Diyarbakır/Lice bulunmaktadır. Efes’in, bizim konumuz olan Afşin’deki Ashabü’l-Kehf’le bir bağlantısı olmadığı açıktır. Lakin hikâye İslam ve Hıristiyan kaynaklarda benzerlikler içermektedir. Biz bu merkezlerden konumuz olan Afşin Ashabü’l-Kehf hakkında bilgi veren kaynakları incelemeye aldık.

Afşin Ashabü’l-Kehf Osmanlı arşiv belgelerinde Ashabü’l-Kehf Zâviyesi Vakfı, Ashabü’l-Kehf Medresesi Vakfı, Ashabü’l-Kehf Bukası Evkafı ve Camii, Ashabü’l-Kehfü’ş-Şerîf Camii Vakfı gibi isimlerle geçmektedir. Vakıf hangi adla anılırsa anılsın, anlaşılması gereken vakfın “Ashabü’l-Kehf Vakfı” olduğudur. Vakıf olması nedeniyle uzunca bir süre mütevellîler ve zâviyedarlar tarafından idare edildiği ve bu görevliler arasında evkafın gelirinin alınması noktasında zaman zaman ihtilafa düşüldüğü görülmüştür. Böylece vakfın geliri, bazen müderrisler bazen de zâviyedarlar tarafından alınmıştır. Bir ara bu ihtilafı gidermek için vakfın geliri 40 hisse kabul edilip 24 hisse mütevellîlere, 16 hisse de müderrislere ayrılmıştır. Taraflar bundan sonra birbirlerinin hissesine müdahale etmemeleri hususunda uyarılmışlardır.

Vakıfların var olma ve varlıklarını sürdürmeleri, gelirlerine bağlıdır. Zira vakıf hizmetlerinin yürütülmesi için temel dayanak gelirler ve huzur ortamıdır. Güçlü bir siyasi iradenin sağladığı huzur ortamında, gelirlerin düzenli olarak elde edilmesi ve gerektiği gibi safedilmesi gerekir. Aşayişsizlik ve vakfa yapılan haksız müdahale hizmet aksamasına yol açar.

Ashabü'l-Kehf'le ilgili belgelerde, Efsus'ta meydana gelen çeşitli olaylar da göze çarpmaktadır. Bu olayların halkın normal yaşantısını etkilediği muhakkaktır. Bu olayların vakıfla direkt bağlantısı olmadığı düşünülse de dolaylı olarak vakfı ve vakıf çalışanlarını etkilemiştir. Bu olaylar kronolojik olarak incelenmiştir.

Çalışma esnasında, Osmanlı Devleti'nden intikal eden en zengin ve çeşitli arşiv malzemesini ihtiva etmesi sebebiyle Osmanlı Devleti'nin ana arşivi olan Başbakanlık Osmanlı Arşivi'ne ait defter, sicil ve vesikalardan istifade edilmiştir. Bunun yanında çeşitli dönemlerde tarihçiler, tefsirciler ve coğrafyacılar da bu konu üzerinde çalışmıştır. Bu kişiler tarafından hazırlanan eserlerden de yararlanılmıştır.

Bun kişiler arasında Taberî (ö:922/923), Zemahşerî (ö:1144), İbn Atıyye (ö:1147), İbnü'l-Cevzî (ö:1201), Fahreddin er-Razî (ö:1210), Muhammed b. Ahmed Kurtubî (ö:1273), Beyzâvî (ö:1286), Ebu'l-Berekat Nesefî (ö:1310), Ali b. Muhammed el-Hâzin (ö:1341), Ebü'l-Fidâ İbn Kesir (ö:1373), Suyûtî (ö:1505), Şehâbeddin Mahmûd el-Âlûsî (ö:1854), Ayıntâbî Mehmed Efendi (ö:1699), Tantâvî b. Cevherî el-Mısrî (1862-1940), Elmalılı Hamdi Yazır (1878-1942), Muhammed Tahir İbn Âşûr (1879-1973), Muhammed Hüseyin Tabatabâî (1904-1981),[1] Tâbiîn'den Vehb bin Münebbih (ö:732), yazar ve hadisçi Muhammed ibn İshak (ö:767), Seyyah Ali b. Ebû Bekir el-Herevi (ö:1215), İbnü'l-Esir (l166-1234), Haleb Tarihi yazarı İbnü'l-Adîm (ö:1262), Zekeriya el-Kazvini (ö:1283), Muhyiddin İbn Abdü'z-Zahir (ö:1292), İbn-Haldun (ö:1406), Hacı Bektaş Vilayetnamesi, Hüseyin Vaiz Kaşifi (İran, ö:l505)'nin Mevahib-i Aliye (Tefsir-i Hüseyni), Bursalı İsmail Hakkı (ö:1715)[2]

[1] Ali Akpınar, Kurân'ın İşaret Ettiği Yerlerden Ashabı Kehf'in Yerini Bilmenin İnanç Turizmine Katkı Açısından Önemi, **Kahramanmaraş Sempozyumu Bildiri Kitabı**, 6-8 Mayıs 2004, Kahramanmaraş, 1170.
[2] Faruk Sümer, **Eshabü'l-Kehf, (Yedi Uyurlar)**, İstanbul: Türk Dünyası Araştırmaları Vakfı, 1989, 32-37; Ali Afşaroğlu, **Ashab-ı Kehf ve Rakıym: Mağara Arkadaşları**, İstanbul: Ağaç Yayınları, 2000, 257-266.

İbn Bibi (ö:1285'ten sonra),[3] Memluk Dönemi tarihçilerinden Baybars el-Mansuri ed-Devadari (ö:1325), son dönem Memluk tarihçisi İbn-i İyas, ünlü İslam coğrafyacısı Yakut el-Hamavî (ö:1229),[4] Selçuklu döneminde Niğdeli Kadı Ahmed (1286/1287 - 12 Eylül 1333?),[5] Ebu Hayyan (ö:1344),[6] Biruni, Sealebi, Makrızi,[7] Evliya Çelebi (1611-1682),[8] Ahmed bin İsmail İzmirî (XVIII. yy.),[9] Muhammed Emin (XIX. yy.)[10] gibi tarihçi, coğrafyacı ve tefsirciler eserlerinde Ashabü'l-Kehf hakkında bilgiler vermişlerdir.

Ayrıca, Ord. Prof. Mükrimin Halil Yinanç,[11] İ.Kılıç Kökten,[12] Prof. Dr. Faruk Sümer,[13] Prof. Dr. Refet Yinanç,[14] Prof. Dr. İlyas Gökhan,[15] Prof. Dr. Ahmet Eyicil,[16] Prof. Dr. Mehmet Özkarcı,[17] Ali Afşaroğlu,[18] Hüseyin Aşık,[19] Prof. Dr. Ahmet Akgündüz, Yaşar Baş, Rahmi Tekin ve Osman Kaşıkçı (birlikte)[20], Yaşar Alparslan,[21] Orhan Yavuz ve Mevlüt Gülmez,[22] Ebu'l-Kasım b. Revâha[23] gibi

---

[3] İbn Bibi, **el-Evamirü'l-Alâ'iyye fi'l-umûri'l-Alâiyye (Selçukname)** I, Mürsel Öztürk (çev.), Ankara: Kültür Bakanlığı, 1996, 370; Gökhan, Selçuklular Zamanında Maraş, 154; İlyas Gökhan, XIII. Yüzyılda Maraş, **Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi**, Sayı 13, 2005, 199.

[4] İlyas Gökhan, **Selçuklular Zamanında Maraş**, Kahramanmaraş: Kahramanmaraş Büyükşehir Belediyesi, 2013, 154.

[5] Ali Ertuğrul, **Niğdeli Kadı Ahmed'in El-Veledü'ş-Şefik Ve'l-Hafidü'l-Halik'ı: Anadolu Selçuklularına Dair Bir Kaynak**, Cilt 1, Ankara: TTK, 2015, 67, 75.

[6] Elmalılı, Cilt 5, 350.

[7] Sümer, Eshabü'l-Kehf, 68.

[8] Evliya Çelebi, (Hafız Mehmet Zıllî), **Günümüz Türkçesiyle Evliya Çelebi Seyahatnamesi: Konya-Kayseri-Antakya-Şam-Urfa-Maraş-Sivas-Gazze-Sofya-Edirne**, 3. Cilt 2. Kitap, Seyit Ali Kahraman, Yücel Dağlı, (hzl.), İstanbul: Yapı Kredi, 2006, 263-264.

[9] Hanife Koncu, Bir Ashâb-ı Kehf Kıssası: Hâzâ Kıssa-i Ashabü'l-Kehf, **Divan Edebiyatı Araştırmaları Dergisi**, Sayı 10, İstanbul 2013, 275, 285.

[10] Muhammed Emin, **Ashabü'l-Kehf Ve'r-Rakim**, İstanbul. Darül Tabaatül Amire, 1848, 16.

[11] Mükrimin Halil Yinanç, Maraş Emirleri, **Tarihi Osmani Encümeni Mecmuası**, Cilt 9-10, Sayı 7/84, Tarihi Osmani Encümeni (hzl.), 1341, ss.85-100.

[12] İ. Kılıç Kökten, Maraş Vilayetinde Tarihten Dip Tarihe Geçiş, **Arkeoloji Dergisi**, Sayı X/I, 1960, 44-49.

[13] Faruk Sümer, **Eshabü'l-Kehf, (Yedi Uyurlar)**, İstanbul: Türk Dünyası Araştırmaları Vakfı, 1989.

[14] Refet Yinanç, Eshab-ı Kehf Vakıfları, **Vakıflar Dergisi**, Sayı XX, 1988, ss.311-319.

[15] İlyas Gökhan, **Selçuklular Zamanında Maraş**, Kahramanmaraş: Kahramanmaraş Büyükşehir Belediyesi, 2013.

[16] Ahmet Eyicil, Afşin Ashab-ı Kehf, **Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi**, Sayı: 14, 2005, 269-287.

[17] Mehmet Özkarcı, **Türk Kültür Varlıkları Envanteri Kahramanmaraş 46,** Cilt II, Ankara: TTK, 2007.

[18] Ali Afşaroğlu, **Ashab-ı Kehf ve Rakıym: Mağara Arkadaşları**, İstanbul: Ağaç Yayınları, 2000, 97-112, 257-266.

[19] Hüseyin Aşık, **Ashab-ı Kehf: Mağara Arkadaşları**, İstanbul: Demir Kitabevi, 1981.

[20] Ahmet Akgündüz vd., **Arşiv Belgeleri Işığında Tarsus Tarihi ve Ashab-ı Kehf**, Tarsus: Tarsus Ticaret ve Sanayi Odası, 1993.

[21] Yaşar Alparslan, **Eshab-ı Kehf: Vukuu ve Şuyuu**, Serdar Yakar, (ed.), Kahramanmaraş: Ukde, 2010.

araştırmacılar da Ashabü'l-Kehf hakkında bilgiler veren çalışmalara imza atmışlardır. Bunun yanında Kahramanmaraş Belediyesi tarafından 2012 yılında konu ile ilgili bilgi şöleni düzenlenmiştir. Bu bilgi şölenine birçok araştırmacı katılım sağlamıştır. Asıl konumuza geçmeden evvel Ashabü'l-Kehf Olgusu üzerinde durmak gerekir.

ASHABÜ'L-KEHF OLGUSU

Ashabü'l-Kehf kıssası İslâm'ın dışındaki diğer bazı dinlerde ve çeşitli efsanelerde de yer almaktadır. Hindistan'da bir tek kişinin uzun süre uykuda kalması olayında olduğu gibi (Bhagavat Gita, Ramayana...), Hint destanlarından Mahabharata'da köpekleriyle birlikte yedi kişinin az yiyip içme, az uyuma, çok ibâdet etme, nefsin arzuladığı şeylerin aksini yapma, dünya lezzetlerinden sakınmak sûretiyle nefsi terbiye etme maksadıyla krallığa ve dünyaya yüz çevirdikleri nakledilir. Yahudilik'te Talmud'da Honi ha-Me'aggel adlı şahsın yetmiş yıl, Abimelek'in de altmış altı yıl uykudan sonra uyandıkları hikâye edilir. Hıristiyanlık'ta "Efes'in yedi uyurları" adıyla bulunur. İmparator II. Theodosius'un saltanatının otuz sekizinci yılında Efes'e yakın bir mağarada hiç bozulmamış bazı cesetlerin bulunması olayına dayanır. İslamiyette ise Ashabü'l-Kehf ile ilgili kıssa, bir mağara da yıllarca uyuduktan sonra tekrar uyandıkları Kur'an-ı Kerim'de haber verilen arkadaş grubudur.[24]

1. Ashabü'l-Kehf'in Tarihi Durumu

1.1. İsim-Terim

Ashabü'l-Kehf "mağara arkadaşları" demektir.[25] Ashab "sahipler", "bir şey veya bir kimseye mensup olanlar" anlamına gelmektedir. Kehf de "mağara", "in", "sığınılacak yer" anlamlarına gelmektedir. Ashabü'l-Kehf denilince "Bir mağarada yıllarca uyuduktan sonra tekrar uyandıkları Kur'ân-ı Kerîm'de haber verilen arkadaş grubu."[26] kastedilmektedir.

---

[22] Orhan Yavuz, Mevlüt Gülmez, **Manzum İlk Ashab-ı Kehf Kıssası (İnceleme-metin-dizin-tıpkıbasım)**, Konya: Palet, 2015.
[23] Yinanç, Maraş Emirleri, 91; Alparslan, 242.
[24] İsmet Ersöz, Ashab-ı Kehf, **DİA**, Cilt 3, İstanbul: TDV, 1991, 465.
[25] Ebu'l-Fida İsmail İbn-i Kesir, **Muhtasar İbn. Kesir Tefsiri: Kur'ân-ı Kerim'in Hadislerle Tefsiri**, Cilt 3, Arif Erkan (Mütercim), İstanbul: Sağlam Yayınevi, 1992, 383.
[26] Ersöz, 465.

Ashabü'l-Kehf kelimesi birkaç şekilde yazılmaktadır. Birçok yerde Eshab-ı Kehf şeklinde yazılmaktadır ki bu yazım yanlıştır. Çünkü eshab *sehebe* fiilinden gelmekte ve yerde sürüklenmek, çekmek, peşi sıra sürülmek anlamındadır.[27] Bu kelime Arapça *Sin* harfi ile yazılır. Ashab ise *sahabe'*den gelmekte olup Arapça *Sad* harfi ile yazılmakta ve arkadaş, dost anlamına gelmektedir. [28] O yüzden bu ifadeyi Ashabü'l-Kehf veya Ashab-ı Kehf diye yazmak ve okumak doğru olacaktır.[29] Kelime grubu Başbakanlık Osmanlı belgelerinde Ashabü'l-Kehf şeklinde yazılmıştır.

1.2. Hıristiyanlıkta Ashabü'l-Kehf

Ashabü'l-Kehf, Hıristiyan kaynaklarında "Seven Sleepers" yani (Yedi Uyurlar) ve The Martyrs (İnancı için ölenler) şekillerinde adlandırılmaktadır.

Hıristıyanlıktaki rivayetlerin aslı, Süryanî kaynaklarında yaygın olan ve Sarug (M.521) tarafından Acta Sanctorum'da yer alan bir vaazda anlatılan hikâyedir.[30] Bu hikâye batı dünyasına Süryanî kaynaklarından geçmiştir.[31] Daha sonraki kaynak, Ortaçağın en önemli tarihçileri arasında sayılan ve Tourslu Gregory olarak bilinen Georgius Florentius Auveigne'nin (M.539-594)[32] yedi uyurların hikâyesini anlattığı kitabı gelmektedir. Kitapta hikayenin Suriye kökenli eski bir efsanenin en yaygın şekli olduğu belirtilir.[33]

---

[27] İlyas Gökhan, Ashabü'l-Kehf'in Tarihsel Süreci, **Uluslar arası İnanç Turizmi ve Eshab-ı Kehf Sempozyumu 20-22 Eylül 2012**, Kahramanmaraş, 2013, 80.
[28] Şemseddin Sami, **Kamus-u Türkî**, Ahmed Cevdet (neşr.) Dersaadet: İkdam Matbaası, H.1317, 710.
[29] Gökhan, Ashabü'l-Kehf'in Tarihsel Süreci, 80.
[30] **The Seven Sleepers Of Ephesus** Http://encyclopedia.jrank.org/SCY_SHA/SEVEN_SLEEPERS_OF_EPHESUS_THE.html, 27 Nisan 2016.
[31] Hasan Reşit Tankut, **Maraş Yollarında**, Yaşar Alparslan, Serdar Yakar (ed.), Kahramanmaraş Ukde, 2008, 129-130; **The Seven Sleepers Of Ephesus** Http://encyclopedia.jrank.org/SCY_SHA/SEVEN_SLEEPERS_OF_EPHESUS_THE.html, 27 Nisan 2016.
[32] Marnie Hughes-Warrington, **Tarih Bilimine Yönveren Düşünürler: En Önemli 50 Tarihçi: Ortaçağ Tarihçileri**, Yahya Ayyıldız (Ed.), İstanbul: Etkileşim Yayınları, 2015 https://books.google.com.tr/books?id=YlTOBAAAQBAJ&pg=PT10&dq=Tarih+Bilimine+Y%C3%B6nveren+D%C3%BC%C5%9F%C3%BCn%C3%BCrler:+En+%C3%96nemli+50+Tarih%C3%A7i:+Orta%C3%A7a%C4%9F+Tarih%C3%A7ileri&hl=tr&sa=X&redir_esc=y#v=snippet&q=Georgius%20Florentius%20Auveigne%20&f=false, 28 Nisan 2016.
[33] The Seven Sleepers Of Ephesus Http://encyclopedia.jrank.org/SCY_SHA/SEVEN_SLEEPERS_OF_EPHESUS_THE.html, 27 Nisan 2016.

Efsaneye göre, Decius (M.250)'un zulmüne uğrayan Efesli yedi genç, bir mağaraya gizlenir. Fakat Decius bunların saklandığı yeri bularak mağaranın girişini kapattırır. Böylece içeride mahsur kaldığı düşünülen gençler birbirlerine sarılarak uyuyakalır. Yaklaşık 200 yıl sonra Efesli bir çoban, Coelian Dağı üzerinde bulunan bu mağarayı yeniden bulur. Çobanın duvarla uğraşması sonucu mağaranın içerisine ışık girer. İçeriye ışık girince mağarada mahsur kalan yedi genç uyanır. Uyanan gençlerden Yemliha (Jamblicus), yiyecek almak için şehre gider. Şehre varınca, Mesih'in adının açıkça telaffuz edildiğini ve şehir kapılarının üzerinde haç bulunduğunu görerek çok şaşırır. Bir fırına girip yanındali Decius Dönemi'ne ait parayla ekmek almak ister. Elindeki paranın eski olması, onun hazine bulan birisi olarak düşünülmesine yol açar. Hemen yakalanıp yetkililerin karşısına çıkarılır. Bunun üzerine Yemliha yaşadıklarını orada bulunanlara anlatmak zorunda kalır. Kaynakta, bilahare hikâyeyi dinleyen İmparator II. Theodosius'un öldükten sonra dirilmenin hak olduğunu bizzat yaşayan birinin ağzından dinlemekten mutluluk duyduğunu ve Yemliha'nın sonrasında tekrar uykuya daldığını ifade eder.[34]

Giriş Resim 1.1. Hıristiyanlıkta Yedi Uyurların Bir Resmi[35]

[34] The Seven Sleepers Of Ephesus Http://encyclopedia.jrank.org/SCY_SHA/SEVEN_SLEEPERS_OF_EPHESUS_THE.html, 27 Nisan 2016; Tankut, 129-130.
[35] https://tr.wikipedia.org/wiki/Ashab-%C4%B1_Kehf, 02 Eylül 2016.

Hikâyenin en iyi bilinen Batı versiyonu ise XIII. yüzyılın ortalarında sözlü kültürden derlenmiş olup Dominikli keşiş James de Voragine'in (Jacopo da Varazze, 1230-1298) ünlü Altın Efsanesi'dir (Legenda Aurea). Sözkonusu anlatımın Ortaçağ'ın Latince el yazmalarını içeren son derece etkili bir eser olduğu ve birçok dile tercüme edildiği belirtilir. 175 bölümden oluşan eserde, Hıristiyanların saygı duyduğu azizlerin hayatları ve kısa risaleleri bulunur. Bunlardan birisi Efes Yedi Uyurları'nın ünlü hikâyesidir. Bu rivayete göre, İmparator Decius (M.250) Hıristiyanlara zulüm yapınca, buna karşı çıkan yedi dindar genç erkek Efes yakınlarında bir mağaraya sığınır. Bunlar uykuda iken mağaranın ağzı Decius tarafından ördürülür. Uyandıklarında, sadece kısa bir süre için uyuduklarını düşünerek biraz yiyecek alması için Jamblichus'u pazara gönderirler. Jamblichus şehre geldiğinde kendisine her şey garip görünür. Binalar değişmiş, İsa Mesih insanlar tarafından serbestçe konuşulur olmuştur. Şehir kapıları üzerinde haçlar vardır. Kendisi burasının Efes olduğuna inanamaz. Sonunda, en az 372 yıl sonra uyandıklarını fark eder. (Burada mağara ehlinin M.622 tarihinde uyandığı söylense de bu ismi taşıyan İmparator I.Theodosius (M.379-395) veya II.Theodosius (Saltanatı: M.408-450)'un hüküm sürdüğü bilindiğinden hüküm sürdükleri tarihlerle örtüşmez.) Yedi gencin ortaya çıkmasıyla imparatorun da katıldığı büyük bir dini bayram yapılır. Gençleri gören, bu mucizesi için Tanrı'ya teşekkür eder. Mağara ise bu olayın sonrasında hac merkezi haline gelir. Bu hikâyenin Legenda Aurea'nın etkisiyle Ortaçağ Avrupası'nda yaygın olarak bilindiği belirtilmiştir.[36]

Rivayetlerden bir diğeri ise XVIII. yüzyılda yaşayan İngiliz tarihçi Edward Gibbon (1737-1794) tarafından aktarılmıştır. Buna göre Ashabü'l-Kehf olayı, Roma İmparatoru Decius zamanında vuku bulmuştur. Gençlerin belirli bir süre uyduktan sonra uyanmaları ise Roma İmparatoru Genç Teodosius zamanındadır. Decius'un saltanatıyla Teodosius arasında geçen süre ise iki yüz yıldır.[37]

[36] Pieter W. Van Der Horst, **Pious Long-Sleepers İn Greek, Jewish, And Christian Antiquity**, *Tradition, Transmission, and Transformation from Second Temple Literature through Judaism and Christianity in Late Antiquity*, http://orion.mscc.huji.ac.il/symposiums/13th/papers/Horst.pdf, 27 Nisan 2016, 93; http://booksandjournals.brillonline.com/content/books/b9789004299139_005, 28 Eylül 2016, 93.

[37] Edward Gibbon, **Roma İmparatorluğu'nun Gerileyiş Ve Çöküş Tarihi**, Cilt 3, Asım Baltacıgil (çev.), İstanbul: Bilim/Felsefe/Sanat Yayınları, [t.y.], 199-201; Giuseppe Simone Assemani, **Bibliotheca Orientalis Clementino-Vaticana**, Cilt 1, Romae: Typis Sacrae Congregationis De Propaganda Fide, 1719 http://digitale-sammlungen.ulb.uni-bonn.de/content/titleinfo/121369, 28 Nisan

Gibbon'un rivayetindeki olay şöyle anlatılır: İmparator Decius Hıristiyanlara zulüm yapınca, zulmü kabul etmeyen Efes'li yedi soylu genç, bir dağın eteğindeki büyük bir mağaraya sığınır. Gençlerin burada saklandığını öğrenen zalim hükümdar, mağaranın ağzını kalın bir duvarla kapatarak onları ölüme terk etmek ister. Böylece mağarada mahsur kalan yedi genç derin bir uykuya dalar. Uykuları, mucizevî bir şekilde yüz seksen yedi yıl sürer. Bu sürenin sonunda dağın sahibi olan Adolius'un adamları, yapılacak binada kullanılmak üzere mağara ağzındaki taşları yerinden söker. Duvar ortadan kaldırılınca güneş ışıkları mağaranın içine vurur. Işıkla birlikte Yedi Uyurlar da gözlerini açar. Ancak birkaç saat uyumuş olduklarını düşünürler. Karınları çok acıktığından, ekmek alması için Yemliha'yı şehire gönderirler. Yemliha şehre vardığında doğduğu şehri tanıyamaz. Giysileri farklı, konuştuğu dili ve ekmek almak için verdiği para eski olunca, durum fırıncının dikkatini çeker. Bir define bulmuş olmasından şüphe edilen Yemliha yakalanıp mahkemeye çıkartılır. Mahkemede başlarından geçen olayları anlatır. Yemliha ile arkadaşlarının putperest hükümdarın zulümlerinden kaçmalarından bu yana iki yüz yıla yakın bir zamanın geçmiş olduğu hesaplanır. Bunun üzerine İmparatorun kendisi, Efes piskoposu, papazlar, yargıçlar ve halk Yedi Uyurlar'ın mağarasına gider. Bu yedi insan, mağarada dua ettikten sonra hikâyelerini anlatırlar ve ardından son nefeslerini verirler. İmparator Genç Teodosius'un ölümünden iki yıl sonra dünyaya gelen Suriye piskoposu Jacques Sarug da, Efes uyurlarının hikâyesini vaazlarının birinde anlatır. Bu rivayet Tours'lu Gregorius'un çabasıyla, VI. yüzyılın bitiminden önce Hami-Sami dil ailesinden olan Siryakça (Assur-Aram)*'dan yani Süryanice'den

---

2016, 335-338; Seven Sleepers of Ephesus Http://Global.Britannica.Com/Topic/Seven-Sleepers-Of-Ephesus, 28 Nisan 2016.

* Siryakça (Assur-Aram) Hami-Sami Dil Ailesi'ndendir. Bk.: Jochen Rehbein**,** Multilingualism Through Community Languages – Challenge Or Opportunity Of Higher Education, **2nd Eunom Symposium**, November 17-19 2010, Leeuwarden/Netherlands Http://Www.Mercator-Research.Eu/Fileadmin/Mercator/Conferences_Files/2010nov18-19/Copyright_Rehbein_-_Jochen_Rehbein_-_Multilingualism_Through_Community_Languages_-_Challenge_Or_Opportunity_Of_Higher_Education.Pdf, 28 Nisan 2016; Jochen Rehbein**,** Multilingualität in Bildungseinrichtungen: Ein Vorschlag für mehrsprachige Erziehung in modernen Gesellschaften – ein deutsch-türkischer Vergleich, **1. Internationales AMuSE-ExpertInnentreffen**, September 24 - 25 2013, Wien Http://Amuse.Eurac.Edu/Documents/Publications/Scientific/Eportfolio_Vienna_Final.Pdf, 28 Nisan 2016.

Latince'ye çevrilir. Diğer taraftan buna benzer bir inanışın izlerine İskandinavya'nın kimi uzak köşelerinde de rastlanır.[38]

M.4 Eylül 973 tarihinde Batı Harezm'in başkenti Kat şehrinde dünyaya gelen Biruni El-Asar El-Bakiye (Maziden Kalanlar) adlı kitabında Ashabü'l-Kehf'den bahseder. Bu kitaba göre bir Hıristiyan mezhebinden olan Nesturîler, Tişrin Ayı'nın 5. günü Efes'teki Ashabü'l-Kehf'i (Yedi Uyurlar) anmaktadırlar. Ayrıca, Halife Mûtasım'ın Rum hükümdarına gönderdiği elçiyle birlikte Ashabü'l-Kehf'in yerlerini bizzat gören ve onlara dokunan bir kişiyi de göndermiştir. Bununla birlikte o mezarlara bizzat dokunan Muhammed b. Mûsâ b. Şâkir'in, bunların gerçekten Yedi Uyurlar'a mı yoksa başka birilerine mi ait oldukları konusunda şüphesi bulunmaktaydı. Hatta Müneccim Ali b. Yahya, görevini yerine getirip geri dönerken bu yere girmiştir. Anlattığına göre burası küçük bir dağ imiş. Dışarıdan dağın içine doğru giden bir koridorla bazen satıhla aynı hizada, bazen dağın eteğinde dibe doğru inen, sonra üç yüz metre kadar yeraltında ilerleyen bir dehliz varmış. Bu dehliz geçildikten sonra dağ içinde yarı açık, çatısı yontma birçok sütuna dayalı bir boşluğa varılmaktaymış. Burada pek çok oda varmış. Ali b. Yahya, hikâyesine devamla orada on üç kişi gördüğünü, içlerinden birinin bıyığı henüz terlememiş bir delikanlı olduğunu, üzerlerinde yün pelerinler, yünlü elbiseler, ayaklarında ise sandal ve çizmeler bulunduğunu anlatarak, aralarından birinin alnına sarkan saçlarını tuttuğunu ve saç tellerinin dökülmediğini nakletmektedir. Bu ölülerin, bahsimiz olan Kehf ashabı değil de, rahip olduğuna işaret edilmektedir. Özellikle rahiplerin cesetleri uzun süre bozulmadan kalmaktadır. "Çünkü (yeme içme konusunda) kendilerine azap ettiklerinden vücutlarındaki nem oranı düşmekte, derileriyle kemikleri arasında çok az bir şey kalmaktadır. Yağı bitmiş kandil nasıl sönerse, onlar da o şekilde sönerler ve bazen asalarına dayanmış vaziyette yüzlerce yıl öylece kalabilirler." Bu tür şeylere zaman zaman manastırlarında rastlanmaktadır. Hıristiyanlara göre mağarada yatanlar, 372 yıl uyumuştur.[39]

---

[38] Gibbon, 199-201; Assemani, 335-338 http://digitale-sammlungen.ulb.uni-bonn.de/content/titleinfo/121369, 28 Nisan 2016 ; Seven Sleepers of Ephesus Http://Global.Britannica.Com/Topic/Seven-Sleepers-Of-Ephesus, 28 Nisan 2016.

[39] Ebu Reyhan El-Biruni, **El-Asar El-Bakiye (Maziden Kalanlar),** D. Ahsen Batur (çev.), İstanbul: Selenge Yayınları, 2011, 9, 302-303.

Yedi Uyurların isimleri Hıristiyan batı geleneğinde Maximian, Malchus, Marcian, John, Denis, Serapion ve Konstantin olarak bilinirken, Hıristiyan Doğu geleneğinde Maximilian, Jamblichus, Martin, John, Dionysius, Antonius ve Konstantin olarak bilinmektedir.[40]

Efes Yedi Uyurları'nın sayısı, Grek-Batı (Eski Yunan) geleneğinde de yedidir. Jacques de Sarug'a dayandırılan ve Süryanîce yazılan vaazda ise bu sayı sekizdir. İsimler ise hıristiyan kaynaklarında farklıdır.[41]

Yedi Uyurlar Fransızların Grand Ansiklopedisinde "Sept Dormans" olarak adlandırılmış ve konu hakkında şu bilgiler verilmiştir:

> "*Roma İmparatoru "Dekyus-Decius" Hıristiyanlara katliam yapmaktaydı. Bu katliam sırasında, soylu bir aileye mensup yedi kardeş Maksimyans, Malkus veya Marfus, Martinyanus, Konstanitnos, Diyonisyus, Yohanis ve Sürasiyu kendilerini dini terk etmeye zorlamak isteyen Efes valisinin tehditlerine cesaretle karşı koymuş ve bir mağaraya sığınmışlardı. Vali onları ve köpeklerini bu mağarada ölmeleri için mağaranın kapısını ördürmüştür. Duvar bitmeden önce bir Hıristiyan bu olayla ilgili olarak yazdığı rakimi (bakır levha) mağaradan içeri atmıştır. Bunlar mağarada uykuya daldılar. 150 sene veya 197 sene sonra, M.448 yıllarında, II.Teodos zamanında yalnız bir gün uyumuş olduklarını zannederek uyandılar. İçlerinden birini yiyecek satın almak için şehre gönderdiler. Bu adam, şehrin kapılarda haç işaretlerini görerek hayrete düştü. Aynı zamanda alış veriş ettiği kimselere imparator Dekyus zamanından kalma sikkeler gösterdiği için onları da hayrete düşürdü. Olayı haber alan Efes piskoposu, imparator ve imparatoriçe bu olağanüstü olayı hayretle seyretmek için, derhal mağaraya gittiler. Bu yedi kişi, ölülerin dirileceğine böylece delil gösterdikten sonra, yeniden uykuya daldılar ve bir daha uyanmadılar. Bunların sığındıkları mağara daha sonra müminler için kutsal kabul edildi. Bunların bıraktıkları eşyalar Marsilya'ya taşındı. Taşınma esnasında kullanılan büyük taş sandık Marsilya'daki Sent Viktor kilisesindedir. 528[*] tarihinde Suriye piskoposu "Jean dö Sarağ"'un bir kıssa şekline soktuğu bu destan sonradan Greguvar Düloz tarafından Süryanîce'den Latince'ye tercüme edildi ve çoğaltıldı. Bu eserin ismi Düglorya Martirom'dur. Bu yedi kişinin isimleri Yunan ve Latin, Habeş ve Rus takvimlerinde bazı değişiklikle ile zikredilmiştir. Yunan takvimlerinde sekizinci olarak köpeğin ismi de görülüyor. Latin kilisesinde bunların isimlerini anma*

---

[40] Seven Sleepers of Ephesus Http://Global.Britannica.Com/Topic/Seven-Sleepers-Of-Ephesus, 28 Nisan 2016.

[41] Ersöz, Ashab-ı Kehf, 465.

[*] Bu Tarih, The Seven Sleepers Of Ephesus Http://encyclopedia.jrank.org/SCY_SHA/SEVEN_SLEEPERS_OF_EPHESUS_THE.html, 27 Nisan 2016'da, "521" olarak kaydedilmiştir.

töreni 7 Temmuz'da yapılmıştır. Yunan kilisesine göre yedi kişinin mağaraya kapandıkları gün 4 Ağustos ve uyandıkları gün 22 Kasım'dır.[42]

Olay Ana Britannica Ansiklopedisi'nde ise efsane olarak adlandırılmıştır. Efsaneye göre, inancı için ölen III. Yüzyıl Hıristiyanları (a group of 3rd-century Christian martyrs) olarak adlandırılan Efes Yedi Uyurları, mucizevî olarak tekrar uyandırılmıştır. Uyandıktan sonra ise insanlar arasında bir kült haline gelmiştir. İmparator Justinianus buraya VI. yüzyılda muhteşem St. John bazilikasını inşa etmiştir. Burada şehrin bir liman kenti olduğu vurgulanmaktadır.[43] Ayrıca Hıristiyanlıkta VI. yüzyılın başından itibaren saygı duyduğu ve Kuzey Afrikalı hacı Theodose tarafından 530'lara doğru kabirlerinin ziyaret edildiği belirtilmiştir.[44]

1.3. İslamî Kaynaklarda Ashabü'l-Kehf

Ashabü'l-Kehf'in hikâyesi çeşitli İslami kaynaklarda küçük farklılıklarla anlatılmaktadır. Farklılık teferruattadır. Tarih kitaplarında ve tefsirlerde, konuyla ilgili önemli rivayetler ve kayda değer haberlere rastlanmaz. Pek çoğunda yorumdan gelen, küçük farklar görülmektedir.[45] Bilindiği üzere İslam'ın iki temel kaynağı, Kur'ân-ı Kerim ve Hadis'tir. Biz de konuyu bu kaynaklar ile tefsir kitapları ve İslam tarihinin diğer kaynaklarına müracaat ederek değerlendirmeye çalışacağız.

1.3.1. Kur'ân-ı Kerim'de Ashabü'l-Kehf

Aşağıda görüleceği üzere, Kehf Suresi'nde kıssaları anlatılan Ashabü'l-Kehf'in (Mağara Arkadaşları) isimleri, sayıları, olayın geçtiği yer ve zaman Kur'an'da açık olarak belirtilmemiştir. Ayrıca kıssa anlatılırken ilginç detaylar da verilir.

1.3.1.1. Kehf Suresi

Kur'ân-ı Kerim'de adını Ashabü'l-Kehf'ten alan Kehf suresi bulunmaktadır. Bu surede anlatılan kıssalardan birisi Ashabü'l-Kehf kıssası olup, sure de ismini buradan almaktadır.[46] Ashabü'l-Kehf kıssası 9-26. ayetler arasındadır.

---

[42] Elmalılı M. Hamdi Yazır, **Hak Dini Kuran Dili**, Cilt 5, İsmail Karaçam vd. (Sad.), İstanbul: Erkam Matbaacılık, 348-349.
[43] **Ephesus** http://academic.eb.com/levels/collegiate/article/32766, 22 Eylül 2016.
[44] Ersöz, Ashab-ı Kehf, **DİA**, Cilt 3, 465.
[45] Faruk Sümer, **Eshabü'l-Kehf, (Yedi Uyurlar)**, İstanbul: Türk Dünyası Araştırmaları Vakfı, 1989, 20.
[46] İbn-i Kesir, Cilt 3, 383.

Kur’ân-ı Kerim’de, Ashabü’l-Kehf’in kimler oldukları, niçin oraya girdikleri ve orada ne kadar kaldıkları gibi konular geniş olarak anlatılmaktadır. Ashabü’l-Kehf’i anlatan âyetlerde “*Ey Muhammed, şimdi biz sana onların kıssasını olduğu gibi dosdoğru anlatacağız. Onlar rablerine iman etmiş gençlerdi. Biz de onların hidayetlerini artırmıştık.* K*avimlerinin karşısına dikilip tam bir kararlılıkla şunu söyledikleri zaman, biz onların kalblerini pekiştirip cesaret vermiştik. Bizim rabbimiz, göklerin ve yerin rabbidir. Biz, ondan başka hiçbir ilah tanımayız. Yemin olsun ki eğer biz bunun aksini söyleyecek olursak o takdirde saçma bir şey söylemiş oluruz.”* demişlerdir. Ayrıca bu kişilerin mağarada 309 yıl kaldıklarını belirtilmiştir.[47]

Şimdi Kehf Suresi’nin ayetlerine bakalım:

9. *Yoksa sen, (sadece) Ashab-ı Kehf ve Ashab-ı Rakîm’i mi bizim ibret verici delillerimizden sandın*?

10. Hani o gençler mağaraya sığınmışlardı da, “Ey Rabbimiz! Bize katından bir rahmet ver ve içinde bulunduğumuz şu durumda bize kurtuluş ve doğruluğa ulaşmayı kolaylaştır” demişlerdi.

11. Bunun üzerine biz de nice yıllar onların kulaklarını (dış dünyaya) kapattık (Onları uyuttuk).

12. Sonra onları uyandırdık ki, iki zümreden hangisinin bekledikleri süreyi daha iyi hesap ettiğini bilelim.

13. Biz sana onların haberlerini gerçek olarak anlatıyoruz: Şüphesiz onlar Rablerine inanmış birkaç genç yiğitti. Biz de onların hidayetlerini artırmıştık.[*]

14, 15. Kalkıp da, “Rabbimiz, göklerin ve yerin Rabbidir. O’ndan başkasına asla ilâh demeyiz. Yoksa andolsun ki saçma bir söz söylemiş oluruz. Şunlar, şu kavmimiz, O’ndan başka tanrılar edindiler. Onlar hakkında açık bir delil getirselerdi ya! Artık

---

[47] Ebu Cafer Muhammed B.Cerir Et-Taberi, **Taberi Tefsiri,** Cilt 5, Hasan Karakaya, Kerim Aytekin (Trc.), İstanbul: Hisar Yayınevi, 1996, 331.

[*] Ashabü’l- Kehf kıssasının Bizans imparatoru Decuis’in (Dekyanus’un) devrine ait olduğu rivayet edilmektedir.

kim Allah'a karşı yalan uydurandan daha zalimdir?" dediklerinde onların kalplerine kuvvet vermiştik.

*16. (İçlerinden biri şöyle dedi:) "Mademki onlardan ve Allah'tan başkasına tapmakta olduklarından yüz çevirip ayrıldınız, o hâlde mağaraya çekilin ki, Rabbiniz size rahmetini yaysın ve içinde bulunduğunuz durumda yararlanacağınız şeyler hazırlasın."**

17. (Orada olsaydın) güneş doğduğunda onun; mağaralarının sağ tarafına kaydığını, batarken de onlara dokunmadan sol tarafa gittiğini görürdün. Kendileri ise mağaranın geniş bir yerinde idiler. Bu, Allah'ın mucizelerindendir. Allah, kime hidayet ederse işte o, doğru yolu bulandır. Kimi de şaşırtırsa, artık ona doğru yolu gösterecek bir dost bulamazsın.

18. Uykuda oldukları hâlde, sen onları uyanık sanırsın. Biz onları sağa sola çeviriyorduk. Köpekleri de mağaranın girişinde iki kolunu uzatmış (yatmakta idi.) Onları görseydin, mutlaka onlardan yüz çevirip kaçardın ve gördüklerin yüzünden için korku ile dolardı.

19. Böylece biz, birbirlerine sorsunlar diye onları uyandırdık. İçlerinden biri: "Ne kadar kaldınız"? dedi. (Bir kısmı) "Bir gün, ya da bir günden az", dediler. (Diğerleri de) şöyle dediler: "Ne kadar kaldığınızı Rabbiniz daha iyi bilir. Şimdi siz birinizi şu gümüş para ile kente gönderin de baksın; (şehir halkından) hangisinin yiyeceği daha temiz ve lezzetli ise ondan size bir rızık getirsin. Ayrıca, çok nazik davransın (da dikkat çekmesin) ve sizi hiçbir kimseye sakın sezdirmesin."

20. "Çünkü onlar sizi ele geçirirlerse ya taşlayarak öldürürler, yahut kendi dinlerine döndürürler. O zaman da bir daha asla kurtuluşa eremezsiniz."

21. Böylece biz, (insanları) onların hâlinden haberdar ettik ki, Allah'ın va'dinin hak olduğunu ve kıyametin gerçekleşmesinde de hiçbir şüphe olmadığını bilsinler. Hani

---

* Ashabü'l-Kehf, bu konuşmadan sonra uykuya dalmışlardır. Bundan sonraki âyetler onların uykudaki hâllerini tasvir etmektedir.

onlar (olayın mucizevî tarafını ve asıl hikmetini bırakmışlar da) aralarında onların durumunu tartışıyorlardı. (Bazıları), "Onların üstüne bir bina yapın, Rableri onların hâlini daha iyi bilir" dediler. Duruma hâkim olanlar ise, "Üzerlerine mutlaka bir mescid yapacağız" dediler.

22. (Ey Muhammed!) Bazıları bilmedikleri şey hakkında atıp tutarak: "Onlar üç kişidirler, dördüncüleri köpekleridir" diyecekler. Yine, "Beş kişidirler, altıncıları köpekleridir" diyecekler. Şöyle de diyecekler: "Yedi kişidirler, sekizincileri köpekleridir." De ki: "Onların sayısını Rabbim daha iyi bilir. Zaten onları pek az kimse bilir. O hâlde, onlar hakkında (Kur'ân'daki) apaçık tartışma(yı aktarmak)dan başka tartış- maya girme ve bunlar hakkında onlardan hiçbirine bir şey sorma."

23. Hiçbir şey hakkında sakın "yarın şunu yapacağım" deme!

24. Ancak, "Allah dilerse yapacağım" de. Unuttuğun zaman Rabbini an ve "Umarım Rabbim beni, bundan daha doğru olana ulaştırır" de.

25. Onlar mağaralarında üç yüz yıl kaldılar. Buna dokuz daha eklediler.

26. De ki: "Kaldıkları süreyi Allah daha iyi bilir. Göklerin ve yerin gaybını bilmek O'na aittir. O, ne güzel görür; O, ne güzel işitir! Onların, O'ndan başka hiçbir dostu da yoktur. O, hükmüne hiçbir kimseyi ortak etmez."[48]

Kur'ân-ı Kerim'de anlatılan Ashabü'l-Kehf Kıssası'nda hikâyenin bir özeti yapıldıktan sonra gençlerin şehirden kaçarak mağaraya sığınmaları; mağarada uykuya dalmaları; yeniden diriltilmeleri; yeniden diriltildikten sonra yiyecek ihtiyacı için içlerinden birini şehre göndermeleri; insanların Ashabü'l-Kehf'i gördüğünde yeniden dirilmenin hak olduğunu anlamaları ve mağara girişine mescid yapmaları anlatılır. Ayrıca Ashabü'l-Kehf'in sayısı ile ilgili tartışmaya girilmemesi ve bunları sadece Allah (c.c.)'ın bileceği bildirilir. Son olarak da şemsî takvime göre 300 yıl,

[48] **Kur'ân-ı Kerim Meali,** Halil Altuntaş, Muzaffer Şahin (hzl.), Ankara: Diyanet İşleri Başkanlığı, 2011, http://kuran.diyanet.gov.tr/kuran_meal.pdf, 316-318, 26 Haziran 2016.

kameri takvime göre 309 yıl uyudukları, ama yine de ne kadar uyuduklarını Allah'tan (c.c.) başka kimsenin bilemeyeceği anlatılır.

Surenin nüzulüyle ilgili bir rivayette, "Kureyşliler adamlarından birkaçını Medine'de bulunan Yahudi Hahamlarına göndermiş ve onlardan Peygamberlik hakkında bilgi almak istemiştir. Yahudi Hahamları da onlara, Resulullah'tan Ashabü'l-Kehfi, dünyayı dolaşan Zülkarneyn'i ve Ruh'un ne olduğunu sormalarını söylemiştir. Eğer bu sorulara cevap verirse onun Hak Peygamber olduğunu, veremezse yalancı olduğunu ve söylediklerinin uydurma olduğunu ifade etmişlerdir. Kureyşlilerin adamları Mekke'ye dönmüş ve Kureyşliler Resulullah'a bu soruları sormuştur. Resulullah da kendilerine yakın bir zamanda cevap vereceğini vaadetmiştir. Fakat o sırada vahyin inmesi gecikince Mekkeliler, insanlara, Resulullah'ın aleyhinde propaganda yapmaya başlamışlardır."[49]

Nüzul sebebiyle ilgili başka bir rivayette ise, Kureyşliler Nadr İbn Haris ve Ukbe İbn Ebu Muayt'ı Medine'deki Yahudi hahamlara göndererek peygamberlik hakkında bilgi almalarını istemişlerdir. Bu iki kişi gelerek Yahudi hahamlarına Hz. Peygamberin durumunu sormuşlar, sözlerinden bir kısmını aktararak halini anlatmışlardır. Yahudi hahamları onlara, Hz. Peygambere şu üç kıssayı sormalarını istemiştir. Bunlardan ilki, eski devirlerde yaşamış ve geçip gitmiş delikanlıların hikâyelerini, ikinci olarak yeryüzünü gezen adamın durumunu, üçüncü olarak da ruhun ne olduğunu sormalarını istemişlerdir. Eğer o, bu konular hakkında bilgi verirse onun peygamberliğine inanmalarını, cevap veremezse inanmamalarını tavsiye etmişlerdir. Nadr İbn Haris ve Ukbe İbn Ebu Muayt tekrar Kureyşlilerin yanına gelip olan biteni anlatmışlardır. Kureyşliler de Hz. Peygambere gelip, Yahudi hahamlarının kendilerine söylediklerini Hz. Peygamberden sormuşlardır. Rasûlullah (s.a.) onlara ertesi gün cevap vereceğini söyler. Fakat inşallah demediğinden on beş gece beklediği halde bu konuda vahiy gelmez. Nihayet Mekke halkı cevabın gelmediğini belirterek taşkınlık eder. Vahyin kesilmesi Rasûlullah'ı (s.a.) üzüntüye boğar. Mekke halkının söyledikleri de ona ağır gelir. Bunun üzerine Hz. Cebrail

[49] Taberi, Taberi Tefsiri, Cilt 5, 333.

Allah (c.c.) katından Kehf Ashabı'ndan bahseden sûreyi getirir. Bu sûrede Kureyşlilerin yaptıklarına üzülmesinden dolayı Hz. Peygambere serzeniş bulunulur.[50]

Bu olayı değerlendiren Elmalılı, Ve'd-Duha Suresi'nin de bir iki gün vahyin geciktirilmesi dolayısıyla indiğini belirterek yüce Allah'ın ilk vahyini Hira mağarasında gönderdiği Hz. Peygamberine, Kehf Suresi'ni indireceği zaman önce ona beş-on gün Ashabü'l-Kehf'in çektiği sıkıntıları yaşattığını ifade eder.[51]

Bununla beraber İbn İshak'ın bu rivayetinin Hadis Usûlü açısından delil göstermeye uygun bir haber olmadığını belirtir. İbn İshak'ın rivayetinde tanınmayan biri (Mısır halkından ihtiyar bir kişi) olmasının rivayeti zayıflattığını ve İbn İshak'ın da rivayeti zayıf gördüğünü ve bu rivayeti benimsemediğini belirtmektedir. Elmalılı sonuç olarak surenin iniş sebebi hakkında zikredilen üç soru ile ilgili rivayeti birçok yönden kusurlu bulmaktadır. Bu rivayetin sahih hadis kitaplarında bulunmadığını belirterek bu surenin tefsirinde bu rivayete dayanmanın caiz olamayacağını vurgulamaktadır. Kendisi surenin esas iniş sebebinin, surenin 4. ayetindeki "*Allah çocuk edindi*" denilmesi olduğunu düşünmektedir. Amaç doğrultusunda bu ifadenin ilimde yeri olmayan büyük bir yalan olduğu açıklanarak, bu sözü söyleyenler uyarılmakta ve kendileri tevhide davet edilmektedir. Elmalılı ayrıca Zülkarneyn ile ilgili sorunun cevabının da bunun tamamlayıcısı olduğunu belirtmiştir. Bunun yanında Ashabü'l-Kehf kıssasını açıklamakla, sonraki Hıristiyanlar gibi Allah'a çocuk isnat edenlerin yalancılıklarına ve Allah'ın ayetlerini inkâr edenlerin mahvedildiklerine delil getirmek için söylendiğini kaydederek sonunda da "*De ki: Rabbimin beni, bundan daha yakın bir zamanda dosdoğru bir başarıya ulaştırması umulur*." (Kehf, 18/24) emri ile Hz. Muhammed'in (S.A.V.) başarısının bundan pek yakın bir süre içinde ortaya çıkacağı ümidinin vaat edildiğini ve müjdelendiğini kaydetmektedir. Yani Ashabü'l-Kehf'in uyuduğu 309 seneden çok daha az bir süre içinde, İslam'ın galibiyetinin gerçekleşeceğini düşünmektedir. Ve bu suredeki üç kıssadan her biriyle

[50] Ebu'l-Fida İsmail İbn Kesir, **Hadislerle Kur'ân-ı Kerim Tefsiri**, Bekir Karlığa, Bedreddin Çetiner (çev.), Çağrı Yayınları, Cilt 9, 1993, 4934-4935; Muhammad Labib Syauqi, **Abdülkadir Geylani'nin (V. 561/1166), El-Fevâtîhu'l-İlahiyye Adlı Tefsirinde Kehf Sûresinin İşari Yönü**, Yüksek Lisans Tezi, Necmettin Erbakan Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Temel İslam Bilimleri Ana Bilim Dalı Tefsir Bilim Dalı, Konya, 2014, 64; İbn Kesir, **El Bidaye Ve'n-Nihaye = Büyük İslam Tarihi**, Cilt 2, Mehmet Keskin (çev.), İstanbul: Çağrı Yayınları, 1994, 187.

[51] Elmalılı, Cilt 5, 337-339.

Hz. Muhammed'in (S.A.V.) muvaffakiyetinde meydana gelecek tecelli mertebelerine örnek verildiğini belirterek "*Kim Rabbine kavuşmayı istiyorsa, salih amel işlesin ve ibadette hiçbir şeyi Rabbine ortak koşmasın*" (Kehf, 18/110) davetinin yapıldığını vurgulamaktadır.[52]

Kehf Sûresi'nin fazileti hakkında birçok Hadis-i Şerif zikredilmiştir:

Berâ b. Âzib "Üseyd b. Hudayr Kehf sûresini okudu. O anda evinde bir at bulunuyordu. At ürkmeye başladı. Üseyd, namazdan selam verdi bir de ne görsün atı bir duman veya bulut kaplamış vaziyette. Üseyd gelip bunu Resulullah'a anlattı. Resulullah da '*Oku ey falan (Üseyd) o gördüğün, Kur'an okunurken inen, huzur verici şeydir.*' buyurdu." der.[53]

Hz. Peygamber (s.a.v.) diğer bir Hadis-i Şerif'inde ise "*Kim Kehf Sûresi'nin başından on âyet ezberleyecek olursa Deccalın şerrinden korunmuş olur.*" Diğer bir rivayette ise: "*Kim, Kehf sûresinin sonundan on âyetini ezberleyecek olursa Deccalın şerrinden korunmuş olur.*" buyurmaktadır. Başka bir rivayette bu ifade *"Kim, Kehf Sûresi'nin başından üç âyet okursa Deccalın fitnesinden korunmuş olur."* Şeklindir.[54]

Hz. Peygamber (s.a.v.) Deccal hakkındaki bir hadisde "*Sizden kim onun zamanına yetişecek olursa ona karşı Kehf Sûresi'nin baş tarafını okusun. O sûrenin baş tarafı sizi, Deccalın fitnesinden korur.*"[55] buyurur.

Hz. Peygamber (s.a.v.) bir başka hadis-i şerifinde "*Kim, Kehf Sûresi'nin başını ve sonunu okuyacak olursa bu sûre o kişi için ayaklarından başına kadar nur olur.* (Onu kaplar) *Kim de tamamını okuyacak olursa bu sûre o kişi için yerden göğe kadar uzanacak bir nur olur.*"[56] der.

---

[52] Elmalılı, Cilt 5, 337-339.
[53] İbn Kesir, Muhtasar İbn. Kesir Tefsiri, Cilt 3, 383; Taberi, Taberi Tefsiri, Cilt 5, 334-335.
[54] İbn-i Kesir, Muhtasar İbn. Kesir Tefsiri, Cilt 3, 383; Taberi, Taberi Tefsiri, Cilt 5, 334-335.
[55] İbn-i Kesir, Muhtasar İbn. Kesir Tefsiri, Cilt 3, 383; Taberi, Taberi Tefsiri, Cilt 5, 334-335.
[56] Taberi, Taberi Tefsiri, Cilt 5, 335.

Hz. Peygamber bir gün Kehf Suresi'ni okuduğu sırada kendisini bir bulut parçasının kapladığını haber veren kişiye onun sekine (Rahat ve sakin olma, sükûnet) olduğunu, okuduğu Kur'ân'dan dolayı indiğini haber verir. Ayrıca Cenab-ı Hakk'ın gösterdiği şekilde yaşayanlara sekinet indiğini, onları meleklerin dinlediğini ifade eder.[57]

Abdulkadir Geylânî bu sureyi okumanın faziletinden bahisle "*Her kim Kehf süresini düzgün bir tilavet ederse, onu adalet çizgilerine getirir ve sapıklıktan korur. Öte yandan bu kişi Peygamberlerin ahlaklarıyla ahlaklanır. Çünkü Kur'ân'a göre Peygamberlerin ahlâkı ölçüdür. Bundan dolayı Kur'ân ile davranmak ve yaşamak kişiyi dinde kemale erdirir.*"[58] der.

1.3.1.2 Ashabü'r-Rakîm

Kur'an-ı Kerim'in 9. Ayeti'nde *Yoksa sen, (sadece) Ashab-ı Kehf ve Ashab-ı Rakîm'i mi bizim ibret verici delillerimizden sandın*? diyerek Kehf ve Rakîm ashabından bahsetmektedir. Bu âyette; Allah'ın, hayret uyandıran delillerinin Ashabü'l-Kehf'ten ibaret olmadığına, sürekli olarak gerçekleştikleri için, sıradan işlermiş gibi algılanan sayısız olayların da birer ilâhî kudret göstergesi olduklarına dikkat çekilmektedir. Burada Kehf'in mağara ve dağların içindeki dehliz demek iken, Rakîm'in âyette sözü edilen mağaraya konulan kitabe olduğu düşünülmektedir. Bazı alimlere göre rakîm, mağaraya sığınan gençlerin mensub olduğu köyün veya kentin adıdır. Rakîm, yüksek dağ ve tepe anlamına da gelmektedir.[59]

Rakim kelimesi, fail veznindedir. Aslı ise merkumdur. Merkumdan Rakime dönüştürülmüştür. Bunun yanında Yunus'un rivayetine göre Rakîm, kitaptır.[60]
1277'de Baybars'ın Anadolu seferine katılan ve Afşin Ashabü'l-Kehf'teki eserleri gören İbn Abdi'z-Zâhir, Kehf'e yakın bir yerde konaklamıştır. Mağaraya yakın bir yerde, üzerinde Rumi veya başka eski bir yazı (mine'l-hatti'l-kadim) bulunan bir sütun olduğunu ifade eder. Asıl gerçeğin Kehf ve Mağara taşının (er-Rakîm) bu

[57] Seyit Avcı, Hadis Kaynaklarına Göre Kur'an'ın Faziletleri, **İslam Hukuku Araştırmaları Dergisi**, Sayı 17, 2011, 541.
[58] Muhammad Labib Syauqi, 68.
[59] Kur'ân-ı Kerim Meali, 316.
[60] Alparslan, 261-262.

olduğunu ifade eder. Müellif, daha önce Husban'a yakın Belka'da olduğu iddia edilen Ashabü'l-Kehf Mağarası'nın gerçek yerinin Efsus'da olduğunu söyler.[61]

Rakîm ilgili çeşitli rivayetler bulunmaktadır. Rakîm'in, Ashabü'l-Kehf mağarasından içeri atılan bakır levha olduğu[62] veya üzerine Ashabü'l-Kehf ile ilgili olayların yazıldığı taştan bir levha olduğu ve onun mağaranın kapısı üzerine koyulduğu söylenmiştir. İbn Kesir, Abdurrahman İbn Zeyd İbn Eslem'in Rakîm'in kitabe olduğunu düşündüğünü ve sonra "Kitabun Merkum: Yazılmış Kitabe..." diye zikredilen ayeti okuduğunu ve ayetten bunun anlaşıldığını belirtmiştir.[63] İbn Şeddat, Elbistan'ın altı saat kadar batısında Efsus isminde bir nâhiye bulunduğu ve bu nâhiyenin batısında Binboğa Dağı denilen küçük Toros Dağı'nın bu nâhiyeye bakan doğu eteklerinde "*Ashabü'l-Kehf ve Rakîm'in yerleri*" diye ziyaret edilen mağara bulunduğunu kaydeder.[64]

Zekeriya Kazvini'nin Asarulbilad ve Ahbarulibad adlı eserinde, Rakim'in dağ olduğu ve içinde Kehf'in bulunduğu belirtilir. Ayrıca "Karyedir de" denildiği ve Ashabü'l-Kehf'in olduğu ifade edilir.[65]

XIX. yüzyıla ait birçok Halep Salnamesi'nin Maraş Sancağı bölümünde, Ashabü'l-Kehf'e yarım saat mesafede Ashâbü'l-Rakîm'in makamlarının bulunduğu belirtilmiştir.[66] Başka bir deyişle Elbistan Kasabası'ndan batıya doğru gidildiğinde beş saatte Efsus Kasabası'na, oradan batıya doğru devam edildiğinde bir saatte

---

[61] Sümer, Yabanlu Pazarı, 75; Gökhan, Selçuklular Zamanında Maraş, 150.
[62] Elmalılı M. Hamdi Yazır, **Hak Dini Kuran Dili**, Cilt 5, İsmail Karaçam vd. (Sad.), İstanbul: Erkam Matbaacılık, 348-349.
[63] İbn-i Kesir, Muhtasar İbn. Kesir Tefsiri, Cilt 3, 388-389; Taberi, Taberi Tefsiri, Cilt 5, 338-339
[64] İbn Şeddat, Cilt 2, 87; Elmalılı, Cilt5, 350.
[65] Alparslan, 94.
[66] Salname-i Vilayet-i Haleb, H.1309, 153; Salname-i Vilayet-i Haleb, H.1310, 240; Salname-i Vilayet-i Haleb, H.1312, 274; Salname-i Vilayet-i Haleb, H.1313, 264; Osmanlı Salnamelerinde Maraş Sancağı 1284 - 1326 / 1867 – 1908, Cilt II, 131; Salname-i Vilayet-i Haleb, H.1315, 308-309; Osmanlı Salnamelerinde Maraş Sancağı 1284 - 1326 / 1867 – 1908, Cilt II, 235; Osmanlı Salnamelerinde Maraş Sancağı 1284 - 1326 / 1867 – 1908, Cilt II, 291; Salname-i Vilayet-i Haleb, H.1318, 355; Osmanlı Salnamelerinde Maraş Sancağı 1284 - 1326 / 1867 – 1908, Cilt II, 397; Salname-i Vilayet-i Haleb, H.1320, 382-383.

Ashabü'l-Kehf'e ve oradan da yarım saatte Ashabü'r-Rakîm makâmına varılmaktadır.[67]

Bu belgelerin yanında, Rakîm'in Ashabü'l-Kehf'ten ayrı bir grup olduğunu düşünen araştırmacılar arasında Ali Afşaroğlu da vardır. Afşaroğlu, Beyzavi ve Tibyan tefsirlerinde ve Buhari ve Müslim'den de nakledilen hadislerin de buna meylettiğini belirtir. Onların hikâyesi de kısaca şöyle anlatılmaktadır: Onların sığındıkları mağaranın kapısını bir kaya kapatmıştı. Mağaradan kurtulabilmek için her birisi amellerinin en güzelini dile getirerek dua ve niyazda bulunmuşlardı. Bu kimselerin güzel amellerini anlatarak dua ve niyazlarına karşılık olarak Cenab-ı Hakk (c.c.) mağaranın ağzındaki taşı uzaklaştırarak onların kurtulmalarını sağlamıştır.[68]

Giriş Resim 1.2. Ashabü'r-Rakîm (Üçler) Mağarası[69]

Rakîm'in Ashabü'l-Kehf'ten ayrı bir grup olduğu görüşü Osmanlı Salnamelerinden de anlaşıldığından, burasının neresi olduğu gündeme gelmektedir. Afşin'e 7 km. uzaklıkta bulunan ve Türksevin Köyü[*] yolu üzerinde bulunan Kızılkaya'da Üçler Mağarası bulunmaktadır. Bu mağarada üç mezar bulunmaktadır. Buraya ait kalıntılar olan mezar taşları, mermer sütunlar, sütun başlıkları, parke taşlar ve mozaikler köylüler tarafından çıkarılmıştır. Bu eserlerden birisi de Romalılardan kaldığı tahmin edilen yazılı mezar taşıdır.[70]

---

[67] Osmanlı Salnamelerinde Maraş Sancağı 1284 - 1326 / 1867 – 1908, Cilt II, 509; **Salname-i Vilayet-i Haleb, H.1322**, 481-482; **Salname-i Vilayet-i Haleb, H.1324**, 493-494; **Salname-i Vilayet-i Haleb, H.1326**, 487-488.

[68] Afşaroğlu, 310.

[69] http://kizilkaya-1.tr.gg/-Ue-%C7LER-MA%26%23286%3BARASI.htm, 5 Aralık 2016.

[*] Mustafa Soydan, Türksevin Köyü (Mahallesi) Muhtarı, 2 Aralık 2016.

[70] Üçler mağarası ve Romalılardan kalma yazılı mezar taşı için bk. Afşaroğlu, 314-316, resim: 29-30.

Giriş Resim 1.3. Ashabü'r-Rakîm (Üçler) Mağarası Yazılı Mezar Taşı[71]

Kur'an-ı Kerim Meali, Halep Salnameleri ve araştırmacılar tarafından elde edilen bilgiler ile Kızılkaya'da bulunan Üçler Mağarası ve çevresindeki kalıntılar, burasının Ashabü'r-Rakîm'in yeri olduğunu düşündürmektedir.

1.3.2. Dini ve Tarihi Kaynaklarda Ashabü'l-Kehf

Tarih ve tefsir kitaplarında Ashabü'l-Kehf kıssası, Kur'ân-ı Kerim esas alınarak hikâye edilmiş, İslami kaynakların dışında elde edilen bilgiler de bu çerçevede tahlil edilmiştir. Bu eserlerde Ashabü'l-Kehf'in inanç ve tevhid yolunda mücadele veren fedakâr ve civanmert gençler olduğu, mümin oldukları ve inançlarını korumak için yaşadıkları yerden hicret ederek dağda bir mağaranın içine sığındıkları kaydedilmiştir. Orada uzun bir süre (309 yıl) uyuyarak kaldıkları ve bu uzun süreden sonra Allah'ın (c.c.) onları yeniden uyandırdığı anlatılmıştır.

Ashabü'l-Kehf'in nerede ve hangi mağaraya sığındıkları konusunda, Kur'ân'da net bir bilgi verilmez. Sadece sığındıkları mağaranın tarifi yapılır. Bunun da Kur'ân-ı Kerim'in varlık amacı doğrultusunda tarihi bir bilgi vermekten ziyade alınması gereken derse dikkat çekmesinden kaynaklandığı bilinir.

1.3.2.1. Ashabü'l-Kehf Hadisesi

İslami kaynaklarda Ashabü'l-Kehf hadisesi hakkında ağırlıklı olarak iki rivayet öne çıkmaktadır. Bu iki rivayetin ayrılan noktası olayın başlangıç şeklidir. İlk rivayet, bir havarinin olayın yaşandığı şehre dinini yaymak için gelmesiyle başlamaktadır. İkinci

[71] Afşaroğlu, resim 29.

rivayet ise, dönemin hükümdarının inananlara zulümleriyle başlamaktadır. Hikâyenin bundan sonraki kısımları benzerlik göstermektedir.

Taberi (839-923) Tarihi'ndeki bir rivayete göre, peygamber Hz. İsa havarilerini çağırarak etrafa dağılmalarını ve insanları Hakk yoluna çağırmalarını ister. Yola çıkan havarilerden birisi olayın yaşandığı şehre gelir. Halkı Hakk yola çağırır. Halk kabul etmez. Ashabü'l-Kehf olarak adlandırılan kişiler bu havariye uyarak Allah-ü Teâlâ'ya iman getirir. Lakin kraldan korktuklarından şehirde kalmazlar. Şehirden çıkıp kaçarak o mağaraya gelirler.[72]

Taberi Tarihi'ndeki diğer bir rivayete göre, o şehrin kralı kâfirdir ve puta tapmaktadır. Şehrin kapısına bir put koymuştur. Her kim şehre girmek isterse o puta secde etmesini ister. Kimse o puta secde etmeden şehre giremez. Bir gün Hz. İsa (A.S.)'ın havarilerinden birisi buraya gelerek şehre girmek ister. Kendisinden puta secde edip sonra içeri girmesi istenir. Havari, bunu işitince puta secde etmemek için şehre girmez. Şehrin kapısında bulunan hamama girerek ücret karşılığı çalışmaya başlar. Gündüzleri hamamda hizmet eder, gece de sabaha kadar ibadet eder. Bir süre sonra hamamcı ile dost olur. Bu havari daha sonra Hz. İsa (A.S.)'ın dinini onlara açıklayınca hamamcı bu dini kabul eder. Hamamcı ile arkadaşlık eden birkaç genç de bu dini kabul ederler. İşte Ashabü'l-Kehf'in bu gençler olduğu belirtilmektedir. Bunlar Hazret-i İsa'nın dinini kabul edip hamamda birbirleriyle arkadaş olurlar. Bir gün şehrin kralının oğlu kötü kadınla hamama girmek ister. Orada çalışan havari, yaptığının yanlış olduğunu söyleyince havariyi azarlar ve kadınla birlikte hamama girer. Ama daha kapıdan girer girmez ikisi de oracıkta ölür. Durum krala "oğlunuz hamamda öldürüldü" diye yanlış haber verilince, kral hamamcı ile diğerlerini yakalatmak ister. Görevliler yakalamak isteyince hamamcı, havari ve gençlerin hamamdan çıkıp şehirden kaçtıklarını öğrenirler. Bunlar yolda bir avcı ile karşılaşır. Onu ve köpeğini de yanlarına alarak bir mağaraya sığınırlar. Kral bunları mağaradan çıkartamayınca mağaranın ağzını balçıkla kapattırır. Bunlar içerde 309 yıl uyur. Daha sonra bir çoban koyunlarını soğuktan korumak için bu mağarayı bulur. Ağzındaki balçığı yıkarak mağaranın ağzını açar, koyunlarıyla burada geceler. Ertesi

[72] Ebû Ca'fer Muhammed Bin Cerir'üt Taberî, **Tarih-i Taberi**, Cilt 2, Mehmet Faruk Gürtunca (çev.), İstanbul: Sağlam Yayınevi, 2007, 394.

gün de mağarayı terk eder. Taberi bu hikâyede Kur'ân-ı Kerim'e iki yerde aykırılık olduğunu belirtmiştir. Bunlardan birisi, "bunlar dinlerini kraldan sakladılar, halkın içinde açıklamadılar!" denmesidir. Oysaki Kur'ân'da "*Bizim Rabbimiz, göklerin ve yerin Rabbi'dir. Asla, O'ndan başkasına ilah deyip tapmayız. O takdirde, gerçektir ki yalan söylemiş oluruz*!" ayetidir. Böylece dinlerini gizlememiş olurlar. İkincisi ise, "mağaranın ağzının kapatıldığı" belirtilmiştir. Fakat Kur'ân'da "Güneş doğduğu zaman, mağaranın sağ tarafına yönelir, battığı zaman da onları sol tarafından terk ederdi." demektedir.[73] Hikâyenin bundan sonraki kısmı diğer rivayetlerle benzerlik arz etmektedir.

Taberi Tefsiri'ndeki rivayete göre ise, Ashabü'l-Kehf Allah'a iman eden ve müşriklere karşı koyan bir grup gençtir. Bu gençlerin yaşadığı devirde, İncil'in hükümleriyle amel etmesi gereken insanlar İlâhî yoldan ayrılmışlardı. Özellikle Rum krallarından Dakyanus, sapıklıkta ileri gitmekteydi. Putperestliği kabul etmeyen Hıristiyanlara işkenceler yapmakta, çeşitli zulümleri reva görerek onları öldürtmekteydi. Bu zalim Kral bir gün Ashabü'l-Kehf'in yaşadığı "Dekinos" şehrine gelerek müminlerin yakalanıp huzuruna getirilmelerini emretti. Bunun üzerine iman eden kimseler kaçıp bir yerlere saklandı. Görevliler bunları birer ikişer saklandıkları yerlerden çıkarıp Dakyanus'un huzuruna getirmekteydi. Kral ise bunlardan putperestliği seçmeleri ya da putlara kurban edilerek öldürülmeleri arasında bir seçim yapmalarını isterdi. Korkanlar putperest oluyor, imanları sağlam olanlar ise bunu reddederek öldürülüyordu. Öldürülenler ayrıca şehrin surları ve kapıları üzerine astırılıyordu.[74]

Taberi Tarihi'ndeki rivayetlerde ayrıca Ashabü'l-Kehf'in hikâyesine konu olan gençlerin, kendi halkının içinde önemli kişileri olduğu belirtilir. Ayrıca bunlardan birinin zalim kralının Yunanlı yargıcının oğluydu. Allah (c.c.)'ın birliğine iman eden bu gençlerin haberi, bir zaman sonra ilahlık iddiasında bulunan Dakyanus'a ulaşdı.[75]

Daha sonra Dakyanus bu gençleri sorguya alarak, "*Bu kadar halk ilahımız diyerek bana tapmaktadır. Duydum ki siz benden başkasına tapıyormuşsunuz. O ilahınız*

[73] Taberî, Tarih-i Taberi, Cilt 2, 394-397.
[74] Taberi, Taberi Tefsiri, Cilt 5, 339.
[75] Taberî, Tarih-i Taberi, Cilt 2, 384-386.

kimdir ki kendisine tapmaktasınız?" der. Gençler ise inandıkları kendi dinlerini, krallarının önünde açıklayarak Allahü Teala'nın kudretinden ve birliğinden haber verip "*Bizim ilahımız O Yüce Allah'tır ki, O âlemleri yaratmıştır. Bizim, yerlerin, göklerin besleyicisi O'dur. Bütün halkın canlı mahlukatın rızkını veren ve yaşatan O'dur. Biz, O'ndan başka ilah bilmeyiz*! *Eğer bundan başka sözler söylersek, batıl sözler söylemiş oluruz*!" derler.[76]

Osmanlı müellifi Gelibolulu Mustafa Âlî (ö:1600) de Taberi'de geçen "Havarilerin görevli olarak gönderildikleri şeklindeki rivayete benzer bir rivayette bulunur. Mustafa Âlî'nin Zübdetü't-Teváríh adlı eserinde dile getirildiğine göre, Hz. İsa (A.S.) bir gece havarilerinden yedi kişiyi çağırır. Bunlardan kendi yerine tayin ettiği Yahya'yı, Yanus ile birlikte Beytü´l Makdis´e (Kudüs) gönderir. Fertus ve Butus'u Rum ve Yunan'a, Sarsam'ı Babil ve Irak vilayetlerine, Bacis'i Ashabü'l-Kehf'in bulunduğu memleket olan Kirvan (Karan) ve Frengistan'a, Balya'yı Hicaz taraflarına gönderir. Böylelikle bu yedi kişiyi, halife tayin edip İncil ahkâmı üzerine halkı dine davet etmekle görevlendirir.[77] Ashabü'l-Kehf'in bulunduğu topraklara gönderilen havari buraya gelerek dinini yaymaya başlar.

Elmalılı, Muhammed b. İshak'tan naklederek, İncil'e inananların düzenlerinin bozulduğunu, suçların büyüdüğünü, kralların azgınlık ettiklerini belirtir. Kralların putlara taptığını ve putlara kurbanlar kestiklerini de kaydeder. Ayrıca bu konuda pek ileri gidenlerden birinin de Rum krallarından Dakyanus olduğunu ve Rum ülkesini dolaşıp putperestliği kabul etmeyen Hıristiyanları öldürdüğünü anlatır.[78]

Rivayetlerde Ashabü'l-Kehf'in Dakyanus'u da Allah'a (c.c.) inanmaya davet ettikleri, fakat hükümdarın bunu kabul etmeyip onları tehdit ettiği, konuyu tekrar düşünmeleri için onlara belirli bir mühlet verdiği, bunun üzerine gençlerin de vaziyetin kötü bir hal aldığını düşünüp, bunu fırsat bilerek bulundukları beldeden

[76] Taberî, Tarih-i Taberi, Cilt 2, 385.
[77] Muhammet Fatih Duman, **Gelibolulu Mustafa Âlî'nin Zübdetü't-Teváríh Adlı Eserinin 1-111. Varaklar Arası Edisyon Kritiği**, Yüksek Lisans Tezi, Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İslam Tarihi Ve Sanatları Ana Bilim Dalı İslam Tarihi Ve Sanatları Programı, İzmir, 2006, 284.
[78] Elmalılı, Cilt 5, 347.

kaçtıkları yer alır.[79] Ayrıca bu "mühlet verme"nin Dakyanus'un bir iş için bugünkü Irak'ta Musul şehri yakınında olan Ninova[*]'ya gitmesi gerektiği bir zamanda kendisi tekrar dönünceye kadar olduğu da vardır.[80] Sonuçta gençler kaçarak, yolda karşılaştıkları çobanın haber verdiği mağaraya sığınır.[81]

Ashabü'l-Kehf'in Yaşadığı Dönem

Ashabü'l-Kehf'in hangi dönemde yaşadığı ve ne zaman uyandıkları ile ilgili çeşitli rivayetler bulunmaktadır. Bütün bu rivayetler ışığında Ashabü'l-Kehf hadisesinin vuku bulduğu dönemin Hz. İsâ'nın nübüvvetinden sonra olduğu anlaşılmaktadır.[82]

Ayrıca Taberi Tarihi'nde, Ashabü'l-Kehf'in İsa peygamberden önce mağaraya girip yine İsa peygamberden önce çıktıkları şekindeki rivayetin yanlış olduğu belirtilir.[83]

Bunlardan başka Taberi, yer ve zamanla alakalı olarak şöyle bir ayrıntıya yer vermektedir: Bu mağara ashabı, birkaç genç kişiydi. Şam yakınlarından bir şehirde otururlardı. O şehrin halkı kâfirdi. İdarecileri Dakyanus'tu. Kendisi Yunanlı olup ilahlık davasında bulunmaktaydı. O şehrin halkı da ona inanmaktaydı.[84] Bu sırada Hazret-i İsa, havarilerini doğuyu ve batıyı dolaşarak insanlığı Hakk yoluna çağırmaları isteyerek göndermiştir. Bunun üzerine yola çıkan havarilerden birisi gençlerin yaşadığı bu şehre gelerek halkı Hakk'a davet etmeye başlamıştır. Fakat halk daveti kabul etmemekle birlikte, Ashabü'l-Kehf buraya gelen havarinin davetine uyarak Allahü Teâlâ (c.c.)'ya iman etmişlerdir. Lakin kraldan korktuklarından şehirden çıkıp kaçarak mağaraya sığınmışlardır.[85]

Ashabü'l-Kehf'in dönemiyle ilgili farklı bir görüş de son dönemde Kur'ân-ı Kerim üzerine çalışmaları ile tanınan Muhammed Esed'e aittir. Muhammed Esed, Ashabü'l-Kehf kıssasının geçtiği dönemle ilgili olarak, klasik müfessirlerin çoğunluğunun getirdiği açıklamayı kabul etmez. Müfessirlerin çoğunun ilk dönem Hıristiyan

---

[79] İbn-i Kesir, Muhtasar İbn. Kesir Tefsiri, Cilt 3, 390.
[*] Bk.: Ahmet Önkal, Addas, **DİA,** Cilt 1, İstanbul: TDV, 1988, ss.355-356.
[80] Elmalılı, Cilt 5, 347; Taberi, Taberi Tefsiri, Cilt 5, 340.
[81] İbn-i Kesir, Muhtasar İbn. Kesir Tefsiri, Cilt 3, 390-391.
[82] Elmalılı Cilt 5, 337.
[83] Taberî, Tarih-i Taberi, Cilt 2, 393.
[84] Taberî, Tarih-i Taberi, Cilt 2, 384-386.
[85] Taberî, Tarih-i Taberi, Cilt 2, 394.

tarihiyle (yani Roma İmparatoru Decius'un zulmüne uğrayan Hıristiyanlarla) ilgili olduğu görüşünde olduklarını ifade eder. Kendisi bu kıssanın tarihinin Hıristiyanlık öncesi döneme dayandığını söyler. Kıssanın bir kısmı Yahudi kaynaklarında da yer bulan çok eski, sözlü bir geleneğin uzantısından başka bir şey olmadığını belirtir.[86]

Ashabü'l-Kehf'in hangi dönemde yaşadığı ve ne zaman uyandıkları ile ilgili ağırlık olan iki görüşten ilki Ashabü'l-Kehf hadisesinin vuku bulduğu dönemin Hz. İsâ'nın nübüvvetinden sonra olduğudur. Hz. İsa M.33 yılında göğe yükseltildiğine göre, havarilerin M.40-50 yıllarında dinlerini yaymak için farklı bölgelere gittiğini belirtir.[87] Yine aynı görüşü paylaşanlara göre, Efsus'a gönderilen havariler M.65 yılında buraya gelmiştir.[88] Dahası Hıristiyanlık havariler aracılığıyla M.64 yılında Roma'ya kadar ulaşmıştır. Hatta hıristiyanlar, Roma İmparatoru Nero zamanında Roma'nın yakılmasından sorumlu tutulmuştur.[89]

Dolayısıyla havarilerin M.33 yılından sonra Efsus bölgesine geldiği açıktır. Havarilerin, hıristiyanlığa inananlar arasında yaratıcı konusunda meydana gelen fikir ayrılığı veya tevhid inancı dışında akideler ortaya çıkmadan önce yerlerine ulaştığı ve Efsuslu yedi gencin de şehirlerine gönderilen havariden etkilenerek iman ettikleri anlaşılır.

Ashabü'l-Kehf'in Sayısı

Ashabü'l-Kehf'in kaç kişi olduğu hakkında Kur'ân-ı Kerim'in Kehf Suresi 22. ayette *(Ey Muhammed!) Bazıları bilmedikleri şey hakkında atıp tutarak: "Onlar üç kişidirler, dördüncüleri köpekleridir" diyecekler. Yine, "Beş kişidirler, altıncıları köpekleridir" diyecekler. Şöyle de diyecekler: "Yedi kişidirler, sekizincileri köpekleridir." De ki: "Onların sayısını Rabbim daha iyi bilir. Zaten onları pek az*

---

[86] İbrahim Yiğit, **Muhammed Esed'in Mealinde Yorum**, Yüksek Lisans Tezi, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Temel İslam Bilimleri Tefsir Ana Bilim Dalı, Ankara, 2012, 112.
[87] Alparslan, 28.
[88] Eyicil, 269.
[89] Mustafa H. Sayar, **Roma Tarihi**, İstanbul Üniversitesi Açık Ve Uzaktan Eğitim Fakültesi, İstanbul, [t.y.], 159.

kimse bilir. O hâlde, onlar hakkında (Kur'ân'daki) apaçık tartışma(yı aktarmak)dan başka tartışmaya girme ve bunlar hakkında onlardan hiçbirine bir şey sorma." der.

Allah (c.c.) Kehf Suresi'nin 22. ayetinde insanların Ashabü'l-Kehf'in sayısı hakkında ayrılığa düştüklerini bildirerek üç ayrı görüşü nakleder. Allah'ın (c.c.), üçüncü görüşü naklederken bu görüş hakkında olumsuz bir şey söylemediği, dolayısıyla doğru olanın, bu sonuncu görüş olduğu şeklinde değerlendirmeler yapılır.

Bununla beraber çoğunlukla "*De ki: Onların sayısını en iyi bilen Rabbim'dir.*" ayetinin burada en güzel olanın, meseleyi yüce Allah (c.c.)'ın bilgisine havale etmek olduğunu, bu gibi konulara bilgisizce dalmaya gerek bulunmadığı belirtilmiştir. Konu hakkında son olarak da "*Allah (c.c.) bizi herhangi bir konudan haberdar ederse, o konuda söz ederiz, değilse susar dururuz.*" diyerek konu sonlandırılır.[90]

Diğer taraftan kaynaklarda "*Onları pek az kimseden başkası bilmez.*" ayetiyle ilgili olarak İbn Abbas'ın rivayetine yer verilir. İbn Abbas'ın "*İşte Allah (c.c.)'ın istisna kıldığı bu pek az kişilerden biri de benim. Bunlar yedi kişi idiler."*dediği belirtilir. Yine onun rivayetine göre köpeklerinin adı da, Kıtmir veya Hımran'dır.[91]

İbn Kesir, İbn Abbas'dan nakledilen rivayetin gerçek olduğunu ve Ashabü'l-Kehf'in isimlerle adlandırılmasında ve köpeklerinin adı konusunda söylenenlerin en doğrusunu en iyi Allah (c.c.)'ın bildiğini kaydetmiştir. Çünkü bu bilgilerin çoğu ehl-i kitaptan alınmıştır. Oysaki yüce Allah (c.c.)'ın "*Bunun için, sen, onlar hakkında, bu kısaca anlatılanın dışında, kimseyle tartışma ve onlar hakkında kimseden bir şey sorma.*" buyurduğunu söyleyerek, onlar hakkında hafif ve yumuşak ifadelerle tartışılmasını, çünkü bu konunun bilinmesinin önemli bir yarar sağlamadığını kaydetmiştir. Bu konuda tartışılan insanların karanlığa taş atar gibi, kendiliklerinden söyledikleri sözlerden başka hiçbir bilgilerinin olmadığı, doğru bir söze de dayanmadığı belirtilmiştir.[92] Abdulkadir Geylani de aynı İbn Kesir gibi düşünmekte

[90] İbn-i Kesir, Muhtasar İbn. Kesir Tefsiri, Cilt 3, 397.
[91] İbn-i Kesir, Muhtasar İbn. Kesir Tefsiri, Cilt 3, 397-398
[92] İbn-i Kesir, Muhtasar İbn. Kesir Tefsiri, Cilt 3, 397-398.

ve "*Onlar, Allah (c.c.)u Teâlâ'nın tevfikine ermiş, tam bir akıl ve olgunluk sâhibi, fütüvvet ve mürüvvet sâhibi birkaç genç adam idiler*" demektedir.[93]

Taberi'ye göre, ulema bunların yedi kişi olduğunda ve sekizincilerinin de köpekleri olduğunda ittifak eder. Buna delil olarak da İbn-i Abbas, Mücahid ve İkrime'nin talebelerinin rivayetleri olan "İbn-i Abbas dedi ki: "Ben Resullah (s.a.v.)'den:

- "O kavm ne kadar kişidir?" diye sordum. Allah'ın Resulü (s.a.v.):
- Yedi kişiydiler. Sekizincisi de köpekleriydi" ile Kehf suresinin 22. ayetini gösterdikleri belirtilmiştir.[94]

Beldeden ayrılan bu gençlerin şehrin yanı başında Yahlüs* (Bencilüs) adındaki dağa karşı yürüdüklerini ve yürürken o dağ yöresinde bir çobana rastladıklarını belirtilir. Gençler, Sazenuş'a dağda saklanacak bir yer olup olmadığını sordular. Çoban, hiç beklenmedik bir şekilde karşısına çıkan bu gençlere kim olduklarını sorunca, onlar da "*Biz Allah'a tapanlardanız. Şehrin kralının ve kavminin dininden başka bir dine tapmaktayız. İlahımız O Hüda'dır!*" dediler. Çoban da "*Ben de sizin dininizi kabul ettim. Allah'ı Tek Bir bildim. Sizinle birlikte oluyorum!*" dedi. Çoban ayrıca, bu dağda, ihtiyaç hissettiklerinde kullandıkları, ağzı dar ama içerisi geniş bir mağara olduğunu söyleyerek ve yanına köpeği Kıtmir'i de alarak gençlere katılmıştır.[95]

Ashabü'l-Kehf hakkında, delillerin açık olması haricinde bir münakaşaya girişilmemesi ve onlar hakkında (ileri-geri konuşan) kimselerin hiçbirinden bilgi istenmemesi tavsiye edilmektedir.[96]

---

[93] Muhammad Labib Syauqi, 69.
[94] Taberî, Tarih-i Taberi, Cilt 2, 398.
* Burada okumadan kaynaklı farklı bir isim çıkmıştır. Dağın ismi genelde Bencilüs olarak bilinmektedir.
[95] Taberî, Tarih-i Taberi, Cilt 2, 387-388.
[96] Muhyiddin İbn Arabi (Ebu Bekir Muhammed B. Ali), **Tefsir-i Kebir / Te'vilat,** Cilt 1, Vahdettin İnce (Trc.), İstanbul: Kitsan, 2008, 699-700.

Ashabü'l-Kehf'in İsimleri

Fahreddin Razi'nin, Hz. Ali'nin rivayet olarak verdiği bilgiye göre Ashabü'l-Kehf'in isimleri Yemliha, Mekselina, Mislina, Mernos, Debernos ve Sadenos'tur.[97]

İbn Arabi "Bunların ilk üçü Dakyanus'un sağ tarafından bulunan vezirlerin, diğer üçü ise sol tarafında bulunan vezirlerin oğullarının adıydı. Bunların babaları, Dakyanus'un çok yakın danışmanlarıydı. Bunların yedincisi kendilerine sonradan yolda katılan çoban Kefeştetayyuş, sekizinci ise çobanın köpeği Kıtmir'di" der.[98]

Tarih-i Taberi kitabında gençlerin isimleri ise, hepsinin en büyüğü ve kralın karşılıklı olarak konuştuğu düşünülen Mekselina, Meselina, Yemliha, Mernuş, Kefeştayuş Debernuş ve Şazenuş'dur.[99] Günümüzde Efsus/Afşin halkı arasında onların yedisinin adları Yemliha, Mekselina, Mislina, Mernuş, Debernuş, Şazenuş, Kefeştetayuş ve köpeklerinin ismi de Kıtmir olarak bilinmektedir.

Uyku Süresi

Ashabü'l-Kehf'in mağarada ne kadar uyuyakaldıklarıyla ilgili Kur'ân-ı Kerim dışında herhangi bir yerde ayrıntılı olarak bilgi verilmemiştir. Kur'ân-ı Kerim'de Allah'a iman etmiş olan bu gençlerin, kâfirlerin zulmünden kaçarak sığındıkları mağarada ne kadar kaldıkları şöyle tefsir edilmektedir: "*Mağarada ne kadar zaman kaldıklarını birbirlerine sormaları için biz onları uyuttuğumuz gibi uyandırdık. İçlerinden biri: "Ne kadar zaman kaldınız?*" dedi. Onlar da "*Bir gün veya günün bir bölümü kadar bir zaman kaldık"* dediler. Bunu bilemeyince aralarında şöyle konuştular, "*Ne kadar kaldığınızı rabbiniz daha iyi bilir. Şu gümüş parayla birinizi şehre gönderin. Yiyeceklerin hangisi daha iyi ve temiz baksın, ondan size rızık getirsin. Fakat nazik davransın. Sakın sizi kimseye sezdirmesin.*" "*Ashabü'l-Kehf mağarada üç yüz yıl kaldılar. Buna dokuz yıl daha ilave ettiler.*"[100]

---

[97] Fahreddin er-Razi, et-Tefsirü'l-Kebir, https://googledrive.com/host/0B_3UjDAs8P60dU1Ld3VRX0FvQ1E/tefsir_er-razi-2.pdf, 07.06.2016, Cilt 2, 453.
[98] İbn Arabi, 699-700; Eyicil, Afşin Ashab-ı Kehf, 273.
[99] Taberî, Tarih-i Taberi, Cilt 2, 387.
[100] **Kur'ân-ı Kerim**, Kehf Suresi, Ayet: 19-25; Taberi, Taberi Tefsiri, Cilt 5, 331.

Ayette yüce Allah (c.c.), Peygamberine, mağara ashabının mağarada ne kadar kaldıklarını bildirmektedir. Allah (c.c.)'ın onları uyutup yeniden uyandırdığı ve o zamanki insanları onların durumundan haberdar kıldığı sürenin miktarı; ay yılıyla üç yüz dokuz yıldır. Ki bu, güneş yılıyla üç yüz yıl eder. Çünkü ay yılıyla güneş yılı arasında her yüz yılda üç yıllık fark vardır. Bunun için yüce Allah (c.c.), üç yüz dedikten sonra *"Buna dokuz daha* kattılar." diye buyurmuştur.[101]

Yukarıda bahsettiğimiz gibi, Hz. İsa'nın M.33 yılında göğe yükseltilmesinden sonra Hıristiyanlık havariler kanalıyla M.64 yılında Roma'ya kadar ulaşmıştı. Bu dönemden sonra hıristyanlık yayılmaya devam etmiş fakat putperest Romalılar tarafından sürekli izlenmiştir. Balkanlarda Romalı bir komutan olan Decius, Roma İmparatoru olduktan (M.249) sonra, Hristiyanlığın yayılmasına paralel olarak bu dini kabul edenlere yönelik takibat başlatmış ve onlara karşı türlü zulümler yaptırmıştır. Mevcut putperest inancı güçlendirmek için, Hristiyanlığı tercih edenlerden kurban sunmalarını isteyen imparatorun zorlamaları sonucu bazı Hristiyanlar eski dinlerine geri dönmek zorunda kalmıştır. Fakat İmparator Decius'un iktidarı uzun sürmemiş ve M.251 yılında Dobruca'da yapılan savaşta Gotlara yenilerek hayatını kaybetmiştir.[102]

Hızla yayılmaya başlayan Hıristiyanlığa, M.284 yılında Roma İmparatoru olan Diocletianus zamanında da sert önlemler alınmıştır. Bu maksatla M.303 yılında çıkarılan genelge ile bu dine inanan Romalılar ağır şekilde cezalandırılmaya başlanmıştır. Bundan sonra İmparator olan Constantinus Magnus (Büyük Konstantin) zamanında ise hıristiyanlara hoşgörüyle yaklaşılması için M.313 yılında bir genelge yayımlanmıştır. Konstantin ayrıca, M.11 Mayıs 330 yılında Byzantion'a kendi adını vererek imparatorluğun yeni merkezi haline getirdi. Yeni başkentte özellikle çok tanrılı din dönemi geleneklerine yer verildi ve öncelikle kentin simgesi ve kader tanrıçası Tykhe ile Roma devletinin savaşlarda yardımcısı olduğuna inanılan Castor ve Polydeuktes, yani ikiz tanrılar için tapınaklar yapıldı. Konstantin şehire kendi adını taşıyan Konstantin Meydanı'nı kurdu ve ortasına kendi heykelini diktirdi. Bu heykelde kendisi güneş tanrısı "Sol Invictus" olarak tasvir ediliyordu. Konstantin,

[101] İbn-i Kesir, Muhtasar İbn. Kesir Tefsiri, Cilt 3, 399.
[102] Birsel Küçüksipahioğlu, **Balkan Tarihi (250-1453)**, İstanbul Üniversitesi Açık Ve Uzaktan Eğitim Fakültesi, İstanbul, [t.y.], 10.

putperestlik yanında hıristiyanlık simgelerine de yer vermiştir. Bunların en ünlüsü bir tepe üzerine inşa ettirdiği Havariler Kilisesi'dir.[103]

Büyük Konstantin, imparatorluk topraklarında hızlı bir şekilde yayılan Hristiyanlığa olumlu yaklaşıp, muhalifi Licinius ile birlikte yayınlamış oldukları Milano Fermanı ile bu dini ülke genelinde serbest bırakmıştı. Hatta 325 yılında İznik'te toplanan I. Genel Konsil ile Hristiyanlığın güç kazanmasını sağladı. Bu konsil ile iman formülü ortaya çıkarken İskenderiyeli bir din adamı olan Arius'un görüşleri reddedildi. Konstantin'in öülümüyle, oğulları Konstans'ın isteği ve Konstantios'un da desteklemesi ile 343 yılında Sofya'da bir konsil toplandı. Sofya'da yapılan konsile 100'e yakın piskoposun geldi. Fakat doğulu ve batılı piskoposlar birbirini aforoz ederek aralarındaki görüş farklılıklarını bile görüşmediler ve böylece aralarındaki dini ayrılık derinleşti. II. Konstantios zamanında 351, 357 ve 358 tarihlerinde yeni konsüller toplandı ve tartışmalar sonunda Aryanizmi (Hıristiyanlığın teslis inancını reddeden, Hz. Îsâ'nın ancak Tanrı'ya bağlı ikinci derecede bir tanrılığı olduğunu kabul eden mezhep) devlet inancı haline getirdi. Daha sonra imparator olan Julianus, Büyük Konstantinos ve oğullarının inançlarının aksine puteprest bir imparator olduğu için tapınakların açılmasını ve ilahlara kurbanlar kesilmesini emretti. Hristiyanları resmi kurumlardan ve ordudan uzaklaştırırken yerlerine putperestleri getirdi.[104] Hıristiyanlığın Roma İmparatorluğu'nda M.IV. yüzyılda, konsiller toplayabilecek kadar yayıldığı ve devlet dini haline geldiği görülmektedir.

O zaman insanlar arasında öldükten sonra dirilme ve kıyamet konusunda şüphe oluşmuştu. Ruhlar dirilir, ama bedenler dirilmez. Bunun üzerine yüce Allah mağara ashabını dirilmeye delil olmak üzere göndermiştir. Böylece Allah (c.c.) onlara kıyametin varlığına delil olarak, Ashabü'l-Kehf'i bulmalarını sağlamıştır.[105]

Gençlerin 309 yıl uyuduktan sonra fiziki yapılarında bir değişiklik olmadan uyandıklarını belirtilmiştir.[106] Üç yüz dokuz (309) yıl geçtikten sonra Hz. İsa (A.S.)'ın dini açığa çıkmış ve bütün halk Hz. İsa (A.S.)'ın dinini kabul etmiştir. Rum

---

[103] Sayar, 223.
[104] Küçüksipahioğlu, 31-32.
[105] İbn-i Kesir, Muhtasar İbn. Kesir Tefsiri, Cilt 3, 396.
[106] İbn-i Kesir, Muhtasar İbn. Kesir Tefsiri Cilt 3, 394.

halkının çoğu İncil'i okumaya başlamıştır. Fakat Ashabü'l-Kehf olayının geçtiği dağdaki mağara ve şehrin, Şam şehirlerinden hangisinde olduğunu bilmedikleri belirtilmiştir. Uyandıktan sonra Yemliha şehre gönderilmiştir. Yemliha şehre varınca aradan uzun yıllar geçtiğini, yeni bir dinin geldiğini, insanların Allah'ın birliğine inanmaya başladıklarını ve kendi kıssalarını herkesin bildiğini ve kendilerini beklediklerini anlamıştır. Şehri idarecisi ve halka kendi durumlarını anlatmıştır. Herkes ashabın diğerlerini de görmek için mağaraya gelmiş ve Yemliha tekrar mağaraya girmiş fakat çıkmamıştır. Bundan sonra insanlar, o mağaranın kapısına bir mecsid yapmıştır. Ayrıca, duvarındaki taşın üzerine kazıyıp Ashabü'l-Kehf'in kıssasını yazdıkları ve mağaraya ne zaman girdiklerini, ne vakitte, hangi kralın zamanında olduğunu hepsini o yazıda bildirdikleri kaydedilmiştir.[107]

Dolayısıyla Hıristiyanlık Roma İmparatorluğu'nda M.IV. yüzyılın başlarından itibaren hızla yayılmaya başlamıştır.[108] Çünkü Büyük Roma İmparatoru olan I.Konstantin (272-337) Hıristiyanlığı bir devlet dini haline getirmişti.[109] M.IV. yüzyılın başlarında I.Konstantin ile başlayan dönem, oğuları ve sonrasındaki dönemde de devam etmiş ve bu yüzyılın içinde yapılan beş konsülde de dini tartışmalar yaşanmıştır. Bu bilgiler ışığında, Kur'ân'da geçen Ashabü'l-Kehf'in 309 sene uyuduktan sonra uyanmalarının bu yüzyılın ikinci yarısında meydana geldiği ortaya çıkmaktadır.

1.3.3. Osmanlı Arşiv Belgelerinde Ashabü'l-Kehf Olayı

Ashabü'l-Kehf hadisesi Osmanlı Devleti'nin arşiv belgelerinde de hikâye edilmektedir. Kanuni Dönemi'nde hazırlanan 402 ve 998 numaralı mufassal ve icmal Tahrir defterlerinde Ashabü'l-Kehf hadisesi şöyle anlatılmaktadır: "Bir grup genç Dakyanus'dan zulüm görünce ondan kaçtılar. Allah (c.c.)'ı talep eden bu gençler Efsus'tan çıkıp Çoban Pınarı'na geldiler. Çoban Pınarı, boş ve kullanılmayan bir otlak yeriydi. Burada bir çobanla karşılaştılar. Çoban buraya her zamanki gibi koyunlarını otlatmak için gelmişti. Gençler, içinde bulundukları durumu koyunlarını otlatan çobana anlattılar. Bunun üzerine çoban, koyunlarına bekçilik edip onları

[107] Taberî, Tarih-i Taberi, Cilt 2, 390-393.
[108] Elmalılı, Cilt 5, 356.
[109] Charles Diehl, **Bizans İmparatorluğu Tarihi**, A. Göke Bozkurt (çev.), İstanbul: İlgi Kültür Sanat Yayıncılık, 2006, 12.

yabanî hayvanlardan koruyan köpeği Kıtmiri de yanına alıp Allah (c.c.)'a inanan bu gençlere katıldı."[110]

2. Ashabü'l-Kehf'in Coğrafi Durumu

Dünya üzerinde Ashabü'l-Kehf makamı olduğu düşünülen çok sayıda mağara bulunmaktadır. Bu mekânların büyük oranda Akdeniz Havzası çevresinde, semavi dinlerin ortaya çıktığı bir alanda toplandığı görülmektedir. Öyle ki, daha çok İslam ve Hıristiyan inançlarının egemen olduğu ülkelerde yoğunluk kazanmıştır.[111]

2.1. Dünya'da Ashabü'l-Kehf Mekânları

Çin'den İspanya'ya kadar 33 yerde Ashabü'l-Kehf'e atfedilen yer olduğu belirtilirken,[112] son dönemlerde çıkanlarla beraber bu sayı 34 olmuştur.

2.1.1. Akdeniz Havzası

Ashabü'l-Kehf'in İspanya, Cezayir, Mısır, Ürdün-Amman Ruceyb Dağı'nda (Filadelfiya), Filistin (el-Betrâ mağarası), Suriye (Şam yakınlarında Kâsyûn Dağı'nda), Türkiye (Kahramanmaraş/Afşin, Tarsus, Diyarbakır-Lice, İzmir/Efes,[113] Tunus-Tevzer, Kıbrıs, İtalya, Yunanistan, Fransa, Fas-Sıfru'da olabileceği söylenmiştir.[114]

2.1.2. Diğer Yerler

Ashabü'l-Kehf'in Kuzey Avrupa (İskandinavya), Afganistan, Doğu Türkistan (Toyok'ta. Koçu şehri de Apsus yahut Dakyanus'un şehridir), Nahcıvan,[115] İran,

---

[110] Başbakanlık Osmanlı Arşivi (BOA), **Tapu Tahrir Defterleri (TT.d),** 402, 1180. Aynı bilgiler, daha sonra bazı küçük ifade farklılıkları ve bir cümle fazlası ile 1527 tarihli Başbakanlık Osmanlı Arşivi (BOA), **Tapu Tahrir Defterleri (TT.d)**, 998, 479'da da kaydedilmiştir. Bk.: Refet Yinanç, Eshab-ı Kehf Vakıfları, **Vakıflar Derg*isi***, Sayı XX, 1988, 315.

[111] Bayram Çetin, Çağlar Kıvanç Kaymaz, İnanç Turizminde Kutsal Mağaralar: Türkiye'deki Ashâb-ı Kehf Mağaraları (İzmir-Mersin-Kahramanmaraş-Diyarbakır), **International Conference on Religous Toursm and Tolerance, 9-12 May 2013, Konya**, Ed. Muhsin Kar, Konya, 2013, 1174.

[112] Yinanç, Eshab-ı Kehf Vakıfları, 311.

[113] Ali Akpınar, Kurân'ın İşaret Ettiği Yerlerden Ashabı Kehf'in Yerini Bilmenin İnanç Turizmine Katkı Açısından Önemi, **Kahramanmaraş Sempozyumu Bildiri Kitabı**, 6-8 Mayıs 2004, Kahramanmaraş, 1168; Sümer, Eshabü'l-Kehf, 26-30.

[114] Çetin ve Kaymaz, 1175.

[115] Akpınar, 1168, Sümer, Eshabü'l-Kehf, 26-30.

Yemen-Ta'z (Cebel-i Sabır), Yemen İbb (Rasad, es Seb'a), Hindistan, Çin'de bazı Buddha tapınakları gibi mağaralar ve Ukrayna/Kiev'de olabileceği söylenmiştir.[116]

2.2. Türkiye'de Ashabü'l-Kehf Mekânları

Türkiye'deki mekânlardan Efsus (Afşin) ve Tarsus Müslümanlar için ilk sırada yer alırken, Hıristiyanlar için Efes/İzmir ön plana çıkmaktadır.

Bunlar arasında da daha çok Efsus adı etrafında yoğunlaşılmaktadır. Müfessirler Efsus isminin Türkiye'de bulunduğunda hemfikir olmakla birlikte, burasının Afşin mi? Tarsus mu? konusunda hemfikir olamamışlardır. Keza Taberî, İbn Kesîr, İbn Âşûr, Tantavî, Âlûsî,[117] Vehb bin Münebbih (ö: 728 veya 732), Muhammed ibn İshak (ö: 767), el-Herevi (ö:1215), Yakutü'l-Hamavi, İbnü'l-Esir (l166-1234), İbnü'l-Adim (ö:1262), Zekeriya el-Kazvini (ö:1283), Muhyiddin İbn Abdü'z-Zahir (ö:1292), İbn-Haldun (ö:1406) ve Hacı Bektaş Vilayetnamesi'nde, bunun yanında Hüseyin Vaiz Kaşifi (İran, ö:l505)'nin Mevahib-i Aliye (Tefsir-i Hüseyni), Bursalı İsmail Hakkı'nın (ö:1715) Tefsir u Ruhi'l-beyan'ında Efsus adı geçer. [118]

Mağaranın yeri konusunda, yukarıda isimleri geçen tefsirci ve tarihçilerin çoğunluğu "Efsus" adını kullanmakla beraber, buranın Afşin mi, Tarsus mu olduğu hususunda bilgi vermez.

2.2.1. Mekânlar

Ashabü'l-Kehf için Türkiye'de çeşitli yerler gösterilmiştir. Bunların ilk üçü hakkında kaynaklarda bilgi bulunurken, diğerleri hakkında kayıtlarda bilgiye rastlanamamıştır. Bu yerler şunlardır:

Afşin: Kahramanmaraş iline bağlı Afşin ilçesinde bulunmaktadır. Osmanlı belgelerinde ismi "Efsus nam-ı diğer Yarpuz" olarak geçmektedir. Ashabü'l-Kehf'in bulunduğu yerde Doğu Roma, Selçuklu, Dulkadir Beyli ve Osmanlı Devleti dönemlerine ait kalıntılar bulunmaktadır.

---

[116] Çetin ve Kaymaz, 1175.
[117] Akpınar, 1170.
[118] Sümer, Eshabü'l-Kehf, 32-37; Afşaroğlu, 257-266.

Tarsus: Mersin iline bağlıdır. Buradaki mağaranın Ashabü'l-Kehf Mağarası olduğuna inanılmaktadır.

Efes: İzmir ili Selçuk ilçesindedir. Yedi Uyurların Antik Efes kentinde bulunduğu belirtilir. Burası Hıristiyanlarca kutsal kabul edilmektedir.

Lice: Son dönemde, Diyarbakır iline bağlı Lice ilçesinde bulunan bir mağaranın Ashabü'l-Kehf'e ait olduğu iddia edilmektedir.[119]

2.2.2. Öne Çıkanlar

Türkiye'deki mekânlar arasında Afşin ve Tarsus öne çıkmaktadır.

Tarsus

Zemahşerî, İbnü'l-Cevzî, Kurtubî, Beydâvî, Nesefî, Hâzin, Suyûtî, Âlûsî, Ayıntâbî gibi tefsirciler adını Efsus olarak zikrettikleri Ashabü'l-Kehf'in makamının Tarsus olduğunu belirtirler. Onlara göre Efsus Tarsus'un eski adıdır.[120]

Afşin

Ord. Prof. Mükrimin Halil Yinanç, Afşin Ashabü'l-Kehf'i gezmiş ve burası ilgili önemli bilgiler vermiştir. Buna göre "Efsus, eski Arabissus şehridir. Tarihlerde Eysus, Ebsus, Erbsus, Arabisus şekillerinde yazılmıştır."[121] Türkler, bölgeyi aldıktan sonra Efsus (Arabissos) şehrinin adını Yarpuz'a çevirerek Türkçeleştirmişlerdir. Yarpuz isminin XI. yüzyılın Türk müellifi Kaşgarlı Mahmud'un eserinde de geçtiği belirtilir. Kaşgarlı, Yarpuz'u "güzel kokulu bir ot, kır nanesi" şekillerinde adlandırmıştır. Yarpuz, günümüzde Afşin adını almıştır. Afşin, Yarpuz'a yakın bir tepenin adı idi. Ashâbü'l-Kehf'in uyuduklarına inanılan yer, Yarpuz'un (Afşin) hemen batısındadır. Eski ve tanınmış birçok müellif Ashâbu'l-Kehf'in yani Mağara Yârânı'nın burada olduklarına inanmıştır.[122] Mükrimin Halil Yinanç olayın geçtiği yer kabul edilen Afşin/Efsus'un isminin tarihi sürecini inceleyerek, Efsus'un şimdiki

---

[119] Akpınar, 1169.
[120] Akpınar, 1170.
[121] Mükrimin Halil Yinanç, Maraş Emirleri, **Tarihi Osmani Encümeni Mecmuası**, Cilt 9-10, Sayı 7/84, Tarihi Osmani Encümeni (hzl.), 1341, 91-93; Yaşar Alparslan, **Eshab-ı Kehf: Vukuu ve Şuyuu,** Serdar Yakar, (ed.), Kahramanmaraş: Ukde, 2010, 239.
[122] Faruk Sümer, **Yabanlu Pazarı**, İstanbul: Türk Dünyası Araştırmaları Vakfı Yayınları, 1985, 75.

Afşin olduğunu tespit etmiştir. Bu bilgilerden hareketle, mağara ehlinin uyuduğuna inanılan yerin Efsus/Afşin olduğu anlaşılmaktadır.

Hz. Ebû Bekir Dönemi'nde (M.632-634), Bizans İmparatoru'na gönderilen Ubade Ashabü'l-Kehf Mağarası'nı incelemiştir. Ayrıca Hz. Muaviye (M.661) Doğu Romalılarla savaş sırasında Ashabü'l-Kehf mağarasına uğramış fakat içerisine girememiştir.[123] Muaviye'nin yaptığı bu sefer sırasında görmek istediği bu mağara, ya Elbistan/Efsus'taki mağara, ya da Tarsus'taki mağara olması gerekir. Muaviye bu sefer sırasında, Ashabü'l-Kehf mağarasının bulunduğu iddia edilen, İzmir/Efes'e kadar gitmemiştir.[124]

İbnü'l-Adim, 1237-1238 yıllarında, Halep Eyyûbî Meliki'nin veziri olarak Kayseri'de bulunan Selçuklu Sultanı II.Gıyâseddin Keyhüsrev'in yanına giderken Efsus'a uğramıştır. İbnü'l-Adim, burayı ziyaret ettiğini ve eserleri gördüğünü zikreder. Ayrıca ziyaretçiler için büyük, geniş binalar inşa edildiği ve burada gelenler için ziyafet düzenlendiğini belirtir. Buradaki binaların da Maraş sahibi tarafından yaptırıldığını kaydeder.[125] Adim, Arabisus yakınındaki dağda Asahabü'l-Kehf'in sığındığı mağarayı da ziyaret eder ve burasının Kur'an-ı Kerim'de anlatılan mağaraya uygun olduğunu müşahade eder.[126]

1277'de Baybars'ın Anadolu seferine katılan ve Afşin Ashabü'l-Kehf'teki eserleri gören İbn Abdi'z-Zâhir oradaki mağaraya yakın bir yerde, üzerinde Rumca ve eski yazılar bulunan bir sütun gördüğünü yazmaktadır. Müellif, kendisinin daha önce Husban'a yakın Belka'da olduğu iddia edilen Ashabü'l-Kehf Mağarası'nın gerçek yerinin burası olduğunu da söylemektedir.[127]

---

123 Akpınar, 1166.
124 Elmalılı, Cilt 5, 351.
125 Gökhan, Selçuklular Zamanında Maraş, 153-154; Yinanç, Maraş Emirleri, 93; Alparslan, 242.
126 M.Akif Özdoğan, Arapça Kaynaklarda Afşin (Efsus)-Ashab-ı Kehf, **Uluslar arası İnanç Turizmi ve Eshab-ı Kehf Sempozyumu 20-22 Eylül 2012**, Kahramanmaraş, 2013, 94.
127 İbn Abdi'z-Zâhir'den Nakleden Kalkaşandî'nin Subhu'l-Aşa adlı eserinden aktaran Faruk Sümer, Yabanlu Pazarı, 75; İlyas Gökhan, **Selçuklular Zamanında Maraş**, Kahramanmaraş: Kahramanmaraş Büyükşehir Belediyesi, 2013, 150.

Zekeriya el-Kazvini (ö:1283), Efsus'un Rum diyarının ünlü şehirlerinden olduğunu ve Ashabü'l-Kehf'in şehri olduğunu belirtmiştir. Ayrıca, mağara ile Efsus arasının yaklaşık 5 km. olduğunu ve mağaraya güneşin girmediğinden bahseder.[128]

İbn Bibi (ö:1285'ten sonra), Sultan I.Alâeddin Keykubad tarafından Kögonya (Şebinkarahisar)'nın Melik Muzaffereddin'den teslim alındıktan sonra ve buranın teslim edilmesine karşılık olarak verilen yerler arasında, Ashabü'l-Kehf'in yeri ve Dakyanus'un makamı olan Efsus Kasabası'nın da bulunduğunu belirtmiştir.[129]

Memluk Sultanı Baybars'ın 1277 Anadolu Seferi'ne onun kâtibi olarak katılan ve Huni Ovası'nda savaşı seyreden Muhyiddin İbn Abdü'z-Zâhir de Ashabü'l-Kehf'den "*Ehl al Kehf*" diye bahsetmiştir. Baybars Kayseri'ye giderken Ashabü'l-Kehf Köyü'ne de uğramıştır.[130] Memluk Dönemi tarihçilerinden olup 1325'te ölen Baybars el-Mansuri ed-Devadari de Sultan Baybars'ın Anadolu seferini anlatırken, Ashabü'l-Kehf ve Rakîm'den bahsederek bunların Efsus'ta bulunduğunu ve sultanın buradan geçtiğini söylemektedir. Son dönem Memluk tarihçisi İbn-i İyas da bu makamın yeri konusunda diğer müelliflerle aynı fikirdedir. Ünlü İslam coğrafyacısı Yakut el- Hamavî de bu mağaranın bugünkü Afşin'de olduğunu söyleyenlerden biridir.[131] Biruni, Sealebi ve Makrızi'de de Efsus'ta olduğu kaydedilmiştir.[132]

Evliya Çelebi (1611-1684?), Afşin'deki Ashabü'l-Kehf'i gezdiğini belirtmektedir. Genellikle halkı Türkmen olan eski kasaba Elbistan'ın "*Maraş Paşası Hâssı olduğundan subaşılıktır*" dedikten sonra Ashabü'l-Kehf ziyaretinden bahseder. Üç farklı yerde bulunan Ashabü'l-Kehf'i ziyaret ettiğini belirtir. Adana Tarsusu'ndaki mağaralarda olan Ashabü'l-Kehf gibi Elbistan'da da Ashabü'l-Kehf bulunduğunu ve hangisinin gerçek olduğunu bilmediğini kaydederek, "*Yoksa Takyanus zulmünden her biri birer diyara mı firar ettiler*" der. Bu hususta Tarsus ulemasıyla Maraş

---

[128] Alparslan, 247.

[129] İbn Bibi, **el-Evamirü'l-Alâ'iyye fi'l-umûri'l-Alâiyye (Selçukname)** I, Mürsel Öztürk (çev.), Ankara: Kültür Bakanlığı, 1996, 370; Gökhan, Selçuklular Zamanında Maraş, 154; İlyas Gökhan, XIII. Yüzyılda Maraş, **Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi**, Sayı 13, 2005, 199.

[130] İbn Şeddat, **Baypars Tarihi**, Cilt II, Şerefüddin Yaltkaya (çev.), Ankara: TTK, 2000, 85-87; Sümer, Yabanlu Pazarı, 75; Gökhan, Selçuklular Zamanında Maraş, 212; İlyas Gökhan, Memluklar Devrinde Maraş, **Gazi Üniversitesi Gazi Eğitim Fakültesi Dergisi,** Cilt XXIX, Özel Sayı 1, 2009, 393.

[131] Gökhan, Selçuklular Zamanında Maraş, 154.

[132] Sümer, Eshabü'l-Kehf, 68.

ulemasının aralarında büyük tartışmalar olduğunu; Tarsus halkı "*Ashabü'l-Kehf bizde medfundur*", derken Maraşlının "*Ashabü'l-Kehf bizim Elbistan'daki mağaralarda hayatta olup nice kere köpeklerinin sesleri işitilmiştir*" dediklerini kaydeder.[133]

H.1152 – M.1739 tarihinde istinsah edilen ve müstensihi Ahmed bin İsmail İzmirî olan "Haza Kıssa-i Ashabü'l-Kehf" adlı eserde olayın geçtiği yerin Efsus olduğu belirtilmiştir.[134] Muhammed Emin'in H.Evahir-i Zilkade 1264 – M.Eylül/Ekim 1848 tarihinde basılan "Ashabü'l-Kehf Ve'r-Rakim" adlı eseri bulunmaktadır. Bu eserde olay hikâye edilmektedir. Esere göre, Dekyanus'tan kaçan gençler "Bencilüs" dağındaki mağaraya sığınmıştır.[135]

Bunun yanında bu önemli olayın yaşandığı yerin Efsus'ta bulunan mağara olduğunu ifade eden birçok araştırmacı bulunmaktadır. Ayrıca birçok tefsirci de bu mağaranın Efsus'ta olduğu konusunda birleşmektedir.[136] Ortaya çıkan sorunlardan biri de Efsus'un neresi olduğudur. Anadolu'da yeri belli olan bugünkü "Afşin" eski ismi ile "Efsus" varken, başka bir yerlerde Efsus aranmıştır. Selçuklular zamanında burada yapılan eserlerden önce Bizans Dönemi'ne ait kilise kalıntılarının varlığı tespit edilmiştir. Selçuklu Dönemi kaynakları Ashabü'l-Kehf'in yerini Afşin olarak göstermektedirler. Maraş tahrir ve evkaf kayıtlarında da Efsus/Afşin'de Ashabü'l-Kehf Mağarası'nın olduğuna işaret edilmektedir.[137]

Bu konuda Niğdeli Kadı Ahmed'de bir takım bilgiler vermektedir. H.685 – M.1286/1287 yılında doğduğu 12 Eylül 1333 tarihinde vefat ettiği tahmin edilen Kadı Ahmed, öncelikle tarihçilerin yazdıklarını gözden geçirmiş, sonra da zamanının âlim, fakih, imam, şeyh ve pirlerin görüşlerine başvurduğunu belirtmiştir. Kadı Ahmed bu bilgileri elde ettikten sonra kendi görüşlerini beyan etmiştir. Kadı Ahmed, tarihçilerin Ashabü'l-Kehf olayını Hz. İsa (A.S.) ile Hz. Muhammed (S.A.V.) arasındaki fetret devrine, mahalli idareciler zamanına tarihlendirdiklerini belirtir. Olayın geçtiği yerin de Şam ile Rum arasında, Elbistan'da harap halde bulunan Efsus

---

[133] Evliya Çelebi, 3. Cilt 2. Kitap, 263-264.
[134] Hanife Koncu, Bir Ashâb-ı Kehf Kıssası: Hâzâ Kıssa-i Ashabü'l-Kehf, **Divan Edebiyatı Araştırmaları Dergisi**, Sayı 10, İstanbul 2013, 275, 285.
[135] Muhammed Emin, **Ashabü'l-Kehf Ve'r-Rakim**, İstanbul. Darül Tabaatül Amire, 1848, 16.
[136] Sümer, Eshabü'l-Kehf, 32-37; Gökhan, Selçuklular Zamanında Maraş, 153; Akpınar, 1169-1170.
[137] Gökhan, Selçuklular Zamanında Maraş, 153; Yinanç, Eshab-ı Kehf Vakıfları, 311-312.

şehri olduğunu kaydeder. Daha sonra gelenlerin de Efsus'u gördükten sonra aynı görüşe katıldıklarını ifade eder. Niğdeli Kadı Ahmed nihayet, "*İlim Allah (c.c.)'in indindedir.*"[138] diye bitirir.

Elmalılı, bu mağaranın yeri hakkında faklı görüşleri naklederken Endülüslü dil alimi ve müfessiri Ebu Hayyan[*]'dan nakil yapmıştır. Nakle göre, Bu mağaranın Rum'da (Anadolu'da), Şam'da denildiğini belirttikten sonra bir de Endülüs'te Gırnata tarafında Loşe isminde bir köy yakınında bir mağara bulunduğu belirtilmiştir.[139] Bu bilgilerden, mağaranın yerinin Endülüs'e kadar uzandığını belirten rivayetlerin bulunduğu anlaşılmaktadır.

Elmalılı Hamdi Yazır, Ashabü'l-Kehf'in sığındığı "Benclüs" dağındaki mağaranın olayın geçtiği "Dekinos" şehrinde olduğunu ve Endülüs'teki adı geçen "Dekyus" şehri mi, değil mi, belli olmadığını belirtmiştir.[140] Taberi, Ashabü'l-Kehf'in "Şam" yakınlarından bir şehirde oturduklarını belirtmiştir.[141] İbn Kesir ise Kehf'in, dağdaki mağaranın adı olduğunu ve gençlerin içine sığınıp saklandıkları dağdaki yer olduğunu belirtmiştir.[142]

İbn Kesir, Allah Teâlâ'nın Ashabü'l-Kehf'in bulunduğu mağarayı bize bildirmediğini, zira bunu bilmenin bizim için hiçbir dînî faydasının olmadığını bildirilmiştir.[143] Taberi ise, bazı müfessirlerin kendilerini zorlayarak bu hususta çeşitli görüşler zikrettiğini belirtmiştir. Bazıları buranın, "İlat" şehrine yakın bir yer olduğunu, İbn-i İshak, "Ninova" şehrinde bulunduğunu söylemiştir. Bazıları buranın, "Rum diyarında" olduğunu, bazıları da "Belka" civarında bulunduğunu kaydetmiştir.[144] İbn Kesir, mağaranın o zamanki adıyla Rum beldelerinde olma ihtimalinin daha yüksek olduğunu belirtmektedir. Mağara ashabından birisinin

---

[138] Ali Ertuğrul, **Niğdeli Kadı Ahmed'in El-Veledü'ş-Şefik Ve'l-Hafidü'l-Halik'ı: Anadolu Selçuklularına Dair Bir Kaynak**, Cilt 1, Ankara: TTK, 2015, 67, 75.

[*] Ebu Hayyan Muhammed B. Yusuf B. Ali B. Yusuf B. Hayyan El-Endelüsî (öl. M.1344). Bk.: Mahmut Kafes, Ebu Hayyan el-Endelüsî, **DİA**, Cilt 10, İstanbul: TDV, 1994, ss.152-153.

[139] Elmalılı, Cilt 5, 350.

[140] Elmalılı, Cilt 5, 347, 350.

[141] Taberî, Tarih-i Taberi, Cilt 2, 384.

[142] İbn-i Kesir, Muhtasar İbn. Kesir Tefsiri, Cilt 3, 388-389; Taberi, Taberi Tefsiri, Cilt 5, 338-339

[143] İbn-i Kesir, Muhtasar İbn. Kesir Tefsiri, Cilt 3, 398.

[144] Taberi, Taberi Tefsiri, Cilt 5, 344.

uyandıktan sonra Defsus (Efsus) şehrine yiyecek almak için gittiğini belirtmiştir.[145] İbn Esir (1160-1232) ise tarih kitabında Ashabü'l-Kehf'in Bizans'ın Efsus şehrinde yaşadıklarını ifade etmiştir.[146] Ayrıca mağara'nın Efsus'un doğusunda olduğu da nakledilmiştir ki, Hıristiyanların söylediklerine göre de Efsus'tur. Avrupalılar da buna "Efes" demişlerdir.[147]

Şehrin adının Yâkut el-Hamevî (ö:1229) Mu'cemü'l-Buldan adlı eserinde "*Üfsus, Tarsus kalelerinden bir şehirdir. Ashabü'l-Kehf'in beldesi deniliyor*" denilmektedir. Buradan Ashabü'l-Kehf'in yerinin Tarsus değil, Tarsus'un hudutlarında bulunan bir belde olduğu anlaşılmaktadır.[148] Hatta şimdi Elbistan'ın altı saat kadar batısında Efsus isminde bir nâhiye bulunduğu ve bu nâhiyenin batısında Binboğa Dağı denilen küçük Toros Dağı'nın bu nâhiyeye bakan doğu eteklerinde "*Ashabü'l-Kehf ve Rakîm'in yerleri*" diye ziyaret edilen mağara bulunduğu kaydedilmektedir.[149] Bunun yanında Beyzâvî ve Zemahşeri'nin de mağaranın Efsus'ta olduğunu kaydettikleri belirtilmiştir.[150] Bu bilgilere göre Ashabü'l-Kehf Mağarası'nın Türkiye'de ağırlıklı olarak Elbistan/Efsus veya Tarsus'ta olduğu düşünülmektedir. Lakin İslam kaynaklarının çoğunluğu, mağaranın Efsus'ta olduğu konusunda hemfikirdir. Türkiye'de de Efsus ismiyle bilinen tek yerleşim yeri vardır o da Elbistan/Efsus'tur. Bu yüzden mağaranın günümüzde Kahramanmaraş İli'ne bağlı Afşin İlçesi'nde bulunma ihtimalinin daha güçlü olduğu anlaşılmaktadır.

İslam âlimlerine göre dağın güneyden yana düştüğünü, batının sol yanında olduğunu, kapısının da kuzeye baktığı belirtilmiştir. Bu yüzden kuzey rüzgârı ve hava yenilenmesinin eksik olmadığını ve bundan dolayı Ashabü'l-Kehf'in "*teni orada rahat eder ve zahmet çekmezlerdi*" dedikleri kaydedilmektedir.[151]

---

145 İbn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye = Büyük İslam Tarihi, 190-191.

146 İbnü'l-Esir, **İslam Tarihi: El-Kamil Fit-Tarih Tercümesi**, Cilt 1, M.Beşir Eryarsoy (çev.), İstanbul: Bahar Yayınları, 1991, 425.

147 Elmalılı, Cilt 5, 350.

148 Yakut el-Hamevi, **Mu'cemü'l-Buldan**, Cilt I, Beyrut: Dar Sadır, (t.y.), 231; İbn Şeddat, Cilt 2, 87; Elmalılı, Cilt5, 350; İsmet Ersöz, İsrailiyat ve Eshab-ı Kehf, Din Öğretimi Dergisi, Sayı 41-42 Ağustos-Ekim, 1993, 73.

149 İbn Şeddat, Cilt 2, 87; Elmalılı, Cilt5, 350.

150 Müslüm Yıldırım, **Beyzavi Tefsiri'nin İsrailiyyat Açısından Değerlendirilmesi**, Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul, 2012, 179.

151 Taberî, Tarih-i Taberi, Cilt 2, 389.

Gençlerin mağaraya sığındıktan sonra Allah (c.c.)'a dua ederek ondan rahmet ve işlerinde başarılı kılmasını istediklerini belirtilmiştir.[152] Gençlerin mağaradayken gece gündüz namaz kıldıklarını, Allah Tealâ'ya yalvarıp yakararak işlerinde kolaylık vermesini niyaz ettiklerini kaydetmiştir. Ayrıca günlük ihtiyaçlarının temin işini Yemliha'ya vermişlerdi. Yemliha sabahleyin bir miskin kıyafetine girerek şehre gidip, lâzım olanı alıp, biraz da haber toplayıp yeniden mağaraya dönmekteydi. Buradan, gençlerin bir süre mağarada hayat sürdükleri anlaşılmaktadır. Bu durumun Dakyanus'un Ninovadan dönüşüne kadar devam ettiği açıktır. Dakyanus Ninova'dan dönünce kendisine, gençlerin şehirden kaçtıkları haberi verilmiştir. Olayları haber alan Yemliha mağaraya arkadaşlarının yanına varıp Dakyanus'un Ninova'dan döndüğünü ve kendilerini aradığını haber vermiştir. Ashabü'l-Kehf bu durum karşısında Cenab-ı Hakk'a dua ederek ne yapacaklarını konuşurken onlara bir uyku verilmiş ve hep beraber uykuya dalmışlardır. Bunun üzerine hiddetlenen Dakyanus'un onları mağarada yiyeceksiz bırakmak için mağaranın girişini ördürülmesi emrini verdiği kaydedilmiştir. Dakyanus'un adamlarından iki gizli müminin de Ashabü'l-Kehf'in hikâyesini iki kurşun levhaya yazıp bir bakır muhafazaya koyarak yapılan duvarın içine gizledikleri belirtilmiştir.[153] Rivayete göre gençlerin, içine girdikleri mağara Dakyanus tarafından tespit edilmiş, gençlerin içeride oldukları anlaşılmış ve bu sebeple içeride kalıp ölsünler diye mağaranın ağzı duvarla kapatılmıştır. Fakat sonuç itibariyle onlar Dakyanus tarafından ele geçirilememiştir.[154] Onlar mağaraya girdiklerinde kendilerine uyku verilmiş ve yıllarca uykuda kalmışlardır.[155]

Bu gençlerin, sığındıkları bu mağarada üç yüz dokuz yıl uyudukları, daha sonra uyanarak olayları öğrendikten sonra tekrar dünya hayatını terk ederek ölüm haline geçtiklerini belirtilmektedir.[156]

Mağara'nın yeri konusunda son söz Kur'ân'a ait olmalıdır. Gençlerin Dakyanus'tan kaçarak sığındıkları mağara Kehf suresinde şöyle tarif edilmektedir: (Onlar uyurken baksaydın) güneşi görürdün ki; doğduğu zaman mağaralarının sağ tarafına meyleder,

[152] İbn-i Kesir, Muhtasar İbn. Kesir Tefsiri, Cilt 3, 389.
[153] Elmalılı, Cilt 5, 347-348; Taberi, Taberi Tefsiri, Cilt 5, 340.
[154] Taberi, Taberi Tefsiri, Cilt 5, 343.
[155] İbn-i Kesir, Muhtasar İbn. Kesir Tefsiri, 389.
[156] Taberi, Taberi Tefsiri, Cilt 5, 340.

battığı zaman da sol yanından onları kesip geçerdi (onlara değmezdi). Hâlbuki onlar, o (mağara)nın açık (ve geniş) bir yerindeydiler.[157]

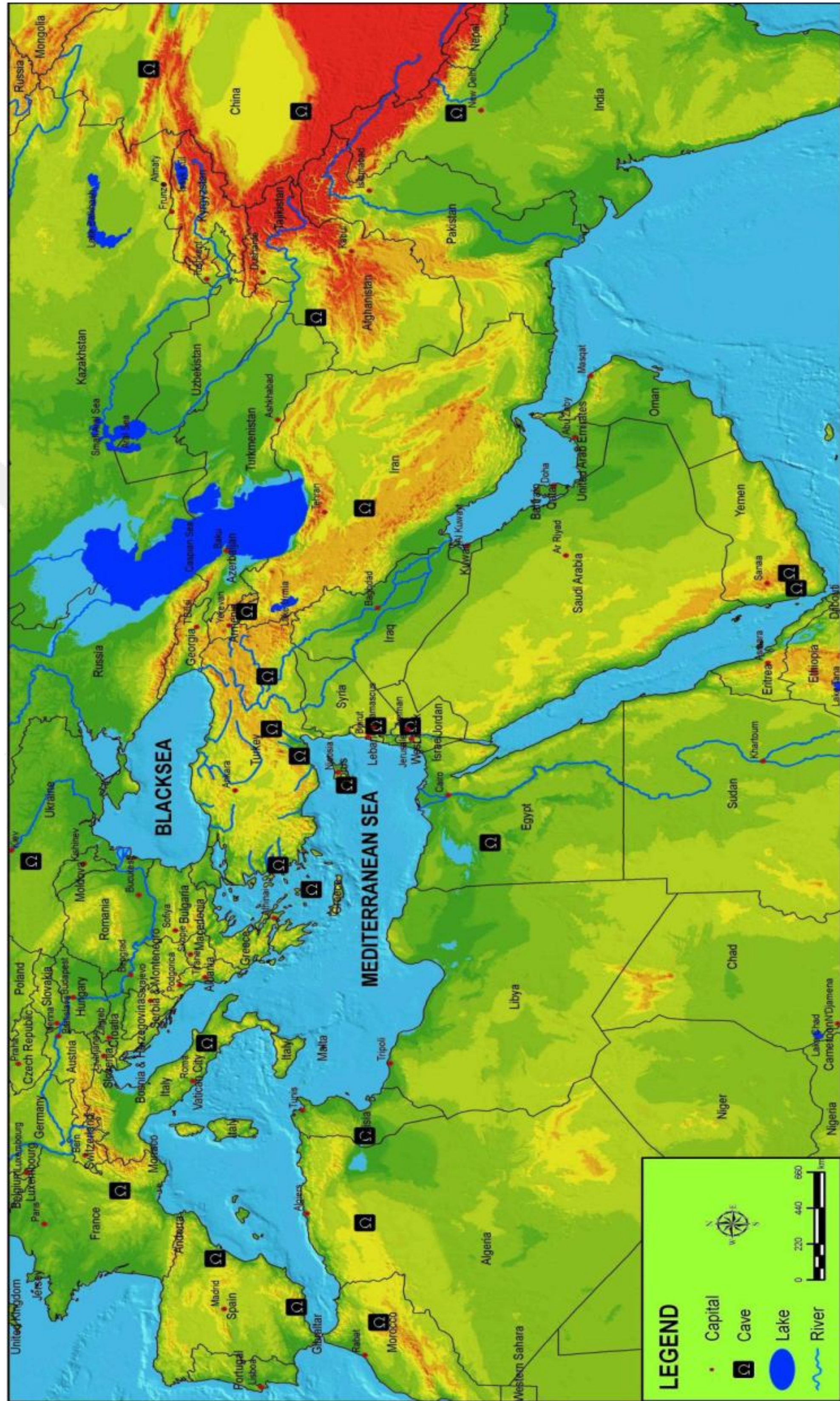
Ashabü'l-Kehf'in içerisine sığındıkları mağaranın girişi kuzeye bakmaktadır. Böylece güneş, doğduğunda mağaranın sağ tarafına yönelirken batarken de sol tarafa gitmekteydi. Yani battığı zaman güneş mağaranın sol tarafından girmekteydi. Gençler de mağaranın içinde geniş bir yerdeydi. Güneş ve rüzgâr mağaranın içinde dolaşmaktaydı ve onlar canlı olarak uyumaktaydılar. Köpekleri de mağaranın girişindeydi.[158] Taberi, köpeğin de mağaranın önünde iki ayağını uzatıp başının iki ayağının üstüne koyduğunu rivayet etmektedir.[159]

Bunun yanında yakın dönem tarihçi ve sanat tarihçilerimizden Ord. Prof. Mükrimin Halil Yinanç,[160] İ.Kılıç Kökten,[161] Prof. Dr. Faruk Sümer,[162] Prof. Dr. Refet Yinanç,[163] Prof. Dr. İlyas Gökhan,[164] Prof. Dr. Ahmet Eyicil,[165] Prof. Dr. Mehmet Özkarcı,[166] Ali Afşaroğlu,[167] Hüseyin Aşık,[168] Prof. Dr. Ahmet Akgündüz, Yaşar Baş, Rahmi Tekin ve Osman Kaşıkçı (birlikte)[169], Yaşar Alparslan,[170] Orhan Yavuz ve Mevlüt Gülmez,[171] gibi araştırmacılar da Ashabü'l-Kehf Mağarası'nın Afşin'de olduğunu düşünmektedirler.

---

[157] Kur'ân-ı Kerim, Kehf Suresi 17. Ayet.
[158] İbn-i Kesir, Muhtasar İbn. Kesir Tefsiri, Cilt 3, 390-393.
[159] Taberî, Tarih-i Taberi, Cilt 2, 388.
[160] Yinanç, Maraş Emirleri, 92
[161] İ. Kılıç Kökten, Maraş Vilayetinde Tarihten Dip Tarihe Geçiş, **Arkeoloji Dergisi**, Sayı X/I, 1960, 44-49
[162] Sümer, Eshabü'l-Kehf, 32-40
[163] Yinanç, Eshab-ı Kehf Vakıfları, 312.
[164] Gökhan, Selçuklular Zamanında Maraş, 155.
[165] Eyicil, Afşin Ashab-ı Kehf, 269.
[166] Özkarcı, Cilt II, 632.
[167] Ali Afşaroğlu, **Ashab-ı Kehf ve Rakıym: Mağara Arkadaşları**, İstanbul: Ağaç Yayınları, 2000, 97-112, 257-266.
[168] Hüseyin Aşık, **Ashab-ı Kehf: Mağara Arkadaşları**, İstanbul: Demir Kitabevi, 1981.
[169] Ahmet Akgündüz vd., **Arşiv Belgeleri Işığında Tarsus Tarihi ve Ashab-ı Kehf**, Tarsus: Tarsus Ticaret ve Sanayi Odası, 1993.
[170] Yaşar Alparslan, **Eshab-ı Kehf: Vukuu ve Şuyuu**, Serdar Yakar, (ed.), Kahramanmaraş: Ukde, 2010.
[171] Orhan Yavuz, Mevlüt Gülmez, **Manzum İlk Ashab-ı Kehf Kıssası (İnceleme-metin-dizin-tıpkıbasım)**, Konya: Palet, 2015.

Giriş Harita 1.1. Dünya'daki Başlıca Ashabü'l-Kehf Mağaraları[172]

[172] Çetin ve Kaymaz, 1176.

BİRİNCİ BÖLÜM
AFŞİN ASHABÜ'L-KEHF KÜLLİYESİ'NİN TARİHSEL SÜRECİ

Afşin Ashabü'l-Kehf Külliyesi'nin tarihsel sürecine başlamadan evvel, külliyenin bulunduğu Afşin ilçesinin kısa bir tarihinden bahsetmek gerekir.

1.1. Afşin'in Tarihçesi

Afşin, Kahramanmaraş iline bağlı bir ilçedir. Denizden yüksekliği 1000 metrenin üzerindedir.[173] Ovası oldukça geniş olup dört taraftan dağlar ile çevrilidir. Ceyhan, Hurman, Söğütlü, Göksun gibi ırmak ve çaylar ile sulanan verimli bir ovaya sahiptir. Bu sebeple ovada görülen çok sayıdaki höyükten de anlaşılabileceği gibi eski zamanlardan beri Afşin/Elbistan ovası yoğun bir yerleşime sahne olmuştur.[174] Afşin - Elbistan ovasının batısında, Binboğa Dağları'nın doğu eteklerinde kurulmuştur. Bu ovada kurulan en eski yerleşim yerlerinden birisidir.[175]

Roma İmparatorluğu Dönemi

En eski ismi Arabissos'dur. Bu ad daha çok Bizans kaynaklarında geçmektedir. Eserini 1282 yılında sona erdiren Selçuklu tarihçisi İbni Bibi'de aynı adı kullanmıştır. Böylece şehrin bu adını Selçuklu devrinde de koruduğu anlaşılmaktadır.[176]

---

173 http://www.afsintso.org.tr/afsineshab.asp, 19 Ağustos 2016.
174 Sümer, Eshabü'l-Kehf, 3.
175 http://www.afsin.gov.tr/default_B0.aspx?content=48, 19 Ağustos 2016.
176 Sümer, Eshabü'l-Kehf, 3.

Müslüman Araplar Dönemi

Mükrimin Halil Yinanç da, Afşin'in Efsus, eski Arabissus şehri olduğunu belirttikten sonra tarihlerde Eysus, Ebsus, Erbsus, Arabisus şekillerinde yazıldığını kaydeder.[177] Emevî hilâfetinin kurucusu Muaviye b. Ebî Süfyan[*] da Efsus'a uğramıştır. İslâm tarihçilerinin rivayetine göre bu şehrin Hazret-i Ömer zamanında Hıms ve Kınnesrin Vâlisi Umeyr b. Sa'd el-Ensari tarafından tahrip edilmiştir. Hadis ravilerinden Velid b. Müslim, Sâife gazası sırasında harap halde bulunan şehri görmüştür.[178] M.912/913 tarihinde vefat eden İbn Hurdadbih, Rumların idare ettiği ve Mükrimin Halil Yinanç'ın Berefsis[**] olarak kaydettiği Terkasis bölgesinde geniş bir alana kurulu Efsis kalesi bulunduğunu ve burasının Ashabü'l-Kehf'in kalesi olduğunu belirtir.[179]

Ebu'l-Kasım b. Revâha ise Ashabü'l-Kehf şehrinin Anadolu'da ve mağaranın Bencilus Dağı'nda bulunduğunu rivâyet eder.[180] Haleb Tarihi yazarı İbnü'l-Adîm (öl:660/1262), Anadolu'ya elçilikle gelirken Efsus'a uğradığını ve o civarda bulunan Ashabü'l-Kehf'i ziyarete gittiğini belirtir. İbnü'l-Adîm ziyareti sırasında, Efsus Kasabası'nın surlarının bir iki duvar dışında tamamen yıkıldığını, bir de işlek bir çarşısının bulunduğunu görmüştür. Şehir aynı zamanda imarlı ve gelişmiştir.[181]

Selçuklular Dönemi

Sultan Alparslan ve Melikşah dönemlerinde Türkiye'nin fethine katılan Afşin Bey'in Maraş bölgesine de girdiği ve Afşin tarafından fetihler yapıldığı tahmin edilmektedir. Çünkü burada onun adına maledilen Tell-Afşin adında bir yer bulunmaktadır. Selçuklu Sultanı Melikşah Dönemi'nde Anadolu'ya gelen ve burada Kutalmışoğlu Sülayman Şah'ın önemli komutanlarından biri olan Emir Buldacı[182], 1085 yılında Afşin/Elbistan yöresini Türklere açmış ve Selçuklu valisi olarak bu yöreyi uzun bir zaman idare etmiştir. Bu yöre XII. yüzyılın birinci yarısının ortalarından, l143 yılına kadar Danişmendliler tarafından idare edilmiştir. Zikredilen yılda Selçuklu

---

[177] Yinanç, Maraş Emirleri, 91.
[*] Muaviye b. Ebi Süfyan: Sahâbî. (Saltabatı: 661-680). Bk.: İrfan Aycan, Muaviye b. Ebu Süfyan, **DİA**, Cilt 30, İstanbul: TDV, 2005, ss.332-334.
[178] Yinanç, Maraş Emirleri, 91.
[**] Bk.: Yinanç, Maraş Emirleri, 91.
[179] Ebü'l-Kasım Ubeydullah b. Abdulah b. Hurdadbih, **Yollar ve Ülkeler Kitabı**, Murat Ağarı (çev.), İstanbul: Kitabevi, 2008, 90-91.
[180] Yinanç, Maraş Emirleri, 91; Alparslan, 242.
[181] Alparslan, 239; Yinanç, Maraş Emirleri, 91-93.
[182] Gökhan, Selçuklular Zamanında Maraş, 20-21.

hükümdarı I. Mesud'un eline geçen bu yöreye aynı hükümdar, oğlu Kılıç Arslan'ı Vali tayin etmiştir. Kılıç Arslan ise hükümdar olduktan sonra oğullarından Mugisiddin Tuğrul'a 1164 yılından sonra Elbistan bölgesini vermiştir. Tuğrul burayı 120l yılına kadar melik ünvanı ile idare etmiştir. XIII. yüzyılda Afşin/Elbistan yöresi Konya, Sivas gibi en büyük idârî bölgelerden sayılarak subaşılar tarafından yönetilmiştir.[183] Bölge Türkler'in eline geçince, şehre "Yarpuz" adı verilir.[184]

Osmanlı Devleti Dönemi

Bölge Osmanlı Devleti topraklarına katılınca, hem Efsus hem de Yarpuz ismi beraber kullanılır. Osmanlı Devleti Dönemi'ne ait arşiv belgelerinde "*Efsus nam-ı diğer Yarpuz*" olarak geçer.

H.1284 – M.1867/1868, H.1285 – M.1868/1869, H.1286 – M.1869/1870, H.1287 – M.1870/1871, H.1288 – M.1871/1872, H.1289 – M.1872/1873, H.1290 – M.1873/1874, H.1293 – M.1876/1877 tarihli salnamelerde Ashabü'l-Kehf makamının, Elbistan Kazası'nın Efsus Nâhiyesi'nde bulunduğu belirtilir.[185]

Bunun yanında, H.1300 – M.1882/1883, H.1302 – M.1884/1885, H.1303 – M.1885/1886, H.1305 – M.1887/1888, H.1306 – M.1888/1889, H.1307 – M.1889/1890, H.1308 – M.1890/1891, H.1309 – M.1891/1892, H.1310 – M.1892/1893, H.1312 – M.1894/1895, H.1313 – M.1895/1896, H.1314 – M.1896/1897, H.1315 – M.1897/1898, H.1316 – M.1898/1899, H.1317 – M.1899/1900, H.1318 – M.1900/1901, H.1319 – M.1901/1902, H.1320 – M.1902/1903 tarihli Halep Salnameleri'nde, Maraş Sancağı'nın Elbistan Kazası'nda bulunan Yarpuz ve Efsus adlarıyla bilinen kasabanın, küçük fakat meşhur olduğu zikredilir. Ayrıca Efsus'un eski ismi Ebsus'dur. Kasaba hicret-i Ahmediye'den 1628 sene önce kurulmuş ve Roma İmparatoru meşhur Dakyanus başkenti olmuştur.

[183] Sümer, Eshabü'l-Kehf, 7

[184] Sümer, Eshabü'l-Kehf, 4.

[185] **Osmanlı Salnamelerinde Maraş Sancağı 1284 - 1326 / 1867 – 1908**, Cilt I, Said Öztürk (hzl.), Kahramanmaraş: Kahramanmaraş Belediyesi, 2006, 78; Osmanlı Salnamelerinde Maraş Sancağı 1284 - 1326 / 1867 – 1908, Cilt I, 118; Osmanlı Salnamelerinde Maraş Sancağı 1284 - 1326 / 1867 – 1908, Cilt I, 155; Osmanlı Salnamelerinde Maraş Sancağı 1284 - 1326 / 1867 – 1908, Cilt I, 198; **Salname-i Vilayet-i Haleb,** H.1288, 165; Osmanlı Salnamelerinde Maraş Sancağı 1284 - 1326 / 1867 – 1908, Cilt I, 282; Osmanlı Salnamelerinde Maraş Sancağı 1284 - 1326 / 1867 – 1908, Cilt I, 322; Osmanlı Salnamelerinde Maraş Sancağı 1284 - 1326 / 1867 – 1908, Cilt I, 371.

Buranın civarında Benahliyus Dağı'nda Ashabü'l-Kehf'in makamı olduğu vurgulanır.[186]

Ayrıca H.1309 – M.1891/1892 ve H.1310 – M.1892/1893, H.1312 – M.1894/1895, H.1313 – M.1895/1896, H.1314 – M.1896/1897, H.1315 – M.1897/1898, H.1316 – M.1898/1899, H.1317 – M.1899/1900, H.1318 – M.1900/1901, H.1319 – M.1901/1902, H.1320 – M.1902/1903 tarihlerinde yukarıdaki bilgilere ek olarak, Benahliyus Dağı'nda Ashabü'l-Kehf'in ve yarım saat civarında Ashâbü'l-Rakîm'in makamlarının bulunduğu belirtilir.[187]

H.1284 tarihli Osmanlı salnamelerinde, H.18 Cemaziyelahir 1284 Çarşamba – M.17 Ekim 1867 tarihinde "'*Îd-i* (Iyd) *Ashabü'l-Kehf*" (Ashabü'l-Kehf Bayramı/Ashabü'l-Kehf'in yeniden uyanması) denilen ve bu ayın meşhur günlerinden sayılan bir tarihe işaret edilir. Ashabü'l-Kehf'in yeniden uyanmasının bu ayın 18'inde gerçekleştiği belirtilir. Bundan bir ay sonrası olan ve Receb ayının meşhur günlerinden sayılan H.18 Recep 1284 Cuma – M.15 Kasım 1867 tarihi, "*Hâbîden-i Ehl-i Kehf*" (Ashabü'l-Kehf'in uyukuya dalışı) olarak kaydedilir. Ashabü'l-Kehf'in bu ayın 18'inde uykuya dalmıştır.[188]

H.1321 – M.1903/1904, M.1322 – M.1904/1905, H.1323 – M.1905/1906, H.1324 – M.1906/1907 ve H.1326 – M.1908/1909 tarihli Halep salnamelerinin Maraş Sancağı

---

186 Osmanlı Salnamelerinde Maraş Sancağı 1284 - 1326 / 1867 – 1908, Cilt I, 443; **Salname-i Vilayet-i Haleb, H.1302**, 182; Osmanlı Salnamelerinde Maraş Sancağı 1284 - 1326 / 1867 – 1908, Cilt I, 517; Osmanlı Salnamelerinde Maraş Sancağı 1284 - 1326 / 1867 – 1908, Cilt I, 548; Osmanlı Salnamelerinde Maraş Sancağı 1284 - 1326 / 1867 – 1908, Cilt I, 578; **Salname-i Vilayet-i Haleb, H.1307**, 165; Osmanlı Salnamelerinde Maraş Sancağı 1284 - 1326 / 1867 – 1908, Cilt I, 643; **Salname-i Vilayet-i Haleb, H.1309**, 153; **Salname-i Vilayet-i Haleb, H.1310**, 240; **Salname-i Vilayet-i Haleb, H.1312**, 274; **Salname-i Vilayet-i Haleb, H.1313**, 264; **Osmanlı Salnamelerinde Maraş Sancağı 1284 - 1326 / 1867 – 1908, Cilt II**, Said Öztürk (hzl.), Kahramanmaraş: Kahramanmaraş Belediyesi, 2006, 131; **Salname-i Vilayet-i Haleb, H.1315**, 308; Osmanlı Salnamelerinde Maraş Sancağı 1284 - 1326 / 1867 – 1908, Cilt II, 235; Osmanlı Salnamelerinde Maraş Sancağı 1284 - 1326 / 1867 – 1908, Cilt II, 291; **Salname-i Vilayet-i Haleb, H.1318**, 355; Osmanlı Salnamelerinde Maraş Sancağı 1284 - 1326 / 1867 – 1908, Cilt II, 397; **Salname-i Vilayet-i Haleb, H.1320**, 382.

187 Salname-i Vilayet-i Haleb, H.1309, 153; Salname-i Vilayet-i Haleb, H.1310, 240; Salname-i Vilayet-i Haleb, H.1312, 274; Salname-i Vilayet-i Haleb, H.1313, 264; Osmanlı Salnamelerinde Maraş Sancağı 1284 - 1326 / 1867 – 1908, Cilt II, 131; Salname-i Vilayet-i Haleb, H.1315, 308-309; Osmanlı Salnamelerinde Maraş Sancağı 1284 - 1326 / 1867 – 1908, Cilt II, 235; Osmanlı Salnamelerinde Maraş Sancağı 1284 - 1326 / 1867 – 1908, Cilt II, 291; Salname-i Vilayet-i Haleb, H.1318, 355; Osmanlı Salnamelerinde Maraş Sancağı 1284 - 1326 / 1867 – 1908, Cilt II, 397; Salname-i Vilayet-i Haleb, H.1320, 382-383.

188 Osmanlı Salnamelerinde Maraş Sancağı 1284 - 1326 / 1867 – 1908, Cilt I, 59-60.

bölümünde Ashabü'l-Kehf hakkında şu bilgiler verilir: Elbistan Kasabası'ndan batıya doğru gidildiğinde beş saatte Efsus Kasabası'na varılır. Oradan batıya doğru devam edildiğinde bir saatte Ashabü'l-Kehf'e ve oradan da yarım saatte Ashâbü'l-Rakîm makâmına varılır. Yarpuz ve Efsus adıyla meşhur olan eski şehrin ne zaman ve kim tarafından kurulduğu bilinmemektedir. Fakat rivayetlere göre meşhûr Dakyanus'un başkentidir. Başka bir rivayete göre de Efsus, Hz. Muhammed'in (S.A.V.) hicretinden 1628 sene önce (M.Ö.1006) kurulmuş ve Roma İmparatoru Dakyanus'un başkentidir. Ancak Roma imparatorlarından Dakyanus adında bir kimsenin Efsus'u başkent olarak kullandığına dair tarihi bir bilgi de elde edilememiştir. Ancak müfessirler ve tarihçiler arasında Ashabü'l-Kehf'in Dakyanus adında bir hükümdar zamanında mağaraya sığındıkları, kabul görmüştür. Dakyanus'un başkenti olmakla şöhret kazanan ve ara sıra ortaya çıkan eski parasıyla meşhur olan Efsus'un, mevcut taş sütunlarıyla eski yapıların izleri ve yüzölçümüne bakılırsa vaktiyle bir büyük şehir olduğu anlaşılır. Efsus Kasabası, H.560 – M.1164/1165 senesinde Selçuklu sultanlarından II.Kılıç Arslan zamanında zabt edilerek Selçuklu topraklarına katılmıştır. Kasabaya bağlı Ashabü'l-Kehf Ribatı'nın, ribat kapısı üzerinde bulunan kitabeden, Gıyâseddîn Keyhüsrev'in oğlu İzzeddin Keykavus zamanında H.Ramazan 612 – M.24 Aralık 1215/22 Ocak 1216 tarihinde inşa edilmiştir. Vaktiyle mağaranın ağzında inşâ olunan Mescid, ilk inşa edildiği haliyle durmaktaydı. Sonradan büyük emekle hücre şeklinde içeriye alınarak büyük taşlarla mükemmel bir câmi ve yanında bir medrese inşa edilmiştir. Bu caminin dış kısmının H.925 – M.1519 tarihinde Maraş Valisi Şehsuvâroğlu Ali Bey tarafından sağlamlaştırılmış ve tamir edilmiştir. Böylece ilk kapıdan içeri girildiğinde Şehsuvâroğlu Ali Bey'in inşa ettirdiği camiye, oradan İzzeddin Keykavus'un yaptırdığı camiye, oradan da Kur'ân'da anlatılan eski Mescide girilmektedir. Mağaranın ağzı, mescidin içerisine açılmakta ve mescide bakmaktadır. Mevki son derece sarp ve diğer binaların inşasına müsait değildir. Bu yüzden Ashabü'l-Kehf'i ziyarete gelen misafirlerin rahatça kalmaları ve ziyaretçilere hizmet etmesi düşünülen ribat, mağaranın yaklaşık 75 metre doğusunda inşa edilmiştir.[189]

---

[189] Osmanlı Salnamelerinde Maraş Sancağı 1284 - 1326 / 1867 – 1908, Cilt II, 509; **Salname-i Vilayet-i Haleb, H.1322**, 481-482; **Salname-i Vilayet-i Haleb, H.1324**, 493-494; **Salname-i Vilayet-i Haleb, H.1326**, 487-488.

Cumhuriyet Dönemi

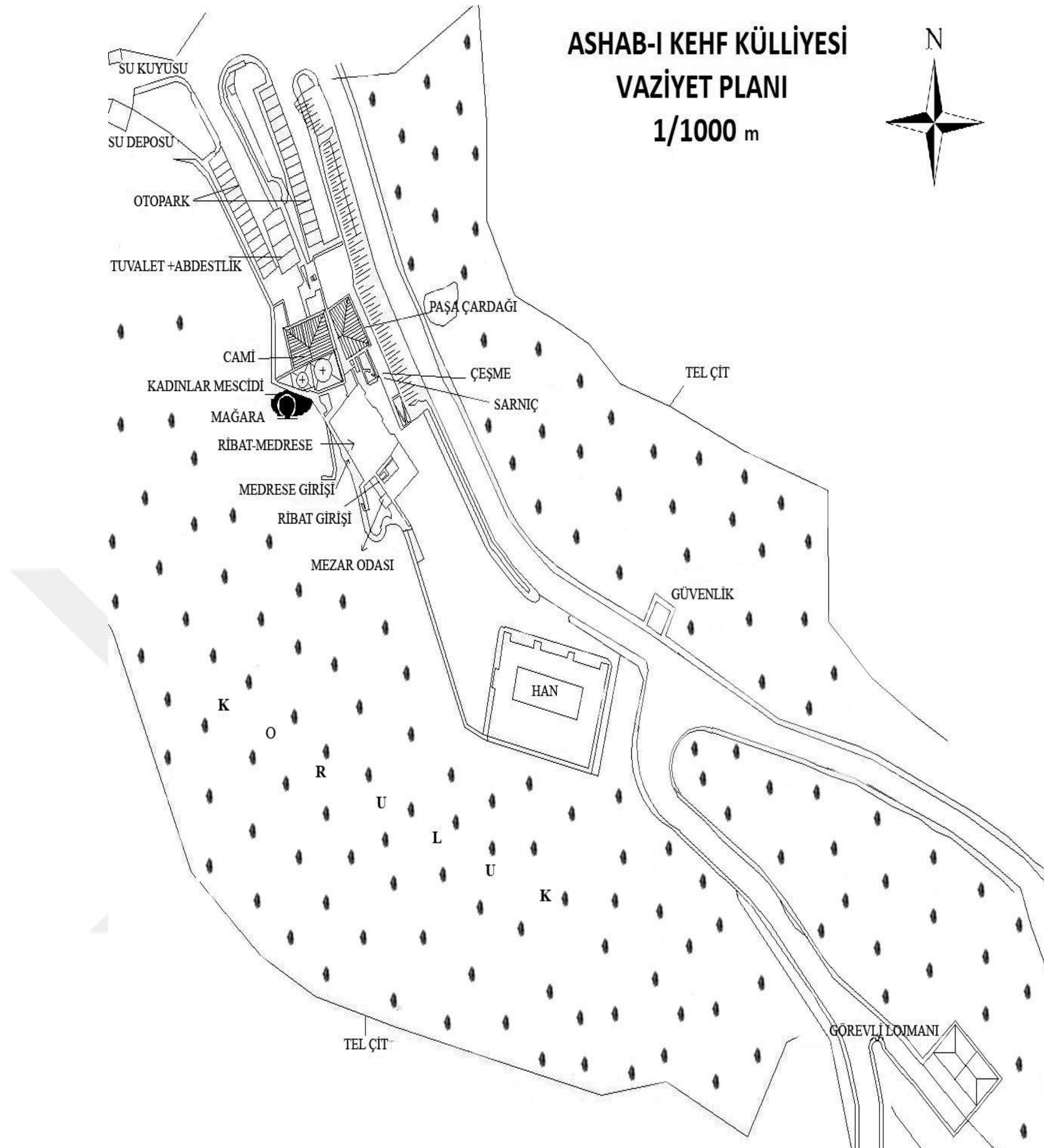
XX. Yüzyılın ortalarında, Atlas Ovası'nın batısında bulunan ve içerisinde büyük eserler bulunan Efsus Kasabası olarak tarif edilmekteydi. Bu dönemde 500-600 hâneli küçük bir kasabaydı İkamet edenler Türk olup ziraatle ve bağcılıkla uğraşmaktaydı. Halkın arasında Dakyanus ve Ashabü'l-Kehf hakkında pek çok rivayet bulunmaktaydı.[190] 02.08.1944 gün ve 4642 sayılı kanun ile merkezi Efsus olan Afşin Kazası teşkil edilmiştir.[191] Günümüzde adrese dayalı nüfus kayıt sistemine göre ilçenin nüfusu 83.324 kişidir.[192]

1.2. Afşin Ashabü'l-Kehf Külliyesi

1.2.1. Ashabü'l-Kehf Külliyesi'nin Vaziyet Planı

Külliye günümüzde çevresindeki yeşil alanlarla birlikte yaklaşık 3,5 ha.'lık bir alana yayılmıştır. Hem tarihte, hem de günümüzde Türkiye'deki Ashabü'l-Kehf mağaraları içerisinde en fazla yapılaşma burada gerçekleşmiştir. Ashabü'l-Kehf Külliyesi, Kahramanmaraş'a yaklaşık 125 km uzaklıkta yer alan Afşin'in kuzeybatısında yaklaşık 6 km uzaklıktaki Emirli Köyü yakınlarındaki tepenin kuzey yamacında 1465 m yükseltide yer almaktadır. Günümüzde mağara ve külliye Göksun-Elbistan karayoluna 12 km mesafede yer alsa da, Çukurova ve çevresi ile İç Anadolu ve Doğu-Güneydoğu Anadolu Bölgeleri'ni bağlayan ana yolların uzağında kalmaktadır. Karstik bir bölgede yer alan mağara içten 10 m. x 15 m. genişliğindedir. Zemini hafif eğimli ve dalgalıdır. 1,10 cm yüksekliğinde olup yürüyerek gezmeye çok müsait değildir. Karstik bir mağara olması nedeniyle yer altı suyu birikerek havuzcuklar oluşturmaktadır.[193] Mağaranın önünde Hıristiyanlık Dönemi'nde mağaranın girişini kapatacak şekilde başlayan yapılaşma Selçuklu, Dulkadir Beyliği ve Osmanlı dönemlerinde de devam etmiştir. Bu yüzden mağarayı ziyaret etmek isteyenler camiden geçmek zorunda kalmaktadır.

[190] Yinanç, Maraş Emirleri, 91-93.
[191] http://www.resmigazete.gov.tr/arsiv/5777.pdf, 10.01.2017.
[192] http://www.afsin.gov.tr/nufus, 10.01.2017.
[193] Çetin ve Kaymaz, 1177- 1180.

Şekil 1.1. Ashabü'l-Kehf Külliyesi Vaziyet Planı[194]

Aşağıda açıklanacağı üzere, Doğu Roma (Bizans) İmparatorluğu Dönemi'nde mağaranın önüne bir ibadethane inşasıyla Afşin Ashabü'l-Kehf Külliyesi'nin temelleri atılmaya başlanmıştır. Daha sonra Anadolu Selçuklu Devleti zamanında Maraş Uç Beyliği idarecileri tarafından buraya bir külliye inşa edilerek şeneltilmiştir. Selçuklulardan sonra bölgeye hâkim olan Dulkadir Beyliği zamanında da eski vakıflar korunmuş, yapılar ya tamir edilmiş ya da yeniden inşa edilmiştir.

Efsus harabelerinde Roma Dönemi'ne ait 120 kilo ağırlığında gayet sağlam bir kadın heykeli bulunmuş ve hükümet dairesinde korumaya alınmıştır. R.26 Eylül 1314 –

[194] Çetin ve Kaymaz, 1180.

M.08 Ekim 1898 tarihinde, Maraş Mutasarrıfı Arifî durumu Merkez'e bildirmiştir. Heykelin İskenderun üzerinden bir Osmanlı vapuruna yüklenerek İstanbul'a gönderilmesi istenmiştir. Ustaca yapılmış heykelin sergilenmek üzere Müze-i Hümâyun'a (Topkapı Sarayı Müzesi) konulması düşünülmüştür. Nakliye masraflarının da Dersaâdet hissesinden karşılanması talimatı verilmiştir.[195]

İbn Bibi'nin Selçuk-namesinde şefkat, himaye, cömertlik, merhamet, büyüklük ve haşmet sahibi vs. gibi özellikleriyle *bu dünyada kazandığı şöhrete hiçbir padişahın ve sultanın sahip olmadığı* şeklinde tanıtılan Maraş Uç beyi Nusretüddin Hasan'ın[196] birçok imar faaliyetinden bahsedilse de sadece Afşin'e yaptırdığı Ashabü'l-Kehf Külliyesi günümüze kadar ayakta kalmıştır. Hüsameddin Hasan Bey tarafından oluşturulan Maraş Uç Beyliği, onun soyundan gelenler tarafından 1258'e kadar devam etmiştir. Bu dönemde adı Maraş emiri olarak geçen Melik İbrahim hariç, dört emir görev yapmıştır. Ancak bunlardan Nusretüddin Hasan Bey dışında diğerlerinin Maraş ve çevresinde herhangi bir imar faaliyetinde bulunup bulunmadıkları bilinmemektedir. Nusretüddin Hasan Bey uzun süre bu görevde kalmıştır.[197] Görevde bulunduğu dönemde Afşin İlçesi'nin 7 km kuzeybatısında bulunan Ashabü'l-Kehf'in bulunduğu yerde, inşaatı 1215-1234 tarihleri arasında devam eden gösterişli ve büyük binalar inşa ettirmiştir. Bu binalar câmi, tekke [ribat (zâviye)] ve han'dan meydana gelmekte ve Ashabü'l-Kehf Külliyesi'ni oluşturmaktadır. Ziyaretgahda kendini ibadete verenlerin iaşesi, ziyaretçilerin misafirliği ve binaların masraflarını karşılamak için Atlas Yazısı olarak bilinen Efsus Ovası'ndaki köylerin çoğunu vakfetmiştir.[198] Külliyenin inşasına I.İzzeddin Keykâvus zamanında başlanmış ve I.Alâeddin Keykubâd'ın sultanlığı döneminde bitirilmiştir. Eserlerin yapılış tarihine bakıldığı zaman inşaatın 20 yıl kadar sürdüğü anlaşılmaktadır.[199]

Selçuklulardan sonra bölgede bir beylik kurmuş olan Dulkadiroğulları, Nusretüddin Hasan Bey'in vakıflarını yenileyerek tamir ettirmişler ve yeni yapılar eklemişlerdir.

[195] Başbakanlık Osmanlı Arşivi (BOA), **Maarif Nezareti Mektubi Kalemi (MF.MKT)**, 429/34, 1-3.
[196] İbn Bibi, 133.
[197] Gökhan, Selçuklular Zamanında Maraş, 150-151.
[198] Mehmet Özkarcı, **Türk Kültür Varlıkları Envanteri Kahramanmaraş 46,** Cilt II, Ankara: TTK, 2007, 655-656; Yinanç, Maraş Emirleri, 91-92.
[199] Gökhan, Selçuklular Zamanında Maraş, 152.

Vakıf, Osmanlılar zamanında da korunmuş ve eserler çeşitli tamiratlardan geçirilmiş, yeni yapılar eklenmiştir.[200]

Günümüzde Ashabü'l-Kehf makamında bulunan binaların kitabelerinden sadece ikisi Nusretüddin Hasan Bey namınadır. Bunlardan bir tanesi Mükrimin Halil Yinanç'ın "*Çilehane*" dediği Ribat'ın kapısının üst kısmındaki kitabedir. Diğer kitabe ise şimdiki caminin üst tarafında bulunan ve Mükrimin Halil Yinanç'ın "*tekyesi kapısındaki*" dediği kitabedir. Kitabe H.1320 – M.1902/1903 tarihinde tamirat sırasında duvarın içinde bulunup, yeniden inşa olunan kapının üzerine konulmuştur.[201] Bu kitabe külliyenin hanına aittir.[202]

1.2.2. Ashabü'l-Kehf Mağarası'na Düşen Güneş Işınlarının Tespiti ve Mahkeme Kararı

Gazeteci-Yazar Mehmet Göçer önderliğinde, Afşin Ashabü'l Kehf Külliyesi'ni Koruma Derneği ve Ticaret ve Sanayi Odası Başkanı Bekir Sıtkı Can'ın katılmasıyla, mağaranın Kur'ân-ı Kerim'de geçen tarife uygunluğunu tespit etmek için mahkemeye başvurulmuştur. Mahkeme sırasında Afşin eski Belediye Başkanı İrfan Gedikbaşı da ilçedeki 18 avukata verdiği vekâlet ile davaya dâhil olmuştur. Daha sonra Afşin Sulh Ceza Hâkimliği tarafından Afşin Ashabü'l-Kehf Külliyesi'nde Ashabü'l-Kehf Mağarası'na düşen güneş ışınlarının açısının tespiti için bilirkişi heyeti oluşturulmuştur. Bu heyet Gazi Üniversitesi Kastamonu Fen-Edebiyat Fakültesi Kurucu Dekanı Prof. Dr. Abdullah Günen başkanlığında, Ankara Üniversitesi Fen Fakültesi Astronomi ve Uzay Bilimleri öğretim üyeleri Yrd. Doç. Dr. Zekeriya Müyesseroğlu ve Yrd. Doç. Dr. Birol Gürol'dan oluşmaktaydı. Bilirkişi heyeti 24.06.2005 tarihinde saat 04:30'da keşif mahallinde hazır bulunarak güneşin doğuşunu ve mağaraya girişini gözlemleyerek gerekli inceleme ve ölçümleri yapmıştır. Bilirkişi heyetinin yapmış olduğu inceleme neticesinde şu sonuca varmıştır: "*13 Mart ile 1 Ekim tarihleri arasında (202 gün) Güneş doğarken mağara, içine düşen Güneş ışınları tarafından aydınlatıldığı belirlenmiştir. (10 dakika ve daha uzun süre ile). Yılın en uzun günü olan 21 Haziran tarihinde Güneş 59°.6 azimut açısı yani 50°.4 derece ile doğmakta ve mağara içi, saat 05:22:07 den*

[200] Gökhan, Selçuklular Zamanında Maraş, 153; Yinanç, Eshab-ı Kehf Vakıfları, 312-313.
[201] Yinanç, Maraş Emirleri, 92-93.
[202] Özkarcı, Cilt II, 668-669.

09:29:31'e kadar ışık almaktadır. Mağaraya ışığın 1 saat ve daha uzun süre ile düştüğü gün sayısı toplam 170 (28 Mart ile 14 Eylül tarihleri arası) olarak tespit edilmiştir."[203] Böylece Afşin Ashabü'l-Kehf Mağarası'nın Kur'ân-ı Kerim'de geçen tarife uygunluğu mahkeme kararı ile tescillenmiştir.

1.3. Afşin Ashabü'l-Kehf Külliyesi'nin Mimarî Yapıları

Ashabü'l-Kehf külliyesini oluşturan mimari yapılar, çeşitli tarihlerde ve çeşitli devletler döneminde inşa ve tamirden geçirilmiştir. Ayrıca bu dönemlerde külliyenin amacına uygun olarak hizmet vermesinin sağlayan mütevellî, türbedar, zâviyedar, Buk'adar, müderris gibi görevliler bulunmaktaydı.

1.3.1. Ashabü'l-Kehf Medresesi

Dulkadir Beyliği Dönemi

Medresenin inşa kitabesi olmadığı için yapım tarihi bilinmemekle birlikte, Dulkadir Beyliği Dönemi'nde yeniden inşa edildiği düşünülmektedir. Yapı, bu yeniden inşa sürecinde "Ashabü'l-Kehf Buk'ası"[*] adıyla geçmektedir. Ashabü'l-Kehf Buk'ası'nın bu inşa süreci ile ilgili bilgiye, Temmuz/Ağustos 1500 tarihli Dulkadir Beyi Alâüddevle Bozkurt Bey'in vakfiyesinden ulaşılmaktadır. Buna göre 1442-1454 tarihleri arasında Dulkadir Beyi olan Süleyman Bey bin Nasıreddin, Ashabü'l-Kehf mezarının olduğu yerde mescid ve medresesi ile birlikte bir Buk'a yaptırmıştır.[204]

Alaüddevle Bey'in oğlu Şahruh, babasının hükümdarlığı sırasında 1492 tarihinde,[205] Ashabü'l-Kehf Medresesi müderrislerine Kayseri Kazası'na bağlı Barsama (günümüzde Çavuşağa) Köyü'nün mâlikânesini vakfetmiştir.[206]

Dulkadir Beyi Alaüddevle Bozkurt Bey de, babasının yaptırdığı buk'ayı mescid ve medresesi ile birlikte büyük ölçüde tamir edip yeniden hizmete sunmuştur.

---

[203] http://www.unsandigi.com/kehf.asp, 13 Haziran 2016.

[*] Buk'a, İslâm dünyasında türbe, zâviye ve özellikle eğitim yeri için kullanılan bir terimdir. Daha yaygın bir şekilde ise muhtemelen medrese ile sıbyan mektebi arasındaki bir eğitim kurumunu ifade etmek için kullanılmıştır." Bk.: Mehmet İpşirli, Buk'a, **DİA**, Cilt 6, İstanbul: TDV, 1992, ss. 386-387

[204] Vakıflar Genel Müdürlüğü (VGM), **Vakıf Defteri (VK.d.),** 590, 107/98; Hasan Arslan, **17. Yüzyılda Maraş Sancağı (Siyasi, İdari, İktisadi ve İçtimai Tarihi)**, Yaşar Alparslan (ed.), Kahramanmaraş: Dulkadiroğlu Belediyesi, 2014, 384-385.

[205] Özkarcı, Cilt II, 682.

[206] Vakıflar Genel Müdürlüğü (VGM), **VGM.DEFTER - 0**0355.00062, 34.

Alaüddevle Bey, H.Muharrem 906 – M.Temmuz/Ağustos 1500 tarihli vakfiyesinde, bu mescid ve medrese için akarlar kaydetmiştir. Yapıların özellikleri hakkında vakfiyede bilgi bulunmamaktadır. Fakat Alaüddevle Bozkurt Bey bütün evkafın tevliyetini, sağ oldukça kendisine sonra kıyamete kadar Dulkadir beylerinden oğullarının en salihlerine şart etmiştir. Kendisi vefat ettikten sonra mütevellî olan kimseye tevliyet hakkı olmak üzere bütün evkaf ve sair mahsulâtının onda birini tayin etmiştir.[207]

Dulkadir Beyi Alaüddevle Bozkurt Bey H.14 Muharrem 916 – M.23 Nisan 1510 tarihinde Ashabü'l-Kehf'i de içine alan bir vakfiye daha düzenlettirmiştir. Vakfiyeye göre Alaüddevle Bey, Ashabü'l-Kehfü'ş-Şerif Medresesi'ni büyük bir tamirattan geçirip yeniden eğitimin yapılabileceği konuma getirmiştir. Vakfa ait akarları da yenilemiştir.[208]

Bu vakfiyeye göre Ashabü'l-Kehf medresesine, bütün hukuk ve gelirleri ile Efsus Köyü'nün yarı hissesi, bütün hukuk ve gelirleriyle koyun ve keçi vergileri, külliyein hemen yakınındaki Nişanid ve Cerid köyleri, Boynu Yoğunlu Cemaati bütün şer'î ve örfî vergileri ile koyun ve keçi vergileri de dâhil olmak üzere serbestiyet üzere kaydedilmiştir. Bunun yanında Resul Hacılı, Sevin-i Sagir, Sevin-i Kebir ve Çanakçı köyleri vakfa kaydedilmiştir. Alaüddevle Bozkurt Bey ayrıca bu vakıflarda velayeti oğullarına, düşkün olsalar da yine de oğullarına, sonra kardeşlerine, sonra düşkün bile olsalar erkek yeğenlerine, sonra kızının oğullarına, sonra düşkün olsalar bile kızının oğullarına, daha sonra kızlar hariç erkek çocukların velayete elverişli olanlarına vermiştir.[209]

Medrese, ribatın üst katında tuğladan inşa edilmiştir. Ribatın üstüne sonradan yapıldığından dolayı, ribatın boyutuna göre şekil almıştır. Kapalı avlulu tek eyvanlı medreselerin plan şemasına göre tasarlanmıştır. Günümüzde medrese işlevini

207 VGM, VK.d., 590, 107/98.
208 VGM, VK.d., 1966, 150/166; Başbakanlık Osmanlı Arşivi (BOA), **Evkaf Vakfiyeler (EV.VKF)**, 9/7.
209 VGM, VK d., 1966, 150/166; İbrahim Solak, 916/1510 Tarihli Alaüddevle Bey Vakfiyesi, **Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi**, Sayı 15, Selçuk Üniversitesi, 2006, 532-533.

kaybetmiş olup, Ashabü'l-Kehf'i uzaktan ziyarete gelen misafirlerin ikamet etmesi için kullanılmaktadır.[210]

Osmanlı Devleti Dönemi

Belgelerde medrese genellikle Ashabü'l-Kehf Medresesi şeklinde kaydedilmiştir. Fakat 1 Numaralı Maraş Ahkam Defteri'nde medrese, "Ashabü'l-Kehf Buk'ası Medresesi", 3 Numaralı Maraş Ahkam Defteri'nde ise "Ashabü'l-Kehf Buk'ası" olarak kaydedilmiştir. Yukarıda bahsedilen Alaaüddevle Bey vakfiyesinde görüldüğü üzere, Ashabü'l-Kehf Medresesi'ni Dulkadir Beyi Alaüddevle Bey inşa ettirip vakfetmiştir. Alaüddevle Bey, burası için bir de vakfiye hazırlatmıştır. Vakfiyeye, Efsus Köyü'nün yarı mahsulâtının öşrü ile diğer köylerinin mahsulâtının öşrü ve vergilerini bu medresede evlatlarından mütevellî olanlara ve gerisini müderris olanlara verdiğini kaydettirmişti.[211]

XIX. yüzyılın ilk çeyreğinde Efsus çevresinde, aşiretlerin uygunsuz hareketlerde bulunduğu anlaşılmaktadır. Aşiretlerin istilasından dolayı, Ashabü'l-Kehf Medresesi'nin etrafında olan köylerin ahalisi dağılmış ve işlerini göremeyecek şekilde perişan olmuştur. Bu sebepten Ashabü'l-Kehf medresesinde eğitim kesintiye uğramıştır. Eğitim yapılamadığından, medresedeki müderrisler eğitim için başka yerler aramıştır. Medrese eğitiminin güvenli bir ortamda yapılabileceği yer arama çalışmaları sonucu, Maraş'ın Kayabaşı Mahallesi'nde El-Hac Hasan Camii seçilmiştir. Bu camide medrese eğitiminin devam etmesine karar verilmiştir. Eğitimin burada devam etmesi için gereken şer'î izin de alınarak Merkez'e bildirilmiş ve H.22 Safer 1237 – M.18 Kasım 1821 tarihinde emr-i şerif verilmiştir. Böylece Hacı Hasan Camii, Ashabü'l-Kehf Medresesi Evkafı vakıfları arasına girmiştir.[212] Buna göre, Efsus'da Ashabü'l-Kehf Medresesi'nde yürütülen eğitim ve öğretimin bu tarihten itibaren Maraş'ta Kayabaşı Mahallesi'nde bulunan Hacı Hasan Camii'nde yürütülmesine başlanmıştır.

---

[210] Özkarcı, CII, 683-684.

[211] Başbakanlık Osmanlı Arşivi (BOA), **Maraş Ahkam Defterleri (A.DVNS.AHK.ME.d)**, 1, 292; BOA, A.DVNS.AHK.ME.d, 3, 119/35-36.

[212] Vakıflar Genel Müdürlüğü (VGM), **İstanbul Müftülüğü - EVKF_MUFETTISLIGI-**00688.00236, 179.

1.3.1.1. Medrese Eğitiminin Maraş'ta el-Hac Hasan Camii'nde Yürütüldüğü Dönem

Ashabü'l-Kehf Medresesi'nde eğitim, aşiretlerin uygunsuz hareketleri ve asayiş sorunlarından dolayı, H.22 Safer 1237 – M.18 Kasım 1821 tarihinden itibaren, Maraş'ın Kayabaşı Mahallesi'ndeki el-Hac Hasan Camii'nde yürütülmeye başlanmıştır.[213] Bu dönemden sonra eğitim bu camide devam ettirilmiştir.

1.3.1.2. Ashabü'l-Kehf Medresesi'nin Görevlileri

1563 tarihinde Ashabü'l-Kehf merkezinde Muhiddin oğlu Mevlânâ Mehmed adlı bir kadı bulunmaktaydı. Medresede bekâr olan Abdulaziz oğlu Mevlânâ Ali Fakih, Muhiddin oğlu Müslihiddin, Muhiddin oğlu Yakup Halife ve Muhiddin oğlu Yusuf olmak üzere dört müderris görev yapmaktaydı.[214]

Ulemadan Mevlânâ Ahmed, Ashabü'l-Kehf evkafından Barsama Köyü mâlikânesi[*] ile medresesinin vakıf şartına göre Buk'adar'ı[**] olarak görev yapmıştı. Bir sebepten Mevlânâ Ahmed, Buk'adar'lık berat[***]ının yenilenmesi için müracaat etmiştir. İsteği kabul edilerek, H.Zilhicce 1054 – M.Şubat 1645 tarihinde beratı yenilenmiştir. Yenilenen beratta Padişah[****], Buk'adar Mevlânâ Ahmed'den vakfedenin ruhu ve kendisinin devletinin devamı için de dua etmesini istemiştir.[215]

H.01 Şevval 1069 – M.22 Haziran 1659 tarihli bir buyruldudan, Ashabü'l-Kehf Vakfı'na dışarıdan yapılan bir müdahale sonucu Ashabü'l-Kehf'in müderrisi Ali'nin mütevellî Seyyid Hasan ile birlikte bu durumun engellenmesi için çalıştığı

---

[213] VGM, İstanbul Müftülüğü - EVKF_MUFETTISLIGI- 00688.00236, 179.

[214] Tapu-Kadastro Genel Müdürlüğü (TKGM), **Tapu Tahrir Defteri, (TT.d)**, 108, 408.

[*] Mâlikâne: Osmanlı maliyesinde vergi iltizam sisteminin 1695 yılından Tanzimat'a kadar uygulanan özel bir türü. Bk.: Mehmet Genç, Mâlikâne, **DİA**, Cilt 27, İstanbul: TDV, 2003, ss.516-518. Mâlikâne-Divani: Osmanlı belgelerinde "iki başlı" yahut "iki baştan" ve "tasarruf" olarak anılan mâlikâne-divanî sistemi içinde yer alan malî birimlerde vergi gelirleri iki farklı bölüme ayrılır. Bir bölümü **mâlikâne** hissesi adıyla özel şahıs veya vakıflara, diğer bölümü divanî hissesi olarak devlete aittir. Bk.: Mehmet Genç, Mâlikâne-Divani, **DİA**, Cilt 27, İstanbul: TDV, 2003, ss.518-519.

[**] Medresenin müderrisine ayrıca Alaüddevle Bey'in oğlu Şahruh, Kayseri Kazası'na bağlı Barsama Köyü'nün Mâlikânesi'ni vakfetmiştir. Bk.: VGM, VGM.DEFTER - 00355.00062, 34.

[***] Berat: Osmanlı Devleti'nde bir kimseye nişan, rütbe, memûriyet veya herhangi bir imtiyaz verildiğini bildiren ferman. Bk.: Mübahat S. Kütükoğlu, Berat, **DİA**, Cilt 5, İstanbul: TDV, 1992, ss. 472-473.

[****] Dönemin padişahı Sultan İbrahim (1640-1648)'dir. Bk.: Feridun Emecen, İbrahim Osmanlı Padişahı (1640-1648), **DİA**, Cilt 21, İstanbul: TDV, 2000, ss.274-281.

[215] Vakıflar Genel Müdürlüğü (VGM), **Milli Kütüphane Başkanlığı - SERIYYE_SICILLERI.KAYSERI**- 07807.00043, 211.

anlaşılmaktadır. Merkez tarafından vakfa yapılan müdahalenin önlenmesi için Zülkadriye (Dulkadir) Beylerbeyi ve Maraş Kadısı görevlendirilmiştir.[216]

Ashabü'l-Kehf Medresesi müderrisi olan Ali Efendi, medrese derecesi olarak dahil-i hareket denilen ikinci kademeye mensuptur. Faziletli ve ilim sahibidir. Bu özelliklerinden dolayı H.13 Cemaziyelevvel 1077 – M.11 Kasım 1666 tarihinde, müderrislik derecesi Musıle-i Sahn'a çıkartılarak boş olan Maraş Müftülüğü ile birlikte Taş Medresesi ve Şaziye Medresesi müderrisliğine atanması için Ruus-u Hümâyun ve Padişah emri rica edilmiştir.[217] Ali Efendi'nin müderrislik derecesinin Musıla-i Sahn'a çıkartılarak boş olan Maraş Müftülüğü ile birlikte Taş Medresesi ve Şaziye Medresesi müderrisliğine atanması, kendisinin ilmî derinliğine işaret eder.

Ali Efendi'nin bir süre sonra müderrislik görevinden ayrılmıştır. Yerine Ashabü'l-Kehf Medresesi müderrisi olarak Hüseyin atanmıştır. Hüseyin Efendi de çok geçmeden yerini terk ederek başka şehre yerleşmiştir. Böylece medresedeki eğitim boş kalmıştır. Medrese talebelerine eğitim hizmeti yapılamamıştır. Günden güne medrese harap olmuş, bakımsız kalmıştır. Ali Efendi, vakfın ihyası ve hizmetlerin devamı için görevin kendisine berat ile verilmesini rica etmiştir. Kendisinin bu görevi hak ettiği, ilim ve fazilet sahibi olduğu kaydedilerek ricası, Elbistan Kadısı es-Seyyid Hüseyin Efendi'nin talebiyle Merkez'e bildirilmiştir. Ali Efendi'nin talebi H.Evail-i Cemaziyelevvel 1079 – M.Ekim 1668 tarihinde kabul edilerek müderris olarak tayin edilmiştir.[218]

Ali Efendi, Ashabü'l-Kehf Medresesi olarak tayin edilmesinden sonra, görevinden azl edilen ve medresenin evvelki müderrisi olan Hüseyin, medresenin tatil edildiği ve eğitimin yapılamadığı şeklinde aleyhinde yapılan iddiaları inkâr ederek, görevinin iadesini talep etmiştir. Konu Dersaâdet'e intikal edince araştırma yapılmıştır. Yapılan araştırma sonucunda, kasaba sakinlerinin ve güvenilir ulemanın şehadetleriyle Hüseyin haksız bulunmuştur. Neticede H.22 Cemaziyelahir 1080 – M.17 Kasım

---

[216] Başbakanlık Osmanlı Arşivi (BOA), **Sadaret Divân-ı Hümayûn Mühimme Kalemi (A.DVNS.MHM)**, 93, 3/18.
[217] Başbakanlık Osmanlı Arşivi (BOA), **İbnülemin Tevcihat (İE.TCT.)** 3/357.
[218] Başbakanlık Osmanlı Arşivi (BOA), **İbnülemin Vakıf (İE.EV.)**, 9/1083.

1669 tarihinde Müderris Ali'nin müderrislik görevine devam etmesine karar verilmiştir.[219]

Bir süre sonra Müderris Ali Efendi, yol eşkıyası tarafından soyulmuştur. Bu soygun esnasında Ali Efendi'nin bütün malı ve görev beratı yağmalanmıştır. Bunun üzerine kendisine yeniden berat verilmesi için arzuhal yazmıştır. Ali Efendi arzuhalinde, Ashabü'l-Kehf'in Defter-i Hâkanî'de Ashabü'l-Kehf teb'asına ve Zâviyesine kayıtlı olduğunu ve Ashabü'l-Kehf Vakfı'nın mahsulünün yarısının müderrise, diğer yarısının da diğer hizmet edenlere ait olduğunu bildirmiştir. Evvelki müderris Hüseyin de aynı görevi istemeye devam etmektedir. Dilekçe incelenmiş ve 21 Şubat 1673 tarihinde karar verilmiştir. Karara göre, müderris Ali Efendi'ye hizmeti karşılığı yeniden evkafın yarı mahsulü verilmiştir. Evkafın diğer yarısı ise hizmet edenlere bırakılmıştır. Tasarruf sahiplerinin de birbirlerinin hisselerine karışmamaları tenbihlenmiştir.[220] Ashabü'l-Kehf Medresesi'nin mutasarrıfının başka şehirde ikamet etmesinin medresenin işlerinin aksattığı anlaşılmaktadır. Bunun üzerine Devlet medresenin boş kalmasına kayıtsız kalmamıştır. Eğitimin yapılamadığı medresede eğitimin devamı için devlet başka müderrisler görevlendirme yoluna gitmiştir. Görevi devralan müderris hizmeti karşılığı bu geliri almaya hak kazanmaktadır. Ayrıca H.24 Ramazan 1088 – M.20 Kasım 1677 tarihinde Ali Efendi'ye görevi tekrar verilmiştir.[221]

Ashabü'l-Kehf Medresesi müderrisi Ali Efendi, Kayseri Kazası'nın Koramaz Nâhiyesi'ne bağlı Barsama Köyü'ne ek olarak, Orta Niyabet Nâhiyesi'nde bulunan bazı yerlerin vergileri ile Türkmen Taifesi'nden Boynu Yoğunlu ve Kabaklar cemaatlerinin adet-i ağnam ve resm-i bennak[*] gibi vergilerini, deftere aykırı olarak, medreseye gelir kaydettirmişti. Fakat zâviyedar İbrahim bu duruma itiraz etmiştir. Zâviyedar, Kayseri Kazası'nın Koramaz Nâhiyesi'ne bağlı Barsama Köyü dışında

219 BOA, İE.EV., 13/1489.
220 BOA, İE.EV., 2/226.
221 BOA, İE.EV., 2/226, 1.
* Resm-i bennak: Osmanlılar'da evli aile reislerinden alınan şahıs vergisi. Bk.: Feridun Emecen, Bennak, **DİA**, Cilt 5, İstanbul: TDV, 1992, 458-459.

gelirlerin zâviyeye ait olduğunu bildirmiştir. Merkez tarafından yapılan araştırma neticesi, H.1092? – M.1681/1682[*] tarihinde, zâviyedar haklı bulunmuştur.[222]

Sahn derecesine sahip olan Ali Efendi, Ashabü'l-Kehf'de müderrislik ve Maraş Müftülüğü vazifelerini ifa ederken Ocak 1703'te vefat etmiştir. 30 Ocak 1703'te Ali Efendi'nin oğlu Mustafa, babasının görevine tayin edilmek istemiştir. Ali Efendi'nin vefatından sonra görev, 10 Mart 1703'te İbrahim'e verilmiştir. 27 Eylül 1703 tarihinde ise Ashabü'l-Kehf Medresenin yarı hissesinin 3/4 hissesi İbrahim Efendi'ye, 1/4 hissesi de Ali Efendi'nin oğlu Mustafa Efendi'ye tevcih edilmiştir.[223]

Ashabü'l-Kehf Medresesi'nin yarı hissesinin 3/4 hissesinin sahibi İbrahim Efendi ile zâviyedar Ömer arasında, malların tasarrufu hakkında anlaşmazlık meydana gelmiştir. Tarafların elinde delilleri bulunmaktadır. Konu Merkez'e iletildikten sonra, zâviyedar Ömer haksız bulunmuş ve müderris İbrahim Efendi'ye haksızlık yapıldığı anlaşılmıştır. H.15 Cemaziyelahir 1122 – M.11 Ağustos 1710 tarihinde, Müderris İbrahim Efendi'ye eskiden olduğu gibi haklarının iade edilmesi ve medresenin mahsulüne vakfiyede belirtilen kişilerden başka bir kimsenin müdahale etmemesi için yeniden berat verilmesi kararlaştırılmıştır.[224] Tasarruf hakkı müderrise verilmiştir.

Beratı yenilenen Müderris İbrahim Efendi, bir süre hizmet ettikten sonra vefat etmiştir. H.29 Zilhicce 1126 – M.5 Ocak 1715 tarihinde, medresede öğretimin devam etmesi için, boş kalan görevin yarı hissesine el-Hac Hüseyin Efendi atanarak görevine başlamıştır.[225]

Medrese gelirlerine müdahalenin daha sonra da devam ettği görülmektedir. Evlâd-ı vâkıfdan olmayan Hasan ile Fazlı adlı kimselerin Ashabü'l-Kehf Medresesi gelirlerini üzerlerine kaydettirmişlerdi. Bu müdahale üzerine medrese müderrisleri

---

[*] Belgenin tarihi defterde gösterilmemiştir. Fakat bu belgeden önceki (H.1092) ve sonraki (H.1094) belgelerin tarihleri belirlenerek, bu şekilde bir tarihleme yapılmıştır.

[222] Başbakanlık Osmanlı Arşivi (BOA), **Maliyeden Müdevver Defterler (MAD.d) - 03244_00054**, 108.

[223] Başbakanlık Osmanlı Arşivi (BOA), **Cevdet Maarif (C.MF.) 156/7782**.

[224] VGM, VGM.DEFTER **-** 00355.00062, 34.

[225] VGM, VGM.DEFTER - 00355.00505, 249.

Mehmed ve Ahmed konuyu Merkez'e bildirilmiştir. Merkez tarafından, müdahale vakfiyeye aykırı olarak yapıldığı için, Defter-i Hâkânî'de vakfiyeye aykırı olan zâviye kaydı 1732 tarihinde ortadan kaldırılıp hükümsüz bırakılmıştı.* Bu karardan sonra da medresenin gelirlerine müdahaleye devam edildiği bildirilmiştir. Müdahalenin engellenmesi için, Ashabü'l-Kehf Medresesi'nin müderrisleri Mehmed Zeki ve Ahmed ile evlâd-ı vâkıfdan olup vakıf şartlarına uygun olarak mütevellîleri olan Seyyid Mehmed, Seyyid Ahmed ve Seyyid Ömer'in, Merkez'e müracaat ettikleri anlaşılmaktadır. Yapılan soruşturmada müderrislerin haklı bulunduğu anlaşılmaktadır. Bunun üzerine Merkez tarafından, H.Evâhir-i Şaban 1155 – M.Ekim 1742 tarihinde Maraş Beylerbeyine, Maraş ve Elbistan nâiblerine hüküm gönderilerek Efsus Köyü'nün yarı hissesinin tekrar Ashabü'l-Kehf Medresesi müderrislerine verilmesi için hüküm gönderilmiştir.[226] Böylece Merkez tarafından medrese gelirlerine dışarıdan yapılan haksız müdahalenin önlenmesine çalışıldığı ve medresenin gelirlerinin iade edildiği görülmektedir.

Osmanlı yönetimi, Ashabü'l-Kehf vakfı görevlileri arasında uzun zamandan beridir devam eden anlaşmazlığı bitirme kararı almıştır. Bunun için H.1177 – M.1763-1764 tarihinde vakfın toplam mahsulü kırk (40) hisse kabul edilmiştir. Bunun yirmi dört (24/40) hissesi zâviye ve tevliyete ayrılırken, on altı (16/40) hisse medrese vakfına verilerek mesele çözüme kavuşturulaya çalışılmıştır. Kararın yaptırımı olarak da anlaşmaya aykırı hareket edenlerin hisselerinin iptal edilerek hisselerinin diğer hissedarlara dağıtılmasına karar verilmiştir. Bu karara göre de tarafların eline berat verilmiştir.[227] Devletin böylece vakıf ve devlet dairelerini uzunca bir süredir meşgul eden bu meseleyi çözüme kavuşturma gayreti içinde olduğu anlaşılmaktadır.

Seyyid Mehmed bin Hacı İsmail, bir yolunu bularak, vakfın tevliyet ve zâviyesine mutasarrıf olmuştu. Ayrıca beş seneden beri alınan kararlara aykırı hareket ettiği, medrese vakfının on altı (16/40) hissesini haksız olarak ele geçirerek haksızlık yaptığı belirtilmişti. Bu müdahale üzerine medresenin müderrisleri Ali Efendi, Muhammed ve Ahmed Efendi, Seyyid Mehmed Bin Hacı İsmail kendilerine yapılan

---

* Müderris ve mütevellîlerin birbirlerine müdahale etmemeleri için, Defter-i Hâkanî'de bulunan "zâviye" kaydı silinmiştir. Bk.: BOA, A.DVNS.AHK.ME.d, 1, 292; Refet Yinaç, Mesut Elibüyük, **Maraş Tahrir Defteri (1563),** Cilt 2, Ankara: Ankara Üniversitesi, 1988, 631, 633.

[226] BOA, A.DVNS.AHK.ME.d, 1, 13.

[227] VGM, VGM.DEFTER - 00379.00138, 277.

haksızlığın son bulması ve beş senedir gasp edilen mahsulün ve vergilerin tahsil edilmesi için mahkemeye başvurmuştur. Müderrislerin hisseleri ile H.24 Zilkade 1177 – M.25 Mayıs 1764 tarihinde, Harameyn-i Şerîfeyn müfettişi El-hâc Ömer Efendi'nin bildirmesi ve Şeyhülislâm Efendi'nin onayıyla görevlendirildikleri anlaşılmaktadır. Görevleri karşılığı olarak da 16/40 hissenin, on iki (12/16) hisse Ali Efendi'nin, iki (2/16) hisse Muhammed ve Ahmed veledân-ı Muhammed Efendi'nin, iki (2/16) hisse Ali veled-i Ahmed Efendi'nin üzerlerindedir.[228]

Bu arada, Ashabü'l-Kehf Medresesi'nin on iki (12) hisse itibariyle müderrisliğine bundan önce mutasarrıf olan Ali Efendi'nin medresedeki tasarruf hakkını başkasına devrettiği görülmektedir. Fakat H.7 Cemaziyelahir 1205 – M.11 Şubat 1791 tarihinde Şeyhülislâm Hamidizade Mustafa Efendi[*]'nin işaretleri ve Dârüssaâde Ağası ve Haremeyn-i Şerifeyn Evkafı Nazırı İdris Ağa[**]'nın bildirmesiyle çıkarılan ferman ile görev yine Ali Efendi ve biraderine ortak olarak verilmiştir. Görevlendirme, Harameyn-i Şerifeyn Muhasebesi'nden yazılan derkenardan anlaşılmıştır.[229]

Kayıtların incelenmesiyle yukarıda adları geçen medresenin müderrisleri Ali Efendi, Muhammed ve Ahmed Efendi haklı bulunmuştur. Haksızlık yaptığı anlaşılan Seyyid Mehmed bin Hacı İsmail'in, müderrislerin alacağı olan ve haksızlıkla ele geçirdikleri beş senelik mahsulat ve vergileri her ne ise ödemesine karar verilmiştir. H.24 Şaban 1210 – M.4 Mart 1796 tarihinde Maraş mutasarrıfına ve kadısına emir gönderilerek müderrislerin alacaklarının tahsil edilerek, yapılacak tahsilâtın hisse oranlarına göre müderrislere verilmesi için istenmiştir.[230] Böylece müderrislerin hakları kendilerine verilerek mağduriyetlerinin giderildiği anlaşılmaktadır.

Ashabü'l-Kehf Medresesi müderrislerinden Çelebizade Ali İlmî Efendi'nin 1752-1762 tarihlerinde doğduğu tahmin edilmektedir. Vefatının ise Ağustos 1813-Haziran 1814 olduğu belirtilmektedir. Ali İlmî Efendi'nin, kendisi henüz bir yaşında iken

---

[228] VGM, VGM.DEFTER-00379.00138, 277.

[*] Şeyhülislâm Hamidizade Mustafa Efendi (öl.1793). Bk.: Mehmet İpşirli, Mustafa Efendi, Hamidizade, **DİA**, Cilt 31, İstanbul: TDV, 2006, ss.298-299.

[**] Nazır-ı esbak İdris Ağa: H.1197- M.1783'de Dârüssaâde Ağası olmuş 1789'a kadar bu görevde kalmıştır. Bk.: Mehmet Süreyya, **Sicilli Osmanî**, Cilt 6, Seyit Ali Kahraman (eski yazıdan aktaran); Nuri Akbayar (yay. hzl.), İstanbul: Tarih Vakfı Yurt Yayınları, 1996, 1730.

[229] VGM, VGM.DEFTER-00379.00050, 102.

[230] VGM, VGM.DEFTER-00379.00138, 277.

vefat eden, babası Ahmed Efendi dönemin Maraş Müftüsü'ydü. Babasını erken yaşta kaybeden Ali İlmî Efendi'ye, İstanbul'da bulunan amcası yardımlarda bulunmuş, daha sonra da ilim öğrenmesi için onu İstanbul'a çağırmıştır. Ali İlmî Efendi, bir müddet İstanbul'da ilim tahsil ettikten sonra tekrar Maraş'a dönerek,[231] müftülük ve Ashabü'l-Kehf Medresesi'nde müderrislik yapmıştır.[232]

Ashabü'l-Kehf Medresesi vakfından olan el-Hac Hasan Camii'nde yürütülen müderrislik ciheti için,[233] Ashabü'l-Kehf Medresesi evkafından olmak üzere 16 hisse itibariyle, yarısı (8/16 hisse) Mehmed Vehbi Efendi'ye ve diğer yarısı (8/16 hisse) da Seyyid Mehmed ve Seyyid Ali'ye tevcih olunmuştur.[234] Müderrisler Seyyid Mehmed ve Seyyid Ali efendilere verilen, El-Hac Hasan Camii şerifinde yürütülen müderrislik cihetinin yarı (8/16) hissesi, H.17 Rebiyülevvel 1258 – M.28 Nisan 1842 tarihinde beratla verilmiştir.[235] Mehmed Vehbi Efendi'nin de diğer iki müderris gibi aynı tarihte beratla görevlendirildiği anlaşılmaktadır.[236] Ashabü'l-Kehf Vakfı'na bağlı olup eğitim hizmeti yürütülen El-Hac Hasan Camii'nde bulunan müderrislik cihetinin, camide görevli müderrislere öğretim hizmeti karşılığında verildiği anlaşılmaktadır.

R.1266 – M.1850/1851 tarihinde Ashabü'l-Kehf Medresesi'nin müderrisleri, es-Seyyid Mehmed Vehbi ve es-Seyyid Mehmed Selim efendiler,[237] R.1272 – M.1856/1857 tarihinde, es-Seyyid Mehmed Vehbi, es-Seyyid Mehmed Arif ve Ali bin Ali efendiler,[238] R.01 Mart 1270*-M.13 Mart 1854 – R.28 Şubat 1273-M.12 Mart

---

231 Mehmet Akif Gözitok, Manzum Sözlük Geleneğimizin Kayıp Halkası: Nazm-ı Bedî, **Atatürk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi**, Sayı 55, 2016, 131-133.
232 Lütfi Alıcı, Gülcan Alıcı, **Maraşlı Divan Şairlerinden Çelebi-zade Ali İlmi ve Gebeli-zade Rahmi**, Kahramanmaraş: Noyamedya, 2014, 70.
233 Vakıflar Genel Müdürlüğü (VGM), **Osmanlı Arşivleri - Evkaf Mektubi Kalemi Cihat Kalemi (EV.MKT.CHT) - 0**0471.00072.
234 VGM, İstanbul Müftülüğü - EVKF_MUFETTISLIGI- 00688.00236, 179.
235 VGM, Osmanlı Arşivleri - EV.MKT.CHT **- 0**0304.00111, 29 B. 1310/ 16 Şubat 1893; Orhan Doğan, Erhan Alpaslan, **Osmanlı Devleti'nin Son Döneminde Maraş Vakıfları**, Ankara: Okutman Yayıncılık, 2011, 94; Başbakanlık Osmanlı Arşivi (BOA), **Evkaf Defterleri (EV.d.)**, 21410, 12.
236 VGM, İstanbul Müftülüğü - EVKF_MUFETTISLIGI- 00688.00236, 179.
237 Vakıflar Genel Müdürlüğü (VGM), **Osmanlı Arşivleri - Evkaf Muhasebe Kalemi (EV.MH) - 0**0310.00262 .
238 VGM, Osmanlı Arşivleri **-** EV.MH **- 0**0568.00076.
* H.1255 (M.1839) dan sonra bütün resmi ve mali kayıtlar için artık mali yıl resmen kullanılmaya başlanmıştır. Ama yine de, Tanzimat'tan sonra yurttaşa nüfus cüzdanı vermeye başlanması işinde bu cüzdanlara kimi nüfus memurları Hicri yılı, kimileri de Rumi yılı yazarak bu işte karışıklığın sürmesine neden olmuşlardır. Bu karışıklık Osmanlı İmparatorluğunda ikinci meşrutiyet yönetiminin

1858 tarihlerinde es-Seyyid Ali ve es-Seyyid Mehmed olarak görülmektedir.[239] Maraşlı Mehmed Vehbi Efendi'nin, R.1275-M.1859/1860 tarihinde Ashabü'l-Kehf Medresesi'ne hem müderrislik hem de tevliyet hizmeti karşılığı olarak mutasarrıf olduğu belirtilmektedir.[240] R.1276 – M.1860/1861 tarihinde ise vakfın müderrislerinin Ali ve Mehmed efendiler olduğu belirtilmiştir.[241]

Maraşlı Mehmed Vehbi, es-Seyyid Mehmed ve es-Seyyid Ali efendilerin R.1278 – M.1862/1863 ile R.1282 – M.1866/1867 tarihleri arasında, Ashabü'l-Kehf Medresesi'nde ders karşılığında padişah beratı ile tasarrufları devam etmekteydi.[242] Müderris Mehmed Vehbi Efendi, medrese gelirlerinin yarı (1/2) hissesine mutasarrıftı. Müderrisler es-Seyyid Mehmed ve es-Seyyid Ali efendilerin ise medrese gelirlerinin diğer yarı (1/2) hissesine mutasarrıf oldukları görülmektedir.[243] Bu müderrislerin, R.1282-M.1866/1867 tarihinde müderrislerin geliri ve medresenin vakfı olan Barsama Köyü'nün ihaleye verilmesiyle elde edilen geliri Kayseri mal sandığından aldıkları belirtilmiştir.[244] R.1283-1286 – M.1867/68-1870/71 yıllarında, medresede öğretim hizmeti karşılığı mutasarrıfları Hacı Mehmed, Ali ve Selim efendiler olarak kaydedilmiştir.[245]

Ashabü'l-Kehf Medresesi müderrisleri Mehmed Vehbi, es-Seyyid Mehmed ve es-Seyyid Ali efendilerin tasarruf haklarının, R.1278 – M.1862/1863 ile R.1291 – M.1875/1876 tarihleri arasında da devam ettiği, hazırlanan 14 yıllık bir muhasebe kaydından anlaşılmaktadır.[246] Ayrıca Mehmed Vehbi, Mehmed ve Ali efendilerin R.1292 – M.1876/1877 senesinde medrese mutasarrıflıklarının sürdüğü

---

son yıllarına dek sürmüş, devlet işlerinde ve yazışmalarda hem hicri kameri, hem mali (Rumi) yıl birlikte kullanılmıştır. Bk.: Neşet Çağatay, Eski Çağlardan Bu Yana Zaman Ölçümü Ve Takvim, **Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi**, Cilt: 22 Sayı: 1, 1978, 136.

239 BOA, EV.d., 15721, 55; Vakıflar Genel Müdürlüğü (VGM), **Osmanlı Arşivleri - Evkaf Mektubi Kalemi (EV.MKT)** - 00338.00094.

240 VGM, Osmanlı Arşivleri - EV.MH - 01295.00023; VGM, Osmanlı Arşivleri - EV.MH - 01295.00024.

241 VGM, Osmanlı Arşivleri - EV.MH - 00780.00094.

242 VGM, VGM.DEFTER - 03100.00023, 45; VGM, Osmanlı Arşivleri - EV.MH - 01202.00068; VGM, Osmanlı Arşivleri - EV.MH - 01477.00248; VGM, Osmanlı Arşivleri - EV.MH - 01202.00067; VGM, Osmanlı Arşivleri - EV.MH - 01202.00074; VGM, Osmanlı Arşivleri - EV.MH - 01202.00066; VGM, Osmanlı Arşivleri - EV.MH - 01202.00072; VGM, Osmanlı Arşivleri - EV.MH - 01477.00252; VGM, Osmanlı Arşivleri - EV.MH - 01212.00366.

243 VGM, VGM.DEFTER - 03100.00023, 45.

244 VGM, Osmanlı Arşivleri - EV.MH - 01212.00366.

245 Doğan ve Alpaslan, 94; BOA, EV.d., 21410, 12.

246 VGM, VGM.DEFTER - 03100.00023, 45.

görülmektedir. Eğitim hizmetleri karşılığı olarak mutasarrıf oldukları medresenin vakfı olan Barsama Köyü ve (Mimar Sinan'ın doğduğu) Ağırnas Köyü'nde Barsama Mezrası'ndan elde edilen gelirin yarısı Mehmed Vehbi'ye, diğer yarısı Mehmed ve Ali efendilere aitti.[247]

Ashabü'l-Kehfü'ş-Şerîf medresesi vakfından olmak üzere Maraş'ta Kayabaşı Mahallesi'nde bulunan Hacı Hasan Camii'nde yarım (8/16) hisse müderrislik cihetine uzun bir süredir berat ile mutasarrıf olan Mehmed Vehbi Efendi vefat etmiştir. Merhumun Selim, Hamdi ve Muharrem adlı üç oğlu bulunmaktaydı.[248] es-Seyyid Mehmed Vehbi ibn-i es-Seyyid Ali'nin H.17 Rebiülahir 1293 – M.12 Mayıs 1876 tarihinden önce vefat ettiği anlaşılmaktadır. Mütevaffa müderrisin boş kalan görevini yürütmesi gereken çocukları, Kayabaşı mahallesine kayıtlı olup henüz küçük yaştaydı. Bundan dolayı küçük çocuklar hizmeti yürütecek çağa gelinceye kadar, görevin işin ehli bir başka kimseye verilmesi gerekmekteydi. Bu iş için Camustil Nâhiyesi'ne bağlı Hartlab Köyü'nden Ahmed Efendi ibn-i Halil aday olarak gösterilmiştir. Bu şahıs, Maraş hükümet konağında bulunan Liva İdare Meclisi odasında meclis azaları ve Evkaf Muhâsebecisi Ahmed Efendi'nin hazır olduğu mecliste imtihan edilmiş ve görevi yerine getirmeye layık olduğu anlaşılmıştır. Böylece, H.17 Rebiülahir 1293 – M.12 Mayıs 1876 tarihinde, merhumun oğulları büyüyüp, ilimlerini artırarak babalarından kalan müderrislik hizmetini layıkıyla yerine getirmeye ehil oluncaya kadar, kendilerine Ahmed Efendi vekil tayin edilmiş ve müderrislik görevini yürütme görevi verilmiştir. Ayrıca müderrislik cihetinin yarı hissesinin müteveffanın oğullarına ortak olarak verildiği belirtilmiştir.[249] Aşağıda görüleceği üzere Müderris Mehmed Vehbi Efendi'nin 1876 yılından önce vefat ettiği belirtildiği halde, medresenin vakfı olan Barsama Köyü'nün 1876-1881 yılları hesap cetvellerinde Mehmed Vehbi efendi yine mutasarrıflar arasında kaydedilmiştir.

H.5 Rebilülevvel 1296 – M.27 Şubat 1879 tarihinde, Ali ve Mehmed efendiler ile Selim bin Ali adlı kimseler Ashabü'l-Kehf Medresesi'nin müderrislik cihetinin

---

[247] VGM, VGM.DEFTER - 03105.00035, 65.
[248] VGM, İstanbul Müftülüğü - EVKF_MUFETTISLIGI- 00688.00236, 179.
[249] Ramazan Hurç, **233 Nolu Şer'iye Siciline Göre Kahraman Maraş'ın Sosyo-Ekonomîk Ve Kültürel Yapısı (1292-1295/1876-1878)**, Doktora Tezi, Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kayseri, 1995, 191.

mutasarrıflarıydı. Bu kimseler, Ashabü'l-Kehf Medresesi'nin evkafı olan Barsama Mezrası'nın yarı hissesinin ortak sahipleriydi. Bu kişiler R.01 Mart 1288-28 Şubat 1294 (M.13 Mart 1872-12 Mart 1879) tarihleri arasında müderrislik görevini sürdürmüşlerdir.[250]

Daha sonra, merhum Mehmed Vehbi Efendi'nin oğullarından Selim ve Hamdi efendiler paylarına düşen hisseden kendi rızalarıyla feragat etmişlerdir. Geriye görevi üstlenip yürütecek diğer evladı Muharrem Efendi kalmıştır. Görevin Muharrem Efendi'ye verilmesinde herhangi bir engel olup olmadığı Daire-i Askeriye'den sorulmuş ve bir engel olmadığı cevabı alınmıştır. Böylece H.29 Rebiülahir 1306 – M. 2 Ocak 1889 tarihinde, yarım (8/16) hisse müderrislik cihetinin Muharrem Efendi'ye verilmesi ve öğretimin Hacı Hasan Camii'nde yürütülmesi talebiyle berat verilmesi rica edilmiştir.[251] Talep, H.17 Şaban 1306 – M.18 Nisan 1889 tarihinde uygun görülmüş ve görev Muharrem Efendi'ye verilmiştir.[252] Muharrem Efendi'nin babası olan merhum Mehmed Vehbi Efendi'nin, H.17 Rebiyülevvel 1258 – M.28 Nisan 1842 tarihinde müderrislik görevine atandığı ve medresede uzunca bir süre görev yaptığı anlaşılmaktadır.

Bir süre sonra müderrislerden Hacı Mehmed Halîfe de vefat etmiştir. Merhumun çocukları küçük yaşta olduğundan, göreve kimse atanamamış ve hizmet boş kalmıştır. Boş kalan görevin sahipleri ve merhumun öz oğulları nüfus kütüğünde, Maraş'ın Kayabaşı Mahallesi'nde kırkaltıncı hanede ikinci numarada on altı yaşında Mehmed Duran, üçüncü numarada on üç yaşında Ali ve dördüncü numarada sekiz yaşında Ahmed Necîb efendilerdir. Kardeşlerden Mehmed Duran yazı yazma sanatına istekli olduğundan bu alanda ilerlemeyi arzu edereken, diğer oğul Ali'nin de saraçlık sanatına istekli olduğu belirtilmiştir.[253]

---

250 **232 Numaralı Maraş Şer'iye Sicili,** 19 Safer 1296-4 Safer 1298**,** 15, 5.

251 VGM, İstanbul Müftülüğü - EVKF_MUFETTISLIGI- 00688.00236, 179.

252 VGM, Osmanlı Arşivleri - EV.MKT.CHT - 00304.00111; VGM, Osmanlı Arşivleri - EV.MKT.CHT - 00471.00072.

253 Vakıflar Genel Müdürlüğü (VGM), **Milli Kütüphane Başkanlığı - SERIYYE_SICILLERI.HALEP-** 00231.00018, 163-164.; VGM, Osmanlı Arşivleri - EV.MKT.CHT- 00471.00072.

Fakat görevin önce Ali Efendi'ye verildiği anlaşılmaktadır. Lakin Ali Efendi henüz küçük olduğundan, müderrislik görevini yürütmesi için kendisine vekil olarak, İsmail Efendi ibni Hacı Mehmed Efendi tayin edilmiştir. Bu görevin H.20 Şaban 1310 – M.9 Mart 1893 tarihinde küçük Ali Efendi'ye beratla verildiği belirtilmektedir.[254] Küçük Ali Efendi'nin babası Mehmed Efendi, H.17 Rebiülahir 1258 – M.28 Mayıs 1842 tarihinde müderrislik görevine atanmıştı. Merhumun Ashabü'l-Kehf medresesinde müderris olarak uzun bir süre görev yaptığı anlaşılmaktadır.

Fakat bir süre sonra Küçük Ali Efendi de babalarından kalan görevden dolayı haklarını, en küçük kardeşleri sekiz yaşındaki Ahmed Necîb Efendi'ye devretmiştir. Ahmed Necip Efendi, yaşı küçük olduğundan vakıftaki müderrislik görevini yerine getiremeyecektir. Bu yüzden Ahmed Necîb Efendi'ye, babasından kalan 1/4 hisselik müderrislik görevini devralmayı hak edinceye kadar, vekil tayin edilmesi kararlaştırılmıştır. Vekil adayı olarak Çavuşlu Mahallesi'nden ve büyük müderrislerden İsmail Efendi ibn-i Hacı Mehmed Efendi seçilmiştir. Yapılan araştırma sonucu, İsmail Efendi ibn-i Hacı Mehmed Efendi'nin Çavuşlu Mahallesi'nde ikamet edip 60 yaşında olduğu ve askerlik yaşının geçtiği tespit edilmiştir. Kendisi Evkaf Müdürü Ahmed Efendi'nin hazır olduğu bir mecliste imtihan edilmiş ve vekillik görevini yapacak ilmi yeterliliğe sahip olduğu teyit edilmiştir. Vekillik tayini, Maraş İdare Meclisi'nde akdedilmiştir. Verilen karar H.16 Rebiyülevvel 1313 – M.6 Eylül 1895 tarihinde onaya gönderilmiştir.[255]

Tablo 1.1. Ashabü'l-Kehf Medresesi Görevlileri

Görev	**Ücret**	Görevli	**Atanma Tarihi / Hizmette Bulunduğu Yıl**	**Atama Nedeni**	**Belge**
Müderris		Abdulaziz oğlu Mevlânâ Ali Fakih, Muhiddin'nin oğulları Müslihid	1563		TKGM, TT.d, 108, 408

[254] VGM, Osmanlı Arşivleri - EV.MKT.CHT- 00471.00072.
[255] VGM, Milli Kütüphane Başkanlığı - SERIYYE_SICILLERI.HALEP- 00231.00018, 163-164; VGM, Osmanlı Arşivleri - EV.MKT.CHT- 00471.00072.

		din, Yakup Halife, Yusuf			
Buk'adar	Barsama Köyü Mâlikânesi	Mevlânâ Ahmed			VGM, Milli Kütüphane Başkanlığı - SERIYYE_SICILLERI.KAYSERI- 07807.00043, 211.
Buk'adar	Barsama Köyü Mâlikânesi	Mevlânâ Ahmed	H.Zilhicce 1054 – M.Şubat 1645	Beratın yenilenmesi	VGM, Milli Kütüphane Başkanlığı - SERIYYE_SICILLERI.KAYSERI- 07807.00043, 211.
Müderris		Ali Efendi	H. 13 Cemaziyelevvel 1077 – M.11 Kasım 1666		BOA, İE.TCT. 3/ 357
Müderris		Hüseyin			BOA. İE.EV., 9/1083.
Müderris		Ali Efendi	H.Evail-i Cemaziyelevvel 1079 – M.Ekim 1668	Müderris Hüseyin'in Yerini Terk Etmesi ile Yeniden	BOA, İE.EV.. 9/1083
Müderris		Ali Efendi	4 Zilkade 1083 – M.21 Şubat 1673	Yeniden	BOA İE.EV. 2/226, 1
Müderris	Ashabü'l-Kehf vakfı mahsulünün yarısı	Ali Efendi	24 Ramazan 1088 – M.20 Kasım 1677	Zayi olan beratın yeniden verilmesi	BOA, İE.EV. 2/226, 1
Müderris	Kayseri/Koramaz/Barsama Köyü	Ali	H.1092? – M.1681/1682		BOA, MAD_d_03244_00054, 108.
Müderris	Medresenin yarı hissesi	İbrahim Efendi	10 Mart 1703	Ali Efendi'nin vefatı	BOA, C..MF.., 156/7782
Müderris	Medresenin yarı hissesi	İbrahim Efendi (3/4 hisse), Ali Efendi'nin oğlu Mustafa Efendi (1/4 hisse)	27 Eylül 1703	Ali Efendi'nin vefatı	BOA, C..MF.., 156/7782
Müderris		İbrahim Efendi	H.1118 – M.1706/1707 ; H.1121 – M. M.1709/1710		VGM, VGM.DEFTER-00355.00062, 34
Müderris		İbrahim Efendi	H.15 Cemaziyelahir 1122 – M. M.11 Ağustos 1710	Yeniden	VGM, VGM.DEFTER-00355.00062, 34

Müderris	Medrese gelirinin yarısı	el-Hac Hüseyin Efendi	H.29 Zilhicce 1126 – M.5 Ocak 1715	Müderris İbrahim Efendi'nin vefatı	VGM, VGM.DEFTER-00355.00505, 249.
Müderris		Mehmed Zeki ve Ahmed	H.1143 – M.1730/1731		Yinanç ve Elibüyük, Maraş Tahrir Defteri (1563), Cilt 2, 834-836.
Müderris		Mehmed Zeki ve Ahmed	H.21 Rabîulâhir 1145 – M.9 Aralık 1732		BOA, A.DVNS.AHK.ME.d, 1, 13.; TKGM, TT.d, 108/115.
Müderris		Mehmed Zeki ve Ahmed	H.Evâhir-i Şaban 1155 – M.Ekim 1742		BOA, A.DVNS.AHK.ME.d, 1, 13.
Müderris		Mehmed Zeki ve Ahmed	H.1156 – 1743/1744		Yinanç ve Elibüyük, Maraş Tahrir Defteri (1563), Cilt 2, 834-836.
Müderris		Mehmed Zeki	H.Cemaziyelahir 1164 – M.Nisan/Mayıs 1751		BOA, A.DVNS.AHK.ME.d, 1, 291-292; BOA, A.DVNS.AHK.ME.d, 1, 294*
Müderris		Ali Efendi (12/16 hisse); Muhammed ve Ahmed veledân-ı Muhammed Efendi (2/16 hisse); Ali veled-i Ahmed Efendi (2/16 hisse)	H.24 Zilkade 1177 – M.25 Mayıs 1764		VGM, VGM.DEFTER-00379.00138, 277
Müderris	12/16 Hisse	Ali Efendi ve biraderi müştereken	H.7 Cemaziyelahir 1205 – M.11 Şubat 1791	Ali Efendi'nin görevden feragat etmesi ve kardeşi ile tekrar görevlendirilmesi	VGM, VGM.DEFTER-00379.00050, 102.
Müderris		Çelebizade Ali İlmî Efendi (D.1752/1762? – Ö.Ağustos 1813-Haziran 1814)			Gözitok, 131-133.

* Belgede tarih H.Evail Receb 1164 – M.Mayıs/Haziran 1751 olarak verilmiştir.

Müderris	Müderrislik Cihetinin Yarı (8/16) Hissesi	Mehmed Vehbi Efendi	H.17 Rebiyülevvel 1258 – M.28 Nisan 1842		VGM, Osmanlı Arşivleri - EV.MKT.CHT - 00304.00111; VGM, İstanbul Müftülüğü - EVKF_MUFETTISLIGI-00688.00236, 179.
Müderris	Müderrislik Cihetinin Diğer Yarı (8/16) Hissesi	Seyyid Mehmed (1/4 hisse) ve Seyyid Ali (1/4 hisse) efendiler	H.17 Rebiyülevvel 1258 – M.28 Nisan 1842[256]		VGM, Osmanlı Arşivleri - EV.MKT.CHT - 00304.00111; VGM, İstanbul Müftülüğü - EVKF_MUFETTISLIGI-00688.00236, 179.
Müderris		es-Seyyid Mehmed Vehbi ve es-Seyyid Mehmed Selim	R.1266 – M.1850/1851		VGM, Osmanlı Arşivleri - EV.MH- 00310.00262
Müderris		es-Seyyid Ali ve es-Seyyid Mehmed	R.01 Mart 1270-M.13 Mart 1854 – R.28 Şubat 1273-M.12 Mart 1858		BOA, EV_d_15721_00053, 55; VGM, Osmanlı Arşivleri - EV.MKT- 00338.00094
Müderris		es-Seyyid Mehmed Vehbi, es-Seyyid Mehmed Arif ve Ali bin Ali efendiler	R.1272 – M.1856/1857		VGM, Osmanlı Arşivleri - EV.MH- 00568.00076
Müderrislik ve Tevliyet	Yıllık 858 Kuruş	Maraşlı Mehmed Vehbi Efendi	R.1275-M.1859/1860		VGM, Osmanlı Arşivleri - EV.MH- 01295.00023; VGM, Osmanlı Arşivleri - EV.MH-01295.00024
Müderris		Ali ve Mehmed efendiler	R.1276 – M.1860/1861		VGM, Osmanlı Arşivleri - EV.MH- 00780.00094
Müderris	1/2 Hisse	Maraşlı Mehmed Vehbi Efendi	R.1278 – M.1862/1863		VGM, VGM.DEFTER-03100.00023, 45
Müderris	1/2 Hisse	es-Seyyid Mehmed ve es-Seyyid Ali efendiler	R.1278 – M.1862/1863		VGM, VGM.DEFTER-03100.00023, 45
Müderris	Yıllık 1125 Kuruş: Mehmed Vehbi	es-Seyyid Mehmed Vehbi, es-Seyyid Ali ve	R.1279 – M.1863/1864		VGM, Osmanlı Arşivleri - EV.MH- 01202.00068; VGM, Osmanlı Arşivleri - EV.MH-01202.00073; VGM, Osmanlı Arşivleri - EV.MH-

256 VGM, Osmanlı Arşivleri - EV.MKT.CHT - 00304.00111.

	Efendi 1/2 hisse için 563 kuruş, es-Seyyid Mehmed 1/4 hisse için 281 kuruş, Ali Efendi 1/4 hisse için 281 kuruş. (Barsama Köyü'nde Köy Yerinden ve Ağırnas Köyünde Barsama Mezrası'ndan aldıkları hisse)[257]	Seyyid Mehmed			01477.00248
Müderris	Yıllık 1179 Kuruş: Mehmed Vehbi Efendi'ye 1/2 hisse için 589 kuruş, es-Seyyid Mehmed'e 1/4 hisse için 295 kuruş, Ali Efendi'ye 1/4 hisse için 295 kuruş. (Barsama Köyü'nde Köy Yerinden ve Ağırnas Köyünde Barsama Mezrası'ndan aldıkları hisse)[258]	es-Seyyid Mehmed Vehbi, es-Seyyid Ali ve Seyyid Mehmed	R.1280 – M.1864/1865		VGM, Osmanlı Arşivleri - EV.MH- 01202.00067; VGM, Osmanlı Arşivleri - EV.MH- 01202.00074; VGM, Osmanlı Arşivleri - EV.MH- 01477.00250
Müderris	Yıllık 1477 Kuruş: Vakfın müderrisl	es-Seyyid Mehmed, es-Seyyid Vehbi, es-Seyyid	R.1281 – M.1865/1866; R.25 Mayıs 1282 – M.6 Haziran 1866		Osmanlı Arşivleri - EV.MH- 01202.00066; VGM, Osmanlı Arşivleri - EV.MH- 01202.00072; VGM, Osmanlı Arşivleri - EV.MH-

257 VGM, Osmanlı Arşivleri - EV.MH - 01477.00248.
258 VGM, Osmanlı Arşivleri - EV.MH - 01477.00250.

	eri Mehmed Vehbi Efendi'ye 1/2 hisse için 554 kuruş, es-Seyyid Mehmed'e 1/4 hisse için 277 kuruş, Ali Efendi'ye 1/4 hisse için 277 kuruş. (Barsama Köyü'nde Köy Yerinden ve Ağırnas Köyünde Barsama Mezrası'ndan aldıkları hisse)[259]	Ali			01477.00252
Müderris	Müderrislik cihetinin tamamı (16/40 hisse)	es-Seyyid Mehmed Vehbi, es-Seyyid Ali ve es-Seyyid Mehmed	R.1282-M.1866/1867; R.6 Kanun-u Evvel 1282 – M.18 Aralık 1866		VGM, Osmanlı Arşivleri - EV.MH- 01212.00366
Müderris	Müderrislik cihetinin Yarısı (8/16 hisse)	Maraşlı Mehmed Vehbi Efendi	R.1283 – M.1867/1868 ve R.1291 – M.1875/1876		VGM, VGM.DEFTER-03100.00023, 45
Müderris	Müderrislik cihetinin Diğer Yarısı (8/16 hisse)	es-Seyyid Mehmed ve es-Seyyid Ali efendiler	R.1283 – M.1867/1868 ve R.1291 – M.1875/1876		VGM, VGM.DEFTER-03100.00023, 45
Müderris	16/40 hisse	Hacı Mehmed, Ali ve Selim efendiler	R.1283-1286 – M.1867/68-1870/71		Doğan ve Alparslan, 94; BOA, EV.d., 21410, 12.
Müderris	Müderrislik cihetinin tamamı (16/40 hisse	Mehmed Vehbi, Mehmed ve Ali efendiler	R.1292 – M.1876/1877		VGM, VGM.DEFTER-03105.00035, 65.

[259] VGM, Osmanlı Arşivleri - EV.MH - 01477.00252.

Müderris	8/16 Hisse	Selim, Hamdi ve Muharrem'e vekaleten Ahmed Efendi ibn-i Halil	H.17 Rebiülahir 1293 – M.12 Mayıs 1876	Babaları Mehmed Vehbi ibn-i es-Seyyid Ali'nin vefatı	Hurç, 191; VGM, İstanbul Müftülüğü - EVKF_MUFETTISLIGI-00688.00236, 179.
Müderris	Müderrislik cihetinin tamamı (16/40 hisse)	Mehmed Vehbi, Mehmed ve Ali efendiler	R.1293 – M.1877/1878	Mehmed Vehbi ibn-i es-Seyyid Ali Efendi vefat ettiği halde muhasebe cetvelinde mutasarrılar arasında gösterilmiştir.	VGM, VGM.DEFTER-03105.00035, 65.
Müderris	Müderrislik cihetinin tamamı (16/40 hisse)	Mehmed Vehbi, Mehmed ve Ali efendiler	R.1294 – M.1878/1879	Mehmed Vehbi ibn-i es-Seyyid Ali Efendi vefat ettiği halde muhasebe cetvelinde mutasarrılar arasında gösterilmiştir.	VGM, VGM.DEFTER-03105.00035, 65.
Müderris	Müderrislik cihetinin tamamı (16/40 hisse)	Mehmed Vehbi, Mehmed ve Ali efendiler	R.1295 – M.1879/1880	Mehmed Vehbi ibn-i es-Seyyid Ali Efendi vefat ettiği halde muhasebe cetvelinde mutasarrılar arasında gösterilmiştir.	VGM, VGM.DEFTER- 03105.00035, 65.
Müderris	Müderrislik cihetinin tamamı (16/40 hisse)	Mehmed Vehbi, Mehmed ve Ali efendiler	R.1296 – M.1880/1881	Mehmed Vehbi ibn-i es-Seyyid Ali Efendi	VGM, VGM.DEFTER-03105.00035, 65.

				vefat ettiği halde muhasebe cetvelinde mutasarrılar arasında gösterilmiştir.	
Müderris	Kayseri/ Ağırnas/ Barsama Mezrası (yarı hissesine)	Ali ve Mehmed efendiler ile Selim bin Ali (Müşterek hisse)	R.01 Mart 1288–5 Rebiyülevvel sene 96 / M.13 Mart 1872 – M.27 Şubat 1879		Milli Kütüphane Başkanlığı, **Şer'îye sicilleri: Maraş, 232**; Belge 15, 5.
Müderris	8/16 Hisse	Muharrem Efendi	H.17 Şaban 1306 – M.18 Nisan 1889	Babası Mehmed Vehbi Efendi'nin vefatı ve kardeşleri Selim ve Hamdi'nin haklarından feragat etmeleri [260]	VGM, Osmanlı Arşivleri - EV.MKT.CHT - 00304.00111; VGM, Osmanlı Arşivleri - EV.MKT.CHT - 00471.00072.
Müderris	4/16 Hisse	Küçük Ali Efendi (Vekili İsmail Efendi ibni Hacı Mehmed Efendi'dir)	H.20 Şaban 1310 – M.9 Mart 1893	Babası Mehmed Efendi'nin vefatı	VGM, Osmanlı Arşivleri - EV.MKT.CHT - 00471.00072.
Müderris	4/16 Hisse	Ahmed Necip Efendi (Vekili İsmail Efendi ibni Hacı Mehmed Efendi'dir)	H.16 Rebiyülevvel 1313 – M.6 Eylül 1895	Babası es-Seyyid Hacı Mehmed Efendi'nin vefatı ile Kardeşleri Mehmed Duran ve Ali'nin ferağından	VGM, Milli Kütüphane Başkanlığı - SERIYYE_SICILLERI.HALEP-00231.00018, 163-164; VGM, Osmanlı Arşivleri - EV.MKT.CHT - 00471.00072.

[260] VGM, İstanbul Müftülüğü - EVKF_MUFETTISLIGI- 00688.00236, 179.

1.3.2. Ashabü'l-Kehf Camii

Doğu Roma İmparatorluğu (Bizans) Dönemi

Doğu Roma veya Bizanslılar zamanında Hıristiyanlar tarafından mağara önünde inşa edilen ibadethanenin malzemelerinin bir kısmının, Ashabü'l-Kehf Camii'nin inşasında kullanıldığı görülmektedir.

Türkiye Selçukluları/ Maraş Uç Beyliği Dönemi

Bu caminin inşaası konusunda arşiv kayıtlarında bilgi bulunmaktadır. XVI. Yüzyıl tahrir kayıtlarında, Ashabü'l-Kehf evkafını Anadolu Selçuklu Sultanı Sultan I. Alaaddin'in (Saltanatı: 1220-1237) vakfettiği kaydedilmektedir.[261] Yine M.Kasım/Aralık 1724 tarihli Osmanlı Dönemi'ne ait, vakıf görevlileri ile ilgili işlemlerin yazıldığı Maraş Hurufat Defteri'nde[*], Ashabü'l-Kehf Camii'nin "Sultan Alaaddin" tarafından inşa edildiği belirtilmektedir.[262] Salnamelere göre ise Gıyâseddîn Keyhüsrev'in oğlu I.İzzeddin Keykavus[**] zamanında H.Ramazan 612 – M.Aralık 1215 tarihinde inşa edildiği kaydedilmiştir.[263] Caminin inşa kitabesi olmadığından, inşa tarihini tam olarak bilemiyoruz. Fakat Türkiye Selçuklularının Maraş Emiri Nusretüddin Hasan Bey (1185-1234) tarafından Ashabü'l-Kehf'te inşa edilen ribat (zâviye), han ve camiden oluşan külliyenin bir parçasıdır. Ribat, inşa kitabesinde belirtildiği gibi, 1215'de inşa edilmişti. Nusretüddin Hasan Bey'de Sultan I.Alaaddin Keykubat tarafından 1234 tarihinde öldürülmüştür.[264] Yukarıdaki bilgilere göre Ashabül-Kehf Camii'nin, 1215-1234 tarihleri arasında, Anadolu Selçuklu sultanları I.İzzettin Keykavus veya I.Alaaddin Keykubat zamanında yaptırıldığı düşünülmektedir.

---

[261] BOA, TT.d., 402/591, 1180; BOA, TT.d., 998, 479.

[*] Hurufat Defterleri: Bir vakfın görevlileri ile ilgili atama, azil, ölüm v.s. işlemlerin yazıldığı günlük evrak defterleri olup, tarih itibari ile şahsiyet ve atik şahsiyet defterlerinden daha da eskidir. Bk.:http://www.vgm.gov.tr/icerikdetay.aspx?Id=158, 29 Haziran 2016.

[262] VGM, VGM.DEFTER - 1119, 388.

[**] İzzeddin Keykavus, Anadolu Selçuklu Sultanı'dır. Babası Gıyaseddin Keyhüsrev'in ölümünden sonra 1211 tarihinde tahta geçmiş ve 1220'deki ölümüne kadar görevini sürdürmüştür. Bk.: Faruk Sümer, Keykavus I, **DİA**, Cilt 25, İstanbul: TDV, 2002, ss.352-353.

[263] Salname-i Vilayet-i Haleb, H.1322, 481-482; Salname-i Vilayet-i Haleb, H.1324, 493-494; Salname-i Vilayet-i Haleb, H.1326, 487-488; Osmanlı Salnamelerinde Maraş Sancağı 1284 - 1326 / 1867 – 1908, Cilt II, 509.

[264] Özkarcı, CiltII, 655-656.

Dulkadir Beyliği Dönemi

Bu dönemde Ashabü'l-Kehf Mescidi olarak anılmıştır. Temmuz/Ağustos 1500 tarihli Alaüddevle Bozkurt Bey vakfiyesine göre, burasının kendisi tarafından yeniden inşa edildiği ve gelirler kaydedildiği anlaşılmaktadır.[265]

Osmanlı Devleti Dönemi

XVI. yüzyılda Maraş'ın tahrir kayıtlarında, Çoban Pınarı'nın vakfın görevlisi Tirmizî seyyidlerinden Seyyid Hüseyin el-Hüseyni[*]'ye "yurt" olarak verildiği belirtilmiştir. Ayrıca, köyün mahsulünden Ashabü'l-Kehf'e müezzin olan kimseye senelik yetmiş beş (75) Halebî akçe[**] verilmesi şart koşulmuştur.[266]

Osmanlı Devleti Dönemi Salnameleri'nde, câmi ile ilgili bilgiler bulunmaktadır. Buna göre, vaktiyle mağaranın ağzında inşâ edilen mescid sonradan hücre şeklinde içeriye alınarak genişletilmiştir. Mağaranın ağzı, ilk mescidin içerisine açılmaktadır**.**[267] Daha sonra H.Zilkade 937 – M.Temmuz 1531 tarihinde caminin doğu tarafına Paşa Çardağı'nın ilave edildiği ve bu esnada camininde tamir gördüğü belirtilmiştir. Caminin H.1320 – M.1902/1903 tarihinde de tamirden geçirildiği ve bu tamirle birlikte câmi kapısı ve doğu cephenin şimdiki şeklini aldığı kaydedilmiştir. Ayrıca caminin giriş kapısı üzerindeki kitabenin camiye ait olmadığı, tamir sırasında duvarın içinde bulunan bu kitabenin hana ait olduğu ve bu tamir sırasında caminin

---

[265] VGM, VK.d., 590, 107/98.

[*] Bu görevliler Seyyid Burhânüddîn Hüseyin Muhakkık-ı Tirmizî soyundandır. Burhânüddîn Hüseyin, Mevlana Celaleddin-i Rûmî Hz.'nin babası Bahâeddin Veled'in öğrencisi, Mevlana'nın da hocasıdır. Şeyhi Bahâeddin Veled'in vefatının ardından 1232'de Türkiye'ye gelmiş ve Konya'ya yerleşmiştir. Daha sonra Kayseriye yerleşmiş, Kayseri'de Sultan Alâeddin Keykubad'ın eşi Mahperi Hatun tarafından yaptırılan Huand Hatun Camii bitişiğinde halen müze olarak kullanılan medresede ders okutmuştur. Mükremin mahallesindeki günümüze sadece tonazları kalan Hakırdaklı Camii'nde imamlık yaptığı ve sonra cami yanındaki halvethanede inzivaya çekildiği kaydedilir. Kayseri Mevlevihanesi bu halvethanenin arsası üzerine inşa edilmiştir. Bkz: Semih Ceyhan, Seyyid Burhaneddin, **DİA**, Cilt 37, İstanbul: TDV, 2009, 56-58.

[**] Halebî Akçe: Osmanlılar tarafından Suriye ve Mısır'ın ilhakından önce Halep darbı bazı gümüş paraların Bursa'ya kadar ulaştığı ve Halebî akçe adıyla anıldığı anlaşılmaktadır. Halep'e bağlı sancakların tahrir defterlerinin baş kısmındaki kanunnâmelerde de aynı şekilde Halebî akçe tabirine rastlanmaktadır. Bir Halebî akçesine bir buçuk Osmanlı akçesi değeri takdir edilirdi. Bk.: Halil Sahillioğlu, Dirhem, **DİA**, Cilt 9, İstanbul: TDV, 1994, 371.

[266] BOA, TT.d, 402, 1180; BOA, TT.d, 998, 479; Yinanç, Eshab-ı Kehf Vakıfları, 315.

[267] Salname-i Vilayet-i Haleb, H.1322, 481-482; Salname-i Vilayet-i Haleb, H.1324, 493-494; Salname-i Vilayet-i Haleb, H.1326, 487-488; Osmanlı Salnamelerinde Maraş Sancağı 1284 - 1326 / 1867 – 1908, 509.

giriş kapısı üzerine yerleştirilmiştir. Bunun yanında caminin doğu cephesinin üst tarafında bulunan kitabe yıprandığından dolayı okunamamaktadır.[268]

Defterhane-i Amire'de bulunan Evkaf Defteri'ne göre külliye, "Ashabü'l-Kehf Buk'ası Evkafı ve Camii" diye kaydedilirken, Defter-i Hâkanî'de "Ashabü'l-Kehfü'ş-Şerîf Camii Vakfı" diye kaydedilmiş ve altında evkafı ve gelirleri sıralanmıştır.[269]

Evkaf Muhasebe Kalemi'nde kayıtlı bir belgeye göre, Efsus nam-ı diğer Yarpuz Köyü'nün yarı hissesinin Ashabü'l-Kehf Zâviyesi ve Camii vakfına, diğer yarısının Deve Baba Zâviyesi ve vakfına verildiği belirtilmiştir. Ayrıca evkaftan, 648 kile[*] Hınta (buğday), 346 kile Şa'ir (Arpa) ve 40 Resm-i Küvâre (petek vergisi) gibi mahsuller ve vergilerden başka 18552 akçe gelir elde edildiğinin Evkaf Defteri'nde yazılıp kaydedildiği belirtilmiştir. Bu yüzden H.1 Muharrem 1263 – M.20 Aralık 1846 tarihinde yukarıdaki şekilde işlem yapılması istenmiştir.[270] Buradaki kayıtta, Ashabü'l-Kehf Camii'ne ayrılan miktar müstakil olarak kaydedilmemiştir.

1.3.2.1. Ashabü'l-Kehf Camii Görevlileri

Ashabü'l-Kehf Camii görevlilerinin kim olduğu ile ilgili ilk bilgilere XVI. Yüzyıl tahrir kayıtlarından ulaşılmaktadır. Bu dönemin ilk Maraş tahrir defterlerinde, Ashabü'l-Kehf Müezzini'ne ne kadar ücret verileceği belirtilmesine rağmen, caminin müezzini ile ilgili bir kayıt düşülmemiştir.[271]

---

[268] Özkarcı, Cilt II, 656-657, 661.
[269] BOA, A.DVNS.AHK.ME.d, 3, 119/35-36.
[*] Kile: Özellikle kuru meyve ve hububat ölçümünde kullanılan eski bir ölçektir. Tahılın türüne, kullanıldığı yere ve zamâna göre ağırlığı değişir. Özellikle kuru meyve ve hububat ölçümünde kullanılan eski bir ölçektir. Arapça'da keyl masdar olarak "ölçmek", isim olarak "ölçek" anlamına gelir. Aynı kökten türeyen Kile de yine "ölçek" demektir. 1 eski kile = 4 şinik= 8 kutu = 16 zarf = 37 litre iken 26 Eylül 1869 tarihli ölçü reformu ile şu eşitlik kabul edilmiştir: 1 kile-i a'şarl = 10 onluk = 100 ölçek= 100 litre. Ölçülerin değerlerini yeniden belirleyen H.29 Şevval 1298 (M.24 Eylül 1881) tarihli kararname ile benimsenen eşitlik ise şöyledir: 1 yeni kile = 10 yeni şinik= 100 ölçek= 1000 yeni kutu = 10000 zarf. Bu ölçek ayrıca yelkencilik devrinde gemilerin istlab haddini belirtmek için kullanılmış olup 36 kile 1 tonilato (1 tona eşit birim) sayılırdı. Bk.: Cengiz Kallek, Kile, **DİA**, Cilt 25, İstanbul: TDV, 2002, 568, 570.
[270] VGM, Osmanlı Arşivleri - EV.MH **-** 00154.00003.
[271] BOA, TT.d, 402, 1180; BOA, TT.d, 998, 479; Yinanç, Eshab-ı Kehf Vakıfları, 315.

1563 tarihli tahrir defterinde ise ilk verilere ulaşılmaktadır. Bu dönemde Ashabü'l-Kehf merkezinde hatiplik görevini Aydoğmuş oğlu Mevlânâ Ümmet, imamlık görevini de Aydoğmuş oğlu Ali Fakih'in yaptığı kaydedilmektedir.[272]

XVIII. yüzyılın ilk çeyreğinde, Ashabül-Kehf Camii'nin imamı Mustafa Halife, müezzini ise Mehmed Halife olduğu görükmektedir. Bu görevliler, günlükleri ikişer akçe ile ve beratsız olarak görevlerini yürütmekteydiler. Adı geçen imam ile müezzinin görevlendirinin H.Rebiyülevvel 1137 – M.Kasım/Aralık 1724 tarihinde yenilendiği belirtilmektedir.[273] İmam ile müezzinin, beratları gelinceye kadar camide hizmetin boş kalmaması için görev yaptıkları anlaşılmaktadır.

Aynı dönemde, Ashabü'l-Kehf Camii'nde gönüllü olarak hatiplik yapan es-Seyyid Feyzullah vefat etmiştir. Yerine, H.Cemaziyelahir 1139 – M.Ocak/Şubat 1727 tarihinde oğlu es-Seyyid İbrahim Halife tayin edilmiştir.[274] Seyyid İbrahim'in görevi H.Rebiyülahir 1143 – M.Ekim/Kasım 1730'da berat gereğince yenilenmiştir.[275] 1727'de göreve atanan Seyyid İbrahim Efendi yaklaşık 22 yıl gönüllü olarak görevini yürütmüştür. Vefat edince boş kalan göreve H.Safer 1162 – M.Ocak/Şubat 1749 tarihinde diğer Seyyid İbrahim atanmıştır.[276]

Ashabü'l-Kehf Camii'nde gönüllü hatip olan diğer İbrahim, yaklaşık olarak 23 sene bu görevi yürüttüğü anlaşılmaktadır. Bu uzun hizmet süresinin ardından vefat eden diğer İbrahim'den boş kalan göreve H.Şaban 1186 – M.Ekim/Kasım 1772 tarihinde Seyyid Hüseyin atanmıştır.[277] Seyyid Hüseyin'in hizmet süresi bilinmemektedir.

Ashabü'l-Kehf Camii'nde gönüllü hatiplik yapan es-Seyyid Hüseyin bin es-Seyyid Mehmed vefat etmiştir. Boş kalan hatiplik görevi, H.Şaban 1202 – M.Mayıs/Haziran 1788 tarihinde es-Seyyid İbrahim bin es-Seyyid Mustafa'ya verilmiştir.[278]

[272] TKGM, TT.d., 108, 408; Baş ve Tekin, 185.
[273] VGM, VGM.DEFTER - 1119, 388.
[274] VGM, VGM.DEFTER - 1128, 230.
[275] VGM, VGM.DEFTER - 1145, 76.
[276] VGM, VGM.DEFTER - 1148, 74.
[277] VGM, VGM.DEFTER - 1150, 25.
[278] VGM, VGM.DEFTER - 1155, 40.

XIX. yüzyılın başlarına gelindiğinde, camideki gönüllü hatiplik görevini Seyyid Mehmed ve Seyyid Ali kardeşler yürütmekteydi. Fakat ne olduysa H.Cemaziyelevvel 1220 – M.Temmuz/Ağustos 1805 tarihinde Seyyid Ali'nin hatiplik görevini kardeşi Seyyid Mehmed'e ferağ ettiği belirtilmiştir.[279] Camide gönüllü hatip olan Seyyid Mehmed, bu görevi 20 sene devam ettirmiş ve sonunda vefat etmiştir. Merhum Seyyid Mehmed'in oğulları es-Seyyid Hüseyin, es-Seyyid Mehmed, es-Seyyid Hasan ve es-Seyyid Ali boş kalan memuriyetin kendilerini verilmesini talep etmişlerdir.[280] H.9 Cemaziyelahir 1241 – M.19 Ocak 1826 tarihinde kardeşlerin talebi olumlu karşılanmış ve adı geçenler babalarından kalma hatiplik vazifesine tayin edilmişlerdir.[281] Ayrıca adı geçenlerin beratlarını yenileyen Sultan II. Mahmud, görevlilerden vakfedenin ruhu ve kendisinin devletinin devamı için devamlı dua etmelerini istemiştir.[282]

Hatiplik görevinin gönüllü mutasarrıfları tayin edilen Seyyid Mehmed büyük oğlu Mehmed'i, Seyyid Hasan büyük oğlu Şerif Efendi'yi ve Seyyid Ali büyük oğlu Mustafa'yı kendisinden sonra görevi devralması için şart koşmuşlardır. Mutasarrıflardan Seyyid Hüseyin'in ise kendisinden sonra görevini devralacak çocuğunun olmadığı kaydedilmiştir. Adı geçen hatiplerin camide uzunca bir süre görevlerine devam ettikleri anlaşılmaktadır. Belirli bir süre sonra es-Seyyid Hüseyin, Seyyid Mehmed, Seyyid Hasan ve Seyyid Ali vefat etmişlerdir. Merhumlardan boşalan göreve, şart koştukları şekilde oğullarının geçmesi gerekirken merhum Seyyid Mehmed'in büyük oğlu Mehmed ile merhum Seyyid Ali'nin büyük oğlu Mustafa görevi kabul etmemişlerdir. Geriye yalnız merhum Seyyid Hasan'ın büyük oğlu Şerif Efendi kalmış ve ve görevi kabul etmiştir. Kendisine H.7 Zilhicce 1327 – M.20 Aralık 1909 tarihinde, hattı hümâyun ile hitabet görevi verilmiştir.[283]

[279] VGM, VGM.DEFTER - 561, 71.
[280] VGM, VGM.DEFTER - 563, 38; http://www.afsin.gov.tr/default_B0.aspx?id=134, 23 Mart 2016.
[281] VGM, VGM.DEFTER, 563, 38; VGM, VGM.DEFTER - 167-348-2967 şahsiyet; VGM, VGM.DEFTER - 426-0-169, 123; http://www.afsin.gov.tr/default_B0.aspx?id=134, 23 Mart 2016.
[282] http://www.afsin.gov.tr/default_B0.aspx?id=134, 23 Mart 2016.
[283] VGM, VGM.DEFTER - 167-348-2967 Şahsiyet.

Tablo 1.2. Ashabü'l-Kehf Camii Görevlileri

Görev	Ücret	Görevli	Atanma Tarihi / Hizmette Bulunduğu Yıl	Atama Nedeni	Belge
İmam	Günlük 2 Akçe	Mustafa Halife	H.Rebiyülevvel 1137 – M.Kasım/Aralık 1724	Berat yenileme	VGM, VGM.DEFTER- 1119, 388
Müezzin	Günlük 2 Akçe	Mehmed Halife	H.Rebiyülevvel 1137 – M.Kasım/Aralık 1724	Berat yenileme	VGM, VGM.DEFTER- 1119, 388
Hatip	Gönüllü	es-Seyyid Feyzullah			VGM, VGM.DEFTER- 1128, 230
Hatip	Gönüllü	es-Seyyid İbrahim Halife	H.Cemaziyelahir 1139 – M.Ocak/Şubat 1727	Babası es-Seyyid Feyzullah'ın vefatı	VGM, VGM.DEFTER- 1128, 230
Hatip	Gönüllü	Seyyid İbrahim	H.Rebiyülahir 1143 – M.Ekim/Kasım 1730	Babası es-Seyyid Feyzullah'ın vefatından sonra aldığı berat gereğince inayet	VGM, VGM.DEFTER- 1145, 76
Hatip	Gönüllü	Diğer Seyyid İbrahim	H.Safer 1162 – M.Ocak/Şubat 1749	Seyyid İbrahim'in vefatı	VGM, VGM.DEFTER- 1148, 74.
Hatip	Gönüllü	Seyyid Hüseyin	H.Şaban 1186 – M.Ekim/Kasım 1772	diğer İbrahim'in vefatı	VGM, VGM.DEFTER- 1150, 25.
Hatip	Gönüllü	es-Seyyid Hüseyin bin es-Seyyid Mehmed			VGM, VGM.DEFTER- 1155, 40.
Hatip	Gönüllü	es-Seyyid İbrahim bin es-Seyyid Mustafa	H.Şaban 1202 – M. Mayıs/Haziran 1788	es-Seyyid Hüseyin bin es-Seyyid Mehmed'in vefatı	VGM, VGM.DEFTER- 1155, 40
Hatip	Gönüllü	Seyyid Mehmed ve Seyyid Ali kardeşler	H.Cemaziyelevvel 1220 – M.Temmuz/Ağustos 1805		VGM, VGM.DEFTER-561, 71
Hatip	Gönüllü	Seyyid Mehmed	H.Cemaziyelevvel 1220 – M.Temmuz/Ağustos 1805[284]	Seyyid Mehmed'in kardeşi Seyyid Ali'nin görevinden feragat etmesi[285]	VGM, VGM.DEFTER-561, 71; VGM, VGM.DEFTER-563, 38; VGM, VGM.DEFTER-167-348-2967 şahsiyet

[284] VGM, VGM.DEFTER – 561, 71.
[285] VGM, VGM.DEFTER – 561, 71.

Hatip	Gönüllü	Seyyid Hüseyin, Seyyid Mehmed, Seyyid Hasan ve Seyyid Ali kardeşler	9 Cezaziyelahir 1241 – M.19 Ocak 1826	Babaları Seyyid Mehmed'in vefatı[286]	VGM, VGM.DEFTER- 563, 38; VGM, VGM.DEFTER- 167-348-2967 şahsiyet; VGM, VGM.DEFTER- 426-0-169 123
Hitabet	Gönüllü	Seyyid Şerif Efendi	H.7 Zilhicce 1327 – M.20 Aralık 1909	Seyyid Hüseyin'in çocuksuz vefatı; Seyyid Mehmed ve Seyyid Ali'nin vefatı ile oğulları Mehmed ile Mustafa'nın göreve talip olmaması; Babası Seyyid Hasan'ın vefatı ile.	VGM, VGM.DEFTER- 167-348-2967 Şahsiyet

1.3.3. Ashabü'l-Kehf Buk'ası

Osmanlı Devleti Dönemi'ne ait belgelerde, Ashabü'l-Kehf Buk'ası'ndan bahsedilmektedir. H.Safer 1149 – M.Haziran/Temmuz 1736 tarihinde Maraş'a bağlı Elbistan Kazası'na tabi Orta Niyabet Nâhiyesi'ne bağlı Efsus Köyü'nde, Ashabü'l-Kehf-i Şerif Buk'ası'nda buk'adar'lık vazifesi yürütülmüştür.[287]

1.3.3.1. Ashabü'l-Kehf Buk'ası Görevlileri

Ashabü'l-Kehf-i Şerif Buk'ası'nda bundan önce bir (1) akçe ile Buk'adar olan Elbistanlı Ali'nin vefat ettiği kaydedilmiştir. Boş kalan göreve Abdulmuttalib tayin edilmiştir. Fakat bir süre sonra Buk'adar Abdulmuttalib beratı kaybetmiştir. Bu yüzden Haziran/Temmuz 1736 tarihinde kendisine yeniden berat düzenlendiği zikredilmektedir.[288]

Tablo 1.3. Ashabü'l-Kehf Buk'ası Görevlileri

Görev	**Ücret**	**Görevli**	**Atanma Tarihi**	**Atama Nedeni**	**Belge**
Buk'adar	1 Akçe	Elbistanlı Ali			VGM, VGM.DEFTER-1145, 101.
Buk'adar	1 Akçe	Abdulmuttalib		Elbistanlı Ali'nin vefatı ile	VGM, VGM.DEFTER-1145, 101.

[286] VGM, VGM.DEFTER – 563, 38.
[287] VGM, VGM.DEFTER - 1145, 101.
[288] VGM, VGM.DEFTER - 1145, 101.

Buk'adar	1 Akçe	Abdulmuttalib	H.Safer 1149 – M. Haziran/Temmuz 1736	Beratın zayiinden	VGM, VGM.DEFTER-1145, 101.

1.3.4. Ashabü'l-Kehf Hanı

Halen caminin cümle kapısı üzerinde bulunan bir kitabe bulunmaktadır. Mükrimin Halil bu kitabenin, H.1320 – M.1902/1903 tamiratı sırasında duvarın içinde bulunup, yeniden inşa edilen caminin cümle kapısının üzerine yerleştirildiğini belirtmektedir.[289] Faruk Sümer, kitabede ribat kelimesinin geçtiğini belirterek bu kitabenin camiye ait olmadığını düşünmektedirler. Sanat tarihçisi Prof. Dr. Mehmet Özkarcı hocamız da aynı görüştedir.[290]

Kitabenin orijinalinde şöyle yazmaktadır:

1. *Emera bi-imârati'r-ribat fî eyyâmi's-sultâni'l-muazzam alâe'd-dünya ve'd-din*
2. *Ebû'l-Feth Keykûbâd b. Keyhüsrev nâsıru emîru'l-Mü'minîn alâ emri Melikü'l-ümerâ Nusretüddin Hasen b. İbrahim eazze'llâhu ensârahu fi seneti selâsîne ve sitte-mie*[291]

Kitabenin tercümesi:

"Bu ribatın inşasını dünya ve dinin yücesi Ulu Sultan Fatihler fatihi ve Emirü'l-mü'minin'in yardımcısı Keyhüsrev oğlu Keykubad devrinde Beylerbeyi İbrahim oğlu Nusretüddin Hasan'ın emri üzerine, Allah ona yardımını güçlendirsin, 630 yılında yapıldı."[292]

Ashabü'l-Kehf Hanı'nın, Alaaddin Keykubat zamanında, İbrahim'in oğlu Emir Nusretüddin Hasan tarafından H.630 – M.1232/1233 tarihinde inşa ettirilmiştir.[293]

Ashâbü'l-Kehf makamı yanında 100 zirâ' (yaklaşık 50 m.) boyunda 12 oda ile 300 hayvanın sığabileceği bir tane han bulunduğu belirtilmektedir. Ayrıca bu hanın panayır şeklinde, büyük pazar olarak kullanıldığı ve alışveriş yeri olduğu

289 Yinanç, Maraş Emirleri, 93; Özkarcı, Cilt II, 668-669; Sümer, Eshabü'l-Kehf, 44.
290 Sümer, Eshabü'l-Kehf, 44; Özkarcı, Cilt II, 669.
291 Yinanç, Maraş Emirleri, 93.
292 Sümer, Eshabü'l-Kehf, 44.
293 Özkarcı, 675.

kaydedilmektedir[294] Hemen yakınında bulunan ribat, câmi ve Ashabü'l-Kehf mağarası ile birlikte dini bir merkez olan bölgeye gelen ziyaretçileri barındırmak için yapılmıştır.[295]

Günümüzde Maraş ve bağlı kazalarında Selçuklular Dönemi'nden kalma çok az yapı kalmıştır. Bu kalan eserlerin de daha çok Afşin ve Elbistan kazalarında toplandığı görülmektedir. Selçuklulardan kalan yapıların ekseriyetinin de bölgeden geçen Kayseri-Elbistan ve Halep kervan yolu üzerinde bulunan handır. Bu hanlardan sadece Afşin'de bulunan Ashabü'l-Kehf Külliyesi'nin bir parçası olan Ashabü'l-Kehf Hanı sağlam kalmıştır.[296]

1.3.5. Ashabü'l-Kehf Paşa Çardağı (Yeni Mescid)

İnşa kitabesi bulunan yapı H.Zilkade 937 – M.Temmuz 1531 tarihinde, caminin doğu tarafına "yeni mescid" adıyla, altındaki üç hücre ile birlikte inşa edilmiştir. Ashabü'l-Kehf Camii'nin doğu tarafına bitişik olup iki katlıdır. Dulkadirli Şeysuvar Bey'in oğlu Ali Bey'in en büyük veziri olan Kaba Nâib adıyla meşhur Minnet Çelebi'nin hayrına yapılmıştır. Bu yeni mescid, günümüzde "Paşa Çardağı" olarak da bilinmektedir. Ashabü'l-Kehf'i ziyaret edenlerin sayısında artış olunca, misafirlerin ihtiyacını karşılamak için inşa edilen yapı orijinal yapısını korumuştur.[297] Arifi Paşa da Dulkadir Hükümetini anlattığı çalışmasında, Efsus Kasabası'nda Ashabü'l-Kehf hücreleri cephesindeki bu kitabeden bahsetmektedir.[298] H.1324 – M.1906 tarihli Halep Vilayet Salnamesi'nde Paşa Çardağı "Dış Câmi" olarak kaydedilmiştir.[299]

---

[294] Osmanlı Salnamelerinde Maraş Sancağı 1284-1326 / 1867–1908, Cilt I, 2006, 644; **Salname-i Vilayet-i Haleb, H.1309**, 154; **Salname-i Vilayet-i Haleb, H.1310**, 240; **Salname-i Vilayet-i Haleb, H.1312,** 275; **Salname-i Vilayet-i Haleb, H.1313**, 265; Osmanlı Salnamelerinde Maraş Sancağı 1284 - 1326 / 1867 – 1908, Cilt II, 131, 235, 291, 397; **Salname-i Vilayet-i Haleb, H.1315**, 309; **Salname-i Vilayet-i Haleb, H.1318,** 356; **Salname-i Vilayet-i Haleb, H.1320**, 383.

[295] Oktay Aslanapa, **Türk Sanatı II**: **Anadolu Selçuklularından Beylikler Devrinin Sonuna Kadar**, İstanbul: Milli Eğitim Basımevi, 1973, 157.

[296] Gökhan, Selçuklular Zamanında Maraş, 149-150.

[297] Özkarcı, 695, Cilt II, 697.

[298] Arifi, Elbistan ve Maraş Zülkadr (Dulkadir) Oğulları Hükümeti, **Türk Tarih Encümeni Mecmuası; Tarih-i Osmanî Encümeni Mecmuası,** Cilt V, Sayı 30, 1330, 360.

[299] Osmanlı Salnamelerinde Maraş Sancağı 1284 - 1326 / 1867 – 1908, Cilt II, 705.

1.3.6. Ashabü'l-Kehf Ribatı (Zâviyesi)

Ribat, Sınır boylarında ve stratejik mevkilerde askeri amaçlı müstahkem yapılardır. Sözlükte "Sınır boylarında, derbentlerde savaşçılar ve mücâhitler için yapılmış, sur içindeki kale mâhiyetinde müstahkem zâviye, müstahkem binâ" anlamında ribat kelimesi Kur'an-ı Kerim'de "ribatü'l-hayl" (cihad için bağlanıp beslenen atlar) şeklinde geçmektedir. Ribat terimi hadislerde, cihad için atların hazır tutulmasının yanısıra daha çok "nöbet tutmak" ve "sınır muhafızları" anlamlarında kullanılmıştır. Başlangıçta basit çadırlardan ibaret olan ribatlar giderek müstahkem yapılara dönüşmüştür. Bu tip ribatlar önce Bizans'a karşı Suriye ve Kuzey Afrika sahillerinde yapılmaya başlanmıştır. VIII. yüzyılda Merv, Buhara ve Semerkant gibi sınır şehirlerinde de ribatlar yapılmıştır. İran ve Maveraünnehir bölgesindeki ribatlar, muhtemelen IX. yüzyılın sonlarından itibaren dini ve tasavvufi bir karaktere bürünmüştür. İslam'ın yayılması ve düşman saldırılarının sona ermesinden itibaren ribatlarda askeri eğitim ve hazırlıkların yerini, zikir ve riyazet almıştır. Tasavvufun gelişmesi ribatlara yeni bir işlev kazandırmış ve ribatlar giderek birer tekke ve zâviye haline dönüşmüştür.[300] Ashabü'l-Kehf Ribatı'nın da bu şekilde zâviyeye dönüştüğü anlaşılmaktadır. Buradan bahseden Osmanlı arşiv belgelerinde, ribatın yanında zâviye terimi de kullanılmıştır.

Zâviye, küçük bir tekke olarak, bir şeyhin yönetiminde tasavvuf eğitiminin verildiği mekân olarak adlandırılırken, Tekkeler daha ziyade toplumun mânevî ve ahlâkî açıdan eğitilmesine yönelik esaslar üzerinde yoğunlaşmıştır. İlk tekkeler basit bir oda ve küçük bir mekândan ibaretti. Zamanla değişik mimari özellikler kazanan ve çok farklı birimleri içine alan tekke yapıları ortaya çıkmıştır. Tekkeler değişik zamanlarda ve değişik coğrafyalarda "zâviye, hankah, dergâh, ribât, âsitâne, buk'a, İmâret, düveyre, savmaa, mihrap, tevhidhâne, harâbat" gibi isimlerle anılmıştır.[301]

Türkiye Selçukluları/ Maraş Uç Beyliği Dönemi

Ashabü'l-Kehf Ribatı'nın inşa kitabesine göre, Selçuklu Sultanı Keyhüsrev oğlu Keykavus zamanında, Maraş Emiri Nusretuddin Hasan Bey tarafından H.Ramazan 612 – M.Aralık 1215 tarihinde yapılmıştır. Ribat genel çerçevede, boyuna üç

[300] İsmail Yiğit, Ribat, **DİA**, Cilt 35, İstanbul: TDV, 2008, 76-78.
[301] Mustafa Kara, Tekke, **DİA**, Cilt 40, İstanbul: TDV, 2011, ss. 368-370.

sahından oluşmakta ve sadece batıda sahın eyvan, mescid ve hücre (çilehane) olarak planlanmıştır. Barınma amaçlı olarak da kullanıldığından, güvenlik açısından yapının dışa kapalı olarak inşa edilmiştir. Çilehane de dervişlerin çile çekerek velilik mertebesine ulaştıkları belirtilmiştir.[302] Ayrıca, Hacı Bektaş Veli'nin Kırşehir'e giderken Afşin Ashabü'l-Kehf Ribatı'ndaki hücrelerden birinde 40 gün oturarak çile çektiği bildirilmektedir. Ribat, Kadiri Şeyhi'nin idaresi altındadır.[303] H.01 Rebiyülahir 1337 – M.4 Ocak 1919 tarihinde Kadiriye Şeyhi'nin, Ashabü'l-Kehf-i Şerif'ten Şeyh Raif olduğu görülmektedir.[304]

Ribatın Kitabesi:

1. *Bismillâhirrahmânirrahîm, İnnemâ ye'muru mesâcidellâhi men âmene billâhi ve'l-yevmi'l-âhiri ve ekâme's-salât*
2. *Emera bi-imârati hâzihi'r-ribâti'l-mübâreki fî eyyâmi's-sultâni'l-ğâlib Şâhinşâhi'l-A'zam mâlikü rikâbü'l-ümem sübüle's-selâtîni'l-Arab ve'l-Acem izzü'd-dünya ve'd-din*
3. *Ebû'l-Feth Keykâvus b. Keyhüsrev bürhânu Emîru'l-Mü'minîn el-Emîr el-Sipehsalâr el-Eclü'l-kebîru'l-âlemü'l-âdil nasarahullah el-muhtac ilâ rahmetillâhi Ebû Ali el-Hasen b. İbrahim es-sultani*
4. *Fi't-tarîhi şehru Ramazan senete isnâ aşera ve sitte-mie*[305]

Ribatın kitabesinin tercümesi şöyledir:

"Bismillahirranmannirrahim. Bu ribatın yapılmasını, Galip Sultan Ulu Şahinşah (I.İzzeddin Keykâvus'un lakabı Sultanü'l-Galip'tir), Milletlerin sahibi, Arap ve Acem sultanlarının efendisi, dünyanın ve dinin kudreti, fatihler fatihi, Emiri'l-mü'mininin burhanı, Keyhüsrev oğlu Keykâvus zamanında ulu, yüce, bilgili, adil emir ve kumandan, Allah'nın yardımına ve rahmetine muhtaç, Sultana mensub İbrahim'in oğlu Ebu Ali el-Hasan emretti. Bu 612 yılının Ramazan ayında tamamlandı."[306] Ribat H.Ramazan 612 – M.Aralık 1215/Ocak 1216 tarihinde inşa edildiği anlaşılmaktadır.

---

302 Özkarcı, Cilt II, 647; Hasan Arslan, 383.
303 Sümer, Eshabü'l-Kehf, 46-47.
304 Başbakanlık Osmanlı Arşivi (BOA), **Dâhiliye Nezareti İdare-i Umumiye Evrakı (DH.İ.UM.EK)**, 112/45, 2.
305 Yinanç, Maraş Emirleri, 92-93.
306 Sümer, Eshabü'l-Kehf, 42-43; Gökhan, Selçuklular Zamanında Maraş, 152.

Kısmen kayalar içine oyularak ve düzlenmiş kayalık bir zemin uzerinde yükselen ribat iki katlıdır. Harap durumda iken restore edilerek ana hatlarıyla kurtarılmış olan ribatın alt katı kesme taştan üst katı ise tuğladan yapılmıştır. Yonca kemerli pencereler üst katı aydınlatmaktadır.[307]

Dulkadir beylerinden kalma H.724 – M.1323/1324 tarihli bir beratta, zâviye şeyhliğinin el-Emir Hüsameddin b. es-Seyyid Hüseyin el-Hüseyni et-Tirmizî'ye verildiği bildirilmiştir.[308]

Osmanlı Devleti Dönemi

H.12 Muharrem 1120 – M.3 Nisan 1708 tarihinde Maraş Livası mutasarrıfı Halil Paşa Dönemi'nde, medrese dışındaki yapılar Ashabü'l-Kehf İmâreti olarak kaydedilmiştir.[309]

Osmanlı Devleti Dönemi'nde Ashabü'l-Kehf Ribatı'nın (zâviyesinin/imâretinin) faaliyetlerini sürdürdüğü anlaşılmaktadır. Bu dönemde, aşağıda bahsedileceği üzere, vakfın müderrisleri ile zâviyedarları arasında vakfın gelirlerinin alınması konusunda zaman zaman anlaşmazlık içine girdikleri anlaşılmaktadır. Bu anlaşmazlıktan dolayı, vakfın geliri bazen müderrisler bazen de mütevellîler tarafından alınmıştır. Tarafların bir yolunu bularak gelirleri defterde kendi üzerine kaydettirerek vakfın gelirine sahip olma yoluna gittiği görülmektedir.

1.3.7. Ashabü'l-Kehf Kadınlar Mescidi

Mescid inşa kitabesine göre, Dulkadir Beyi Alaüddevle Bey'in hanımı Şems Hatun tarafından H.Ramazan 1905 – M.Mart 1500 tarihinde yaptırılmıştır. Külliyeye sonradan inşa edilen Paşa Çardağı'nın vadiye uçtuğu, bu kısımda H.905 ve H.937 tarihli kitabelerin bulunduğu ve bu göçükte H.905 tarihli kitabenin vadiye düşerek ikiye ayrıldığı belirtilmiştir. Günümüze ulaşmayan kitabenin Mükrimin Halil Yinanç tarafından okunduğu belirtilmiştir. Daha sonra bu kitabe Refet Yinanç tarafından

---

307 Aslanapa, 170.

308 Yinanç ve Elibüyük, Maraş Tahrir Defteri (1563*)*, Cilt 2, 835-836; Yinanç, Eshab-ı Kehf Vakıfları, 314.

309 BOA, MAD.d, 7076, 92.

yayınlanmışır.[310] H.Ramazan 905 – M.Mart/Nisan 1500 tarihli kitabenin Kadınlar Mescidi'ne ait olduğu düşünülmektedir. Günümüzde de ibadete açık olan mescid, arazinin yapısından dolayı, caminin güneybatısına gelecek şekilde caminin üst tarafına yerleştirilmiştir. Caminin mihrab önü kubbesinin batı tarafında bulunan pencere mescide açılmakta ve Kadınlar Mescidi'nde namaz kılan kadınların camideki imam ve müezzinin seslerini duymaları sağlanmıştır.[311]

İnşa Kitabesi

1. Ammeret haze'l kubbeti'ş-şerifete Seyyide'l-havatin Şems Hatun binti Rüstem fi eyyam devleti'l-meliki'l-adil Alaüddevle bin (Süleyman …
2. Dulgadir azze nasrahu ….. Ramazan senete hamse ve tis'a mi'e.

Kitabede caminin, Dulkadir beyi Alaüddevle Bey'in hanımı ve Rüstem Bey'in kızı Şems Hatun tarafından H.Ramazan 905 – M.Mart/Nisan 1500 tarihinde "Kubbeti'ş-şerife" adıyla inşa ettirildiği kaydedilmiştir. Dulkadir beylerinden Alaüddevle Bey, babası Süleyman Bey'in Ashabü'l-Kehf'te yaptırdığı binayı tamir ettirmiş ve ayrıca burada bir medrese inşa ettirmişti. Bu esnada Şems Hatun'un da Kadınlar Mescidi'ni yaptırdığı anlaşılmaktadır. Zira Alaüddevle Bey ile kendisinden önceki Dulkadir beylerinin yaptırmış olduğu tesisleri kaydeden vakfiyesi H.Muharrem 906 – M.Temmuz/Ağustos 1500 tarihlidir.[312]

1.3.8. Ashabü'l-Kehf Aşevi (İmâret-i Âmire)

İmâret, Osmanlı döneminde fakirlere ve medrese talebesine sıcak yiyecek vermek amacıyla kurulmuş hayır kurumu olarak kaydedilmektedir.[313] Osmanlı öncesi döneme ait belgelerden olan Ashabü'l-Kehf vakfiyeleri ve Osmanlı Dönemi'ne ait yörenin tahrir defterlerinde külliyenin imâretinin (aşevi/aşhane) olduğuna dair bilgi bulunamamıştır.

Osmanlı Dönemi'nde, külliyenin bir parçası olan ve "İmâret-i Âmire" adıyla kaydedilen bir aşevinin bulunduğu anlaşılmaktadır. Aşevi, H.1092? – M.1681/1682

[310] Yinanç, Eshab-ı Kehf Vakıfları, 312; Özkarcı, Cilt II, 690.
[311] Özkarcı, Cilt II, 690.
[312] Yinanç, Eshab-ı Kehf Vakıfları, 312.
[313] İmaret için bk.: Zeynep Tarım Ertuğ, İmaret, *DİA*, Cilt 22, İstanbul: TDV, 2000, 219-220.

tarihinde Ashabü'l-Kehf Zâviyesi'nin bir parçası olarak kaydedilmiştir.[314] İmaret XVII. Yüzyılın başlarında Ashabü'l-Kehf evkafının eski mütevelli ve zâviyedarları Seyyid Hasan, Seyyid Muhammed ve Seyyid Feyzullah tarafından kapatılmıştır. İmâret-i âmire olarak anılan aşevinin kapatılmasından sonra adı geçen görevliler değiştirilerek görev, R.01 Mart 1137 – M.12 Mart 1725 başlarından itibaren Hacı Osman Halife'ye verilmiş ve görev R.01 Mart 1138 – M.12 Mart 1726 tarihinde yenilenmiştir.[315] Bu görevlendirilmeden sonra aşevinin açıldığı anlaşılmaktadır.

1.3.9. Efsus Camii

Osmanlı Devleti Dönemi

Efsus Camii, Ashabü'l-Kehf Vakfı'na bağlı olmak üzere Efsus nâm-ı diğer Yarpuz Kasabası'nda bulunmaktadır.[316] Câmi, inşa kitabesine göre, Osmanlı Dönemi'nde H.Zilhicce 978 – M.Nisan/Mayıs 1571 tarihinde Dânişmendliler'e mensup Pîr Ali'nin oğlu Mehmed tarafından inşa edilmiştir. Pîr Ali Camii ve Ulu Camii olarak bilinmekte olup, kayıtlarda Turabollu Camii olarak da geçmektedir.[317]

H.16 Recep 1181 – M. 8 Aralık 1767 tarihli bir kayda göre, Efsus Camii, Maraş Kazası'na bağlı Elbistan Nâhiyesi'nde Efsus nam-ı diğer Yarpuz Kasabası'nda bulunmaktadır.[318] Câmi, H.Ramazan 1230 – M.Ağustos 1815 tarihinde Hacı Veli adlı kimse tarafından yeniden inşa edilmiştir.[319] H.1247 – M.1831/1832 yılında yeni bir tamirden geçmiştir. Bu tamir kitabesi günümüze ulaşmıştır. Bu tamir sırasında son cemaat yerinin genişletilerek mescid şekline dönüştürülmüş, ayrıca minare ve avlu kapısı da yapılmıştır.[320]

İnşa Kitabesi

1. Bena ve 'ammere hâze'l-câmi'i el-mübâreke Mehmed bin Pir Ali min cemâati Dânişmend

---

314 BOA, MAD_d_03244_00054, 108.
315 VGM, VGM.DEFTER - 01328.00005, 5.
316 VGM, İstanbul Müftülüğü - EVKF_MUFETTISLIGI - 00226.00053, 20.
317 Tuğba Erzincan, Ulucami (Afşin Ulucamii), **DİA**, Cilt 42, İstanbul: TDV, 2012, 81; Özkarcı, Cilt II, 702.
318 Başbakanlık Osmanlı Arşivi (BOA), **Cevdet-Evkaf (C. EV)**, 33/1635, 2.
319 Cengiz Özveri, **1813-1834 Tarihlerini Kapsayan IV Numaralı Maraş Ahkâm Defteri'nde Maraş Kadılığı'na Gönderilen Hükümler,** Yüksek Lisans Tezi, Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Tarih Ana Bilim Dalı, Kahramanmaraş, 2004, 33.
320 Özkarcı, Cilt II, 703.

2. Fi eyyâmi es-Sultan Selim bin es-Sultân Süleymân iptigâen li-vechi'llâhi ve taleben
3. li-gufrânihi ve'ğfir verham li-men sallâ ve karae ve 'tefeke fihi.
4. Ve dahale ve harece bi-niyyetin hâlisatin min hilâli zi'l-hicceti fi senete semâne ve seb'ine ve tis'a mie

Tamir Kitabesi

Tamir kitabesi, caminin yıkımı esnasında kaybolmuştur. Fakat Vakıflar Genel Müdürlüğü tarafından daha önceden fotoğraflanmıştır.

1. 'Ammere hâzihi'l-mescide'l-mübâreketi ibtigâen
2. Li-vechi'llahi Te'âlâ ve taleben li-gufrânihi es-Seyyid
3. El-Hac Muhammed el-Efsûsî rabbiğfir ve ehram
4. Ve tekabbel bi-hürmeti Seyyidi'l-enbiyâi ve'l-mürselin.
5. Sene seb'a ve erba'in ve mieteyn ve elf.[321]

Kitabeye göre câmi, Efsuslu es-Seyyid Hacı Muhammed tarafından H.1247-M.1831/1832 tarihinde tamir ettirilmiştir.

Cumhuriyet Dönemi'nden itibaren Ulu Camii adıyla anılmaya başlanmıştır. Günümüze sadece minaresi ve avlu kapısı özgün biçimde ulaşan ilk yapı 1979'da yıkılmış ve yerine betonarmeden yeni bir câmi inşa edilmiştir.[322] 1979 yılında tamamen yıkılarak yeniden yapılan ve bugünkü şekini alan câmi 1986 yılında ibadete açılmıştır.[323]

1.3.9.1. Efsus Camii Görevlileri

Osmanlı arşivi belgelerinde Efsus Camii görevlileri ile ilgili bazı bilgilere rastlamaktayız. Elde edilen belgelerde, bu görevlilerin görevlendirme ve isimlerini tarihsel olarak düzenleyerek vermeye çalışıldı.

Efsus Camii görevlileri ile ilgili H.1112 – M.1700-1701 tarihli belgeye göre, Efsus Kasabası'nda Ashabü'l-Kehf zâviyesi evkafından olan Efsus Camii'nde günlüğü beş

---

321 Özkarcı, Cilt II, 705-706.
322 Erzincan, 81.
323 Özkarcı, Cilt II, 703.

(5) akçe maaş ile İmam ve hatip olan Molla Himmet vefat etmiştir. Merhumun oğlu Ahmed Halife, ilim tahsili için başka yerde bulunduğundan görevi haksızlıkla Seyyid Abdurrahim almıştır. Fakat Seyyid Abdurrahim'in konuşma yeteneği olmadığından Kur'ân-ı Kerîm'i usulune göre okuyamamaktadır. Merhumun oğlu Ahmed'in ise ilim ve fazilet sahibi olduğu belirtilerek, Maraş Kadısının isteğiyle görev Seyyid Abdurrahim'den alınmıştır. Bunun yerine es-Seyyid Ahmed'e, şer'î özrü olmadıkça ve nâib tayin etmeden bizzat kendisi hizmet etmek şartıyla, görevin verilmesi istenmiştir. Dârüssaâde Ağası Mehmed Ağa[*] tarafından konu arz edilmiş ve es-Seyyid Ahmed, H.22 Cemaziyelevvel 1126 – M.5 Haziran 1714 tarihinde Efsus Camii'ne imam ve hatip olarak görevlendirilmiştir.[324]

Başka bir belgede, caminin müezzini ile ilgili bilgiler bulunmaktadır. Buna göre, Elbistan'da Ashabü'l-Kehf evkafından Efsus Kasabası Camii'nde Müezzin Mustafa günlüğü bir akçe ile görev yapmaktaydı. Görevi devam ederken H.1 Recep 1136 – M.26 Mart 1724 tarihinde beratı yenilenmiştir.[325]

Seyyid Ahmed veled-i Molla Himmet günlüğü beş (5) akçe ile Efsus Camii'nde hatîb ve imâmlık görevini sürdürürken, yürüttüğü hizmetteki kusurları sebebiyle imamete uygun görülmediği anlaşılmaktadır. Bu yüzden Maraş Nâibi, görevin Şeyh İbrahim Efendi'ye verilmesi için girişimde bulunmuştur. Bu girişim neticesi Şeyhülislâm Mevlânâ Abdullâh Efendi'nin işareti ve vakıf nazırı Dârüssaade Ağası Hacı Beşîr Ağa'nın arzıyla, hitâbet ve imâmet vazifesi Seyyid Ahmed veled-i Himmet'ten alınarak, Şeyh İbrahim Efendi'ye H.20 Safer 1141 – M.25 Eylül 1728 tarihinde verilmiştir.[326]

Fakat bu görevlendirilmeye ahali tarafından itiraz edildiği anlaşılmıştır. Ahali tarafından, Seyyid Ahmed'in işinin ehli olmadığı ve hizmetini terk ettiği iddia edilerek görevden alınarak Şeyh İbrahim Efendi'nin görevlendirilmesi uygun bulunmamıştır. İtiraz, vakf mütevellîsinin bildirmesi ve vakıf ahalisinin çok imzalı dilekçesi ile bildirilmiştir. Görevin Seyyid Ahmed'in üzerinden alınarak Şeyh

* Dârüssaâde Ağası Anber Mehmet Ağa, H.1125- M.1713'de bu göreve gelmiştir. Bk.: Süreyya, Cilt 6, 1730.
324 VGM, VGM.DEFTER - 00355.00479, 237.
325 VGM, VGM.DEFTER - 1069, 172; VGM, VGM.DEFTER - 1137, 150.
326 VGM, VGM.DEFTER - 01328.00040, 75.

İbrahim'e verilmesinin doğru olmadığı, Seyyid Ahmed'in kendi halinde ve göreve layık olduğu haber verilmiştir. Hatta Seyyid Mehmed, Elbistan sakinlerinden Ahmed Çelebi Câmii İmamı Abdurrahim Efendi, Yarpuz Köyü'nde mekteb hocası Mehmed Efendi şahitlik etmişlerdir. Bunun üzerine Seyyid Ahmed veled-i Molla Himmet imtihan edilmiş ve neticede görevi hak ettiği görülmüştür. Seyyid Ahmed veled-i Molla Himmet'in görevi hak ettiği böylece anlaşılınca, Harameyn-i Şerîfeyn Müfettişi Mevlânâ Veliyyüddin Efendi, imâmet ve hıtâbet görevinin Şeyh İbrâhîm'in üzerinden alınarak, Seyyid Ahmed veled-i Molla Himmet'e yeniden verilmesini bildirmiştir. Görev, H.16 Recep? 1141 – M.15 Şubat 1729 tarihinde Dârüssaâde Ağası Hacı Beşir Ağa'nın arzıyla tekrar verilmiştir.[327] Böylece haksızlık, devlet görevlileri ve ahalinin gayretleriyle giderilmiştir. Kendisine haksızlık yapılan ve camide imam ve hatip olan kişinin hizmetine dönmesi için devlet görevlileri ve ahalinin toplu dilekçe vermeleri ve gayretleri, Osmanlı devlet ve toplumundaki adalet telakisinin seviyesini göstermesi bakımından dikkatleri çekmektedir. Hele de haksızlığın giderilmesi için devletin, müfettiş tayin ederek olayı dikkatlice incelemeye alması, adaleti sağlamadaki titizliğinin göstergesi sayılmaktadır.

Caminin 1760'dan önceki görevlisinin Seyyid Abidin olduğu anlaşılmaktadır. Seyyid Abidin 1760 tarihinde vefat etmiş ve görevi oğullarına bırakmıştır. Bu tarihten sonra merhumun oğulları Seyyid Himmet ve Seyyid Hüseyin bin Abidin beraber günlüğü beş (5) akçeye imam ve hatiplik yapmaya başlamıştır. Bu hizmetlerini devam ettirirken, Efsus halkından olan Seyit İsmail ve Seyit Hasan adında iki kişi, 10 Haziran 1767'de ehil ve görevli olmadıklarını ileri sürerek Seyyid Himmet ve Seyyid Hüseyin bin Abidin'den bu görevi hile ile alarak imamlık ve hatiplik görevini de üzerlerine geçirmişlerdir. Oysa Seyyid Himmet ve Seyyid Hüseyin bin Abidin'in camide imam ve hatiplik hizmetini yürütürken bir kusurları olmamıştır. Halk da Seyyid Himmet ve Seyyid Hüseyin bin Abidin'in hizmetlerinden memnundur. Bu haksız durum karşısında Seyyid Himmet ve Seyyid Hüseyin bin Abidin, mağdur olduklarını açıklayan bir dilekçe ile Maraş Nâibi Kefevizade el-hac Ahmed Efendi'ye müracaat etmişlerdir. Dilekçe Maraş Nâibi tarafından İstanbul'a gönderilmiştir. Dilekçe İstanbul'da iken, Efsus Kasabası'ndan olup misafir olarak İstanbul'da bulunan şahitliklerine güvenilir ve itibar edilir Müslüman kişilerden olan

[327] VGM, VGM.DEFTER - 01328.00046, 86.

Mehmed bin Ali, Seyit Osman Ağa ibni es-Seyyid Hüseyin, Mustafa bin Mehmed, es-Seyyid Mehmed bin Mahmut, es-Seyyid Hasan bin Mahmut, es-Seyyid Abdulkadir bin Hüseyin ve Mehmed bin Ali konuyu ilgililere uygun bir şekilde anlatmışlardır. Bu kişiler, görevin gerçek sahiplerinin Seyyid Himmet ve Seyyid Hüseyin bin Abidin olduğuna şahitlik etmişlerdir. Böylece Seyyid İsmail ve Seyyid Hasan'ın görevi haksızlıkla ele geçirdikleri anlaşılmıştır. Ayrıca Babıâli'ye sunulan yazıda İsmail ve Hasan adındaki kimselerin zorla ele geçirdikleri görevin iptali istenmiştir. Neticede Merkez tarafından 8 Aralık 1767 tarihiyle Seyyid Himmet ve Seyyid Hüseyin bin Abidin eski görevlerine atanmaları ve günlük iki buçuk (2,5) akçe olmak üzere müştereken imamlık yapmaları kabul edilmiştir. Ayrıca Seyyid Himmet'e hitabet görevi için günlük iki buçuk (2,5) akçe ödenmesine karar verilmiştir.[328]

Seyyid Himmet vazifesini yerine getirirken, bir süre sonra görevini es-Seyyid Hasan Efendi'ye ferağ ettiği belirtilmektedir. Caminin günlüğü bir (1) akçe ve Aylık yedi buçuk (7,5) akçe maaş ile imamet ve günlüğü iki buçuk (2,5) akçe maaş ile hitabet görevleri ferağ edilmiştir. Bunun üzerine es-Seyyid Himmet Efendi'nin oğullarından es-Seyyid Mehmed Efendi, kardeşi es-Seyyid Ahmed Efendi'ye de vekâlet ederek es-Seyyid Hasan Efendi'nin görevlendirilmesine itiraz etmiş ve olayı mahkemeye taşımıştır. es-Seyyid Mehmed Efendi mahkemede, adı geçen görevlerin babası es-Seyyid Himmet Efendi'nin üzerinde iken amcası es-Seyyid Hasan Efendi'nin hileye başvurarak, "*es-Seyyid Himmet Efendi görevleri bana devretti*" diyerek görevleri üzerine kaydettirdiğini iddia etmiştir. Bunun üzerine babası es-Seyyid Himmet Efendi'nin, mahkemeye başvurduğunu, görevlerin kendisine ait olduğunu ispat ederek görevlerinin tekrar iadesini talep ettiğini belirtmiştir. Yapılan mahkeme sonucu, görevlerin es-Seyyid Hasan Efendi üzerinden alınarak yine babası es-Seyyid Himmet Efendi'ye verilmesi talebi kabul edildiği sırada, babasının vefat ettiğini bildirmiştir. Bu durumda görevlerin, kendisi ile kardeşi es-Seyyid Ahmed Efendi'ye intikal etmesi gerektiğini belirterek görevleri talep etmiştir. Yapılan incelemeler ile Maraş Kazası ahalisinden olup İstanbul'da misafir olarak ikamet eden es-Seyyid Mehmed Hamiş Efendi ibn-i es-Seyyid Ahmed Efendi ve Güneş oğlu Mustafa ibn-i Ahmed adlı kişiler, görevin es-Seyyid Himmet Efendi tarafından es-Seyyid Hasan

[328] BOA, C.EV, 33/1635, 2.

Efendi'ye devredilmesi husususun doğru olmadığına şahitlik etmişlerdir. Yapılan inceleme sonucu H.5 Ramazan 1199 – M.12 Temmuz 1785 tarihinde, es-Seyyid Hasan Efendi'nin görev beratının iptal edilerek hitabet görevinin es-Seyyid Mehmed Efendi'ye, imamet görevinin de kardeşi es-Seyyid Ahmed Efendi'ye verilmesi ve ellerine ayrı ayrı berat verilmesi talebinin olumlu karşılandığı anlaşılmaktadır.[329]

Camide günlüğü 2,5 akçe ile 18 sene hatiplik yapan es-Seyyid Mehmed bin Himmet, bu görevini sürdürürken vefat etmiştir. Merhumdan boş kalan hatiplik görevine, H.02 Cemaziyelevvel 1218 – M.20 Ağustos 1803 tarihinde merhumun öz oğulları es-Seyyid Hasan ve es-Seyyid Himmet halifeler ortak olarak tayin edilmişlerdir.[330]

1815 tarihinde caminin hatipliğine Mehmed, Abdulkerim ve Hacı Osman efendilerin ortak mutasarrıflar olduğu görülmektedir. Bu kişiler görevlerini layıkıyla yerine getirmektedirler. Görevleri sırasında rüsum-ı ra'iyye[*] ve tekâlif-i şakka[**]dan muaf tutulmuşlardır. Fakat hatiplerden, Efsus Zabiti tarafından kanuna aykırı olarak resm-i raiyye ve yöneticiler tarafındanda emr-i şerifsiz olarak tekâlif-i şakka alınmak istenmiştir. Bu kanunsuz talep üzerine kendilerine haksızlık yapıldığını düşünen hatipler konuyu mahkemeye taşımıştır. Divan'da görülen davada caminin hatipleri haklı bulunmuştur. Böylece Divan'da kanunlara göre hareket edilmesine ve hatiplerden adı geçen vergilerin talep edilmemesine karar verilmiştir. Davanın sonucu H.Evasıt[***]-ı Ramazan 1230 – M.Ağustos 1815 ortalarında Maraş Kazası Nâibi'ne bildirilerek hatiplere yapılan haksızlığın giderilmesi sağlanmıştır.[331]

---

[329] VGM, İstanbul Müftülüğü - EVKF_MUFETTISLIGI- 00226.00053, 20

[330] BOA, C.EV, 237/11817.

[*] Resm-i Raiyyet: Raiyyete mahsus, raiyyetin odediği vergilerdir. Berat ile imam ve hatip tayin edilenler ancak bu görevleri süresince bu vergiden muaftırlar. Bk.: Halil İnalcık, Osmanlılarda Raiyyet Rüsumu, *Belleten*, Cilt XXIII, Ekim 1959, Sayı: 92 http://www.inalcik.com/images/pdfs/55431192OSMANLILARDARAiYYETRUSUMU.pdf, 18 Aralık 2015, 51.

[* *]Tekâlif-i Şakka: Tekâlîf-i şâkka ağır vergiler olup haklarında şer'î cevaz bulunmayan ve genellikle haksız kabul edilen yükümlülüklerdir. "Güç yetirilemeyecek kadar ağır vergiler" demektir ve genellikle memurların halktan aldıkları izinsiz vergiler için kullanılmıştır. Haklarında şer'î cevaz olmadığı gibi çıkarılan ferman ve adaletnâmelerle yasaklanan bu vergilerin teftiş akçesi, devir, harc-ı bâb, mesârif-i sancak, saray tamiri, esb-bahâ, hil'at-bahâ, kaftan-bahâ, na'l-bahâ, zahîre-bahâ, öşr-i diyet gibi isimler taşımıştır. Bk.: Ahmet Tabakoğlu, Tekâlif, **DİA**, Cilt 40, İstanbul: TDV, 2011, 336-337.

[***] Evasıt: Arabî ayların onu ile yirmisi arasındaki günlerine verilen isim. Bk.: http://www.kubbealtilugati.com, 11 Kasım 2016.

[331] Özveri, 33.

1831 tarihinde Efsus Kasabası'ndaki camide hitabet görevini yürüten es-Seyyid Mustafa Halife ile Seyyid Hasan vefat etmiştir. Boş kalan görev için es-Seyyid Mustafa Halife ile Seyyid Hasan'ın oğulları Seyyid Hasan ve Seyyid İbrahim, görevin ortak olarak kendilerine intikal etmesini isteyerek berat talep etmişlerdir. Maraş Nâibi es-Seyyid Hasan Fehim Efendi talebi olumlu karşılamış ve talebi Merkez'e iletmiştir.[332] Daha sonra Seyyid Hasan ve Seyyid İbrahim'in talebi Vakıf Nazırı Dârüssaâde Ağası tarafından arz edilmiştir. 14 Haziran 1831 tarihinde, Seyyid Hasan ve Seyyid İbrahim'in göreve atanmasına Hatt-ı Hümâyun'la izin verilmiştir.[333]

1834 tarihinde Efsus Camii'nde günlük 2,5 akçe maaş ile hitabet görevi, önceki hatiplerden olan Seyyid Hasan'ın oğlu es-Seyyid Mustafa Halife'nin tasarrufunda görülmektedir. Görev kendisine H.18 Safer 1250 – M.26 Haziran 1834 tarihinde verilmiştir.[334] Fakat Hatip es-Seyyid Mustafa Halife ibn Seyyid Hasan'ın göreve atanmasına rağmen berat verilmediği kayıtlardan anlaşılmaktadır.[335]

Efsus Camii'nde imamet görevinin 1/4 hissesi H.8 Safer 1250 – M.16 Haziran 1834 tarihiyle Osman ve Ali'nin, diğer 1/4 hisse H.10 Receb 1230 – M.18 Haziran 1815 tarihiyle Seyyid Mustafa ibn Hasan'ın, diğer 1/2 hissesi de Seyyid Hasan'ın üzerine yazılmış ve kaydedilmişti. Ayrıca günlük 1 akçe maaş ile Ferraşlık[*] görevi beratsız ve tarihsiz olarak Seyyid İbrahim Halife'nin üzerindeydi. Bu arada Ferraşlık hizmeti mutasarrıfı Seyyid İbrahim Halife'nin vefatı bilindiğinden, hizmeti yürütecek oğullarının olup olmadığını öğrenmek için H.13 Safer 1287 – M.15 Mayıs 1870 tarihinde Maraş'a yazı yazılarak araştırılması istenmiştir.[336]

Camide hitabet görevini iki (2) akçe maaş ile beratsız olarak yürüten Mustafa bin Ahmed, görevini yürütürken 1890 tarihinde vefat etmiştir. Merhumun çocuğu olmadığından, boş kalan görevin[337] Emin Efendi'ye verilmesine bir engel olmadığı

---

[332] Başbakanlık Osmanlı Arşivi (BOA), **Hatt-ı Hümâyun (HAT)**, 1585/1, 1.
[333] BOA, HAT, 1585/1, 2.
[334] VGM, Osmanlı Arşivleri - EV.MKT.CHT - 00257.00325; VGM, Osmanlı Arşivleri - EV.MKT - 00521.00316.
[335] VGM, Osmanlı Arşivleri - EV.MKT.CHT - 00257.00325.
[*] Ferraşlık: cami, medrese gibi vakıf eserlerinin temizlik işleriyle uğraşan görevli. Bk.: Tahsin Yazıcı, Mehmet İpşirli, Ferraş, **DİA**, Cilt 12, İstanbul: TDV, 1995, 408.
[336] VGM, Osmanlı Arşivleri - EV.MKT - 00521.00316.
[337] VGM, İstanbul Müftülüğü - EVKF_MUFETTISLIGI - 00699.00068, 18.

düşünülmüştür. R.24 Temmuz 1306 – M.5 Ağustos 1890 tarihinde Emin Efendi'nin, göreve atanmasında askerlik dairesinden bir engel olup olmadığı sorulmuştur.[338] Soruşturma neticesi, askerlik dairesinden bir engel olmadığı cevabı gönderilmiş ve Emin Mehmed Efendi İbnü'l-hâc Ahmed H.10 Rebiyülevvel 1308 – M.24 Ekim 1890 tarihinde göreve tayin edilmiştir.[339]

Tablo 1.4. Efsus Camii Görevlileri

Görev	Ücret	Görevli	Atanma Tarihi / Hizmette Bulunduğu Yıl	Atama Nedeni	Belge
İmam ve Hatip	5 Akçe	Molla Himmet			VGM, VGM.DEFTER-00355.00479, 237.
İmam ve Hatip	5 Akçe	Seyyid Abdurrahim		Molla Himmet'in H.1112 – M.1700-1701'de vefatı ile haksız olarak	VGM, VGM.DEFTER-00355.00479, 237.
İmam ve Hatip	5 Akçe	es-Seyyid Ahmed	H.22 Cemâziye'l-evvel 1126 **– M.**5 Haziran 1714	Seyyid Abdurahim'in göreve yeterli görülmemesi ile ve babası Molla Himmet'ten intikal	VGM, VGM.DEFTER-00355.00479, 237.
Müezzin	1 Akçe	Mustafa	H.1 Recep 1136 – M.26 Mart 1724	Yeni Berat verilmesi	VGM, VGM.DEFTER-1069, 172; VGM.DEFTER – 1137, 150
İmam ve Hatip	5 Akçe	Seyyid Ahmed veled-i Molla Himmet			VGM, VGM.DEFTER-01328.00040, 75; VGM, VGM.DEFTER-01328.00046, 86.
İmam ve Hatip	5 Akçe	Şeyh İbrahim Efendi	H.20 Safer 1141 – M.25 Eylül 1728	Seyyid Ahmed veled-i Molla Himmet'in hizmete layık görülmemesi	VGM, VGM.DEFTER-01328.00040, 75
İmam ve Hatip	5 Akçe	Seyyid Ahmed veled-i Molla Himmet	H.16 Recep? 1141 – M.15 Şubat 1729	Görevden alınmasının haksız olduğunun tespiti ile	VGM, VGM.DEFTER-01328.00046, 86.
İmam ve Hatip		Seyyid Himmet'in Babası ile Seyyid Abidin	1760		BOA, Cevdet-Evkaf 33/1635, 2, 16 Recep 1181

338 VGM, Osmanlı Arşivleri - EV.MKT.CHT **-** 00257.00325.
339 VGM, İstanbul Müftülüğü - EVKF_MUFETTISLIGI - 00699.00068, 18.

İmam ve Hatip	5 Akçe	Seyyid Himmet ve Seyyid Hüseyin bin Abidin	10 Haziran 1767	Seyyid Himmet'in Babası ve Seyyid Hüseyin'in babası Seyyid Abidin'de intikal	BOA, Cevdet-Evkaf, 33/1635.
İmam ve Hatip		Seyyid İsmail ve Seyyid Hasan	10 Haziran 1767-8 Aralık 1767	Seyyid Himmet ve Seyyid Hüseyin bin Abidin'den Hile ile	BOA, Cevdet-Evkaf, 33/1635.
İmam	2,5 Akçe	Seyyid Himmet ve Seyyid Hüseyin bin Abidin (Müşterek)	H.16 Recep 1181 – M.8 Aralık 1767	Seyyid İsmail ve Seyyid Hasan'ın Hilesinin Anlaşılıp Görevden Azl Edilmesi	BOA, Cevdet-Evkaf, 33/1635.
Hatip	2,5 Akçe	Seyyid Himmet	H.16 Recep 1181 – M.8 Aralık 1767	Seyyid İsmail ve Seyyid Hasan'ın hilesinin anlaşılıp görevden azl edilmeleri	BOA, Cevdet-Evkaf, 33/1635.
İmamet ve Hitabet	Günlük 1 akçe ve Aylık 7,5 akçe ile İmamet; Günlük 2,5 akçe maaş ile hitabet	es-Seyyid Himmet Efendi			VGM, İstanbul Müftülüğü - EVKF_MUFETTISLIGI-00226.00053, 20
İmamet ve Hitabet	Günlük 1 akçe ve Aylık 7,5 akçe ile İmamet; Günlük 2,5 akçe maaş ile hitabet	es-Seyyid Hasan Efendi		*"es-Seyyid Himmet Efendi görevleri bana devretti"* diyerek hile ile	VGM, İstanbul Müftülüğü - EVKF_MUFETTISLIGI-00226.00053, 20
İmamet	Günlük 1 akçe ve aylık 7,5 akçe	es-Seyyid Mehmed Efendi ibn-i es-Seyyid Himmet Efendi	H.5 Ramazan 1199 – M.12 Temmuz 1785	es-Seyyid Hasan Efendi'nin haksızlığının anlaşılması ile babasından intikal	VGM, İstanbul Müftülüğü - EVKF_MUFETTISLIGI-00226.00053, 20
Hitabet	2,5 akçe	es-Seyyid Ahmed Efendi ibn-i es-Seyyid Himmet Efendi	H.5 Ramazan 1199 – M.12 Temmuz 1785	es-Seyyid Hasan Efendi'nin haksızlığının anlaşılması ile babasından intikal	VGM, İstanbul Müftülüğü - EVKF_MUFETTISLIGI-00226.00053, 20
Hatip	2,5 Akçe	es-Seyyid Mehmed bin Himmet			BOA, C.EV, 00237_11817_001

Hatip	2,5 Akçe	es-Seyyid Hasan ve es-Seyyid Himmet (ortak olarak)	H.02 Cemaziyelevvel 1218 – M.20 Ağustos 1803	Babaları es-Seyyid Mehmed bin Himmet'in vefatı	BOA, C.EV., 00237_11817_001
İmamet	İmamet Görevinin 1/4 hissesi	Seyyid Mustafa ibn Hasan	H.10 Receb 1230 – M.18 Haziran 1815		VGM, Osmanlı Arşivleri - EV.MKT-00521.00316
İmamet	İmamet Görevinin 1/2 hissesi	Seyyid Hasan	H.10 Receb 1230 – M.18 Haziran 1815		VGM, Osmanlı Arşivleri - EV.MKT-00521.00316
Hatip		Mehmed, Abdulkerim ve Hacı Osman Müşterek	H.Evasıt-ı Ramazan 1230 – M.Ağustos 1815		Cengiz Özveri, 1813-1834 Tarihlerini Kapsayan IV Numaralı Maraş Ahkâm Defteri'nde Maraş Kadılığı'na Gönderilen Hükümler, Yüksek Lisans Tezi, Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Tarih Ana Bilim Dalı, Kahramanmaraş, 2004, 33.
Hatip	2,5 akçe	es-Seyyid Mustafa Halife ile Seyyid Hasan			BOA, HAT_01585_00001_001_01
Hatip	2,5 akçe	Seyyid Hasan ve Seyyid İbrahim	H.03 Muharrem 1247 – M.14 Haziran 1831	es-Seyyid Mustafa Halife ile Seyyid Hasan'ın Vefatı	BOA, HAT_01585_00001_001_01; BOA, HAT_01585_00001_002_01
İmamet	İmamet Görevinin 1/4 hissesi	Osman ve Ali	H.8 Safer 1250 – M.16 Haziran 1834		VGM, Osmanlı Arşivleri - EV.MKT-00521.00316
Hitabet	Günlük 2,5 akçe	es-Seyyid Mustafa Halife ibn Seyyid Hasan	H.18 Safer 1250 – M.26 Haziran 1834		VGM, Osmanlı Arşivleri - EV.MKT-00521.00316
Ferraşlık	Günlük 1 akçe	Beratsız olarak Seyyid İbrahim Halife	Tarihsiz		VGM, Osmanlı Arşivleri - EV.MKT-00521.00316

Hatip	2 akçe	Mustafa bin Ahmed*			VGM, İstanbul Müftülüğü - EVKF_MUFETTISLIGI-00699.00068, 18
Hatip	2 akçe	Emin Mehmed Efendi İbnü'l-hâc Ahmed	10 Rebiyülevvel 1308 – M.24 Ekim 1890	Mustafa bin Ahmed'in çocuksuz olarak vefatı	VGM, İstanbul Müftülüğü - EVKF_MUFETTISLIGI-00699.00068, 18

1.4. Ashabü'l-Kehf Mütevellîleri, Zâviyedarları Ve Türbedarları

Dulkadir beyleri zâviye şeyhliğini el-Emir Hüsameddin b. es-Seyyid Hüseyin el-Hüseyni et-Tirmizî'ye vermişlerdir.[340] XVI. yüzyılda Maraş'ın tahrir kayıtlarına göre, Çoban Pınarı'nın vakfın görevlisi Tirmizî seyyidlerinden Seyyid Hüseyin el-Hüseyni'ye yurt olarak verilmişti.[341] Seyyid Hüseyin Tirmizî evlatlarının külliyede XIX. Yüzyılda da vakfın mütevellîlik ve zâviyedarlık görevlerine devam ederek külliyeyi idare ettikleri görülmektedir.[342] Böylece Tirmizî ailesinin vakıftaki görevinin, veraset yoluyla ailenin oğullarına intikal ettiği anlaşılmaktadır. Bunun yanında mütevellî ve zâviyedarların evlad-ı vâkıf olma şartı bulunmaktaydı.[343]

Osmanlı Devleti, Ashabü'l-Kehf evkafından Efsus nâm-ı diğer Yarpuz ve diğer köyler ile mezraların mahsûlünün tasarrufu hakkında zavidarlar ve müderrisler arasında meydana gelen anlaşmazlıklar üzerine, vakfın mahsulünü 40 hisse esas kabul etmiştir. Bu hisseden 16/40 hisse müderrislere, 24/40 hisse mütevellî ve zâviyedarlara tayin edilmiştir.[344].

Ayrıca belgelerde vakıf "Ashabü'l-Kehf Vakfı",[345] "Alaaüddevle Ashabü'l-Kehf Medresesi Evkafı",[346] "Ashabü'l-Kehf Medresesi Evkafı",[347] "Ashabü'l-Kehf Zâviyesi Evkafı"[348] ve "Ashabü'l-Kehf Zâviyesi Vakfı" [349] olarak geçmektedir.

---

* Bu kişi yukarıdaki başka bir belgede es-Seyyid Mustafa ibnü's-Seyyid Hasan olarak kaydedilmiştir. Bk.: VGM, Osmanlı Arşivleri - EV.MKT.CHT - 00257.00325.

340 Yinanç ve Elibüyük, Maraş Tahrir Defteri (1563*)*, Cilt 2, 835-836; Yinanç, Eshab-ı Kehf Vakıfları, 314.

341 BOA, TT.d, 402, 1180; BOA, TT.d, 998, 479; Yinanç, Eshab-ı Kehf Vakıfları, 315.

342 Başbakanlık Osmanlı Arşivi (BOA), **İrade Meclis-i Vâlâ (İ.MVL)**, 377/16533, 2, 05 M.1274/ 26 Ağustos 1857; Başbakanlık Osmanlı Arşivi (BOA), **Meclis-i Vâlâ (MVL)**, 354/19, 16 Z. 1273/ 7 Ağustos 1857.

343 VGM, İstanbul Müftülüğü - EVKF_MUFETTISLIGI - 00194.00175, 47/b; VGM, İstanbul Müftülüğü - EVKF_MUFETTISLIGI - 00194.00176, 47/b.

344 VGM, VGM.DEFTER - 00353.00258, 145

345 VGM, Milli Kütüphane Başkanlığı - SERIYYE_SICILLERI.HALEP- 00231.00018, 163-164.

H.4 Zilkade 1083 – M. 21 Şubat 1673 tarihinde Ashabü'l-Kehf evkafı, Defter-i Hâkanî'de Ashabü'l-Kehf tebasına ve zâviyesine kaydedilmiştir. Ashabü'l-Kehf vakfı mahsulünün yarısının müderrise, diğer yarısının da diğer hizmet edenlere ayrıldığı belirtilmiştir.[350]

H.20 Zilkade 1022 – M.1 Ocak 1614 tarihli bir buyrulduda, evkafın mütevellîsi hakkında bilgi bulunmaktadır. Buyrulduya göre, Ashabü'l-Kehf evkafının mütevellîsi olan İbrahim Efendi, eski Elbistan Kadısı olan Abdullah'ın zulmüne uğramıştır.[351]

H.Muharrem 1065 – M.Kasım 1654 tarihine gelindiğinde Ashabü'l-Kehf Vakfı'na dışarıdan bazı kimseler tarafından müdahale yapıldığı anlaşılmaktadır. Bu müdahale üzerine Ashabü'l-Kehf vakfı mütevellîsi Yusuf, durumu Merkez'e iletmiştir. Merkez tarafından bu müdahalenin önlenmesi için Maraş Paşası ve Maraş Kadısı'nın görevlendirildiği belirtilmiştir.[352]

Ashabü'l-Kehf Medresesi bölümü incelenirken bahsedildiği gibi, H.1066 – M.1655/1656 tarihinde vakfın gelirini alan Ashabü'l-Kehf Medresesi müderrislerinin bu hakkı feshedilmiştir. Bu tarihten sonra vakfın gelirinin zâviye tarafından alınmasına karar verilmiştir.[353]

H.01 Şevval 1069 – M.22 Haziran 1659 tarihli Zülkadriye Beylerbeyi ve Maraş Kadısı'na gönderilen bir hükümden, Ashabü'l-Kehf Vakfı'na dışarıdan yapılan bir müdahale sonucu Ashabü'l-Kehf evkafı mütevellîsi Seyyid Hasan'ın evkafın

---

346 VGM, İstanbul Müftülüğü - EVKF_MUFETTISLIGI- 00194.00176, 47/b
347 VGM, VGM.DEFTER - 00353.00100, 59.
348 BOA, İE.EV, 7/775.
349 VGM, Osmanlı Arşivleri - EV.MKT - 01054.00142; VGM, Osmanlı Arşivleri - EV.MKT - 01054.00140.
350 BOA, İE.EV, 2/226.
351 Başbakanlık Osmanlı Arşivi (BOA), **Bab-ı Asafi Dîvân-ı Hümâyun Sicilleri Mühimme Defterleri (A.DVNS.MHM.d)**, 80/42.
352 Başbakanlık Osmanlı Arşivi (BOA), **Bab-ı Asafi Dîvân-ı Hümâyun Sicilleri Atik Şikayet Defterleri (A.DVNS.ŞKT.d)**, 3, 106/363.
353 BOA, A.DVNS.AHK.ME.d, 3, 119/35-36.

Müderrisi Ali ile birlikte bu müdahalenin engellenmesi için gayret sarfettiğini görmekteyiz.[354]

Bundan bir yıl sonra 2 Zilkade 1070 – M.10 Temmuz 1660 tarihinde ise Ashabü'l-Kehf tevliyetinin, ruus[*] sureti ile Hasan ve Ebu'l-Hasan üzerlerinde olmayıp Mustafa'nın üzerinde olduğu ve tevliyetin Mehmed'e verildiği belirtilmiştir.[355]

Maraş Kadısı'na gönderilen H.Ramazan 1076 – M.Mart 1666 tarihli bir buyruldudan, ulemadan Mustafa'nın Ashabü'l-Kehf Zâviyesi'nin mütevellî ve zâviyedarlığının mutasarrıfı olduğu anlaşılmaktadır. Bundan beş sene evvel, bazı kimseler tarafından iftiraya uğradığı fakat iftiranın gerçek olmadığının ortaya çıktığı belirtilmiştir.[356]

Ashabü'l-Kehf Zâviyesi evkafı mütevellîsi olan Süleyman, vazifesini yapmayarak işinden el çekmiştir. Durum Merkez'e bildirilmiştir. Dârüssaâde Ağası Yusuf Ağa[**], bu görevin Mustafa'ya verilmesini talep etmiştir. Yusuf Ağa'nın bu talebi, H.29 Cemaziyelahir 1086 – M.20 Eylül 1675 tarihinde, Sadrazam tarafından uygun bulunarak Mustafa Ashabü'l-Kehf mütevellîsi olarak taryin edilmiştir.[357]

Ashabü'l-Kehf zâviyesi mütevellîsi Mustafa, sonradan bu görevden alınmıştır. Daha sonra Ashabü'l-Kehf Zâviyesi mütevellîliği es-Seyyid Numan'a verilmiştir. Es-Seyyid Numan, Dârüssaâde Ağası tarafından görevlendirilmiştir. Tevliyeti, Maliye tarafından kendi üzerine yeni berat ile verilmiştir. Elinde olan yeni berata göre tevliyetin verilmesi için padişahtan hüküm istenmiştir. Merkez tarafından H.Evasıt-ı

---

354 BOA, A.DVNS.MHM.d, 93, 3/18.

* Ruus: sadrâzamın verebileceği küçük rütbeler için verilen resmî yazı. 3. ilmiye, sarıklı ulemâ derecelerinden biri. [medrese tahsilini bitirip mülâzim olanlar, yedi senelik mülâzemet müddetini bitirdikten sonra şeyhislâmın bulunduğu rüûs (*yeterlik) sınavına girerken, kazananlar ibtida hariçle müderris tayin olunur.]. bk. Develliğlu, Osmanlıca-Türkçe Ansiklopedik Lûgat.

355 Başbakanlık Osmanlı Arşivi (BOA), **Kamil Kepeci (KK.d**), 217/28.

356 BOA, A.DVNS.ŞKT.d, 4, 166/650-651.

** Dârüssaâde Ağası Yusuf Ağa Osmanlı Padişahı IV. Mehmet zamanında, 1671-1687 yılları arasında, 16 yıl 2 ay bu hizmeti yapmıştır. Yusuf Ağa bu makama hazinedar ağalığından yükselmiştir. Bkz.Ahmet Nezihi Turan, Mahremiyetin Muhafızları Darüssade Ağaları, **Osmanlı Araştırmaları XIX**, Halil İnalcık, Nejat Göyünç, İsmail Erünsal vd., (neşr.), İstanbul: Enderun, 1999, ss.123-148; Dârüssaâde ağası, gözetimi altındaki vakıfların vakıf şartlarına uymayan durumlarını tesbit ederse bunu padişaha yazılı olarak arzeder, padişah da yapılan hatanın düzeltilmesi hakkında vakfın bulunduğu yerin kadısına hüküm gönderirdi. Bk.: Ülkü Üstündağ, Dârüssaâde, **DİA**, Cilt 9, İstanbul: TDV, 1994, ss.1-3.

357 BOA, İE.EV, 7/775.

Zilkade 1087 – M.Ocak 1677 tarihinde verilen yeni berata göre, Ashabü'l-Kehf zâviyesi tevliyetinin es-Seyyid Numan tarafından yürütülmesine karar verilmiştir.[358]

Bu dönemde Dârüssaâde Ağası Yusuf Ağa Ashabü'l-Kehf zâviye şeyhliği, yazışma ve evkafa ait gelirlerin toplanma işinin Haremeynü'ş-Şerifeyn tarafından yapılması için girişimde bulunmuştur. Yusuf Ağa'nın bu talebi Merkez tarafından olumlu karşılanmıştır. Buna göre Ashabü'l-Kehf, Sultan İbrahim Han Gazi fermanıyla H.1090 – M.1679/1680 tarihinde yeniden Haremeynü'ş-Şerifeyn Muhasebesi'ne kaydedilmiştir.[359]

H.1092? – M.1681/1682 tarihli Maraş Beylerbeyi'ne ve Maraş Kadısı'na gönderilen bir hükümde, Ashabü'l-Kehf zâviyesinde Seyyid İbrahim'in Dârüssaâde Ağası'nın bildirmesiyle babasından kalmak üzere zâviyedarlık yaptığı bildirilmektedir. Bu tarihte zâviye gelirine Ashabü'l-Kehf Medresesi'nin müderrisi tarafından müdahalede bulunulmuştur. Müderris Ashabü'l-Kehf Zâviyesi'nin câmi ve imâretinin geliri olan Orta Niyabet Nâhiyesi'nde bulunan bazı yerlerin vergileri ile Türkmen Taifesi'nden Boynu Yoğunlu ve Kabaklar cemaatlerinin adet-i ağnam ve resm-i bennak gibi vergilerini medreseye gelir kaydettirerek haksızlık yapmıştır. Yapılan bu haksızlığa Merkez tarafından engel olunmuştur.[360]

Bundan sonra müderris ve zâviyedarları arasında yeni bir anlaşmazlık çıktığı görülmektedir. Ashabü'l-Kehf Medresesi müderrisi İbrahim Efendi ile Zâviyedar Ömer arasında, malların tasarrufu hakkında anlaşmazlık baş göstermiştir. Efsus Köyü'nün yarı mahsulü vakıf câmi ve Ashabü'l-Kehf Zâviyesi'ne, diğer yarısı da Dede Baba Zâviyesi'ne kaydedilmiştir. Bu durum Defterhane'de yanlışlıkla kaydolunmuş ve bir şekilde Haremeyn Muhasebesi'ne[*] kayıt düşürülmüştür. Önceden yanlışlıkla kaydedilen zâviye, toplam mahsulâtın yarısı ile vakıf şartı hilafına Seyyid Kadı Emin?, Seyyid Hasan ve Seyyid Mehmed'in müşterek

---

[358] BOA, İE.EV, 16/1885.
[359] Yinanç ve Elibüyük, Maraş Tahrir Defteri (1563), Cilt 2, 836.
[360] BOA, MAD_d_03244_00054, 108.
[*] Haremeyn Muhasebesi: Haremeyn muhasebesine padişah, valide sultan, şehzade, Darüssade ağası, vezir, paşa ve şahıslara ait vakıflarla Medine ve Mısır vakıfları ve sadrazamla şeyhülislamın nezaretinde olan vakıflar kayıtlı idi. Bkz. Ş. Tufan Buzpınar - Mustafa Sabri Küçükaşcı, Haremeyn, DİA, Cilt 16, İstanbul: TDV, 1997, 153-157.

üzerlerinde görünmektedir. H.1118 – M.1706/1707 tarihinde ise adı geçen Zâviyedar Ömer, "*zâviye-i mezbure babam meşrutasıdır*" diye üzerine berat ettirmiş ve bir yolunu bularak Haremeyn Muhasebesi'ne kaydettirmiştir. Fakat Ömer'in kaydı, Şeyhülislâm'ın bildimesiyle mahallinden iptal edilmiştir. Bunun üzerine zâviyedar Ömer tasarruf hakkında ısrar ederek, H.1121 – M.1709/1710 tarihinde Defterhane-i Amire'de olan kayda dayanarak tekrar berat çıkarmış ve Efsus Köyü'nün yarı mahsulâtını *"Zâviye vakfıdır"* diye üzerine kaydettirmiştir. Lakin Merkez tarafından yürütülen tedkikler neticesi zâviyedar Ömer haksız bulunmuştur.[361]

H.1130 – M.1717/1718 tarihinde vakfın mütevellîlerinden birisi olup Sadat-ı Kiram'dan olan Seyyid İbrahim'in, Emirler (Emirli) Köyü'nde ikamet ettiği belirtilmektedir. Seyyid İbrahim'in bu görevi H.Evail Şaban 1143 – M. Şubat 1731 tarihinde de sürdürdüğü anlaşılmaktadır.[362]

Ashabü'l-Kehf Evkafı mütevellîsi El-hac Osman'ın Kayseri Sancağı'nda Koramaz Nâhiyesi'nde Barsama Köyü'nde berat ile mâlikâne vakfı bulunmaktaydı. Başka kişiler tasarrufu kendisine ait olan mâlikânenin gelirlerine müdahale etmek suretiyle kendisine haksızlık etmişlerdir. H.14 Rebiyülevvel 1137 – 1 Aralık 1724 tarihinde Kayseri kadısına ve mütesellimine emir gönderilerek, haksızlığa uğratılan El-Hac Osman'ın mağduriyetinin giderilmesi için gereken yapılmıştır.[363]

Ashabü'l-Kehf-i Şerîf makamı evkafı tevliyeti ve zâviyedarlığı bundan önce Seyyid Hasan, Seyyid Muhammed ve Seyyid Feyzullah adlı kimselerin ortak olarak üzerlerinde bulunmaktaydı. Bu kimseler hakkında çeşitli iddialar ileri sürülmüştür. İddiaya göre bu görevliler vakıf evladı olmadığı gibi vakıf halkını da incitmişlerdir. Ayrıca vakıf kurallarına uymayarak istedikleri gibi hareket etmişler, İmâret-i âmire olarak anılan aşevini de kapatmışlardır. Bunun üzerine Seyyid Hasan, Seyyid Muhammed ve Seyyid Feyzullâh görevlerinden uzaklaştırılmıştır. Görev, R.01 Mart 1137 – M.12 Mart 1725 başlarından itibaren vakıf evladından olan Hacı Osman Halife'ye verilmiştir. Bu görevlendirmeye başka taraftan herhangi bir şekilde müdahale olunmaması için de kendisine berat verilmiştir. Hacı Osman Halife'ye

---

[361] VGM, VGM.DEFTER - 00355.00062, 34

[362] http://www.afsin.gov.tr/default_B0.aspx?id=134, 23 Mart 2016.

[363] BOA, İE.EV, 72/7776.

verilen beratta sadece tevliyet zikredilmiş, fakat zâviyedarlık belirtilmemiştir. Bu durum karışıklığa sebep olduğundan yeni bir görevlendirme ihtiyacı doğmuştur. Bunun için vakfın tevliyet ve zâviyedarlığı, R.01 Mart 1138 – M.12 Mart 1726 tarihinden itibaren görevi suistimal eden eski görevlilerden tekrar alınmıştır. Hacı Osman Halife'nin mütevellî ve zâviyedar olarak görevini sürdürmesine ve kendisine yeniden berat verilmesine karar verilmiştir.[364]

Ashabü'l-Kehf Vakfı'nın tevliyetine vakıf şartlarına bağlı olarak, dedelerinden kalma Padişah beratı ile Seyyid Muhammed, Seyyid Fazlullah ve Seyyid Hasan mutasarrıftı.[365] Ashabü'l-Kehf Evkafı'nın tevliyet tasarrufu evladiyet ve meşrutiyet üzere Seyyid İbrahim b. Feyzullah, Seyyid Muhammed ve Seyyid Hasan'ın ortak olarak üzerlerinde iken Seyyid Muhammed vefat etmişti. Merhumun 1/3 hissesi Haremeyn-i Şerifeyn Evkafı Nazırı Hacı Beşir Ağa'nın onayı ile oğlu Seyyid Hüseyin'e tevcih edilmişti. Daha sonra 1/3 hisseye sahip Seyyid Hasan da vefat etmiş ve hissesi oğlu Seyyid Mehmed'e tevcîh edilmişti. 1/3 hisseye sahip olan Seyyid İbrahim b. Feyzullah da hissesinden kendi rızasıyla vazgeçtiğinden hissesi kardeşi Ömer'e tevcîh edilmişti. Bu durumda vakfın ortak mutasarrıfları Seyyid Hüseyin, Seyyid Mehmed ve Seyyid Ömer olmuştur.[366]

Ashabü'l-Kehf Medresesi müderrisi Mehmed Zeki H.1150 – M.1737-1738 tarihinde görev yaparken bazı kişiler tarafından vakfa müdahalede bulunulmuştur. Efsus Köyü'nde ikamet eden bu kişilerin Ahmed ve kardeşi Hacı İsmail, Osman ve kardeşi Mustafa ile Yahya[*] adlı kişiler olduğu belirtilmiştir. Müderris Mehmed Zeki, bu kişilerin kendisine ait olan mahsulâtı haksız olarak ele geçirdiklerini beyan ederek dava etmiştir. Yapılan mahkeme neticesi müderris Mehmed Zeki haklı bulunmuştur.[367] Böylece müderrisin mallarına yapılan müdahaleye son verildiği anlaşılmaktadır.

---

364 VGM, VGM.DEFTER - 01328.00005, 5.
365 BOA, C.EV, 43/2128.
366 http://www.afsin.gov.tr/default_B0.aspx?id=134, 23 Mart 2016.
* Bu kişilerden Yahya, Osman ve Ahmed'in vakfın zâviyesinde görev yapan seyyidler olduğu görülmektedir. Bk.: Yinanç ve Elibüyük, Maraş Tahrir Defteri (1563), Cilt 2, 834, 836.
367 BOA, A.DVNS.AHK.ME.d, 1, 292.

Dârüssaâde Ağası'nın denetiminde olan Ashabü'l-Kehf zâviyesi için Alaüddevle Vakfı'nın tevliyet ve zâviyedarlığının 1/3 hissesi es-Seyyid Mehmed'in üzerinde iken vefat etmiştir. Görev, merhumun öz oğlu es-Seyyid Hüseyin'e tevcîh edilmiştir. Babasından boşalan tevliyet ve zâviyedarlık görevine atanan Seyyid Hüseyin'in de H.1150 – M.1737/1738 tarihinde vefat ettiği anlaşılmaktadır.[368]

Bir süre sonra tekrar Efsus Köyü mahsulâtının yarı hissesinin Ashabü'l-Kehf Zâviyesi'ne ait olduğu ile ilgili yeni bir dava ile karşılaşılmaktadır. Bu dava kayıtlarından öğrenildiğine göre, Ashabü'l-Kehf Medresesi'nin müderrisleri, vakfiye kurallarına aykırı olarak, Efsus Köyü mahsulünün yarısının Ashabü'l-Kehf Zâviyesi ve Camii'ne kaydedildiğini belirterek buna itiraz etmişlerdir. Bunun üzerine müderrisler ve zâviyedarlar bu konuda mahkeme edilmişlerdir. Müderrisler, kendilerin delil olarak, Ashabü'l-Kehf'de medreseden başka zâviye ve eser binası olmadığı gibi, vakfiyede dahi zâviye kaydı bulunmadığını belirtmişlerdir. Merkez tarafından yapılan tahkikatta, bundan önce Hasan ile Fazlı adlı şahısların evlâd-ı vâkıfdan değil iken haksız bir şekilde Harameyn Muhâsebesi'ne "Ashabü'l-Kehf Zâviyesi" diye kaydettirip medrese mahsulüne "*zâviye mahsulü*" diyerek müdâhale ettikleri belirtilmiştir. Bu müdahale üzerine bu iki kişi Rûmeli Kazaskeri huzûrunda muhakeme olunmuşlar ve neticede, "*vakfiyede zâviye kaydı önceden yok iken sonradan ortaya çıkarılarak vakfiyeye aykırı olarak deftere kaydedildiği ve bunun mahkemeden de belgelendiği"* kararına varılmıştır. Bu durum üzerine Defter-i Hâkanî'ye sonradan, bir şekilde, eklenen zâviye kaydı, Tevki Kalemi'yle H.21 Rabîulâhir 1145 – M.9 Aralık 1732 tarihinde ortadan kaldırılarak hükümsüz bırakılmıştır. Merkez tarafından haklı bulunan müderrislerin mağduriyetinin böylece giderildiği görülmektedir. Fakat bir süre sonra bir şekilde, medresenin evkafı olan Efsus mahsulünün yarı hissesi tekrar zâviye üzerine kaydedilmiştir. Bunun üzerine Merkez tarafından H.Evâhir-i Şaban 1155 – M.Ekim 1742 tarihinde Maraş Beylerbeyi'ne, Maraş ve Elbistan nâiblerine hüküm gönderilmiştir.[369] Fakat burada vakfın zâviyesinin, daha külliyenin Müslümanlar tarafından ilk kuruluşunda külliyenin bir parçası olarak inşa edilen ribatın varlığını bildiğimizden, medrese müderrislerinin "zâviye binası yoktur" diye beyanda bulunmaları ilginç

[368] VGM, İstanbul Müftülüğü - EVKF_MUFETTISLIGI- 00185.00264, 44.
[369] BOA, A.DVNS.AHK.ME.d, 1, 13.

görünmektedir. Müderrislerin bu şekildeki ifadelerinin sebebi, ribatın (zâviyenin) ikinci katında bulunan medreseden dolayı, ribatı da medresenin bir parçası olarak görmüş olmaları muhtemeldir.

Vakıfta hizmetler bu şekilde devam ederken, Ashabü'l-Kehf Medresesi evkafında yeni bir anlaşmazlığın meydana geldiği zikredilmiştir. Bu anlaşmazlığın giderilmesi için medrese müderrisi ile evkafın mütevellîsi Ahmed durumu Merkez'e bildirmiştir. Merkez tarafından Maraş Kazası Nâibi'ne, müdahalenin önlenmesi için H.Evail* Receb 1164 – M.Mayıs/Haziran 1751 tarihinde Defter-i Hâkanî'de kayıtlı olduğu şekilde işlem yapılması için hüküm gönderilmiştir.[370]

H.Şaban 1166 – M.Haziran/Temmuz 1753 tarihli ve vakfın zâviye ve medrese görevlileri arasındaki anlaşmazlıktan bahseden bir belgeden, zâviyenin görevlilerine ulaşmaktayız. Bu anlaşmazlıktan dolayı zâviyenin görevlileri Seyyid Yahya, Seyyid Osman, Seyyid Ömer ve Seyyid Ahmed konuyu mahkemeye taşıdıkları anlaşılmaktadır. Her iki tarafın da iddiaları mahkeme tarafından görülmüş ve neticede zâviyedarlar haklı bulunmuştur.[371]

H.24 Zilkade 1177 – M.25 Mayıs 1764 tarihinde, Ashabü'l-Kehf evkafının tevliyet ve zâviyedarlığı için görevlendirme yapıldığı belirtilmektedir. Ashabü'l-Kehf evkafının tevliyet ve zâviyedarlığı yirmi dört (24) hisse itibariyle; yedi buçuk (7,5/24) hisse Seyyid Hüseyin veled-i Seyyid Osman'ın, dört buçuk (4,5/24) hisse Seyyid Hasan'ın, bir buçuk (1,5/24) hisse Seyyid Mustafa'nın, bir buçuk (1,5/24) hisse Seyyid Hasan'ın, üç (3/24) hisse Seyyid Ömer'in, üç (3/24) hisse Seyyid Muhammed'in, üç (3/24) hisse Seyyid Ebû Bekir ve Seyyid Muhammed'in olmak üzere görevlendirilmişlerdir.[372]

Bazen medrese, bazen de zâviye ve tevliyet olarak tasarruf olunan vakıfta H.1178 – M.1764/1765 senesinde, mütevellî ve zâviyedarların değiştiği görülmektedir. Bu dönemde mütevellî ve zâviyedarlar es-Seyyid Mehmed, es-Seyyid Ahmed, es-Seyyid Ömer, es-Seyyid Yahyâ, Seyyid Ahmed veled-i Osman olarak görülmektedir. H.18

* Evail: Arabî ayların ilk on gününe verilen ad. Bk.: http://www.kubbealtilugati.com, 12 Kasım 2016.
370 BOA, A.DVNS.AHK.ME.d, 1, 294.
371 Yinanç ve Elibüyük, Maraş Tahrir Defteri (1563), Cilt 2, 834, 836.
372 VGM, VGM.DEFTER - 00379.00138, 277.

Şaban 1178 – M.10 Şubat 1765'de ise, kayıtlarda yenileme ve düzeltme yapılmıştır. es-Seyyid Ahmed veled-i Osman vefat edince, sahip olduğu 1/6 (4/24) hissesi es-Seyyid Abdulkadir'e verilmiştir. Fakat es-Seyyid Abdulkadir, kendisine haksızlık yapıldığını düşünerek mahkemeye dilekçe vermiştir. Kendisine ait olan hisseye amcaları es-Seyyid Mehmed ve Ahmed'in ele geçirdiğini belirterek hakkını istediği görülmektedir. Yapılan tahkikatın ardından es-Seyyid Abdulkadir'e haksızlık yapıldığı tespit edilerek hakkının bir kısmı iade edilmiştir.[373]

Alaüddevle Ashabü'l-Kehf Medresesi Evkafı'nın tevliyet ve zâviyedarlık hissesi, es-Seyyid Osman Halife ibn-i Hüseyin ile Ahmed Halîfe bin Abdulkadir'in tasarrufundaydı. es-Seyyid Osman Halife bin Hüseyin kendisine ait beratı kaybetmiştir. Bunun üzerine hisse, H.27 Şevval 1186 – M.21 Ocak 1773 tarihinde evlad-ı vakıftan es-Seyyid Ömer Halife'ye verilmiştir. es-Seyyid Osman Halife bin Hüseyin arzuhal vererek, beratını kaybettiğini belirterek görevin tekrar kendisine verilmesini talep etmiştir. 8 Zilkade 1188 – M.10 Ocak 1775 tarihinde Maraş Kadısı huzurunda tarafların adil bir şekilde mahkeme edilmesine karar verilmiştir.[374]

Evkafın 1/3 hisse ile tevliyet ve zâviyedarlığına mutasarrıf olan Seyyid Mehmed Halife ibn İbrahim'in, görevini kendi rızasıyla yukarıda adı geçen Seyyid Osman Halife bin Hüseyin'e devretmek için arzuhal yazdığı görülmektedir. Konu Merkez'e iletilmiş ve Dârüssaâde Ağası ve Haremeyn-i Şerifeyn Evkafı Nazırı olan Beşir Ağa[*], Dîvân-ı Hümâyun'a arz göndermiştir. Merkezde, Seyyid Osman Halife bin Hüseyin'in adı geçen tevliyet ve zâviyedarlık görevlerini yapacak yetenekte olduğu, Elbistan Nâhiyesi ahalisinden olup İstanbul'da oturan Müderris Ali Efendi ibn Ahmed ve Mehmed Ağa ibn Ali[**]'nin şahitlikleriyle tasdik edilmiştir. Şeyhülislâm İbrahim Efendi,[***] işaretleriyle berat verilmesi istenmiştir.[375] H.8 Zilkade 1188 – M.10 Ocak 1775'de, görevin es-Seyyid Osman Halife ibn Hüseyin'e berat

---

373 VGM, İstanbul Müftülüğü - EVKF_MUFETTISLIGI- 00185.00264, 44.
374 VGM, İstanbul Müftülüğü - EVKF_MUFETTISLIGI- 00194.00176, 47/b.
* Dârüssaâde Ağası Sarıkçı Beşir Ağa (Ağalığı: 1773–1779). Bk.: Süreyya, Sicilli Osmanî, Cilt 6, 1730.
** Bu iki zat, Elbistan ahalisinden olup İstanbul'da ikamet eden ve sözüne güvenilir kimseler olarak tarif edilmektedir. Bk.: VGM, İstanbul Müftülüğü - EVKF_MUFETTISLIGI- 00194.00175, 47/b.
*** Şeyhülislâm İbrahim Efendi, Bk.: Mehmet İpşirli, İbrâhim Beyefendi, İvazpaşazâde, **DİA**, Cilt 21, İstanbul: TDV, 2000, ss.290-291.
375 VGM, VGM.DEFTER - 00353.00100, 59.

verilmesine karar verilmiştir.[376] Görev devri kabul edilerek, H.19 Zilkade 1188 – M.21 Ocak 1775 tarihinde[377] Sultan I.Abdülhamid tarafından berat verilmiş ve ferman gönderilmiştir.[378]

Dârüssaâde Ağası ile Haremeyn-i Şerifeyn Evkafı Nazırı olan Beşir Ağa, Dîvân-ı Hümâyun'a arz göndermiştir. Beşir Ağa sorumluluğunda olan evkaftan Maraş Sancağı'nda bulunan Alaaüddevle ve Ashabü'l-Kehf evkafından Efsus nam-ı diğer Yarpuz ve sair köyler ve mezra mahsulü, Ashabü'l-Kehf Medresesi müderrisi ile vâkıf evladına şart ve tayin edilmiştir. Toplam mahsul 40 hisse kabul edilmiş ve bunun 24/40 hissesi tevliyet ve zâviye vakfedenin soyundan erkek olanlara, 16/40 hissesi medresede müderris olanlara verilmiştir. 24/40 hissenin hissedarlarından Osman ve Ahmed, haklarından vazgeçerek Seyyid Ömer bin Feyzullâh'a devretmişlerdir. Seyyid Ömer bin Feyzullâh da, Berât-ı Âlişân ile mutasarrıf olduğu hisselerin yarısını başkasına devretmiştir. Seyyid Ömer bin Feyzullâh sahibi olduğu diğer yarı olan üç pay hisseye mutasarrıf iken vefat etmiştir. Merhumun öz oğlu es-Seyyid Ömer bin Seyyid Ömer'e babasından kalan hissenin verilmesi için Maraş Kadısı Seyyid Mehmed Sa'îd Efendi i'lâm etmiştir. Maraş Sancağı'nda Elbistan Nâhiyesi'nde vâki Alâüddevle ve Ashabü'l-Kehf Medresesi'nin, Efsus nâm-ı diğer Yarpuz Köyü'nün mahsûlünün yarısı ve diğer köylerin toplam mahsûlünün 'öşrü kırk sehm takdîr olunub, adı geçen hisselerde yirmi dört (24/40) hisse tevliyet ve zâviyedar vakfedenin evladından erkek olanlara verilmiştir. On altı (16/40) hissesi Ashabü'l-Kehf Medresesi'nde müderris olanlara şart, tayîn ve tahsîs kılınmıştır. Adı geçen tevliyet ve zâviyedarlık hissesinin üç hissesi, yani 3/24'ü, merhum Seyyid Ömer Efendi bin Feyzullâh'ın üzerindedir. Şeyhülislâm Mevlânâ Mehmed Es'ad Efendi'nin[*] bildirmesiyle es-Seyyid Ömer bin Seyyid Ömer'e berat verilmesi istenmiştir. Göreve H.12 Muharrem 1191 – M.20 Şubat 1777 tarihinde es-Seyyid Ömer bin Seyyid Ömer atanmıştır.[379]

---

[376] VGM, İstanbul Müftülüğü - EVKF_MUFETTISLIGI- 00194.00175, 47/b.
[377] VGM, VGM.DEFTER - 00353.00100, 59; http://www.afsin.gov.tr/default_B0.aspx?id=134, 23 Mart 2016.
[378] http://www.afsin.gov.tr/default_B0.aspx?id=134, 23 Mart 2016.
[*]Esad Efendi, Vassâfzâde. Bk.: Münir Aktepe, Esad Efendi, Vassâfzâde, **DİA**, Cilt 11, İstanbul: TDV, 1995, ss.347.
[379]VGM, VGM.DEFTER - 00353.00258, 145.

Ashabü'l-Kehf Evkafı'nın bir buçuk (1,5) hisse ile 1/6 tevliyet ve zâviyedarlığına mutasarrıf olan Seyyid Ali, elinde olan beratını verip kendi rızâsıyla hakkından vazgeçmiştir. es-Seyyid Osman boş kalan hissenin kendisine verilmesini talep etmiştir. Talebi Maraş Nâibi Mevlânâ Mustafa zide tarafından Merkez'e bildirilmiş ve berat istenmiştir. İstenen berat, H.27 Zilhicce 1192 – M.16 Ocak 1779 tarihinde Sultan I.Abdülhamid tarafından verilmiş ve 24 Muharrem 1193 – M.11 Şubat 1779 tarihinde mahalline gönderilmiştir.[380]

Evkafın tevliyet ve zâviyedarlığına 1/3 hisse ile mutasarrıf olan görevlisi vefat edince, merhumun kardeşi Sadat-ı Kiram'dan es-Seyyid Osman bin Seyyid Hüseyin görevin kendisine verilmesini talep etmiştir. Talebi olumlu karşılanarak, H.18 Muharrem 1193 – M.5 Şubat 1779 tarihinde berat verilmiştir.[381]

Dulkadir Beyi Alaüddevle'nin Ashabü'l-Kehf Medresesi evkafında mütevellî ve zâviyedar olanlara ayrılan yirmi dört (24) hissenin üç hissesine evlâd-ı vâkıfdan Seyyid Mehmed bin Seyyid El-hâc İsmâîl; bir buçuk hissesine Seyyid Hüseyin veled-i Seyyid Osmân; dört buçuk hissesine Seyyid Hasan, Seyyid Ali veledân-ı Seyyid Yahyâ; bir buçuk hissesine Seyyid Mustafâ birâder-i Seyyid Hasan ve Seyyid Mehmed; üç hissesine Seyyid Ömer veled-i Seyyid Ömer; üç hissesine Seyyid Ebû Bekir ve Seyyid Ahmed veledân-ı Seyyid Ahmed ortak olarak mutasarrıflardır. Bu hissedarlardan Seyyid Mehmed bin Seyyid El-hac İsmail vefat etmiştir. Merhumun üç hissesi, H.21 Şevval 1212 – M.8 Nisan 1798 tarihinde diğer hissedarlara verilmiştir. Bu tarihte Ashabü'l-Kehf Medresesi evkafı, Dârüssaâde Ağası ve Haremeyn-i Şerifeyn Evkafı Nazırı olan Halid Ağa[*]'nın nezaretlerinde bulunmaktadır.[382] Seyyid Mehmed bin Seyyid El-hac İsmail'in vefatının ardından merhumun 3/24 hissesi diğer ortaklara verilince, ortakların hissesi 16,5/24 olmuştur.

XIX. yüzyılın başlarına gelindiğinde, vakfın tevliyet ve zâviyedarlığına (3/24) hisse ile ortak olan es-Seyyid Mehmed ve es-Seyyid Ebu Bekir adlı mutasarrıflardan

---

380 http://www.afsin.gov.tr/default_B0.aspx?id=134, 23 Mart 2016.
381 http://www.afsin.gov.tr/default_B0.aspx?id=134, 23 Mart 2016.
* Dârussaade Ağası ve Haremeyn-i Şerîfeyn Evkâfı Nâzırı olan Halid Ağa: 1791/1792'de Dârüssaâde Ağası olmuş ve 1798/1799 tarihine kadar bu görevde kalmıştır. Bk.: Süreyya, Sicilli Osmanî, Cilt 6, 1731.
382 VGM, VGM.DEFTER - 00378.00065, 133.

Seyyid Ebu Bekir'in vefat ettiği belirtilmiştir. Maraş Kadısı, merhumdan boşalan görevin öz oğulları Seyyid Ahmed ve Seyyid Ömer'e verilmesini talep etmiştir. Talep, H.5 Şevval 1214 – M.2 Mart 1800 tarihinde kabul edilerek adı geçenlere berat düzenlenmiştir. Daha sonra es-Seyyid Ömer kendi hissesi olan 0,75/24 hisselik görev beratını, H.4 Cemaziyelahir 1223 – M.28 Temmuz 1808[*] tarihinde Osmanlı Sultanı II. Mahmud'un tahta çıkmasından sonra yenilendiği belirtilmiştir.[383]

Aynı tarihli berat yenilenmesinde, Ashabü'l-Kehf Vakfı'nın 4,5 hisse ve 3 hisse olmak üzere toplam 7,5 hisse mütevellîliği ve zavidarlığına mutasarrıf olan es-Seyyid Osman bin Hüseyin vefat etmiş ve boş kalan görevin oğlu es-Seyyid Hüseyin'e verilmesi gerekmekteydi. Fakat dışarıdan Seyyid Mehmed görevi kendi üzerine tevcih ettirerek haksızlık yapmıştır. Fakat es-Seyyid Hüseyin işin peşini bırakmamış ve eski betaıyla beraber Dersaâdet'e gitmiş ve beratının yenilenmesini talep etmiştir. Talebi, H.19 Zilhicce 1227 – M.24 Aralık 1812 tarihinde Merkez tarafından olumlu karşılanarak, hakkı olan 7,5 hisse karşılığı görevin tekrar kendisine verilmesi için Sultan II. Mahmud tarafından berat verilmiştir.[384]

Bu yüzyılın ilk çeyreğinde Ashabü'l-Kehf Vakfı'nın gelirleri olan mahsulat ve vergilerine, Elbistân voyvodaları[**] tarafından müdahale edilerek el konulduğu görülmektedir. Yapılan bu müdahale neticesi Ashabü'l-Kehf Zâviyesi'nin farklı beratlar ile ortak zâviyedarları ve vakfın mütevellîleri olan Seyyid Elhac Hüseyin, Seyyid Mehmed'in evlatları Seyyid Mehmed ve Seyyid Mustafa bin Seyyid Mehmed, Seyyid İbrahim bin Seyyid Mustafa ve Seyyid Osman oğlu Seyyid Ömer vakıf gelirlerine yapılan müdahalenin engellenmesi için mahkemeye başvurmuştur. Merkez tarafından zâviyenin görevlileri haklı bulunarak voyvodalar tarafından yapılan müdahalenin bertaraf edilmesi için H.Evasıt Cemaziyelahir 1233 – M.Nisan 1818 tarihinde Orta Niyabet Nâibi'ne hüküm gönderilmiştir.[385]

---

[*] Bu tarihte II. Mahmud Osmanlı padişahı olmuştur. Bk.: Kemal Beydilli, Mahmud II, **DİA**, Cilt 27, İstanbul: TDV, 2003, ss. 352-357.

[383] Vakıflar Genel Müdürlüğü (VGM), **Osmanlı Arşivleri - Evkaf Evamir-i Maliye (EV.EVM) -** 00063.00060.

[384] http://www.afsin.gov.tr/default_B0.aspx?id=134, 23 Mart 2016.

[**] Voyvoda: Osmanlı maliyesinde yüksek vergi gelirlerini toplayan tahsildar. Bk.: Erol Özvar, Voyvoda, **DİA**, Cilt 43, İstanbul: TDV, 2013, ss.129-131. "

[385] BOA, A.DVNS.AHK.ME.d, 3, 119/35-36.

Ashabü'l-Kehf Vakfı tevliyetinin 24 hisse itibariyle, 2 ve 1/4 (2,25) hisse H.4 Safer 1233 – M.14 Aralık 1817 tarihiyle Halil, Ahmed ve Hüseyin efendilerin üzerinde olduğu kaydedilmiştir.[386]

Ashabü'l-Kehf Vakfı'nın 24 hisse itibariyle tevliyetinin 7,5/24 hissesi ...4? tarihinde Seyyid Hüseyin ve Seyyid Mustafa'ya tevcih edilmiştir. H.14 Rebiyülevvel 1233 – M.22 Ocak 1818 tarihinde 4,5/24 hissenin 1/3 hissesi Halil ve Ahmed ve Hüseyin'e tevcih edildiği belirtilmiştir.[387]

H.29 Cemaziyelvvel 1233 – M.6 Nisan 1818 tarihinde, Seyyid Mehmed, Seyyid el-Hac Hüseyin, Seyyid Mustafa bin Seyyid Ahmed[*], Seyyid İbrahim ibn Seyyid Mustafa ve Seyyid Osman ibn Seyyid Ömer'in külliyede mütevellî olarak bulundukları görülmektedir.[388] 1817 ve 1818 tarihlerinde isimleri geçen görevlilerden bazılarının isimlerinin, belgelerde farklı kaydedildiği görülmektedir.

Vakfa aid 4,5/24 hissenin 1/3 hissesinin 4 Zilkade 1234 – M.25 Ağustos 1819 tarihinde Seyyid Mehmed ve Seyyid Ahmed'e tevcih edildiği kaydedilmiştir.[389]

Ashabü'l-Kehf Medresesi evkafının tevliyet ve zâviyedarlık görevinin 3/24 pay hissesinden 1,5/24 pay hissesine mutasarrıf olan Seyyid Mustafa 1832 yılında vefat etmiştir. Bunun üzerine merhumun öz oğlu Seyyid Abdulkadir, boş kalan görevin kendisine verilmesi için talepte bulunmuştur. Konu Maraş mahkemesinde değerlendirilmiştir. Maraş Kadısı es-Seyyid Hasan Fehim Efendi'nin yaptığı tahkikat neticesinde, merhumun oğlunun dindar ve görevi her haliyle hak ettiğini ve göreve layık bir kişi olduğu anlaşılmıştır. Mahkemenin bu kararı Merkez'e bildirmiştir. Konu Şeyhülislâm Abdülvehhap Efendi[**]'ye sunulmuştur. Abdülvehhap Efendi de, görevin Seyyid Abdulkadir'e vakıf şartlarına göre verilmesini uygun bulmuştur. H.21

[386] VGM, Osmanlı Arşivleri - EV.MKT.CHT - 00580.00145.
[387] VGM, Osmanlı Arşivleri - EV.MKT - 02085.00013.
[*] BOA, A.DVNS.AHK.ME.d, 3 defterinde "Mehmed" olarak kaydedilmiştir.
[388] BOA, C.EV, 358/18198; BOA, A.DVNS.AHK.ME.d, 3, 119/35-36.
[389] VGM, Osmanlı Arşivleri - EV.MKT - 02085.00013.
[**] Osmanlı Şeyhülislâmı Abdülvehhab Efendi. Bk.: Mehmet İpşirli, Abdülvehhap Efendi, Yasincizade, **DİA**, Cilt 1, İstanbul: TDV,1988, ss.285-286.

Zilkade 1247 – M.22 Nisan 1832 tarihinde, görevlendirme onaylanarak berat verilmesi için emir verilmiştir.[390]

Yine H.21 Zilkade 1247 – M.22 Nisan 1832 tarihinde es-Seyyid Mehmed, es-Seyyid Osman ve es-Seyyid Ahmed veledanı Seyyid Ali, Ashabü'l-Kehf Vakfı'nın tevliyet ve zâviyedarlığına 2,25/24 hisse ile ortak mutasarrıfları olarak görülmektedir. Daha sonra ortaklardan Seyyid Osman çocuksuz olarak vefat etmiştir. Maraş Nâibi Hasan Fehim Efendi, merhumun tevliyet ve zâviyedarlık hissesinin, ortakları es-Seyyid Mehmed ve es-Seyyid Ahmed'e ortak olarak verilmesine karar vererek konuyu Merkez'e bildirmiştir. Merkez'deki Şeyhülislâm Abdülvehhap Efendi'nin, taşradaki karara uyduğu anlaşılmaktadır. Bos kalan hissenin es-Seyyid Mehmed ve es-Seyyid Ahmed'e müştereken berat verilmesi onaylanmıştır.[391] H.24 Zilkade 1247 – M.25 Nisan 1832 tarihli başka bir belgede, Seyyid Ahmed ve Seyyid Mehmed'e vakfın 4,5/24'lük payın 1/3 hissesinin tevcih edildiği belirtilmektedir.[392]

II. Mahmud'un vefatından sonra H.19 Rebiyülahir 1255 – M.2 Temmuz 1839 tarihinde Osmanlı tahtına geçen Sultan Abdülmecid'in tahta geçmesi ile beratların yenilenmesi gerekmekteydi. Vakfın mütevellî ve zâviyedarı es-Seyyid Ömer'in, eski beratını yeniletmek maksadıyla İstanbul'a gittiği belirtilmektedir. es-Seyyid Ömer'in cülus-u hümâyun beratı isteği kabul edilmiştir.[393] Beratını yeniletmek için Deraliye'ye giden es-Seyyid Ömer ibn Seyyid Ebu Bekir'in beratı H.16 Rebiyülevvel 1257 – M.8 Mayıs 1841 tarihinde yenilenmiştir.[394] Beratını alan es-Seyyid Ömer, böylece görevine devam etme hakkını yeniden elde etmiştir.

Ashabü'l-Kehf Türbedarı olan Şeyh Seyyid Ahmed Efendi'nin, vazifesine karşılık zeytinyağı bedeli olarak Şam cizye[*]si malından olmak üzere günde 15 akçe aldığı belirtilmiştir. Geliri az olduğundan sıkıntıya düştüğü, üstelik başka gelirinin de

---

[390] Vakıflar Genel Müdürlüğü (VGM), **Osmanlı Arşivleri - Evkaf Haremeyn Muhasebesi (EV.HMH_BELGE) -** 00036.00063; VGM, Osmanlı Arşivleri - EV.MKT - 02085.00013.
[391] VGM, Osmanlı Arşivleri - EV.HMH_BELGE - 00036.00064.
[392] VGM, Osmanlı Arşivleri - EV.MKT - 02085.00013.
[393] VGM, Osmanlı Arşivleri - EV.EVM - 00063.00060.
[394] http://www.afsin.gov.tr/default_B0.aspx?id=134, 23 Mart 2016; VGM, Osmanlı Arşivleri - EV.EVM - 00063.00060.
[*] Cizye: İslâm devletindeki gayri müslim tebaanın erkeklerinden alınan baş vergisi. Bk.: Halil İnalcık, Cizye (Osmanlılar'da Cizye), DİA, Cilt 8, İstanbul: TDV, 1993, ss.45-48.

bulunmadığı zikredilmiştir. Bunun üzerine Şeyh Seyyid Ahmed Efendi, sıkıntılarının giderilmesi için yine Şam cizyesi malından olmak üzere, vazifesine uygun şekilde maaşına zam yapılmasını talep etmiştir. Talep Merkez'e ulaştırılmıştır. H.9 Şaban 1256 – M.6 Ekim 1840 tarihinde Ashabü'l-Kehf türbedarı Şeyh Seyyid Ahmed Efendi'ye vazifesine uygun zam yapılması ve maaşının evvelki gibi Vergi Tahsildarlığı Malı'ndan karşılanması için, Mabeyn Başkâtibi'ne hitaben arz tezkiresi[*] verildiği anlaşılmaktadır.[395]

Ashabü'l-Kehfü'ş-şerîf vakfında tevliyet ve zâviyedarlıktan hissesi bulunan Seyyid Ali Halife vefat edince, boş kalan hisse için mahkeme yapılmıştır. Boş kalan hisse H.16 Safer 1264 – M.23 Ocak 1848 tarihinde mahkeme kararı ile Maraş Nâibi Seyyid Mehmed Halîfe Efendi tarafından merhumun kardeşleri ve ortakları Seyyid Hüseyin, Seyyid Osman, Seyyid Mustafa ve Seyyid Ahmed bin Bekir'e verilmiştir. Fakat bir süre sonra hissedarlardan Seyyid Ahmed bin Bekir de vefat ettiği anlaşılmaktadır. Merhumdan boş kalan memuriyete de oğulları Seyyid Mehmed, Seyyid Hüseyin ve Seyyid Mustafa ortak olarak görevlendirilmiştir.[396]

Belgelere göre Seyyid Hüseyin Tirmizî evlatlarının Külliye'de XIX. Yüzyılda da görevlerine devam ettikleri anlaşılmaktadır. Bu seyyidlerin, 1839'dan 1853/1854 tarihine kadar geçen yaklaşık 15 sene vakfın zâviyedarlık ve mütevellîlik görevlerine devam ederek külliyeyi idare ettikleri görülmektedir. Bu tarihten sonra geçen iki yıl külliyenin idaresi devlet tarafından yapılmıştır. Bu arada geçen sürede külliyeye yine Seyyid Hüseyin Tirmizî evlatları hizmette bulunmuştur.[397]

Bu tarihten iki sene sonra vakfın zâviye ve tevliyete ait payın 3/24 hissesinin H.10 Cemaziyelahir 1258 – M.19 Temmuz 1842 tarihinde, Seyyid Mehmed, Seyyid Hacı İsmail ve Seyyid Osman'a[398], 3/24 hissenin H.10 Rebiyülevvel 1264 – M.15 Şubat 1848 tarihinde Seyyid Mehmed, Seyyid Hüseyin ve Seyyid Mustafa'ya,[399] üç (3/24)

---

[*] Arz tezkiresi: Osmanlı Devleti'nde bir evrâkın pâdişaha takdim edilmesi için Sadâret'ten Mâbeyn-i Hümâyûn'a yazılan tezkire. http://www.kubbealtilugati.com, 12 Kasım 2016.

[395] Başbakanlık Osmanlı Arşivi (BOA), **İrade Dâhiliye (İ.DH)**, 22/1070.

[396] VGM, İstanbul Müftülüğü - EVKF_MUFETTISLIGI - 00522.00183, 20.

[397] BOA, İ.MVL, 377/16533 2; BOA, MVL, 354/19.

[398] VGM, Osmanlı Arşivleri - EV.MKT - 02085.00013.

[399] VGM, Osmanlı Arşivleri - EV.MKT - 02085.00013.

hissenin diğer yarı hissesi H.22 Recep 1270 – M.20 Nisan 1854 tarihinde Seyyid Ahmed'e,[400] 3/24 hissenin, H.20 Cemaziyelevvel 1275 – M.26 Aralık 1858 tarihinde Hacı Ömer, Numan ve Osman'a tahsis edildiği görülmektedir.[401]

Seyyid Hüseyin Tirmizî evladından[402] ve Ashabü'l-Kehf mütevellî ve zâviyedarlarından olan Mustafa Sıdkı Efendi'nin, H.17 Zilkade 1274 – M.29 Haziran 1858 tarihinde vakıftaki bir görev için İstanbul'a gittiği anlaşılmaktadır.[403] H.29 Rebiülahir 1275 – M.6 Aralık 1858 tarihli belgeden Mustafa Sıdkı Efendi'nin mütevellî ve zâviyedarlığı yanında Türbedar olarak da zikredildiği görülmektedir.[404]

R.01 Mart 1270 – M.13 Mart 1854 ve R.28 Şubat 1273 – M.12 Mart 1858 tarihleri arasında, Haremeyn-i Muhteremeyn'e tabi olduğu belirtilen Ashabü'l-Kehf evkafında mütevellî vekilleri olduğu görülmektedir. Üstelik mütevellî vekili olarak, müderris es-Seyyid Ali ilees-Seyyid Mehmed'in görevlendirildiği anlaşılmaktadır.[405] R.1275 – M.1859/1860 tarihinde ise Ashabü'l-Kehf Medresesi'nde müderrislik hizmeti yürüten Maraşlı Mehmed Vehbi Efendi'nin, aynı zamanda vakfın tevliyet hizmetine de mutasarrıf olduğu belirtilmiştir.[406]Ashabü'l-Kehf Vakfı'nın müderrisleri Ali ve Mehmed efendilerin, R.1276 – M.1860/1861 tarihine gelindiğinde görevlerine hala devam ettikleri anlaşılmaktadır.[407]

R.1279 – M.1863-1864,[408] R.1280 – M.1864-1865[409]ve R.1281 – M.1865-1866[410]senelerinin senelik muhasebelerinin, Ashabü'l-Kehf Medresesi vakfının mütevellîsi Mehmed Vehbi Efendi tarafından çıkarıldığı belirtilmiştir.

---

[400] VGM, Osmanlı Arşivleri - EV.MKT - 02085.00013.
[401] VGM, Osmanlı Arşivleri - EV.MKT - 02085.00013.
[402] Başbakanlık Osmanlı Arşivi (BOA), **Sadaret Mektubi Kalemi Umum Vilayat Evrakı (A.MKT.UM),** 320/25, 1; BOA, A.MKT.UM, 320/25, 2.
[403] Başbakanlık Osmanlı Arşivi (BOA), **Sadaret Mektubi Kalemi Meclis-i Vâlâ (A.MKT. MVL)**, 98/29.
[404] Başbakanlık Osmanlı Arşivi (BOA), **Sadaret Mektubi Kalemi Nezaret ve Deva'ir (A.MKT.NZD)**, 271/2.
[405] BOA, EV.d., 15721, 55.
[406] VGM, Osmanlı Arşivleri - EV.MH - 01295.00023; VGM, Osmanlı Arşivleri - EV.MH - 01295.00024.
[407] VGM, Osmanlı Arşivleri - EV.MH - 00780.00094.
[408] VGM, Osmanlı Arşivleri - EV.MH - 01477.00248.
[409] VGM, Osmanlı Arşivleri - EV.MH - 01477.00250.
[410] VGM, Osmanlı Arşivleri - EV.MH - 01477.00252.

Bir başka kayıtta ise vakfın R.1283-1286 – M.1867/68-1870/71 yıllarına ait ve 24/40 hisseli zâviyenin âşar geliri kaydedilmiştir. 24/40 hisseli zâviyenin muhasebesini, zâviyenin mutasarrıflarından mütevellî Hacı İsmail hazırlamıştır. Bu tarihte Hacı Hüseyin Ağa zâviyenin mütevellîlerindendir. Bu iki mütevellîye beratları H.19 Cemaziyelahir 1258 – M.28 Temmuz 1842 tarihinde verilmiştir.[411]

Ashabü'l-Kehf türbedarlarından Seyyid Ali Baba'nın Hasan, İsmail ve Halil adlı üç dervişi ile beraber bir iş için İstanbul'a gittikleri anlaşılmaktadır. İşleri bitince tekrar memleketlerine dönmek istemişler fakat yeterli paraları olmadığı için yola çıkamamışlardır. Bunun üzerine Türbadar Seyyid Ali Baba H.18 Muharrem 1287 – M.20 Nisan 1870'de bir arzuhal yazmıştır. Arzuhalinde kendisi ve dervişlerinin ekonomik durumlarının iyi olmadığından yola çıkamadıklarını ve han köşelerinde kalakaldıklarından bahsederek, Samsun İskelesi'ne naklolunmak üzere vapur masraflarının karşılanmasını istemiştir. Taleplerine çok geçmeden bir gün sonra H.19 Muharrem 1287 – M.21 Nisan 1870 tarihinde olumlu cevap verilerek, kendilerinin memleketlerine dönmeleri için gereken masrafın karşılanmasına karar verildiği belirtilmiştir.[412] Burada, Dersaâdet'teki yöneticilerin bir iş takibi için kendilerine müracaat için gelen Ashabü'l-Kehf türbedar ve dervişlerinin işleri bittikten sonra memleketlerindeki işlerinin başına daha fazla sefil olmadan dönmelerini sağlamak amacıyla arzuhale gayet hızlı bir şekilde karşı cevap verdikleri anlaşılmaktadır.

Fakat Türbadar Seyyid Ali Baba'nın Dersaâdet'te bulunduğu ayın hemen akabindeki mayıs ayında, Maraşlı Hacı Yusuf Efendi'nin, Ashabü'l-Kehf hazretlerine mensup olan "makam-ı mübareke"nin türbedarlığı hizmetini ücretsiz olarak yürütmek için dilekçe verdiği ve bu hizmeti için Berat-ı Âli istediği anlaşılmaktadır. Konu Merkez'e iletilerek konunun incelenmesi istenmiştir. Merkez tarafından bu manada tahkikata başlanmış ve kayıtlara müracaat edilmiştir. Yapılan tahkikat sonucu Haremeyn-i Muhteremeyn'e bağlı olup belirli şartları bulunan evkafdan Ashabü'l-Kehf Hazretlerinin Türbe ve Türbedarlığına dair bir kayıt bulunamadığı belirtilmiştir. Vakıfta olmayan bir hizmet meydana çıkarmak yasak olduğundan, böyle bir işlem yapılmayacağı belirtilmiştir. Bunun yanında ferraşlık görevi mutasarrıfı Seyyid

[411] Doğan ve Alpaslan, 93-94; BOA, EV.d., 21410, 12.
[412] Başbakanlık Osmanlı Arşivi (BOA), **Zabtiye Nezareti (ZB)**, 3/7.

İbrahim Halife'nin vefatı bilindiğinden merhumun işi yürütebilecek torunlarının olup olmadığının araştırılması istenmiştir. Ayrıca Maraşlı Hacı Yusuf Efendi'nin bu ferraşlık hizmetini yürütüp yürütemeyeceğinin araştırılması için H.13 Safer 1287 – M.15 Mayıs 1870 tarihinde Maraş'a yazı yazılması istenmiştir.[413]

XX. Yüzyılın başına gelindiğinde, Ashabü'l-Kehf Zâviyesi ile Türbesi hizmetkârının Mehmed Raif Efendi olduğu görülmektedir. Mehmed Raif Efendi'nin, R.13 Temmuz 1320 – M.26 Temmuz 1904 tarihinde zâviyeyi ziyaret etmek üzere gelen ziyaretçilerin ikamet etmeleri ve zâviye ile türbedeki diğer bazı işler için hizmet verdiği belirtilmektedir.[414] Ayrıca, Mehmed Raif Efendi'nin, H.01 Rebiyülahir 1337 – M.4 Ocak 1919 tarihinde Ashabü'l-Kehf'ten olup Kadiriye Şeyhi olan Şeyh Raif'le aynı kişi olduğu düşünülmektedir.[415] Şeyh Raif'in uzunca bir süredir Ashabü'l-Kehf Zâviyesi'nin şeyhliğini yani zâviyedarlığını yürüttüğü anlaşılmaktadır.

Tablo 1.5. Ashabü'l-Kehf Zâviyedarları

Görev	**Ücret**	**Görevli**	**Atama Tarihi/ Hizmette Bulunduğu Yıl**	**Atama Nedeni**	**Belge**
Zâviye Şeyhliği		el-Emir Hüsameddin b. es-Seyyid Hüseyin el-Hüseyni et-Tirmizî	H.724 – M.1323/1324	Dulkadir Beyleri Beratı İle	Yinanç ve Elibüyük, Maraş Tahrir Defteri (1563), Cilt 2, 835-836; Yinanç, Eshab-ı Kehf Vakıfları, 314.
Zâviyedar ve Mütevellî		Mustafa	H.Ramazan 1076 – M.Mart 1666		BOA, A.DVNS.SKT.d, 4, 166.
Zâviyedar	Efsus Köyü mahsulünün yarısı	Seyyid Kadı Emin?, Seyyid Hasan ve Seyyid Mehmed		Defterhane'de yanlışlıkla kaydolunması ve bir şekilde Haremeyn Muhasebesi'ne kayıt düşürülmesi ile	VGM, VGM.DEFTER-00355.00062, 34
Zâviyedar		Seyyid İbrahim	H.1092? – M.1681/1682		BOA, MAD_d_03244_00054, 108.
Zâviyedar	Efsus Köyü mahsulünün yarısı	Ömer	H.1118 – M.1706/1707; H.1121 – M.1709/1710	Ömer *"zâviye-i mezbure babamdan kalmadır"* diye hasızlıkla üzerine berat ettirmiş	VGM, VGM.DEFTER-00355.00062, 34

413 VGM, Osmanlı Arşivleri - EV.MKT - 00521.00316.
414 VGM, Osmanlı Arşivleri - EV.MKT.CHT - 00580.00145.
415 BOA, DH.İ.UM.EK, 112/45, 2.

Zâviyedar ve Mütevellî		Seyyid Hasan ve Seyyid Muhammed ve Seyyid Feyzullâh		Haksız olarak	VGM, VGM.DEFTER-01328.00005, 5.
Zâviyedar ve Mütevellî		Hacı Osman Halife	H.19 Cemaziyelahir 1138 – M.22 Şubat 1726	Hacı Osman Halife'ye zâviyedarlığın verilmemesinin yol açtığı anlaşmazlığın giderilmesi ve Zâviyedarlık Beratının verilmesi	VGM, VGM.DEFTER-01328.00005, 5.
Zâviyedar ve Mütevellî	1/3 (8/24) hisse	es-Seyyid Mehmed			VGM, İstanbul Müftülüğü - EVKF_MUFETTISLIGI- 00185.00264, 44
Zâviyedar ve Mütevellî	1/3 (8/24) hisse	es-Seyyid Hüseyin		Babası es-Seyyid Mehmed'in vefatı	VGM, İstanbul Müftülüğü - EVKF_MUFETTISLIGI- 00185.00264, 44
Zâviyedar ve Mütevellî	1/3 (8/24) hisse	es-Seyyid Mehmed	H.1150 – M.1737/1738	es-Seyyid Hüseyin'in vefatı ile kardeşi es-Seyyid Mehmed hile ile	VGM, İstanbul Müftülüğü - EVKF_MUFETTISLIGI- 00185.00264, 44
Zâviyedar ve Mütevellî	1/3 (8/24) hisse	es-Seyyid Ahmed		*"es-Seyyid Hüseyin'in oğlu yokdur, ben karındaşıyım"* diyerek kardeşi es-Seyyid Mehmed'ten almıştır.	VGM, İstanbul Müftülüğü - EVKF_MUFETTISLIGI- 00185.00264, 44
Zâviyedar ve Mütevellî	1/3 (8/24) hisse	es-Seyyid Mehmed 1/6 (4/24) hisse ve kardeşi Seyyid Ahmed 1/6 (4/24) hisse		es-Seyyid Mehmed'in itirazı üzerine kardeşi Seyyid Ahmed'in kendi rızasıyla 1/3 tevliyetin yarısını abisine devretmesi	VGM, İstanbul Müftülüğü - EVKF_MUFETTISLIGI - 00185.00264, 44
Zâviyedar		Ahmed ve kardeşi Hacı İsmail, Osman ve kardeşi Mustafa ile Yahya	H.1150 – M.1737-1738		BOA, A.DVNS.AHK.ME.d, 1, 292.

Zâviye Şeyhi		Seyyid Yahya, Seyyid Osman, Seyyid Ömer ve Seyyid Ahmed	H.Şaban 1166 – M.Haziran/Temmuz 1753	Evladiyet	Yinanç ve Elibüyük, Maraş Tahrir Defteri (1563), Cilt 2, 834-836.
Zâviyedar ve Mütevellî	24/40 hisse	Seyyid Hüseyin veled-i Seyyid Osman (7,5/24 hisse); Seyyid Hasan (4,5/24 hisse); Seyyid Mustafa (1,5/24 hisse); Seyyid Hasan (1,5/24 hisse); Seyyid Ömer (3/24 hisse); Seyyid Muhammed (3/24 hisse); (3/24 hisse) Seyyid Ebû Bekir ve Seyyid Muhammed	H.24 Zilkade 1177 – M.25 Mayıs 1764		VGM, VGM.DEFTER-00379.00138, 277
Zâviyedar ve Mütevellî	24/40 hisse	es-Seyyid Mehmed ile es-Seyyid Ahmed 9/24 hisse; es-Seyyid Ömer 9/24 hisse; es-Seyyid Yahyâ 4,5/24 hisse; Seyyid Ahmed veled-i Osman* 1,5/24 hisse	H.1178 – M.1764/1765		VGM, İstanbul Müftülüğü - EVKF_MUFETTISLIGI - 00185.00264, 44
Zâviyedar ve Mütevellî	1/6 (4/24) hisse	es-Seyyid Ahmed veled-i Osman	H.18 Şaban 1178 – M.10 Şubat 1765	Hissesi padişah fermanı ile 1,5/24 ten 4/24'e yükseltilmiş	VGM, İstanbul Müftülüğü - EVKF_MUFETTISLIGI - 00185.00264, 44

* H.18 Şaban 1178 – M.10 Şubat 1765 tarihinde, daha önce 1,5/24 hisseye sahip olan es-Seyyid Ahmed veled-i Osman tevliyetin 1/6'sına (4/24) sahip olmuştur.

Zâviyedar ve Mütevellî	1/6 (4/24) hisse + 1/9 hisse (2,6/24) = (6,6/24) hisse	es-Seyyid Abdulkadir bin es-SeyyidHüseyin bin es-Seyyid Mehmed		es-Seyyid Ahmed veled-i Osman vefatı ile 1/6 (4/24) hisse ve; H.29 Rebiyülevvel 1182 – M.13 Ağustos 1768'de Amcaları es-Seyyid Mehmed ile es-Seyyid Ahmed'in üzerlerinde bulunan 1/3 (8/24) hissenin, bir (1) hissesinin yani 1/9'unun (2,6) verilmesi ile	VGM, İstanbul Müftülüğü - EVKF_MUFETTISLIGI- 00185.00264, 44
Zâviyedar ve Mütevellî	2/24 hisse	Ahmed Halîfe bin Abdulkadir			VGM, İstanbul Müftülüğü - EVKF_MUFETTISLIGI- 00194.00176, 47
Zâviyedar ve Mütevellî	4/24 hisse	es-Seyyid Osman Halife ibn-i Hüseyin			VGM, İstanbul Müftülüğü - EVKF_MUFETTISLIGI- 00194.00176, 47
Zâviyedar ve Mütevellî	4/24 hisse	es-Seyyid Ömer Halife (evlad-ı vakıftan)	H.27 Şevval 1186 – M.21 Ocak 1773	es-Seyyid Osman Halife ibn-i Hüseyin'in hissesinin verilmesi	VGM, İstanbul Müftülüğü - EVKF_MUFETTISLIGI- 00194.00176, 47
Zâviyedar ve Mütevellî	1/3 hisse	Seyyid Mehmed Halife ibn İbrahim			VGM, VGM.DEFTER-00353.00100, 59; VGM, İstanbul Müftülüğü - EVKF_MUFETTISLIGI- 00194.00175, 47
Zâviyedar ve Mütevellî	1/3 hisse	Seyyid Osman Halife bin Hüseyin	H. 8 Zilkade 1188 – M.10 Ocak 1775	Seyyid Mehmed Halife ibn İbrahim'in ferağından	VGM, İstanbul Müftülüğü - EVKF_MUFETTISLIGI- 00194.00175, 47; VGM, VGM.DEFTER-00353.00100, 59
Zâviyedar ve Mütevellî	3/24 hisse	Osman ve Ahmed			VGM, VGM.DEFTER-00353.00258, 145
Zâviyedar ve Mütevellî	3/24 hisse	Seyyid Ömer bin Feyzullâh		Osman ve Ahmed'in ferağından	VGM, VGM.DEFTER-00353.00258, 145

Zâviyedar ve Mütevellî	3/24 hisse	es-Seyyid Ömer bin Seyyid Ömer	H. 12 Muharrem 1191 – M.20 Şubat 1777.	Babası Seyyid Ömer bin Feyzullâh'ın vefatı	VGM, VGM.DEFTER-00353.00258, 145
Zâviyedar ve Mütevellî	3/24 Hisse	Evlad-ı Vâkıfdan Seyyid Mehmed bin Seyyid El-hâc İsmâîl			VGM, VGM.DEFTER-00378.00065, 133.
Zâviyedar ve Mütevellî	1,5/24 Hisse	Evlad-ı Vâkıfdan Seyyid Hüseyin veled-i Seyyid Osmân			VGM, VGM.DEFTER-00378.00065, 133.
Zâviyedar ve Mütevellî	4,5/24 Hisse	Evlad-ı Vâkıfdan Seyyid Hasan ve Seyyid Ali veledân-ı Seyyid Yahyâ			VGM, VGM.DEFTER-00378.00065, 133.
Zâviyedar ve Mütevellî	1,5/24 Hisse	Evlad-ı Vâkıfdan Seyyid Mustafâ birâder-i Seyyid Hasan ve Seyyid Mehmed			VGM, VGM.DEFTER-00378.00065, 133.
Zâviyedar ve Mütevellî	3/24 Hisse	Evlad-ı Vâkıfdan Seyyid Ömer veled-i Seyyid Ömer			VGM, VGM.DEFTER-00378.00065, 133.
Zâviyedar ve Mütevellî	3/24 Hisse	Evlad-ı Vâkıfdan Seyyid Ebû Bekir ve Seyyid Ahmed veledân-ı Seyyid Ahmed			VGM, VGM.DEFTER-00378.00065, 133.
Zâviyedar ve Mütevellîk (Müşterek)	16,5/24 Hisse (Vakfedenin soyundan gelenlere)	Evlad-ı Vâkıfdan Seyyid Mehmed bin Seyyid El-hâc İsmâîl, Seyyid Hüseyin veled-i Seyyid	H.21 Şevval 1212 – M.8 Nisan 1798	Seyyid Mehmed bin Seyyid El-hâc İsmail vefatı (Merhumun hissesi olan 3/24 hisse, diğer hissedarlara	VGM, VGM.DEFTER-00378.00065, 133.

		Osmân, Seyyid Hasan ve Seyyid Ali veledân-ı Seyyid Yahyâ, Seyyid Mustafâ birâder-i Seyyid Hasan, Seyyid Ömer veled-i Seyyid Ömer, Seyyid Ebû Bekir ve Seyyid Ahmed veledân-ı Seyyid Ahmed Müştereken		pay edilmiştir.)	
Zâviyedar ve Mütevellî	3/24 Hisse	es-Seyyid Mehmed ve es-Seyyid Ebu Bekir			VGM, Osmanlı Arşivleri - EV.EVM-00063.00060
Zâviyedar ve Mütevellî	1,5/24 Hisse	Seyyid Ahmed ve Seyyid Ömer	H.5 Şevval 1214 – M.2 Mart 1800	Babaları Seyyid Ebu Bekir'in vefatı	VGM, Osmanlı Arşivleri - EV.EVM-00063.00060
Zâviyedar ve Mütevellî	0,75/24 Hisse	Seyyid Ömer	H.4 Cemaziyelahir 1223 – M.28 Temmuz 1808	Beratın Yenilenmesi	VGM, Osmanlı Arşivleri - EV.EVM-00063.00060
Zâviyedar ve Mütevellî		Seyyid Mehmed, Seyyid el-Hac Hüseyin, Seyyid Mustafa bin Seyyid Ahmed,* Seyyid İbrahim ibn Seyyid Mustafa, Seyyid Osman ibn Seyyid Ömer	H.29 Cemaziyelevvel 1233 – M.6 Nisan 1818	Yenileme	BOA, C.EV., 358/18198
Zâviyedar ve Mütevellî	2 Hisse ve 1/4 (2,25 hisse)	Seyyid veledi?,es-Seyyid Osman Veledan-ı Seyyid Ali	H.4 Zilkade 1234 – M.25 Ağustos 1819		VGM, Osmanlı Arşivleri - EV.MH- 00154.00003

* Seyyid Mustafa bin Seyyid Ahmed, başka bir kaynakta "Seyyid Mustafa bin Seyyid Mehmed" olarak verilmiştir. Bk.: BOA, A.DVNS.AHK.ME.d, 3, 119/35-36.

Zâviyedar ve Mütevellî		Seyyid Hüseyin, Seyyid Osman, Seyyid Ali, Seyyid Mustafa Evlad-ı Seyyid Hüseyin	6 Safer 1246 – M.27 Temmuz 1830		VGM, Osmanlı Arşivleri - EV.MH-00154.00003
Zâviyedar ve Mütevellî	1,5/24 Hisse	Seyyid Mustafa			VGM, Osmanlı Arşivleri - EV.HMH_BELGE-00036.00063.
Zâviyedar ve Mütevellî	1,5/24 Hisse	Seyyid Abdulkadir	H.21 Zilkade 1247 – M.22 Nisan 1832	Babası Seyyid Mustafa'nın Vefatı	VGM, Osmanlı Arşivleri - EV.HMH_BELGE-00036.00063; VGM, Osmanlı Arşivleri - EV.MKT-02085.00013.
Zâviyedar ve Mütevellî	2 Hisse ve 1/4 (2,25 hisse)	Seyyid veledi?,es-Seyyid Osman Veledan-ı Seyyid Ali	H.Zilhicce 1247 – M.Mayıs 1832		VGM, Osmanlı Arşivleri - EV.MH-00154.00003
Zâviyedar ve Mütevellî	2,25/24 Hisse	es-Seyyid Mehmed, es-Seyyid Osman, es-Seyyid Ahmed veledanı Seyyid Ali (Ortak olarak)			VGM, Osmanlı Arşivleri - EV.HMH_BELGE-00036.00064
Zâviyedar ve Mütevellî	2,25/24 Hisse	**es-Seyyid Mehmed ve es-Seyyid Ahmed (veledanı Seyyid Ali) Ortak olarak**	H. 21 Zilkade 1247 – M.22 Nisan 1832*	Seyyid Osman'ın çocuksuz olarak vefat etmesi ve hissesinin ortaklarına devredilmesi	VGM, Osmanlı Arşivleri - EV.HMH_BELGE-00036.00064
Zâviyedar ve Mütevellî	2 Hisse ve 1/4 (2,25 hisse)	Seyyid veledi?,es-Seyyid Osman Veledan-ı Seyyid Ali	H. 19 Zilhicce 1255 – M.23 Şubat 1840		VGM, Osmanlı Arşivleri - EV.MH-00154.00003

* Başka bir belgede tarih Seyyid Ahmed ve Seyyid Mehmed'in hisseleri 4/24 hissenin 1/3'ü olarak verilmiştir. Ayrıca Tevcih tarihi H.24 Zilkade 1247 - M.25 Nisan 1832 olarak kaydedilmiştir. Bk.: VGM, Osmanlı Arşivleri - EV.MKT - 02085.00013.

Zâviyedar ve Mütevellî	2 Hisse ve 1/4 (2,25 hisse)	Halil, Ahmed?, Hüseyin Evlad-ı Seyyid Hasan	H. 19 Zilhicce 1255 – M.23 Şubat 1840		VGM, Osmanlı Arşivleri - EV.MH-00154.00003
Zâviyedar ve Mütevellî	0,75/24 Hisse	Seyyid Ömer	H.16 Rebiyülevvel 1257 – M.8 Mayıs 1841	Beratın Yenilenmesi	VGM, Osmanlı Arşivleri - EV.EVM-00063.00060
Zâviyedar ve Mütevellî		Seyyid Ali Halife			VGM, İstanbul Müftülüğü - EVKF_MUFETTISLIGI- 00522.00183, 20
Zâviyedar ve Mütevellî		Seyyid Hüseyin, Seyyid Osman, Seyyid Mustafa ve Seyyid Ahmed bin Bekir (Kardeşler ve ortaklar)	H.16 Safer 1264 – M.23 Ocak 1848	Seyyid Ali Halife'nin vefatı	VGM, İstanbul Müftülüğü - EVKF_MUFETTISLIGI- 00522.00183, 20
Zâviyedar ve Mütevellî	3/24	Seyyid Mehmed, Seyyid Hüseyin ve Seyyid Mustafa	H.10 Rebiyülevvel 1264 – M.15 Şubat 1848	"Babaları Seyyid Ahmed bin Bekir'in vefatı"[416]	VGM, Osmanlı Arşivleri - EV.MKT-02085.00013
Zâviyedar ve Mütevellî	24 Hisse İtibariyle	Seyyid Hüseyin Tirmizî Evlatları	1839-1853/1854		BOA, İ.MVL. 377/16533, 2; BOA, MVL. 354/19
Zâviyedar ve Mütevellî	7533 Kuruş (İki senelik)	Seyyid Halil, İbrahim ve Ahmed	R.1271-M.1855/1856 ve R.1272-M.1856/1857		VGM, Osmanlı Arşivleri - EV.MH-00780.00109.
Zâviyedar ve Mütevellî		Seyyid Hüseyin Tirmizî Evlatları (24 Hisse İtibariyle)	26 Ağustos 1857	Yenileme	BOA, İ.MVL. 377/16533, 4
Zâviyedar		Mehmed Raif	R.13 Temmuz 1320 – M.26 Temmuz 1904		VGM, Osmanlı Arşivleri - EV.MKT.CHT - 00580.00145
Seccade-i Kadiriye* Şeyhi		Şeyh Raif	H.01 Rebiyülahir 1337 – M.4 Ocak 1919		BOA, DH.İ.UM.EK 112/45, 2

416 VGM, İstanbul Müftülüğü - EVKF_MUFETTISLIGI- 00522.00183, 20.

* Kadiriyye ("ka" uzun okunur, a.b.i.) : Sofiye'nin büyüklerinden Abdülkadir-i Geylânî tarafından kurulmuş olan tarikat. Bkz. Ferit Develliğlu, **Osmanlıca-Türkçe Ansiklopedik Lûgat (Eski ve Yeni Harflerle)**, Ankara: Aydın Kitabevi Yayınları, 2008.

Tablo 1.6. Ashabü'l-Kehf Vakfı Türbedarları

Görev	Ücret	Görevli	Atama Tarihi/ Hizmette Bulunduğu Yıl	Atama Nedeni	Belge
Türbedar	Günlük 15 Akçe	Şeyh Seyyid Ahmed Efendi	H.09 Şaban 1256 – M.6 Ekim 1840		BOA İ.DH.. 22/1070
Türbedar		Mustafa Sıdkı Efendi	H.17 Zilkade 1274 – M.29 Haziran 1858		BOA, A.MKT. MVL. 98/29
Türbedar		Mustafa Sıdkı Efendi	H.29 Rebiülahir 1275 – M.6 Aralık 1858		BOA, A.MKT.NZD. 271/2
Türbedar		Seyyid Ali Baba	19 Muharrem 1287 – M.21 Nisan 1870		BOA, ZB., 3/7 .

Tablo 1.7. Ashabü'l-Kehf Vakfı Mütevellîleri

Görev	Ücret	Görevli	Atama Tarihi/ Hizmette Bulunduğu Yıl	Atama Nedeni	Belge
Mütevellî		İbrahim Efendi	H.20 Zilkade 1022 – M.1 Ocak 1614		BOA, A.DVNS.MHM, 80/42.
Mütevellî		Yusuf	H.Muharrem 1065 – M.Kasım 1654		BOA, A.DVNS.SKT .d., 3
Mütevellî		Mustafa	2 Zilkade 1070 – M.10 Temmuz 1660		BOA, KK.d, 217/28, 55.
Mütevellî		Mehmed	2 Zilkade 1070 – M.10 Temmuz 1660	Mustafa'nın iftiraya uğramasıyla	BOA, KK.d, 217/28, 55.
Mütevellî ve Zâviyedar		Mustafa	H.Ramazan 1076 – M.Mart 1666	Mustafa'ya atılan iftiranın gerçek olmadığının anlaşılması	BOA, A.DVNS.ŞKT .d, 4, 166/650-651..
Mütevellî		Süleyman	29 Cemaziyelahir 1086 – M.20 Eylül 1675		BOA, İE.EV. 7/775,
Mütevellî		Mustafa	29 Cemaziyelahir 1086 – M.20 Eylül 1675	Süleyman'ın Hizmeti Terkinden	BOA, İE.EV. 7/775
Mütevellî		Mustafa	H. Evasıt-ı Zilkade 1087 – M.Ocak 1677'den Önce		BOA, İE.EV. 16/1885.
Mütevellî		es-Seyyid Numan	H. Evasıt-ı Zilkade 1087 – M.Ocak 1677	Mustafa'nın tevliyetinin İptali ile	BOA, İE.EV. 16/1885

Mütevellî		Sadat-ı Kiram'dan Seyyid İbrahim	H.1130 – M.1717/1718; H.Evail Şaban 1143 – M. Şubat 1731		http://www.afsin.gov.tr/default_B0.aspx?id=134, 23 Mart 2016.
Mütevellî	Kayseri/Koramaz/Barsama Köyü Mâlikâne vakfı	El-hac Osman	H.14 Rebiyülevvel 1137 – M.1 Aralık 1724	Başkaları tarafından yapılan müdahalenin engellenmesi için emir gönderilmiş	BOA İE.EV. 72/7776
Mütevellî ve Zâviyedar		Seyyid Hasan, Seyyid Muhammed ve Seyyid Feyzullâh		Haksız olarak	VGM, VGM.DEFTER-01328.00005, 5.
Mütevellî		Hacı Osman Halife	R.Mart 1137 – M.Mart/Nisan 1725 başlarından itibaren	Seyyid Hasan, Seyyid Muhammed ve Seyyid Feyzullâh'ın görevi haksızlıkla elde ettiklerini anlaşılması	VGM, VGM.DEFTER-01328.00005, 5.
Mütevellî ve Zâviyedar		Hacı Osman Halife	H.19 Cemaziyelahir 1138 – M.22 Şubat 1726	Hacı Osman Halife'ye zâviyedarlığın verilmemesinin yol açtığı anlaşmazlığın giderilmesi ve Zâviyedarlık Beratının verilmesi	VGM, VGM.DEFTER-01328.00005, 5.
Tevliyet ve Zâviyedarlık	1/3 (8/24) hisse	es-Seyyid Mehmed			VGM, İstanbul Müftülüğü - EVKF_MUFETTISLIGI-00185.00264, 44
Tevliyet ve Zâviyedarlık	1/3 (8/24) hisse	es-Seyyid Hüseyin		Babası es-Seyyid Mehmed'in vefatı	VGM, İstanbul Müftülüğü - EVKF_MUFETTISLIGI-00185.00264, 44
Tevliyet ve Zâviyedarlık	1/3 (8/24) hisse	es-Seyyid Mehmed	H.1150 – M.1737/1738	es-Seyyid Hüseyin'in vefatı ile kardeşi es-Seyyid Mehmed hile ile	VGM, İstanbul Müftülüğü - EVKF_MUFETTISLIGI-00185.00264, 44

Tevliyet ve Zâviyedarlık	1/3 (8/24) hisse	es-Seyyid Ahmed		*“es-Seyyid Hüseyin’in oğlu yokdur, ben karındaşıyım”* diyerek kardeşi es-Seyyid Mehmed’ten almıştır.	VGM, İstanbul Müftülüğü - EVKF_MUFETTISLIGI-00185.00264, 44
Tevliyet ve Zâviyedarlık	1/3 (8/24) hisse	es-Seyyid Mehmed 1/6 (4/24) hisse ve kardeşi Seyyid Ahmed 1/6 (4/24) hisse		es-Seyyid Mehmed’in itirazı üzerine kardeşi Seyyid Ahmed’in kendi rızasıyla 1/3 tevliyetin yarısını abisine devretmesi	VGM, İstanbul Müftülüğü - EVKF_MUFETTISLIGI-00185.00264, 44
Mütevellî*		Seyyid Mehmed, Seyyid Ahmed ve Seyyid Ömer	H.Evâhir-i Şaban 1155 – M.Ekim 1742		BOA, A.DVNS.AHK.ME.d, 1, 13
Mütevellî		Ahmed	H.Cemaziyelahir 1164 – M.Nisan/Mayıs 1751		BOA, A.DVNS.AHK.ME.d, 1, 291-292; BOA, A.DVNS.AHK.ME.d, 1, 294**
Mütevellî ve Zâviyedar	24/40 hisse	Seyyid Hüseyin veled-i Seyyid Osman (7,5/24 hisse); Seyyid Hasan (4,5/24 hisse); Seyyid Mustafa (1,5/24 hisse); Seyyid Hasan (1,5/24 hisse); Seyyid Ömer (3/24 hisse); Seyyid Muhammed (3/24 hisse); (3/24 hisse) Seyyid Ebû Bekir ve Seyyid Muhammed	H.24 Zilkade 1177 – M.25 Mayıs 1764		VGM, VGM.DEFTER-00379.00138, 277
Tevliyet ve Zâviyedarlık	24/40 hisse	es-Seyyid Mehmed ile es-Seyyid Ahmed 9/24 hisse; es-Seyyid Ömer 9/24 hisse; es-Seyyid Yahyâ 4,5/24 hisse; Seyyid Ahmed veled-i Osman*** 1,5/24 hisse	H.1178 – M.1764/1765		VGM, İstanbul Müftülüğü - EVKF_MUFETTISLIGI-00185.00264, 44

* Belgede, “Medresenin mütevellîleri” denmektedir. Çünkü Ashabü’l-Kehf’de Zâviye binası olmadığı belirtilmişti. Bk.: BOA, A.DVNS.AHK.ME.d, 1, 13.

** Bu belgede tarih diğerinden farklı olarak, H.Evail Receb 1164 – M.Mayıs/Haziran 1751 olarak verilmiştir.

*** H.18 Şaban 1178 – M.10 Şubat 1765 tarihinde, daha önce 1,5/24 hisseye sahip olan Es-Seyyid Ahmed veled-i Osman tevliyetin 1/6’sına (4/24) sahip olmuştur.

Tevliyet ve Zâviyedarlık	1/6 (4/24) hisse	es-Seyyid Ahmed veled-i Osman	H.18 Şaban 1178 – M.10 Şubat 1765	Hissesi padişah fermanı ile 1,5/24 den 4/24'e yükseltilmiş	VGM, İstanbul Müftülüğü - EVKF_MUFETTISLIGI-00185.00264, 44
Tevliyet ve Zâviyedarlık	1/6 (4/24) hisse + 1/9 hisse (2,6/24) = (6,6/24) hisse	es-Seyyid Abdulkadir bin es-Seyyid Hüseyin bin es-Seyyid Mehmed		es-Seyyid Ahmed veled-i Osman vefatı ile 1/6 (4/24) hisse ve; H.29 Rebiyülevvel 1182 – M.13 Ağustos 1768'de Amcaları es-Seyyid Mehmed ile es-Seyyid Ahmed'in üzerlerinde bulunan 1/3 (8/24) hissenin, bir (1) hissesinin yani 1/9'unun (2,6) verilmesi ile	VGM, İstanbul Müftülüğü - EVKF_MUFETTISLIGI-00185.00264, 44
Tevliyet ve Zâviyedarlık	2/24 hisse	Ahmed Halîfe bin Abdulkadir			VGM, İstanbul Müftülüğü - EVKF_MUFETTISLIGI-00194.00176, 47
Tevliyet ve Zâviyedarlık	4/24 hisse	es-Seyyid Osman Halife ibn-i Hüseyin			VGM, İstanbul Müftülüğü - EVKF_MUFETTISLIGI-00194.00176, 47
Tevliyet ve Zâviyedarlık	4/24 hisse	es-Seyyid Ömer Halife (evlad-ı vakıftan)	H.27 Şevval 1186 – M.21 Ocak 1773	es-Seyyid Osman Halife ibn-i Hüseyin'in hissesinin verilmesi	VGM, İstanbul Müftülüğü - EVKF_MUFETTISLIGI-00194.00176, 47
Tevliyet ve Zâviyedarlık	1/3 hisse	Seyyid Mehmed Halife ibn İbrahim			VGM, VGM.DEFTER-00353.00100, 59; VGM, İstanbul Müftülüğü - EVKF_MUFETTISLIGI-00194.00175, 47

Mütevellî ve Zâviyedar	1/3 hisse	Seyyid Osman Halife bin Hüseyin	H. 8 Zilkade 1188 – M.10 Ocak 1775	Seyyid Mehmed Halife ibn İbrahim'in ferağından	VGM, İstanbul Müftülüğü - EVKF_MUFETTISLIGI-00194.00175, 47; VGM, VGM.DEFTER-00353.00100, 59
Mütevellîlik ve Zâviyedarlık	3/24 hisse	Osman ve Ahmed			VGM, VGM.DEFTER-00353.00258, 145
Mütevellîlik ve Zâviyedarlık	3/24 hisse	Seyyid Ömer bin Feyzullâh		Osman ve Ahmed'in ferağından	VGM, VGM.DEFTER-00353.00258, 145
Mütevellîlik ve Zâviyedarlık	3/24 hisse	es-Seyyid Ömer bin Seyyid Ömer	H. 12 Muharrem 1191 – M.20 Şubat 1777.	Babası Seyyid Ömer bin Feyzullâh'ın vefatı	VGM, VGM.DEFTER-00353.00258, 145
Mütevellî ve Zâviyedar	3/24 Hisse	Evlad-ı Vâkıfdan Seyyid Mehmed bin Seyyid El-hâc İsmâîl			VGM, VGM.DEFTER-00378.00065, 133.
Mütevellî ve Zâviyedar	1,5/24 Hisse	Evlad-ı Vâkıfdan Seyyid Hüseyin veled-i Seyyid Osmân			VGM, VGM.DEFTER-00378.00065, 133.
Mütevellî ve Zâviyedar	4,5/24 Hisse	Evlad-ı Vâkıfdan Seyyid Hasan ve Seyyid Ali veledân-ı Seyyid Yahyâ			VGM, VGM.DEFTER-00378.00065, 133.
Mütevellî ve Zâviyedar	1,5/24 Hisse	Evlad-ı Vâkıfdan Seyyid Mustafâ birâder-i Seyyid Hasan ve Seyyid Mehmed			VGM, VGM.DEFTER-00378.00065, 133.
Mütevellî ve Zâviyedar	3/24 Hisse	Evlad-ı Vâkıfdan Seyyid Ömer veled-i Seyyid Ömer			VGM, VGM.DEFTER-00378.00065, 133.
Mütevellî ve Zâviyedar	3/24 Hisse	Evlad-ı Vâkıfdan Seyyid Ebû Bekir ve Seyyid Ahmed veledân-ı Seyyid Ahmed			VGM, VGM.DEFTER-00378.00065, 133.

Mütevellî ve Zâviyedar	16,5/24	Evlad-ı Vâkıfdan Seyyid Mehmed bin Seyyid El-hâc İsmâîl, Seyyid Hüseyin veled-i Seyyid Osmân, Seyyid Hasan ve Seyyid Ali veledân-ı Seyyid Yahyâ, Seyyid Mustafâ birâder-i Seyyid Hasan, Seyyid Ömer veled-i Seyyid Ömer, Seyyid Ebû Bekir ve Seyyid Ahmed veledân-ı Seyyid Ahmed Müştereken	H.21 Şevval 1212 – M.8 Nisan 1798	Seyyid Mehmed bin Seyyid El-hâc İsmail vefatı (Merhumun hissesi olan 3/24 hisse, diğer hissedarlara pay edilmiştir.)	VGM, VGM.DEFTER-00378.00065, 133.
Tevliyet ve Zâviyedarlık	3/24 Hisse	es-Seyyid Mehmed ve es-Seyyid Ebu Bekir			VGM, Osmanlı Arşivleri - EV.EVM-00063.00060
Tevliyet ve Zâviyedarlık	1,5/24 Hisse	Seyyid Ahmed ve Seyyid Ömer	H.5 Şevval 1214 – M.2 Mart 1800	Babaları Seyyid Ebu Bekir'in vefatı	VGM, Osmanlı Arşivleri - EV.EVM-00063.00060
Tevliyet ve Zâviyedarlık	0,75/24 Hisse	Seyyid Ömer	H.4 Cemaziyelahir 1223 – M.28 Temmuz 1808	Beratın Yenilenmesi	VGM, Osmanlı Arşivleri - EV.EVM-00063.00060
Tevliyet	2 ve ¼ (2,25) hisse	Halil, Ahmed ve Hüseyin efendiler	H.4 Safer 1233 – M.14 Aralık 1817		VGM, Osmanlı Arşivleri - EV.MKT.CHT - 00580.00145
Tevliyet	7,5/24 hisse	Seyyid Hüseyin ve Seyyid Mustafa			VGM, Osmanlı Arşivleri - EV.MKT-02085.00013
Tevliyet	4/24 hissenin 1/3'ü	Halil, Ahmed ve Hüseyin	H.14 Rebiyülevvel 1233 – M.22 Ocak 1818		VGM, Osmanlı Arşivleri - EV.MKT-02085.00013
Tevliyet ve Zâviyedarlık		Seyyid Mehmed, Seyyid el-Hac Hüseyin, Seyyid Mustafa bin Seyyid Ahmed,* Seyyid İbrahim ibn Seyyid Mustafa, Seyyid Osman ibn Seyyid Ömer	H.29 Cemaziyelevvel 1233 – M.6 Nisan 1818	Yenileme	BOA, C.EV., 358/18198

* Seyyid Mustafa bin Seyyid Ahmed, başka bir kaynakta "Seyyid Mustafa bin Seyyid Mehmed" olarak verilmiştir. Bk.: BOA, A.DVNS.AHK.ME.d, 3, 119/35-36.

Mütevellî ve Zâviyedar	2 Hisse ve 1/4 (2,25 hisse)	Seyyid veledi?,es-Seyyid Osman Veledan-ı Seyyid Ali	H.4 Zilkade 1234 – M.25 Ağustos 1819		VGM, Osmanlı Arşivleri - EV.MH-00154.00003
Mütevellî ve Zâviyedar		Seyyid Hüseyin, Seyyid Osman, Seyyid Ali, Seyyid Mustafa Evlad-ı Seyyid Hüseyin	6 Safer 1246 – M.27 Temmuz 1830		VGM, Osmanlı Arşivleri - EV.MH-00154.00003
Tevliyet ve Zâviyedarlık	1,5/24 Hisse	Seyyid Mustafa			VGM, Osmanlı Arşivleri - EV.HMH_BELGE-00036.00063.
Tevliyet ve Zâviyedarlık	1,5/24 Hisse	Seyyid Abdulkadir	H.21 Zilkade 1247 – M.22 Nisan 1832	Babası Seyyid Mustafa'nın Vefatı	VGM, Osmanlı Arşivleri - EV.HMH_BELGE-00036.00063; VGM, Osmanlı Arşivleri - EV.MKT-02085.00013.
Mütevellî ve Zâviyedar	2 Hisse ve 1/4 (2,25 hisse)	Seyyid veledi?,es-Seyyid Osman Veledan-ı Seyyid Ali	H.Zilhicce 1247 – M.Mayıs 1832		VGM, Osmanlı Arşivleri - EV.MH-00154.00003
Tevliyet ve Zâviyedarlık	2,25/24 Hisse	es-Seyyid Mehmed, es-Seyyid Osman, es-Seyyid Ahmed veledanı Seyyid Ali (Müşterek)			VGM, Osmanlı Arşivleri - EV.HMH_BELGE-00036.00064
Tevliyet ve Zâviyedarlık	2,25/24 Hisse	es-Seyyid Mehmed ve es-Seyyid Ahmed (veledanı Seyyid Ali) ortak olarak	H. 21 Zilkade 1247 – M.22 Nisan 1832[*]	Seyyid Osman'ın çocuksuz olarak vefat etmesi ve hissesinin ortaklarına devredilmesi	VGM, Osmanlı Arşivleri - EV.HMH_BELGE-00036.00064
Mütevellî		Seyyid Mehmed ve es-Seyyid el hac Hüseyin	H.Evasıt-ı Safer 1250 – M.Haziran 1834 ortaları		BOA, A.DVNS.AHK.ME.d,, 5, 4-6.
Mütevellî ve Zâviyedar	2 Hisse ve 1/4 (2,25 hisse)	Seyyid veledi?,es-Seyyid Osman Veledan-ı Seyyid Ali	H. 19 Zilhicce 1255 – M.23 Şubat 1840		VGM, Osmanlı Arşivleri - EV.MH-00154.00003

[*] Başka bir belgede tarih Seyyid Ahmed ve Seyyid Mehmed'in hisseleri 4/24 hissenin 1/3'ü olarak verilmiştir. Ayrıca tevcih tarihi H.24 Zilkade 1247 - M.25 Nisan 1832 olarak kaydedilmiştir. Bk.: VGM, Osmanlı Arşivleri - EV.MKT - 02085.00013.

Mütevellî ve Zâviyedar	2 Hisse ve 1/4 (2,25 hisse)	Halil, Ahmed?, Hüseyin Evlad-ı Seyyid Hasan	H. 19 Zilhicce 1255 – M.23 Şubat 1840		VGM, Osmanlı Arşivleri - EV.MH-00154.00003
Mütevellîlik		Seyyid Mehmed, Seyyid Fazlullah ve Seyyid Hasan	H.29 Zilhicce 1255 – M.4 Mart 1840	Seyyid Hüseyin Tirmizî Evlatları Soyundan gelen Cedlerinden Berat ile İntikal	BOA, C.EV.,43/2128
Tevliyet ve Zâviyedarlık	0,75/24 Hisse	Seyyid Ömer	H.16 Rebiyülevvel 1257 – M.8 Mayıs 1841	Beratın Yenilenmesi	VGM, Osmanlı Arşivleri - EV.EVM-00063.00060
Tevliyet Ve Zâviyedarlık		Seyyid Ali Halife			VGM, İstanbul Müftülüğü - EVKF_MUFETTISLIGI-00522.00183, 20
Tevliyet Ve Zâviyedarlık		Kardeşler ve ortaklar Seyyid Hüseyin, Seyyid Osman, Seyyid Mustafa ve Seyyid Ahmed bin Bekir	H.16 Safer 1264 – M.23 Ocak 1848	Seyyid Ali Halife'nin vefatı	VGM, İstanbul Müftülüğü - EVKF_MUFETTISLIGI-00522.00183, 20
Tevliyet Ve Zâviyedarlık	3/24	Seyyid Mehmed, Seyyid Hüseyin ve Seyyid Mustafa	H.10 Rebiyülevvel 1264 – M.15 Şubat 1848	"Babaları Seyyid Ahmed bin Bekir'in vefatı"[417]	VGM, Osmanlı Arşivleri - EV.MKT-02085.00013
Mütevellîlik ve Zâviyedarlık	24 Hisse İtibariyle	Seyyid Hüseyin Tirmizî Evlatları	1839-1853/1854		BOA, İ.MVL. 377/16533, 2; BOA, MVL. 354/19
Tevliyet	1,5/24 hisse	Seyyid Ahmed	H.22 Recep 1270 – M.20 Nisan 1854		VGM, Osmanlı Arşivleri - EV.MKT-02085.00013
Mütevellî ve Zâviyedar	7533 Kuruş (İki senelik)	Seyyid Halil, İbrahim ve Ahmed	R.1271-M.1855/1856 ve R.1272-M.1856/1857		VGM, Osmanlı Arşivleri - EV.MH-00780.00109.
Mütevellîlik ve Zâviyedar	24 Hisse (24/40) İtibariyle	Seyyid Hüseyin Tirmizî Evlatları	26 Ağustos 1857	Yenileme	BOA, İ.MVL. 377/16533, 4

417 VGM, İstanbul Müftülüğü - EVKF_MUFETTISLIGI- 00522.00183, 20.

Tevliyet	3/24	Hacı Ömer, Numan ve Osman	H.20 Cemaziyelevvel 1275 – M.26 Aralık 1858		VGM, Osmanlı Arşivleri - EV.MKT-02085.00013
Müderrislik ve Tevliyet	Yıllık 858 Kuruş	Maraşlı Mehmed Vehbi Efendi	R.1275-M.1859/1860		VGM, Osmanlı Arşivleri - EV.MH-01295.00023; VGM, Osmanlı Arşivleri - EV.MH-01295.00024
Mütevellî	3000 kuruş (İki yıllık)	Ali ve Mehmed efendiler	R.1275-M.1859/1860 - R.1276-M.1860/1861		VGM, Osmanlı Arşivleri - EV.MH-00780.00094
Mütevellî Vekili		Ashabü'l-Kehf Medresesi müderrisi es-Seyyid Ali ve es-Seyyid Mehmed	R.01 Mart 1270-M.13 Mart 1854 – R.28 Şubat 1273-M.12 Mart 1858		BOA, EV.d., 15721/53, 55; VGM, Osmanlı Arşivleri - EV.MKT-00338.00094
Mütevellî		Ashabü'l-Kehf Medresesi müderrisi Mehmed Vehbi Efendi	R.1279 – M.1863-1864		VGM, Osmanlı Arşivleri - EV.MH-01477.00248
Mütevellî		Ashabü'l-Kehf Medresesi müderrisi Mehmed Vehbi Efendi	R.1280 – M.1864-1865		VGM, Osmanlı Arşivleri - EV.MH-01477.00250
Mütevellî	Yıllık Mehmed Vehbi Efendi 1/2 hisse için 554 kuruş. (Barsama Köyü'nde Köy Yeri'nden ve Ağırnas Köyü'nde Barsama Mezrası'ndan aldığı hisse)[418]	Ashabü'l-Kehf Medresesi müderrisi Mehmed Vehbi Efendi	R.1281 – M.1865/1866		VGM, Osmanlı Arşivleri - EV.MH-01477.00252

[418] VGM, Osmanlı Arşivleri - EV.MH - 01477.00252

Mütevellî	24/40 hisse	Hacı İsmail ve Hacı Hüseyin Ağa.	Beratları H.19 Cemaziyelahir 1258 – M.28 Temmuz 1842'de verilmiştir. R.1283-1286 – M.1867/68-1870/71		Doğan ve Alparslan, 93-94; BOA, EV.d., 21410, 12.

1.5. Ashabü'l-Kehf Vakfı'nın Diğer Görevlileri

Külliyenin yukarıda bahsedilenlerden başka görevlileri de bulunmaktaydı. Bunlar Duâgû (Duacı) ve Cüzhanlık (Cüz okuyan) görevleriydi. Bu görevlerii üstlenenler, külliyede duacılık ve cüz okuyuculuğu vazifelerini yürütmekteydi. Bu görevlerle ilgili bilgilere Osmanlı Devleti Dönemi'nde rastlanmaktadır.

Osmanlı Devleti Dönemi

Maraş Hurufat Defteri'nde M.Aralık/Ocak 1697/1698 - Temmuz/Ağustos 1828 tarihleri arasında Ashabü'l-Kehf Vakfı'nda Cüzhan ve Duâgû'luk görevini yürütenler hakkında bilgiler bulunmaktadır. Bu deftere göre, Elbistan'da Ashabü'l-Kehf Vakfı'ndan Cüzhan Mustafa vefat etmiştir. Merhumun oğlu Muhammed H.Cemaziyelsani 1109 – M.Aralık/Ocak 1697/1698 tarihinde babasının yerine atanmıştır.[419]

1706 tarihinde Ashabü'l-Kehf Duâgû'larından günlüğü beş (5) akçeye mutasarrıf olan Pir Veli'nin vefat ettiği anlaşılmaktadır. Boş kalan göreve H.Zilhicce 1117 – M.Mart/Nisan 1706 tarihinde merhumun oğlu Hacı Mehmed tayin edilmiştir.[420]

1711 tarihinde Ashabü'l-Kehf evkafından on akçe ile Duâgû olarak görev yapan Seyyid Abdulkerim vefat etmiştir. Boş kalan göreve H.Ramazan 1123 – M.Ekim/Kasım 1711 tarihinde merhumun oğlu Seyyid Abdullatif tayin edilmiştir.[421]

Ashabü'l-Kehf evkafında Duâgû olan Ahmed, farklı beratlar ile kendisine verilmiş olan ve günlüğü altı akçe ve günlüğü on akçe ile görevini yapmaktaydı. 1715 tarihinde Duâgû Ahmed vefat etmiştir. Boş kalan ve Maraş'da Ashabü'l-Kehf evkafı

[419] VGM, VGM.DEFTER - 1140, 135.
[420] VGM, VGM.DEFTER - 1157.
[421] VGM, VGM.DEFTER - 1157, 60.

gelir fazlasından günlüğü altı akçelik göreve, Mart/Nisan 1715 tarihinde Molla Veli ve Molla İsmail tayin edilmiştir. Ahmed'in vefatı ile Elbistan'da Ashabü'l-Kehf evkafından on akçelik göreve ise, H.01 Rebiyülevvel 1127 – M.7 Mart 1715 tarihinde oğulları Yusuf ve Mehmed nâib arzıyla görevlendirilmiştir. Ayrıca aynı tarihte, Elbistan'da Ashabü'l-Kehf vakfından günlüğü beş akçe ile Duâgû olan ve görev beratlarını kaybeden Mehmed ve Osman'ın görev beratları yenilenmiştir.[422]

1719'da Elbistan'da Ashabü'l-Kehf evkafı gelir fazlasından günlüğü on akçe ile Duâgû olan Hacı Ali'nin vefat ettiği belirtilmiştir. Boş kalan vazifeye H.01 Safer 1132 – M.14 Aralık 1719 tarihinde merhumun oğlu Mehmed atanmıştır.[423]

Maraş Ashabü'l-Kehf-i Şerif evkafında, günlüğü bir akçe ile evkafın mütevellîsi yardımıyla Duâgû olan Mustafa 1720 tarihinde vefat etmiştir. Boş kalan vazifeye, H.Şevval 1132 – M.Ağustos/Eylül 1720 tarihinde Seyyid Şeyh Mehmed tayin edilmiştir.[424] Çok geçmeden Duâgû Seyyid Şeyh Mehmed'inde vefat etttiği anlaşılmaktadır. Merhumdan boşalan göreve, H.1 Zilkade 1132 – M.4 Eylül 1720 tarihinde oğulları Ali ve Hacı İsmail görevlendirilmiştir.[425]

1744 yılında Ashabü'l-Kehf vakfından yevmi on (10) akçe ile Cüzhanlık görevini yürüten Derviş Mehmed'in vefat ettiği kaydedilmiştir. Merhumdan boşalan göreve Mart-Nisan 1744 tarihinde Ahmed tayin edilmiştir.[426]

XIX. yüzyıla gelindiğinde ise Elbistan'da Ashabü'l-Kehf-i Şerif evkafında Duâgû ve Cüzhân olarak görev yapanların vefat ettiği ve yerlerine Kadı Seyyid Şeyh Hacı Hamid arzıyla yeni görevlendirmeler yapıldığı belirtilmektedir. Bu manada evkafta günlüğü on (10) akçe vazifeye Duâgû mutasarrıflar olan Yusuf ve Mehmed, günlüğü altı (6) akçe vazifeye Duâgû mutasarrıflar olan Veli ve İsmail, günlüğü on (10) akçe ile Cüzhân olan Ahmed, günlüğü beş (5) akçe vazifeye Duâgû mutasarrıflar olan Mehmed ve İsmail'in vefat ettiği bildirilmiştir. Vefatlardan dolayı boş kalan bu görevlere Mart-Nisan 1806 tarihinde Kadı Seyyid Şeyh Hacı Hamid arzıyla Ömer

422 VGM, VGM.DEFTER - 1157, 67.
423 VGM, VGM.DEFTER - 1069, 172.
424 VGM, VGM.DEFTER - 1157, 78.
425 VGM, VGM.DEFTER - 1157, 78.
426 VGM, VGM.DEFTER - 1148, 65.

bin Mustafa atanmıştır.[427] Ömer bin Mustafa'nın daha önce yedi kişinin yürüttüğü Duâgû'luk görevini tek başına üstlenerek yürüttüğü anlaşılmaktadır.

Ömer bin Mustafa, Ashabü'l-Kehf evkafı vazifeye farklı beratlar ile Duâgû olarak görevini sürdürürken merhumun arkadaşlarından İsmail adlı şahıs, haksızlık edip bir yolunu bularak, Mayıs/Haziran 1816 tarihinde, "Ömer bin Mustafa'nın oğluyum" diyerek görevi haksızlıkla elde etmiştir. Ömer bin Mustafa yaşamaktadır ve kaldı ki Ömer bin Mustafa 1818 Martı'nın sonlarında vefat etmiştir. Boş kalan göreve normal şartlarda merhumun oğlu Mustafa'nın atanması gerekmektedir. Konu, Maraş Nâibi Seyyid Hasan Fehim Efendi tarafından Merkez'e bildirilmiştir. Görevi haksız devralan İsmail'in, Ömer bin Mustafa'nın oğlu olmadığı ve kendisine verilen beratın iptal edilerek, görevin merhumun oğlu Mustafa'ya bırakılması istenmiştir. Ayrıca Seyyid Şeyh Mehmed bin Abdüsselam ve Seyyid Mehmed bin Seyyid Hasan nam kimseler durumu fark ederek ihbar etmişlerdir. Yapılan muhakeme neticesi Duâgû'luk görevi, Anadolu Kazaskeri Mevlânâ Yahya Hafidi Pirizade Efendi[*]'nin bildirmesiyle, H.Muharrem 1234 – M.Ekim/Kasım 1818? tarihinde İsmail'den alınarak Mustafa'ya verilmiştir.[428]

Evkafda Duâgû'luk görevini yerine getiren Mustafa bin Ömer, Temmuz/Ağustos 1828 tarihinde vefat ettiği görülmektedir. Kendisinden boş kalan görevi devralacak çocuğu olmadığından, boş kalan göreve es-Seyyid Ahmed arzıyla Hüseyin bin Süleyman bin Müftizade tayin edilmiştir.[429]

Tablo 1.8. Ashabü'l-Kehf Vakfı Görevlileri

Görev	**Ücret**	**Görevli**	**Atanma Tarihi / Hizmette Bulunduğu Yıl**	**Atama Nedeni**	**Belge**
Cüzhan		Mustafa			VGM, VGM.DEFTER- 1140, 135
Cüzhan		Muhammed	H.Cemaziyelsani 1109 – M.Aralık/Ocak1697/1698	Babası Mustafa'nın vefatı	VGM, VGM.DEFTER- 1140, 135

[427] VGM, VGM.DEFTER - 561, 74.

[*] Anadolu Kazaskeri Mevlana Yahya Hafidi Pirizade Efendi. Bk.: İsmail Erünsal, Nuruosrnaniye Kütüphanesinde Bulunan Bazı Kazasker Ruznamçeleri, **İslam Medeniyeti Mecmuası**, Cilt IV, Sayı 3, İslam Medeniyeti Vakfı, Haziran 1980, 31.

[428] VGM, VGM.DEFTER - 569, 65.

[429] VGM, VGM.DEFTER - 563, 41.

Duâgû	5 Akçe	Pir Veli			VGM, VGM.DEF TER- 1157, 54
Duâgû	5 Akçe	Hacı Mehmed	H. Zilhicce 1117 – M.Mart/Nisan 1706	Babası Pir Veli'nin vefatı	VGM, VGM.DEF TER- 1157, 54
Duâgû	10 Akçe	Seyyid Abdulkerim			VGM, VGM.DEF TER- 1157, 60
Duâgû	10 Akçe	Seyyid Abdullatif	H. Ramazan 1123 – M.Ekim/Kasım 1711	Babası Seyyid Abdulkerim'in vefatı	VGM, VGM.DEF TER- 1157, 60
Görev belirtilmemiş	5 Akçe	Abdullah			VGM, VGM.DEF TER- 1069, 171
Görev belirtilmemiş	5 Akçe	Ömer	H. 1 Zilkade? 1123 – M.11 Aralık 1711	Babası Abdullah'ın vefatı	VGM, VGM.DEF TER- 1069, 171
Duâgû	Başka beratlar ile 6 Akçe; 10 Akçe	Ahmed			VGM, VGM.DEF TER- 1157, 67
Duâgû	6 Akçe	Molla Veli ve Molla İsmail	H.1 Rebiyülevvel 1127 – M.7 Mart 1715	Ahmed'in vefatı	VGM, VGM.DEF TER- 1157, 67
Duâgû	10 Akçe	Yusuf ve Mehmed	H.1 Rebiyülevvel 1127 – M.7 Mart 1715	Babaları Ahmed'in vefatı	VGM, VGM.DEF TER- 1157, 67
Duâgû	5 Akçe	Mehmed ve Osman	H.1 Rebiyülevvel 1127 – M.7 Mart 1715	Beratın zayiinden dolayı beratın yenilenmesi	VGM, VGM.DEF TER- 1157, 67
Duâgû	10 Akçe	Hacı Ali			VGM, VGM.DEF TER- 1069, 172
Duâgû	10 Akçe	Mehmed	H.01 Safer 1132 – M.14 Aralık 1719	Babası Hacı Ali'nin vefatı	VGM, VGM.DEF TER- 1069, 172
Duâgû	1 Akçe	Mustafa			VGM, VGM.DEF TER- 1157, 78
Duâgû	1 Akçe	Seyyid Şeyh Mehmed	H. Şevval 1132 – M.Ağustos/ Eylül 1720	Mustafa'nın vefatı	VGM, VGM.DEF TER- 1157, 78
Duâgû	1 Akçe	Ali ve Hacı İsmail	H.1 Zilkade 1132 – M.4 Eylül 1720	Babaları Mehmed'in vefatı	VGM, VGM.DEF TER- 1157, 78
Cüzhan	10 Akçe	Derviş Mehmed			VGM, VGM.DEF TER- 1148, 65.

Cüzhan	10 Akçe	Ahmed	Mart-Nisan 1744	Derviş Mehmed'in vefatı	VGM, VGM.DEFTER- 1148, 65.
Duâgû	10 Akçe	Yusuf ve Mehmed			VGM, VGM.DEFTER- 561 - 74
Duâgû	6 Akçe	Veli ve İsmail			VGM, VGM.DEFTER- 561 - 74
Cüzhan	10 Akçe	Ahmed			VGM, VGM.DEFTER- 561 - 74
Duâgû	5 Akçe	Mehmed ve İsmail			VGM, VGM.DEFTER- 561 - 74
Duâgû	10 Akçe	Ömer bin Mustafa	H.Muharrem 1221 – M.Mart-Nisan 1806	Yusuf ve Mehmed'in vefatı	VGM, VGM.DEFTER- 561 - 74
Duâgû	6 Akçe	Ömer bin Mustafa	H.Muharrem 1221 – Mart-Nisan 1806	Veli ve İsmail'in vefatı	VGM, VGM.DEFTER- 561 - 74
Cüzhan	10 Akçe	Ömer bin Mustafa	H.Muharrem 1221 – Mart-Nisan 1806	Ahmed'in vefatı	VGM, VGM.DEFTER- 561 - 74
Duâgû	5 Akçe	Ömer bin Mustafa	H.Muharrem 1221 – Mart-Nisan 1806	Mehmed ve İsmail'in vefatı	VGM, VGM.DEFTER- 561 - 74
Duâgû	Farklı beratlar ile 10 Akçe; 6 Akçe; 5 Akçe	İsmail	H.Recep 1231 – M.Mayıs/Haziran 1816	Haksız olarak	VGM, VGM.DEFTER- 569 63; VGM, VGM.DEFTER- 569, 65
Duâgû	Farklı beratlar ile 10 Akçe; 6 Akçe; 5 Akçe	Mustafa bin Ömer	H.Muharrem 1234 – M.Ekim/Kasım 1818?	Babası Ömer bin Mustafa'nın Mart 1818 tarihinde vefatı	VGM, VGM.DEFTER- 569, 65
Duâgû	Farklı beratlar ile 10 Akçe; 6 Akçe; 5 Akçe	Hüseyin bin Süleyman bin Müftizade	H.Muharrem 1244 – M.Temmuz/Ağustos 1828	Mustafa bin Ömer'in çocuksuz olarak vefatı	VGM, VGM.DEFTER- 563, 41

1.6. Afşin Ashabü'l-Kehf Külliyesi'nin Geçirdiği Bakım Ve Onarımlar

Ashabü'l-Kehf Külliyesi'nin günümüze gelinceye kadar zaman zaman tamirden geçirildiği anlaşılmaktadır. Tespit edilebildiği kadarıyla Külliyenin câmi kısmının ilk tamiri H.739 – M.1338/1339 tarihinde yapılmıştır. Bu tarihte diğer kısımlarında tamir edildiği tahmin edilmektedir.[430] Temmuz/Ağustos 1500 tarihinde Dulkadir

[430] Yaşar Baş, Rahmi Tekin, **Maraş Vakıfları (Dulkadirli ve Osmanlı Dönemi)**, Konya: Konya-Ereğli Oğuz Dulkadiroğlu Bektik Kültürünü Yaşatma Derneği, 2007, 183.

Beyi Alaüddevle Bozkurt Bey, Babası Süleyman bin Nasıreddin (1442-1454) tarafından Ashabü'l-Kehf'de yaptırılan buk'ayı büyük bir tamirden geçirmiştir.[431] Caminin önüne sonradan eklenen Paşa Çardağı'nın duvarında, önceden Alaüddevle Bey'in hanımı Şems Hatun adına H.905 – M.1499-1500 tarihli bir kitabe bulunmaktaydı.[432] Bu kitabe sonradan çardağın yıkılması sonucu kırılmıştır. Ayrıca H.937 – M.1530-1531 tarihli başka bir kitabe daha bulunduğu ve bu kitabenin inşa kitabesi olduğu belirtilmiştir.[433] Paşa Çardağı'nın inşası sırasında diğer bölümlerin de tamir edildiği tahmin edilmektedir.[434] Paşa Çardağı 1947 ve 1959 yıllarında harabe durumdayken, 1969-1970 tarihlerinde Vakıflar Genel Müdürlüğü tarafından tamir edilmiştir.[435]

Tahsin Özgüç, 1947 yılında, Elbistan yanındaki Karahöyük hafriyatına devam ederken, Afşin Ashabü'l-Kehf'i de inceleme imkânı bulmuştu. 1956 yılında Tahsin Özgüç ve Mahmut Akok adlı arkeologlar, bazı ölçüleri yerinde kontrol etmek ve âbideleri bir daha görmek üzere tekrar ziyaret etmişlerdir. Bu ziyarette, kervansarayın harap durumda olduğunu, Ribat'ın da üstünün yıkıldığını, her an, önündeki derin vadiye doğru uçmak tehlikesinin bulunduğunu ve câminin ise ibadete açık olduğunu belirtmişlerdir.[436]

Afşin Ashabü'l-Kehf Külliyesi'nin H.1320 – M.1902/1903[437], H.1328 – M.1910/1911, 1947,[438] 1960, 1964, 1980, 1989 ve 1999 tarihlerinde onarımdan geçirildiği belirtilmiştir.[439] Son olarak da Vakıflar Genel Müdürlüğü tarafından 2008 yılında onarımdan geçirilmiştir. Bu onarımda külliyedeki tüm yapıların duvarları onarılmış, aşınan taşları değiştirilmiş ve çevre düzenlemesi yapılmıştır.[440]

---

431 VGM, VK.d., 590, 107/98.
432 Baş ve Tekin, 183.
433 Özkarcı, Cilt II, 695.
434 Baş ve Tekin, 183.
435 Özkarcı, Cilt II, 695.
436 Tahsin Özgüç, Mahmut Akok, Afşin Yakınındaki Eshab-ı Kehf Külliyesi, **Yıllık Araştırmalar Dergisi II**, Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi, 1958, 77.
437 Özkarcı, Cilt II, 657; Baş ve Tekin, 183.
438 Baş ve Tekin, 183.
439 Özkarcı, Cilt II, 657.
440 Çetin ve Kaymaz, 1180.

1.6.1. Mustafa Sıtkı Efendi'nin Tamirat Faaliyetleri

XIX. Yüzyılın ortalarında Ashabü'l-Kehf Külliyesi'nin tamirden geçirilmesi ihtiyacının doğduğu kaydedilmiştir. Bu amaçla vakfın Hüseyin Tirmizî evlatlarından olan müteveli ve zâviyedarlarından Mustafa Sıtkı Efendi'nin, tamir izni ve gideri için İstanbul'a gittiğini öğreniyoruz. Aşağıda kaydedilen ve belgelerden anlaşıldığı kadarıyla, Mustafa Sıtkı Efendi ve arkadaşı Abdulkadir efendilerin bu amaçla bir süre İstanbul'da ikamet etmek zorunda kaldıkları anlaşılmaktadır.[441]

Vakfın tamiri için İstanbul'da bulunan ve gereken yazışmalar devam ederken Mustafa Sıdkı ve Abdulkadir efendilerin misafirlik süreleri bitmiştir. İşlerini bitirebilmeleri ve yazışmaları takip edebilmeleri için misafirlik sürelerinin bir ay uzatılmasını talep etmişlerdir. İstekleri, 17 Cemaziyelahir 1274 – M.2 Şubat 1858,[442] H.7 Zilkade 1274 – M.19 Haziran 1858,[443] H.7 Zilhicce 1274 – M. 19 Temmuz 1858[444] ve 20 Muharrem 1275 – M.30 Ağustos 1858 olmak üzere birçok kez uzatılmıştır.[445]

Fakat bu geçen sürede de kendilerine herhangi bir yazı ulaşmamış fakat misafirlik süreleri de tekrar sona ermiştir. Ashabü'l-Kehf türbesini tamiri için yapılan yazışmalar bitmediğinden Ashabü'l-Kehf Türbedarı Mustafa Sıdkı Efendi, kendisi ve arkadaşının misafirlik süresinin iki ay daha uzatılmasını talep etmiştir. Mustafa Sıdkı Efendi'nin talebi 21 Eylül 1858'de Meclis-i Vâlâ[*]'da uygun görülmüş[446] ve H.20 Safer 1275 – M.29 Eylül 1858'de gerekenin yapılması için Maliye Nazırı'na yazı yazılmıştır.[447]

---

441 BOA, MVL, 812/41; BOA, MVL, 813/63.
442 BOA, A.MKT.NZD, 261/15.
443 BOA, MVL, 808/57, 1.
444 BOA, A.MKT.NZD, 261/15, 1.
445 BOA, MVL, 812/41.
* Meclis-i Vâlâ-yı Ahkam-ı Adliye: II. Mahmud'un kurduğu, reformları planlayıp icrasını denetleyen yüksek yasama ve yargı organıdır. 24 Mart 1838'de kurulmuştur. Meclisin görevi, yapılması düşünülen ve reformların gerçekleştirilmesi amacıyla kanun ve nizamları hazırlamak ve Dar-ı Şura-yı Babıali, Dar-ı Şura-yı Askeri'nin tanzim ettiği mazbatalara son şeklini vermekti. Ayrıca çıkardığı kanun ve nizamnamelerin uygulanıp uygulanmadığını denetlemekti. 21 Nisan 1857'de yapılan bir düzenlemeyle Meclis-i Vâlâ, Mülkiye, Maliye ve Evkaf, Askeriye, Hariciye ve Deavi olmak üzere beş cemiyete ayrılmıştı. Yapılan bir düzenlemeyle meclisin her türlü arzuhali kabul etmesine izin verilmiştir. Bk.: Ali Akyıldız, Meclis-i Vâlâ-yı Ahkâm-ı Adliyye, **DİA**, Cilt 28, İstanbul: TDV, 2003, ss.250-251
446 BOA, MVL, 813/63.
447 BOA, A.MKT.MVL, 101/67.

Misafirlik süreleri iki ay daha uzatılan Mustafa Sıdkı Efendi ve arkadaşı, beraber misafirhanede kalmaya devam etmişlerdir. Fakat misafirlik süreleri azalmasına rağmen kendilerine hâlâ bir cevap ulaşmamıştır. Türbenin tamiri için işlemde olan evrak Maliye Meclisi'nde beklemektedir. Bu yüzden 16 Rebiyülevvel 1275 – M.24 Ekim 1858 tarihinde misafirlik sürelerinin iki ay daha uzatılmasını talep etmek zorunda kalmışlardır.[448] Durumları bilinen Mustafa Sıdkı Efendi ve arkadaşının misafirlik süreleri H.24 Rebiyülevvel 1275 – M.1 Kasım 1858'de yeniden iki ay daha uzatılmıştır.[449]

Misafirlik süreleri bir kez daha iki ay uzatılan Mustafa Sıdkı Efendi, Ashabü'l Kehf'in tamiri için yazışmaları takip ederken, H.19 Recep 1275 – M.26 Kasım 1858'de tarihinde, kendisine Bursa veya Edirne Ruus'u* verilmesi için Şeyhülislâm tarafına bir talepte bulunduğu anlaşılmaktadır.[450] Efsus Kazası hanedanından ve Ashabü'l-Kehf zâviyedarlarından olan Mustafa Sıdkı Efendi'nin Bursa veya Edirne müderrisliğine tayin edilmesi istenmektedir.[451]

Yaz bitmiş fakat Ashabü'l-Kehf mütevellî ve zâviyedarlarından olan Mustafa Sıdkı Efendi'nin İstanbul'da işi henüz bitmemiştir. Kendisi ve arkadaşı İstanbul'da misafirhane müdürü Mehmed Bey'in hanesinde kalmaya devam etmekteydi. Meclis-i Muhasebe-i Maliye tarafından Efsus'dan istenen yazının cevabı, mesafenin uzun olmasından dolayı hızlı gelememişti. Bu yüzden kendisinin bu kış dahi İstanbul'da kalmak ihtimali belirmişti. Bunun yanında misafirlik süresi de sona ermişti. İstanbul'da kalacak bir yeri ve kimsesi de olmadığından H.29 Rebiülahir 1275 – M.6 Aralık 1858 tarihinde, misafirlik süresinin uzatılmasını talep etmek zorunda kalmıştır.[452] Talep incelenmiş ve türbe tamirine ilişkin yazışma devam ettiğinden, Mustafa Sıdkı Efendi ve arkadaşının misafirlik süresi H.6 Cemaziyelevvel 1275 –

---

[448] BOA, A.MKT.NZD, 144/73, 1.
[449] BOA, A.MKT.NZD, 144/73, 2.
* Ruus: Osmanlı bürokrasisinde tayin işleriyle uğraşan kalemin adıdır. Medrese tahsilini tamamlayıp mülazim olanlardan yedi senelik mülazemet süresinden sonra girdikleri ruus imtihanını başaranlar ruus alırlardı. Bunlar ibtida-i haric medreselerine tayin edildikleri için ruuslarına İbtida-i Haric Ruusu deniyordu. Bk.: Recep Ahıskalı, Ruus, DİA, Cilt 35, İstanbul: TDV, 2008, 272-273.
[450] BOA, A.MKT.NZD, 270/2.
[451] BOA, A.MKT.NZD, 274/63.
[452] BOA, A.MKT.NZD, 271/2.

M.12 Aralık 1858 tarihinde 2 ay daha uzatılmıştır. Meclis-i Vâlâ tarafından uygun görülen sürenin uzatılması Maliye Nezâreti'ne bildirilmiştir.[453]

Böylece iki ay daha İstanbul'da Mehmed Bey'in misafirhanesinde ikamet etmek zorunda kalan Mustafa Sıdkı Efendi ve arkadaşı, bu süre içerisinde yazışmanın cevabını beklemiştir. Fakat Maraş'a gönderilen Emirname'nin cevabı olan tutanak henüz gelmemiştir. Bu arada kendilerinin İstanbul'daki misafirlik süresi de sonra ermiştir. Mustafa Sıdkı Efendi, H.9 Receb 1275 – M.12 Şubat 1859'da mevsim kış olduğundan misafirlik süresinin tekrar uzatılmasını istemiştir. İsteği H.26 Receb 1275 – M.1 Mart 1859'da kabul edilerek, misafirlik süresinin iki ay daha uzatılması uygun görülmüştür.[454] Fakat bu süre zarfında da görevlilerin işlerinin bitmediği anlaşılmaktadır. Evrak takibi devam eden Mustafa Sıdkı Efendi ve Arkadaşı Abdulkadir efendilerin misafirlik süresi bitince, misafirliğin uzatılması için H.16 Şevval 1275 – M.19 Mayıs 1859'da yeni bir talepte bulunmuştur.[455] Talepleri uygun görülerek, misafirlikleri H.27 Şevval 1275 – M.30 Mayıs 1859'da yeniden bir ay daha uzatılmıştır.[456]

Mustafa Sıdkı Efendi'nin, İstanbul'daki işlerinin bir hayli uzadığı anlaşılmaktadır. Külliyenin tamiri için gereken izin bir türlü çıkarılamamıştır. İşlemlerin gecikmesinde Külliyenin yerinin merkeze uzaklığı, kış şartları ve istenen talebin teyidi için cevabî yazının gecikmesi gösterilebilir. İşlemler gecikmesine rağmen devlet, görevlilerin İstanbul'daki konaklama ihtiyaçlarını karşılamıştır.

[453] BOA, A.MKT.NZD, 271/69.
[454] BOA, MVL, 820/32, 1-2.
[455] Başbakanlık Osmanlı Arşivi (BOA), **Sadaret Mektubi Mühimme Kalemi (A.MKT.MHM)**, 157/37, 1.
[456] BOA, A.MKT.MHM, 157/37, 2.

İKİNCİ BÖLÜM
AFŞİN ASHABÜ'L-KEHF VAKFI'NIN KURULMASI

Ashabü'l-Kehf'e Romalılar ve Müslüman Araplar Dönemi'nde gelir kaydedilip kaydedilmediği konusunda bilgi sahibi değiliz. Lakin Selçuklu Devleti ve Dulkadir Beyliği hâkimiyetleri döneminde gelir kaydedildiği bilinmektedir. Bu dönemlerde kaydedilen gelirler, bölgeye sonradan hâkim olan Osmanlı Devleti zamanında da korunmuştur. Ashabü'l-Kehf'in gelir kaynakları arasında Efsus'un yarı hissesi ile köyler, mezralar, yaylaklar ve cemaatler bulunmaktaydı.

2.1. Afşin Ashabü'l-Kehf Vakfı'nın Geliri

2.1.1. XVI. Yüzyıla Kadar Afşin Ashabü'l-Kehf Vakfı'nın Gelir Kaynakları Ve Gelir Miktarı

Selçuklular zamanında Ashabü'l-Kehf önemini muhafaza etmiştir. Selçukluların Maraş Emiri Nusretüddin Hasan Bey'in M.1215-1234 tarihleri arasında burada câmi, ribat (zâviye) ve kervansaraydan oluşan bir külliye inşa ettirdiğini belirtmiştik. Bu külliyeye kendisi ve Anadolu Selçuklu Sultanları Gıyâseddîn Keyhüsrev'in oğlu I.İzzeddin Keykavus ve I.Alaaddin Keykubad tarafından vakıf gelirleri kaydedildiğini kaydetmiştik. Ayrıca külliyenin görevli, ziyaretçi, tamir ve diğer giderlerini karşılamak için Atlas Yazısı olarak bilinen Efsus Ovası'ndaki köylerin çoğunun vakfedildiği belirtilmişti.

Ashabü'l-Kehf evkafını vakfedenlerden Anadolu Selçuklu Sultanı I.Alaaddin, vakfın bir yere bağlı olmadan bağımsız olarak tasarruf olunmasını şart etmiştir.[457] Bilindiği kadarıyla Ashabü'l-Kehf'in ihtiyaçları için vakıf kaydeden kişiler arasında Dulkadir Hükümdarı Alaüddevle Bozkurt Bey ve oğlu Şahruh Bey'de bulunmaktadır. Şahruh Bey, Ashabü'l-Kehf Medresesi müderrislerine vakıf kaydetmiştir.[458]

Alaüddevle Bey de vakfa iki ayrı tarihte vakfiye hazırlatmıştır. Alaüddevle Bozkurt Bey'in vakfiyelerinden ilki H.Muharrem 906 – M.Temmuz/Ağustos 1500 tarihlidir. Bu tarihli Alaüddevle Bozkurt Bey Vakfiyesi'ne göre Pınarbaşı, Nişanid, Rasul Hacılı, Sevin-i Sagir, Sevin-i Kebir Köyleri, Çanakçı Avşar Mezrası, şer'î hukuk ve örfî vergiler ile Efsus Köyü hissesinin yarısı, Cerid, Boynu Yoğunlu, Ebu Leyli Cemaatleri ve Ashabü'l-Kehf'in pazar vergisi vakfa kaydedilmiştir.[459]

Vakfiyeden, Ashabü'l-Kehf'in bir toplanma ve ziyaret yeri olduğunu görüyoruz. Burada bir Pazar bulunmaktaydı. Bu Pazar sayesinde buraya gelen insanların ve yerleşiklerin ihtiyaçlarını karşılamak amaçlanmıştır. Ashabü'l-Kehf'in pazar kurulmaya ihtiyaç olacak şekilde büyümesi ve örgütlenmesi, nüfus olarak yoğunluğunun fazla olduğunun bir işareti sayılmalıdır.

Alaüddevle Bozkurt Bey'in H.14 Muharrem 916 – M.23 Nisan 1510 tarihli ikinci vakfiyesine göre, Efsus Köyü'nün yarı hissesinin bütün hukuk ve gelirleri vakf edilmiştir. Aynı zamanda Nişanid ve Cerid köyleri bütün hukuk ve gelirleriyle koyun ve keçi vergileri medreseye verilmiştir. Medreseye ayrıca Boynu Yoğunlu'nun bütün şer'î ve örfî vergileri ile koyun ve keçi vergileri ile serbestiyet üzere kaydedilmiştir. Bunun yanında Rasul Hacılı, Sevin-i Sagir, Sevin-i Kebir ve Çanakçı köyleri vakfa dâhil edilmiştir.[460]

Pınarbaşı Köyü, Çanakçı Avşar Mezrası ve Ebu Leyli Cemaati'nin 23 Nisan 1510 tarihli vakfiyede yer almadığı görülmüştür. Çanakçı Avşar Mezrası Çanakçı Köyü adıyla kaydedilmiştir. Ayrıca ilk vakfiyede Çanakçı Avşar Mezrası dışında mezra adı

---

457 BOA, TT.d., 402/591, 1180; BOA, TT.d, 998, 479; Yinanç, Eshab-ı Kehf Vakıfları, 315.
458 VGM, VGM.DEFTER - 00355.00062, 34.
459VGM, VK.d., 590, 107/98.
460 VGM, VK d., 1966, 150/166; Solak, 916 H./1510 M.Tarihli Alaüddevle Bey Vakfiyesi, 532-533.

belirtilmemiştir. Fakat sonraki vakfiyede, aşağıda görüleceği üzere, vakfedilen yerler arasına sonradan birçok mezra ve yaylak ile bir adet çiftliğin eklendiği ve bu yeni yerleşim yerlerinin sonradan kurulduğu anlaşılmaktadır.

Osmanlı Devleti zamanında, Dulkadirli Dönemi'nden kalma vakıflar korunmuştur. Bu dönemde Ashabü'l-Kehf Vakfı'nın geliri hakkında ilk bilgilere Maraş tahrir defterlerinde rastlıyoruz. XVI. yüzyılın başlarında bölgenin Osmanlı Devleti'ne dahil olmasıyla ilk tahriri yapılmıştır. 1526[461] tarihli ve 402 numaralı tahrir defteri ile 1527[462] tarihli 998 numaralı icmal defterinde vakfın tahriri ile ilgili ayrıntılı bilgiler bulunmaktadır. Daha sonra yapılan 1540[463] ve 1563 tarihli tahrirlerde de vakıf hakkında bilgilere ulaşılmaktadır. Daha sonraki süreçte vakfın gelirleri ile ilgili çeşitli kaynaklarda bilgiler verilmektedir.

1540 tarihli tahrirde adı geçen Üç Pınar Mezrası Efsus'a bağlıydı. Mezrada Rasul Hacılı Cemaati ziraat etmekteydi. Yıllık toplam 500 akçe gelire sahipti. Ayrıca Hâriç ez-Defter[*]'di. Yani daha önceki tahrire göre geliri artmıştı. Burada, cemaatin vakfa bağlı olduğuna dair bilgi verilmemiştir. Fakat Vakfiyelerde geçen ve vakfa bağlı bir köy olan Rasul Hacılı Köyü ile bir bağlantısı olduğu düşünülebilir.[464]

H.945/947 – M.1540 tarihli ve Kanuni Sultan Süleyman Dönemi'nde yapılan 419 numaralı Maraş Tahrir Defteri'nde vakıf, Yarpuz Nâhiyesi'ne bağlı görünmektedir. Bu tahrir defterinde vakfın evkafı hakkında bilgiler verilmiştir.

1563 taririnde Ashabü'l-Kehf Vakfı'na hizmet eden Cerid, Ağca Koyunlu, Döngeleli Taifesi'ne bağlı Sarıbaş, Cerid Cemaati'nin bir kolu ve Boynu Yoğunlu cemaatleri hakkında bilgiler verilmektedir. Ashabü'l-Kehf hizmetkârı olan bu cemaatlerin hizmetleri karşılığı, avârız-ı dîvânîye ve tekâlîf-i örfiyyeden muaf ve müsellem[**]

[461] İbrahim Solak, **XVI. Yüzyılda Elbistan Kazası (1526-1563)**, Konya: Palet, 2013, 15.
[462] Solak, XVI. Yüzyılda Elbistan Kazası (1526-1563), 16.
[463] Solak, XVI. Yüzyılda Elbistan Kazası (1526-1563), 16.
[*] Hâriç ez-Defter için bk.: Said Öztürk, **Osmanlı Belgelerinde Siyakat Yazısı**, Ankara: Başbakanlık Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü, 1994, 276.
[464] İbrahim Solak, **Kânunî Döneminde Elbistan Kazâsı**, Yüksek Lisans Tezi, Selçuk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Tarih Ana Bilim Dalı, Konya, 1996, 115-116.
[**] Müsellem: (Bk.: Askeri; Yaya ve Müsellem): Osmanlı Devleti'nin ilk dönemlerinde ellerindeki çiftliklerine karşılık atlarıyla sefere giden, daha sonra geri hizmet kıtası olarak hizmet gören, vergiden

oldukları belirtilmiştir. Ayrıca Çağlağanlı ve Sevinli cemaatleri de vakfa kaydedilmiştir.[465] Bu cemaatlerden başka Zamantı Kazası'nın Pınarbaşı Nâhiyesi'ne bağlı Kınıkgeçen Köyü'ne bağlı hass-ı hümâyun olan Eşkinciyan Cemaati'nin yaklaşık yarısının vakfın hizmetkârı olduğundan bahsedilmektedir.[466]

Ayrıca bu tarihte Ergeni Köyü'nde Ashabü'l-Kehf Vakfı'na bağlı olup geliri belirtilmeyen harap halde bir değirmenin bulunduğu kaydedilmiştir.[467]

2.1.1.1. Ashabü'l-Kehf'e Hizmet Eden Cemaatler ve Vergi Gelirleri

H.Muharrem 906 – M.Temmuz/Ağustos 1500 tarihli vakfiyeye göre Alaüddevle Bozkurt Bey Cerid, Boynu Yoğunlu ve Ebu Leyli cemaatlerini Ashabü'l-Kehf Vakfı'na hizmet etmekle yükümlü tutmuştur.[468] Alaüddevle Bey'in H.14 Muharrem 916 – M.23 Nisan 1510 tarihli ikinci vakfiyesinde, Boynu Yoğunlu Cemaati bütün şer'î ve örfî vergileri ile koyun ve keçi vergileriyle serbestiyet üzere vakfın üzerine kaydedilmiştir.[469] Bu cemaatin ismi "Ebu'l-Leysli" olarak da kaydedilmektedir.[470] Ebu Leyli Cemaati'nin adı daha sonraki tahrir kayıtlarında yoktur.

1526 tarihinde Boynu Yoğunlu Cemaatinden altı (6) hane, Cerid Cemaati'nden yirmi iki ve aslen Cerid Cemaati'ne bağlı olan Ağca Koyunlu Cemaati'nden on beş hane ve Sarıbaş Cemaati'nden beş hane olmak üzere toplam 48 hane Ashabü'l-Kehf Külliyesi'nin hizmetkârıydı. Bu cemaatler, Sevin-i Kebir Köyü'nün Kara Kaya Mezrası'na bağlıydı. Külliyeye yaptıkları bu hizmetin karşılığı olarak avârız-ı dîvânîye ve tekâlîf-i örfiyyeden muaf tutulmaktaydı. 11 taifeden 42 hane ile vakfın hizmetkârı olan Cerid ile bu cemaatten ayrılan Ağca Koyunlu ve Sarıbaş cemaatleri, külliyenin hizmeti ve ödedikleri vergilere ek olarak sütlerinin sağılması için her sene kırk (40) tane keçiyi, mevsimi geçip süt verimi azalıncaya kadar, külliyeye vermekteydi. Süt mevsimi geçince bu hayvanlar tekrar sahiplerine teslim edilmekteydi. Ayrıca bir kimse vakıfta hizmet etmek için gelirdi. Hizmetini ihmal

---

muaf oldukları için bu unvanla anılan askerî grup. Bk.: Hilmi Sahillioğlu, Askerî, **DİA**, Cilt 3, İstanbul: TDV, 1991, ss.488-489.

465 TKGM, TT.d., 108, 413/a-b; TKGM, TT.d., 108, 414/a.

466 Yinanç ve Elibüyük, Maraş Tahrir Defteri (1563), Cilt 2, 716.

467 TKGM, TT.d., 108, 401/b; Yinanç ve Elibüyük, Maraş Tahrir Defteri (1563), Cilt 2, 622.

468 VGM, VK.d., 590, 107/98.

469 VGM, VK d., 1966, 150/166; Solak, 916 H./1510 M.Tarihli Alaüddevle Bey Vakfiyesi, 532-533.

470 BOA, EV.VKF, 9/7.

ederse cezalandırılırdı.[471] 1527 tarihli icmal defterinde Ashabü'l-Kehf Külliyesi'ne Boynu Yoğunlu ve Cerid cemaatlerinin hizmet ettiği kaydedilmiştir. Burada Cerid Cemaati tek isim olarak zikredilmiştir.[472] Aynı tarihte 27 hanenin Ashabü'l-Kehf Vakfı'nın hademesi olduğu ve bunların avârızdan muaf oldukları belirtilmiştir.[473]

1540 tarihinde Kabaklar Cemaati'nin Cerid Taifesi'nden olduğu kayıtlıdır.[474] Fakat bu cemaatin 1563 kayıtlarına göre, Deve Baba Zâviyesi'nin hizmetkârı oldukları kaydedilmiştir.[475]Aşağıda belirtildiği üzere, sonraki yıllarda bu cemaatlerin hizmetlerine devam ettiği görülecektir.

1563 tarihinde de Cerid, Ağca Koyunlu, Döngeleli Taifesi'ne bağlı Sarıbaş, Cerid Cemaati'nin diğer bir kolu ve Boynu Yoğunlu Cemaati'nin eskiden olduğu gibi avârız-ı dîvânîye ve tekâlîf-i örfiyyeden muaf oldukları belirtilmiştir.[476]Ayrıca Eşkinciyan Cemaati'nden belli sayıda kimse Ashabü'l-Kehf Vakfı'nın hizmetkârıydı.[477] 6 Mart 1590 tarihli Kayseri tahrir defterinde Kınıkgeçen Köyü ile ilgili bilgiler bulunmakta fakat burasının külliyeye hizmeti konusunda bilgi kaydedilmemiştir.[478]

H.20 Cemaziyelevvel 1025 – M.5 Haziran 1616 tarihinde, Vezir-i Azam Mehmed Paşa zamanında cemaatlerin vergileri ile ilgili bir düzeltme yapıldığı belirtilmiştir.[479]

Eşkinciyan Cemaati

1563 yılında, Zamantı Kazası'nın Pınarbaşı Nâhiyesi'ne bağlı Kınıkgeçen Köyü'nde hass-ı hümâyun olan Eşkinciyan Cemaati'nden üç kişi vakfın hizmetkârıydı.[480] Bunlar külliyenin Elbistan Kazası dışında tespit edilen hizmetkârlarıdır.

---

471 BOA, TT.d., 402, 1187-1188; Baş ve Tekin, 197.
472 BOA, TT.d., 998, 480.
473 **998 Numaralı Muhasebe-i Vilayet-İ Diyar-i Bekr 'Arab ve Zül-Kadiriyye Defteri (937/1530) II: Şam, Gazze, Safed, Salt-Aclun, Haleb, Hama-Humus, Trablus, Ayntab, Birecik, Adana, Üzeyr, Tarsus, Sis, Maraş ve Boz-Ok Livaları : Dizin Ve Tıpkıbasım**, Ahmet Özkılıç...vd., (yay. hzl.), Cilt 2, Ankara: Başbakanlik Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü, 1998, 29, 480.
474 BOA, TT.d, 419, 320.
475 TKGM, TT.d., 108, 415/a-b.
476 TKGM, TT.d., 108, 413/a-b, 414/a.
477 Yinanç ve Elibüyük, Maraş Tahrir Defteri (1563), 716.
478 Seyit Ali Kahraman, **Kayseri Sancağı Timarları (Hicri 997-998 / Miladi 1589-1590),** Kayseri: Kayseri Büyükşehir Belediyesi, 2009, 242.
479 TKGM, TT.d., 108, 413/a.

Ağca Koyunlu Cemaati

Ağca Koyunlu Cemaati Konar göer Türkmen taifesindendir.[481] Ashabü'l-Kehf Külliyesi'nin hizmetkârı olan cemaatin 1526 tarihinde 4 farklı oymağında 15 neferi bulunmaktaydı. Bu cemaat külliyeye hizmet etmekle yükümlü cemaatlerden biriydi. Hizmetleri karşılığı avârız-ı dîvânîye ve tekâlîf-i örfiyyeden muaf tutulmuştu.[482]

1540 tarihinde cemaatin adı Ağca Koyunlu Taifesi'nden Aymalar Cemaati şeklinde kaydedilmiştir. Yani Ashabü'l-Kehf Külliyesi'ne hizmet etmekle yükümlü tutulan Aymalar Cemaati, Ağca Koyunlu'dandır. Cemaatin bu tarihte on üç hane*, iki mücerred, bir pîr-i fâni olmak üzere on altı neferi bulunmaktaydı. Bu tarihte cemaatin yıllık geliri 781 akçeydi.[483]

Tablo 2.1. 1540 Yılı Ağca Koyunlu Taifesi'nden Aymalar Cemaati'nin Neferanı

Neferân	16
Hâne	13
Mücerred	2
Pîr-i fâni	1

Tablo 2.2. 1540 Yılı Ağca Koyunlu Taifesi'nden Aymalar Cemaati'nin Geliri

Resm-i arûs	80
Bâd-i hevâ	80
Resm-i ganem	600
Resm-i Yave-i Çarha	21
Yekun	**781**

1563 tarihinde, Ağca Koyunlu Cemaati'nin Ashabü'l-Kehf Külliyesi'nin hizmetkârı olduğu vurgulanmıştır. Yedisi mücerred, altısı bennak olmak üzere on üç neferi bulunmaktaydı. Yıllık geliri 269 akçeydi.[484]

Tablo 2.3. 1563 Yılı Ağca Koyunlu Cemaati'nin Neferanı

Neferân	13
Bennak	6
Mücerred	7

480 Yinanç ve Elibüyük, Maraş Tahrir Defteri (1563), Cilt 2, 716; Yusuf Halaçoğlu, **Anadolu'da Aşiretler, Cemaatler, Oymaklar (1453-1650)**, Cilt 2, Ankara: TTK, 2009, 821.
481 Cevdet Türkay, **Başbakanlık Arşivi Belgelerine Göre Osmanlı İmparatorluğu'nda Oymak, Aşiret ve Cemaatler**, İstanbul: İşaret Yayınları, 2001, 50.
482 BOA, TT.d., 402, 1188.
* Hane: Osmanlılar'da bir nüfus ve vergi birimi. Tahrir defterlerinde çok sık rastlanan kelime "aile" karşılığı olarak kullanılmaktadır. Bk.: Nejat Göyünç, Hane, **DİA**, Cilt 15, İstanbul: TDV, 1997, 522.
483 BOA, TT.d., 419, 321.
484 TKGM, TT.d., 108, 413/b.

Tablo 2.4. 1563 Yılı Ağca Koyunlu Cemaati'nin Geliri

Adet-i Ağnam	32
Resm-i Bennak (6 adet)	84
Resm-i Mücerred (7 adet)	39
Resm-i yave	16
Resm-iArusiye	32.5
Bad-ıHeva	65
Yekun	268.5

Cerid Cemaati

Cerid Cemaati Avşar boyundandır. Bu cemaatin bir kısmı Ashabü'l-Kehf Külliyesi'nin hizmetkârıydı.[485] 1526 tarihinde cemaatin 6 taifesinde 22 vergi nüfusu külliyeye hizmet etmekteydi. Bunlar yaptıkları hizmetin karşılığı olarak avârız-ı dîvânîye ve tekâlîf-i örfiyyeden muaftı. Ağca Koyunlu ve Sarıbaş cemaatleri de Cerid Cemaati'nden ayrılmıştı. Cerid Cemaati'nin vergi nüfusu, kendisinden ayrılan diğer cemaatlerden ayrı olarak kaydedilmiştir.[486] 1527 tarihli icmal defterinde Ashabü'l-Kehf Külliyesi'nin hizmetkârı olduğu tekrarlanan Cerid Cemaati, tek isim olarak kaydedilmiş ve kırk iki nefer bulunduğu belirtilmiştir.[487] Buradan Cerid Cemaati'nden ayrılan Ağca Koyunlu ve Sarıbaş cemaatlerinden toplam 20 kişinin külliyenin hizmetkârı olduğu anlaşılmaktadır.[488]

1563 tarihli tahrir defterinde de, bu cemaatin Ashabü'l-Kehf'in hizmetkârı olduğu kaydedilmiştir. Cemaatin bu tarihte yirmi bir mücerred, yirmi dokuz bennak olmak üzere 50 neferi bulunmaktaydı. Aynı tarihte cemaatin yıllık geliri 1177 akçeydi. Aynı tarihte, Cerid Cemaati'nin başka bir kolu daha vakfa hizmatkar olarak kaydedilmiştir. Bu cemaatin on sekizi bennak, dördü mücerred olmak üzere 22 neferi bulunmaktaydı. Cerid Cemaati'nin bu unsurunun yıllık geliri ise 498 akçeydi. Böylece Cerid Cemaati'nde toplam yirmi beş mücerred, kırk yedi bennak olmak üzere 72 nefer bulunmaktaydı. Bu iki unsurun geliri toplam 1675 akçeydi.[489]

Tablo 2.5. 1563 Yılı Cerid Cemaati'nin Neferanı

Neferân	50
Bennak	29
Mücerred	21

[485] Halaçoğlu, **Anadolu'da Aşiretler, Cemaatler, Oymaklar (1453-1650)**, Cilt 2, 471.
[486] BOA, TT.d., 402, 1187-1188
[487] BOA, TT.d., 998, 480.
[488] BOA, TT.d., 402, 1188.
[489] TKGM, TT.d., 108, 413/a-b; TKGM, TT.d., 108, 414/a.

Tablo 2.6. 1563 Yılı Cerid Cemaati'nin Geliri

Adet-i Ağnam	208
Resm-i Bennak (29 adet)	406
Resm-i Mücerred (21 adet)	126
Resm-i yave	62
Resm-iArusiye	125
Bad-ıHeva	250
Yekun	**1177**

Tablo 2.7. 1563 Yılı Cerid Cemaati'nin Diğer Kolunun Neferanı

Neferân	22
Bennak	18
Mücerred	4

Tablo 2.8. 1563 Yılı Cerid Cemaati'nin Diğer Kolunun Geliri

Adet-i Ağnam	30
Resm-i Bennak (18 adet)	252
Resm-i Mücerred (4 adet)	24
Resm-i yave	27
Resm-iArusiye	55
Bad-ıHeva	110
Yekun	**498**

Kabaklar Cemaati

1540 yılında Ashabü'l-Kehf Vakfı'na bağlı Kabaklar Cemaati'nin, kırk sekiz hanesi ve on yedisi mücerred olmak üzere 65 neferi bulunmaktaydı. Cemaatin yıllık geliri 8925 akçeydi.[490] Kabaklar Cemaati'nin vergi nüfusundan, kalabalık bir cemaat olduğu anlaşılmaktadır. Ayrıca geliri de diğer cemaatlere oranla oldukça iyi durumdadır.

Tablo 2.9. 1540 Yılı Kabaklar Cemaati'nin Neferanı

Neferân	65
Hâne	48
Mücerred	17

Tablo 2.10. 1540 Yılı Kabaklar Cemaati'nin Geliri

Resm-i Arûs	325
Bâd-i hevâ	325
Resm-i ganem	8200
Resm-i Yave-i Çarha	75
Yekun	**8925**

Kabaklar Cemaati, 1563 tarihinde Karamanlı'ya tabidir. (Bu tarihte Maraş'a bağlı iken günümüzde Osmaniye/Toprakkale çevresinde bulunan) Kınık'da ve (günümüzde Gaziantep/İslahiye İlçesi ile Hatay/ Hassa İlçesi arasında yer alan) Güvercinlik de kışlayıp, Binboğa da yaylamışlardır. Ayrıca, cemaatin 4 kolu da Deve

[490] BOA, TT.d., 419, 320.

Baba Zâviyesi'nin hizmetkârıydı. Otuz iki mücerred, yetmiş dokuz bennak, iki muaf, bir malul, bir imam, bir de pir olmak üzere 116 nefer bulunmaktaydı. Cemaatin geliri 2696.5 akçeydi.[491]

Sarıbaş Cemaati

Maraş Yörüklerinden olan Sarıbaş Cemaati, Bayındır Boyu'ndandır.[492] 1526 tarihli tahrir kaydında cemaat, 5 hanesi ile Ashabü'l-Kehf Külliyesi'ne hizmet etmekteydi. Döngelenli Taifesi'ne bağlıydı.[493]

1540 tarihli tahrir kaydında, Döngelenli Taifesi'ne bağlı olduğu tekrarlanmıştır. Bu tarihte cemaatin sekiz hane, bir mücerred, bir imam olmak üzere 10 neferi bulunmaktaydı. Çeşitli kalemlerden yıllık toplam 735 akçe gelire sahipti. Cemaatte, cemaate ismini veren Sarıbaş lakaplı üç kişi vardır.[494]

Tablo 2.11. 1540 Yılı Sarıbaş Cemaati'nin Neferanı

Neferân	10
Hâne	8
Mücerred	1
İmam	1

Tablo 2.12. 1540 Yılı Sarıbaş Cemaati'nin Geliri

Resm-i arûs	50
Bâd-i hevâ	50
Resm-i ganem	620
Resm-i Yave-i Çarha	15
Yekun	**735**

1563 tarihinde cemaatin Döngeleli Taifesi*'ne bağlı olduğu belirtilmiş ve adı geçen vakfın hizmetkârı olduğu vurgulanmıştır. İkisi mücerred, on'u bennak olmak üzere 12 neferi bulunmaktaydı. Yıllık geliri ise 292 akçeydi.[495]

Tablo 2.13 1563 Yılı Sarıbaş Cemaati'nin Neferanı

Neferân	12
Bennak	10
Mücerred	2

[491] TKGM, TT.d., 108, 415/a-b.; Yinanç ve Elibüyük, Maraş Tahrir Defteri (1563), Cilt 2, 640.
[492] Halaçoğlu, **Anadolu'da Aşiretler, Cemaatler, Oymaklar (1453-1650)**, Cilt 5, 1974.
[493] BOA, TT.d., 402, 1188.
[494] BOA, TT.d., 419, 321.
* Döngelenli ve Döngeleli olarak kaydedilen taifeler aynı taife olmalıdır.
[495] TKGM, TT.d., 108, 413/a.

Tablo 2.14. 1563 Yılı Sarıbaş Cemaati'nin Geliri

Adet-i Ağnam	45
Resm-i Bennak (10 adet)	140
Resm-i Mücerred (2 adet)	12
Resm-i yave	13
Resm-iArusiye	27
Bad-ıHeva	55
Yekun	**292**

Boynu Yoğunlu Cemaati

Alaüddevle Bozkurt Bey'in hem H.Muharrem 906 – M.Temmuz/Ağustos 1500 tarihli vakfiyesinde, hem de H.14 Muharrem 916 – M.23 Nisan 1510 tarihli ikinci vakfiyesinde Boynu Yoğunlu Cemaati zikredilmektedir. İkinci vakfiyede cemaat bütün şer'î ve örfî vergileri, koyun ve keçi vergileri ile serbestiyet üzere vakfın üzerine kaydedilmiştir.[496]

1526 yılında Boynu Yoğunlu'dan altı hanesi ile külliyeye hizmet etmekteydi.[497] Hizmetleri karşılığı bac, adet-i ağnam ve tüm avârız-ı dîvânîye ve tekâlîf-i örfiyye'den muaf tutulmaktaydı. Cemaatin diğer vergileri "bedel-i âyende" adıyla külliyeye gelen misafirlerin masrafı içindi. Cemaatin elinde Dulkadir Beyi Ali Bey ve sonrasında bölgeyi ele geçiren Osmanlı Devleti tarafından verilen görevlendirmeler bulunmaktaydı.[498]

1540 tarihinde ise cemaatin yedi hanesi, iki mücerredi olmak üzere toplam dokuz neferi bulunmaktaydı. Cemaatin yıllık geliri toplam 222 akçeydi.[499]

Tablo 2.15. 1540 Yılı Boynu Yoğunlu Cemaati'nin Neferanı

Neferân	9
Hâne	7
Mücerred	2

Tablo 2.16. 1540 Yılı Boynu Yoğunlu Cemaati'nin Geliri

Resm-i arûs	45
Bâd-i hevâ	45
Resm-i ganem	120
Resm-i Yave-i Çarha	12
Yekun	**222**

496 VGM, VK.d., 590, 107/98; VGM, VK.d., 1966, 150/166; Solak, 916 H./1510 M. Tarihli Alaüddevle Bey Vakfiyesi, 532-533.
497 Halaçoğlu, Anadolu'da Aşiretler, Cemaatler, Oymaklar, Cilt 1, 373; BOA, TT.d., 402, 1187.
498 BOA, TT.d., 402, 1187
499 BOA, TT.d., 419, 322.

Maraş Yörüklerinden olan Boynu Yoğunlu Cemaati'nin 1563 tarihinde, Ashabü'l-Kehf Vakfı'nın hizmetkârı olduğu belirtilmiştir.[500] Üçü mücerred, biri muhassıl, on yedisi bennak olmak üzere yirmi bir neferi bulunmaktaydı. Muhassıllık yapan Abbas'ın mücerred olduğu görülmektedir. Cemaatin bu vergi nüfusu ile yıllık geliri 461 akçeydi.[501]

Tablo 2.17. 1563 Yılı Boynu Yoğunlu Cemaati'nin Neferanı

Neferân	21
Bennak	17
Mücerred	3
Muhassıl(Mücerred)	1

Tablo 2.18. 1563 Yılı Boynu Yoğunlu Cemaati'nin Geliri

Adet-i Ağnam	30
Resm-i Bennak (16 adet)	238
Resm-i Mücerred (4 adet)	18
Resm-i yave	25
Resm-iArusiye	50
Bad-ıHeva	100
Yekun	**461**

Çağlağanlı Cemaati

Çağlağan Ceridi olarak adlandırılmakta olup, Maraş Eyaleti'nden yerleşiktirler.[502] Cemaatin adı Alaüddevle vakfiyelerinde geçmemektedir. 1526 tarihinde Çağlağanlı Halkı Çanakçı Mezrası'nda ziraat etmekteydi.[503] 1527 tarihli icmal defterinde Çağlağan Köyü adıyla bir köy geçmektedir.[504]

1540 yılında da aynı adla bir köy kaydedilmiştir. Köyün otuz sekiz hanesi, bir imamı, on yedi mücerredi olmak üzere 56 neferi bulunmaktaydı. Köyden sadece 18 adet çift vergisi alınmaktaydı.[505] 1563 tarihli tahrir defterinde, Ashabü'l-Kehf Vakfı'na bağlı Ovacık Ardıç Mezrası ve Çanakçı Mezrası ile bu mezrada bulunan Rasul Hacılı Yaylakları'nda ziraat eden Çağlağan Cemaati'nin vergisi Ashabü'l-Kehf Vakfı'na bağlıydı.[506]

---

[500] TKGM, TT.d., 108, 414/a; Halaçoğlu, Anadolu'da Aşiretler, Cemaatler, Oymaklar, Cilt 1, 373.
[501] TKGM, TT.d., 108, 414/a.
[502] Türkay, 243.
[503] BOA, TT.d., 402, 1184.
[504] BOA, TT.d., 998, 480.
[505] Solak, Kânunî Döneminde Elbistan Kazâsı, 111-112.
[506] Yinanç ve Elibüyük, Maraş Tahrir Defteri (1563), Cilt 2, 637.

2.1.1.2. Ashabü'l-Kehf Evkafı Köy, Mezra, Çiftlik ve Yaylakların Gelirleri

Çaglağan Köyü

Köyün Alaüddevle vakfiyelerinde ismi geçmemektedir. 1527 tarihli icmal defterinde dördü mücerred, ikisi bennak, altısı çift, olmak üzere on iki neferi bulunmaktaydı. Yıllık geliri ise 1465 akçeydi.[507]

Tablo 2.19. 1527 Yılı Çağlağan Köyü'nün Neferanı

Neferân	12
Çift	6
Mücerred	4
Bennak	2

1540 yılında bu köyün gelirine Hüdaverdi ve İmirza adlı şahıslar sahipti. Bu kişiler, çift vergilerini Ashabü'l-Kehf'e verirken sair arusanelerini, kovan vergileri ile öşürlerini tımar sahibine vermekteydi. Köyde bir tane imam, on yedi mücerred, otuz dokuz hane olmak üzere elli yedi nefer bulunmaktaydı. Köyün sadece on sekiz çift vergisinden 1008 akçe geliri vakfa ayrılmıştı.[508]

Tablo 2.20. 1540 Yılı Çağlağan Köyü'nün Neferanı

Neferân	57
Hâne	39
Mücerred	17
İmam	1

Tablo 2.21. 1540 Yılı Çağlağan Köyü'nün Geliri

Resm-i Arûs	285
Bâd-i Hevâ	285
Fi'l-Asıl	1475
Keyl (1400)	2800
Resm-i Ganem	800
Resm-i Kevvare	150
Öşr-ü Bostan	120
Resm-i Duhan	40
Resm-i Tapu-i Zemin	200
Adet-i Deştbâni	120
Çift (18 adet) (Ashabü'l-Kehf'in hissesi)	**1008**
Bennak (22 adet)	264
Resm-i Yave-i Çarha	52
Kıymet	**6124 Akçe**

507 BOA, TT.d., 998, 480.

508 Solak, Kânunî Döneminde Elbistan Kazâsı, 111-112.

Çağlağan Köyü'nün ismi 1563 tarihli Maraş Tahrir Defteri'nde de geçmektedir. Köyde iki mücerred, on üç bennak, beş nim-çift, beş tane de çift* olmak üzere yirmi beş nefer bulunmaktaydı. Köyün toplam geliri ise 2010 akçeydi. Ayrıca köyün yakınında bulunan Kozcuğaz Mezrası'nın 350 akçe geliri bulunmaktaydı.[509] Aynı tahrirde, Ashabü'l-Kehf Vakfı'na bağlı Çanakçı ve Ovacık Ardıç mezralarında ve Çanakçı Mezrası'nda bulunan Rasul Hacılı Yaylakları'nda ziraat eden Çağlağan Cemaati'nin vergisi Ashabü'l-Kehf Vakfı'na bağlıydı.[510]

Tablo 2.22. 1563 Yılı Çağlağan Köyü'nün Neferanı

Neferân	25
Çift	5
Nim Çift	5
Bennak	13
Mücerredan	2

Tablo 2.23. 1563 Yılı Çağlağan Köyü'nün Geliri

Hınta Keyl (251)	2010
Şa'ir Keyl (186)	1115
Resm-i Çift ve Dönüm	385
Resm-i Kevvare	25
Resm-i Bostan ve Piyaz	15
Resm-i Bennak	182
Resm-i Mücerredan	12
Resm-i Tapu	20
Resm-i Deştbani	100
Resm-i Yatak	25
Resm-i Duhan	10
Resm-i Yava	31
Resm-i Arusiye	62.5
Bad-i Hava	125
Adet-i Ağnam	30

Nişanid (Başüstü) Köyü

Günümüzdeki adı Başüstü olan köyün vakfiyelerde ve tahrir defterlerinde Ashabü'l-Kehf'in vakfı olduğu belirtilmektedir. 1526 tarihinde, köy ahalisi çift vergisi karşılığında, lazım oldukça, Ashabü'l-Kehf'e odun götürmekteydi. Ayrıca vakfın lazım olan başka hizmetlerini de görmekte ve bu hizmetleri karşılığı avârız-ı dîvânîye ve tekâlîf-i örfiyyeden muaf tutulmaktaydılar. 1526 tarihinde on altı mücerred, on bir bennak, yirmi bir çift, bir imam, iki muhassıl, olmak üzere elli bir

* Çift: İki öküz tarafından sürülebilen ziraat sahalarının ölçüsünü belirtmek üzere kullanılmış olup çiftlikle aynı mânayı taşır. Bk.: Feridun Emecen, Çift Resmi, **DİA**, Cilt 8, İstanbul: TDV, 1993, 309.
509 Yinanç ve Elibüyük, Maraş Tahrir Defteri (1563), Cilt 2, 612.
510 Yinanç ve Elibüyük, Maraş Tahrir Defteri (1563), Cilt 2, 637.

nefer bulunduğu kaydedilmiştir.[511] 1527 tarihli icmal defterinde ise, on dört mücerred, bir imam, iki muhassıl, otuz beş hane olmak üzere elli iki nefer kaydedilmiştir. Asıl kayıt ile icmal kaydı arasındaki bir neferlik fark, yazım yanlışından olsa gerektir. Bu tarihte köyün yıllık 5238 akçe geliri bulunmaktaydı.[512]

Tablo 2.24. 1526 Yılı Nişanid Köyü'nün Neferanı

Neferân	51
Çift	21
Mücerred	16
Bennak	11
İmam	1
Muhassıl	2

1540 yılında Sarı Kaya ve Arap Yurdu mezralarının Nişanid Köyü'ne bağlandığını görmekteyiz. Defterde Sarı Kaya Mezrası'nın geliri kaydedilmemiştir. Ayrıca köye bağlı Sarı Kaya ve Arap Yurdu mezralarının köy halkının ekinliği olduğu belirtilmiştir. Nişanid Köyü'nün yirmi bir mücerred, bir muhassıl, altmış iki hane ve bir de köle olmak üzere seksen beş neferi bulunmaktaydı. Ayrıca 14088 akçe geliri ile diğer köylere göre gayet iyi durumda olduğu anlaşılmaktadır.[513]

Tablo 2.25. 1540 Yılı Nişanid Köyü'nün Neferanı

Neferân	85
Hâne	62
Mücerred	21
Muhassıl	1
Nöker*	1

Tablo 2.26. 1540 Yılı Nişanid Köyü'nün Geliri

Resm-i Arûs	425
Bâd-i Hevâ	425
Resm-i Ganem	1000
Fi'l-Asıl	
Keyl (4500)	9000
Resm-i Ganem	300
Resm-i Kevvare	130
Öşr-ü Bostan	120
Asiyab (1 adet)	60
Resm-i Duhan	150
Resm-i Tapu-i Zemin	250
Adet-i Deştbâni	350
Çift (48 adet)	1572
Bennak (14 adet)	168

511 BOA, TT.d., 402, 1181.
512 BOA, TT.d., 998, 480.
513 BOA, TT.d., 419, 312.
* Nöker: Maiyet memuru, hizmetçi. Bk.: http://www.tdk.gov.tr. 10 Ocak 2017.

Nimçift (2 adet)	56
Resm-i Yave-i Çarha	82
Kıymet	**14088 Akçe**

1563 tarihinde köyün tamamen Ashabü'l-Kehf Vakfı'na ait olduğu kaydedilmiştir. Köyün halkı vakfa hizmet etmekte olup, hizmetleri karşılığı avârız-ı dîvânîye ve tekâlîf-i örfiyyeden muaf tutulmuştu. Buradan kimse hak talep edemezdi. Bu tarihte köyün yüz on neferi bulunmaktaydı. Bunun otuz beşi mücerred, elli altısı bennak, on sekizi çift ve bir tanesi de muhassıldı. Bu tarihte köyden yıllık toplam 5645 akçe gelir elde edilmekteydi.[514]

Tablo 2.27. 1563 Yılı Nişanid Köyü'nün Neferanı

Neferân	110
Çift	18
Mücerred	35
Muhassıl	1
Bennak	56

Tablo 2.28. 1563 Yılı Nişanid Köyü'nün Geliri

Hınta keyl	1711
Şa'ir keyl	760
Cüneyne-i Âlû* ve gayrugu kıt'a.	20
Erzen (Darı) keyl (2)	12
Resm-i Bostan ve Piyaz	40
Resm-i Kevvare	111
Resm-i Çift ve Dönüm	1000
Resm-i Bennak (56 adet)	784
Resm-i Mücerredan (35)	210
Resm-i Yave	112
Resm-i Arusiye	225
Bad-ı Heva	550
Resm-i Yatak	10
Asiyab (Gök Çayır Nehri Üzerinde)	30
Adet-i Ağnam	70
Yekun	**5645 Akçe**

Sarı Kaya Mezrası

Günümüzdeki adı Başüstü olan Nişanid Köyü'nün ekinliği olan Sarı Kaya Mezrası, bu köye yakın bir yerde olmalıdır. Mezra, 1540 yılında Nişanid Köyü'ne bağlı olup aynı köy halkının ekinliği olarak kaydedilmiştir. Bu tahrirde mezranın geliri belirtilmemiştir.[515]

---

514 TKGM, TT.d., 108, 408; TKGM, TT.d., 108/115.

* Cüneyne-i Âlû ve gayruhu: Erik ve diğer meyve bahçeleri.

515 BOA, TT.d., 419, 312.

Arap Yurdu Mezrası

Günümüzdeki adı Başüstü olan Nişanid Köyü'nün ekinliği olan Arap Yurdu mezrası bu köye yakın bir yerde olmalıdır.[516] Vakfiyelerde adı geçmeyen mezra, 1526 tarihinde Kaya Pınar Köyü'ne bağlı olup Sevinli Cemaati ziraat etmekteydi. 1526 ve 1527 kayıtlarında yıllık toplam 160 akçe gelire sahip olduğu kayıtlıdır.[517]

Arap Yurdu Mezrası, 1540 yılında Nişanid Köyü'nün ekinliği olarak kaydedilmiştir. Mezranın keyl ve adet-i deştbani'den yıllık 360 akçe geliri bulunmaktaydı.[518] Bu tarihte Arap Yurdu Mezrası'nın gelirinin önceki yıllara göre iki katından fazla artış gösterdiği anlaşılmaktadır.

Tablo 2.29. 1540 Yılı Arap Yurdu Mezrası'nın Geliri

Fi'l-asl	160
Kıymet	
Keyl (160)	320
Adet-i Deştbani	40
Yekun	**360**

1563 tarihinde mezra, Kışlacık Köyü'ne bağlı olup Sevinli Cemaati ziraat etmekteydi. Mezranın bu tarihte yıllık geliri 160 akçeydi.[519] Mezranın gelirinin bir önceki tahrirdeki gelirine göre iki katından fazla düşüş olduğu görülmektedir.

Tablo 2.30. 1563 Yılı Arap Yurdu Mezrası'nın Geliri

Hınta (9,5)	75
Şa'ir (6,5)	40
Resm-i Dönüm	20
Resm-i Tapu	10
Resm-i Deştbani	15
Yekun	**160**

Âşık Kilisesi Köyü

Bu yerleşim yeri, günümüzde Türksevin Köyü sınırları içerisinde kalmıştır. Âşık Kilisesi Köyü'nün vakfiyelerde adı geçmemektedir. 1526 tarihinde "Âşık Kilisesi Mezrası" adıyla kaydedilmiş olup Efsus'a bağlıydı. Beş vergi nüfusu

---

516 BOA, TT.d., 419, 312.
517 BOA, TT.d., 998, 480; BOA, TT.d., 402, 1189.
518 BOA, TT.d., 419, 312.
519 TKGM, TT.d., 108, 412/b.

bulunmaktaydı.[520] 1527 tarihli icmal defterinde de aynı olan beş vergi nüfusundan yıllık toplam 1985 akçe gelir elde edilmiştir.[521]

1540 yılında Nişanid (şimdiki Başüstü) Köyü halkının ekinliği olan Âşık Kilisesi Mezrası, Pederkendi Köyü yanındaydı. Mezrada dışarıdan gelen Yörük taifeleri ziraat yapmakta ve bu ziraat karşılığı olarak resm-i çift vermekteydi. Keyl ve adet-i deştbani'den olmak üzere yıllık toplam 1280 akçe geliri bulunmaktaydı.[522]

Tablo 2.31. 1540 Yılı Âşık Kilisesi Mezrası'nın Geliri

Fi'l-asl	1985
Keyl (590)	1180
Adet-i Deştbani	100
Yekun	**1280**

1563 tarihinde köy olarak kaydedilmiş ve Ashabü'l-Kehf Vakfı olduğu belirtilmiştir. Üçü mücerred, dördü çift, dokuz bennak olmak üzere onaltı neferi bulunmaktaydı. Vergi harici olarak 910 akçe hıntadan, 506 akçe şa'irden, 10 akçe de adet-i ağnamdan olmak üzere toplam 1426 akçe vakfa verilmekteydi.[523]

Tablo 2.32. 1563 Yılı Âşık Kilisesi Köyü'nün Neferanı

Neferân	16
Çift	4
Mücerred	3
Bennak	9

Tablo 2.33. 1563 Yılı Âşık Kilisesi Köyü'nün Vakfa Ait Geliri

Hınta keyl (114,5)	910
Şa'ir keyl (84,5)	506
Adet-i Ağnam	10
Yekun	**1426**

Efsus Köyü

Kayıtlarda Efsus Köyü'nün diğer adı Yarpuz'dur ve *"Efsus nam-ı diğer Yarpuz"* şeklinde geçer. 1500 ve 1510 tarihli vakfiyelere göre, şer'î hukuk ve örfî vergiler ile

520 BOA, TT.d., 402, 1184.
521 BOA, TT.d., 998, 480.
522 BOA, TT.d., 419, 313; Solak, Kânunî Döneminde Elbistan Kazâsı, 311.
523 TKGM, TT.d., 108, 412/a.

Efsus Köyü'nün gelirinin yarısı Ashabü'l-Kehf Vakfı'na kaydedilmiştir.[524] Ayrıca burada ikamet edenler vakfa içli odun getirmekle yükümlü tutulmuştur.[525]

Köyde, 1526 tarihinde 29'u mücerred olmak üzere toplam 112 nefer bulunmaktaydı. Ayrıca Tahir oğlu Mevlânâ Bum Hayr adlı imam, Hacı oğlu İbrahim adlı bir pîr-i fâni (yaşlı kimse) ve Ahmed adında bir muhassıl yaşamaktaydı.[526] Köy, 1527 tarihli icmal defterinde toplam 19585 akçe gelire sahipti. Âşık Kilisesi, Sevin-i Sagir ve Çanakçı mezraları da Efsus'a bağlıydı.[527] Köyün 19585 akçelik gelirine, Efsus'daki altı (6) değirmenin 240 akçelik geliri de dahil edilmiştir.[528] Bu gelirin yarısı olan 9792,5 akçe, Ashabü'l-Kehf Vakfı'nın hissesidir. Ayrıca köye bağlı mezraların gelirleri ayrı olarak verildiğinden ayrı başlık altında incelenecektir.

1540 yılında Efsus Köyü'nün, defter-i atik denilen daha önceki tahrir defterinde (402 no'lu tahrir) Ashabü'l Kehf Vakfı'na bağlı olduğu tekrarlanmıştır. 1540 tarihli tahrir sırasında konu incelenmiştir. Bu incelemeye göre, köyün gelirinin yarısı Ashabü'l-Kehf'e diğer yarısı da Efsus'da bulunan Dede Abdal (Deve Baba) Zâviyesi'ne ayrılmıştır. Fakat tasarruf sahiplerinin yetki belgelerinin bulunmadığı tespit edilmiştir. Köyde yüz seksen dokuz hane, kırk yedi mücerred, imam, hatip, müderris, derici ahisi ve bir muhassıl olmak üzere toplam 243 nefer bulunmaktaydı. Çeşitli kalemlerden oluşan Efsus'un toplam yıllık geliri de 23892 akçeydi.[529] Bu gelirden Ashabü'l-Kehf'in hissesinin de 11946 akçe olduğu çıkarılmaktadır. Vakfın gelirinin önceki tahrire göre artış gösterdiği anlaşılmaktadır.

Tablo 2.34. 1540 Yılı Efsus Köyü'nün Neferanı

Neferân	243
Hâne	189
Mücerred	47
Hatib	1
İmam	1
Müderris-i bâ berat	1
Muhassıl	3
Ahi Tabakân (derici) bâ berat	1

[524] VGM, VK.d., 590, 107/98.; VGM, VK.d., 1966, 150/166.
[525] Baş ve Tekin, 189.
[526] BOA, TT.d., 402, 1182; BOA, TT.d., 402, 1183.
[527] BOA, TT.d., 998, 480.
[528] Baş ve Tekin, 189.
[529] BOA, TT.d., 419, 314-316; Solak, Kânunî Döneminde Elbistan Kazâsı, 311-312.

Tablo 2.35. 1540 Yılı Efsus Köyü'nün Geliri

Resm-i Arûs	1215
Bâd-i hevâ	1215
Resm-i ganem	2100
Fi'l-asıl	11520
Keyl (7680)	15360
Resm-i ganem	300
Resm-i kevvâre	100
Öşr-ü Bostan	800
Öşrü Meyve	200
Asiyab (6 adet)	240
Çift (68 adet)	388
Bennak (127 adet)	1524
Resm-i Duhan	200
Resm-i Yave-i Çarha	250
Kıymet	**23892 Akçe**

1563 tarihinde de Efsus'un yarı hissesinin Ashabü'l-Kehf Vakfı'na ait olduğu tekrarlanmıştır. Nefer sayısı 294 olup bunların kırk dokuzu çift, yirmi sekizi nim çift, seksen altısı bennak, yüz yirmi ikisi mücerred, beş kişilik ailesiyle bir müderris, dördü de şeyh ve şeyhzadeydi. Zâviyedarlığı Yum Dede oğlu Hacı Yusuf, müderrisliği Murad oğlu Mevlânâ Demcid?, muhassıllığı Yum Dede Şeyhzade oğlu Abdulkadir yürütmekteydi. Yum Dede oğlu Şah Hüseyin ise Şeyhzadeydi. Vakfın yıllık geliri 18552 akçeydi. Ayrıca köydeki boyahaneden yıllık 3855 akçelik hisse köye ayrılmıştır. Böylece Efsus'un yıllık toplam geliri 22407 akçe olmuştur. Bu gelirin yarısı olan vakfın hissesinin 11203 akçe 20 para olduğu hesaplanır. Toplanan vergilerin hepsi vakfa harcanmaktaydı. Ayrıca köy halkı, ihtiyaç duyulduğunda ve eskiden yapıldığı gibi, binaların tamir edilmesine ve gereken hizmetin yapılmasına yardım etmekteydi. Yapılan bu hizmetlerin karşılığı olarak da avârız ve nüzul vergilerinden muaf tutulmaktaydı.[530]

Tablo 2.36. 1563 Yılı Efsus Köyü'nün Neferanı

Neferân	**294**
Çift	49
Nim Çift	28
Mücerred	122
Bennak	86
Müderris ve Ailesi	5
Şeyh ve Şeyhzade (Zâviyedar ve muhassıl dahil)	4

Tablo 2.37. 1563 Yılı Efsus Köyü'nün Vergi Geliri

Hınta keyl (648)	5183
Şa'ir keyl (716,5)	4299
Hums keyl (15)	90
Ades (mercimek) keyl (23,5)	140

[530] TKGM, TT.d., 108/115; TKGM, TT.d., 108, 410.

Erzen keyl (16,5)	100
Resm-i Bostan ve Piyaz	300
Resm-i Kevvare	40
Resm-i Çift ve Dönüm	3250
Resm-i Bennak (86 adet)	1204
Resm-i Mücerredan (122)	732
Resm-i Tapu	35
Resm-i Deştbani	80
Resm-i Duhan	22
Resm-i Yatak	20
Öşr-i Eşcar-ı Meyve	60
Asiyab (8 adet)	320
Asiyab.Ashabü'l-Kehf Vakfı(1 adet)	40
Resm-i Yava	362
Resm-i Arusiye	725
Bad-ı Heva	1450
Adet-i Ağnam	100
Yekun	**18552 Akçe**

Dede Baba Zâviyesi Köyü

Dede Baba Zaviyesi'nin bulunduğu yer bügünkü Afşin İlçesi'nin en büyük mahallesidir. Zaviyenin bulunduğu yer, 1540 tarihinde Ashabü'l-Kehf evkafı altında kaydedilmiştir. Köyde 18 hane, bir zâviye şeyhi ile üç mücerred olmak üzere 22 nefer bulunmaktaydı. Köyün yıllık geliri 1218 akçeydi.[531]

Tablo 2.38. 1540 Yılı Deve Baba Zâviyesi Köyü'nün Neferanı

Neferân	22
Hâne	18
Mücerred	3
Zâviye Şeyhi (Berat ile)	1

Tablo 2.39. 1540 Yılı Deve Baba Zâviyesi Köyü'nün Vergi Geliri

Resm-i Arûs	110
Bâd-i hevâ	110
Resm-i ganem	640
Çift (2 adet)	112
Bennak (18 adet)	216
Resm-i Yave-i Çarha	30
Yekun	**1218**

Belviran Mezrası

Mezranın vakfiyelerde, 1526 ve 1527 tarihli tahrirlerde adı geçmemektedir. M.1540 tarihli tahrire göre Efsus'a bağlı olup, aynı köyün halkı ziraat etmekteydi. 1540 yılı

[531] BOA, TT.d., 419, 317

Maraş tahrir kayıtlarında Ashabü'l-Kehf'in vakfı olarak kaydedilmiştir. Bu tarihte geliri, keyl ve adet-i deştbani olmak üzere, yıllık toplam 280 akçeydi.[532]

Tablo 2.40. 1540 Yılı Belviran Mezrası'nın Geliri

Keyl (120)	240
Adet-i Deştbani	40
Yekun	**280**

Kışlacık Köyü

Köyün adı vakfiyelerde kaydedilmemiştir. 1526 tarihinde mezra olup, 4 neferi bulunmaktaydı. Mezradakiler, Alaüddevle Bey ve Ali Bey'den aldıkları beratlarla, evvelden beri avârız-ı dîvânîye ve tekâlîf-i örfiyyeden muaf tutulmaktaydı. Muhassılı Rasul oğlu Veli'dir.[533] 1527 tarihli icmal defterinde de mezra olarak kaydedilmiş olup hane sayısı değişmemiştir. Yıllık geliri ise 740 akçe olarak kaydedilmiştir. Bu tarihte Rasul Hacılı'nın 4 yaylağı ile Sarıca Eyne Bey Çiftliği bu mezraya bağlıydı.[534]

1540 tarihinde köy olmuştur. Yarpuz Nâhiyesi'ne bağlı olan Kışlacık Köyü'nün bu tarihte altı hanesi ve iki mücerredi olmak üzere 8 neferi bulunmaktaydı. Yıllık geliri ise, önceki iki tahrire göre iki katından fazla artarak, 1639 akçe olmuştur.[535]

Tablo 2.41. 1540 Yılı Kışlacık Köyü'nün Neferanı

Neferân	8
Hâne	6
Mücerred	2

Tablo 2.42. 1540 Yılı Kışlacık Köyü'nün Geliri

Resm-i Arûs	40
Bâd-i hevâ	40
Resm-i ganem	120
Fil-asl	710
Keyl (450)	900
Öşr-ü Bostan	100
Resm-i Küvvare	30
Resm-i Tapu-i Zemin	120
Adet-i Deştbani	140
Resm-i Duhan	25
Çift (2 adet)	112
Resmi Yave-i Çarha	12
Kıymet	**1639 Akçe**

532 BOA, TT.d., 419, 317.
533 BOA, TT.d., 402, 1186.
534 BOA, TT.d., 998, 480.
535 BOA, TT.d., 419, 322.

1563 tarihinde de köy olarak kaydedilerek, Ashabü'l-Kehf'in vakfı olduğu belirtilmiştir. Bu tarihte ikisi mücerred, ikisi bennak, üçü çift olmak üzere 7 neferi bulunmaktaydı. Köyün 887 akçelik gelirinin 550 akçesi vakfa ayrılmıştır.[536]

Tablo 2.43. 1563 Yılı Kışlacık Köyü'nün Neferanı

Neferân	7
Çift	3
Bennak	2
Mücerred	2

Tablo 2.44. 1563 Yılı Kışlacık Köyü'nün Geliri

Hınta keyl (37.5)	300
Şa'ir keyl (33.5)	200
Resm-i Bostan ve Piyaz	50
Resm-i Kevvare	10
Resm-i Çift ve Dönüm	150
Resm-i Bennak (2 adet)	28
Resm-i mücerred (2 adet)	12
Resm-i tapu	10
Resm-i Deştbâni	30
Resm-i duhan	10
Resm-i Yatak	10
Resm-i Yave	9
Resm-i Arusiyye ma berat	18
Bad-ı heva	35
Adet-i ağnam	15
Yekun	**887**

Ergeni Köyü

Ergeni Köyü, Yarpuz'a bağlıdır. Tımar sahipleri Sefer, Bayat ve Turhan'dır. Köyün adı vakfiyelerde geçmemektedir. 1540 tarihli tahrir defterinde de Ergeni Köyü geçmekte olup vakıfla bağlantısı belirtilmemiştir.[537] Fakat bir sonraki tahrirde vakıfla bağlantısı belirtildiğinden köyün bu tarihteki bilgilerini kısaca aktaracağız. Ergeni Köyü'nde yirmi yedi hane, yedi mücerred olmak üzere 34 neferan bulunmaktaydı. 6060 akçe gelire sahip olup, köyün imamı köyden çok kimsenin öşrünü verdiğini belirtmiştir. Defter kaydında köyün altında şu mezralar kaydedilmiştir: Köy sınırları içindeki Boyat Çiftliği'nin 300 akçe geliri vardı. Yine Gülistan Çatağı namlı İkipınar Mezrası defter harici olup kayl adet-i deştbaniden 740 akçe gelire sahipti. Kuyu yanındaki Peknik Mezrası'nda Gelenlü Cemaati ziraat etmekteydi. Bu mezranın

[536] TKGM, TT.d., 108, 412/b.
[537] Solak, Kanuni Döneminde Elbistan Kazası, 133.

3970 akçe geliri bulunmaktaydı. Mezrada bulunan iki değirmenin 120 akçe geliri vardı. Hunu Deresi Mezrası sınırındaki yaylakta Karamanlı, Döngelenli ve Boynuyoğunlu cemaatleri yaylardı. Hunun yakınındaki Hunu Deresi Mezrası'nda Karamanlı ve Döngelenli cemaatleri bulunmaktaydı. Tımarı Ali Kaba oğlu Alabaş Çavuştu. Önceden berat ile Çalık Paşa tımar sahibiydi. 3130 akçe gelire sahipti. Hunu Deresi yanındaki adı okunamayan bir mezrada ise Karamanlı Cemaati ziraat yapmaktaydı. Bu mezradan 1910 akçe gelir elde edilmekteydi.[538] Ergeni Köyü altında zikredilen mezralarda yaşayan cemaatler, vakfın hizmetkarı olan cemaatlerdir.

Ergeni Köyü'nün daha sonra 1563 tarihinde vakıfla olan ilgisi belirtilmiştir. Bu tarihte Ergeni Köyü'nde, Ashabü'l-Kehf Vakfı'na bağlı olup harap halde bulunan bir değirmenin varlığından bahsedilmektedir.[539]

Sevin-i Sagir (Küçük Sevin) Köyü

Sevin-i Sagir Köyü, günümüzde Çukurpınar olarak adlandırılan köyün eski adıdır. Büyük Sevin Köyü'ne yakın olup, Büyük Sevin Köyü'nden ayrılmıştır. Köyde çukurdan çıkan bir su bulunmaktadır. Çukurpınar ismini bu sudan almıştır. Afşin'e 15 km. uzaklıktadır.[540] Kaynaklarda Çukur Pınar adı geçmekte olup, burası Sevin-i Sagir Köyü ile birbirine yakın yerlerde olmalıdır.

Sevin-i Sagir (Küçük Sevin) Köyü, Alaüddevle Bey'in iki vakfiyesinde de köy olarak kaydedilmiştir.[541] 1526 tarihinde Efsus'a bağlı olup, mezrada Sevinli Cemaati ziraat etmekteydi.[542] Mezranın 1527 tarihli icmal defterindeki yıllık geliri 462 akçe olarak görünmektedir.[543]

1540 yılında, Sevin-i Kebir (Büyük Sevin) Köyü yanında ve Efsus'a bağlı olduğu kaydedilmiştir. Bu tarihte sekiz hane ve dördü mücerred olmak üzere 12 neferi

538 Solak, Kanuni Döneminde Elbistan Kazası, 133-134.
539 TKGM, TT.d., 108, 401/b; Yinanç ve Elibüyük, Maraş Tahrir Defteri (1563), Cilt 2, 622.
540 Süleyman Akkaya, Çukurpınar Köyü (Mahallesi) Muhtarı, 3 Aralık 2016.
541 VGM, VK.d., 590, 107/98.; VGM, VK.d., 1966, 150/166; Solak, 916 H./1510 M. Tarihli Alaüddevle Bey Vakfiyesi, 532-533.
542 BOA, TT.d., 402, 1184.
543 BOA, TT.d., 998, 480.

bulunmaktaydı. Köyün yıllık geliri 1648 akçeydi. Bu gelirin Mâlikâne hissesinden elde edilen 348 akçesi Ashabü'l-Kehf Vakfı'na tahsis edilmişti. Köyün vergileri ve dîvânî hissesi ise tımar olarak kaydedilmişti.[544]

Tablo 2.45. 1540 Yılı Sevin-i Sagir Köyü'nün Neferanı

Neferân	12
Hâne	8
Mücerred	4

Tablo 2.46. 1540 Yılı Sevin-i Sağir Köyü'nün Geliri

Resm-i Arûs	60
Bâd-i Hevâ	60
Fi'l-Asıl	462
Keyl (350)	700
Resm-i Ganem	120
Resm-i Kevvare	10
Öşr-ü Bostan	20
Öşr-ü Ceviz (20)	60
Resm-i Duhan	20
Resm-i Tapu-i Zemin	120
Adet-i Deştbâni	40
Resm-i Ganem	250
Çift (3 adet)	168
Resm-i Yave-i Çarha	20
Kıymet	**1648 Akçe**

1563 tarihinde ise mezra olarak kaydedilmiştir. Bu tarihte Sevin-i Kebir Köyü'ne bağlı olup, Rasul Hacılı Cemaati ziraat etmekteydi. Köyün ürünlerinin yarısı Ashabü'l-Kehf Vakfı'na aitti. Ürünün diğer yarısı ile vergi geliri, tımar olarak kaydedilmiştir. Bu durumda 150 akçe hınta, 23 akçe şa'ir ve 5 akçe meyve ağaçlarının öşründen olmak üzere vakfın yıllık toplam hissesi 175.5 akçeydi.[545]

Tablo 2.47. 1563 Yılı Sevin-i Sagir Köyü'nün Geliri

Hınta keyl (37.5) (Yarısı A.Kehf vakfına)	**300**
Şa'ir keyl (7.5) (Yarısı A.Kehf vakfına)	**46**
Resm-i bostan ve piyaz	5
Öşr-i eşcar-ı meyve (A.Kehf vakfına)	**5**
Resm-i Kevvare	5
Resm-i dönüm	20
Resm-i Tapu ve Deştbâni	15
Kıymet	**396 Akçe**

544 BOA, TT.d., 419, 322; Solak, Kânunî Döneminde Elbistan Kazâsı, 313-314.
545 TKGM, TT.d., 108, 411/a.

Sevin-i Kebir (Büyük Sevin) Köyü

Sevin-i Kebir Köyü günümüzde de aynı adla yani Büyük Sevin adıyla anılmakta olup, Afşin'e 11 km. uzaaklıktadır. Vakfiyelerde[546] ve ilk üç tahrir defterinde ismi geçmektedir. 1526 tarihinde on sekiz mücerred, yedi bennak, on üç çift olmak üzere 38 nefere sahipti. Köyde, üçüde mücerred olan Abdullah, Abdullah oğlu Murad? ve İhsan adında muhassıllar görevliydi. Bunların yanında köyde, on beş mücerred, on üç çift, yedi bennak bulunmaktaydı.[547]

Tablo 2.48. 1526 Yılı Sevin-i Kebir Köyü'nün Neferanı

Neferân	38
Çift	13
Mücerred	15
Bennak	7
Muhassıl (üçü de mücerred)	3

1527 tarihli icmal defterinde köyün nefer sayısı 38'dir. Bunların yirmi üçü hane, on ikisi mücerred ve üç de muhassıl olarak kaydedilmiştir. Bu tarihte köyün yıllık toplam 2970 akçe geliri bulunmaktaydı.[548]

Tablo 2.49. 1527 Yılı Sevin-i Kebir Köyü'nün Neferanı

Neferân	38
Hane	23
Mücerred	12
Muhassıl	3

1540 yılında Sevin-i Kebir (Büyük Sevin) Köyü, Yarpuz'a bağlıdır. Mâlikâne ile vergiler Ashabü'l-Kehf'e aitti. Divânî tımar sahibi Hamza idi. Köyde kırk iki hane, bir imam ve on dört mücerred olmak üzere 57 nefer bulunmaktaydı. Köyün geliri ise çeşitli kalemlerden olmak üzere 6172 akçeydi. Nâib Hasan, Ovacık Ardıç ve Çanakçı Avşar mezraları bu köye bağlıydı.[549]

Tablo 2.50. 1540 Yılı Sevin-i Kebir Köyü'nün Neferanı

Neferân	57
Hâne	42
Mücerred	14
İmam	1

546 VGM, VK.d., 590, 107/98.; VGM, VK.d., 1966, 150/166; Solak, 916 H./1510 M. Tarihli Alaüddevle Bey Vakfiyesi, 532-533.
547 BOA, TT.d., 402, 1185.
548 BOA, TT.d., 998, 480.
549 BOA, TT.d., 419, 323-324; Solak, Kânunî Döneminde Elbistan Kazâsı, 314-315.

Tablo 2.51. 1540 Yılı Sevin-i Kebir Köyü'nün Geliri

Resm-i Arûs	285
Bâd-i Hevâ	285
Resm-i Ganem	1300
Fi'l-asıl	2948
Keyl (1280)	2560
Resm-i Kevvare	20
Öşr-ü Bostan	60
Resm-i Tapu-i Zemin	200
Adet-i Deştbâni	120
Resm-i Duhan	40
Çift (17 adet)	952
Bennak (24 adet)	288
Resm-i Yave-i Çarha	62
Kıymet	6172*

Köyün 1563 tarihinde 25'ü mücerred olmak üzere 86 neferi bulunmaktaydı. Köy hınta keyl (62,5), şa'ir keyl (60) resm-i bostan ve piyaz, resm-i kevvare, resm-i çift ve dönüm, resm-i bennak, resm-i mücerred, resm-i tapu, resm-i deştbâni, resm-i yave, resm-i arus, bad-ı heva, öşr-ı eşcar-ı meyve, adet-i ağnam olmak üzere yıllık toplam 3111 akçe gelire sahipti. Fakat defterde köyün Ashabü'l-Kehf'in vakfı olduğu belirtilmemiştir.[550]

Tablo 2.52. 1563 Yılı Sevin-i Kebir Köyü'nün Neferanı

Neferân	86
Hâne	61
Mücerred	25

Tablo 2.53. 1563 Yılı Sevin-i Kebir Köyü'nün Geliri

Hınta keyl (62,5)	500
Şa'ir keyl (60)	360
Resm-i Bostan ve Piyaz	10
Resm-i Kevvare	10
Resm-i Çift ve Dönüm	425
Resm-i Bennak	878
Resm-i mücerred (24)	144
Resm-i tapu	10
Resm-i Deştbâni	15
Resm-i Yave	96
Resm-i Arus	193
Bad-ı heva	378
Öşr-ı eşcar-ı meyve	5
Adet-i ağnam	73
Yekun	**3111**

* Defterde yekun 6152 olarak kaydedilmiş. Fakat vergilerin toplayınca yekun 6172 olarak çıkmaktadır.

[550] TKGM, TT.d., 108, 411/a-b.

Nâib Hasan Mezrası

Nain Hasan Mezrası, bugünkü Büyük Sevin ve Türk Sevin köyleri yakınındaydı. 1526 tarihinde Kaya Pınar Köyü'ne bağlı olup, Sevinli Cemaati ziraat etmekteydi.[551] 1527 tarihli icmal defterine göre mezranın 390 akçe geliri bulunmaktaydı.[552]

1540 tarihinde Sevin-i Kebir ve Sevin-i Sagir köylerinin yakınında olup, mezrada bu köylerdeki Sevin halkı ziraat etmekteydi. Bu tahrir sırasında, Defter-i Atik'te gelirinin sülüs (1/3) hissesinin Ashabü'l-Kehf Vakfı'na ait olduğu belirtilmiştir. Bu tahrirde, mezranın tamamen vakıf olmasının uygun olduğu kaydedilmiştir. Bu tarihte keyl ve adet-i deştbani olmak üzere yıllık geliri 1280 akçeydi.[553] Bunun 1/3'ü yani yaklaşık 426 akçesinin Ashabü'l-Kehf Vakfı'nın hissesi olduğu anlaşılmaktadır.

Tablo 2.54. 1540 Yılı Nâib Hasan Mezrası'nın Vergi Geliri

Kıymet	
Fi'l-Asıl	390
Keyl (390)	780
Adet-i Deştbani	500
Yekun	**1280**

1563 tarihinde Nâib Hasan Mezrası, Peder Köyü'ne bağlıydı. Mezradan Ashabü'l-Kehf Vakfı'nın hissesi yine 1/3 oranındaydı. Bu tarihte mezranın yıllık geliri 766 akçe olup bu gelirden vakfın hissesi düşen 242 akçeydi.[554] Bu tarihte vakfın geliri bir önceki tahrire göre önemli miktarda düşüş göstermiştir.

Tablo 2.55. 1563 Yılı Nâib Hasan Mezrası'nın Vergi Geliri

Hınta keyl (70)	560
Şa'ir keyl (11,5)	166
Resm-i Dönüm	20
Resm-i Deştbani	10
Resm-i Tapu	10
Yekun	**766**

Çanakçı Avşar Mezrası

Aşağıda görülecek olan 1540 tarihli tahrir defterinden anlaşıldığına göre Çanakçı Avşar Mezrası, bugünkü Büyük Sevin Köyü'ne bağlı olup, Çağlağan Köyü yanındaydı.

551 BOA, TT.d., 402, 1189.
552 BOA, TT.d., 998, 480.
553 BOA, TT.d., 419, 150, 324; Solak, Kânunî Döneminde Elbistan Kazâsı, 315.
554 Yinanç ve Elibüyük, Maraş Tahrir Defteri (1563), Cilt 2, 613.

Burası, H.Muharrem 906 – M.Temmuz/Ağustos 1500 tarihli Alaüddevle Bozkurt Bey Vakfiyesi'nde Çanakçı Avşar Mezrası adıyla,[555] H.14 Muharrem 916 – M.23 Nisan 1510 tarihli Alaüddevle Bozkurt Bey'in ikinci vakfiyesinde ise Çanakçı Mezrası adıyla kaydedilmiştir.[556]

Tahrir defterlerinde de Çanakçı Mezrası olarak geçmektedir. Çanakçı Avşar Mezrası 1526 tarihinde Efsus'a bağlı olup, Çağlağanlı ziraat etmekteydi.[557] 1527 tarihli icmal defterinde 400 akçe gelire sahip oduğu kaydedilmiştir.[558]

1540 tarihli tahrir defterine göre Sevin-i Kebir Köyü'ne bağlıydı. Mezra, Çağlağan yanında olup Çağlağan Köyü Halkı'nın ziraat ettiği kaydedilmiştir. Keyl ve adet-i deştbani'den olmak üzere yıllık 560 akçe gelire sahipti.[559]

Tablo 2.56. 1540 Yılı Çanakçı Avşar Mezrası'nın Geliri

Keyl (250)	500
Adet-i Deştbani	60
Yekun	560

Mezra, 1563 tarihinde Kışlacık Köyü'ne bağlıydı. Mezrada Çağlağan Halkı ziraat etmekte olup yıllık geliri toplam 518 akçeydi. Aynı tarihte bu mezrada bulunan ve Ashabü'l-Kehf vakfına bağlı olan, Çukur Pınar yakınında Ağça Pınar Yaylağı elli (50) akçe, İnal Ağaç Yaylağı 50 akçe, Urgacık Yaylağı 50 akçe ve Sarıca Eyne Beyi Çiftliği'nin geliri zahireden 200 akçe olan Rasul Hacılı Yaylakları'nın yıllık gelirleri de toplam 350 akçeydi. Bu yaylakların gelirleriyle beraber Çanakçı Mezrası'nın yıllık geliri 868 akçeye tekabül etmekteydi.[560]

Tablo 2.57. 1563 Yılı Çanakçı Avşar Mezrası'nın Geliri

Hınta Keyl (43,5)	348
Şa'ir Keyl (17,5)	105
Resm-i Dönüm	30
Resm-i Tapu	15
Resm-i Deştbani	20
Rasul Hacılı Yaylakları'ndan	350
Yekun	**868**

555VGM, VK.d., 590, 107/98.
556 VGM, VK.d., 1966, 150/166; Solak, 916 H./1510 M. Tarihli Alaüddevle Bey Vakfiyesi, 532-533.
557 BOA, TT.d., 402, 1184.
558 BOA, TT.d., 998, 480.
559 BOA, TT.d., 419, 324.
560 TKGM, TT.d., 108, 412/a.

Ovacık Ardıç Mezrası

1526 tarihli tahrir ve 1527 tarihli icmal defterlerinde Kaya Pınar Köyü'ne bağlı olup, Çağlağanlı Cemaati ziraat etmekteydi. Yıllık 240 akçe gelire sahipti.[561] Mezra, 1540 tarihinde Sevin-i Kebir Köyü'ne bağlanmış olup, Sevinli Köyü halkı ziraat etmekteydi. Bu tarihte keyl ve adet-i deştbani'den olmak üzere yıllık 950 akçe gelire sahipti.[562]

Tablo 2.58. 1540 Yılı Ovacık Ardıç Mezrası'nın Vergi Geliri

Fi'l-Asıl	220
Keyl (440)	880
Adet-i Deştbani	70
Yekun	**950**

1563 tarihinde ise Kışlacık Köyü'ne bağlı olup Çağlağanlı Cemaati ziraat etmekteydi. Ashabü'l-Kehf Vakfı'na bağlıydı. Hınta, şa'ir, dönüm, deştbani ve tapu vergilerinden gelir elde edilmekteydi. Köyün bu kalemlerden yıllık geliri ise bir önceki tahrire göre önemli ölçüde azalarak 240 akçe olarak gerçekleşmiştir.[563]

Tablo 2.59. 1563 Yılı Ovacık Ardıç Mezrası'nın Vergi Geliri

Hınta keyl (15)	120
Şa'ir keyl (11,5)	70
Resm-i Dönüm	25
Resm-i Deştbani	15
Resm-i Tapu	10
Yekun	240

Çoban Pınarı Köyü

Çoban Pınarı Köyü, Ashabü'l Kehf yanında olup bugünkü adı Emirli'dir. Köy, 1500 ve 1510 tarihli Alaüddevle Bey vakfiyelerinde kaydedilmemiştir.

1526 tahrir ve 1527 icmal kayıtlarına göre, Alaüddevle Bey tarafından Tirmiz seyitlerinden Seyyid Hüseyin el-Hüseyni'ye yurt olarak verilmiştir. Seyyid Hüseyin'e, buranın mahsulünden Ashabü'l-Kehf müezzini olan kimseye senelik yetmiş beş (75) Halebî akçe vermesi istenmiştir. Seyyid Hüseyin de boş ve

561 BOA, TT.d., 402, 1189; BOA, TT.d., 998, 480.
562 BOA, TT.d., 419, 324
563 TKGM, TT.d., 108, 413/a.

işlenmeyen Çoban Pınarı'na evler ve hamam inşa edip bahçeler kurarak şeneltmiş, vergisini de vakfa vermiştir.[564]

Çoban Pınarı Köyü 1526 tarihinde Sevin-i Kebir Köyü'ne bağlıdır. Köyde bir mütevellî, bir cabi (vergi tahsildarı), dokuz hane olmak üzere 11 nefer bulunmaktaydı. Cabilik görevini Halil Oğlu Mehmed; mütevellîlik görevini Emir Hasan Oğlu Seyyid Hüseyin yapmaktaydı. Bu tarihte vergi geliri belirtilmemiştir.[565] 1527 tarihli icmal defterinde, mezranın nefer sayısı önceki yıl ile aynıdır. Bu tarihte yıllık 620 akçe geliri bulunmaktaydı.[566] Bu gelir köydeki bir değirmen ve tahıldan elde edilmiştir.[567]

Tablo 2.60. 1526 Yılı Çoban Pınarı Köyü'nün Neferanı

Neferân	11
Hâne	9
Mütevellî	1
Cabi	1

Ashabü'l Kehf Vakfı olan köyün, 1540 yılında Alâüddevle Bey tarafından yurd olarak verildiğini gösteren hüccet ibraz edilmiştir. Fakat burasının yurtluk olarak verilmesinin İslam Hukuku'na uygun olup olmadığının âlimlere sorularak araştırılması gerektiği belirtilmiştir. Köyde 5 sadat, 3'ü mücerred olmak üzere 9 neferi bulunmaktaydı. Seyyid Hüseyin oğlu Seyyid Hasan köyün mütevellîsi, kardeşi Seyyid Muhammed de vakfın kâtibiydi. Köyün vergi geliri de 1190 akçeydi.[568]

Tablo 2.61. 1540 Yılı Çoban Pınarı Köyü'nün Neferanı

Neferân	14
Hâne	6
Mücerred	3
Sadat	5

Tablo 2.62. 1540 Yılı Çoban Pınarı Köyü'nün Geliri

Resm-i Arûs	70
Bâd-i Hevâ	70
Resm-i Ganem	200
Fi'l-Asıl	630
Keyl (200)	400
Asiyab (2 adet)	120

[564] BOA, TT.d., 402, 1180; BOA, TT.d., 998, 479.
[565] BOA, TT.d., 402, 1186.
[566] BOA, TT.d., 998, 480.
[567] Baş ve Tekin, 189.
[568] BOA, TT.d., 419, 325; Solak, Kânunî Döneminde Elbistan Kazâsı, 315-316.

Öşr-ü Bağ	60
Öşr-ü Bostan	30
Resm-i Kevvare	40
Resm-i Tapu-i Zemin	120
Resm-i Duhan	20
Adet-i Deştbâni	40
Resm-i Yave-i Çarha	20
Kıymet	**1190 Akçe**

1563 tarihinde de Ashabü'l Kehf vakfıdır. Köyde beşi bennak olmak üzere sekiz nüfus bulunmaktaydı. Bu nüfustan seyyid olanlar Seyyid Hüseyin oğlu Emir Hasan, Emir Hasan oğlu Seyyid Mehmed ve Emir Hasan oğlu Seyyid Ahmed'ti. Köyün vergi ve ürün geliri yıllık 433 akçeydi. Çoban Pınarı'nda Taş değirmen, Alaüddevle Bey'in zevcesi Şems Hatun değirmeni ve Çoban Pınarı Nehri üzerinde 13 tane olmak üzere toplam 15 tane değirmen bulunmaktaydı. Çoban Pınarı Nehri üzerindeki 13 tane değirmenin geliri 300 akçeydi. Diğer iki değirmenin geliri belirtilmemiştir. Böylece köyün yıllık toplam gelirini 733 akçe olduğu görülmektedir.[569]

Tablo 2.63. 1563 Yılı Çoban Pınarı Köyü Hanesi

Neferân	8
Bennak	5

Tablo 2.64. 1563 Yılı Çoban Pınarı Köyü'nün Geliri

Hınta keyl (17.5)	140
Şa'ir keyl (13,5)	80
Resm-i Bostan ve Piyaz	10
Resm-i Kevvare	5
Resm-i Çift ve Dönüm	50
Resm-i Bennak (5 adet)	70
Resm-i Tapu	5
Resm-i Deştbani	10
Resm-i Yatak	5
Resm-i Duhan	5
Resm-i Yave	6
Resm-i Arusiye	12,5
Bad-ı Heva	25
Adet-i Ağnam	10
Asiyab (değirmen) (15 aded). (13 adedinin geliri)	300
Yekun	733 Akçe

Kara Kaya Mezrası

Kara Kaya Mezrası, 1526 tarihinde Çoban Pınarı'na bağlıydı. Tasarrufu Seyyid Hüseyin evladına ait olup, mezrada kendileri ziraat etmekteydi. Kendilerine burası

569 TKGM, TT.d., 108, 412/a.

Alaüddevle ve Ali Bey tarafından verilmişti.[570] Mezranın 1527 tarihli icmal defterinde yıllık geliri 120 akçeydi.[571]

1540 tahririne göre, Çoban Pınarı'nın yanında olan Kara Kaya Mezrası Yarpuz'a bağlıydı. Mezrada bu dönemde, dışarıdan gelen birisi tarafından ziraat yapılmakta ve yapılan ziraat mahsulünün öşrü vakfa verilmekteydi. Mezranın keyl ve adet-i deştbani'den olmak üzere yıllık geliri 280 akçeydi.[572]

Tablo 2.65. 1540 Yılı Kara Kaya Mezrası'nın Geliri

Fi'l-Asıl	120
Keyl (120)	240
Adet-i Deştbani	40
Yekun	**280**

1563 tarihinde Kışlacık Köyü'ne bağlı bir mezra olup, Ashabü'l-Kehf Vakfı'na bağlıdır. Bu dönemde vergi nüfusu belirtilmezken, yıllık geliri 332 akçe olarak kaydedilmiştir.[573]

Tablo 2.66. 1563 Yılı Kara Kaya Mezrası'nın Geliri

Hınta keyl (22,5)	180
Şa'ir keyl (15,5)	92
Resm-i Dönüm	30
Resm-i Tapu	10
Resm-i Deştbani	20
Yekûn	**332**

Sarıca Eyne Beyi Çiftliği (Mezrası)

Vakfiyelerde adı geçmeyen mezra, 1526 tahriri ve 1527 icmal tahririnde "Sarıca Eyne Beyi Çiftliği" olarak kaydedilmiştir. 1526 tarihinde Sevin-i Kebir Köyü'nün Kışlacık Mezrası'na bağlıydı.[574] 1527 tarihli icmal defterine göre yıllık 200 akçe gelir elde edilmekteydi.575

1540 tarihli tahrir defterinde, "Sarıca Eyne Beyi Mezrası" olarak kaydedilmiştir. Bu tarihte Çoban Pınarı Köyü'ne bağlı olduğu ve Âşık Kilisesi'ne yakın olduğu belirtilmiştir. Mezrada, dışarıdan bir kimse tarafından ziraat yapılmaktaydı. Keyl ve

[570] BOA, TT.d., 402, 1187.
[571] BOA, TT.d., 998, 480.
[572] BOA, TT.d., 419, 325.
[573] TKGM, TT.d., 108, 412/b.
[574] BOA, TT.d., 402, 1186.
[575] BOA, TT.d., 998, 480.

Adet-i Deştbani'den olmak üzere yıllık 460 akçe gelire sahipti.576 1563 tarihinde Kışlacık Köyü'nün Çanakçı Mezrası'na bağlanmıştır. Ashabü'l-Kehf Vakfı olan çiftliğin 200 akçe geliri bulunmaktaydı.577

Tablo 2.67. 1540 Yılı Sarıca Eyne Beyi Çiftliği'nin Geliri

Fi'l-Asıl	200
Keyl (200)	400
Adet-i Deştbani	60
Yekun	**460**

Kaya Pınar Köyü

Günümüzde Afşin İlçesi'ne 3 km. uzaklıkta olan Alimpınar Köyü (mahallesi) bulunmaktadır. Bu köyün yakınında Kaya Pınar denilen su kaynağı bulunmaktadır.[578] Kayıtlarda geçen Kaya Pınar Köyü burasıdır. Alimpınar Köyü halkı ile bu köyün yakınında olup Afşin'e 3 km. kadar mesafedeki Gerger Köyü (mahallesi) halkı Emirli'den gelmedir.[579]

1540 tarihinde Kaya Pınar Köyü'nün Gerger Köyü yakınında olduğu kaydedilmiştir. Bu dönemde üç mücerred, on iki hane olmak üzere toplam 15 neferi bulunmaktaydı. Köyden elde edilen gelir 4662 akçeydi. Bu gelirin yarısı (2331 Akçesi) Ashabü'l-Kehf Vakfı'na, diğer yarısı tımar sahibi Mehmed'e verilmekteydi.[580]

Tablo 2.68. 1540 Yılı Kaya Pınar Köyü'nün Neferanı

Neferân	15
Hâne	12
Mücerred	3

Tablo 2.69. 1540 Yılı Kaya Pınar Köyü'nün Geliri

Fi'l-Asıl	**2606**
Ber Muceb-i Defter-i Evkaf	**3200**
Keyl (1600)	3200
Resm-i Kevvare	20
Öşr-ü Bostan	200
Öşr-ü Bağ	200
Resm-i Tapu-i Zemin	120
Adet-i Deştbâni	120
Resm-i Duhan	14
Çift (8 adet)	448

576 BOA, TT.d., 419, 325.
577 Refet ve Elibüyük, Maraş Tahrir Defteri (1563), Cilt 2, 637.
578 Kürşat Ardıç, Alimpınar Köyü (Mahallesi) Muhtarı, 2 Aralık 2016.
579 Fazlı Akpınar, Gerger Köyü (Mahallesi) Muhtarı, 3 Aralık 2016.
580 BOA, TT.d., 419, 326; Solak, Kânunî Döneminde Elbistan Kazâsı, 317.

Bennak (4 adet)	48
Resm-i Yave-i Çarha	22
Resm-i Ganem	120
Bâd-i Hevâ	75
Resm-i Arûs	75
Kıymet	**4662**

Köyün 1563 tarihinde iki mücerred, beş bennak, altı nim çift, beş çift olmak üzere on sekiz nefer bulunmaktaydı. Yıllık geliri 3172 akçeydi. Fakat bu tahrirde Ashabü'l-Kehf Vakfı olduğu kaydedilmemiştir.[581]

Tablo 2.70. 1563 Yılı Kaya Pınar Köyü'nün Neferanı

Neferân	18
Çift	5
Nim çift	6
Mücerred	2
Bennak	5

Tablo 2.71. 1563 Yılı Kaya Pınar Köyü'nün Geliri

Hınta keyl (230)	1762
Şa'ir keyl (116)	696
Resm-i bostan ve piyaz	74
Resm-i çift ve dönüm hass	400
Resm-i bennak (5 adet)	56
Resm-i Tapu	5
Resm-i mücerredan(2 adet)	12
Resm-i deştbani	20
Resm-i duhan	5
Resm-i yatak	10
Resm-i Yave	22
Resm-i arusiyye	45
Bâd-ı hevâ 90 nısf	45
Adet-i ağnam hass	20
Kıymet	**3172 Akçe**

Armud Alanı Mezrası

Armud Alanı mezrası, bugün Afşin İlçesi'ne bağlı Armud Alanı Köyü (mahallesi) olarak varlığını devam ettirmektedir. İlçeye uzaklığı 38 km.dir.

Armud Alanı Mezrası 1540 tarihinde, Kaya Pınar Köyü'ne bağlı mezralardan birisi olup, Ashabü'l Kehf'in vakfıydı. Taht-ı Karlan Yaylağı buraya bağlıydı. Mezrada,

581 TKGM, TT.d., 108, 411/b.

dışarıdan gelen Ali Kaya ve Eymir İlyas ziraat etmekteydi. Mezranın yıllık geliri 272 akçeydi.[582]

Tablo 2.72. 1540 Yılı Armud Alanı Mezrası'nın Geliri

Fi'l-Asıl	
Kıymet	
Keyl (96)	192
Öşr-ü Bostan	20
Öşr-ü Bağ	20
Adet-i Deştbani	40
Yekun	**272**

Taht-ı Karlan Yaylağı

Taht-ı Karlan Yaylağı'nın ismi 1540 tarihli tahrir kaydında geçmektedir. Yaylak, Kaya Pınar Köyü'nün Armud Alanı Mezrası'na bağlı olup, Sarıca Eyne Beyi yakınındadır. Bu yaylakta yaylayan kişiler, hayvanlarından sadeyağ üretimi yapmaktaydı. Yaylağın sadeyağ üretiminden yıllık 100 akçe geliri bulunmaktaydı.[583]

Tablo 2.73. 1540 Yılı Taht-ı Karlan Yaylağı Geliri

Revgan-ı Sade (sade yağ)	100
Yekun	100

Ashabü'l-Kehf Merkezi

Ashabü'l-Kehf Merkezi, Efsus nam-ı diğer Yarpuz'a bağlıdır. Ashabü'l-Kehf Merkezi'nde Ashabü'l-Kehf Külliyesi bulunmaktadır. Kayıtlarda buranın gelirleri müstakil olarak verilmiştir.

1526 tarihinde bir müderris, bir hatip, bir müezzin bir de mütevellînin Ashabü'l-Kehf evkafı üzerindeki tasarrufunu denetleyen nazır bulunmaktaydı. Ayrıca 13 vergi hanesine sahipti. Müderris Hasan Ali oğlu Alaaddin, hatip Yusuf oğlu Taceddin, müezzin Abdulazizoğlu Ali, vakıf nazırı ise Seyyid Mehmed oğlu Seyyid Ahmet?'ti. Merkezin gelirleri arasında bac-ı pazar da yer almaktaydı.[584]

[582] BOA, TT.d., 419, 326.
[583] BOA, TT.d., 419, 326.
[584] BOA, TT.d., 402, 1189.

1527 tarihli icmal defterine göre, pazar vergisinden yıllık 320 akçe gelir sağlanmış olup bundan başka gelir kaydedilmemiştir. Bunun yanında vakıf nazırına günlük 4 akçe verilmekteydi.[585]

1540 tarihinde üç mücerred, altı hane ile birlikte imam, çırağdar, ferraş, cüzhan, müezzin, zâviye şeyhi ve dört muhassıl olmak üzere 19 nefer bulunmaktaydı. Resm-i Arûs, Bâd-i Hevâ, Resm-i Duhan, Resm-i Yave-i Çarha gibi çeşitli kalemlerden oluşan geliri yıllık 235 akçeydi. Ashabü'l-Kehf Camii'nin imam-hatibi Aydoğmuş oğlu Mevlânâ Ümmet, Çırağdar-ı kadimi Abdülaziz oğlu Ali ve Ferraşı Abdülaziz oğlu Hamza'dır. Defterde, bu görevlilerin vazifelerine daha önceden dışarıdan kimseler tarafından müdahalede bulunulmuştu. Zâviyenin eski şeyhi Habib oğlu Habib, şimdiki şeyhi Yusuf Fakih oğlu Taceddin Halife'dir. Türbenin cüzhanı Habib oğlu Abdullah'tır. Muhassıllar ise Mahmut, Ahmet, Lütfullah ve Mustafa olarak kaydedilmiştir. Caminin müezzinliği Ahmet oğlu Ömer,[586] hatipliği Tahir Hacı oğlu Mevlânâ Bum Hayr yapmaktaydı. Medresenin müderrisi Hacı Sadık oğlu Mevlânâ Şemseddin'dir.[587]

Ashabü'l-Kehf Merkezi'nin başka gelirleri de bulunmaktadır. Bunlar pazar ile birlikte kasap ve sebzecilerden senelik 1600 akçe, boyahane gelirinden senelik 800 akçe, resm-i keyl'den (Herbir yarım keylden 1 akçe olmak üzere) 1000 akçe, döğme ve tarhana yapmak için 500 kilelik tahıl, çırak? mahsulü 1500 akçe, Elbistan'a bağlı mezra ve köylerdeki değirmenden 360 akçe, Elbistan merkezinde Şehsuvaroğlu Ali Bey Hamamı gelirinden 120 akçedir. Vakfın bu kalemlerden elde edilen geliri 5380 akçe etmektedir. Merkezin geliri, yukarıda geçen 235 akçe geliri ile birlikte yıllık geliri 5615 akçe ve 500 kile tahıldı.[588]

Tablo 2.74. 1540 Yılı Ashabü'l-Kehf Merkezi'nin Neferanı

Neferan	19
Hane	6
Mücerred	3
İmam	1
Çırağdar	1
Ferraş	1

585 BOA, TT.d., 998, 480.
586 BOA, TT.d., 419, 327; Solak, Kânunî Döneminde Elbistan Kazâsı, 317.
587 BOA, TT.d., 419, 314.
588 BOA, TT.d., 419, 327; Baş ve Tekin, 190-191.

Cüzhan	1
Zâviye Şeyhi	1
Muhassıl	4
Müezzin	1

Tablo 2.75. 1540 Yılı Ashabü'l-Kehf Merkezi'nin Geliri

Resm-i Arûs	95
Bâd-i Hevâ	95
Resm-i Duhan	20
Resm-i Yave-i Çarha	25
Pazar ile birlikte kasap ve sebzecilerden	1600
Boyahane hissesi	800
Resm-i Keyl	1000
Çırak? mahsulü	1500
Asiyab geliri	360
Şehsuvaroğlu Ali Bey Hamamı mahsulü	120
Kıymet	**5615 Akçe**

1563 tarihinde, camisi bulunan Ashabü'l-Kehf Merkezi'nde bir tane "Kadı" bulunduğunu öğreniyoruz. Ayrıca merkezde 33 nefer bulunmaktaydı. Bunların bir tanesi yukarıda bahsettiğimiz kadı, dördü de müderristi. Kadı ve müderrisler, evlatlarıyla beraber dokuz kişiydi. Bunun yanında bir imam, bir hatip ile üç muhassıl bulunmaktaydı. İmam ve hatibin beş evladı vardı. Ayrıca üçü mücerred olmak üzere 11 vergi hanesi bulunmaktaydı. Muhassıllar ise Aydoğmuş'un bekar oğlu Mehmed, Memi ve Hayreddin idi. Resm-i arusiyyeden 12, bad-ı heva 25, resm-i bennak 154, resm-i yave 6, resm-i mücerredan 18 olmak üzere yıllık toplam 215 akçe vergi geliri ile Ashabü'l-Kehf bac-ı bazarından 1200 akçe olmak üzere toplam 1415 akçe geliri vardı.[589] Bu tarihte Ashabü'l-Kehf Merkezi'nden elde edilen verginin miktarında bir önceki tahrire göre önemli oranda düşüş gözlenmektedir.

Tablo 2.76. 1563 Yılı Ashabü'l-Kehf Merkezi'nin Neferanı

Neferan	33
Hane	11
Mücerred	3
Kadı (1), Müderris (4) ve bunların evlatları(4)	9
Hatip (1), imam (1) ve bunların evlatları (5) ile 3 muhassıl	10

Tablo 2.77. 1563 Yılı Ashabü'l-Kehf Merkezi'nin Geliri

Resm-i Arûsusiyye	12
Bâd-i Hevâ	25
Resm-i Bennak	154
Resm-i Yave	6
Resm-i Mücerredan	18

589 TKGM, TT.d., 108, 408.

Ashabü'l-Kehf bac-ı bazarı	1200
Yekûn	**1415 Akçe**

Ağca Su Mezrası

1563 tarihinde Norşun Köyü olarak adlandırılan fakat günümüzde Altunelma* olarak bilinen köyün (mahallenin) altında kaydedilen Ağca Su Mezrası, Ashabü'l-Kehf Buk'ası ile Camii'nin evkafıdır. Hınta, şa'ir, resm-i dönüm, resm-i tapu, resm-i deştbani gibi çeşitli kalemlerden yıllık toplam geliri 1440 akçeydi.[590]

Tablo 2.78. 1563 Yılı Ağca Su Mezrası'nın Geliri

Hınta keyl (107,5)	860
Şa'ir keyl (66,5)	400
Resm-i Dönüm	130
Resm-i Tapu	20
Resm-i Deştbani	30
Yekun	**1440**

Rasul Hacılı Yaylakları

H.Muharrem 906 – M.Temmuz/Ağustos 1500 ve H.14 Muharrem 916 – M.23 Nisan 1510 tarihinde Alaüddevle Bozkurt Bey vakfiyelerinde adı geçen Rasul Hacılı Köyü,[591] tahrir kayıtlarında yoktur. Lakin Rasul Hacılı Yaylakları adı altında bilgiler yer almaktadır.

1526 tarihinde Rasul Hacılı Yaylakları, Sevin-i Kebir Köyü'nün Kışlacık Mezrası'na bağlıydı. Bu tarihte Rasul Hacılı Yaylakları'nın 4 tanesinin adı kaydedilmiştir. Bunlar Çukur Pınar Yaylağı, Çoban Pınar yakınında bulunan Ağca Pınar Yaylağı, İnal Ağaç Yaylağı ve Urgacık Yaylağı'dır.[592] 1527 tarihli icmal defterine göre, bu yaylaklardan istifade edenlerin hepsi, Çukur Pınar sipahisine toplam 40 akçe vergi vermekteydi.[593]

1540 tarihli tahrir kaydında, yine Rasul Hacılı Köyü'nden bahsedilmezken, Rasul Hacılı Cemaati'nin yayladığı birçok yerleşim yerinin adı kaydedilmiştir. Bunlar yıllık 200 akçe geliri bulunan Peder Yaylağı, 500 akçe geliri bulunan Çukur Pınar ve Tuzluk Oluk yaylakları, yıllık 200 akçe geliri bulunan Ağca Pınar yaylağı, yıllık 150

* Şeref Can, Altunelma Köyü (Mahallesi) Muhtarı, 3 Aralık 2016.
[590] Yinanç ve Elibüyük, Maraş Tahrir Defteri (1563), Cilt 2, 630.
[591] VGM, VK.d., 590, 107/98.; VGM, VK.d., 1966, 150/166; Solak, 916 H./1510 M. Tarihli Alaüddevle Bey Vakfiyesi, 532-533.
[592] BOA, TT.d., 402, 1186.
[593] BOA, TT.d., 998, 480.

akçe geliri bulunan İnal Ağaç Yaylağı, yıllık 150 akçe geliri bulunan Urgacık Yaylağı, yıllık 200 akçe geliri bulunan Yakındı Yaylağı'dır.[594]

Yaylaklar 1563 tarihinde, Kışlacık Köyü'ne bağlı Çanakçı Mezrası altında kaydedilmiştir. Bunlar Ağca Pınar Yaylağı, İnal Ağaç Yaylağı, Urgacık Yaylağı ile Sarıca Eyne Beyi Çiftliği'dir. Ağca Pınar Yaylağı ve İnal Ağaç Yaylağı Çukur Pınar yanındadır. Yaylaklar yıllık 50'şer akçe gelire sahipken çiftliğin geliri 200 akçeydi. Bunların yıllık toplam geliri 350 akçeydi.[595]

Barsama (Çavuşağa) Köyü

Barsama Köyü, günümüzde Çavuşağa Köyü adıyla da bilinmektedir. Kayseri – Bünyan yolu üzerindedir. Kayseri'ye 22 km. uzaklıktadır. Köyün girişinde, bugün sadece minare ve duvarları bulunan bir yapı grubu bulunmaktadır. XX. Yüzyılın ortalarına doğru bu yapı grubundan olan caminin minaresi, şerefesine kadar yıkılmış ve yan duvarları kalmıştı. Günümüzde ise sadece minaresi harap halde ayaktadır. Barsama Camii'nin Arapça, dört satırlık mermer kitabesi Kayseri Arkeoloji Müzesi'ndedir. Kitabeye göre camii Kanuni Sultan Süleyman Zamanı'nda, H.974 – M.1566 tarihinde yaptırılmıştır.[596] Barsama Camii'nin 300 m. kuzeydoğusunda Barsama Hanı bulunmaktadır. Kayseri-Bünyan yolu üstünde bulunan hanın, camiden daha sonra, XVII. veya XVIII. yüzyıllarda yapılmış olabileceği kabul edilmektedir.[597]Ashabü'l-Kehf'in vakfı olan Barsama'da bu yapı grubunun bulunması, köyün devrine göre bayındır durumda olduğunun göstergesi sayılmalıdır.

[594] Solak, Kânunî Döneminde Elbistan Kazâsı, 113-115.
[595] TKGM, TT.d., 108, 421/b; Yinanç ve Elibüyük, Maraş Tahrir Defteri (1563), Cilt 2, 637.
[596] Mehmet Çayırdağ, Kayseri'de Kitabelerinden XV. *ve* XVI. Yüzyıllarda Yapıldığı Anlaşılan İlk Osmanlı Yapıları, **Vakıflar Dergisi**, Sayı 13, 1981, 554; Yıldıray Özbek, Celil Arslan, **Kayseri Taşınmaz Kültür Varlıları Envanteri**, Cilt 2, Kayseri: Kayseri Büyükşehir Belediyesi, 2008, 722.
[597] Özbek ve Arslan, 722.

Resim 2.1 Barsama Köyü Camii (1954)[598]

Resim 2.2. Barsama Köyü Hanı (2008)[599]

[598]Albert Gabriel, **Kayseri Türk Anıtları**, Ahmet Akif Tütenk (çev.), Ankara: Güneş Matbaası, 1954.
[599] Özbek ve Arslan, Cilt 2, 723.

Resim 2.3. Barsama Köyü Camii ve Hanı (2015).

Alaüddevle Bey'in oğlu Şahruh Bey, Ashabü'l-Kehf Medresesi müderrislerine Kayseri Kazas'ına bağlı Barsama Köyü'nün mâlikânesini vakfetmişti.[600] Bu mâlikânenin gelir miktarı ile ilgili ulaşabildiğimiz ilk kayıt 1570 tarihli Kayseri Tapu Tahrir Defteri'ndedir. Vakfın buradaki kaydı, "*Karye-i Barsama mâlikâne-i vakf-ı medrese-i Ashabü'l-Kehf der vilayet-i Alaüddevle Dulkadir vakıf-ı Şahruh Beğ bin Alaüddevle Beğ*" şeklindedir. Köyün mâlikânesinden 350 keyl buğdaydan 350 keyl de arpadan olmak üzere ikisinden toplam 4200, kovan öşrünün yarısından 200, bağ ve bahçe öşrünün yarısından 700, bostan öşrünün yarısından 50, dört adet değirmenin yarı hissesinden 120 akçe olmak üzere yıllık toplam 5270 akçe gelir elde edilmiştir.[601]

1584 tarihinde Kayseri'nin Koramaz Nâhiyesi'ne bağlı Barsama Köyü'nün mâlikânesi eskiden olduğu gibi yine vakfın medresesinin gelir kaynağıydı. Köyün mâlikânesinden 436 keyl buğdaydan 2352, 436 keyl arpadan 2160, kovan öşrünün yarısından 100, bostan öşrünün yarısından 40, bağ ve kaysı bahçesi öşrünün yarısından 600, dört adet değirmenin yarı hissesinden 120 akçe olmak üzere yıllık toplam 5372 akçe gelir elde edilmiştir.[602]

Tablo 2.79. 1570 Yılı Barsama Köyü'nün Neferanı

Neferân	83
Hâne	
Nim	27
Caba (bekar erkek)	17
Caba bennak (toprağı olmayan evli)	29
Bennak	10

Tablo 2.80. 1570 Yılı Barsama Köyü Mâlikânesi'nin Geliri

Gendüm (buğday) keyl (350)	4200
Şa'ir keyl (350)	
Nısf-ı öşr-i kovan	200
Nısf-ı Öşr-i Bağ ve Bağçe	700
Nısf-ı Öşr-i Bostan	50
Nısf-ı Resm-i Asiyab (4 adet)	120
Yekun	**5270**

600 VGM, VGM.DEFTER - 00355.00062, 34.
601 Mehmet İnbaşı, **1570 (Hicri 976) Tarihli Kayseri Tapu Tahrir Defteri**, Kayseri: Kayseri Büyükşehir Belediyesi, 2009, 100-101.
602 Refet Yinanç, Mesut Elibüyük, **Kayseri İli Tahrir Defterleri**, Cilt 1, Kayseri: Kayseri Büyükşehir Belediyesi, 2009, 193.

Tablo 2.81. 1584 Yılı Barsama Köyü Mâlikânesi'nin Geliri

Gendüm keyl (436)	2352
Şa'ir keyl (436)	2160
Nısf-ı öşr-i kovan	100
Nısf-ı Öşr-i Bağ ve Bağçe-i kayısı	600
Nısf-ı Öşr-i Bostan	40
Nısf-ı Resm-i Asiyab (4 adet)	120
Yekun	**5372**

Tablo 2.82. Ashabü'l-Kehf Vakfı'nın XVI. Yüzyıl Sonuna Kadarki Geliri

Gelir Kaynağı	**1215-1234**	**1492**	**1500**	**1510**	**1526**	**1540**	**1563**	**1570**	**1584**
Efsus ovasındaki köylerin çoğu	Gelir belirtilmemiş								
Kayseri/ Barsama Köyü Mâlikânesi		-	-	-	-	-	-	5270	5372
Resul Hacılı Köyü		-	-	-	-	-	-		
Ebu Leyli Cemaati		-	-	-	-	-	-		
Cerid Köyleri		-	-	Bütün hukuk ve gelirleriyle koyun ve keçi vergileri	-	-	-		
Çağlağanlı Köyü (Çift Geliri)		-	-	-	1465	1008	-		
Çağlağanlı Cemaati (1563 tarihinde cemaatin geliri, ziraat yaptığı Çanakçı ve Ovacık Ardıç mezralarında verilmiştir)		-	-	-	-	-	-		
Nişanid Köyü		-	-	Bütün hukuk ve gelirleriyle koyun ve keçi vergileri	5238	14088	5625		
Arap Yurdu Mezrası		-	-	-	160	360	160		
Sarı Kaya Mezrası		-	-	-	-	-	-		

Âşık Kilisesi Mezrası		-	-	-	1985	1280	1426		
Efsus Nam-ı diğer Yarpuz (Köyün gelirinin yarısı)		-	Şer'î hukuk ve örfî vergilerin yarısı	Bütün hukuk ve gelirlerinin yarısı	9792,5	11946	11203,5		
Dede Baba Zâviyesi Köyü		-	-	-	-	1218	-		
Belviran Mezrası		-	-	-	-	280	-		
Eşkinciyan Cemaati		-	-	-	-	-	3 Nefer		
Ağca Koyunlu Cemaati		-	-	-	-	781	268,5		
Cerid Cemaati		-	-	-	-	-	1675		
Kabaklar Cemaati						8925			
Sarıbaş Cemaati		-	-	-	-	735	292		
Aymalar Cemaati		-	-	-		781			
Boynu Yoğunlu Cemaati		-	-	Bütün şer'î ve örfî vergileri ile koyun ve keçi vergileri	-	222	461		
Kışlacık Köyü		-	-	-	740	1639	550		
Sevin-i Sagir Köyü (Mâlikâne Hissesi)		-	-	-	462	348	175,5		
Sevin-i Kebir Köyü		-	-	-	2970	6172	3111		
Nâib Hasan Mezrası		-	-	-	390	426	242		
Çanakçı Avşar Mezrası		-	-	-	400	560	868		
Ovacık Ardıç Mezrası		-	-	-	240	950	240		
Çoban Pınarı Köyü		-	-	-	620	1190	733		
Kara Kaya Mezrası		-	-	-	120	280	332		
Sarıca Eyne Beyi Çiftliği (Mezrası)		-	-	-	200	460	200		

Kaya Pınar Köyü (Gelirinin yarısı)		-	-	-	-	2331	1586		
Armud Alanı Mezrası		-	-	-	-	272	-		
Taht-ı KarlanYaylağı		-	-	-	-	100	-		
Ashabü'l-Kehf Merkezi		-	-	Ashabü'l-Kehf'in Pazar Vergisi	320	5615 Akçe ve 500 Kile Buğday	1415		
Ağca Su Mezrası							1440		
Toplam		**-**	**-**	**-**	**25102,5**	**61967 Akçe, 500 Kile Buğday ve 40 Keçinin Sütü**	**32003,5 ve 3 Nefer**		

2.1.2. XVI. Yüzyıl Sonrası Ashabü'l-Kehf Vakfı'nın Geliri

Ashabü'l-Kehf Vakfı'nın Osmanlı Devleti Zamanı'nda XVI. Yüzyıl boyunca yapılan ilk üç tahririnde gelir kaynakları ayrıntılı bir şekilde kaydedilmiştir. Bu yüzyıldan sonra iki yüzyıl vakfın gelir kaynakları, bir iki ekleme dışında, hep aynı kalmıştır. Bu tahrir kayıtları esas alınmıştır. Bu dönemde vakıf gelirleri, vakfa müdahaleler ve görevli değişiklikleri kaydedilmiştir. Vakıf geliri belirtilirken yekûn kaydedilmiş fakat gelir kaynağı belirtilmemiştir.

Ashabü'l-Kehf Vakfı'nın H.1025 – M.1616/1617 tarihli gelirinin Mufassal Defter'de kayıtlı olduğu ve gelirlerini koruduğu Merkez'den gönderilen bir hükümden anlaşılmaktadır.[603]

Köy, Mezra ve Cemaat Gelirleri

H.1147 – M.1734/1735 tarihinde, Efsus nam-ı diğer Yarpuz, Nişanid, Sevin-i Kebir, Sevin-i Sagir, Karapınar, Çoban Pınarı köylerinin emr-i şerif ile Ashabü'l-Kehf evkafından olduğu tekrarlanmıştır. Bu köylerin yaptıkları hizmet karşılığı olarak

[603] BOA, A.DVNS.AHK.ME.d, 1, 291 ; TKGM, TT.d., 108, 413/a.

avârız, nüzul ve tekâlif-i varideden muaf tutulmuştur.[604] H.Cemaziyelahir 1164 – M.Nisan/Mayıs 1751 tarihinde evkafın vakıflarını koruduğu anlaşılmaktadır.[605]

Bu dönemde vakfa "*Tokuzlu Cemaati*"[*] dâhil olmuştur. Bu cemaat Rakka'ya iskân edilmişken, oradan kalkarak Efsus topraklarına gelmiş ve bazı vergilerini vakfa vermiştir. H.Evail Receb 1164 – M.Mayıs/Haziran 1751 tarihli bir belgeye göre, cürm-ü sabit olan Tokuzlu reaya taifesinden kanuna göre cürm-ü cinayet vesair bad-ı heva gelirlerinin Ashabü'l-Kehf Vakfı'na ait olduğu bildirilmiştir. Cemaatin, evkafın toprakları üzerinde hayat sürmesi karşılığı evkafa bazı vergiler ödediği anlaşılmaktadır. Aynı belgede ayrıca, evkafın vakıflarını koruduğu görülmektedir.[606]

H.Evahir[**] Zilkade 1192 – M.Aralık 1778 tarihinde Sevin-i Sagir Mezrası'nın hububat âşarının yarısı Ashabü'l-Kehf Vakfı'na, âşârın diğer yarısı ile vergileri tımar sahibine aittir. Buradan elde edilen hınta, şa'îr, resm-i bostan ve piyaz, öşr-ı eşcar-ı meyve gelirinden Ashabü'l-Kehf Vakfı'nın hissesi hububatın yarısı olan 178 akçeydi.[607]

Efsus nam-ı diğer Yarpuz, Nişanid, Sevin-i Kebir, Sevin-i Sagir, Karapınar, Çoban Pınarı köylerinin emr-i şerif ile Ashabü'l-Kehf evkafından olduğu vurgulanmıştır. Bu köylerin yaptıkları hizmet karşılığı olarak avârız, nüzul ve tekâlif-i varideden muafiyetleri H.1208 – M.1793/1794 ve H.29 Zilhicce 1229 – M.12 Aralık 1814 tarihlerinde yenilenmiştir.[608]

H.Evasıt Cemaziyelahir 1233 – M.Nisan 1818 tarihinde Orta Niyabet Nâibi'ne gönderilen bir hükümden evkafın gelirleri hakkında bilgiler bulunmaktadır. Buna

---

[604] BOA, HAT, 1301/50674, 29 Z. 1229/ 12 Aralık 1814.
[605] BOA, A.DVNS.AHK.ME.d, 1, 291.
[*] Tokuzlu Cemaati: Rakka'ya iskân edilen Tokuzlu Cemaati, XVIII. Yüzyılda yerlerini terk ederek Maraş Eyaleti, Bağras ile Han-ı Cedid taraflarına dağılmıştır. Tokuzlu cemaatinin bu yüzyılın ortalarında, Rakka'yı terk ederek Ashabü'l-Kehf vakfı olan Efsus topraklarına yerleştiği ve bazı gelirlerinin vakfa bağlandığı anlaşılmaktadır. Bk.: Yusuf Halaçoğlu, **XVIII. Yüzyılda Osmanlı İmparatorluğu'nun İskan Siyaseti ve Aşiretlerin Yerleştirilmesi**, Ankara: TTK, 2014, 98, 111; Bozulus Aşiretinden olan Tokuzlu Cemaati, aslında Rumeli perakendesindendir. Konar-Göçer Türkmen taifesinden olup, Antakya ve Gavurdağı taraflarında oldukları kayıtlıdır. Türkay, 620.
[606] BOA, A.DVNS.AHK.ME.d, 1, 294.
[**] Evahir: Arabî ayların son on gününe verilen ad. Bk.: http://www.kubbealtilugati.com, 13 Kasım 2016.
[607] BOA, A.DVNS.AHK.ME.d, 2, 309.
[608] BOA, HAT, 1301/50674.

göre, Orta Niyabet Nâhiyesi'ne bağlı Ashabü'l-Kehf Buka'sı Evkafı ile birlikte caminin vakıfları şöyle sıralanmıştır:

- Neferan ile Ashabü'l-Kehf Merkezi'nin geliri Resm-i Çift ve Bennak, Resm-i Mücerred toplamı ve diğer gelirlerle birlikte 215 akçedir.

- Ashabü'l-Kehf Vakfı bac-ı bazarı senelik 1200 akçedir.

- Neferan ve bütün geliriyle Nişanid Köyü geliri hınta, şa'îr, resm-i çift, resm-i dönüm toplamı ve diğer gelirlerle 5645 akçedir. Ayrıca köy halkı, vakfa hizmet karşılığı olarak avârız-ı dîvânîye ve tekâlif-i örfîyye*'den muaf tutulmuştur.

- Neferan ile Efsus Köyü nam-ı diğer Yarpuz 'un yarısı, "Ashabü'l-Kehf Câmi Vakfı'na diğer yarısı Dede Baba Zâviyesi Vakfı'na verilmiştir. Efsus'un geliri, hınta, şa'îr, resm-i çift ve dönüm toplamı ve diğer gelirlerle 18553** akçedir. Bu gelirin yarısı ise 9276 akçedir. Efsus halkı, vakfın hizmetkârı olup bu hizmetleri karşılığında avârız ve nüzül***den muaftır. Ayrıca H.1066-M.1655/1656 tarihinde Ashabü'l-Kehf Medresesi müderrislerinin, vakfedenin şartına aykırı verdikleri şerhin kaydının feshedilerek terk edildiği ve gelirin vakfedenin şartına göre Zâviye tarafından alınmak üzere düzeltildiği ve

* Avârız-ı Divaniye ve Tekâlîf-i örfiyye: Derbendcilik, tuzculuk, madencilik, celeplik, şahincilik gibi belirli bir hizmetle yükümlü olanları; kadı, Nâib, sipahi, muhassıl, müderris gibi resmi görevlileri; imam, hatip, müezzin, zâviyedar, şeyh, seyyid gibi din adamlarını; körlük, delilik, düşkünlük gibi bedeni sakatlıkları olan kimseleri içine almakta olup vergilerin tamamından veya bir kısmından muafiyeti ifade ederdi. Muafiyet sebebi olan hizmetlerin çoğu Avârız-ı Divaniye ve Tekâlîf-i örfiyye'den sayılan yükümlülüklerdendi. Belirli bir hizmetle mükellef olana ayrıca başka bir hizmet yüklenemezdi. Mesela tuzcuya tersanede dülgerlik, devlete ait inşaatlarda ustalık mecburiyeti konmazdı. Saraya şahin, atmaca gibi avcı kuşları yetiştirip getirenler, bunların yuvalarını bekleyenler, öşür, cizye gibi şer'i vergiler yanın da İspençe, koyun resmi, gerdek resmi, gümrük resmi gibi örfî vergiler, angarya hizmetler, tekâlif-i şakka ile devlete arpa, buğday, kereste vermek gibi avârız mahiyetindeki vergilerden muaf tutulurlardı. Bk.: Halil Sahillioğlu, Avârız, **DİA**, Cilt 4, İstanbul: TDV, 1991, 108.

** Bu miktar, başka belgelerde 18552 olarak kaydedilmiştir. Bk.: VGM, Osmanlı Arşivleri - EV.MH - 00154.00003; BOA, A.DVNS.AHK.ME.d, 1, 13; TKGM, TT.d., 108/115; TKGM, TT.d., 108, 410.

*** Nüzül: Sözlükte "konaklama yeri, misafir için hazırlanan yiyecek" anlamlarındaki nüzül, Osmanlı maliyesinde sefere giden ordunun yiyecek ihtiyacını karşılamak üzere buğday ve arpa gibi hububattan alınan aynî vergiyi ifade eder. Genellikle fevkalâde dönemlere mahsus avârız türü vergilerden biri olduğu halde bazı kanunnâmelerde şer'î vergi şeklinde de açıklanmıştır. Nüzül vergisi, savaş zamanlarında cepheye giden ve cepheden geri dönen ordunun iâşesini temin etmek için belli menzillerde istenen un ve arpanın hazırlanması gayesiyle ortaya çıkmıştır. Bk.: Ömer İşbilir, Nüzül, **DİA**, Cilt 33, İstanbul: TDV, 2007, 311.

defterde yapılan bu düzeltmenin tevki hattıyla yapıldığı belirtilmiştir. Burada vakfın müderrisleri ile zâviyedarları arasında vakfın gelirlerinin alınması hususunda bir anlaşmazlık içinde oldukları anlaşılmaktadır. Bu anlaşmazlıktan dolayı, tarafların bir yolunu bularak gelirleri defterde kendi üzerine kaydettirerek gelire sahip olma yoluna gittiği görülmektedir.

- Neferan ile Sevin-i Kebir Köyü geliri hınta, şa'îr, rüsûm-ı dönüm toplamı ve diğer gelirlerle 3111 akçedir.

- Sevin-i Sagir Mezrası ve zahirelerin yarısı Ashabü'l-Kehf Vakfı ve diğer yarısı ile vergiler Tımar'a aittir. Burada Resul Hacılı Cemaati ziraat etmektedir. Burasının geliri ise hınta, şa'îr, resm-i kuvvare toplamı ve diğer gelirlerden vakfın hissesi hububatın yarısı 178 akçe ve tımar hissesi hububatın yarısı ile birlikte vergilerden 218 akçedir.

- Neferan ile Kaya Pınar Köyü. Köyün geliri olan hınta, şa'îr toplamı ve diğer gelirleri yazılmamıştır.

- Neferan ile Âşık Kilisesi Köyü geliri vergileri hınta ve şa'îr toplamı ve diğer gelirlerden 1436 akçedir.

- Neferan ile Çoban Pınarı Köyü geliri hınta ve şa'îr toplamı ve diğer gelirlerden 433 akçedir.

- Neferan ile Kışlacık Köyü geliri hınta ve şa'îr toplamı ve diğer gelirlerden 550 akçedir.

- Kara Kaya Mezrası geliri hınta ve şa'îr toplamı ve diğer gelirlerden 322 akçedir.

- Çağlağan Halkı'nın tarım yaptığı Çanakçı Mezrası'nın geliri hınta ve şa'îr toplamı ve diğer gelirlerden 518 akçedir.

- Resul Hacılı Yaylakları olan ve Çukur Pınar yakınında Ağça Pınar Yaylağı 50 akçe, İnal Ağaç Yaylağı 50 akçe, Urgacık Yaylağı 50 akçe ve Sarıca Eyne Beyi Çiftliği'nin geliri zahireden 200 akçeydi.

- Sevinli'nin ziraat yaptığı Arab Yurdu Mezrası'nın geliri, hınta ve şa'îr toplamı ve diğer gelirlerden 160 akçedir.

- Çağlağan Halkı'nın ziraat ettiği Ovacık Mezrası geliri, hınta ve şa'îr toplamı ve diğer gelirlerden 240 akçedir.

- Neferan ile Cerid Cemaati Ashabü'l-Kehf'e hizmet etmektedir. Vakfın bu cemaatten elde ettiği geliri, Resm-i Bennak toplamı ve diğer gelirlerden olmak üzere 1177 akçedir. Bu cemaatlerin vergileri Maraş'ın vakıf defterinde Ashabü'l-Kehfü'ş-Şerîf Vakfı diye kaydedilmiş ve vakıf defteri dikkate alınarak H.1025- M.1616/1617 tarihinde Mufassal Defter'inde düzeltme yapılmıştır.

- Neferan ile Ashabü'l-Kehf'e hizmet eden Ağca Koyunlu Cemaati geliri, Resm-i Bennak toplamı ve diğer gelirlerden olmak üzere 269 akçedir.

- Döngeleli Taifesi'ne bağlı olup neferanıyla Ashabü'l-Kehf'e hizmet eden Sarıbaş Cemaati'nin geliri, resm-i bennak toplamı ve diğer gelirlerden olmak üzere 292 akçedir.

- Neferan ile Ashabü'l-Kehf'e hizmet eden Cerid Cemaati'nin diğer grubunun geliri, Resm-i Bennak toplamı ve diğer gelirlerdenolmak üzere 498 akçedir. Adı geçen cemaatler yukarıda açıklandığı üzere aynı tarihte Mufassal Defter'inde düzeltmeleri yapılmıştır.

- Neferanıyla Ashabü'l-Kehf'e hizmet eden Boynu Yoğunlu Cemaati geliri, resm-i bennak toplamı ve diğer gelirlerden 461 akçedir.

Bu cemaatler, Ashabü'l-Kehf'e hizmetleri karşılığında tüm avârız-ı dîvânîye ve teklif-i örfîye'den muaf olduklarının Defter-i Atika'da kayıtlı olduğu Evkaf Defteri'ne kaydedilmiştir. Defter-i Hâkânî'ye göre Ashabü'l-Kehf Vakfı'nın geliri de şöyle sıralanmıştır:

- Ashabü'l-Kehf'in Merkezi
- Kara Pınar Köyü, Âşık Kilisesi Köyü, Çoban Pınarı Köyü, Kışlacık Köyü
- Kara Kaya Mezrası, Çanakçı Mezrası, Ovacık Mezrası'nın mahsulâtı
- Savend Köyü ve Sevin-i Kebîr köylerinin mahsûlat ve vergileri
- Ashabü'l-Kehf Vakfı bac-ı bazar vergisi
- Resul Hacılı Yaylağı adı altında bulunan Ağça Pınar Yaylağı, İnal Ağaç Yaylağı ve Urğacık yaylaklarının vergileri ile Sarıca Eyne Beyi Çiftliği'nin zahire mahsulâtı
- Cemaatlerden Cerid, Ağca Koyunlu, Sarıbaş cemaatlerinin vergileri
- Ashabü'l-Kehf'e hizmet etmekte olan Cerid Cemaati'nin başka bir grubu ile Boynu Yoğunlu Cemaati'nin vergileri
- Sevin-i Sagir Mezrası'nın ürünleri ve vergilerinin yarısı
- Efsus Köyü ürünlerinin ve vergilerinin yarısı.[609]

Bu bilgilerden, vakfın H.Evasıt Cemaziyelahir 1233 – M.Nisan 1818 tarihinde 26331 akçe gelire sahip olduğu anlaşılımaktadır.

Evkaf Muhasebe Kalemi'nde kayıtlı bir belgeye göre, Efsus nam-ı diğer Yarpuz Köyü'nün yarı hissesinin Ashabü'l-Kehf Zâviyesi ve Camii Vakfı'na, diğer yarısının Deve Baba Zâviyesi ve Vakfı'na verildiği tekrarlanmıştır. Ayrıca hınta, şa'ir ve resm-i küvâre gibi ürünler ve vergilerden başka 18552 akçe gelir elde edildiği Evkaf Defteri'nde kayıtlıdır. Bu yüzden H.1 Muharrem 1263 – M.20 Aralık 1846 tarihinde Defter-i Hâkânî'nin gerektirdiği şekilde işlem yapılarak, Efsus nam-ı diğer Yarpuz Köyü'nün yarı hissesine ait ürün ve vergilerin Ashabü'l-Kehf Zâviyesi ve Camii

[609] BOA, A.DVNS.AHK.ME.d, 3, 119/35-36.

Vakfı tarafından ve diğer yarı hissesine ait ürün ve vergilerin Deve Baba Zâviyesi ve Vakfına verilmesi gerektiği belirtilmiştir.[610]

Ashabü'l-Kehf Medresesi'ne ait olan Kayseri'nin Barsama Köyü'nden R.1264 – M.1848/1849 senesinde elde edilen gelir 75 kuruştur.[611] Bu muhasebe işlerini, Bozok ve Kayseri Evkaf Müdürü Mehmed Said yapmıştır.[612] Buradan, medresenin Kayseri'deki vakfının muhasebe işlerinin Kayseri Evkaf Müdürlüğü tarafından yapıldığı anlaşılmaktadır.

Ashabü'l-Kehf Medresesi'nde müderrislik görevi için, 16 hisse itibariyle yarısı (8/16 hisse) Mehmed Vehbi Efendi'ye ve diğer yarısı (8/16 hisse) da Seyyid Mehmed ve Seyyid Ali efendilere verilmişti.[613] Müderrisler Seyyid Mehmed ve Seyyid Ali efendilere verilen, müderrislik görevinin yarı (8/16) hissesi, H.17 Rebiyülevvel 1258 – M.28 Nisan 1842 tarihinde beratla verilmişti.[614] Mehmed Vehbi Efendi'nin de diğer iki müderris gibi aynı tarihte beratla görevlendirildiği anlaşılmaktadır.[615]

Bozok ve Kayseri sancaklarının bağlı olduğu kaza ve köylerde bulunan bütün vakıfların R.1265 – M.1849/1850 ve R.1266 – M.1850-1851 tarihlerinde görülen muhasebelerinin özet ve devir defterinde,[616] R.1266 – M.1850-1851 tarihinde öğretim şartı bulunan Ashabü'l-Kehf Medresesi vakfından elde edilen gelirler sıfır (0) olarak görülmektedir.[617] Aynı tarihli muhasebeyi gösteren başka bir belgede ise gelir-gider kaydı yazılmıştır. Bu belgeye göre Ashabü'l-Kehf Medresesi'nin müderrisleri es-Seyyid Mehmed Vehbi ve es-Seyyid Mehmed Selim efendiler olarak görülmektedir. Adı geçen kişiler vazifeleri karşılığı bu bedeli almaya hak kazanmışlardır. Vakfın Kayseri'deki vakfından R.1266 – M.1850/1851 tarihinde âşar bedeli olarak 836 kuruş, âşar çalışma bedeli olarak da 36 kuruş olmak üzere toplamda 872 kuruş muhasebesi gerçekleşmiştir.[618]

---

610 VGM, Osmanlı Arşivleri - EV.MH - 00154.00003
611 Vakıflar Genel Müdürlüğü (VGM), **Osmanlı Arşivleri - Evkaf Defterleri (EV.d.),** 13124-3, 4.
612 VGM, Osmanlı Arşivleri - EV.d - 13124-5, 6.
613 VGM, İstanbul Müftülüğü - EVKF_MUFETTISLIGI- 00688.00236, 179.
614 VGM, Osmanlı Arşivleri - EV.MKT.CHT - 00304.00111.
615 VGM, İstanbul Müftülüğü - EVKF_MUFETTISLIGI- 00688.00236, 179.
616 VGM, Osmanlı Arşivleri - EV.d., 13836-2, 1.
617 VGM, Osmanlı Arşivleri - EV.d - 13836-3, 2.
618 VGM, Osmanlı Arşivleri - EV.MH - 00310.00262.

XIX. yüzyılın ortasına ait bir defterde, vakfın gelir kaynaklarından olan Efsus Nâhiyesi'ne bağlı Efsus, Emirli, Nişanid ve Sevinli köylerinin erkek nüfusu kaydedilmiştir. Buna göre Efsus Köyü'nün 306 vergi hanesi,[619] Efsus Nâhiyesi'ne bağlı Emirli Köyü'nün 32 vergi hanesi,[620] nâhiyeye bağlı Nişanid Köyü'nde 22 vergi hanesi,[621] Sevinli Köyü'nde ise 34 vergi hanesi[622] vardı.

Daha önce bahsedildiği gibi, XVI. yüzyıl Maraş tahrir defterlerinde Ashabü'l-Kehf Vakfı'nın evkafı olan birçok köy ve mezra bulunmaktaydı. Fakat aradan geçen üç yüzyıl sonunda, bu dört yerleşim yeri haricinde, vakfın evkafı köy ve mezralar hakkında defterde bir kayda rastlayamadık. Cemaat ismi olarak da sadece Yumaklı Cerid Nâhiyesi ve Kuşçu Ceridi nâhiyeleri ile bu nâhiyelere bağlı yerleşim yerlerine rastladık.[623] Fakat burada, bahsi geçen köy ve cemaatlerin Ashabü'l-Kehf'in vakfı olduğuna dair bir kayıt düşülmemiştir. Ayrıca Yumaklı Cerid ve Kuşçu Ceridi nâhiyelerinin günümüzde Pazarcık İlçesi taraflarında olduğu anlaşılmaktadır. Bu nâhiyelerde yaşayan Cerid Cemaati mensuplarının XVI. Yüzyılda vakfa hizmet eden Cerid Cemaati ile bağlantıları da belli değildir.

Ashabü'l-Kehf Vakfı'nın, Seyyid Hüseyin Tirmizî evlatlarınca yürütülen zâviyedarlık ve mütevellîlik vazifesi 24 hisse itibariyle kendilerindeyken, 1853/1854 tarihinden sonra 2 yıl devlet tarafından idare olunmuştur. Bu yüzden, R.1271[*]-M.1855/1856 ve R.1272-M.1856/1857 senelerinde vakıftan iki senelik olan[624] 7533 kuruş Tirmizî evlatlarına verilmiştir.[625] Ashabü'l-Kehf Vakfı'nın medrese mutasarrıfları olan Ali b. Ali, es-Seyyid Mehmed ve es-Seyyid Mehmed Vehbi, vakfın R.1271 – M.1855/1856 senesine mahsuben bedeli olan 3766,5 kuruşun hepsini Maraş Mal Sandığı'ndan almışlardır. Vakfın gelirinden Evkaf-ı Hümâyun Hazinesi'ne ait bulunan Maaş-ı Muharrer ve Muhasebe Harcı ödenmiştir.[626] Aynı

---

619 Başbakanlık Osmanlı Arşivi (BOA), **Nüfus Defterleri (NFS.d)**, 3718, 2.
620 BOA, NFS.d., 3718, 2.
621 BOA, NFS.d., 3718, 2.
622 BOA, NFS.d., 3718, 2.
623 BOA, NFS.d., 3718, 5; BOA, NFS.d., 3718, 6.
* Bu tarihlere ait muhasebe cetveli, Rumi takvim esas alınarak hesaplanmıştır. Bk.: BOA, EV.d., 15721, 55.
624 BOA, İ.MVL, 377/16533, 2.
625 BOA, EV.d., 15721, 55; VGM, Osmanlı Arşivleri - EV.MH - 00780.00109; BOA, İ.MVL, 377/16533, 2.
626 VGM, Osmanlı Arşivleri - EV.MH **- 0**0624.00166.

mutasarrıflar, Ashabü'l-Kehf Vakfı'nın R.1272 – M.1856/1857 senesine mahsuben geliri olan 3766,5 kuruşun hepsini yine Maraş Mal Sandığı'ndan almışlardır. Bu gelirden Evkaf-ı Hümâyun Hazinesi'ne ait bulunan Maaş-ı Muharrer ve Muhasebe Harcı kesilmiştir.[627]

Başka bir muhasebe kaydında, yukarıda bahsedilen R.1271 ve R.1272 senelerini de içine alan dört yıllık muhasebesi çıkarılmıştır. Buna göre, Adana ve Maraş Evkaf Müdürü Rıza Efendi, Maraş'a gelerek Maraş ve Elbistan Kazası'nda bulunan câmi, mescid, tekke ve zâviyelerin R.1271-M.1855/1856 – R.1273-M.1857/1858 seneleri muhasebesinden hazineye düşen miktarı tahsil etmiştir. 51865,5 kuruş Evkaf Müdürü Rıza Efendi'ye teslim edilerek hazineye gönderilmiştir. Bu işlem, şehrin ileri gelenlerinin imzasıyla kayıt altına alınmıştır. Bu muhasebede Haremeyn-i Muteremeyn'e tabi Ashabü'l-Kehf evkafı muhasebesi de görülmüştür. Vakfın R.1270-M.1854/1855 – R.1272-M.1856/1857 senelerinde üç senelik âşar bedel hâsılatı senelik 3766,5 kuruştur. R.1273 – M.1857/1858 âşar bedel hâsılatı ise 5000 kuruştur. Böylece vakfın M.13 Mart 1854 – M.12 Mart 1858 yıllarındaki 4 senelik âşar bedel hâsılatı 16299 kuruş 20 paradır.[628] Adana ve Maraş Evkaf Müdürü Mehmed Şerif, Ashabü'l-Kehf'in R.1270-M.1854/1855 – R.1273-M.1857/1858 ve R.1277-M.1861/1862 – R.1279-M.1863/1864 senelerine ait muhasebesini Merkez'e bildirmiştir. Vakfın R.1270 – M.1854/1855 senesinden R.1273 – M.1857/1858 senesi sonuna kadar, mütevellî vekili Müderris Ali ve Mehmed efendiler tarafından görülen muhasebesinde, 14270[*] kuruş fazlası çıkmıştır. Bu çıkan fazla araştırılmıştır. Ayrıca vakfın R.1276 – M.1860/1861 senesi muhasebesi de mütevellî vekili Müderris Ali ve Mehmed efendiler tarafından hazırlanmıştır. Bunun yanında Ashabü'l-Kehf'in maaş alan görevlilerinin bir kısmı Efsus ahalisinden iken, bir kısmı da Maraş ahalisindendir.[629]

R.1272 – M.1856/1857 senesi için, Ashabü'l-Kehf Medresesi'nin mutasarrıfları olan es-Seyyid Mehmed Vehbi, es-Seyyid Mehmed Arif ve Ali bin Ali efendilerin Kayseri'de Ashabü'l-Kehf Medresesi vakfından alacakları âşar bedeli, 1220 kuruş

---

[627] VGM, Osmanlı Arşivleri - EV.MH - 00624.00165.
[628] BOA, EV.d., 15721, 55.
[*] Başka bir belgede ise 14277 olarak kaydedilmiştir. Bk.: VGM, Osmanlı Arşivleri - EV.MH - 01055.00387.
[629] VGM, Osmanlı Arşivleri - EV.MKT - 00338.00094.

olarak kararlaştırılmıştır. Mutasarrıflar, âşar bedelini Kayseri Mal Sandığı'ndan almışlardır.[630]

Ali ve Mehmed efendiler vakfın hem müderrisleri hem de medrese gelirinin mütevellîsiydi. Medresenin R.1275 – M.1859/1860 tarihinde 3000 kuruş, R.1276 – M.1860/1861 tarihinde ise 4500 kuruş olmak üzere iki senelik toplam 7500 kuruş geliri gerçekleşmiştir.[631]

Ashabü'l-Kehf Medresesi'ne müderrislik ve tevliyet hizmeti karşılığı mutasarrıf olan Maraşlı Mehmed Vehbi Efendi'ye medresenin Kayseri'deki vakfından R.1275-M.1859/1860 senesi için düşen bedel, 858 kuruş olarak kararlaştırılmıştır. Maraşlı Mehmed Vehbi Efendi, âşar bedelini Kayseri Mal Sandığı'ndan almıştır.[632]

Vakıf görevlilerine, 1850-1860 yılları arasında, vakfın adet-i ağnam gelirinden toplam 2750 kuruş ödenmiştir. Ancak daha sonra bu bilgilerde tutarsızlık olduğu belirtilerek, Elbistan ve Ashabü'l-Kehf vakıflarının durumunun yeniden tespit edilmiştir. 1863 yılında vakıfların tespitinin yenilenmiş fakat bu tespitte Ashabü'l-Kehf Vakfı'nın adının mevcut olmadığı kaydedilmiştir.[633]

Ashabü'l-Kehf Medresesi Vakfı'nda ders karşılığında padişah beratı ile mutasarrıf olan Maraşlı Mehmed Vehbi, es-Seyyid Mehmed ve es-Seyyid Ali'nin Barsama Köyü'nün Köy Yeri'nden ve Ağırnas Köyü Barsama Mezrası'ndan R.1278 – M.1862/1863 ve R.1291 – M.1875/1876 tarihleri arasında 14 yıllık aldıkları mîrî hisseleri çıkartılmıştır. Buna göre, müderrisler Maraşlı Mehmed Vehbi, es-Seyyid Mehmed ve es-Seyyid Ali efendilerin, R.1278 – M.1862/1863 tarihinde Barsama Köyü'nün Köy Yeri'nden 1162 kuruş hisseleri bulunmaktaydı.[634]

Vakfın Efsus'da ikamet eden Ali Efendi tarafından hazırlanan R.1277 – R.1279 senelerini içeren üç senelik muhasebesine göre, vakıf 7133 Kuruş 20 Para fazla

630 VGM, Osmanlı Arşivleri - EV.MH - 00568.00076.
631 VGM, Osmanlı Arşivleri - EV.MH - 00780.00094.
632 VGM, Osmanlı Arşivleri - EV.MH - 01295.00023; VGM, Osmanlı Arşivleri - EV.MH - 01295.00024.
633 Baş ve Tekin, 200.
634 VGM, VGM.DEFTER - 03100.00023, 45.

vermiştir. Teamül üzerine, bu fazla gelir ile vakfın tamir, onarım, yemek verme ve yemek parası giderleri karşılanmaktaydı. Bu giderlerden sonra para artar ise artan miktar, maaş sahiplerinin kendi aralarında pay edilmekteydi. Vakfın Maraş'ta Tahir Efendi tarafından yapılan üç senelik muhasebesinde, fazla görünen 5250 kuruş fazla dahi kendisinin zimmetinde kalmıştır. Ali ve Tahir efendiler tarafından görülerek elde edilen 1768 kuruş mürettebat (Erzak ve ücretler) hazinesi, R.29 Haziran 1281 – M.11 Temmuz 1865 tarihli 15116,5 ve daha sonra 2217,5 kuruş olmak üzere Evkaf-ı Hümâyun Hazinesi'ne teslim edilen toplam 17334 kuruşa dâhil edilerek yıllık muhasebe cetveline işlenmiştir.[635]

Kayseri Mal Sandığı'nda kayıtlı vakıf aşarı köyler, Padişah emri ile kanuna uygun olarak açık artırma ile toptan ihale edilmekteydi. Ashabü'l-Kehf Medresesi'ne mutasarrıf olan müderrisler Mehmed Vehbi, Seyyid Mehmed ve Ali efendilere, R.1279 – M.1863/1864 senesi için hizmetlerin karşılığı verilecek bedel 1500 kuruştur. Adı geçen kişiler âşar bedelini R.25 Mayıs 1282 – M.6 Haziran 1866 tarihinde Kayseri Mal Sandığı'ndan almışlardır.[636] Bedel, R.Mayıs 1282 – M.Mayıs-Haziran 1866 gelirinden ödenmiş ve Mayıs Ayı'nın masraf cedveline dâhil edilmiştir.[637] Verilen bedel, Ashabü'l-Kehf Vakfı medresesinin müderrislerine ve diğer masraflara karşılık olarak verilmiştir. Bu maksatla, Mehmed Vehbi Efendi'ye 1/2 hissesi için 563 kuruş, es-Seyyid Mehmed'e 1/4 hissesi için 281 kuruş, Ali Efendi'ye 1/4 hissesi için 281 kuruş, Maaş-ı Muharrer[*] 300 kuruş, Harç Muhasebesi[**] için 75 kuruş olmak üzere toplam 1500 kuruş ödenmiştir. Bu miktarın 1125 kuruşu, medresenin eğitim hizmeti veren müderrislerine verilmiştir. Ashabü'l-Kehf Medresesi Medresesi vakfının R.1279 senesi Mart başlangıcından Şubat sonuna kadar (M.13 Mart 1863 – 12 Mart 1864) bir senelik muhasebesi, aynı vakfın mütevellîsi Mehmed Vehbi Efendi tarafından çıkarılmıştır. Medresenin 1500 kuruş geliri, medresenin vakfı olan Barsama Köyü'nde Köy Yeri'nden elde edilmiştir.

[635] VGM, Osmanlı Arşivleri - EV.MKT - 00338.00094.
[636] VGM, Osmanlı Arşivleri - EV.MH - 01202.00068.
[637] VGM, Osmanlı Arşivleri - EV.MH - 01202.00073.
[*] Maaş-ı Muharrer: Evkaf Müdürlüğü'nde çalışan personelin maaşları maaş-ı muharrer adıyla her vakıftan alınan belirli bir orandaki aidatlardan ödenmekteydi. Bk.: Zeki Tekin, Van Beylerbeyi Mustafa Paşa Vakfı, **Atatürk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi**, Sayı 22, 2003, 279.
[**] Harç Muhasebesi: Muhasebe işleri için devlet hazinesine ödenen para.

Medreseye bağlı Ağırnas Köyü'nde Barsama Mezrası'ndan ise bu sene gelir elde edilememiştir.[638]

Tablo 2.83. Ashabü'l-Kehf Medresesi R.1279 – M.1863-1864 Yılı Muhasebesi[639]

EVKAF-I HÜMÂYUN HAZİNESİ MUHASEBESİ

Haremeyn-i Muhteremeyn'e bağlı Evkaf'dan Maraş Sancağı'na bağlı Yarpuz Kazası'nda Yarpuz Kasabası'nda bulunan Ashabü'l-Kehf Medresesi Vakfı'nın Mütevellîsi Mehmed Vehbi Efendi tarafından R.1279 senesi Mart başlangıcından Şubatı sonuna kadar (M.1863-1864) bir senelik muhasebesidir.

Para	Guruş	Varidat	Dirhem	Para	Guruş	Mesarıfat
	1500	-Barsama Köyü'nde Köy Yeri'nden	**960**		563	-Mehmed Vehbi Efendi uhdesinde bulunan nısf hisse tederrisi vazifesi
	0000	-Ağırnas Köyü'nde Barsama Mezrası	**960**		281	-es-Seyyid Mehmed uhdesinde bulunan rub'* hisse tederrisi vazifesi
	+ **1500**					
	1500	-Vezaif ve mürettebat hazinesi			281	-Ali Efendi uhdesinde bulunan rub' hisse tederrisi vazifesi
	- **00000**					
					300	-Maaş-ı Muharrer
					75	-Harç Muhasebesi
					+ **1500**	
		Suret-i Muhasebe Hissesi Fi 14 Receb 1287 (M.10 Ekim 1870)			1500 - **0000**	es-Seyyid Mehmed Bedreddin ----

Muhasebesi Tanzim Olunmak Üzere Mühürlenerek ve İmzalanarak Hazine-i Evkaf-ı Hümâyun'a Gönderilecek Varakadır.

Bunun yanında R1279 – M.1863/1864 tarihinde vakıfların tespiti yenilenmiş fakat Ashabü'l-Kehf Vakfı bu tespitte bulunmamaktadır.[640] Vakfın yanlışlıkla kaydedilmediği anlaşılmaktadır.

Ashabü'l-Kehf Medresesi mutasarrıfları es-Seyyid Mehmed Vehbi, es-Seyyid Ali ve Seyyid Mehmed efendilere medresedeki hizmetlerinden dolayı, R.1280 – M.1864/1865 senesi için medresenin Kayseri'deki vakıftan dolayı verilecek bedel, 1571 kuruştur. Adı geçen kişiler âşar bedelini R.25 Mayıs 1282 – M.6 Haziran 1866

638 VGM, Osmanlı Arşivleri - EV.MH - 01477.00248.
639 VGM, Osmanlı Arşivleri - EV.MH - 01477.00248.
* Rub': Dörtte bir, çeyrek, ¼. Bk.: Develliğlu, Osmanlıca-Türkçe Ansiklopedik Lûgat.
640 Baş ve Tekin, 200-201.

tarihinde Kayseri Mal Sandığı'ndan almışlardır.[641] Bedel, R.Mayıs 1282 – M.Mayıs-Haziran 1866 gelirinden ödenmiş ve Mayıs Ayı'nın masraf cedveline dâhil edilmiştir.[642] Gelir, medresenin vakıflarından olan Kayseri-Barsama Köyü'nde Köy Yeri'nden 1570 kuruş, Ağırnas Köyü'nde Barsama Mezrası'ndan ise 0001 kuruş olmak üzere toplamda 1571 kuruş elde edilmiştir. Verilen bedel, medresesinin müderrislerine ve diğer masraflara karşılık olarak verilmiştir. Bu maksatla, Mehmed Vehbi Efendi'ye 1/2 hissesi için 589 kuruş, es-Seyyid Mehmed'e 1/4 hissesi için 295 kuruş, Ali Efendi'ye 1/4 hissesi için 295 kuruş, Maaş-ı Muharrer 314 kuruş, Harç Muhasebesi için 78 kuruş olmak üzere toplam 1571 kuruş ödenmiştir. Bu miktarın 1179 kuruşu medresenin eğitim hizmeti gören müderrislerine, geri kalan 392 kuruş medresenin diğer giderleri için verilmiştir. Bahsedilen R.1280 senesi Mart başlangıcından Şubat sonuna kadar (M.1864-1865) bir senelik muhasebesi, Ashabü'l-Kehf Medresesi Vakfı'nın mütevellîsi Mehmed Vehbi Efendi tarafından çıkarılmıştır.[643] Bahsedilen tarihte vakıf muhasebesinden, vakfın gelirlerinin giderlerini karşıladığı görülmektedir.

Ashabü'l-Kehf Medresesi'nin Mehmed Vehbi Efendi tarafından hazırlanan R.01 Mart 1280 (M.13 Mart 1864) – R.28 Şubat 1280 (12 Mart 1865) tarihinde bir senelik muhasebesi aşağıda tablo halinde gösterilmiştir:

[641] VGM, Osmanlı Arşivleri - EV.MH - 01202.00067.
[642] VGM, Osmanlı Arşivleri - EV.MH - 01202.00074.
[643] VGM, Osmanlı Arşivleri - EV.MH - 01477.00250.

Tablo 2.84. Ashabü'l-Kehf Medresesi R.01 Mart 1280 (M.13 Mart 1864) – R.28 Şubat 1280 (12 Mart 1865) Senesi Muhasebesi[644]

EVKAF-I HÜMÂYUN HAZİNESİ MUHASEBESİ

Haremeyn-i Muhteremeyne bağlı evkafdan Maraş Sancağı'na bağlı Yarpuz Kazası'nda Yarpuz Kasabası'nda bulunan Ashabü'l-Kehf Medresesi Vakfı'nın mütevellîsi Mehmed Vehbi Efendi marifetiyle R.1280 senesi Mart başlangıcından Şubatı sonuna kadar (M.1864-1865) bir senelik muhasebesidir.

Para	Guruş	Varidat	Dirhem	Para	Guruş	Mesarıfat
	1570	-Barsama Köyü'nde Köy Yeri'nden	**960**		589	-Mehmed Vehbi Efendi uhdesinde bulunan nısf hisse tederrisi vazifesi
	0001 +	-Ağırnas Köyü'nde Barsama Mezrası	**960**		295	-es-Seyyid Mehmed'in uhdesinde bulunan rub' hisse tederrisi vazifesi
	1571 1571 **-** **0000**	-Vezaif ve mürettebat hazinesi			295	-Ali Efendi uhdesinde bulunan rub' hisse tederrisi vazifesi
					314	-Maaş-ı Muharrer
		Suret-i Muhasebe Hissesi Fi 14 Receb 1287 (M.10 Ekim 1870)			078 + **1571** 1571 **-** **0000**	-Harç Muhasebesi
						es-Seyyid Mehmed Bedreddîn ----

Muhasebesi Tanzim Olunmak Üzere Mühürlenerek ve imzalanarak Hazine-i Evkaf-ı Hümâyun'a Gönderilecek Varakadır.

Ashabü'l-Kehf Medresesi'nin mutasarrıfları olan es-Seyyid Mehmed Vehbi, es-Seyyid Mehmed ve es-Seyyid Ali efendilere, R.1281 – M.1865/1866 senesi için, medresenin Kayseri'deki vakfından verilecek bedel 1477 kuruştur. Mutasarrıflar âşar bedelini R.25 Mayıs 1282 – M.6 Haziran 1866 tarihinde Kayseri Mal Sandığı'ndan almışlardır.[645] Bedel, R.Mayıs 1282 – M.Mayıs-Haziran 1866 kazancından ödenmiş ve Mayıs Ayı'nın masraf cedveline dâhil edilmiştir.[646] Medresenin R.1281 – M.1865-1866 tarihinde Barsama Köyü'nde Köy Yeri'nden 1476 Kuruş, Ağırnas Köyü'nde Barsama Mezrası'ndan ise 0001 kuruş olmak üzere toplamda 1477 kuruş gelir elde edilmiştir. Vakfın bu tarihte gideri de olmuştur. Vakfın müderrisleri Mehmed Vehbi Efendi'ye 1/2 hisse için 554 kuruş, es-Seyyid Mehmed'e 1/4 hisse için 277 kuruş, Ali Efendi'ye 1/4 hisse için 277 kuruş, Maaş-ı Muharrer 295 kuruş,

644 VGM, Osmanlı Arşivleri - EV.MH - 01477.00250.
645 VGM, Osmanlı Arşivleri - EV.MH - 01202.00066.
646 VGM, Osmanlı Arşivleri - EV.MH - 01202.00072.

Harç Muhasebesi için 74 kuruş ödenmiştir. Böylece vakfın görevliler ve vazife giderleri için yapılan harcamalardan dolayı toplam gideri 1477 kuruş olmuştur. Bu miktarın 1108 kuruşu medresenin eğitim hizmeti gören müderrislerine, geri kalan 369 kuruş medresenin diğer giderleri için verilmiştir. Bahsedilen R.1281 senesi Mart başlangıcından Şubat sonuna kadar medresenin Kayseri'de bulunan vakfının (M.1865-1866) bir senelik muhasebesi, Maraş Sancağı'na tabi Yarpuz Kazası'nda Yarpuz Kasabası'nda bulunan Ashabü'l-Kehf Medresesi Vakfı'nın mütevellîsi Mehmed Vehbi Efendi tarafından çıkarılmıştır.[647] Bahsedilen tarihte vakfın gelirlerinin giderlerini karşıladığı görülmektedir.

Ashabü'l-Kehf Medresesi'nin Barsama Köyü'nde Köy Yeri'nden ve Ağırnas Köyü'nde Barsama Mezrası'ndan, mütevellîsi Mehmed Vehbi Efendi tarafından R.01 Mart 1281 (M.13 Mart 1865) – R.28 Şubat 1281 (12 Mart 1866) senesi muhasebe tablosu şu şekildedir:

Tablo 2.85. Ashabü'l-Kehf Medresesi R.01 Mart 1281 (M.13 Mart 1865) – R.28 Şubat 1281 (12 Mart 1866) Senesi Muhasebesi[648]

EVKAF-I HÜMÂYUN HAZİNESİ MUHASEBESİ

Haremeyn-i Muhteremeyne bağlı evkafdan Maraş Sancağı'na bağlı Yarpuz Kazası'nda Yarpuz Kasabası'nda bulunan Ashabü'l-Kehf Medresesi Vakfı'nın mütevellîsi Mehmed Vehbi Efendi marifetiyle R.1281 senesi Mart başlangıcından Şubatı sonuna kadar (M.1865-1866) bir senelik muhasebesidir.						
Para	**Guruş**	**Varidat**	**Dirhem**	**Para**	**Guruş**	**Mesarıfat**
	1476	-Barsama Köyü'nde Köy Yeri'nden	**960** **960**		554	-Mehmed Vehbi Efendi uhdesinde bulunan nısf hisse tederrisi vazifesi
	0001	-Ağırnas Köyü'nde Barsama Mezrası			277	-es-Seyyid Mehmed'in uhdesinde bulunan rub' hisse tederrisi vazifesi
	+ **1477** 1477	-Vezaif ve mürettebat hazinesi			277	-Ali Efendi uhdesinde bulunan rub' hisse tederrisi vazifesi
	- **0000**				295	-Maaş-ı Muharrer
					074 + **1477** 1477 - **0000**	-Harç Muhasebesi
		Suret-i Muhasebe Hissesi Fi 14 Receb 1287 (M.10 Ekim 1870)				es-Seyyid Mehmed Bedreddîn ----

Muhasebesi Tanzim Olunmak Üzere Mühürlenerek ve İmzalanarak Hazine-i Evkaf-ı Hümâyun'a Gönderilecek Varakadır.

[647] VGM, Osmanlı Arşivleri - EV.MH - 01477.00252.
[648] VGM, Osmanlı Arşivleri - EV.MH - 01477.00252.

Ashabü'l-Kehf Medresesi mutasarrıflığı devam eden es-Seyyid Mehmed Vehbi, es-Seyyid Ali ve es-Seyyid Mehmed adlı müderrislere, R.1282-M.1866/1867 senesi için, medresenin Kayseri'deki gelirinden verilecek bedel de 1235 kuruştur. Adı geçen kişiler âşar bedelini R.6 Kanun-u Evvel 1282 – M.18 Aralık 1866 tarihinde Kayseri Mal Sandığı'ndan almışlardır.[649]

Bir başka kayıtta ise vakfın R.1283-1286 – M.1867/68-1870/71 yıllarına ait 16/40 hisseli medrese ve 24/40 hisseli zâviyenin âşar gelirleri kaydedilmiştir. Medrese muhasebesini, medresede öğretim karşılığı mutasarrıflar olan Hacı Mehmed, Ali ve Selim efendiler hazırlamıştır. Buna göre medresenin R.1283-1285 – M.1867/68-1869/70 yıllarında yıllık 1560 kuruş, R.1286 – M.1870/71 yılında ise diğer yıllara göre %100'den fazla bir artış sağlanarak 2400 kuruş olmak üzere dört yıllık toplam 7080 kuruş âşar geliri elde edilmiştir. Aynı tarihlerde 24/40 hisseli zâviyenin muhasebesini, zâviyenin mutasarrıflarından mütevellî Hacı İsmail hazırlamıştır. Buna göre R.1283-1285 – M.1867/68-1869/70 yıllarında yıllık 2517 kuruş, R.1286 – M.1870/71 yılında ise diğer yıllara göre yaklaşık %100 artış sağlanarak 4990 kuruş olmak üzere dört yıllık toplam 12541 kuruş âşar geliri elde edilmiştir. Böylece vakfın dört senelik âşar geliri 19621 kuruş olarak gerçekleşmiştir.[650]

Ashabü'l-Kehf Medresesi'nin vakfı olan Barsama Köyü'nün R.1283-M.1867/1868 – R.1287-1871/72 seneleri gelirinde vakıf köyü, Ankara Vilayeti'ne bağlı Kayseri Sancağı'na bağlı olarak görülmektedir. Eskiden beri devlet âşarından olarak ihale ve idare olunmaktadır. Usûlüne uygun olarak bedel ve hâsılatı, Hazine hesabına Mal Sandıkları'na alınmaktadır. Vakfa ait öşür hissesi seneden seneye Mal Sandıkları'ndan mütevellî, zâviyedar ve şart edilen diğer yerlere verilmektedir. Hâriç ez-defter evkafın R.1283-M.1867/1868 – R.1287-1871/1872 senelerine ait olan hâsılat ve bedelatı deftere kaydedilmiştir.[651]

Buna göre Ashabü'l-Kehf Vakfı'ndan olan Barsama Köyü'nden elde edilen Ashabü'l-Kehf Medresesi hissesi, R.1283 – M.1867/1868 tarihinde 1201 kuruş olurken R.1284 – M.1868/1869 tarihinde biraz artarak 1302 kuruş olmuştur. R.1285

---

649 VGM, Osmanlı Arşivleri - EV.MH - 01212.00366.
650 Doğan ve Alpaslan, 93-94; BOA, EV.d., 21410, 12.
651 BOA, EV.d., 20297, 3.

– M.1869/1870 tarihinde hisse biraz düşerek 1133 kuruş gerçekleşirken, R.1286 – M.1870/1871 tarihinde yaklaşık %50 civarında bir artış yaşanmış ve 1918 kuruş olmuştur. R.1287 – M.1871/1872 tarihinde ise gelirde önemli oranda bir azalma yaşanarak 1105 kuruşa gerilemiştir.[652] Bahsi geçen tarihler arasında medrese müderrislerine verilen bedeller şu şekildedir:

Tablo 2.86. R.1283-M.1867/1868 – H.1287-1871/1872 Seneleri Muhasebesi[653]

Köy ve Mezra İsmi	**Vakfa Aid Öşür Hissenin Mikdarı Dirhem* Üzere Taksim Olduğu**
Barsama	960

Sene R.1283 – M.1867/1868				**Sene** R.1284 – M.1868/1869				**Sene** R.1285 – M.1869/1870			
Hâsılat		**Bedelat**		**Hâsılat**		**Bedelat**		**Hâsılat**		**Bedelat**	
Para	Guruş	Para	Guruş	Para	Guruş	Para	Guruş	Para	Guruş	Para	Guruş
			1201				1302				1133

Sene R.1286 – M.1870/1871				**Sene** R.1287 – M.1871/1872			
Hâsılat		**Bedelat**		**Hâsılat**		**Bedelat**	
Para	Guruş	Para	Guruş	Para	Guruş	Para	Guruş
			1918				1105

Medresenin aynı mutasarrıflarının R.1288 – M.1872/1873 tarihinde hissesi, Barsama Köyü'nün Köy Yeri'nden 1110 kuruş ve Ağırnas Köyü Barsama Mezrası'ndan 4 kuruş olmak üzere toplam 1114 kuruştur. R.1289 – M.1873/1874 tarihinde, Barsama Köyü'nün Köy Yeri'nden 1290 kuruş ve Ağırnas Köyü Barsama Mezrası'ndan 5 kuruş olmak üzere hisseleri bir miktar artarak toplam 1295 kuruş olmuştur. R.1290 – M.1874/1875 tarihinde, Barsama Köyü'nün Köy Yeri'nden 1650 kuruş ve Ağırnas Köyü Barsama Mezrası'ndan 3 kuruş olmak üzere bir sene öncesine göre çok az bir miktar daha artarak toplam 1653 kuruş gerçekleşmiştir. R.1291 – M.1875/1876 tarihinde, Barsama Köyü'nün Köy Yeri'nden 1323 kuruş ve Ağırnas Köyü Barsama Mezrası'ndan 5 kuruş olmak üzere gelirde azalma yaşanmış ve toplam 1328 kuruş olduğu kaydedilmiştir.[654] Medresenin mutasarrıflarının Barsama Köyü'nün Köy

[652] BOA, EV.d., 20297, 5.
[653] BOA, EV.d., 20297, 5.
* Dirhem: Okkanın dört yüzde birine eşit olan, 3,207 gramlık eski bir ağırlık ölçüsü. Bir tür gümüş para. http://tdk.gov.tr/, 13 Kasım 2016.
[654] VGM, VGM.DEFTER - 03100.00023, 45.

Yeri'nden ve Ağırnas Köyü Barsama Mezrası'ndan adı geçen yıllar arasındaki 4 yıllık hisseleri aşağıda tablo halinde verilmiştir:

Tablo 2.87. R.1288- M.1872/1873– R.1291 – M.1875/1876 Seneleri Muhasebesi

Köyler	**R.1288 – M.1872/1873**	**R.1289 – M.1873/1874**	**R.1290 – M.1874/1875**	**R.1291 – M.1875/1876**
Barsama Köyü'nün Köy Yeri'nden	1110	1290	1650	1323
Ağırnas Köyü Barsama Mezraası'ndan	0004 +____ 1114	0005 +__ 1295	0003 +__ 1653	0005 +__ 1328

Barsama Köyü'nün Köy Yeri'nden ve Ağırnas Köyü Barsama Mezrası'ndan tahsis edilen bu gelirin yarısını müderris Mehmed Vehbi Efendi, diğer yarısını da müderrisler es-Seyyid Mehmed ve es-Seyyid Ali efendilerin hissesi olduğu anlaşılmaktadır. R.1278-1291 arasındaki 14 yıllık bu gelirden müderrislerden sadece Mehmed Vehbi Efendi'nin aldığı miktar kaydedilmiştir. Buna göre, Mehmed Vehbi Efendi'nin, R.1283 – M.1867/1868 tarihinde 600 kuruş 20 para hissesi varken, R.1284 – M.1868/1869 tarihinde hissesinde bir miktar artış olmuş ve 651 kuruş hisse almıştır. R.1285 – M.1869/1870 tarihinde hissesi düşmüş ve 566 kuruş 20 para hisseye sahip olmuştur. R.1286 – M.1870/1871 tarihinde, müderrisin hissesinde iki katına yakın bir artış olarak 959 kuruş olmuştur. R.1287 – M.1871/1872 tarihinde ise müderrisin payında önemli bir düşüş olmuş ve 415 kuruş hisse ile son beş yılın en düşük hissine sahip olmuştur. Bu tarihlerde diğer mutasarrıflar es-Seyyid Mehmed ve es-Seyyid Ali efendilerin hisselerinin ne kadar olduğu kaydedilmemiştir.[655] Mutasarrıflar Mehmed Vehbi Efendi, es-Seyyid Mehmed ve es-Seyyid Ali'nin bahsedilen yıllar arasında, Barsama Köyü'nün Köy Yeri'nden ve Ağırnas Köyü Barsama Mezrası'ndan aldığı hissesi kuruş/para olarak şöyledir:

[655] VGM, VGM.DEFTER - 03100.00023, 45.

Tablo 2.88. R.1283 – M.1867/1868 Ve R.1287 – M.1871/1872 Arası Müderrislere Verilen Meblağ

Sene	**Köyler**	**Maraşlı Mehmed Vehbi Efendi**		**es-Seyyid Mehmed**		**es-Seyyid Ali**	
		Kuruş	**Para**	**Kuruş**	**Para**	**Kuruş**	**Para**
R.1283 – M.1867/1868	Barsama Köyü'nün Köy Yeri'nden ve Ağırnas Köyü Barsama Mezrası	600	20	300	10	300	10
R.1284 – M.1868/1869	Barsama Köyü'nün Köy Yeri'nden ve Ağırnas Köyü Barsama Mezrası	651	-	325	20	325	20
R.1285 – M.1869/1870	Barsama Köyü'nün Köy Yeri'nden ve Ağırnas Köyü Barsama Mezrası	566	20	283	10	283	10
R.1286 – M.1870/1871	Barsama Köyü'nün Köy Yeri'nden ve Ağırnas Köyü Barsama Mezrası	959	-	479	20	179	20
R.1287 – M.1871/1872	Barsama Köyü'nün Köy Yeri'nden ve Ağırnas Köyü Barsama Mezrası	415	-	207	20	207	20

Ashabü'l-Kehf Medresesi'nin Barsama Köyü Köy Yeri'nden ve Ağırnas Köyü Barsama Mezrası'ndan olmak üzere R.1292-M.1876/1877 – R.1296-M.1880/1881 tarihlerine mahsuben beş senelik muhasebesi çıkarılmıştır. Bu muhasebe cetveline göre, R.1292 – M.1876/1877 senesinde Barsama Köyü Köy Yeri'nden 425 kuruş, Ağırnas Köyü Barsama Mezrası'ndan 3 kuruş olmak üzere toplam 428 kuruş gelir elde edilmiştir. R.1293 – M.1877/1878, R.1294 – M.1878/1879 ve R.1295 – M.1879/1880 senelerine mahsuben toplam üç sene, Barsama Köyü Köy Yeri'nden her yıl 1383'er kuruş gelir elde edilmiştir. Medreseye bağlı Ağırnas Köyü Barsama Mezrası'ndan ise gelir kaydedilmemiştir. R.1296 – M.1880/1881 senesinde iseBarsama Köyü Köy Yeri'nden 1109 kuruş gelir elde edilirken Ağırnas Köyü Barsama Mezrası'ndan gelir kaydedilmemiştir. Bu tarihlerde Mehmed Vehbi, Mehmed ve Ali efendilerin medresede mutasarrıfları devam etmekteydi.[656]

Ashabü'l-Kehf Medresesi'nin Barsama Köyü ve Ağırnas Köyü Barsama Mezrası'ndan R.1292-M.1876/1877 – R.1296-M.1880/1881 tarihlerinde medresenin mutasarrıfları Mehmed Vehbi, Mehmed ve Ali efendilere ait belirlenen miktar şöyledir:

[656] VGM, VGM.DEFTER - 03105.00035, 65.

Tablo 2.89. R.1292-M.1876/1877 Ve R.1296-M.1880/1881 Arası Müderrislere Verilen Meblağ

Köyler	**Dirhem**	**R.1292 – M.1876/1877**	**R.1293 – M.1877/1878**	**R.1294 – M.1878/1879**	**R.1295 – M.1879/1880**	**R.1296 – M.1880/1881**
Barsama Köyü Köy Yeri'nden	960	425	1383	1383	1383	……
Ağırnas Köyü Barsama Mezrası'ndan	960 -____ 000	003 +____ 428	….. +____ 1383	….. +____ 1383	….. +____ 1383	….. +____ 1383 274 -____ 1109

Medresenin müderrisleri Ali ve Mehmed efendiler ile Selim bin Ali, Ashabü'l-Kehf evkafından medresenin müderrislik görevinin yarı hissesinin ortak mutasarrıfları olarak, hisselerini Kayseri Sancağı'na bağlı Ağırnas Köyü'nün Barsama Mezrası âşar hâsılatından elde etmekteydiler. Fakat adı geçen kişiler, görevleri karşılığı olarak hakları olan hisselerini R.01 Mart 1288-28 Şubat 1294 (M.13 Mart 1872-12Mart 1879) tarihleri arasında 7 sene alamamıştır. Kendileri mahkemeye başvurarak, Kayseri Sancağı Mal Sandığı'nda birikmiş olan alacaklarını tahsil etmek istemişlerdir. Bu amaçla işlerinin takibi için, H.5 Rebiyülevvel 1296 – M.27 Şubat 1879 tarihinde, aslen Maraşlı olup Kayseri Sancağı'nda ikamet eden bir kişiyi vekil olarak tayin etmişlerdir.[657]

R.1300–M.1884/1885 yılında Ashabü'l-Kehf Medresesi'nin Kayseri'deki gelirinden kesinleşmiş bedel 1106 kuruş 20 para[*] olarak belirlenmiştir.[658] Aynı yerin gelirinden R.1301 – M.1885/1886 senesi kesinleşmiş bedeli 1106 kuruş,[659] R.1303 – M.1887/1888 senesi kesinleşmiş bedeli 1106 Kuruş 20 para,[660] R.1304 – M.1888/1889 senesi kesinleşmiş bedeli 1106 kuruş 20 paradır.[661]

657 232 Numaralı Maraş Şer'iye Sicili, 19 Safer 1296-4 Safer 1298, 15, 5.
* Para: Kuruşun kırkta biri. Bk.: http://tdk.gov.tr, 10 Ocak 2017. 40 Para: 1 kuruş; 20 Para: 0,5 kuruştur.
658 VGM, VGM.DEFTER - 03092.00018.
659 VGM, VGM.DEFTER - 03092.00042.
660 VGM, VGM.DEFTER - 03098.00017.
661 VGM, VGM.DEFTER - 03098.00040.

Tablo 2.90. Ashabü'l-Kehf Vakfı'nın Kayseri/Barsama Köyü'nden Elde Edilen Geliri

Tarih	**Gelir Kaynağı**	**Gelir**	**Gider Miktarı ve Kalemi**	**Belge**
R.1264 – M.1848/1849	Kayseri'de Ashabü'l-Kehf Medresesi Vakfı	75 Kuruş		VGM, Osmanlı Arşivleri - EV.d-13124-3, 4
R.1266 – M.1850/1851	Kayseri'de Ashabü'l-Kehf Medresesi Vakfı	872 Kuruş	36 Kuruş	VGM, Osmanlı Arşivleri - EV.MH-00310.00262
R.1266 – M.1850-1851	Kayseri'de Ashabü'l-Kehf Medresesi Vakfı	0000 Kuruş		VGM, Osmanlı Arşivleri - EV.d-13836-3, 2
R.1272 – M.1856/1857	Kayseri'de Ashabü'l-Kehf Evkafı Köyleri	1220 Kuruş		VGM, Osmanlı Arşivleri - EV.MH-00568.00076
R.1275-M.1859/1860	Kayseri'de Ashabü'l-Kehf Medresesi Vakfı	858 Kuruş		VGM, Osmanlı Arşivleri - EV.MH-01295.00023; VGM, Osmanlı Arşivleri - EV.MH-01295.00024
R.1278 – M.1862/1863	Barsama Köyü'nün Köy Yeri'nden	1162		VGM.DEFTER-03100.00023, 45.
R.1279 – M.1863/1864	Barsama Köyü'nde Köy Yeri'nden.[662]	1500 Kuruş	1500 Kuruş: Vakfın müderrisleri Mehmed Vehbi Efendi'ye 1/2 hisse için 563 kuruş, es-Seyyid Mehmed'e 1/4 hisse için 281 kuruş, Ali Efendi'ye 1/4 hisse için 281 kuruş, Maaş-ı Muharrer 300 kuruş, Harç Muhasebesi için 75 kuruş.[663]	VGM, Osmanlı Arşivleri - EV.MH-01202.00068; VGM, Osmanlı Arşivleri - EV.MH-01202.00073.
R.1280 – M.1864/1865	Barsama Köyü'nde Köy Yeri'nden 1570 Kuruş, Ağırnas Köyü'nde Barsama Mezrası'ndan 0001 kuruş[664]	1571 Kuruş	1571 Kuruş: Vakfın müderrisleri Mehmed Vehbi Efendi'ye 1/2 hisse için 589 kuruş, es-Seyyid Mehmed'e 1/4 hisse için 295 kuruş, Ali Efendi'ye 1/4 hisse için 295 kuruş, Maaş-ı Muharrer 314 kuruş, Harç Muhasebesi için 78 kuruş[665]	VGM, Osmanlı Arşivleri - EV.MH-01202.00067; VGM, Osmanlı Arşivleri - EV.MH-01202.00074.

662 VGM, Osmanlı Arşivleri - EV.MH - 01477.00248; VGM, VGM.DEFTER - 03100.00023, 45.
663 VGM, Osmanlı Arşivleri - EV.MH - 01477.00248.
664 VGM, VGM.DEFTER - 03100.00023, 45; VGM, Osmanlı Arşivleri - EV.MH - 01477.00250.
665 VGM, Osmanlı Arşivleri - EV.MH - 01477.00250.

R.1281 – M.1865/1866	Barsama Köyü'nde Köy Yeri'nden 1476 Kuruş, Ağırnas Köyü'nde Barsama Mezrası'ndan 0001 kuruş[666]	1477 Kuruş	1477 Kuruş: Vakfın müderrisleri Mehmed Vehbi Efendi'ye 1/2 hisse için 554 kuruş, es-Seyyid Mehmed'e 1/4 hisse için 277 kuruş, Ali Efendi'ye 1/4 hisse için 277 kuruş, Maaş-ı Muharrer 295 kuruş, Harç Muhasebesi için 74 kuruş[667]	VGM, Osmanlı Arşivleri - EV.MH-01202.00066; VGM, Osmanlı Arşivleri - EV.MH-01202.00072
R.1282-M.1866/1867	Barsama Köyü'nün Köy Yeri'nden 1234 kuruş, Ağırnas Köyü Barsama Mezrası'ndan 0001 kuruş[668]	1235 Kuruş		VGM, Osmanlı Arşivleri - EV.MH-01212.00366; VGM.DEFTER-03100.00023, 45.
R.1283 – M.1867/1868	Barsama Köyü'nün Köy Yeri'nden 1200 kuruş, Ağırnas Köyü Barsama Mezrası'ndan 1 kuruş[669]	1201 Kuruş		VGM, Osmanlı Arşivleri - EV.d-20297-4, 5; VGM.DEFTER-03100.00023, 45.
R.1284 – M.1868/1869	Barsama Köyü'nün Köy Yeri'nden 1300 kuruş, Ağırnas Köyü Barsama Mezrası'ndan 2 kuruş[670]	1302 Kuruş		VGM, Osmanlı Arşivleri - EV.d-20297-4, 5; VGM.DEFTER-03100.00023, 45.
R.1285 – M.1869/1870	Barsama Köyü'nün Köy Yeri'nden 1130 kuruş, Ağırnas Köyü Barsama Mezrası'ndan 3 kuruş[671]	1133 Kuruş		VGM, Osmanlı Arşivleri - EV.d-20297-4, 5; VGM.DEFTER-03100.00023, 45.
R.1286 – M.1870/1871	Barsama Köyü'nün Köy Yeri'nden 1913 kuruş, Ağırnas Köyü Barsama Mezrası'ndan 5 kuruş[672]	1918 Kuruş		VGM, Osmanlı Arşivleri - EV.d-20297-4, 5; VGM.DEFTER-03100.00023, 45.
R.1287 – M.1871/1872	Barsama Köyü'nün Köy Yeri'nden 1100 kuruş, Ağırnas Köyü Barsama Mezrası'ndan 5 kuruş[673]	1105 Kuruş		VGM, Osmanlı Arşivleri - EV.d-20297-4, 5; VGM.DEFTER-03100.00023, 45.
R.1288 – M.1872/1873	Barsama Köyü'nün Köy Yeri'nden 1110 kuruş, Ağırnas Köyü Barsama	1114		VGM.DEFTER-03100.00023, 45.

666 VGM, Osmanlı Arşivleri - EV.MH - 01477.00252; VGM, VGM.DEFTER - 03100.00023, 45.
667 VGM, Osmanlı Arşivleri - EV.MH - 01477.00252.
668 VGM, VGM.DEFTER - 03100.00023, 45.
669 VGM, VGM.DEFTER - 03100.00023, 45.
670 VGM, VGM.DEFTER - 03100.00023, 45.
671 VGM, VGM.DEFTER - 03100.00023, 45.
672 VGM, VGM.DEFTER - 03100.00023, 45.
673 VGM, VGM.DEFTER - 03100.00023, 45.

	Mezrası'ndan 4 kuruş			
R.1289 – M.1873/1874	Barsama Köyü'nün Köy Yeri'nden 1290 kuruş, Ağırnas Köyü Barsama Mezrası'ndan 5 kuruş	1295		VGM.DEFTER-03100.00023, 45.
R.1290 – M.1874/1875	Barsama Köyü'nün Köy Yeri'nden 1650 kuruş, Ağırnas Köyü Barsama Mezrası'ndan 3 kuruş	1653		VGM.DEFTER-03100.00023, 45.
R.1291 – M.1875/1876	Barsama Köyü'nün Köy Yeri'nden 1323 kuruş, Ağırnas Köyü Barsama Mezrası'ndan 5 kuruş	1328		VGM.DEFTER-03100.00023, 45.
R.1292 – M.1876/1877	Barsama Köyü Köy Yeri'nden 425 Kuruş, Ağırnas Köyü Barsama Mezrası'ndan 3 Kuruş	428		VGM.DEFTER-03105.00035, 65.
R.1293 – M.1877/1878	Barsama Köyü Köy Yeri'nden	1383		VGM.DEFTER-03105.00035, 65.
R.1294 – M.1878/1879	Barsama Köyü Köy Yeri'nden	1383		VGM.DEFTER-03105.00035, 65.
R.1295 – M.1879/1880	Barsama Köyü Köy Yeri'nden	1383		VGM.DEFTER-03105.00035, 65.
R.1296 – M.1880/1881	Barsama Köyü Köy Yeri'nden	1109		VGM.DEFTER-03105.00035, 65.
R.1300 – M.1884/1885	Kayseri'de Ashabü'l-Kehf Medresesi Vakfı	1106 Kuruş, 20 Para		VGM.DEFTER-03092.00018
R.1301 – M.1885/1886	Kayseri'de Ashabü'l-Kehf Medresesi Vakfı	1106 Kuruş		VGM.DEFTER-03092.00042
R.1303 – M.1887/1888	Kayseri'de Ashabü'l-Kehf Medresesi Vakfı	1106 Kuruş 20 Para		VGM.DEFTER-03098.00017
R.1304 – M.1888/1889	Kayseri'de Ashabü'l-Kehf Medresesi Vakfı	1106 Kuruş 20 Para		VGM.DEFTER-03098.00040
Tarih Belirtilmemiş	Kayseri'de Ashabü'l-Kehf Medresesi Vakfı	1106 Kuruş 20 Para		VGM.DEFTER-03097.00134; VGM.DEFTER-03099.00072

Mehmed Vehbi Efendi'nin vefatıyla birlikte boşalan yarım (8/16) hisse müderrislik görevinin H.29 Rebiülahir 1306 – M. 2 Ocak 1889 tarihinde oğlu Muharrem Efendi'ye verilmesi talep edilmiştir.[674] Bu tarihte diğer iki müderrisin görevlerine devam ettiği anlaşılmaktadır.[675]

[674] VGM, İstanbul Müftülüğü - EVKF_MUFETTISLIGI- 00688.00236, 179.
[675] VGM, Osmanlı Arşivleri - EV.MKT.CHT - 00304.00111.

Ashabü'l-Kehf Medresesi'nin tarihi belirtilmeyen iki belgede kesinleşmiş bedeli 1106 kuruş 20 para olarak belirlenmiştir. Bu miktarın 1/3 hissesi olan 368 kuruş 30 parası alıkonulmuştur. Geriye 737 kuruş 30 para kalmıştır.[676]

Evkaf Nezâreti'nin H.1327 – M.1909/1910 tarihli kaydında vakfın yıllık bedeli 4951 kuruş olarak belirtilmiştir. H.1331 – M.1912/1913 tarihinde ise Maraş Sancağı'na ait vakıflar listesinde vakfın adı kaydedilmemiştir.[677]

Cizye Geliri

Ashabü'l-Kehf Vakfı'nın gelir kaynağı, Kayseri/Barsama Köyü ile Efsus ve çevresindeki köy ve cemaatler bulunmaktaydı. Bunlardan başka Şam'a kadar uzananan gelir kaynağı yeralmaktaydı. Gelir kaynakları arasında gayrimüslimlerden elde edilen vergiler de bulunmaktaydı.

H.12 Muharrem 1120 – M.3 Nisan 1708 tarihinde Maraş Livası mutasarrıfı olan Halil Paşa Dönemi'nde, Maraş'ta gayrimüslimlerden alınan 10800 Akçe cizye geliri Ashabü'l-Kehf İmâretine ve Alaüddevle medresesi vakfına ayrılmıştı.[678]

Bunun yanında, Ashabü'l-Kehf Vakfı'nın Şam Eyaleti'nden cizye geliri bulunmaktaydı. Ashabü'l-Kehf Türbedarı Şeyh Seyyid Ahmet Efendi'nin maaşı Şam cizyesi malından ödenmekteydi. Türbedara vazifesine karşılık, zeytinyağı bedeli olarak Şam cizyesi malından olmak üzere günde 15 akçe verilmekteydi. Türbedar kendisine verilen bu geliri az bularak maaşına zam talebinde bulunmuştur. Talebi H.9 Şaban 1256 – M.6 Ekim 1840 tarihinde kabul edilmiştir.[679]

Vakfın cizye adı altında tespit edilen diğer geliri ise 1850 tarihlidir. Bu tarihte Efsus Köyü'nde bulunan gayrimüslim nüfus 47 haneydi. Bunlardan biri âlâ (yüksek), altmış beşi evsat (orta), yirmi beşi edna (düşük) seviyesinde vergi verenler olmak üzere toplam doksan bir kişi cizye vermekle yükümlüydü.[680]

---

[676] VGM, VGM.DEFTER - 03097.00134; VGM, VGM.DEFTER - 03099.00072.
[677] Baş ve Tekin, 200-201.
[678] BOA, MAD.d, 7076, 92.
[679] BOA, İ.DH, 22/1070.
[680] BOA, NFS.d., 3718, 2.

Boyahane (Kumaş Boyama Atölyesi) Hissesi

H.22 Ramazan 1140 – M.2 Mayıs 1728 tarihinde Efsus Köyü'nde bulunan Kumaş Boyama Atölyesi hissesinin 3850 akçe olduğu kaydedilmiştir.[681] Bu miktarın 1563 tarihindeki hisse ile aşağı yukarı aynı olduğu görülmektedir.

2.2. Ashabü'l-Kehf Vakfı'nın Gideri

Ashabü'l-Kehf Vakfı'nın geliri bulunduğu gibi, gideri de bulunmaktaydı. Bu gelir vakfın çeşitli hizmetlerine sarfedilmekteydi. Muhtelif tarihlerde vakfın gider kayıtlarına ulaşılmaktadır.

Vakfın gideri ile ilgili ilk bilgilere 1540 tarihinde rastlanılmaktadır. Bu tarihte vakfın günlük personel gideri toplamı 17 akçedir. Bu akçeden tevliyete günde 4 akçe, Efsus halkına mensup olması şartı ile katiplik ve sıyânet?[*] vazifesi için günde 2 akçe, vakfın sadeyağ ihtiyacı için günde 1 akçe ayrılmıştır. Ashabü'l-Kehf Câmi'nde hitabet ve imamet vazifelerine 3 akçe, çırağdara 1 akçe, müezzine 1 akçe, ferraşa 1 akçe, cüzhana 2 Akçe yevmiye verilmekteydi. Ayrıca mescidin harcamaları arasında günde 2 akçe ve 30 Haleb kilesi buğday bulunmaktaydı.[682]

Tablo 2.91. Ashabü'l-Kehf Vakfı'nın 1540 Senesi Günlük Personel Gideri

Gider Kalemi	**Gider Miktarı (Günlük)**
Tevliyet	4
Hitabet ve İmamet	3
Çırağdar	1
Müezzin	1
Ferraş	1
Cüzhan	2
Kitabet ve Siyanet	2
Mescid	2 akçe ve 30 Halebi Kilesi Buğday
Sade Yağ	1
Toplam	**17 Akçe ve 30 Halebî kilesi Buğday**

---

[681] Başbakanlık Osmanlı Arşivi (BOA), **Yabancı Arşiv Bulgaristan (YB.04)** - 00004_00063_005.
[*] Sıyânet: Koruma, muhafaza, himaye. Bk.: Develliğlu, Osmanlıca-Türkçe Ansiklopedik Lûgat.
[682] BOA, TT.d., 419, 327; Solak, Kânunî Döneminde Elbistan Kazâsı, 317.

H.24 Safer 1100 – M.18 Aralık 1688 tarihinde Ashabü'l-Kehf Camii'nin vazife gideri altı aylık 6480, yıllık 12960 akçe olarak görülmektedir.[683] Aynı tarihte Efsus Köyü Mescidi'nin altı aylık vazife gideri 180 akçe, yıllık 360 akçeydi.[684]

H.1105 – M.1693/1694 tarihli Anadolu Muhasebe Kalemi içinde ve H.22 Zilkade 1106 – M.4 Temmuz 1695 tarihli Osmanlı tahtına oturan Sultan II. Mustafa tarafından verilen cülus beratında Ashabü'l-Kehf Zâviyesi ve Ashabü'l-Kehf Camii'nin giderleri sıralanmıştır. Bu kayıtlara göre, Ashabü'l-Kehf Camii'nin günlük 36 akçeden aylık 1080 akçe gideri bulunmaktaydı. Ashabü'l-Kehf Zâviyesi'nin ise günlük 4 akçeden aylık 120 akçe gideri olduğu anlaşılmaktadır.[685] H.1105 – M.1693/1694 tarihinde Efsus Köyü Mescidi'nin günlük 1 akçe olmak üzere altı aylık 180 akçe olan gideri[686], H.22 Zilkade 1106 – M.4 Temmuz 1695 tarihinde sekiz kat artarak günlük 8 akçeden aylık 240 akçeye yükselmiştir.[687] Bu verilere göre H.1105 – M.1693/1694 tarihinde Ashabü'l-Kehf Camii'nin 12960 akçe, Ashabü'l-Kehf Zâviyesi'nin 1440 akçe, Efsus Köyü Mescidi'nin ise yıllık 360 akçe olmak üzere Ashabü'l-Kehf Vakfı'nın toplam 14760 akçe gideri bulunmaktaydı. H.22 Zilkade 1106 – M.4 Temmuz 1695 tarihinde ise Ashabü'l-Kehf Camii'nin 12960 akçe, Ashabü'l-Kehf Zâviyesi'nin 1440 akçe, Efsus Köyü Mescidi'nin ise yıllık 2880 akçe olmak üzere vakfın toplam giderinin 17280 akçe olduğu anlaşılmaktadır.

Vakfın Kayseri'deki vakfından R.1266 – M.1850/1851 tarihinde Âşar Çalışma Bedeli olarak da 36 kuruş gideri olmuştur.[688]

R.01 Mart 1270-M.13 Mart 1854 – R.28 Şubat 1273-M.12 Mart 1858 yıllarında vakfın 4 senelik gideri çıkarılmıştır. Bu dönemde "Erbab-ı Alâka" denilen vakıf görevlilerine 14277 kuruş verilmiştir. Yine Evkaf Müdürlüğü'nde çalışan personelin maaşı için, Maaş-ı Muharrer adıyla 1618 kuruş ödenmiştir. Muhasebe harcına da 404

[683] Başbakanlık Osmanlı Arşivi (BOA), **Evkaf Haremeyn Muhasebeciliği Defterleri (EV.HMH.d),** 554, 4; Hasan Arslan, 384.
[684] BOA, EV.HMH.d, 554, 5; Hasan Arslan, 386.
[685] BOA, MAD.d, 1878, 2.; BOA, MAD.d, 4983, 3.
[686] BOA, MAD.d, 4983, 5.
[687] BOA, MAD.d, 1878, 2.
[688] VGM, Osmanlı Arşivleri - EV.MH - 00310.00262.

kuruş 20 Para aktarılmıştır. Böylece vakfın 4 senelik personel gideri ve masrafları 16299 kuruş 20 para olmuştur.[689]

Ashabü'l-Kehf Vakfı'nın, R.1275 – M.1859/1860 ve R.1276 – M.1860/1861 tarihlerinde mütevellîler için 3000 kuruş, görevlilerin vakıf harcamaları için 3500 kuruş, Maaş-ı Muharrer için 800 kuruş ve muhasebe harcı için 200 kuruş olmak üzere toplamda 7500 kuruş personel ve harç gideri olmuştur.[690]

Vakfın medresesinin Barsama Köyü'nde Köy Yeri'nden R.1279 – M.1863/1864 tarihinde elde edilen gelirinden, vakfın müderrisleri Mehmed Vehbi Efendi'ye 1/2 hisse için 563 kuruş, es-Seyyid Mehmed'e 1/4 hisse için 281 kuruş, Ali Efendi'ye 1/4 hisse için 281 kuruş, Maaş-ı Muharrer 300 kuruş ve Harç Muhasebesi için 75 kuruş olmak üzere 1500 kuruş gideri olmuştur.[691]

1859/1860 senesi mültezimi tarafından Efsus'da çıkan bir isyan neticesi mahsule verilen zararın karşılanması istenmektedir. Bu dönemde Efsus Nâhiyesi'nin âşar bedelinin 36000 kuruş olduğu belirtilmiştir.[692] Bu gelirin hangi akardan ne kadar elde edildiği belirtilmemiştir. Fakat bu gelirin önemli bir kısmının Ashabü'l-Kehf Vakfı'na ait olduğu açıktır. H.1331 – M.1912/1913 tarihinde ise Maraş Sancağı'na ait vakıflar listesinde vakfın adı kaydedilmemiştir.[693]

Tablo 2.92. Ashabü'l-Kehf Vakfı'nın Gelir Ve Gider Tablosu

Tarih	Köy/Mezraa/Cemaat/Vakıf (Tür)	Gelir	Gider
1215-1234	Efsus ovasındaki köylerin çoğu		
1492	Kayseri Kazası'na bağlı Barsama Köyü'nün Mâlikâne'si		
1500	Pınarbaşı, Nişanid, Resul Hacılı, Sevin-i Sagir ve Sevin-i Kebir köyleri		
	Çanakçı Avşar Mezrası		
	Cerid, Boynu Yoğunlu ve Ebu Leyli Cemaatleri		
	Efsus Köyü'nün hissesinin yarısı	Şer'î Hukuk ve Örfî vergilerin yarısı	
	Ashabü'l-Kehf'in Pazar vergisi	Pazar Geliri	
1510	Efsus Köyü'nün hissesinin yarısı	Bütün Hukuk ve Gelirlerinin yarısı	

689 BOA, EV.d., 15721, 55.
690 VGM, Osmanlı Arşivleri - EV.MH - 00780.00094.
691 VGM, Osmanlı Arşivleri - EV.MH - 01477.00248.
692 BOA, MVL, 631/46/A, 1, 03 M, 1279/ 01 Temmuz 1862; BOA, İ.MVL, 469/21259, 1.
693 Baş ve Tekin, 201.

	Nişanid ve Cerid Köyleri	Bütün Hukuk ve Gelirleriyle Koyun ve Keçi Vergileri	
	Boynu Yoğunlu Cemaati	Bütün Şer'î Ve Örfî vergileri İle Koyun ve Keçi Vergileri	
	Resul Hacılı, Sevin-i Sagir, Sevin-i Kebir ve Çanakçı köyleri		
1527	Çağlağanlı Köyü (Çift Geliri), Çağlağanlı Cemaati (Geliri, ziraat yaptığı Çanakçı ve Ovacık Ardıç Mezralarında verilmiştir), Nişanid Köyü, Arap Yurdu Mezrası, Sarı Kaya Mezrası, Âşık Kilisesi Mezrası, Efsus Nam-ı diğer Yarpuz (Köyün gelirinin yarısı), Dede Baba Zâviyesi Köyü Belviran Mezrası, Ağca Koyunlu Cemaati, Cerid Cemaati, Kabaklar Cemaati, Sarıbaş Cemaati, Aymalar Cemaati, Boynu Yoğunlu Cemaati, Kışlacık Köyü, Sevin-i Sagir, Sevin-i Kebir Köyü, Nâib Hasan Mezrası, Çanakçı Avşar Mezrası, Ovacık Ardıç Mezrası, Çoban Pınarı Köyü, Kara Kaya Mezrası, Sarıca Eyne Beyi Çiftliği, Kaya Pınar Köyü (Gelirininyarısı), Armud Alanı, Taht-ı Karlan Yaylağı, Ashabü'l-Kehf Merkezi	25102,5 Akçe	
1540	Çağlağanlı Köyü (Çift Geliri), Çağlağanlı Cemaati (Geliri, ziraat yaptığı Çanakçı ve Ovacık Ardıç Mezralarında verilmiştir), Nişanid Köyü, Arap Yurdu Mezrası, Sarı Kaya Mezrası, Âşık Kilisesi Mezrası, Efsus Nam-ı diğer Yarpuz (Köyün gelirinin yarısı), Dede Baba Zâviyesi Köyü Belviran Mezrası, Ağca Koyunlu Cemaati, Cerid Cemaati, Kabaklar Cemaati, Sarıbaş Cemaati, Aymalar Cemaati, Boynu Yoğunlu Cemaati, Kışlacık Köyü, Sevin-i Sagir, Sevin-i Kebir Köyü, Nâib Hasan Mezrası, Çanakçı Avşar Mezrası, Ovacık Ardıç Mezrası, Çoban Pınarı Köyü, Kara Kaya Mezrası, Sarıca Eyne Beyi Mezrası, Kaya Pınar Köyü (Gelirininyarısı), Armud Alanı, Taht-ı Karlan Yaylağı, Ashabü'l-Kehf Merkezi	61967 Akçe, 500 Kile Buğday ve Kırk Keçinin Sütü	Günlük Personel Gideri: 17 Akçe ve 30 Halebi Kilesi Buğday.
1563	Çağlağanlı Köyü (Çift Geliri), Çağlağanlı Cemaati (Geliri, ziraat yaptığı Çanakçı ve Ovacık Ardıç Mezralarında verilmiştir), Nişanid Köyü, Arap Yurdu Mezrası, Sarı Kaya Mezrası, Âşık Kilisesi Mezrası, Efsus Nam-ı diğer Yarpuz (Köyün gelirinin	32003,5 Akçe ve 3 Nefer	-

	yarısı), Dede Baba Zâviyesi Köyü Belviran Mezrası, Ağca Koyunlu Cemaati, Cerid Cemaati, Sarıbaş Cemaati, Aymalar Cemaati, Boynu Yoğunlu Cemaati, Kışlacık Köyü, Sevin-i Sagir, Sevin-i Kebir Köyü, Nâib Hasan Mezrası, Çanakçı Avşar Mezrası, Ovacık Ardıç Mezrası, Çoban Pınarı Köyü, Kara Kaya Mezrası, Sarıca Eyne Beyi Mezrası, Kaya Pınar Köyü (Gelirinin yarısı), Armud Alanı, Taht-ı Karlan Yaylağı, Ashabü'l-Kehf Merkezi		
H.24 Safer 1100 – M.18 Aralık 1688	Ashabü'l-Kehf Camii'nin vazife gideri		Altı aylık 6480, yıllık 12960 Akçe
H.24 Safer 1100 – M.18 Aralık 1688	Efsus Köyü Mescidi'nin vazife gideri		Altı aylık vazife gideri 180 akçe, yıllık 360 akçe
H.1105 – M.1693-1694	Ashabü'l-Kehf Zâviyesi, Ashabü'l-Kehf Camii, Efsus Köyü Mescidi.	-	14760 Akçe
H.22 Zilkade 1106 – M.4 Temmuz 1695	Ashabü'l-Kehf Zâviyesi, Ashabü'l-Kehf Camii, Efsus Köyü Mescidi.	-	17280 Akçe
H.12 Muharrem 1120 – M.3 Nisan 1708	Maraş Livası'nda müslüman olmayanlardan alınan cizye vergisinden, Vakf-ı Medrese-i Alaüddevle ve İmâret-i Ashabü'l-Kehf'e müşterek verilen.	10800 Akçe	-
H.1147 – M.1734/1735	Efsus nam-ı diğer Yarpuz, Nişanid, Sevin-i Kebir, Sevin-i Sagir, Karapınar, Çoban Pınarı köyleri		
H.Evail Receb 1164 – M.Mayıs/Haziran 1751	Dokuz Cemaati Cürm-ü cinayet vesair bad-ı heva gelirleri		
H.Evahir Zilkade 1192 – M.Aralık 1778	Resul Hacılı Cemaati'nin ziraat ettiği Sevin-i Sagir Mezrası Hububat âşarının yarısı	178 Akçe	
H.1208 – M.1793/1794 ve H.29 Zilhicce 1229 – M.12 Aralık 1814	Efsus nam-ı diğer Yarpuz, Nişanid, Sevin-i Kebir, Sevin-i Sagir, Karapınar, Çoban Pınarı köyleri		
H.Evasıt Cemaziyelahir 1233 – M.Nisan 1818	Neferan ile Ashabü'l-Kehf Merkezi'nin Resm-i Çift ve Bennak, Resm-i Mücerred toplamı ve diğer gelirlerle birlikte	215 Akçe	-
	Ashabü'l-Kehf Vakfı Bac-ı Bazarı	1200 Akçe	-
	Neferan ve bütün geliriyle Nişanid Köyü'nün Hınta, Şa'îr, Resm-i Çift, Resm-i Dönüm toplamı ve diğer gelirleri	5645 Akçe	-
	Neferan ile Efsus Köyü nam-ı diğer Yarpuz'un gelirinin Yarısı.	Efsus'un geliri, Hınta, Şa'îr, Resm-i Çift ve Dönüm toplamı ve diğer gelirlerle 18553 Akçe	-
	Neferan ile Sevin-i Kebir Köyü'nün Hınta, Şa'îr, Rüsûm-ı Dönüm toplamı ve diğer gelirleri	3111 Akçe	-

	Sevin-i Sagir Mezrası ve Hububatın Yarısı. (Hınta, Şa'îr, Resm-i Kuvvare toplamı ve diğer gelirlerin Yarısı)	178 Akçe	-
	Neferan ile Kaya Pınar Köyü'nün Hınta, Şa'îr toplamı ve diğer gelirleri.	Yazılmamıştır.	-
	Neferan ile Âşık Kilisesi Köyü'nün vergileri, Hınta ve Şa'îr toplamı ve diğer gelirlerden	1436 Akçe	-
	Neferan ile Çoban Pınarı Köyü'nün Hınta ve Şa'îr toplamı ve diğer gelirlerden	433 Akçe	-
	Neferan ile Kışlacık Köyü'nün Hınta ve Şa'îr toplamı ve diğer gelirlerden	550 Akçe	-
	Kara Kaya Mezrası'nın Hınta ve Şa'îr toplamı ve diğer gelirlerden	322 Akçe	-
	Çanakçı Mezrası'nın Hınta ve Şa'îr toplamı ve diğer gelirlerden	518 Akçe	-
	Çukur Pınar yakınındaki Ağça Pınar Yaylağı	50 Akçe	-
	İnal Ağaç Yaylağı	50 Akçe	-
	Urgacık Yaylağı	50 Akçe	-
	Sarıca Eyne Beyi Çiftliği'nin Zahireden Geliri	200 Akçe	-
	Sevinli'nin ziraat yaptığı Arab Yurdu Mezrası'nın Hınta ve Şa'îr toplamı ve diğer gelirlerden	160 Akçe	-
	Ovacık Mezrası'nın, Hınta ve Şa'îr toplamı ve diğer gelirlerden	240 Akçe	-
	Neferan ile Cerid Cemaati'nin Resm-i Bennak toplamı ve diğer gelirlerden	1177 Akçe	-
	Neferanıyla Ağça Koyunlu Cemaati'nin Resm-i Bennak toplamı ve diğer gelirlerden	269 akçe	-
	Neferanıyla Sarıbaş Cemaati'nin Resm-i Bennak toplamı ve diğer gelirleri	292 akçe	-
	Neferanıyla Cerid Cemaati'nin diğer grubunun Resm-i Bennak toplamı ve diğer gelirleri	498 akçe	-
	Neferanıyla Boynu Yoğunlu Cemaati'nin Resm-i Bennak toplamı ve diğer gelirleri	461 akçe	-
H.9 Şaban 1256 – M.6 Ekim 1840	Şam Cizyesi Malı	Günlük 15 Akçe	Zâviyedara Günlük 15 Akçe
R.1264 – M.1848/1849	Kayseri'de Ashabü'l-Kehf Medresesi Vakfı	75 Kuruş	
R.1266 – M.1850/1851	Kayseri'de Ashabü'l-Kehf Medresesi Vakfı	872 Kuruş	Âşar Calışma bedeli: 36 Kuruş
R.1 Mart 1270- R.28 Şubat 1270 (M.13 Mart 1854- M.12 Mart 1855)	-	3766,5 Kuruş	(4 Senelik) Görevlilere Verilen: 14277 Kuruş. Maaş-ı Muharrer: 1618 Kuruş. Muhasebe Harcı : 404 Kuruş 20 Para
R.1 Mart 1271- R.29 Şubat 1271 (M.13 Mart 1855- M.12 Mart 1856)	-	3766,5 Kuruş	
R.1 Mart 1272- R.28 Şubat 1272	-	3766,5 Kuruş	

(M.13 Mart 1856- M.12 Mart 1857)			
R.1 Mart 1273- R.28 Şubat 1273 (M.13 Mart 1857- M.12 Mart 1858)	-	5000 Kuruş	
R.1275 – M.1859/1860 ve R.1276 – M.1860/1861		7500 Kuruş	Vakıf Mütevellîsi Tarafına Verilen: 3000 Kuruş. Vazifelilerin Yaptıkları Harcamalar: 3500 Kuruş. Maaş-ı Muharrer: 800 Kuruş. Muhasebe Harcı: 200 Kuruş.
R.1278 – M.1862/1863	Barsama Köyü'nün Köy Yeri'nden	1162 Kuruş	
R.1279 – M.1863/1864	Barsama Köyü'nde Köy Yeri'nden.	1500 Kuruş	1500 Kuruş: Vakfın müderrisleri Mehmed Vehbi Efendi'ye 1/2 hisse için 563 kuruş, es-Seyyid Mehmed'e 1/4 hisse için 281 kuruş, Ali Efendi'ye 1/4 hisse için 281 kuruş, Maaş-ı Muharrer 300 kuruş, Harç Muhasebesi için 75 kuruş.
R.29 Haziran 1281 – M.11 Temmuz 1865	-	17334 kuruş	
R.1282- M.1866/1867	Barsama Köyü'nün Köy Yeri'nden 1234 kuruş, Ağırnas Köyü Barsama Mezrası'ndan 0001 kuruş	1235 Kuruş	
R.1283 – M.1867/1868	Barsama Köyü'nün Köy Yeri'nden 1200 kuruş, Ağırnas Köyü Barsama Mezrası'ndan 1 kuruş	1201 Kuruş	
R.1284 – M.1868/1869	Barsama Köyü'nün Köy Yeri'nden 1300 kuruş, Ağırnas Köyü Barsama Mezrası'ndan 2 kuruş	1302 Kuruş	
R.1285 – M.1869/1870	Barsama Köyü'nün Köy Yeri'nden 1130 kuruş, Ağırnas Köyü Barsama Mezrası'ndan 3 kuruş	1133 Kuruş	
R.1286 – M.1870/1871	Barsama Köyü'nün Köy Yeri'nden 1913 kuruş, Ağırnas Köyü Barsama Mezrası'ndan 5 kuruş	1918 Kuruş	

R.1283-1286 – M.1867/68-1870/71	Dört Yıllık Âşar Geliri: Zâviye'nin 12541 kuruş, Medresenin 7080 kuruş.	19621 Kuruş.	19621 Kuruş. **Zâviye Giderleri**: Masraflar: 3757 kuruş ; Zâviye Görevli ve Mütevellîleri: 6588 kuruş; Maaş- Muharrer: 1756 kuruş 32 para; Muhasebe harcı: 439 kuruş 8 para. **Medrese Giderleri**: Tevliyet vazifesi 240 kuruş; Müderrislere 4620 kuruş; Masraflar: 1560; Maaş-ı Muharrer: 528; Muhasebe Harcı 132 kuruş.
R.1287 – M.1871/1872	Barsama Köyü'nün Köy Yeri'nden 1100 kuruş, Ağırnas Köyü Barsama Mezrası'ndan 5 kuruş	1105 Kuruş	
R.1288 – M.1872/1873	Barsama Köyü'nün Köy Yeri'nden 1110 kuruş, Ağırnas Köyü Barsama Mezrası'ndan 4 kuruş	1114	
R.1289 – M.1873/1874	Barsama Köyü'nün Köy Yeri'nden 1290 kuruş, Ağırnas Köyü Barsama Mezrası'ndan 5 kuruş	1295	
R.1290 – M.1874/1875	Barsama Köyü'nün Köy Yeri'nden 1650 kuruş, Ağırnas Köyü Barsama Mezrası'ndan 3 kuruş	1653	
R.1291 – M.1875/1876	Barsama Köyü'nün Köy Yeri'nden 1323 kuruş, Ağırnas Köyü Barsama Mezrası'ndan 5 kuruş	1328	
R.1292 – M.1876/1877	Barsama Köyü Köy Yeri'nden 425 Kuruş, Ağırnas Köyü Barsama Mezrası'ndan 3 Kuruş	428	
R.1293 – M.1877/1878	Barsama Köyü Köy Yeri'nden	1383	
R.1294 – M.1878/1879	Barsama Köyü Köy Yeri'nden	1383	
R.1295 – M.1879/1880	Barsama Köyü Köy Yeri'nden	1383	
R.1296 – M.1880/1881	Barsama Köyü Köy Yeri'nden	1109	
R.1300 – M.1884/1885	Kayseri'de Ashabü'l-Kehf Medresesi Vakfı	1106 Kuruş, 20 Para	
R.1301 – M.1885/1886	Kayseri'de Ashabü'l-Kehf Medresesi Vakfı	1106 Kuruş	
R.1303 – M.1887/1888	Kayseri'de Ashabü'l-Kehf Medresesi Vakfı	1106 Kuruş 20 Para	

R.1304 – M.1888/1889	Kayseri'de Ashabü'l-Kehf Medresesi Vakfı	1106 Kuruş 20 Para	
Tarih Belirtilmemiş	Kayseri'de Ashabü'l-Kehf Medresesi Vakfı	1106 Kuruş 20 Para	
H.1327 – M.1909/1910		4951 Kuruş	-

2.3. Devletin Vakıf Görevlilerinin Maaşlarına El Koyması

Osmanlı Devleti'nin, bazı durumlarda vakıfların gelirlerinin bir kısmını hazineye aktardığı görülmektedir. Böyle bir durumda gelir kaynağı ve gelir miktarının listesi çıkartılarak, gelirinin ne kadarının istendiği belirtilmekteydi.

İşte H.24 Safer 1100 – M.18 Aralık 1688 tarihinde de savaşların uzaması nedeniyle hazinede mali sıkıntı meydana gelmişti. Savaş mühimmatı tedariki için para gerekmekteydi. Bu sıkıntının giderilmesi için devlet tarafından vakıfta görev yapanların yıllık maaşlarının altı aylığının hazineye aktarılmasına karar verilmiştir. Bu maksatla vakfın bir senelik ve altı aylık vazife giderleriliste halinde fermanla gönderilmiştir. Görevlilerin altı aylık maaşların ivedilikle hazineye gönderilmesi için çalışma başlatılmıştır.[694]

Bu çalışmalar neticesinde çıkarılan Ashabü'l-Kehf Vakfı'nın vazife giderleri de çıkartılmıştır. Buna göre Ashabü'l-Kehf Camii'nin vazife giderinin altı aylık 6480, yıllık 12960 akçe olduğu belirtilmiştir.[695] Vakfa bağlı Efsus Köyü Mescidi'nin altı aylık görevli maaşının 180 akçe, yıllık 360 akçe olduğu kaydedilmiştir.[696] Bu tarihte devlet tarafından Ashabü'l-Kehf Camii ve Efsus Köyü Mescidi'nde hizmet edenlere ödenen altı aylık görevli maaşı olan 6660 akçenin hazineye aktarıldığı anlaşılmaktadır.

Burada önemli olan husus, devlet zor durumda da kalsa vakfın gelirinin hepsine müdahale etmemiş, sadece vakıfta çalışarak vazifesi karşılığı maaş alan ve vergiden muaf tutulan kimselerin gelirlerinin bir kısmını hazineye aktarmıştır. Bu durum, devletin herhangi bir sebepten dolayı ekonomik bir sıkıntıya düştüğünde, vergiden

[694] BOA, EV.HMH.d, 554, 14.
[695] BOA, EV.HMH.d, 554, 4.
[696] BOA, EV.HMH.d, 554, 5.

muaf vakıf çalışanlarının vazife maaşlarının belirli bir miktarını hazineye aktarabildiğini göstermesi bakımından önem arzetmektedir.

2.4. Ashabü'l-Kehf Vakfı'nın İdaresi

Osmanlı Devleti'nde vakıflar kısa bir süre Babüssaade Ağası tarafından, XVI. yüzyılın sonlarından itibaren de Dârüssaâde Ağası tarafından yönetilmiştir.[697] İşte böylece, Evkaf Nezâreti kuruluncaya kadar Osmanlı vakıfları bu gibi teşkilâtlar tarafından, nazır ve mütevellîleri vasıtasiyle idare edilmişlerdir.[698] 1826 yılında ise Evkaf-ı Hümâyûn Nezâreti kurulmuştur.[699] Bu tarihe kadar hükmi bir şahsiyete sahip olan her vakıf idarî açıdan da bağımsız bulunmaktaydı. Vakıf idaresinin (tevliyeti) şekli, vakıf kurucusunun şartlarına göre belirlenmekteydi. Vâkıf, kurmuş olduğu vakfı istediği gibi düzenlemekteydi. Öyle ki o, ilk idareciyi (mütevellî) ve ona halef olacak kişileri bile tayin edebiliyordu.[700]

2.4.1. Ashabü'l-Kehf'in Vakfiye Şartlarına Göre Yönetimi

Dulkadir Beyliği Dönemi'nde zâviye şeyhliği el-Emir Hüsameddin b. es-Seyyid Hüseyin el-Hüseyni et-Tirmizî'ye verilmişti.[701] Osmanlı Dönemi'ndeki XVI. yüzyıl Maraş tahrir kayıtlarına göre, Çoban Pınarı'nın vakfın görevlisi Tirmizî seyyitlerinden Seyyid Hüseyin el-Hüseyni'ye "*yurt tarikiyle*" verilmiştir.[702] Ashabü'l-Kehf Vakfı H.1090 – M.1679/1680 tarihinde Haremeyn-i Şerifeyn (Mekke ve Medine) muhasebesine kaydedilmiştir.[703] Seyyid Hüseyin Tirmizî evlatları, XIX. Yüzyılda da külliyede vakfın mütevellîlik ve zâviyedarlık görevlerine devam ederek külliyeyi idare etmişlerdir.[704] Tirmizî ailesinin vakıftaki görevi, veraset yoluyla ailenin oğullarına intikal ederek, Osmanlı Dönemi'nde de devam etmiştir.

---

697 Faruk Söylemez, Rişvanzade Ömer Paşa'nın Besni'deki Vakfı**, Vakıflar Dergisi**, Sayı 40, 2013, 89.
698 Ahmet İşeri, Medenî Kanundan Önceki Ve Sonraki Vakıf Nevileri Ve Hukukî Mahiyetleri, **Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi,** Sayı 1, Cilt 21, 1964, 233.
699 Söylemez, Rişvanzade Ömer Paşa'nın Besni'deki Vakfı, 89.
700 Bahattin Yediyıldız, **XVIII. Yüzyılda Türkiye'de Vakıf Müessesesi Bir Sosyal Tarih İncelemesi**, Ankara: TTK, 2003, 176-177.
701 Yinanç ve Elibüyük, Maraş Tahrir Defteri (1563**)**, Cilt 2, 835-836; Yinanç, Eshab-ı Kehf Vakıfları, 314.
702 BOA, TT.d., 402, 1180; BOA, TT.d., 998, 479; Yinanç, Eshab-ı Kehf Vakıflar, 315.
703 Yinanç ve Elibüyük, Maraş Tahrir Defteri (1563**)**, Cilt 2, 836.
704 BOA, İ.MVL, 377/16533, 2; BOA, MVL, 354/19.

Tirmizî seyyidleri 1853/1854 tarihinde vakfın zâviyedarlık ve mütevellîlik görevlerini yürütürken, bu tarihten sonra geçen iki yıl külliyenin idaresi devlet tarafından yapılmıştır.[705]

Yani Ashabü'l-Kehf Vakfı XIX. Yüzyılın ortalarına kadar, düzenlenen vakfiye etrafında şekillenen kural ve şartların belirlediği özerk bir biçimde yönetilmiştir. Tüzel kişiliğe sahip olan vakfın vakfiyesinin kurallarını, vakıf kurucusu belirlemiştir. Vakıf idarecileri, vakıf görevlileri ve vakıf hademeleri, bu şart ve kurallar çerçevesinde evkaf köy, mezra ve aşiretlerin yönetiminden, evkafın gelirlerinin düzenli sağlanmasından, bakım-onarımdan ve hizmetlerin aksamadan devam etmesinden sorumlu tutulmuştur. Bu yönetim sisteminde, gelir tamamen vakfiyede belirtildiği şekilde vakıftaki vazifedarlar arasında pay edilmekteydi. Evkaf gelirinin az veya fazla geldiği durumlarda bile bu durum değişmemekteydi. Gelirlerini kendiler sağladığından vakıfların devlete mali yükü bulunmamaktaydı. Bunun yanında vakfın tasarruf hakkı üzerinde çeşitli müdahaleleler de olmaktaydı. Böyle bir durumda vakfiye kayıtlarına bakılmaktaydı. Fakat XIX. yüzyılın başlarından itibaren Osmanlı Devleti'nde görülen merkezileşme ve yenileşme çabalarıyla beraber vakıfların idaresinde de değişiklikler meydana gelmiştir. Özellikle Osmanlı Padişahı II. Mahmud Dönemi'nde başlayan yenilik hareketleri, ondan sonra gelen Sultan Abdülmecid tarafından da devam ettirilmiştir. Bu maksatla, 3 Kasım 1839'da Sultan Abdülmecid tarafından Tanzimat Fermanı ilan edilmiş ve Osmanlı devlet yapısında değişim başlamıştır. Bu değişimden ülkenin dört bir yanında kurulmuş olan vakıflar da etkilenmiştir. Devletin merkezileşme çalışmaları neticesi vakıfların yönetiminde önemli değişiklikler olmuştur. Bazı vakıflar müstesna tutulmak şartıyla, devlet vakıfların idaresini eline alarak, evkafın tâşirini kendisi yapmış ve elde edilen gelirden vakfın vazifelilerine ücretlerini ödemiştir. Yani vakıf mütevellîleri, tâşir işinden menedilmiştir.

2.4.2. Ashabü'l-Kehf'in Devlet Tarafından Yönetilmesi

Tanzimat Dönemi'ndeki Gelişmeler ve Evkaf Nezâreti'nin Kurulması

Tanzimat'ın ilânından önce Evkaf-ı Hümâyûn ve Haremeyn nezâretlerine bağlı mütevellîlerin yönetiminde yapılan vakıf taşınmazlarının ferağ ve intikâllerine

---

[705] BOA, İ.MVL, 377/16533, 2; BOA, MVL, 354/19.

nezâret etmek, harçları tahsil ve bağlı bulundukları Evkaf Hazinesi'ne göndermek üzere önemli yerleşim merkezlerine "*muaccelât nâzırları*" tayin edilmişti. II.Mahmud devrinden itibaren Osmanlı Devleti'nin idaresinde merkeziyetçi bir siyaset takip edildiğinden, merkeziyetçi bürokrasinin dezamanla güçlendiği bilinmektedir. Bu siyaset, vakıfların idaresine de yansımıştır. Bu süreçte, vakıfların özerk yönetimi zamanla son bulmuştur. Vakıfların yönetimini Evkaf-ı Hümâyûn Nezâreti ve bu nezarete bağlı olarak örgütlenen Evkaf müdürlükleri yürütmüştür.[706] Vakıfların yönetimini üstlenen Evkaf-ı Hümâyun Nezâreti ll. Mahmud tarafından sultanlara ve yakınlarına ait dağınık bir vaziyette bulunan vakıfların tek elden idaresi maksadıyla kurulmuştu.[707] Bugünkü anlamda taşra evkaf müdürlüklerinin teşekkülü ancak H.1261 – M.1845 tarihinden sonra gerçekleşmiştir.[708]

Osmanlı Devleti'nde, Evkaf-ı Hümâyûn Nezâreti ve Haremeyn-i Muhteremeyn tarafından idare edilen vakıf binâ ve arazilerin Evkaf Hazinesi'ne ait harç ve muhasebeleri, evkaf fazlası, görevlilerin maaşı gibi evkaf hazinesine ait tahsisatın nasıl yapılacağı ve evkafın mahallî meclislerce idaresinin nasıl olacağını açıklayan H.21 Muharrem 1257 – M.15 Mart 1841 tarihli bir talimatnâme hazırlanmıştır.[709] Bu talimatnâme, H.Muharrem 1255 – M.Mart/Nisan 1839 tarihinden geçerli olmak üzere H.29 Zilhicce 1256 – M.21 Şubat 1841 tarihinde çıkarılan bir "irâde-i seniyye" ile yürürlüğe konulmuştur. Bu yeni düzenleme, taşrada bulunan kayıtlı ve bundan sonra kayıt altına alınacak vakıfların idaresi hakkında, nezâretçe hazırlanarak yürürlüğe konulan ilk hukukî düzenlemeydi. Talimatın amacı, Tanzimat'ın getirdiği yeni esaslara göre kayıtlı vakıfların iyi bir şekilde idarelerini temin etmekti. Fakat bu dönemde Maraş ve buraya bağlı diğer yerleşim birimleri, henüz Tanzimat ahkâmına dahil edilmemişti.[710]

---

[706] Mustafa Alkan, Tanzimat'tan Sonra Vakıfların İdaresinde Yeniden Yapılanmaya Dair Bir Örnek: Adana Evkaf Müdürlüğü, **OTAM** (Ankara Üniversitesi Osmanlı Tarihi Araştırma ve Uygulama Merkezi Dergisi)**,** Sayı 19, Ankara, 2006, 15-16.
[707] Nazif Öztürk, Evkaf-ı Hümâyun Nezareti, **DİA**, Cilt 11, İstanbul: TDV, 1995, 521.
[708] Alkan, Tanzimattan Sonra Vakıfların İdaresinde Yeniden Yapılanmaya Dair Bir Örnek, 16.
[709] 10 Numaralı Adana Şer'iye Sicili, **21 Ramazan 1254-27 Cemaziyelahir 1260, 316-325, 118-120; Ahmet Küçük,** 10 Numaralı Adana Şer'iye Sicil Defteri: 1241/1825-1260/1844, **Yüksek Lisans Tezi, İnönü Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Malatya, 1996, 299-303.**
[710] Alkan, Tanzimattanan Sonra Vakıfların İdaresinde Yeniden Yapılanmaya Dair Bir Örnek, 15-16; Mustafa Alkan, **Adana'nın Bütüncül Tarihi Çerçevesinde Adana Sancağı Vakıflarının Analizi - Tusoktar Veri Tabanına Dayalı Bir Araştırma**-, Doktora Tezi, Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara, 2004, 110.

Evkaf Nezâreti'nin bünyesine öncelikle "evkaf-ı hümâyun" denilen devletin elindeki vakıflar dahil edilmiş sonra da "evkaf-ı kadime" denilen önceki İslam devletlerinden intikal eden vakıflar alınmıştır. Geriye kalan vakıflarda kontrolu sağlamak için de "evkaf-ı mülhaka" sistemi getirilmiştir. Bundan başka yine hayli nufuzlu mutevelliler elinde bulunan ve önceki dönem İslam devletlerinden miras alınan İmam-ı Azam, Abdulkadir Geylani, Mevlânâ,[711] Zeynelabidin evkafı[712] gibi vakıflar da bu sistemden istisna edilerek "evkaf-ı müstesna" olarak isimlendirilmiştir. Meşrutiyet'ten sonra bu vakıfları da Evkaf Nezâreti'ne dahil etme girişimlerinin sonuçsuz kaldığı belirtilmiştir.[713]

Evkaf-ı Hümâyun Nezâreti'nin yerini, R.1337 – M.1921 tarihli Teşkilat-ı Esasiyye kanununa göre Ankara'da TBMM hükümeti içinde Şer'îyye ve Evkaf Vekâleti almıştır. Bu vekaletde 3 Mart 1924'te çıkartılan bir kanunla kaldırılmış ve başbakanlığa bağlı bir genel müdürlük haline getirilmiştir.[714]

Âşar Vergilerinin Toplanması

Âşar vergisi vakıfların en önemli gelirini teşkil etmekteydi. Âşar vergisinin toplanmasında Tanzimatla birlikte birçok yöntem denenmiştir. Tanzimat'ın ilk üç yılı hariç bütün dönem boyunca âşar vergilerinin "iltizam yöntemi[*]"yle toplanması sürdürülmüştür. İltizam yönteminin sakıncalarını dikkate alan devlet, 1840-1843 tarihlerinde birkaç defa iltizamla devlet memurluğunu birleştiren "emanet yöntemini" uygulamaya çalışmıştır. 1843-1847 yıllarında tekrar iltizam usûlüne dönülerek âşar vergileri ikişer yıllık sürelerle maktu olarak ihale edilmiştir. Fakat iki yıllık kısa sürelerde karlarını arttırmaktan başka bir şey düşünmeyen mültezimlerihale süresinin uzamasına yol açmıştır. 1847-1853 yılları arasında isetahmis yöntemidenilen ve beş yıllık öşür bedeli toplanıp beşe bölünerek halktan tahsiline başlanmıştır. Fakat uzun dönemin belirsizliği birçok mültezimin iltizamlarını devretmesine yol açtığı gibi, mahsul olmadığı veya kıt olduğu yıllarda

---

711 Hamdi Çilingir, Elmalılı Muhammed Hamdi Yazır'ın Gözüyle Osmanlı Son Dönemi Vakıf Meseleleri, **İnsan ve Toplum**. Cilt 5, Sayı, 9, 2015, 43.
712 VGM, Osmanlı Arşivleri - EV.MKT - 01054.00139.
713 Çilingir, 43.
714 Öztürk, Evkaf-ı Hümâyun Nezareti, 524.
* İltizam: Osmanlılar'da devlete ait vergi gelirinin özel bir şahsa verilmesini ifade eden bir terim. Bk.: Mehmet Genç, İltizam, **DİA**, Cilt 22, İstanbul: TDV, 2000, 154-158.

vergiyi ödemek köylüyü maddi olarak zor duruma düşürmüştür. Uygulamadaki başarısızlıklar sebebiyle bu yöntemden de terk edilmiştir. 1856'dan 1880'lere kadar hem "emanet" hem "ittizam usûlü" mahalli olarak sürdürüldü. Zamanla her yöntemin sakıncaları görüldüğünden her kasaba ve köyün âşarının tahsili işini aynı köyün halkı üzerine bırakmaya dayanan "cibayet yöntemi" denenmiştir. Aşarın 1904-1905 yılı itibariyle toprak ürünlerinden sekizde bir veya %12,5 oranında alındığı belirtilmektedir.[715]

2.4.2.1. Maraş Evkaf Müdürlüğü'nün Kurulması

Evkaf nezâretinin kurulmasının ardından, taşrada teşkilatlanmaya gidilerek evkaf müdürlükleri oluşturulmuştur. Oluşturulan bu müdürlüklerden bazılarının görülen lüzum üzerine bazen birleştirildiği görülmektedir.

Adana ve Maraş Eyalet Valisi Vezir Mustafa Paşa'ya gönderilen bir belgeden, Maraş Eyaleti ve buraya bağlı evkaf müdürlüklerinin Adana Evkaf Müdürlüğü altında birleştirildiği anlaşılmaktdır. Adana ve Maraş eyaletleri ile İçel ve Tarsus sancaklarının Evkaf Müdürü olarak H.1264 – M.1847/1848 yılında Müderris Abdulfettah Niyazi Efendi tayin edilmiştir. Bir süre sonra Adana ve Maraş Eyaleti Evkaf müdürlükleri, "iki eyaletin evkaf" hizmetlerinin bir merkezden karşılanamadığı gerekçesi ile yaklaşık iki sene sonra H.23 Şaban 1266 – M.4 Temmuz 1850 tarihinde tekrar ayrılarak örgütlenmiştir. Maraş Sancağı Evkaf Müdürlüğü'ne de Maraş Nakibü'l-Eşrafı Müderris Mehmed Sabit Efendi atanmıştır. Mehmed Sabit Efendi hazinece görülen lüzûm üzerine H.27 Ramazan 1268 – M.15 Temmuz 1852 tarihinde görevden alınarak yerine Ali Yaver tayin edilmiştir. Mehmed Sabit Efendi'nin daha sonra Maraş ve Adana sancaklarının evkaf müdürlüğünü birlikte yönetmiştir. Ali Yaver Efendi daha sonradan Adana ve Maraş'a Evkaf Müdürü olarak atanmıştır. Bir süre sonra Maraş Adana'dan tekrar ayrılmıştır. H.15 Cemaziyelevvel 1277 – M.29 Kasım 1860 tarihinde Maraş'a ihtiyaç üzerine bir de kâtip atanmıştır. Bu atamalar ile Maraş Evkaf Müdürlüğü kurumlaşmaya başlamıştır.[716]

---

[715]Ahmet Tabakoğlu, Öşür (Osmanlılar), **DİA**, Cilt 34, İstanbul: TDV, 2007, 101-102.
[716] Alkan, Tanzimattan Sonra Vakıfların İdaresinde Yeniden Yapılanmaya Dair Bir Örnek, 18-19; Alkan, Adana'nın Bütüncül Tarihi Çerçevesinde Adana Sancağı Vakıflarının Analizi, 112-113.

Adana ve Maraş Evkaf Müdürlüğü görevinde, H.19 Şaban 1276 – M.12 Mart 1860 tarihinde Rıza Efendi,[717] H.3 Zilhicce 1282 – M.19 Nisan 1866 tarihinde ise Mehmed Şerif Efendi görülmektedir.[718] H.17 Rebiülahir 1293 – M.12 Mayıs 1876 tarihinde ise Ahmet Efendi evkaf muhasebecisi olarak görev yapmaktaydı.[719]

Evkaf-ı Hümâyun Nezâreti'nin taşra teşkilatı, yerleşim birimlerinin büyüklüğüne ve o yerleşim biriminin vakıf potansiyeline göre öncelikle muhasebecilik ve müdüriyet olarak ikiye ayrılmıştı. Kaza evkaf memurlukları hariç yirmi dokuzu muhasebecilik, doksan biri müdürlük olmak üzere Osmanlı Dönemi evkaf teşkilatı taşra kuruluşu 120'ye ulaşmıştı. Kamu harcamalarında tasarrufa gidilmesi amacıyla H.26 Şevval 1296 – M.13 Ekim 1879 tarihinde alınan karar uyarınca vakıfların taşra teşkilatında bazı sınırlamalara gidildi. Buna göre muhasebecilikler eskiden olduğu gibi yine 29'da bırakılmakla birlikte müdürlük sayısı 75'e düşürülmüştür.[720]

Evkaf Nezâreti, H.7 Zilhicce 1297 – M.10 Kasım 1880 tarihinde yeni bir düzenleme yapmıştır. Bu düzenlemede Maraş Sancağı evkaf müdürlerine de 300 kuruş maaş tahsis edildiği belirtilmiştir.[721] H.16 Rebiyülevvel 1313 – M.6 Eylül 1895 tarihli bir belgeye göre, Maraş Evkaf Müdürlüğü görevinde Ahmet Efendi'nin bulunduğu belirtilmiştir.[722]

Evkaf Kâtibi

Katip, bir resmî dâirede, bir kurumda veya bir kişinin yanında yazı yazmakla görevli kimse olarak bilinmektedir. H.15 Cemaziyelevvel 1277 – M.29 Kasım 1860 tarihinde Adana muhasebeciliğine bağlı olarak, Maraş Eyaleti Evkaf Müdürlüğü'ne katip olarak atanan Said Efendi'ye aylık 9 kuruş maaş tahsis edilmiştir. Ancak bu paranın yeterli olmağı belirtilerek Maraş Sancağı Cebeci Ocağı'ndan Evkaf kâtibinin maaşı

717 BOA, EV.d., 15721, 55.
718 VGM, Osmanlı Arşivleri - EV.MKT - 00338.00094.
719 Hurç, 191.
720 Öztürk, 523-524.
721 Alkan, Adana'nın Bütüncül Tarihi Çerçevesinde Adana Sancağı Vakıflarının Analizi, 119; Alkan, Tanzimattan Sonra Vakıfların İdaresinde Yeniden Yapılanmaya Dair Bir Örnek, 24-25.
722 VGM, Milli Kütüphane Başkanlığı - SERIYYE_SICILLERI.HALEP- 00231.00018, 163-164.

içinyeniden 250 kuruş para ayrılmıştır.[723] Ayrıca H.24 Receb 1325 – M.2 Eylül 1907 yılında Maraş Sancağı'nın Sandık eminine aylık 150 kuruş maaş tayin edilmiştir.[724]

Evkaf Çuhadarı

Çuhadar, Pâdişâhın husûsi hizmetinde bulunan ve enderun'un büyüklerinden hademeler için kullanılır.[725] H.13 Rebiyülâhır 1278 – M.18 Ekim 1861 tarihinde alınan bir kararla maaşları Evkaf Hazinesi'nce karşılanmak kaydıyla Arabistan, Anadolu, Rumeli ve Adalar'da bulunan 68 Evkaf müdürlüğüne birer kapı Çuhadarı tayin edilmişti. Bunlardan Çuhadar Mehmed Ağa Maraş, Adana, Ankara, Kayseri, Çankırı, Saruhan, Aydın, Menteşe vilâyet ve sancaklarındaki Evkaf müdürlerinden sorumluydu.[726]

2.4.2.1.1. Ashabü'l-Kehf Vakfı'nın İdaresi

Ashabü'l-Kehf Vakfı'nın aşarı, Tanzimat'ın başlangıcı olan 1839'dan 1853/1854 tarihine kadar Sadat-ı Kiram'dan Seyyid Hüseyin Tirmizî hazretlerinin evlatları tarafından alındığı yukarıda belirtilmişti. Fakat bu tarihten sonra vakfın devlet tarafından idare olunacağı bildirilmiştir. Zâviyedarlık ve mütevellîlik vazifesinin, 24 hisse itibariyle Tirmizî evlatları sorumluluğunda iken, R.1271 – M.1855/1856 tarihinden itibaren bütün evkafın Devlet tarafından zabt ve ihalesi yapılmıştır. Böylece Tirmizî evlatları tâşirden menedilmiştir. Bunun üzerine Tirmizî evlatları, H.26 Zilkade 1273 – M.18 Temmuz 1857 tarihli dilekçe vererek, öşrün eskiden olduğu gibi tekrar kendilerince alınmasını istemişlerdir. Dilekçe üzerine olay incelemeye alınarak olay mahallinden yazı ile bilgi istenmiştir.[727]

Ashabü'l-Kehf Vakfı'nın idaresinin Tirmizî evlatlarından alınarak devlet tarafından zabt edilmesine sebep, II. Mahmud Dönemi'nde başlayan merkezileşme çalışmaları gösterilebilir. Bu dönemde Evkaf-ı Hümâyun Nezâreti kurulmuştur. Nezaret

---

[723] Alkan, Tanzimattan Sonra Vakıfların İdaresinde Yeniden Yapılanmaya Dair Bir Örnek, 27; Alkan, Adana'nın Bütüncül Tarihi Çerçevesinde Adana Sancağı Vakıflarının Analizi, 122.

[724] Alkan, Adana'nın Bütüncül Tarihi Çerçevesinde Adana Sancağı Vakıflarının Analizi 123; Alkan, Tanzimattan Sonra Vakıfların İdaresinde Yeniden Yapılanmaya Dair Bir Örnek, 28.

[725] Develliğlu, Osmanlıca-Türkçe Ansiklopedik Lûgat, 152.

[726] Alkan, Tanzimattan Sonra Vakıfların İdaresinde Yeniden Yapılanmaya Dair Bir Örnek, 29; Alkan, Adana'nın Bütüncül Tarihi Çerçevesinde Adana Sancağı Vakıflarının Analizi, 124.

[727] BOA, İ.MVL, 377/16533, 2; BOA, MVL, 354/19; VGM, Osmanlı Arşivleri - EV.MH - 00780.00109.

kanalıyla vakıflarda yaşanan dağınıklık ve keyfiliğe son verilmek istenmiştir. Vakıfların yönetimini toplum ve kurum yararına düzenlemek amaçlanmıştır. Nezaret bünyesinde kurulacak Evkaf Hazinesi'yle vakıflar arası kaynak aktarımını gerçekleştirerek, gelir-gider dengesini sağlayamayan vakıflara destek olmak istenmiştir.[728]

Böylece Ashabü'l-Kehf Vakfı R.1271-M.1855/1856 ve R.1272-M.1856/1857 senelerinde Devlet tarafından idare edilmiştir. Vakfın âşar bedeli R.1271[*]-M.1855/1856 ve R.1272-M.1856/1857 senelerine mahsuben seneliği 3766,5 kuruştan iki senelik toplam 7533 kuruş, kanun ve nizama uygun olarak Mal Sandığı'ndan hizmetlilere ödenmiş ve bundan sonra da ödemenin bu şekilde yapılacağı bildirilmiştir.[729] Bir muhasebe kaydında, Adana ve Maraş evkaf müdürü Rıza Efendi, Maraş'a gelerek Maraş ve Elbistan Kazası'nda bulunan câmi, mescid, tekke ve zâviyelerin R.1271-M.1855/1856 – R.1273-M.1857/1858 seneleri muhasebesinden hazineye düşen miktarı tahsil etmiştir. Bu muhasebede Ashabü'l-Kehf Vakfı'nın Haremeyn-i Muteremeyn'e tabi olduğu tekrarlanmıştır.[730]

Tirmizî evlatları, vakfın tâşir işini tekrar kendileri yapmak amacıyla başlattıkları araştırmalar neticesi, yönetimi kendilerine emsal teşkil edecek bir vakıf bulmuşlardır. Bu vakıf, Amasya ve Çorum sancaklarında bulunan evkaf köylerinin yönetimi idi. Amasya ve Çorum sancaklarında bulunan evkaf köylerini kendilerine emsal gösteren mütevellî ve mürtezikanın H.1266-M.1849/1850 tarihli taleplerinde bazı bilgilerin eksik olmasından dolayı talebin incelenmesi sonraya bırakılmıştır. Amasya ve Çorum sancaklarında bulunan vakfın idare şekli Tirmizî evlatları tarafından emsal gösterilmiş ve Ashabü'l-Kehf Vakfı'nın dahi emsali gibi bundan böyle kendileri tarafından idare ettirilmesini istemişlerdir. H.26 Zilhicce 1273 –M.17 Ağustos 1857 tarihinde Merkezde, Tirmizî evlatlarının beyanlarını incelemek üzere araştırma

---

[728] Öztürk, 522. Önceleri Haremeyn-i Şerifeyn Evkafı, Dârüssaâde ağalarına ve diğer vakıflar mütevellîlere aitti. İşlemler, padişah vakıfları ruznâmçe ve kâtipleri odalarında yürütülürdü. Ancak 1243 (1827/28) tarihinde devlet ıslahata başlayınca, evkaf-ı hümâyûnca bir mazbutiyet elde etmek için evkaf mütevellîlerine mercii olmak ve Haremeyn ve padişah vakıflarına karışmamak üzere bir Evkaf Nezâreti kurulmuştur. İlk nazır Hacı Yusuf Efendi'dir. Bk.: Süreyya, Sicilli Osmanî, Cilt 6, 1800.

[*] Bu tarihlere ait muhasebe cetveli, Rumi takvim esas alınarak hesaplandığından burada da Rumi takvim olarak alınmıştır. Bk.: BOA, EV.d., 15721, 55.

[729] VGM, Osmanlı Arşivleri - EV.MH - 00780.00109.

[730] BOA, EV.d., 15721, 55

başlamıştır.[731] H.5 Muharrem 1274 – M.26 Ağustos 1857 tarihinde, Ashabü'l-Kehf Vakfı'nın emsali gibi ve evvelden olduğu gibi Tirmizî evlatları taraflarından idaresi talebi Evkaf-ı Hümâyun Nezâreti'ne havale edilmiştir.[732]

Ayrıca vakfın R.1273 M.1857/1858 âşar bedel hâsılatı 5000 kuruş olarak hesaplanmıştır.[733] Böylece yukarıda belirtilen R.1271-M.1855/1856 ve R.1272-M.1856/1857 senelerine mahsuben seneliği 3766,5 kuruştan toplam 7533 kuruş[734] bedelle birlikte, 3 yılın bedelatı olan 12533 kuruş olmuştur. Bu miktar Tirmizî evlatlarına verilmiştir. Tirmizî evlatları adına es-Seyyid Mehmed ve Hasan tarafından H.25 Rebiülahir 1274 – M.13 Aralık 1857 tarihinde, vakfın gelirlerinden kendilerine düşen miktarın araştırılmasını istemiştir. Bedel hâsılatını Mal Sandığı'ndan alan Tirmizî evlatlarının, vakfın tekrar kendileri tarafından zabt ve tâşir edilmesi için girişimleri devam etmiştir. Bu amaçla birkaç defa dilekçe vermiş ve konu ile ilgili bilgi istemişlerdir.[735] Cevap gelinceye kadar, muhasebesi gecikmiş vakıf köy ve mezralarının âşârının eskisi gibi vakıf görevlileri tarafından tâşir ettirilmesi için Efsus Nâhiyesi Kaymakamlığı'na konu tebliğ edilmiştir.[736]

Vakfın H.1291 – M.1874/1875tarihinden H.1294 – M.1877/1878 tarihine kadar vakıf köyleri âşârı da mütevellî ve mürtezika tarafından tâşir edilmiştir. Vakfın, devlet müdâhalesi olmaksızın yönetilen ayrıcalıklı vakıflardan olması için Maraş Evkaf Muhasebeciliği tarafından tekrar telgraf çekilmiştir. Fakat istenen izne cevap gelmemiştir. İznin gecikmesi vakfın muhasebesinin hazırlanmasını geciktirince, R.27 Kânunusani 1294 – M.8 Şubat 1879 tarihinde bir telgraf daha çekilmiştir. Telgrafta, Ashabü'l-Kehf Vakfı'nın Mevlânâ ve Zeynelabidin evkafı gibi ayrıcalıklı hale getirilmesi talebi yenilenmiştir. Böylece vakıf köyler ve mezraların âşarının bedelden istisna edilmesi sağlanmak istenmiştir. Telgrafa H.19 Rebiyülevvel 1296 – M.13 Mart 1879 tarihinde cevap verilmiştir. Cevapta, vakfın incelenen muhasebe kayıtlarından böyle bir ayrıcalığın olmadığının anlaşıldığı vurgulanmıştır. Ayrıca

[731] BOA, İ.MVL, 377/16533, 2; BOA, MVL, 354/19.
[732] BOA, İ.MVL, 377/16533, 4; Başbakanlık Osmanlı Arşivi (BOA), **Sadaret Amedi Kalemi (A.AMD)**, 80/88, 5 M. 1274/ 26 Ağustos 1857.
[733] BOA, EV.d., 15721, 55
[734] VGM, Osmanlı Arşivleri - EV.MH - 00780.00109.
[735] VGM, Osmanlı Arşivleri - EV.MKT - 01054.00138,
[736] VGM, Osmanlı Arşivleri - EV.MKT - 01054.00142.

Hazine tarafından böyle bir ayrıcalığın bulunduğuna dair bilgi bulunmadığı bildirilerek, Ashabü'l-Kehf Vakfı'nın ayrıcalıklı vakıflardan sayılmayarak âşârının devlet tarafından tâşir edileceği belirtilmiştir.[737] Vakfın bedel-i maktu'a bağlanması hakkında R.29 Mart 1295 – M.10 Nisan 1879 tarihiyle Evkaf Nezâreti'nden yazılan yazıya cevap olarak, Maraş Livası Mutasarrıflığı Vekâleti'nden H.9 Ramazan 1296 ve R.15 Ağustos 1295 – M.27 Ağustos 1879 tarihli yazı gönderilmiştir. Yazıdan, vakfın köyleri ve mezralarının mütevellîler tarafından tâşir olunması talebinin olumlu görülmediği anlaşılmaktadır.[738]

Ayrıca vakfın mütevellîsi tarafından, Ashabü'l-Kehf Zâviyesi vakfının evkafı, müstesna benzeri âşârının tahmis[*] bedelinden istisnası istenmiştir. H.7 Zilkade 1296 – M. 23 Ekim 1879 tarihinde, bu isteğin Varidat-ı Umumiye Muhasebesi'nden ortaya konulmasının lazım geldiği bildirilmiştir.[739] H.6 Nisan 1296 – M.18 Nisan 1880 tarihinde vakfın bedel-i tahmis'den istisnası hakkında Muhasebat-ı Atika tarafından bir şey denilemeyeceği yani karar verilemeyeceği bildirilmiştir.[740] Varidat-ı Umumiye Muhasebesi'ne havale edilen ve buradan istenen cevap, R.19 Haziran 1296 – M.1 Temmuz 1880 tarihinde gelmiştir. Vakfın bedel-i tahmisden istisnası hakkında bir şey denilemeyeceği gösterilmiş ve bu halde vakfın istisnası hakkında Varidat-ı İdare-i Umumiyesi'nce dahi bir şey denilemeyeceği, bir karar verilemeyeceğinin açık olduğu belirtilmiştir.[741]

H.17 Zilhicce 1297 ve R.8 Teşrinisani 1296 – M.20 Kasım 1880 tarihinde, Ashabü'l-Kehf Zâviyesi vakfı, Evkaf Hazinesi nazarında "gayr-i müstesna" (Ayrıcalıklı olmayan) evkafdan bulunub, seneden seneye muhasebesinin görülmesiyle kanuna uygun olarak tahsisat alınması ve âşârının istisnalığı konusu Maliye Hazine Celilesi'ne ait bulunmuştur. Yani âşârın istisna olup olmayacağı kararı Maliye'ye attir. Âşârın istisnasına dair olan yazışmaların bundan sonra Maliye Nezâretiyle

[737] VGM, Osmanlı Arşivleri - EV.MKT - 01054.00139.
[738] VGM, Osmanlı Arşivleri - EV.MKT - 01054.00142.
[*] Tahmis: Osmanlı Devleti'nde XIX. Yüzyılda uygulanan bir tür aşar vergisi toplama yöntemidir. Uygulanan bu yöntemle, beş yıllık öşür bedeli toplanıp beşe bölünerek halktan tahsiline kalkışılmıştır. Bk.: Tabakoğlu, Öşür (Osmanlılar), 102.
[739] VGM, Osmanlı Arşivleri - EV.MKT - 01054.00140.
[740] VGM, Osmanlı Arşivleri - EV.MKT - 01054.00141.
[741] VGM, Osmanlı Arşivleri - EV.MKT - 01054.00142.

yapılmasına ve durumun Haleb vilayetiyle Evkaf muhasebeciliğine bildirilmesine karar verilmiştir.[742]

2.5. Vakıf Mallarının İhale Usûlü

XIX. yüzyılın üçüncü çeyreğinin sonuna ait Evkaf Defteri'nde "vakıf mallarının ihale usûlü" hakkında bilgiler bulunmaktadır. Bu defterde, Osmanlı Devleti'nin sancaklarından birisi olan Kayseri Sancağı'nda bulunan ve Ashabü'l-Kehf Medresesi'nin vakfı olan Barsama Köyü'nden elde edilen gelir de cetvel halinde sıralanmıştır.[743] R.5 Kânunuevvel 1289 – M.17 Aralık 1873 tarihinde kayda geçen bu bilgiye göre, Kayseri Sancağı dâhilinde bulunan bütün evkafın R.1283 – M.13 Mart 1867 senesinden R.1287 – M.12 Mart 1872'ye kadar beş senelik değeri ayrı olarak kaydedilmiştir. Cetvelin sonunda, eskiden beri Kayseri'de vakıf işlerinin ihale usûlünün şu şekilde işlediği belirtilmiştir: İhale zamanında her köy için, Hazine hissesi ayrı Vakıf hissesi ayrı olmak üzere iki tür açık artırma yapılır. İhalesi yapıldıktan sonra toplamları alınarak Mal Kalemi'nden düzenlenen defter üzerine yazıldığı gibi, tanzimin yani düzenlemenin başladığı sırada her bir köy için 2400 dirhem değer biçildiğinden, köylerin hesabı dirhem olarak görülmüştür. Şöyle ki: Bedelat (fiyatlar) hanesinde yazılı olan meblağ, açık artırma ile taliplerine ihale olunarak vakıf malın devir hakkını yükseltmek için alınan 1/8 âşârdan başka hisse vakıf sahibine ait olup vazifedarlara verilen meblağdır. Hâsılat (elde edilen gelirler) hanesinde yazılı meblağ ise, açık artırma zamanında talipleri ortaya çıkmayıp emaneten idaresi durumunda köyler ve mezralardan elde edilen zahireler vakıf sahibine sonunda teslim edilmektedir. Fakat Vakıflar İdaresi tarafından muhasebelerine dâhil olmak üzere değeri, zamana uygun olarak, Liva İdare Meclisi'nde belirlenen kıymet üzerine hesaplanarak gereği yapılmaktadır.[744]

Tâşiri yapılan evkaf, ihale ve idare olunup usûlüne uygun olarak bedelat ve hâsılatı Hazine hesabına Mal sandıklarına alınmaktadır. Vakfa ait hissesi öşriyesi seneden seneye Mal sandıklarından mütevellî, zâviyedar ve diğer mutasarrıflara ödenmektedir. Evkafın senelere mahsuben hâsılat ve bedelatın niteliği, niceliği ve

[742] VGM, Osmanlı Arşivleri - EV.MKT - 01054.00142.
[743] BOA, EV.d., 20297, 5, 7.
[744] BOA, EV.d., 20297, 7

diğer ayrıntıları açıklanarak deftere kaydedilir. Hâsılat ve bedelatın yazılması, tâşiriye (onda bir öşür alma) masrafı çıkarıldıktan sonra yapılır ise de tâşiriye masrafı hakkında merkez vilayet vasıtasıyla gelen Maliye Nezâreti'nin H.25 Receb 1290 – M.25 Temmuz 1878 tarihli karar suretine cevap olarak, tâşiriye masrafının henüz kesilmeyip evkaf sahiplerinin zimmetlerinde olduğu bildirilmiştir. Ayrıca tâşiriye masrafı evkaf sahiplerinden erkeklere verilen miktara eklenmiştir.[745]

2.6. Ashabü'l-Kehf Belgelerinde İsmi Geçen İdareciler

Ashabül'l-Kehf'e İslamiyet Dönemi'nde yapılan imar faaliyetleri ve diğer hizmetler esnasında idarecilerin adları da geçmektedir. Bunlardan ilki, Anadolu Selçuklu sultanları I.İzeddin Keykavus ve I.Alaaddin Keykubad dönemlerinde Maraş Uç Beyi olarak görev yapmış Nusretüddin Hasan Bey'dir. Nusretüddin Hasan Bey bu iki sultan döneminde, 1215-1234 tarihleri arasında inşaatı devam eden Ashabü'l-Kehf külliyesini inşa ettirmiş ve vakıflar kaydetmiştir.[746] Bölge daha sonra Dulkadir Beyliği'ne geçince, bu beyliğin beyleri de külliyeyi ihya etmeye devam etmişlerdir. Bunlardan birisi Dulkadir Bey'i Süleyman bin Nasıreddin Bey[*]'dir. Kendisi buraya hükümdarlık yaptığı 1442-1454 yılları arasında Ashabü'l-Kehf Buk'ası'nı inşa ettirmiştir.[747] Yine Dulkadir beylerinden Alaüddevle Bozkurt Bey[**], 1500-1510 tarihli vakfiyelerinde isimleri geçen Ashabü'l-Kehf Medresesi ve Mescidi'ni inşa ettirmiştir.[748] Osmanlı Dönemi'nde de külliye ile ilgili çeşitli hizmetler görülmeye devam etmiştir. Bunlardan birisi Osmanlı Devleti'nin Rumeli Kazaskerliği'ni yapan Mirza Mustafa Efendi[***]'dir. Ashabü'l-Kehf Medresesi'ne görev tevcihi sırasında adı zikredilmektedir.[749] Muhiddin oğlu Mevlânâ Mehmed, 1563 tarihli Maraş Tapu

---

[745] BOA, EV.d., 20297, 3

[746] Gökhan, Selçuklular Zamanında Maraş, 152.

[*] Süleyman Bey (saltanatı: 1442-1454), Babası Nasıreddin Mehmet Bey'in ölümünden sonra Dulkadir Beyi olmuştur. Bk.: İlyas Gökhan, Kasım Bal, **Osmanlı Dönemi Maraş'ın İdarî Tarihinde Dulkadirli ve Bayezidli İdareciler (1700-1850)**, İstanbul: Kitabevi yayınları, 2013, 20.

[747] VGM, VK.d., 590, 107/98.

[**] Alaüddevle Bozkurt Bey: 1480'de Dulkadir Beyi olmuştur. Torunu ve Osmanlı Devleti Padişahı Yavuz Sultan Selim'e 1515'de yenilip ölünceye kadar beylik sürmüştür. Bk.: Gökhan ve Bal, 22.

[748] VGM, VK.d., 590, 107/98.

[***] Mirza Mustafa Efendi: Osmanlı Şeyhülislâmı'dır. 1630-31 yılı dolayında Batum'da doğdu. Mart 1695 Rumeli Kazaskeri oldu. Bir yıl sonra emekliye sevk edildi ve arpalık olarak kendisine Üsküdar Kazası verildi. 12 Şubat 1698'de ikinci defa Rumeli Kazaskerliği'ne getirildi. 1722'de vefat etmiştir. Bk.: Mehmet İpşirli, Mirza Mustafa Efendi, **DİA**, Cilt 30, İstanbul: TDV, 2005, ss.167-168.

[749] VGM, VGM.DEFTER - 00355.00062, 34.

Tahrir Defteri'ne göre Ashabü'l-Kehf Kadısı olarak görev yapmıştır.[750] Eski Elbistan Kadısı Abdullah ise 01 Ocak 1614 tarihinde Ashabü'l-Kehf evkafı ve reayasına zulüm ettiği iddiasıyla şikâyete konu olmuştur.[751] Maraş Livası Mutasarrıfı Halil Paşa[*] 03 Nisan 1708 tarihinde Maraş Livası'nda müslüman olmayanlardan alınan cizye gelirinden, Vakf-ı Medrese-i Alaüddevle ve İmâret-i Ashabü'l-Kehf'e hisse ayrılması çalışmasını yapmıştır.[752] Rumeli Kazaskeri Mevlânâ Arif Abdulbaki Efendi[**] 11 Ağustos 1710 tarihinde Ashabü'l-Kehf Medresesi'ne görev tevcihi işlerinde görev almıştır.[753] Osmanlı Şeyhülislâmı Mevlânâ es-Seyyid Ali Efendi[***], 11 Ağustos 1710 tarihinde Ashabü'l-Kehf Medresesi'ne görev tevcihinde bulunmuştur.[754] Şeyhülislâm Mevlânâ Abdullah Efendi[****], 25 Eylül 1728 tarihinde Efsus Camii'ne görev tevcihinde bulunmuştur.[755] 15 Şubat 1729 tarihinde Haremeyn-i Şerîfeyn Müfettişliği yapan Mevlânâ Veliyyüddin Efendi[*****], Efsus Camii'nde haksız olarak yapılan imâmet ve hıtâbet görevlendirmelerinin incelenmesinde bulunmuıştur.[756] Dârüssaâde Ağası Beşir Ağa[******], 15 Şubat 1729

---

[750] TKGM, TT.d., 108, 408.
[751] BOA, A.DVNS.MHM.d, 80/42.
[*] Rışvanzade Halil Paşa: XVIII. Yüzyılın başında Maraş valiliğinde bulunuyordu. 1697'de Malatya Sancakbeyi olarak atanan Rişvanzâde Halil Paşa, 1701'de Maraş Beylerbeyliği'ne yükselmiştir. Bk.: Gökhan ve Bal, 39; Faruk Söylemez, **Osmanlı Devletinde Aşiret Yönetimi-Rişvan Aşireti Örneği**, İstanbul: Kitabevi, 2011, 228-250.
[752] BOA, MAD.d, 7076, 92.
[**] Mevlana Arif Abdulbaki Efendi: Osmanlı âlimi, şair ve hattattır. İstanbul'da doğmuştur. 1706 ve 1710 tarihlerinde Rumeli Kazaskerliği yapmıştır. 1713 tarihinde vefat etmiştir. Bk.: Mustafa Uzun, Abdülbâki Ârif Efendi, **DİA**, Cilt 1, İstanbul: TDV, 1988, ss.195-198.
[753] VGM, VGM.DEFTER - 00355.00062, 34.
[***] Şeyhülislâm Paşmakçızade Ali Efendi: 1639 da doğdu. 16 Temmuz 1710 tarihinde üçüncü defa şeyhülislâm olan Ali Efendi vefatına kadar bir buçuk yıl bu makamda kaldı. Bir ara İstanbul payesiyle Maraş ve Beypazarı kazaları arpalık olarak verildi. 1691'de Anadolu Kazaskerliği payesiyle Tokat Kazası arpalığını alınca Maraş ve Beypazarı kazaları arpalığını bıraktı. Mayıs 1695'de Maraş Kazası tekrar arpalık olarak kendisine verildi. 1712'de vefat etti. Bk.: Mehmet İpşirli, Paşmakçızade Ali Efendi, **DİA**, Cilt 34, İstanbul: TDV, 2007, ss.185-186.
[754] VGM, VGM.DEFTER - 00355.00062, 34.
[****] Şeyhülislâm Mevlana Abdullah Efendi: 1680'de doğdu. Şeyhülislâm Paşmakçızade Ali Efendi'nin oğludur. 17 Mayıs 1731'de şeyhülislâmlığa getirildi. Daha sonra hacca gitmek için izin alan Abdullah Efendi dönüşte birkaç ay Şam'da kaldı ve aldığı emir üzerine Konya'ya yerleşti. Konya'da 1732'de vefat etti. Bk.: Mehmet İpşirli, Paşmakçızade Abdullah Efendi, **DİA**, Cilt 34, İstanbul: TDV, 2007, ss.185.
[755] VGM, VGM.DEFTER - 01328.00040, 75.
[*****] Mevlânâ Veliyyüddin Efendi: Osmanlı Şeyhülislâmı ve hattatıdır. 1684 yılı civarında doğduğu söylenmekte olup. Ekşiaşzâde lakabıyla da bilinir. Nevşehirli Damad İbrâhim Paşa'nın dikkatini çekerek onun himayesine giren ve Evkaf-ı Haremeyn müfettişliğine getirilen Veliyyüddin Efendi 1729'da Halep kadılığına tayin edildi. Bk.: Tahsin Özcan, Veliyyüddin Efendi, **DİA**, Cilt 43, İstanbul: TDV, 2013, ss.42.
[756] VGM, VGM.DEFTER - 01328.00046, 86.
[******] Hacı Beşir Ağa: Harem ağalarının en ünlülerinden olup muhtemelen XVII. yüzyıl ortalarında doğmuş, küçük yaşta zenci köle olarak istanbul'a getirilmiş ve kızlar ağası Yapraksız Ali Ağa'nın yanında yetişmiştir. 1717'de Dârüssaâde Ağası olmuştur. On üç yıl lll.Ahmed, on altı yılda I.Mahmud

tarihinde Efsus Camii'ne imâmet ve hıtâbet tayini işlerine bakmıştır.[757] Elbistan sakinlerinden Ahmet Çelebi Câmiî İmâmı Abdurrahim Efendi, 15 Şubat 1729 tarihinde Efsus Camii'ne imâmet ve hitabet tayini işlerinde şahitlik yapmıştır.[758] 15 Şubat 1729 tarihinde Yarpuz Köyü'nde Mekteb Hocası Mehmed Efendi, Efsus Camii'ne imâmet ve hitabet tayini işlerinde şahitlik yapmıştır.[759] Reisü'l-Küttab Abdullah Naili[*]'nin Haziran/Temmuz 1753 tarihinde,[760] Haziran/Temmuz 1753 tarihinde Haremeynü'ş-Şerifeyn Müfettişi Mevlânâ Mustafa'nın vakıfta düzeltme yaptığı ve bu düzeltmeleri Tevkiî Mehmed Efendi'nın kayda geçtiği görülmektedir.[761] Maraş Nâibi Kefevizade el-Hac Ahmet Efendi, 10 Haziran 1767 tarihinde Ashabü'l-Kehf'de vukubulan haksız görevlendirmenin iptal çalışması yapmıştır.[762] 13 Ağustos 1768 tarihinde Maraş Nâibi Sadeddin Efendi, Ashabü'l-Kehf'e Tevliyet ve Zâviyedarlık görevlendirmesi çalışması yapmıştır.[763] Ahmed Necib Efendi[****], Ekim/Kasım 1769 tarihinde Haremeyn-i Şerifeyn Müfettişi olarak vakfın tevliyet ve zâviyedarlık hizmetinde görev almıştır. [764] Maraş Kadısı Seyyid Mehmed Sa'îd Efendi, 20 Şubat 1777 tarihinde es-Seyyid Ömer bin Seyyid Ömer'e babasından kalan vakıf hissenin verilmesi çalışmasında bulunmuştur.[765] 16 Ocak 1779 tarihinde Ashabü'l-Kehf Evkafı'na tevliyet ve zâviyedarlık tevcihi çalışmasında bulunmuştur. Adı geçen görevlere mutasarrıf olan Seyyid Ali kendi

---

zamanında olmak üzere toplam yirmi dokuz yıl harem ağalığı görevinde bulunan Beşir Ağa 3 Haziran 1746'da vefat etmiştir. Bk.: Abdulkadir Özcan, Beşir Ağa, Hacı, **DİA**, Cilt 5, İstanbul: TDV, 1992, ss.555.

[757] VGM, VGM.DEFTER - 01328.00046, 86.

[758] VGM, VGM.DEFTER - 01328.00046, 86.

[759] VGM, VGM.DEFTER - 01328.00046, 86.

[*] Abdullah Naili: İstanbul'da doğdu. Hotin ağalığından emekli Halil Ağa'nın oğludur. 1745'te teşrifatçılıkla birlikte kendisine tekrar beylikçilik verildi. İki yıl sonra reisülküttab, 1754'te başdefterdar oldu. Hekimoğlu Ali Paşa'nın azli üzerine 19 Mart 1755'te sadrazamlığa getirildi. Sadaretle üç ay kadar kalabildi, 24 Ağustos 1755'te aziedilerek Sakız adasına sürüldü. Ancak kısa bir müddet sonra affedilerek Girit valiliğine tayin edildi, bu arada Kavala ve Selanik sancakları da kendisine arpalık olarak verildi. 1758'de kendi isteği üzerine Cidde valiliğine gönderildi. Hac için Mekke'ye giderken hastalandı ve 1758'de yolda vefat etti. Bk.: Mehmet İpşirli, Abdullah Naili Paşa **DİA**, Cilt 1, İstanbul: TDV, 1988, ss.124-125.

[760] Yinanç ve Elibüyük, Maraş Tahrir Defteri (1563), Cilt 2, 836.

[761] Yinanç ve Elibüyük, Maraş Tahrir Defteri, Cilt 2, 834-836.

[762] BOA, C.EV, 33/1635, 2.

[763] VGM, İstanbul Müftülüğü - EVKF_MUFETTISLIGI- 00185.00264, 44.

[**] Ahmed Necip Efendi, (Necib Ahmed Efendi), Haremeyn müfettişi olup Kudüs payesi oldu. Muharrem 1188'de (Mart-Nisan 1774) Galata kadısı olup sonra bilâd-ı hamse ve Mekke payesi olmuştur. I. Abdülhamid devri (1774-1789) başlarında vefat etmiştir. Bk.: Mehmet Süreyya, **Sicilli Osmanî**, Cilt 4, Seyit Ali Kahraman (eski yazıdan aktaran); Nuri Akbayar (yay. hzl.), İstanbul: Tarih Vakfı Yurt Yayınları, 1996, 1243.

[764] http://www.afsin.gov.tr/default_B0.aspx?id=134, 23 Mart 2016.

[765] VGM, VGM.DEFTER - 00353.00258, 145.

rızâsıyla hakkından vazgeçmiş, es-Seyyid Osman boş kalan hissenin kendisine verilmesini talep etmiştir. Talebi Maraş Nâibi Mevlânâ Mustafa zide tarafından Merkez'e bildirilmiş ve berat istenmiştir. İstenen berat Sultan I. Abdülhamid tarafından verilmiştir.[766] 20 Ağustos 1784 tarihinde Maraş Beylerbeyi Dulkadirzâde Ömer Paşa[*] Efsus Köyü sakinlerinden olan eşkıyanın gasp ve katl olaylarından dolayı cezalandırılmalarını sağlamıştır. Aynı tarihte Seyyid Ahmed Hayati Efendi fetva işlerine bakmaktadır.[767] Ekim/Kasım 1818? tarihinde Ashabü'l-Kehf evkafına dua-gûyî tevcihini yapan Maraş Nâibi Seyyid Hasan Fehim Efendi'dir.[768] Maraş Valisi Vezir Kalender Paşa[**] ise Nisan 1818 tarihinde Ashabü'l-Kehf'e yapılan müdahalenin son bulması için ferman gönderilmesini rica etmiştir. Bu tarihte Maraş Nâibi Seyyid Hasan Fehim, Ashabü'l-Kehf'e yapılan müdahalenin son bulması için Merkez'den emir gönderilmesini rica etmiştir. Yine aynı tarihte Vezir Kalender Paşa'nın Kapı Kethüdası ve Dîvân-ı Hümâyun Hâcegân[***]ı'ndan Alıç Ömer, Ashabü'l-Kehf'e yapılan müdahalenin engellenmesine çalışmıştır.[769] Ekim/Kasım 1818? tarihinde Anadolu Kazaskeri Mevlânâ Yahya Hafidi Pirizade Efendi, Ashabü'l-Kehf evkafına dua-gûyî tevcihinde bulunmuştur.[770] 26 Ağustos 1824 tarihinde Elbistan Voyvodası Mehmed Said Ağa, Elbistan'ı terk ederek Efsus'da ikamet etmeye başlamıştır. Elbistan ahalisi bundan rahatsız olarak Maraş'ta bulunan Bayezidzade Süleyman'a toplu imzalı arzuhal vermişlerdir. Bayezidzade Süleyman da durumu anlatmak ve yapılacakları sormak için 26 Ağustos 1824 tarihinde İstanbul'a yazı göndermiştir.[771] 22 Nisan 1832 tarihinde Maraş kadısı ve Maraş Nâibi olarak görülen Hasan Fehim Efendi, Ashabü'l-Kehf Vakfı'nın tevliyet ve zâviyedarlık tevcihiyle ilgilenmiştir. Şeyhülislâm Abdülvehhap Efendi de bu tevcihi

---

[766] http://www.afsin.gov.tr/default_B0.aspx?id=134, 23 Mart 2016.
[*] Dulkadirzâde Ömer Paşa: Maraş Beylerbeyliği'ne mahalli hanedandan atanan ilk kişidir. Daha önce Mutasarrıflık görevinde bulunmuştur. 1782'de Beylerbeyi rütbesi ile kendisine Rumeli Beylerbeyi payesi verilerek Maraş Eyaleti valisi olmuştur. Bk.: Gökhan ve Bal, 111.
[767] Başbakanlık Osmanlı Arşivi (BOA), **Cevdet Dâhiliye, (C.DH),** 337/16840, 1.
[768] VGM, VGM.DEFTER **-** 569, 65.
[**] Kalender Paşa, Maraşlı Bayezid ailesine mensup olup 1802'de Maraş Beylerbeyliği'ne atanmıştır. 1819'a kadar bu görevde kalmıştır. Bk.: Gökhan ve Bal, 186, 189.
[***] Hâcegân: Osmanlı bürokrasisinde önemli kalem âmirleri için kullanılan bir tabirdir. Farsça hâce (hoca) kelimesinin çoğuludur. Osmanlı bürokrasisinde "hâcegân-ı Dîvân-ı Hümâyun" şeklinde geçmekte olup sadece Dîvân-ı Hümâyun kâtiplerini ifade etmektedir. Bk.: Mehmet İpşirli, Hâcegân, DİA, Cilt 14, İstanbul: TDV, 1996, 430.
[769] BOA, A.DVNS.AHK.ME.d, 3, 119/35-36.
[770] VGM, VGM.DEFTER - 569, 65.
[771] BOA, C.DH, 144/7194, 1.

makama sunmuştur. [772] Maraş'ta Harikul Müvella? (hâkim)[*] olan es-Seyyid Mehmed, 1845-1846 tarihinde Ashabü'l-Kehf Vakfı'na tevliyet ve zâviyedarlık tevcihinde bulunmuştur.[773] 2 Haziran 1847 tarihinde Maraş Valisi Yusuf Mazhar İzzet, Efsus ahalisinin vergi vermediğinden bahsederek konu ile alâkalı çalışmalar yaptığı görülmektedir.[774] 23 Ocak 1848 tarihinde Maraş Nâibi Seyyid Mehmed Halîfe Efendi, Ashabü'l-Kehf Vakfı'na tevliyet ve zâviyedarlık tevcihi çalışmasında bulunmuştur.[775] 7 Temmuz 1848 tarihinde Maraş ve Adana eyaletleri birleştirilmeden önce, Maraş Eyaleti'nin Valisi Tosun Paşa olarak gözükmektedir. Tosun Paşa'dan sonra ise Maraş ve Adana Eyaleti Valisi Osman Paşa olmuştur. Maraş Eyaleti eski valisi Tosun Paşa 40.000 kuruş maaş almaktaydı. Bu maaşın 7.500 kuruşu yeni valiye verilmiş ve Osman Paşa'nın maaşı 67.500 kuruşa çıkarılmıştır. 7.500 kuruşu ise Maraş'ın eski valisi Tosun Paşa'ya tahsis edilmiştir. Tosun Paşa da Edirne'ye kaymakam olarak tayin edilmiştir. Tosun Paşa, valiliği esnasında, Bulanık Nâhiyesi ileri gelenlerinden Ağca Bey ve İnce Bey'i Merkez'den izinsiz olarak cezalandırmak istemiştir. Bu amaçla 150.000 kuruşluk mal, hayvan ve ekini ele geçirmiştir. Bunun yanında Ağca Bey'in 1836/1837 senesi cizyesinden devlete borcu bulunmaktaydı.[776] Adana ve Maraş Eyalet Valisi Vezir Mustafa Paşa Dönemi'nde Maraş Eyaleti ve buraya bağlı evkaf müdürlükleri Adana Evkaf Müdürlüğü altında birleştirilmiştir.[777] 1847/1848 tarihinde Müderris Abdulfettah Niyazi Efendi, Maraş ve Adana eyaletleri ile İçel ve Tarsus sancaklarının Evkaf müdürlüğünü yapmaktaydı.[778] 16 Mayıs 1848 tarihinde Asakir-i Nizamiye emekli binbasısı Hasan Efendi, Hacı İsmail oğlu Hasan Ağa'nın yerine Efsus Kasabası Müdürlüğü'ne atanmıştır.[779] 2 Ocak 1850 tarihinde Bozok ve Kayseri sancakları Evkaf Müdürü Mehmed Said Ashabü'l-Kehf Medresesi Vakfı'nın R.1264 –

---

[772] VGM, Osmanlı Arşivleri - EV.HMH_BELGE - 00036.00063; VGM, Osmanlı Arşivleri - EV.HMH_BELGE - 00036.00064.
[*] Harikul müvella: 1. Bir iştâkibi için şerîatçe vazifelendirilen iyi bir me'mur. 2. Bir kazâda vâki bâzı muayyen dâvaları o kazâ hâkiminin görmesinde mahzur veyâ mânî bulunduğu sûrette yalnız mezkûr dâvaları istimâ ve fasletmek üzere tâyin olunan hâkim [iyi bir yargıç]. *eski. hukuk.* Yakınlık, akrabâlık vb. sebeplerle bir dâvâya bakması hukūken sakıncalı görülen mahallî bir hâkimin yerine yalnız o dâvâyı halletmesi için tâyin edilen hâkim.
[773] VGM, Osmanlı Arşivleri - EV.MH - 00154.00003.
[774] BOA, MVL, 19/16.
[775] VGM, İstanbul Müftülüğü - EVKF_MUFETTISLIGI- 00522.00183, 20.
[776] Başbakanlık Osmanlı Arşivi (BOA), **Sadaret Mektubi Kalemi (A.MKT)**, 138/29.
[777] Alkan, Tanzimattan Sonra Vakıfların İdaresinde Yeniden Yapılanmaya Dair Bir Örnek, 18.
[778] Alkan, Tanzimattan Sonra Vakıfların İdaresinde Yeniden Yapılanmaya Dair Bir Örnek, 18-19.
[779] BOA, A.MKT, 128/57, 1.

M.1848/1849 tarihli Varidatı Muhasebesi ile ilgili çalışma yapmıştır.[780] 1850 tarihinde Maraş ve Adana sancaklarının Evkaf Müdürü Mehmed Sabit Efendi olarak görülmektedir. 4 Temmuz 1850 tarihinde ise Maraş Sancağı Evkaf Müdürü, Maraş Nakibü'l-Eşrafı Müderris Mehmed Sabit Efendi'dir.[781] 25 Cemaziyelevvel 1267 – 28 Mart 1851 tarihinde Mehmed Efendi eski Elbistan Müdürü olarak görülmektedir.[782] Osmanlı Devleti 1836 tarihinden itibaren idarî bölünmelerde değişikliğe gitmeye başlamıştır.[783] Bu idarî değişiklikle 15 Ocak 1852 tarihinde Mahmud er-Raci Maraş Eyaleti Kaymakamı olmuştur.[784] 15 Temmuz 1852 tarihinde Ali Yaver, Adana ve Maraş Evkaf müdürlüğü görevi yürütmekteydi.[785] 04 Ağustos 1858 tarihinde Hurşit Paşa Maraş murasarrıflığı yapmaktaydı.[786] Adana ve Maraş Evkaf Müdürü olan Rıza Efendi, 12 Mart 1860 tarihinde Maraş ve Elbistan Kazası'nda bulunan câmi, mescid, tekke ve zâviyelerin R.1271-M.1855/1856 – R.1273-M. 1857/1858 seneleri muhasebesinden hazineye düşen miktarını teslim almıştır.[787] 29 Kasım 1860 tarihinde Maraş Eyaleti Evkaf Müdürlüğü kâtibi Said Efendi'ydi.[788] 18 Ekim 1861 tarihinde Maraş Evkaf Müdürlüğü çuhadarı ise Mehmed Ağa'ydı.[789] H.1285 – M.1868/1869; H.1286 – M.1869/1870; H.1287 – M.1870/1872 ve H.1288 – M.1871/1872 tarihlerinde Efsus Nâhiyesi müdürlüğünü Hasan Ağa yapmaktaydı.[790] 12 Mayıs 1876 tarihinde Evkaf muhasebecisi Ahmed Efendi, Ashabü'l-Kehf Medresesi'ne vekil müderris atanması çalışmasında yeralmıştır.[791] Evkaf Müdürü Ahmed Efendi, 6 Eylül 1895 tarihinde Ashabü'l-Kehf Medresesi'ne vekil müderris atanması çalışması yapmıştır.[792] 4 Ocak 1919 tarihinde Efsus Nâhiyesi müdürlüğünü Ahmed Bey yapmaktaydı.[793]

---

780 VGM, Osmanlı Arşivleri - EV.d - 13124-5, 6; VGM, Osmanlı Arşivleri - EV.d - 13124-3, 4.
781 Mustafa Alkan, Tanzimattan Sonra Vakıfların İdaresinde Yeniden Yapılanmaya Dair Bir Örnek, 18.
782 BOA, A.MKT.UM, 53/57.
783 Yasin Kozak**, V ve VI Numaralı Maraş Ahkam Defterlerinde Maraş'a Gönderilen Hükümler**, Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Tarih Ana Bilim Dalı, Kahramanmaraş, 2005, 5.
784 BOA, İ.MVL, 232/8031, 3-4.
785 Alkan, Tanzimattan Sonra Vakıfların İdaresinde Yeniden Yapılanmaya Dair Bir Örnek, 19.
786 BOA, A.MKT.UM, 320/25, 2.
787 BOA, EV.d., 15721, 55.
788 Alkan, Tanzimattan Sonra Vakıfların İdaresinde Yeniden Yapılanmaya Dair Bir Örnek, 27.
789 Alkan, Tanzimattan Sonra Vakıfların İdaresinde Yeniden Yapılanmaya Dair Bir Örnek, 29.
790 Osmanlı Salnamelerinde Maraş Sancağı 1284 - 1326 / 1867 – 1908, Cilt I, 78, 144, 186, 228.
791 Hurç, 191.
792 VGM, Milli Kütüphane Başkanlığı - SERIYYE_SICILLERI.HALEP- 00231.00018, 163-164.
793 BOA, DH.İ.UM.EK, 112/45.

Tablo 2.93. Ashabü'l-Kehf Belgelerinde İsmi Geçen İdareciler

İdareci Adı	**Hizmeti**	**Görevi**	**Tarih**	**Belge**
Nusretüddin Hasan Bey (I.İzeddin Keykavus ve I.Alaaddin Keykubad Dönemi)	Ashabü'l-Kehf Külliyesi İnşaatı	Selçukluların Maraş Uç Beyi	1215-1234	Gökhan, Selçuklular Zamanında Maraş, 152.
Süleyman bin Nasıreddin[794]	Ashabü'l-Kehf Buk'ası İnşası	Dulkadir Beyliği Hükümdarı	1442-1454	VGM, VK.d., 590, 107/98.
Alaüddevle Bozkurt Bey[795]	Ashabü'l-Kehf Buk'ası İnşası	Dulkadir Beyliği Hükümdarı	1500	VGM, VK.d., 590, 107/98
	Ashabü'l-Kehf Medresesi ve Mescidi İnşası	Dulkadir Beyliği Hükümdarı	1500	VGM, VK.d., 590, 107/98.
	Ashabü'l-Kehf Medresesi İhyası	Dulkadir Beyliği Hükümdarı	1510	VGM, VK d., 1966, 150/166
Mirza Mustafa Efendi	Ashabü'l-Kehf Medresesi'ne görev tevcihi	Rumeli Kazaskeri		VGM.DEFTER-00355.00062, 34.
Muhiddin oğlu Mevlânâ Mehmed		Ashabü'l-Kehf Kadısı	1563	TKGM, TT.d, 108, 408.
İsim Belirtilmemiş		Ashabü'l-Kehf Evkafı Nazırı	1527	BOA, TT.d, 998, 480.
Abdullah	Ashabü'l-Kehf evkafı ve reayasına zulüm ettiği şikayeti.	Eski Elbistan Kadısı	H.20 Zilkade 1022 – M.01 Ocak 1614	BOA, A.DVNS.MHM.D, 80/42.
Halil Paşa	Maraş Livası'nda müslüman olmayanlardan alınan cizye gelirinden Vakf-ı Medrese-i Alaüddevle ve İmâret-i Ashabü'l-Kehf'e hisse ayrılması.	Maraş Livası Mutasarrıfı	.12 Muharrem 1120 – M.03 Nisan 1708	BOA, MAD.d., 7076/35.
Mevlânâ Arif Abdulbaki Efendi*	Ashabü'l-Kehf Medresesi'ne görev tevcihi	Rumeli Kazaskeri	H.15 Cemaziyelahir 1122 – M.11 Ağustos 1710	VGM.DEFTER-00355.00062, 34.
Mevlânâ es-Seyyid Ali Efendi	Ashabü'l-Kehf Medresesi'ne görev tevcihi	Şeyhülislâm	H.15 Cemaziyelahir 1122 – M.11 Ağustos 1710	VGM.DEFTER-00355.00062, 34.

794 Süleyman Bey (Saltanatı: 1442-1454), Babası Nasıreddin Mehmet Bey'in ölümünden sonra Dulkadir Beyi olmuştur. Bk.: Gökhan ve Bal, 20.

795 Alaüddevle Bozkurt Bey, 1480'de Dulkadir Beyi olmuştur. Torunu ve Osmanlı Devleti Padişahı Yavuz Sultan Selim'e 1515'de yenilip ölünceye kadar beylik sürmüştür. Bk.: Gökhan ve Bal, 22.

* Rumeli Kazaskeri Mevlana Arif Abdulbaki Efendi. Bk.: Mustafa Uzun, Abdülbâki Ârif Efendi, 195-198.

Mevlânâ Abdullâh Efendi	Efsus Camii'ne görev tevcihi	Şeyhülislâm	H.20 Safer 1141 – M.25 Eylül 1728	VGM.DEFTER-01328.00040, 75.
Mevlânâ Veliyyüddin Efendi	Efsus Camii'nde haksız olarak yapılan imâmet ve hıtâbet görevlendirmeleri nin incelenmesi	Haremeyn-i Şerîfeyn Müfettişi	H.16 Recep? 1141 – M.15 Şubat 1729	VGM.DEFTER-01328.00046, 86.
Hacı Beşir Ağa	Efsus Camii'ne imâmet ve hıtâbet tayini işleri	Dârüssaâde Ağası	H.16 Recep? 1141 – M.15 Şubat 1729	VGM.DEFTER-01328.00046, 86.
Abdurrahim Efendi	Efsus Camii'ne imâmet ve hıtâbet tayini işlerinde şahitlik	Elbistan sakinlerinden Ahmed Çelebi Câmii İmâmı	H.16 Recep? 1141 – M.15 Şubat 1729.	VGM.DEFTER-01328.00046, 86.
Mehmed Efendi	Efsus Camii'ne imâmet ve hıtâbet tayini işlerinde şahitlik	Yarpuz Köyü'nde Mekteb Hocası	H.16 Recep? 1141 – M.15 Şubat 1729	VGM.DEFTER-01328.00046, 86.
Abdullah Naili	Vakıfta düzeltme	Reisü'l-Küttab	H.Şaban H.1166 – M.Haziran/Temmuz 1753	Yinanç ve Elibüyük, Maraş Tahrir Defteri (1563), Cilt 2, 836.
Mevlânâ Mustafa	Vakıfta düzeltme	Haremeynü'ş-Şerifeyn Müfettişi	H.Şaban H.1166 – M.Haziran/Temmuz 1753	Yinanç ve Elibüyük, Maraş Tahrir Defteri (1563), Cilt 2, 834-836.
Tevkiî Mehmed Efendi	Vakıfta düzeltme	Tevkiî	H.Şaban H.1166 – M.Haziran/Temmuz 1753	Yinanç ve Elibüyük, Maraş Tahrir Defteri (1563), Cilt 2, 834-836.
Kefevizade el-Hac Ahmed Efendi	Ashabü'l-Kehf'de vukubulan haksız görevlendirmenin iptal çalışması	Maraş Nâibi	H.12 Muharrem 1181 – M.10 Haziran 1767	BOA, C.EV., 33/1635, 2.

Sadeddin Efendi	Ashabü'l-Kehf'e Tevliyet ve Zâviyedarlık görevledirme çalışması	Maraş Nâibi	H.29 Rebiyülevvel 1182 – M.13 Ağustos 1768	VGM, İstanbul Müftülüğü - EVKF_MUFETTISLIGI-00185.00264, 44.
Ahmed Necib Efendi[*]	Vakfa tevliyet ve zâviyedarlık tevcihi	Haremeyn-i Şerifeyn Müfettişi	H.Recep 1183 – M.Ekim/Kasım 1769	http://www.afsin.gov.tr/default_B0.aspx?id=134, 23 Mart 2016.
Seyyid Mehmed Sa'îd Efendi	es-Seyyid Ömer bin Seyyid Ömer'e babasından kalan hissenin verilmesi	Maraş Kadısı	H. 12 Muharrem 1191 – M.20 Şubat 1777	VGM.DEFTER-00353.00258, 145.
Mevlânâ Mustafa zide	Tevliyet ve Zâviyedarlık tevcihi çalışması	Maraş Nâibi	H.27 Zilhicce 1192 – M.16 Ocak 1779	http://www.afsin.gov.tr/default_B0.aspx?id=134, 23 Mart 2016.
Dulkadirzâde Ömer Paşa	Efsus Köyü sakinlerinden olan eşkıyanın gasp ve katl olaylarından dolayı cezalandırılmaları	Maraş Beylerbeyi	H.03 Şevval 1198 – M.20 Ağustos 1784	BOA, C.DH., 337/16840, 1.
Seyyid Ahmed Hayati Efendi		Elbistan'da Fetva işleri	H.03 Şevval 1198 – M.20 Ağustos 1784	BOA, C.DH., 337/16840, 1.
Seyyid Hasan Fehim Efendi	Ashabü'l-Kehf evkafına dua-gûyî tevcihi	Maraş Nâibi	Muharrem 1234 – M.Ekim/Kasım 1818?	VGM, VGM.DEFTER-569, 65.
Vezir Kalender Paşa	Ashabü'l-Kehf'e yapılan müdahalenin son bulması için ferman gönderilmesini rica etmiştir.	Maraş Valisi	H.Evasıt Cemaziyelahir 1233 – M.Nisan 1818	BOA, A.DVNS.AHK.ME.d, 3, 119/35-36.
Seyyid Hasan Fehim	Ashabü'l-Kehf'e yapılan	Maraş Nâibi	H.Evasıt	BOA, A.DVNS.AHK.ME

[*] Ahmed Necip Efendi, (Necib Ahmed Efendi), Haremeyn müfettişi olup Kudüs payesi oldu. Muharrem 1188'de (Mart-Nisan 1774) Galata kadısı olup sonra bilâd-ı hamse ve Mekke payesi olmuştur. I. Abdülhamid devri (1774-1789) başlarında vefat etmiştir. Bk.: Süreyya, Sicilli Osmanî, Cilt 4, 1243.

	müdahalenin son bulması için ferman gönderilmesini rica etmiştir.		Cemazi yelahir 1233 – M.Nisan 1818	.d, 3, 119/35-36.
Alıç Ömer	Ashabü'l-Kehf'e yapılan müdahalenin engellenmesi çalışması	Vezir Kalender Paşa'nın Kapı Kethüdası ve Dîvân-ı Hümâyun Hâcegânı'ndan	H.Evasıt Cemazi yelahir 1233 – M.Nisan 1818	BOA, A.DVNS.AHK.ME .d, 3, 119/35-36.
Mevlânâ Yahya Hafidi Pirizade Efendi	Ashabü'l-Kehf evkafına dua-gûyî tevcihi	Anadolu Kazaskeri	Muharrem 1234 – M.Ekim/Kasım 1818?	VGM, VGM.DEFTER-569, 65.
Mehmed Said Ağa		Elbistan Voyvodası	H.1 Muharrem 1240 – 26 Ağustos 1824	BOA, C.DH., 144/7194, 1.
Bayezidzade Süleyman			H.1 Muharrem 1240 – 26 Ağustos 1824	BOA, C.DH., 144/7194, 1.
es-Seyyid Hasan Fehim Efendi	Ashabü'l-Kehf Vakfı'na tevliyet ve zâviyedarlık tevcihi	Maraş Kadısı	H.21 Zilkade 1247 – M.22 Nisan 1832	VGM, Osmanlı Arşivleri - EV.HMH_BELGE - 00036.00063.
Hasan Fehim Efendi	Ashabü'l-Kehf Vakfı'na tevliyet ve zâviyedarlık tevcihi	Maraş Nâibi	H.21 Zilkade 1247 – M.22 Nisan 1832	VGM, Osmanlı Arşivleri - EV.HMH_BELGE - 00036.00064.
Abdülvehhab Efendi	Ashabü'l-Kehf Vakfı'na tevliyet ve zâviyedarlık tevcihi	Şeyhülislâm	H.21 Zilkade 1247 – M.22 Nisan 1832	VGM, Osmanlı Arşivleri - EV.HMH_BELGE - 00036.00063; VGM, Osmanlı Arşivleri - EV.HMH_BELGE - 00036.00064.
es-Seyyid Mehmed	Ashabü'l-Kehf Vakfı'na tevliyet ve zâviyedarlık tevcihi	Harikul Müvella? hilafe be-medine-i Maraş	H.1262 – M.1845 -1846	VGM, Osmanlı Arşivleri - EV.MH-00154.00003.
Yusuf Mazhar İzzet	Efsus ahalisinin Vergi konuları	Maraş Valisi	2 Haziran 1847	BOA, MVL, 19/16.

Seyyid Mehmed Halîfe Efendi	Ashabü'l-Kehf Vakfı'na Tevliyet ve Zâviyedarlık Tevcihi	Maraş Nâibi	H.16 Safer 1264 – M.23 Ocak 1848	VGM, İstanbul Müftülüğü - EVKF_MUFETTISLIGI-00522.00183, 20.
Tosun Paşa		Maraş Eyaleti Valisi	H.05 Şaban 1264 – M.7 Temmuz 1848 tarihinden önce	BOA, A.MKT., 138/29.
Osman Paşa		Maraş ve Adana Eyaleti Valisi	H.05 Şaban 1264 – M.7 Temmuz 1848	BOA, A.MKT., 138/29.
Vezir Mustafa Paşa	Maraş Eyaleti ve buraya bağlı Evkaf Müdürlükleri Adana Evkaf Müdürlüğü altında birleştirilmesi	Adana ve Maraş Eyalet Valisi	H.10Şevval 1264 – M.9 Eylül 1848	Alkan, Tanzimattan Sonra Vakıfların İdaresinde Yeniden Yapılanmaya Dair Bir Örnek, 18.
Müderris Abdulfettah Niyazi Efendi		Maraş ve Adana eyaletleri ile İçel ve Tarsus sancaklarının Evkaf Müdürü	H.1264 – M.1847 /1848	Alkan, Tanzimattan Sonra Vakıfların İdaresinde Yeniden Yapılanmaya Dair Bir Örnek, 18-19.
Hacı İsmail oğlu Hasan Ağa		Efsus Kasabası Müdürü	H. 12 Cemaziyelahir 1264 – M.16 Mayıs 1848	BOA, A.MKT., 128/57, 1.
Hasan Efendi (Asakir-i Nizamiye emekli Binbasısı)		Efsus Kasabası Müdürü	H. 12 Cemaziyelahir 1264 – M.16 Mayıs 1848 (Göreve atanması)	BOA, A.MKT., 128/57, 1.
Mehmed Said	Ashabü'l-Kehf Medresesi Vakfının R.1264 – M.1848/1849 Tarihli Varidatı Muhasebesi	Bozok ve Kayseri Sancakları Evkaf Müdürü	H.17 Safer 1266 – M.2 Ocak 1850	VGM, Osmanlı Arşivleri - EV.d-13124-5, 6; VGM, Osmanlı Arşivleri - EV.d- 13124-3, 4.
Mehmed Sabit Efendi		Maraş ve Adana sancaklarının Evkaf	H.1266 –	Alkan, Tanzimattan

		Müdürü	M.1850	Sonra Vakıfların İdaresinde Yeniden Yapılanmaya Dair Bir Örnek, 18.
Maraş Nakibü'l-Eşrafı Müderris Mehmed Sabit Efendi		Maraş Sancağı Evkaf Müdürü	H.23 Şaban 1266 – M.4 Temmuz 1850	Alkan, Tanzimattan Sonra Vakıfların İdaresinde Yeniden Yapılanmaya Dair Bir Örnek, 18
Mehmed Efendi		Sabık Elbistan Müdürü	25 Cemaziyelevvel 1267 – M.28 Mart 1851	BOA, A.MKT. UM., 53/57.
Mahmud er-Raci	Efsus'da vergi konusunda çıkan kalkışmanın yazışması	Maraş Eyaleti Kaymakamı	22 Rebiülevvel 1268 - M.15 Ocak 1852	BOA, İ.MVL., 232/8031, 3-4. 15 Cemaziyelevvel 1268.
Ali Yaver		Maraş Sancağı Evkaf Müdürü	H.27 Ramazan 1268 – M.15 Temmuz 1852	Alkan, Tanzimattan Sonra Vakıfların İdaresinde Yeniden Yapılanmaya Dair Bir Örnek, 19.
Ali Yaver Efendi		Adana ve Maraş Evkaf Müdürü	H.27 Ramazan 1268 – M.15 Temmuz 1852	Alkan, Tanzimattan Sonra Vakıfların İdaresinde Yeniden Yapılanmaya Dair Bir Örnek, 18-19.
Hurşit Paşa		Maraş Mutasarrıfı	H.23 Zilhicce 1274 – M.04 Ağustos 1858	BOA, A.MKT.UM.., 320/25, 2.
Rıza Efendi	Maraş ve Elbistan Kazası'nda bulunan câmi, mescid, tekke ve zâviyelerin R.1271-M.1855/1856 – R.1273-M. 1857/1858 seneleri muhasebesinden hazineye düşen	Adana ve Maraş Evkaf Müdürü	H.19 Şaban 1276 – M.12 Mart 1860	BOA, EV.d.15721/53, 55.

	miktarın tahsil edilmesi.			
Said Efendi		Maraş Eyaleti Evkaf Müdürlüğü Katibi	H.15 Cemazi yelevvel 1277 – M.29 Kasım 1860	Alkan, Tanzimattan Sonra Vakıfların İdaresinde Yeniden Yapılanmaya Dair Bir Örnek, 27.
Mehmed Ağa		Maraş Evkaf Müdürlüğü çuhadarı	H.13 Rebiyül âhır 1278 – M.18 Ekim 1861	Alkan, Tanzimattan Sonra Vakıfların İdaresinde Yeniden Yapılanmaya Dair Bir Örnek, 29.
Mehmed Şerif Efendi	Muhasebe İşleri	Adana ve Maraş Evkaf Müdürü	H.3 Zilhicce 1282 – M.19 Nisan 1866	VGM, Osmanlı Arşivleri - EV.MKT-00338.00094.
Hasan Ağa		Efsus Nâhiyesi Müdürü	H.1285 – M.1868/1869; H.1286 – M.1869/1870; H.1287 – M.1870/1872; H.1288 – M.1871/1872	Osmanlı Salnamelerinde Maraş Sancağı 1284 – 1326 / 1867 – 1908, Cilt I, 78, 144, 186, 228.
Ahmed Efendi	Ashabü'l-Kehf Medresesi'ne Vekil Müderris Atanması	Evkaf muhasebecisi	H.17 Rebiülahir 1293 – M.12 Mayıs 1876	Hurç, 233 Nolu Şer'iye Siciline Göre Kahraman Maraş'ın Sosyo-Ekonomîk Ve Kültürel Yapısı (1292-1295/1876-1878), 191.
Ahmed Efendi	Ashabü'l-Kehf Medresesi'ne Vekil Müderris Atanması	Evkaf Müdürü	H.16 Rebiyülevvel 1313 – M.6 Eylül 1895	VGM, Milli Kütüphane Başkanlığı - SERIYYE_SICILLERI.HALEP-00231.00018, 163-164.
Ahmed Bey		Efsus Nâhiyesi Müdürü	H.01 Rebiyülahir 1337 – M.4 Ocak 1919	BOA, DH.İ.UM.EK, 112/45.

2.7. Ashabü'l-Kehf'in İdârî Konumu

Afşin Efsus, eski Arabissus şehridir ve Eysus, Ebsus, Erbsus, Arabisus şekillerinde yazılmıştır. Ashâbü'l-Rakîm'in Anadolu vilâyetlerinden Berefsis'de olduğu, Ashabü'l-Kehf şehri olan Efsus'un da bu vilâyete bağlı kalelerden biri olduğu zikredilmektedir. Haleb Tarihi yazarı Kemâleddin b. el-Adîm H.636 – M.1238/1239'da Anadolu'ya elçilikle gelirken Efsus'a uğramış ve o civarda bulunan Ashabü'l-Kehf'i ziyarete gitmiştir. Bu ziyaret sırasında Efsus Kasabası'nın surlarının bir iki duvar dışında tamamen yıkıldığı, bir de panayırının bulunduğunu belirtilmiştir. Efsus Kasabası, Atlas Ovası'nın batısında olup içerisinde büyük eserler bulunmaktadır.[796]

Osmanlı Arşiv belgelerinde, Ashabü'l-Kehf'in bulunduğu yer XVI. yüzyılda Elbistan Kazası'na bağlı Efsus Köyü'dür.[797] Burası 1526 tarihinde "Efsus nam-ı diğer Yarpuz",[798] 1527 tarihli ve 998 numaralı icmal defterinde Elbistan Kazası'na bağlı olup "Efsus benam Yarpuz",[799] 1540 tarihinde Yarpuz Nâhiyesi'ne bağlı[800] "Karye-i Efsus nam-ı diğer Yarpuz"[801] olarak adlandırılmıştır.

Aynı yer daha sonra 1681/82 tarihinde Elbistan'da Orta Niyabet Nâhiyesi'nde "Efsus nam-ı diğer Yarpuz",[802] 1736 tarihinde Elbistan Kazası'na bağlı "Orta Niyabet Nâhiyesi'nde Karye-i Efsus nam-ı diğer Yarpuz, [803] 1818 tarihinde de "Orta Niyabet Nâhiyesi"ne bağlı Efsus nâm diğer Yarpuz"dur.[804] XIX. yüzyılın ortasında Elbistan Kazası'nda "Efsus Nâhiyesi'ne bağlı Efsus Köyü'dür.[805] 1859/60 tarihinde Elbistan Kazası'na bağlı "Efsus Nâhiyesi" olarak kaydedimiştir.[806]

XIX. yüzyılın sonlarında Elbistan Kazası'na bağlı olan Efsus Nâhiyesi'nin Andırın Kazası'na bağlı Göksun Nâhiyesi'ne bağlanmasıyla, Göksun'da üçüncü sınıftan bir

---

[796] Yinanç, Maraş Emirleri, 91-93.
[797] VGM, VK.d., 1966, 150/166.
[798] BOA, TT.d., 402, 1182.
[799] BOA, TT.d., 998, 480.
[800] BOA, TT.d., 419, 311.
[801] BOA, TT.d., 419, 314.
[802] BOA, MAD_d_03244_00054, 108.
[803] VGM, VGM.DEFTER - 1145, 101.
[804] BOA, A.DVNS.AHK.ME.d, 3, 119/35-36.
[805] BOA, NFS.d., 3718, 2.
[806] BOA, MVL, 631/46/A, 1; BOA, İ.MVL, 469/21259, 1.

kaymakamlık teşkil edilmesi düşünülmüştür. Göksun'da üçüncü sınıftan bir kaymakamlık teşkil edilmesi için R.27 Mayıs 1313 – 8 Haziran 1897'de mali hazırlıklar yapılmıştır. H.19 Muharrem 1315 – 20 Haziran 1897'de Dâhiliye Nazırı Mehmed Faik Memduh Paşa tarafından gelişmeler hakkında Şûrâ-yı Devlet'e yazı yazılmıştır.[807] Bu konuda birçok yazışma yapılmıştır. Nihayet Şûrâ-yı Devlet, 26 Ekim 1907 tarihinde bir toplantı yapmıştır. Toplantıda Göksun'un, Haçin ve Zeytun kazaları arasında önemli bir mevkide bulunduğu, halkının çeşitli kavimlerden meydana geldiği, kaza olmasına askerî yönden bir sakınca olmadığı, Göksun halkının hükümet konağı ve telgraf binasını inşa etmeyi taahhüt ettikleri dile getirilmiştir. Şûrâ-yı Devlet bu gerekçelerden hareket ederek Göksun'un üçüncü sınıftan kaza yapılması konusundaki olumlu görüşünü Sadâret'e arz etmiştir. Göksun Nâhiyesi'nin kaza merkezi olması girişimleri 1897 yılında başlamış, 10 yıl sonra Sultan II. Abdülhamit Han'ın iradesi ile H.15 Şevval 1325 – M.21 Kasım 1907 tarihinde gerçekleşmiştir.[808]

XX. yüzyılın başlarında ise Efsus Nâhiyesi'nin kaza haline getirilmesi teşkiliyle Halep Vilayeti'ne bağlı bir mutasarrıflığa dönüştürülmesi için H.17 Zilhicce 1326 - 10 Ocak 1909'de dilekçe verilmiştir.[809] Bu konudaki rapor, Elbistan ahali vekili müslim ve gayrimüslim 17 kişinin imzasıyla Dâhiliye Nezâreti'ne gönderilmiş ve Sadâret'e havale edilmiştir. Lâyihada, Efsus'un idârî yapısında yapılması düşünülen değişiklikten bahsedilmektedir. Tasarıya göre Efsus Nâhiyesi'nin kazaya dönüştürülmesi talep edilmiştir.[810] Haleb Vilayetince bu husustaki görüşün bildirilmesi istenmiştir.[811]

Salnamelerde Efsus Nâhiyesi

Küçük ve meşhur bir kasaba olan Efsus'da H.1302 – M.1884/1885 tarihinde 2156[812], H.1321 – M.1903/1904 tarihinde 2556[813] nüfus yaşamaktaydı.

---

[807] Başbakanlık Osmanlı Arşivi (BOA), **Şura-yı Devlet (ŞD.) - 0**2678_00009_001.
[808] Said Öztürk, Ali Sarıkaya, **Göksun Tarihi**, Göksun: Göksun Belediyesi, 2010, 113.
[809] Başbakanlık Osmanlı Arşivi (BOA), **Dâhiliye Nezareti Mektubi (DH.MKT)**, 02735_00086_001_003.
[810] BOA, DH.MKT, 02735_00086_002_001.
[811] BOA, DH.MKT, 02735_00086_003_001.
[812] **Salname-i Vilayet-i Haleb, H.1302**, 182.
[813] Osmanlı Salnamelerinde Maraş Sancağı 1284 - 1326 / 1867 – 1908, Cilt, 508.

Efsus Nâhiyesi'nin H.1277 – M.1860/1861[814], H.1285 – M.1868/1869, H.1286 – M.1869/1870, H.1287 – M.1870/1871, H.1289 – M.1872/1873, H.1290 – M.1873/1874[815], H.1288 – M.1871/1872[816] tarihlerinde Üstel, Hurman, Sevin, Nişanid, Kabaağaç, Erçene, Altaş, Emirli, Ördek adlı köyleri bulunmaktaydı. Bu köylerin vakıfla ilgileri belirtilmemiştir.

H.1321 – M.1903/1904 tarihinde Emirli, Sevin, Kilisecik, Nişanid, Ördek, Küncü, Kötüre, Yazı Kilise, Deveboynu, Gargabüki, Ketiz, Tılafşin, Erçene, Çağlağan, Altaş, Kemallı, Muhacir Soğucak, Kamışçık, Çardak, Korkmaz, Abdurrahmancık, Poskoflı, Mehre, Kabaağac-ı Kebîr, Kabaağac-ı Sağir, Kala altı, Kara Elbistan, Izgın, Bura, Karahöyük, Balıkçıl, Ağlıca, Güğercinlik, Hasankendi, Tepebaşı, Taşkendi, Uzunçayır, Evci Höyüğü, Ozan Kalesi, Tamular nâm-ı diğer Aynü'l-arûs, Küçükhan, Kâfirkendi köyleri kaydedilmiştir. Fakat burada bir yanlışlık yapıldığını tahmin edebiliriz. Çünkü Efsus'a kaydedilen köylerin çoğu önceki kayıtlarda Elbistan'a bağlıydı.[817] H.1322 – M.1904/1905 ve H.1323 – M.1905/1906 ve H.1324 – M.1906/1907 ve H.1326 – M.1907/1908 tarihlerinde Hurman, Aristil, Emirli, Sevin, Kilisecik, Nişanid, Ördek, Küncü, Kötüre, Altaş, Çağlahan, Kabaağac-ı Kebîr, Eski Siyon? köyleri kaydedilmiştir.[818]

2.8. Ashabü'l-Kehf'e Bağlı Köyler Ve Nüfusu (1850)

XIX. yüzyılın ortasında 1850 tarihli Maraş İcmal Defteri'nde Efsus Nâhiyesi'nin Efsus, Emirli, Nişanid ve Sevinli köylerinin nüfusu kaydedilmiştir. Buna göre Efsus Köyü'nün 306 hanesinde 473 sağlıklı ve yetişkin, 344 çocuk, 141 yaşlı, 44 asker, 3 de yaşı bilinmeyen kişi olmak üzere toplam 1005 neferan bulunmaktadır.[819] Bu sayılara kadın sayısı dahil edilmediğinden, nüfusu tam olarak bulmak için erkek sayısının iki ile çarpılması gerekmektedir.[820] Yani 1850 tarihinde Efsus Köyü'nde yaklaşık 2010 müslümanın yaşadığını tahmin edebiliriz. Bunun yanında haneye

[814] **Salname-i Vilayet-i Haleb, H.1277**, 165.
[815] Osmanlı Salnamelerinde Maraş Sancağı 1284 - 1326 / 1867 – 1908, Cilt I, 78; 114, 282, 322,
[816] **Salname-i Vilayet-i Haleb, H.1288**, 164.
[817] Osmanlı Salnamelerinde Maraş Sancağı 1284 - 1326 / 1867 – 1908, Cilt II, 507.
[818] Osmanlı Salnamelerinde Maraş Sancağı 1284 - 1326 / 1867 – 1908, Cilt II, 572, 641; **Salname-i Vilayet-i Haleb, H.1324**, 489; **Salname-i Vilayet-i Haleb, H.1326**, 490.
[819] BOA, NFS.d., 3718, 2.
[820] Justin McCarthy, **Müslümanlar ve Azınlıklar**, İstanbul: İnkılap Kitabevi, 1998, 4.

düşen erkek sayısının 3.2 kişi, her haneye düşen kadın-erkek toplam fert sayısının ise 6.5 kişi olduğunu hesaplayabiliriz.

Efsus Köyü'nde 47 hane de gayrimüslim bulunmaktaydı. Gayrimüslim nüfus verilirken ala, evsat, edna şeklinde klasik cizye tasnifi dikkate alınmıştır. Bunun yanında, vergi veremeyecek durumda olanlar ise çocuklar, oniki yaşını bitirip buluğa ermemiş olanlar ve vergi veremeyecek durumda olanlar şeklinde kaydedilmiştir. Gayrimüslimlerden vergi veren 91 kişi yanında 59 çocuk, 7 vergi veremeyen, 12 de on iki yaşını bitirip buluğa ermemiş erkek çocuk olmak üzere 169 neferan bulunmaktaydı.[821] Kadınları da eklersek Efsus Köyü'nde toplam 338 gayrimüslim yaşadığını tahmin edebiliriz. Efsus Nâhiyesi'nde Efsus Köyü dışında gayrimüslim yaşamamaktadır.

Aynı tarihte Efsus Nâhiyesi'nin Emirli Köyü'nün 32 hanesinde 50 sağlıklı ve yetişkin, 47 çocuk, 22 yaşlı, 5 asker olmak üzere toplam 124 neferan bulunmaktaydı.[822] Köyde kadınlarla birlikte 248 kişinin yaşadığı tahmin edilebilir. Ayrıca haneye düşen erkek sayısının 3.8 kişi, her haneye düşen fert sayısının ise 7.7 kişi olduğunu hesaplamaktayız.

Nâhiyeye bağlı Nişanid Köyü'nün 22 hanesinde 40 sağlıklı ve yetişkin, 51 çocuk, 20 yaşlı, 7 asker olmak üzere toplam 118 neferan bulunmaktaydı.[823] Kadınlarla birlikte köyde 236 kişinin yaşadığı tahmin edebilir. Ayrıca köyde haneye düşen erkek sayısının 5.3 kişi, her haneye düşen fert sayısının ise yaklaşık 10.7 kişi olduğunu bulabiliriz.

Sevinli Köyü'nde ise 34 hane bulunmaktaydı. Bu hanede 71 kişi sağlıklı ve yetişkin, 58 tane çocuk, 24 yaşlı ve 7 asker olmak üzere toplam 160 neferan bulunmaktaydı.[824] Köyde kadınlarla birlikte 320 kişinin yaşadığı tahmin edilebilir. Ayrıca köyde haneye düşen erkek sayısının 4.7 kişi, her haneye düşen fert sayısının ise yaklaşık 9.4 kişi olduğunu hesaplayabiliriz.

---

[821] BOA, NFS.d., 3718, 2.
[822] BOA, NFS.d., 3718, 2.
[823] BOA, NFS.d., 3718, 2.
[824] BOA, NFS.d., 3718, 2.

1850 tarihinde, Efsus Nâhiyesi'ne bağlı olduğu kaydedilen 4 köyde bulunan 441 hanede 1407 müslim, 169 gayrimüslim olmak üzere toplam 1576 erkek bulunmaktaydı. Bayan nüfusla birlikte nâhiyede yaklaşık 3152 nüfus yaşamaktaydı. Bunların 2814'ü Müslim, 338'i gayrimüslimdi.

Tablo 2.94. 1850 Yılı Efsus Nâhiyesi Müslim Erkek Nüfusu

Köy Adı	Hane Sayısı	Tüvânâ*	Sabî	Müsinn**	Nizamiye***	Sinn-i Nâ-mâlûm****	Neferan	Nüfus
Efsus Köyü (Müslim)	306	473	344	141	44	3	1005	2010
Emirli Köyü	32	50	47	22	5	-	124	248
Nişanid Köyü	22	40	51	20	7	-	118	236
Sevinli Köyü	34	71	58	24	7	-	160	320
Toplam							**1407**	**2814**

Tablo 2.95. 1850 Yılı Efsus Nâhiyesi Gayrimüslim Erkek Nüfusu

Köy Adı	Hane Sayısı	Alâ*****	Evsat******	Edna*******	Sabî	Mande*********	Mürahik**********	Neferan	Nüfus
Efsus Köyü (Gayrimüslim)	47	1	65	25	59	7	12	**169**	**338**

* Tüvânâ: Güçlü, kuvvetli. Bk.: Sami, Kamus-u Türkî, 447.
** Müsinn: Yaşlı, ihtiyar. Bk.: Develliğlu, Osmanlıca-Türkçe Ansiklopedik Lûgat, 740.
*** Nizamiye: Kara ordusu. Bk.: Develliğlu, Osmanlıca-Türkçe Ansiklopedik Lûgat, 843.
**** Sinn-i nâ-mâlûm: Yaşı bilinmeyen.
*****Alâ: Gayrimüslimden vergi miktarı en yüksek olan. Zengin. Bk.: İnalcık, Cizye (Osmanlılar'da Cizye), 46.
****** Evsat: Gayrimüslimden vergi miktarı orta halli olan. Bk.: İnalcık, Cizye (Osmanlılar'da Cizye), 46.
******* Edna: Gayrimüslimden vergi miktarı en düşük olan. Fakir. Bk.: İnalcık, Cizye (Osmanlılar'da Cizye), 46.
********* Mande: Kalmış olan, gitmiş olan. Bk. Develliğlu, Osmanlıca-Türkçe Ansiklopedik Lûgat, 579. İş yapma gücü kalmamış olan (kimse).
********** Mürahik: Bulûğ çağına ermiş, on iki yaşına basmış erkek çocuk. Bk.: Develliğlu, Osmanlıca-Türkçe Ansiklopedik Lûgat, 732.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM
AFŞİN ASHABÜ'L-KEHF VAKFI İLE İLGİLİ YAŞANAN BAZI OLAYLAR VE ASHABÜ'L-KEHF'İN TOPLUM ÜZERİNDEKİ ETKİLERİ

Ashabü'l-Kehf Vakfı'na zaman zaman müdahalelerde bulunulmuştur. Müdahaleler İdareciler, görevliler, eşkıya ve ahali tarafından yapılmıştır. Vakfın müderrisleri ile mütevellî ve zâviyedarları vakfın gelirlerinin alınması konusunda çeşitli zamanlarda anlaşmazlık içine düşmüşlerdir. Vergilerin taksimi, paylaşımı, vergi muafiyeti gibi konularda çeşitli anlaşmazlıklar meydana gelmiş ve bu anlaşmazlıklar çeşitli zamanlarda silahlı çatışmaya kadar varmıştır. Bunun yanında eşkıya vakfın bulunduğu bölgeyi basarak çeşitli zulümlere sebep olmuştur. Ayrıca, Afşin Ashabü'l-Kehf'in toplum yaşamına da etkisi vardır. Resim, edebiyat, çocuklara isim koyma, Ashabü'l-Kehf isimlerin dua etkisi gibi alanlarda yansıması olmuştur ve bu etki günümüzde de devam etmektedir.

3.1. İdareciler Tarafından Yapılan Müdahaleler

Ashabü'l-Kehf Vakfı'na, Elbistan Kadısı, Voyvodası, kaza Ayan ve Ahalisi, Maraş merkezinde bulunan Nebeviye Medresesi'nin mütevellîsi Arslan Paşazâde Ahmed Bey, Mîrimîran, Mirliva, Mütesellim, Arslan Paşa'nın Subaşı'sı Zeynelabidin ve diğerleri tarafından müdahalede bulunulmuştur.

3.1.1. Elbistan Kadısı Abdullah Tarafından Yapılan Müdahale

H.20 Zilkade 1022 – M.1 Ocak 1614 tarihinde, eski Elbistan kadısı olan Abdullah, kadılığı döneminde, Eshabü'l-Kehf evkafı ve reayasına zulüm ettiği gerekçesiyle Merkez'e şikâyet edilmiştir. Şikâyete göre kadı, evkafın mütevellîsi olan İbrahim'i darp ederek hapse atmış ve mütevellîye ait olan mahsulü gasp etmiştir. Ayrıca, vergi veren ve vermeyen herkesten kişi başına yüzer (100'er) kuruş alarak bütün halka zulmetmiştir. Eski Kadı'nın oldukça çok olan zulüm ve adaletsizliği Merkez'e şikâyet edilerek, gerekenin yapılması talep edilmiştir. Bunun üzerine, Merkez tarafından Elbistan ve Yüzdepare* kadılarına hüküm gönderilerek, üzerinden 15 yıl geçmeyen davaların usûlüne uygun olarak teftiş edilmesi istenmiştir. Eski kadı ve şikâyet edenlerin hazır bulunduğu teftiş sonunda herhangi bir haksızlık tespit edilirse, kanuna uygun olarak hak sahiplerinin haklarını almaları istenmiştir. Ayrıca ispatı kesinleşen maddelerin dosya suretlerinin yazılarak Merkez'e gönderilmesi istenmiştir. Elbistan kadısı tarafından yapılan teftiş sonucunun, adaleti sağlamada tarafların herhangi bir haksızlığa uğramaması için titizlik gösterilerek, teftiş dosyalarının bir de merkezde incelenmesi düşünülmüştür. Bu incelemeden sonra, verilecek kararın Elbistan'a bildirileceği belirtilmiştir.[825]

3.1.2. Kaza Ayan ve Ahalisi Tarafından Yapılan Müdahaleler

H.19 Muharrem 1148 – 11 Haziran 1735 tarihinde Perakende** Beyleri'ne bağlı Ashabü'l-Kehf Evkafı köyleri ahalileri, kendilerinden vergi istenmesi üzerine Dersaâdet'e arzuhal vererek vakıf hizmetleri karşılığında Avârız-ı dîvânîye ve tekâlîf-i örfiyye, şakka'nın hepsinden muaf olduklarını gösteren ellerinde Hatt-ı Hümâyun olduğunu bildirmişlerdir. Barış zamânında kendilerinden alınan ve örfî vergi olan imdad-ı hazariye vergisini de verdiklerini kaydetmişlerdir. Fakat kaza ayan ve ahalisinden bazıları, mal toplama sevdası yüzünden, muafiyetlerine rağmen vergi talep etmiştir. Arzuhal üzerine yapılan tahkikat neticesinde Ashabü'l-Kehf

---

* Yüzdepare, Uluyörükler'in bir koludur. Uluyörükler, şarkpâre, Ortapâre ve Yüzdepâre diye üç kola ayrılmıştı. Bk: Faruk Sümer, Türkmenler, **DİA**, Cilt 41, İstanbul, TDV, 2012, 610; Çunkar Boyu'ndan olup Kırşehir, Aksaray'da yoğun olarak yaşamaktadırlar. Bk.: Halaçoğlu, **Anadolu'da Aşiretler, Cemaatler, Oymaklar (1453-1650)**, Cilt 5, 2462-2470; Ayrıca Adana, Rakka, Kayseri, Karaman, Aydın ve Çankırı sancakları, Develi ve Yahyalı kazaları (Niğde Sancağı), Harmancık mevkii (Kayseri Sancağı), Zamantı Kazası (Maraş Sancağı), Çukurova, Talas Nahiyesi'nde (Kayseri) bulunan Konargöçer Türkmen taifesindendir. Bk.: Türkay, 667.

825 BOA, A.DVNS.MHM.d, 80/42.

** Perakende Kilis, Adana, İçel, Teke ve Kars-ı Maraş sancaklarında yaşayan yörüklerdir. Bk.: Türkay, 534.

evkafı köyleri ahalilerinin doğruluğu tespit edilmiştir. Ahaliye muafiyet fermanının, Ashabü'l-Kehf'e hizmetleri karşılığında Avârız-ı dîvânîye ve Tekâlîf-i örfiyye'den muaf olduklarını bildirmek üzere, H.1119 – 1707/1708 tarihinde verildiği anlaşılmıştır. Merkez'den H.27 Safer 1147 – 29 Temmuz 1734 tarihli çıkan kararda, vakıf köyleri ahalilerinden İmdad-ı Seferiye ve Hazariye'den tahammüllerine göre vergi alınması istenmiştir. Avârız ve bedel-i nüzul gibi tekâlif-i şakka talebinde bulunulmamasını belirtilmiştir. Osmanlı Devleti, Ashabü'l-Kehf evkafı köylerinin ahalisinin muaf olmadığı vergileri, fazla yıpratılmadan, ekonomik gelirlerine göre alınması için emir göndermiştir. Buradan, vergi konusunda köylülere haksız uygulamalar yapmak isteyen kaza ayan ve ahalisinin de şiddetle uyarıldığı anlaşılmaktadır.[826] Başka bir belgeden bu köylerin Efsus nam-ı diğer Yarpuz, Nişanid, Sevin-i Kebir, Sevin-i Sagir, Karapınar, Çoban Pınarı köyleri olduğu anlaşılmaktadır. Bu belgede H.1147 - M.1734/1735 tarihinden beri Efsus nam-ı diğer Yarpuz, Nişanid, Sevin-i Kebir, Sevin-i Sagir, Karapınar, Çoban Pınarı köylerinin emr-i şerif ile Ashabü'l-Kehf evkafından olduğu belirtilmiştir. Bu köylerin yaptıkları hizmetleri karşılığı olarak avârız, nüzul ve tekâlif-i varideden, Hatt-ı Hümâyun ile ellerine padişah emri verilerek muaf tutuldukları kaydedilmiştir. Aynı muafiyet H.1208 - M.1793/1794 ve H.29 Zilhicce 1229 – 12 Aralık 1814 tarihlerinde yenilenmiştir.[827]

3.1.3. Arslan Paşa'nın Subaşı'sı olan Zeynelabidin ve Diğerlerinin Müdahalesi

Elbistan'da bulunan Alaüddevle Bey evkafına mütevellî olan Arslan Paşa'nın Subaşı'sı olan Zeynelabidin ve diğerleri, Ashabü'l-Kehf Vakfı'na, vakıf şartları ve berat hilafına hareket ederek, müdahale etmiştir. Bunun üzerine vakfın tevliyetine vakıf şartlarına bağlı olarak, dedelerinden kalma padişah beratı ile mutasarrıf olan Seyyid Muhammed, Seyyid Fazlullah ve Seyyid Hasan müdahalenin giderilmesi için faaliyete geçmiştir. Maraş valisine ve kadısına hitaben ferman verilmesi rica edilerek konu payitahta bildirilmiştir. Nihayet Payitaht'ta konu incelenerek Ashabü'l-Kehf'in tevliyetine müdahalenin önlenmesi emri verilmiştir.[828]

---

[826] Başbakanlık Osmanlı Arşivi (BOA), **Ali Emiri Mahmud I (AE.SMHD.I),** 49/2997.
[827] BOA, HAT, 1301/50674.
[828] BOA, C.EV, 43/2128.

3.1.4. Arslan Paşazâde Ahmed Bey* Tarafından Yapılan Müdahale

XVII. yüzyılın ortalarına doğru, Maraş merkezinde bulunan Nebeviye Medresesi'nin mütevellîsi Arslan Paşazâde Ahmed Bey'in, Ashabü'l-Kehf Medresesi'nin gelirlerine müdahalede bulunduğu görülmektedir. Arslan Paşazâde Ahmed Bey, Defter-i Mufassal'da kayıtlı bulunan Nebeviye Medresesi evkafının gelirlerine kanâat etmeyerek, gelirlerini artırmak için, Defter-i Hâkânî'ye aykırı olarak Ashabü'l-Kehf Medresesi vakfı olan Efsus nâm-ı diğer Yarpuz Köyü gelirlerine müdahale etmiştir. Bu manada üç seneden beri vakfa ait olan mahsulü zorla ele geçirip haksızlık ve zulüm yaptığı belirtilmiştir. Ashabü'l-Kehf Medresesi müderrisleri tarafından Defter-i Hâkânî'ye aykırı olarak yapılan bu müdahalenin önlenmesi için hükm-ü hümâyun istenmiştir. Merkez tarafından yapılan araştırma sonucu, Ashabü'l-Kehf Medresesi vakfı olan Efsus'un Defter-i Hâkânî'deki kayda göre, Nebeviye Medresesi evkafına ait olmadığı anlaşılmıştır. Merkez tarafından haksız olduğu tespit edilen Arslan Paşazâde Ahmed'in zulüm ve haksızlığının önlenmesine karar verilmiştir. Kararın uygulanarak, Efsus'un tekrar Ashabü'l-Kehf Medresesi müderrislerine verilmesi için H.Evâhir-i Şaban 1155 – M.Ekim 1742 tarihinde Maraş Beylerbeyi'ne, Maraş ve Elbistan nâiblerine hüküm gönderilmiştir.[829]

Ashabü'l-Kehf Evkafı'nın tevliyet tasarrufu evladiyet ve meşrutiyet üzere Seyyid İbrahim b. Feyzullah, Seyyid Muhammed ve Seyyid Hasan'ın ortak olarak üzerlerinde iken Seyyid Muhammed vefat etmişti. Merhumun 1/3 hissesi Haremeyn-i Şerifeyn Evkafı Nazırı Hacı Beşir Ağa'nın arzı ile oğlu Seyyid Hüseyin'e tevcih edilmişti. Daha sonra 1/3 hisseye sahip Seyyid Hasan da vefat etmiş ve hissesi oğlu Seyyid Mehmed'e tevcîh edilmişti. 1/3 hisseye sahip olan Seyyid İbrahim b. Feyzullah da hissesinden kendi rızasıyla vazgeçtiğinden hissesi kardeşi Ömer'e tevcîh edilmişti. Bu durumda vakfın ortak mutasarrıfları Seyyid Hüseyin, Seyyid Mehmed ve Seyyid Ömer olmuştu. Fakat Arslan Paşa oğlu Ahmed Bey, bu kişilerin

* Arslan Paşazâde Ahmed Bey, Yozgat İli Çandır İlçesi'nde Alaaddevle Bey'in oğlu Şahruh Bey tarafından yaptırılan Şahruh Bey Camii'ni mütevellî olarak H.1157 – M.1744/1745 tarihinde tamir ettirmiştir. Bk.: http://www.candir.gov.tr/default_B0.aspx?id=139, 20 Eylül 2016; Aynı zamanda Elbistan Alauddevle Bey Camii (Cami-i Kebir, Ulu Câmi) mütevellisi de olan Arslan Paşazâde Ahmed Bey, H.1233 – M.1817/1818 tarihinden önce vefat etmiştir. Bk.: Yaşar Baş, Elbistan Alauddevle Bey Camii (Camii Kebir, Ulu Câmi), **Kahramanmaraş Sempozyumu Bildirileri**, Cilt 2, Kahramanmaraş Belediyesi, Kahramanmaraş, 2004, 813; Baş ve Tekin, 131.

[829] BOA, A.DVNS.AHK.ME.d, 1, 13.

tasarruflarında olan tevliyetlerine müdahale etmişti. Olay mahallinde yapılan mahkemede, belgeler incelenmiş ve şahitler dinlenmiştir. Mahkeme neticesi Arslan Paşa oğlu Ahmed Bey haksız bulunarak, mütevellîlerin hakkına müdahale etmemesi istenmiş ve bu konuda Merkez'den Sultan I. Mahmud tarafından ferman gönderilmiştir.[830]

3.1.5. Mîrimîran, Mirliva, Mütesellim ve Voyvoda Tarafından Yapılan Müdahaleler

Çok geçmeden Ashabü'l-Kehf evkafına yeni bir müdahale daha yapılmıştır. Ashabü'l-Kehf Müderrisi olan Mehmed ez-Zeki ile evkafın mütevellîsi olan Ahmed'in, Ashabü'l-Kehf Medresesi evkafına yapılan müdahaleyi bertaraf etmek için girişimlerde bulunmuşlardır. Vakıf görevlilerinin iddiasına göre, vakfa bağlı evkaf ile Efsus köyleri topraklarında üzerlerine cürm-ü sabit olan Tokuzlu reaya taifesinden kanuna göre cürm-ü cinayet vesair bad-ı heva gelirlerine Mîrimîran, Mirliva, Mütesellim ve Voyvoda gibi görevliler tarafından müdahale yapılarak vakfın gelirlerine el uzatılmıştır. Bundan başka, reayaya çeşitli haksızlık yapılmış ve sıkıntı verilmiştir. O yüzden reaya perakende ve perişan olmuştur. Bu durum vakıf köylerinin zararına sebep olmaya başlamıştır. Bunun üzerine Ashabü'l-Kehf Vakfı görevlileri olan müderris ve mütevellî tarafından durum Merkez'e iletilmiştir. Vakıf reayasına haksızlık edilmemesi ve açıklandığı üzere ehl-i örf taifesi tarafından yapılan zulüm ve haksızlığın önlenerek ortadan kaldırılması konusunda hükm-ü hümâyun rica edilmiştir. Bu rica üzerine merkez, hareket geçerek vakfın görevlilerinin bildirdiği durumu araştırmaya başlamıştır. Bu maksatla Defterhane-i Amire'de olan Defter-i Mufassala müracaat edilmiştir. Mufassal Defter'de, muharrir kalemiyle farklı tahrir olunarak yazıldığı ve kaydedildiği görülmüştür. Merkez tarafından Maraş Kazası Nâibi'ne Defter-i Mufassal'daki bu bilgiler yazılarak konu aydınlatılmıştır. Konu hakkında bilgilendirilen Maraş Kazası Nâibi'ne, Defter-i Hâkânî'de belirtilen hükümlere göre hareket etmesi için, H.Evail Receb 1164 – M.Mayıs/Haziran 1751 tarihinde hüküm gönderilmiştir.[831]

[830] http://www.afsin.gov.tr/default_B0.aspx?id=134, 23 Mart 2016.
[831] BOA, A.DVNS.AHK.ME.d, 1, 294.

3.1.6. Elbistan Voyvodaları Tarafından Yapılan Müdahaleler

Muafiyetlerin yenilenmesinden sonra çok geçmeden Nisan 1818 yılında, Ashabü'l-Kehf'in gelir kaynaklarına dışarıdan yeni bir müdahale daha yapıldığı görülmektedir. Bu müdahale neticesi Ashabü'l-Kehfü'ş-Şerif evkafı mütevellîleri Seyyid Mehmed ve Seyyid el-hac Hüseyin ve Seyyid Mustafa bin Seyyid Ahmed[*] ve Seyyid İbrahim ibn Seyyid Mustafa ve Seyyid Osman ibn Seyyid Ömer ve vakıf köyleri ahalileri Maraş mahkemesine gelerek Elbistan voyvodasından şikâyette bulunmuştur.[832] Maraş nâibi es-Seyyid Hasan Fehim, vakfın mütevellîleri ve zâviyedarlarının yaptığı başvuruyu Merkez'e bildirerek, müdahalenin son bulması için ferman gönderilmesini rica etmiştir.[833]

Voyvodadan şikâyetçi olan arzuhal sahipleri, evkaf köylerinin her biri ayrı, ölçüsü belirlenmiş ve her yönden serbest olduklarını belirtmişlerdir. Serbestliklerini gösteren ellerindeki padişah emrine göre, bütün işleri ve konuları vakfın zabiti tarafından görülmekteydi. Fakat Elbistan voyvodası tarafından, 3-5 senedir vakfa müdahale edilmekteydi. Elbistan Voyvodası, vakfa müdahale etmekle kalmamış köylerin ahalisine karşı kanunların sınırını aşmış, haksızlık ve zulüm yaparak rencide etmiştir. Bu durumun devamının, ahalinin perişan olmasına yol açacağı belirtilmiştir. Bunun üzerine Maraş mahkemesinde mütevellîlere ve köylülere verilen beratlar incelenerek, bunların doğru olduğu ve bilgilerin Defter-i Hâkânî'de yazılı olduğu tespit edilmiştir. Bu görevin mütevellîlere ve köylülere Ashabü'l-Kehf'e hizmet etmesi için Dîvân-ı Hümâyun tarafından Emr-i Hümâyun'la verilmiş olduğu anlaşılmıştır. Gelirlerin harcanması ve tahsisi Harameyn Muhasebesi Kalemi'nde de belirtilmiştir. Böylece vakfa yapılan müdahalenin engellenmesi için Dîvân-ı Hümâyun'dan emir gönderilmesi istenmiştir.[834]

Arzuhali verenler, Orta Niyabet Nâhiyesi'nde Efsus nam-ı diğer Yarpuz, Nişanid, Sevin-i Kebir, Sevin-i Sagir, Karapınarı, Çoban Pınarı köyleridir. Bu köyler Ashabü'l-Kehf Vakfı'na bağlıdır. Efsus ahalisi, vakfın gereken yerlerini tamir etmek üzere avârız, nüzül, tekâlif-i örfiyye ve şakka'dan muaf ve müsellemdir. Ashabü'l-

---

[*] BOA, A.DVNS.AHK.ME.d, 3 defterinde "Mehmed" olarak kaydedilmiştir.
[832] BOA, C.EV, 358/18198; BOA, A.DVNS.AHK.ME.d, 3, 119/35.
[833] BOA, A.DVNS.AHK.ME.d, 3, 119/35.
[834] BOA, C.EV, 358/18198.

Kehf Vakfı köyleri ahalisinin talebi olumlu karşılanmış ve ahalinin isteği üzerine Hatt-ı Hümâyun ile padişah emri çıkarılmıştır. Emirde, vakıf ahalisine zulüm ve haksızlık yapılmaması bildirilmiştir. Ahali, Ashabü'l-Kehf evkafından olarak, tekâlîf-i örfiyyeden muaf ve müsellem tutulmuştur.[835]

Merkez tarafından, yukarıda açıklanan duruma göre işlem yapılması için konu, Maraş Valisi Vezir Kalender Paşa'nın kapı kethüdası olan Dîvân-ı Hümâyun Hâcegânı'ndan Alıç Ömer'e havale edilmiştir. Fakat Alıç Ömer, adı geçen köylerin Vezir Kalender Paşa'nın iltizamında olmadığını bildirmiştir. Bunun üzerine Başdefterdar Yusuf Paşa, önceki defter emininin arzına göre işlem yapılması için Dîvân-ı Hümâyun'dan ferman çıkarılmasını istemiş ve isteği kabul edilerek H.Evasıt Cemaziyelahir 1233 – M.Nisan 1818 tarihinde Orta Niyabet Nâibi'ne hüküm gönderilmiştir.[836] Böylece Merkez tarafından vakfın gelirlerine yapılan müdahalenin son bulması sağlanmıştır.

Efsus ahalisi arzuhalde kendilerini, "*Ashabü'l-Kehf'in Medfun olduğu Efsus Kasabası'nın ahali-i fukaraları*" olarak tanıtmıştır. Ahalinin vergi muafiyetlerini gösteren 1818 tarihli yeni fermanın çıkarılmasından itibaren Efsus ahalisinden 5-6 sene vergi talep edilmemiştir.[837]

Fakat bir süre sonra vakfa yeniden müdahale edilmiştir. Müdahale eden kimseler, H.Evasıt Cemaziyelahir 1233 – M.Nisan 1818 tarihinde Merkez tarafından gönderilen emr-i şerife aykırı hareket etmişlerdir. Bu dönemde Ashabü'l-Kehf Vakfı'nın tevliyet ve zâviyedarlığına, Seyyid el-Hac Hüseyin, Seyyid Mehmed oğlu Seyyid Mehmed, Seyyid Mustafa, Seyyid Osman ve mir Seyyid Ömer ortak olarak mutasarrıftı. Bunun üzerine Ashabü'l-Kehf Vakfı'nın mütevellîsi Seyyid Mehmed ve es-Seyyid el-Hac Hüseyin Maraş mahkemesine başvurarak, vakfın gelirlerine yapılan müdahalenin tekrar bertaraf edilmesi için yeniden emr-i şerif istemişlerdir. Konu merkez tekrar tarafından incelenmiş ve H.Evasıt-ı Safer 1250 – M.Hazıran 1834 ortalarında kayıtlara aykırı hareket edilerek vakfa müdahalesinin önlenmesine karar verilmiştir. Verilen karar Maraş Beylerbeyi'ne ve Orta Niyabet Nâhiyesi'ne

[835] BOA, MVL, 24/52, 2.
[836] BOA, A.DVNS.AHK.ME.d, 3, 119/35-36.
[837] BOA, MVL, 26/10, 1.

gönderilerek, kararın süratle uygulanması istenmiştir. Ayrıca H.Evasıt Cemaziyelahir 1233 – M.Nisan 1818 tarihinde Maraş Eyaleti'nin İltizâmât Defteri'nde Ashabü'l-Kehf'in dâhil olmadığı bildirilmişti. Bunun için bu tür eyalet ve livaların içinde bulunan ve iltizâmları şimdiye kadar deftere dâhil edilmeyenlerin bundan sonra valiler ve mutasarrıflar tarafından zabt ve iltizamı istenirse ise eski bedeli ve hâsılatı zulüm yapılmadan incelenecektir. Yahut vakıf bir sene mutasarrıflarına zabt ve ta'yin ettirilerek elde edilen gelire göre eski bedellerde işlem yapılması istenmiştir. Bu işlemin kapu kethüdaları tarafından yapılması ve durumun yazı ile Dersaâdet'e bildirilmesi istenmiştir. Deftere dâhil olmayan iltizamların zabtı istenmediği durumlarda ise sahiplerine zabt ve tâşir ettirilmesi emredilmiştir.[838]

Ashabü'l-Kehf Vakfı köylerinin vergiden muaf tutulması, Elbistan ahalisi üzerinde olumsuz etki yapmıştır. Bu durum üzerine Elbistan Kazası ahalisi, kendilerine daha fazla vergi düştüğü iddiasıyla bu duruma itiraz etmiştir. Bu itiraz üzerine, Elbistan Kazası'ndan alınan bir kararla, verginin 1/36'sını Ashabü'l-Kehf Vakfı köylerinin ödemesine karar verilmiştir. Bu vergi oranı da mahkemeye kaydedilmiştir.[839]

Elbistan mahkemesinde alınan bu karar üzerine vakıf ahalisi, kendilerine düşen bu hisseden fazla vergi koyulduğu beyan ederek itiraz etmiştir. Bu durum kaza merkezi ile Vakıf ahalisi arasının açılmasına sebep olmuştur. Konu Maraş mutasarrıflığına intikal etmiş ve bilgi istenmiştir. Maraş mutasarrıflığı konuyu araştırarak, vakıf ahalisinin hisse itibariyle vergi vermelerine dair bir kayıt bulunmadığını bildirmiştir. Ayrıca, Elbistan Kazası ile vakıf köylerinin arasının açılmasına sebep olan sorunun çözümü için, Elbistan Kazası ahalisinin ödemesi gereken vergide indirim yapılmıştır. Elbistan Kazası ahalisi ile Ashabü'l-Kehf Vakfı köyleri ahalisi arasında vuku bulan bu vergi meselesi böylece çözüme kavuşturulmuştur. Elbistan Kazası ahalisine belirtilen hisse miktarından başka bir vergi yüklenmemesi için Elbistan Zaptiye Memuriyeti'ne talimat verilmiştir. Böylece Ashabü'l-Kehf Vakfı köyleri H.1234 - M.1818/1819 tarihinden sonra, teamül-i kadim (işlerin bu talimata göre yürütülmesi) hükmüne girmiştir.[840]

[838] BOA, A.DVNS.AHK.ME.d, 5, 4-6; Kozak, 46-49.
[839] BOA, MVL, 24/52, 2.
[840] BOA, MVL, 24/52, 2.

Bu tarihten sonra, Efsus ahalisi kendilerine yüklenen cüzi vergiyi vermeye devam ederken, Maraş Sancağı'ndan eski vergilerine yüklü bir zam yapılmıştır. Efsus ahalisi 3-4 sene bu yüklü vergiyi ödemekte güçlük çekmiştir. Fakat Merkez tarafından, ahali üzerine Elbistan'dan verilen 1/36 vergi hissesinden başka bir vergi yüklenmemesi için Maraş valisine H.1261 – M.1845, H.1262 – M.1845-1846 ve H.1263 – M.1846/1847,[841] H.18 Cemaziyelevvel 1262 – M.14 Mayıs 1846 ve H.7 Şevval 1262 – M.28 Eylül 1846 tarihlerinde emirler gönderilmiştir.[842]

3.2. Görevliler Tarafından Yapılan Müdahaleler

Zaman zaman vakfın müderrisleri ile zâviyedar ve mütevellîleri arasında vakfın hissesinin tasarrufu hakkında anlaşmazlıklar olmuştur. Bu yüzden vakfın hissesi bazen müderrisler bazen de zâviyedar ve mütevellîler tarafından zapt edilmiştir.

Çeşitli dönemlerde Ashabü'l-Kehf Medresesi'nin gelirine bazı kişiler tarafından Ashabü'l-Kehf Zâviyesi adı altında müdahale edilmiştir. Zâviye kaydı, bu kişiler tarafından Defter-i Hâkânî'ye de bir şekilde kaydettirilmiştir. Böylece medresenin hakkı olan neferat ile Efsus nam-ı diğer Yarpuz'un yarı hissesi vakıf camii ve Ashabü'l-Kehf Zâviyesi'ne kaydedilmiştir. Fakat müderrisler tarafından, Defter-i Hâkânî'de zâviyenin kaydedilip yazılması vakfiyeye aykırı olarak görülmüştür. Aynı zamanda burada zâviye binası olmadığı dahi belirtilmiştir. Müdahalenin önlenmesi için müderrisler tarafından Merkez'e arzuhal gönderilmiştir. Merkez tarafından yapılan araştırmalar ve mahkemeler neticesi, vakfiye kaydı esas alınarak zâviye kaydının silinmesine karar verilmiştir. Medresenin hissesine yapılan haksızlığın giderilmesi için Maraş'a hükümler gönderilmiştir. Bunun yanında vakıfta zâviye vardı ve kitabesine göre H.612/M.1215/1216 tarihinde inşa edilmişti. Ayırıca Ashabü'l-Kehf Medresesi'nde öğretim görevini yürütenlerin bazen müderris olarak adlandırıldığı bazen de Buk'adar olarak kaydedildiği görülecektir.

Ashabü'l-Kehf Medresesi müderrisinin medrese gelirlerine yapılan bir müdahale sonucu yazdığı arzuhalde, evkafın H.1025 – M.1616/1617 tarihli bilgilerine rastlıyoruz. Bu tarihli Mufassal Defterde, Ashabü'l-Kehf Buk'ası ve Camii evkafı

---

[841] BOA, MVL, 26/10, 1.
[842] BOA, MVL, 24/52, 2.

geliri hakkında bilgiler verilmektedir. Ayrıca vakfa bağlı cemaatlerin Mufassal Defter'de yazıldığı ve bu cemaatlerin vergilerinin Maraş Maraş Livası'nın Vakıf Defteri'nde "Ashabü'l-Kehf Vakfı" diye kaydedildiği belirtilmiştir. Bunun yanında vakıf gereğince H.1025 – M.1616/1617 tarihinde Mufassal Defteri'nde dahi Tevki Kalemi*yle düzeltme yapılmıştır.[843] Yani bu dönemde, gelirlerin paylaşımı konusunda çıkan bir anlaşmazlık üzerine kayıtlarda düzeltme yapıldığı anlaşılmaktadır.

Ashabü'l-Kehf Medresesi müderrisleri vakfın gelirini almaya devam ederken, vakfın zâviyedarları bu duruma itiraz etmiştir. Müderrislerin geliri almak için verdikleri şerhin kaydı, H.1066 – M.1655/1656 tarihinde feshedilmiştir. Bu tarihten sonra vakfın gelirinin, vakfedenin şartına göre Zâviye tarafından alınmak üzere düzeltildiği ve defterde yapılan bu düzeltmenin tevki hattıyla yapıldığı belirtilmiştir.[844]

XVII. yüzyılın son çeyreğinde Ashabü'l-Kehf Vakfı'nın zâviyedar ve müderrisleri arasında vakfın gelirlerinin tasarrufu hakkında müdahale ve anlaşmazlık olduğu görülmektedir. Bunlardan birisi Ashabü'l-Kehf Zâviyedarı Seyyid İbrahim ile Ashabü'l-Kehf Medresesi müderrisi Ali arasında meydana gelmiştir. Seyyid İbrahim, Ashabü'l-Kehf zâviyesinde Dârüssaâde Ağası'nın bildirmesiyle evladiyet ve meşrutiyet üzere zâviyedarlık yapmaktaydı. Medresenin müderrisine Kayseri Kazası'nın Koramaz Nâhiyesi'ne bağlı Barsama Köyü gelir olarak kaydedilmişti. Fakat Müderris Ali, Barsama Köyü'nün mahsulüne kanaat etmeyip Ashabü'l-Kehf Zâviyesi'nin Câmi ve İmâretinin geliri olan Orta niyabet Nâhiyesi'nde bulunan bazı yerlerin vergileri ile Türkmen Taifesi'nden Boynu Yoğunlu ve Kabaklar cemaatlerinin adet-i ağnam ve resm-i bennak ve kaftan resmi gibi vergilerini deftere aykırı olarak medreseye gelir kaydettirmişti. Böylece zâviyenin câmi ve İmâret mahsulüne müdahale ederek vakfa haksızlık yapmaktaydı. Oysaki daha önce bu

---

* Tevkî Kalemi: Timar ve arazi ihtilâflarında Defterhâne-i Âmire kayıtlarına göre hüküm verildiğinden ve tahrir defterlerindeki kayıtlar kesin delil kabul edildiğinden bunlar titizlikle saklanır, gereken tashihler ancak nişancı tarafından yapılabilirdi. Tashih için nişancıya hitaben yazılan fermanın tuğrası bizzat vezîriâzam tarafından çekilirdi. Nişancı bu fermanın arkasının bir köşesine "Defteri gele" cümlesini yazarak defter eminine gönderirdi. Defterhâne kesedarı istenen defterle fermanı nişancıya getirir, o da tashihten sonra defteri geri gönderip fermanı kendi dairesinde saklardı. Bu tashihlere "tevkiî kalemiyle tashih" denilirdi Bk.: Erhan Afyoncu, Nişancı, **DİA**, Cilt 33, İstanbul: TDV, 2007, 157.

843 BOA, A.DVNS.AHK.ME.d, 1, 291.

844 BOA, A.DVNS.AHK.ME.d, 3, 119/35-36.

konuda emr-i şerif ve mahkeme kararı verilmişti. Zâviyedar İbrahim durumu Merkez'e bildirerek tarafların birbirlerinin gelir kaynaklarına müdahale etmemeleri hususunda tekrar emr-i şerif istemiştir. Merkez tarafından zâviyedarın iddiaları incelemeye alınmış ve Defterhane-i Amire'de bulunan defterlere müracaat edilmiştir. Defterlerde, Orta Niyabet Nâhiyesi'nde bulunan Nişanid Köyü'nden 5645 akçe, bac-ı bazardan 1200 akçe, Efsus nam-ı diğer Yarpuz Köyü'nün gelirinin yarısının Ashabü'l-Kehf Buk'a ve Camii evkafı olduğu belirtilmiştir. Ayrıca Kayseri Sancağı'nda Koramaz Nâhiyesi'nde bulunan Barsama Köyü mâlikânesinin Ashabü'l-Kehf Medresesi vakfı üzerinde bulunduğu kaydedilmiştir. Buk'a ve camii vakfının Maraş Sancağı'nda Orta Niyabet Nâhiyesi'nde, medrese vakfının ise Kayseri Sancağı'nda bulunduğu görülerek tarafların birbirleriyle alakalarının bulunmadığı belirtilmiştir. Bu durum Defterhane-i Amire sorumlusu tarafından ilgili yerlere ulaştırılmıştır. Böylece H.1092? – M.1681/1682 tarihinde Maraş Beylerbeyisi'ne ve Maraş Kadısı'na hüküm gönderilerek Ashabü'l-Kehf Buk'a ve Camii evkafına müderris tarafından yapılan müdahale engellenmeye çalışılmıştır.[845]

XVIII. yüzyılın başlarında müderrisler ve zâviyedarlara arasından yeni bir anlaşmazlık çıkmıştır. Bu dönemde Ashabü'l-Kehf-i Şerîf medresesi müderrisi olan İbrahim Efendi ile Zâviyedar Ömer arasında, malların tasarrufu hakkında ihtilaf olmuştur. Konu Dârrüssaade Ağası ve Haremeyn-i Şerîfeyn Evkafı Nâzırı Uzun Süleyman Ağa[*]'ya intikal etmiş, o da Dîvân-ı Hümâyun'a bildirmiştir. Her ikisinin elinde belgeleri bulunmaktadır. Müderris İbrahim Efendi'nin elinde, eskiden Rumeli Kazaskeri olan Mirza Mustafa Efendi[**]'nin imzasını taşıyan ve kendi haklarını gösteren H.916 M.1510/1511 tarihli Dulkadir Beyi Alaüddevle'nin vakfiye sureti bulunmaktadır. Bu vakfiyeye göre, Alaüddevle Bey, Elbistan Nâhiyesi'nde bulunan Efsus Köyü mahsulünün yarısı ile Nişanid, Kayapınar, Cerid, Resul Hacılı, Sevin-i Kebir ve Sevin-i Sagir köylerinin ve Çanakçı ve Avşar mezralarının tüm hukuk, rüsum ve adet-i ağnamı ve cemaat-ı Cerid ve Boynu Yoğunlu ve Ebu Leyli cemaatlerinin Hukuk-u Şer'îye, rüsum-u örfiyye, adet-i ağnamlarını ve Ashabü'l-

[845] BOA, MAD_d_03244_00054, 108.
[*] Uzun Süleyman Ağa: H.1116- M.1704/05'de Dârüssaâde Ağası olmuştur. Bk.: Süreyya, Sicilli Osmanî, Cilt 6, 1730.
[**] Kazasker Mirza Mustafa Efendi, Mart 1695, 12 Şubat 1698 ve 7 Şubat 1709'da olmak üzere üç defa Rumeli Kazaskeri olmuştur. Sonradan 15 Aralık 1714'te Şeyhülislâmlık makamına getirilmiştir. Bk.: Mehmet İpşirli, Mirza Mustafa Efendi, **DİA**, Cilt 30, İstanbul: TDV, 2005, ss.167-168.

Kehf'in bac-ı bazarını Ashabü'l-Kehf Vakfı Medresesi'ne vakfetmişti. Toplanan mahsulâtın öşrünün erkek evlatlarından mütevellî olanlara, geri kalanının müderris olanlara verilmesini şart koşmuştu. Ayrıca müderrislere, Alaüddevle Bey'in oğlu Şahruh, Kayseri Kazası'na bağlı Barsama Köyü'nün mâlikânesini vakfetmişti. Fakat bir süre sonra adı geçen vakfiye hilafına olarak, Defterhane-i Amire[*]'de Efsus Köyü'nün yarı mahsulü vakıf camii ve Ashabü'l-Kehf Zâviyesine, diğer yarısı da Dede Baba Zâviyesi'ne kaydedilmiştir. Defterhane'de yapılan bu yanlış, bir şekilde Haremeyn Muhasebesi'ne kaydedilmiştir. Bu şekilde yanlışlıkla kaydedildiği iddia edilen zâviye, toplam mahsulâtın yarısı ile vakıf şartı hilafına Seyyid Kadı Emin?, Seyyid Hasan ve Seyyid Mehmed'in müşterek üzerlerinde görünmektedir. Zâviyedarlık adı geçen kişilerin üzerinde iken, Ömer H.1118 – M.1706/1707 tarihinde, "*zâviye-i mezbure babam meşrutasıdır*" diye üzerine berat ettirmiş ve bir yolunu bularak Haremeyn Muhasebesi'ne kaydettirmiştir. Fakat Ömer'in kaydı, Şeyhülislâm işareti ile mahallinden iptal edilmiştir. Fakat Ömer tasarruf hakkında ısrar ederek, H.1121 – M.1709/1710 tarihinde bir yolunu bularak Defterhane-i Amire'de olan kayda binaen tekrar üzerine berat çıkarmıştır. Efsus Köyü'nün yarı mahsulâtını *"Zâviye vakfıdır"* diye üzerine kaydettirerek Müderris İbrahim Efendi'ye haksızlık etmiştir. Müderris İbrahim Efendi elindeki fetvaya göre hareket etmekteydi. Müderris İbrahim Efendi "*Vâkıf sahibi tarafından eskiden beri vakfiye şartlarına göre uygulama yapılmakta iken, Defterhane'de Vakfiyeye aykırı bazı şartlar yazılmış olsa, Vakfiye ile mi amel olunur? Yoksa Defter ile mi?* diye sormuştur. Sorunun cevabında, "*Vakfiye ile amel olunur"* diye cevap gönderilmiştir. Böylece Ömer'in kaydının geçersiz olduğu ve Müderris İbrahim Efendi'ye haksızlık yapıldığına karar verilmiştir. H.15 Cemaziyelahir 1122 – M.11 Ağustos 1710 tarihinde, Müderris İbrahim Efendi'ye eskiden olduğu gibi haklarının iade edilmesi ve medresenin mahsulüne vakfiyede belirtilen kişilerden başka bir kimsenin müdahale etmemesi için kendisine yeniden berat verilmesi hususunda Rumeli Kazaskeri Mevlânâ Arif Abdulbaki Efendi[**] ile Şeyhülislâm Mevlânâ Es-Seyyid Ali Efendi[***]'nin bildirmeleriyle ferman çıkmıştır.[846]

[*] Defterhane-i Amire: Osmanlılar'da arazi ve timar kayıtlarıyla ilgili defterlerin saklandığı devlet dairesinin adı. Bk.: Erhan Afyoncu, Defterhane, **DİA,** Cilt 9, İstanbul: TDV, 1994, ss.100-104.
[**] Rumeli Kazaskeri Mevlana Arif Abdulbaki Efendi. Bk.: Mustafa Uzun, 195-198.
[***] Mevlana es-Seyyid Ali Efendi. Bk.: İpşirli, Paşmakçızade Ali Efendi, 185-186.
[846] VGM, VGM.DEFTER - 00355.00062, 34.

Bir süre sonra Müderris İbrahim Efendi vefat ettiği anlaşılmaktadır. Medresede öğretimin devam etmesi için el-Hac Hüseyin Efendi boş kalan görevin yarı hissesine, Şeyhülislâm'ın işaretleri ve vakıf nazırının arzıyla, H.29 Zilhicce 1126 – M.5 Ocak 1715 tarihinde ferman ile atanmıştır. Fakat müderris el-Hac Hüseyin Efendi de kendisinden önceki müderris İbrahim Efendi'nin maruz kaldığı mağduriyetle karşı karşıya kalmıştır. Şöyle ki, vakfın mütevellîleri evvelki müderris döneminde olduğu gibi yine vakfiye şartlarına uymayarak, medresenin hissesine müdahale etmişlerdir. Bu müdahale müderris el-Hac Hüseyin Efendi'yi harekete geçirmiştir. Böylece müderris, medrese gelirine müdahalenin önlenmesi ve dolayısıyla kendisine yapılan haksızlığın giderilmesi için Dîvân-ı Hümâyun'a arz göndererek padişahtan emir istemiştir.[847]

Görüldüğü üzere, vakfın mütevellîleri ve medresenin müderrisleri, haklarından vazgeçmeyerek adaletin kendi lehlerine tecelli etmesi için gayret göstermişler ve konu payitahta taşınmıştır. Her iki taraf delillerini sunarak haklılıklarını ispata çalışmıştır. Mütevellîlerin delilleri, Defter-i Hâkânî olurken, müderrislerin delilleri M.1510 tarihli Alaüddevle Vakfiyesi olmuştur. Hatta müderrisler, bu iki delilden hangisinin daha muteber olduğu yolundaki sorularına, Merkez tarafından "vakfiye" cevabı olmuştur. Merkez iki tarafından delillerini inceledikten sonra, vakfiyede belirtilen şartlara göre tasarruf hakkının uygulanması emrini vermiştir. Çünkü vakfiyede belirtilen şartları değiştirmek, vakfiyede aksi belirtilmemişse, kimsenin tasarrufunda değildir. Bu şartlara dinen hiç kimsenin dokunması mümkün olmadığından, dokunan hata işlemiş sayılır. Bu yüzden Dersaâdet de vakfiye dikkate alınarak taraflara iletilmiştir.

Ashabü'l-Kehf Evkafı mütevellîsi el-Hac Osman'ın Kayseri Sancağı'nda Koramaz Nâhiyesi'nde Barsama Köyü'nde mâlikâne vakfı vardı. Başka kişiler kendisine ait olan mâlikâneye müdahale etmiş, yönetimine engel olmuştur. Böylece vakfın mâlikânesinin gelirlerine müdahale edilerek el-Hac Osman haksızlığa uğratılmıştır. Mâlikâne eskiden beri vakfa ait olup, el-Hac Osman'ın mâlikâneye tasarruf hakkını gösteren elinde beratı da bulunmaktadır. Bu yüzden tasarruf hakkına yapılan müdahalenin engellenmesini istemiştir. H.14 Rebiyülevvel 1137 – M.1 Aralık 1724

[847] VGM, VGM.DEFTER - 00355.00505, 249.

el-Hac Osman'ın isteği kabul edilerek, Kayseri kadısına ve mütesellimine ferman yazılarak haksızlığın giderilmesi emri verilmiştir.[848] Buradan Ashabü'l-Kehf Evkafı'nın Kayseri'ye kadar uzandığı görülmektedir. Ayrıca vakıfda mâlikâne usûlünün varlığı görülmektedir.

H.1143 – M.1730/1731 tarihinde vakfın müderrisleri ile mütevellîleri arasında yeni bir ihtilaf meydana gelmiştir. Bu ihtilaf sonucu müderrisler Mehmed Zeki ve Ahmed ile evkaf mütevellîleri mahkemeye düşmüştür. Adı geçenler, çıkarılan emr-i âlîye göre, Maraş Nâibi Ahmed huzurunda mahkeme olunmuştur. Bu mahkemede, müderrislerden taleplerine delil olan vakfiyeyi göstermeleri istenmiştir. Fakat müderrisler iddialarını açıklayan asıl vakfiyeyi ibraz edememiştir. Getirdikleri bir kıta vakfiye sureti kabul edilmemiştir. Bundan dolayı müderrislerin hak talebi Maraş Nâibi huzurunda yapılan mahkemede reddedilmiştir. Tasarruf hakkının mütevellîlere ait olduğunu bildiren mahkeme kararı Maraş Nâibi tarafından Maraş beylerbeyine bildirilmiştir. Buk'a ile birlikte câmi, Ashabü'l-Kehf zâviyesi ve vakfın hizmetkârı cemaatler muharrir kalemiyle deftere kaydedilmiştir. Ayrıca medrese vakfının Kayseri Sancağı'nda olduğu belirtilmiştir.[849]

Çok geçmeden vakfa yeniden Hasan ve Fazlı adlı kişiler tarafından müdahalede bulunulduğu anlaşılmaktadır.[850] Bu müdahale sonucu Ashabü'l-Kehf Medresesi'nin müderrisleri olan Mehmed ez-Zeki ve Ahmed durumu mahkemeye taşımıştır. Adı geçen müderrisler, Ashabü'l-Kehf zâviyesini *bina eseri olmayıp, vakfiyede durum yazılmamış iken, vakfiyeye aykırı olarak Defter-i Hâkânî'de yarısı Ashabü'l-Kehf zâviyesine diğer yarısı Deve Baba zâviyesi* diye yazılmış ve *Defteri Hakani'de olan kayıt yanlıştır diye* beyanda bulunmuşlardır.[851] Mehmed ez-Zeki ve Ahmed'e göre, Ashabü'l-Kehf Vakfı'nın gelirleri olan Efsus Köyü gelirinin yarı hissesi ile diğer köylerinin mahsulünün öşrünün, vakfiyede belirtildiği üzere, evlad-ı zükürd"en mütevellî olanlara gerisinin de medresede müderris olanlara verilmesi şart koşulmuştu. Bu yüzden vakfiyeye aykırı yapılan bu müdahalenin önlenmesi gerekmekteydi. Defter-i Hâkânî'deki zâviye kaydının üzerinin yanlışlıkla çizilerek

848 BOA, İE.EV., 72/7776.
849 Yinanç ve Elibüyük, Maraş Tahrir Defteri (1563), Cilt 2, 834-835.
850 Yinanç ve Elibüyük, Maraş Tahrir Defteri (1563), Cilt 2, 633.
851 Yinanç ve Elibüyük, Maraş Tahrir Defteri (1563), Cilt 2, 834-836.

silinmediği belirtilmiştir. Öncelikle müderrisler tarafından zâviye kaydının silinmesi talep edilmiştir. Haremeyn'de yazılı olan zâviye kaydı fetva-yı şerife ve vakıf nazırının bildirmesi ile silinmiştir. Daha önceleri, Haremeyn-i Şerifeyn kararı ve vakıf nazırı arzlarına dayanarak vakfiyeye aykırı olarak Defter-i Hâkânî'de yanlış olarak kaydedildiği iddia edilen zâviye kaydı H.12 Recep 1145 – M.29 Aralık 1732 tarihinde silinmiştir. Kaydın silinmesini Reisü'l-Küttab İsmail, tevki Ahmed el-vezir'e bildirmiştir. Bunun yanında 1563 tarihli Maraş Tahrir defterinde anlaşmazlığa konu olan zâviye kaydının üzeri çizilerek düzeltme yapılmıştır.[852]

Müderrisler ile mütevellî ve zâviyedarlara arasındaki anlaşmazlık daha sonra da devam etmiştir. Evlâd-ı vâkıfdan olmayan Hasan ile Fazlı adlı kimseler, Ashabü'l-Kehf Medresesi'ni bir yolunu bularak Harameyn Muhâsebesi'ne "Ashabü'l-Kehf Zâviyesi" diye kaydettirip, medrese mahsulüne zâviye mahsulü diyerek müdâhale etmişlerdir. Bu müdahale üzerine konu, medrese müderrisleri Mehmed ve Ahmed tarafından Merkez'e iletilmiş ve bu iki kişi Rûmeli Kazaskeri huzûrunda mahkeme edilmiştir. Mahkemede, vakfiyede zâviye kaydı önceden yok iken sonradan ortaya çıkarılarak vakfiyeye aykırı olarak deftere kaydedildiği ve mahkemeden de belgelendiği kararına varılmıştır. Daha önceden de Medrese gelirlerine müdahale edilmemesi için müderrislerin istekleriyle, Defter-i Hâkânî'de vakfiyeye aykırı olan zâviye kaydı Tevki Kalemi'yle H.21 Rabîulâhir 1145 – M.9 Aralık 1732 tarihinde ortadan kaldırılıp hükümsüz bırakılmıştı.[*] Bu karardan sonra da anlaşmazlık devam etmişti. Müderrislerin iddia ettiği gibi medrese gelirlerine müdahalenin engellenmesi için, Dulkadir Hükümdarı Alâüddevle Bey'in yaptırdığı Ashabü'l-Kehf Medresesi'nin müderrisleri Mehmed Zeki ve Ahmed ile evlâd-ı vâkıfdan olup vakıf şartlarına uygun olarak mütevellîleri olan Seyyid Mehmed, Seyyid Ahmed ve Seyyid Ömer'in, Merkez'e müracaat ettikleri anlaşılmaktadır. Medrese görevlilerinin ifadesine göre, vakfiye kurallarına göre eskiden beri Efsus Köyü mahsulünün yarısı ile evkafın diğer köylerinin toplam mahsulâtının öşrü erkek evlatlardan mütevellî olanlara, gerisi Ashabü'l-Kehf Medresesi'nde müderris olanlara şart edilmişti. Ama vakfiyeye aykırı olarak, Efsus nâm-ı diğer Yarpuz Köyü gelirinin yarısı Ashabü'l-

---

[852] Yinanç ve Elibüyük, Maraş Tahrir Defteri (1563), Cilt 2, 631, 633, 835-836.

[*] Müderris ve mütevellîlerin birbirlerine müdahale etmemeleri için, Defter-i Hâkânî'de bulunan "zâviye" kaydı silinmiştir. Bk.: BOA, A.DVNS.AHK.ME.d, 1, 292; Yinanç ve Elibüyük, Maraş Tahrir Defteri (1563), Cilt 2, 631, 633.

Kehf Zâviyesi ve Camii'ne, diğer yarısı da Deve Baba Zâviyesi Vakfı'na kaydedilmiştir. Ayrıca Defter-i Mufassal'da köyün nefer sayısı iki yüz doksan dört, geliri ise hınta ve şa'îr toplamı ve diğer gelirlerle birlikte on sekiz bin beş yüz elli iki (18552) akçedir. Fakat Ashabü'l-Kehf'de medreseden başka zâviye ve eser binası olmadığı iddia edilerek vakfiyede dahi zâviye kaydı bulunmadığı belirtilmiştir. H.Evâhir-i Şaban 1155 – M.Ekim 1742 tarihinde Defter-i Hâkânî'de bulunan zâviye kaydının üzerinin çizilmesine karar verilmiştir.[853] Bu son anlaşmazlık H.1150 – M.1737-1738 tarihinde meydana gelmiştir. Bu haksız müdahaleyi Efsus Köyü'nde oturan Ahmed ve kardeşi Hacı İsmail, Osman ve kardeşi Mustafa ile Yahya adlı kişiler yapmıştır. İddiaya göre bu kişiler müderrislere ait olan mahsulâtı gereksiz yere ve haksız olarak ele geçirmişlerdir. Müderris Mehmed Zeki'nin iddialarını araştırılmış ve bu kapsamda Defterhane-i Amire'de bulunan Evkaf Defteri incelenmiş, Hazine-i Amire'de bulunan Haremeyn-i Şerifeyn Muhasebesi Defterleri'ne bakılmıştır. Bu incelemede medresenin yarı müderrisliğinin berat ile Mehmed Zeki'nin üzerine yazıldığı ve kaydedildiği görülmüştür. Merkez tarafından müderris Mehmed Zeki'nin haklı olduğu bu şekilde ortaya çıkarılmıştır. Müderrise yapılan haksızlığın önlenmesi için H.Cemaziyelahir 1164 – M.Nisan/Mayıs 1751 tarihinde Maraş Beylerbeyi'ne, kadısına ve Maraş Kazası Nâibi'ne hüküm gönderilmiştir.[854]

Fakat aynı konudaki anlaşmazlığın bundan sonrada devam ettiği anlaşılmaktadır. Evkaf mütevellîlerine göre, müderris Mehmed Zeki beyin babası Ahmed'in H.1156 – 1743/1744 tarihinde Kayseri kadısı iken uydurma bir vakfiye yazdığı ve bir adamıyla Defter-i Hâkânî'ye kaydettirerek tevki kalemiyle düzelttirdiği iddia edilmiştir. Böylece üç yüz seneden beri Defter-i Hâkânî'de ve Haremeyn de bulunan zâviye kaydının, *Ashabü'l-Kehf eser-i binası yoktur* diye sildirildiği belirtilmiştir. Konu H.1164 – M.1750/1751 tarihinde Elbistan Nâibi huzurunda mahkeme yapılmıştır. Mahkemede müderrislerin ellerinde olan vakfiyenin gerçek olmadığına karar verilerek itirazları kabul edilmemiştir.[855]

853 BOA, A.DVNS.AHK.ME.d, 1, 13.
854 BOA, A.DVNS.AHK.ME.d, 1, 292.
855 Yinanç ve Elibüyük, Maraş Tahrir Defteri (1563), Cilt 2, 834.

XVIII. yüzyılda ve yukarıda açıklandığı şekilde haksız olarak verildiği iddia edilen bazı beratlar bulunduğu görülmektedir. Haksız verildiği iddia edilen bu beratların sebebi olarak da, tahrir zamanında vâkıfının vakfiyesinin ibraz edilmediği gösterilmiştir. Böylece vilayet yazıcısının buk'a, câmi ve zâviye vakfını ayrı medrese vakfını ayrı olarak yazdığı, evkaf ve mufassal defterlerine de bu şekilde kaydedildiği belirtilmiştir.[856]

Vakfın tasarrufu böyle iken, vakfın zâviye ve medrese görevlileri arasındaki anlaşmazlığın yeni bir safha ile devam ettiği görülmektedir. Bu anlaşmazlıktan dolayı zâviyenin görevlileri Seyyid Yahya, Seyyid Osman, Seyyid Ömer ve Seyyid Ahmed konuyu mahkemeye taşımıştır. İddianamelerinde, kendilerinin Efsus sakinlerinden es-Seyyid eş-şeyh Hüseyin el-Hüseyni et-Tirmizî evladından olduklarını; Efsus'ta bulunan Ashabü'l-Kehf evkafından yalnız Efsus Köyü'nün yarısı Deve Baba Zâviyesi'ne, diğer yarısının Ashabü'l-Kehf Camii'ne, köyler ve mezraların Ashabü'l-Kehf Zâviyesi'ne verildiğini beyan etmişlerdir. Tevliyet, evladiyet ve meşrutiyet üzere üç yüz seneden bu yana Defter-i Hâkânî'de yazılı olduğu şekliyle hareket edilmiştir. Ashabü'l-Kehf medresesi için ise Kayseri Sancağı'nda Koramaz Nâhiyesi'nde Barsama Köyü'nün mâlikânesinin tamamı vakfedilmiştir. Bu yüzden müderrislerin buk'a, câmi ve zâviye vakfını sildirerek medrese vakfı diye kaydettirmeleri haksız ve vakıf şartına aykırı bulunmuştur. Mahkemede zaviyadarların iddiaları doğru kabul edilmiş, müderrislerin iddiaları ve istekleri kayıtlar ve belgelere aykırı bulunmuştur. Reisü'l-Küttab Abdullah Naili Efendi, defterde bulunan kaydın Tirmizî evlatları lehine düzeltilmesi kararını vermiştir. Reisü'l-Küttab Abdullah Naili Efendi'nin bu kararı, halen Haremeynü'ş-Şerifeyn müfettişi olan Mevlânâ Mustafa tarafından da uygun görülmüştür. Reisü'l-Küttab ve Haremeynü'ş-Şerifeyn müfettişinin kararları gereğince, müderrislerin Evkaf defterinde haksız olarak yaptırdıkları şerhin silinerek eski vâkıf şartı ve Defter-i Hâkânî'ye göre adı geçen evkafın zâviye tarafından zapt olunması ve düzeltme yapması için Tevkiî Mehmed Efendi görevlendirilmiştir. Tevkiî Mehmed Efendi H.Şaban 1166 – M.Haziran/Temmuz 1753 tarihinde gerekli düzeltmeyi yapmıştır.[857] Böylece zâviyedarlar ve müderrisler arasında yıllardır devam eden

[856] Yinanç ve Elibüyük, Maraş Tahrir Defteri (1563), Cilt 2, 836.
[857] Yinanç ve Elibüyük, Maraş Tahrir Defteri (1563), Cilt 2, 834, 836.

anlaşmazlık bir kere daha neticeye bağlanmıştır. Fakat görevliler arasında süregelen bu anlaşmazlıkların, mahkemeleri uzunca bir süre meşgul ettiği açıktır.

Merkez tarafından, Ashabü'l-Kehf evkafının görevlileri arasında uzun zamandır devam eden anlaşmazlığa bir son verme kararı alınmıştır. Bunun amaçla H.1177 – M.1763-1764 tarihinde, toplam mahsul kırk (40) hisse kabul edilmiş; bunun yirmi dört (24/40) hissesi zâviye ve tevliyete, on altı (16/40) hissesi medrese vakfına ayrılarak çözülmüş ve bir esasa bağlanmıştır. Anlaşmaya aykırı hareket edenlerin hisselerinin iptal edilmesine ve hisselerinin diğer hissedarlara dağıtılmasına karar verilmiştir. Bu karara göre tarafların adına berat çıkarılmıştır.[858]

H.1178 – M.1764/1765 yılında, mütevellî ve zâviyedarlarda değişiklik olmuştur. Mütevellî ve zâviyedarlara tayin edilen hissenin, 9/24 hissesi es-Seyyid Mehmed ile es-Seyyid Ahmed'e, 9/24 hissesi es-Seyyid Ömer'e, 4,5/24 hissesi es-Seyyid Yahyâ'ya, 1,5/24 hissesi Seyyid Ahmed veled-i Osman'a verilmiştir. H.18 Şaban 1178 – M.10 Şubat 1765'de ise, müfettiş Ömer Efendi'nin mahkeme kararı ve vakıf nazırı merhum Beşir Ağa'nın arzıyla, adı geçen hisselerde padişah fermanı kaydının yenilemesi ile düzeltmesi yapılmıştır. Buna göre, daha önce 1,5/24 hisseye sahip olan es-Seyyid Ahmed veled-i Osman tevliyetin 1/6'sına (4/24) sahip olmuştur. es-Seyyid Ahmed veled-i Osman vefat edince, sahip olduğu 1/6 (4/24) hissesi es-Seyyid Abdulkadir'e verilmiştir. Fakat es-Seyyid Abdulkadir, kendisine haksızlık yapıldığını düşünerek mahkemeye başvurmuştur. es-Seyyid Abdulkadir mahkemede, Ashabü'l-Kehf tevliyet ve zâviyedarlığının 1/3 hissesine sahip olan ve yukarıda ismi geçen Seyyid Hüseyin'in kendisinin babası olduğunu ve H.1150 – M.1737/1738 vefat ettiğini bildirmiştir. Babası vefat edince görevin kendisine verilmesi gerekirken, küçük olduğundan dolayı, babasının kardeşi yani amcası es-Seyyid Mehmed'in, *"Seyyid Hüseyin'in öz oğluyum"* diyerek görevi hile ile üzerine aldığını ifade etmiştir. Daha sonra diğer amcası es-Seyyid Ahmed ortaya çıkarak, "*es-Seyyid Hüseyin'in oğlu yokdur, ben karındaşıyım*" diyerek 1/3 hisselik tevliyet ve zâviyedarlığı üzerine berat ile kaydettirmiştir. Fakat amcası es-Seyyid Mehmed, "kendisinin büyük olduğunu" söyleyerek itiraz etmiş ve görevi tekrar talep etmiştir. Seyyid Ahmed de rızasıyla 1/3 tevliyetin yarısını karındaşı es-Seyyid Mehmed'e

---

[858] VGM, VGM.DEFTER - 00379.00138, 277.

devretmiştir. Böylece her biri 1/6 (4/24) tevliyete sahip olmuştur. Bütün bunları mahkemede beyan eden es-Seyyid Abdulkadir, kendisine yapılan haksızlığın giderilmesini, babası es-Seyyid Hüseyin'den kalma 1/3 (8/24) hissenin amcaları es-Seyyid Mehmed ve Ahmed'ten alınarak kendisine verilmesini istemiştir. Mahkemede konuya vakıf olan Maraş Kazası ahalisinden ve İstanbul'da bulunan müderrislerden Elbistânî Ahmed Efendi ve Câmi-i Hümâyun Şeyh Mehmed, Efendi, büyük kadılardan Ahmed Efendi ibn-i Mehmed, Ömer Ağa ibn-i Halil ve diğer sözüne güvenilir kimseler es-Seyyid Abdulkadir'in beyanının doğru olduğuna şahitlik etmişlerdir. Ayrıca es-Seyyid Abdulkadir'in iddialarının Maraş Nâibi Sadeddin Efendi'nin bildirmesi ve nâhiye sakinlerinden âlimler, salihler ve şeyhlerin ortak imzalı dilekçeleri ile yazılmış ve ayrıntılı biçimde ortaya konmuştur. Ayrıntılı olarak yapılan incelemenin ardından es-Seyyid Abdulkadir'e haksızlık yapıldığı anlaşılmıştır. H.29 Rebiyülevvel 1182 – M.13 Ağustos 1768 tarihinde tevliyet ve zâviyedarlıktan dolayı es-Seyyid Hüseyin'in üzerinde bulunan ve onun vefatından sonra es-Seyyid Mehmed ve Ahmed tarafından haksızlıkla ele geçirilen 1/3 hissenin, üç hisse itibariyle, ancak 1 (bir) yani 1/9 hissesi es-Seyyid Abdulkadir'e berat ile verilmiştir.[859]

Alaüddevle Ashabü'l-Kehf medresesi evkafı, 4/24 tevliyet ve zâviyedarlık hissesi es-Seyyid Osman Halife ibn-i Hüseyin'in, 2/24 tevliyet ve zâviyedarlık hissesi Ahmed Halîfe bin Abdulkadir'in tasarrufundadır. H.27 Şevval 1186 – M.21 Ocak 1773 tarihinde Harameyn-i Şerîfeyn müfettişi Ahmed Necîb Efendi'nin kararı gereğince Şeyhülislâm emri ve nazırın arzıyla hisse, evlad-ı vakıftan es-Seyyid Ömer Halife'ye verilmiştir. Bunun üzerine es-Seyyid Osman Halife bin Hüseyin arzuhal vererek buna itiraz etmiştir. es-Seyyid Osman Halife bin Hüseyin mahkemede, tevliyet ve zâviyedarlık için tahsis edilen 4/24 hissenin kendisinin üzerine iken beratının kaybolduğunu bildirmiştir. Görevin tekrar kendisine merhameten verilmesini istemiştir. 8 Zilkade 1188 – M.10 Ocak 1775 tarihinde meclisten, Maraş Kadısı huzurunda her iki tarafa da aynı mesafede olunarak gerçeğin ortaya çıkarılmasına karar verilmesi istenmiştir.[860]

[859] VGM, İstanbul Müftülüğü - EVKF_MUFETTISLIGI- 00185.00264, 44.
[860] VGM, İstanbul Müftülüğü - EVKF_MUFETTISLIGI- 00194.00176, 47b

3.3. Eşkıya Tarafından Yapılan Müdahaleler

XVIII. yüzyılın son çeyreğinde Efsus'da eşkıyalık olayı meydana gelmiştir. Efsus Köyü'nden Hacı İsmail oğlu Mehmed adlı şaki birkaç seneden beri kan dökme, isyan, gasp, çeşitli bozgunculuk faaliyetlerine bulunmaktaydı. Reyhanlı Aşireti kethüdalarından Mürseloğlu Osman adlı eşkıyaya da yakınlığı sebebiyle 300'den fazla eşkıyayı başına toplamıştı. Bunlar Elbistan Kazası'nın etrafında gelip geçenler ve kaza ahalisinden 20 kişiyi katletmişlerdi. Hatta bunlar 50.000 kuruşluk mal, eşya ve hayvanı gasp etmişti. Daha önce bu eşkıyaları yok etmek için Dulkadirzâde Ömer Paşa'ya iki defa yazı gönderilmişti.[861]

Ayrıca Elbistan kasabasında oturan Gürünî oğlu Mustafa, Saltoğlu Ahmed, Mimsabek oğlu Kör Hasan, Cemal, Köse İsmail ve kardeşi Hasan, Uzun İlyas, Kör Çavuş ve kara kethüdalarından Mahmud, Habib, Deli Hüseyin ve Eşek? Ömer adlarında eşkiyalar, Hacı İsmail oğlu Mehmed ile ittifak edip Elbistan'da bulunan tımar ve zâviye vakıflarını zabt etmişlerdi. Bu sırada Çıldır valisinin adamları Elbistan'a gelip tımar ve zeamet sahiplerini sefere götürmeye memur edilmişti. Fakat sefere gitmek istemeyen tımar sahiplerinden bir kısmı firar etmişti. Firar edenlerin yakalanmasına çalışılmış fakat eşkıya Hacı İsmail oğlu Mehmed ve adamları buna engel olmuştu. Bunun üzerine Çıldır valisinin adamları, Hacı İsmail oğlu Mehmed'in üzerine yürüdü. Hacı İsmail oğlu Mehmed, Kılıçlı ve Tecirli eşkıyasından olup Malatya-Akçadağ yöresindeki Kürne Kürecik adlı yerde bulunan Rişvan Aşireti'nin yanına sığınan süvarileri de başına topladı. Bunlar Elbistan'da mezûn-ı bi'l-iftâ Seyyid Ahmed Hayati Efendi'yi ve Elbistan nâibini azarlamışlar ve mahkemeye girerek fetva işleri ve şer'î davaları iptal ettirmek istemişlerdi. Maraş Beylerbeyi Dulkadirzâde Ömer Paşa olayla ilgili Merkez'e bilgi vermiştir. Merkez tarafından H.18 Şevval 1198 – M.4 Eylül 1784 tarihinde eşkıyanın yakalanıp hapis edilmesi ve mahkeme edilerek haklarında yapılacak işlemin kendilerine bildirilmesi istenmiştir.[862]

---

[861] BOA, C.DH, 337/16840, 1.
[862] BOA, C.DH, 337/16840, 1.

3.4. Ahâlî Tarafından Yapılan Müdahaleler

H.Muharrem 1065 – M.Kasım 1654 tarihli bir hükümde, Ashabü'l-Kehf Vakfı'na dışarıdan bazı kimseler tarafından müdahale yapılmıştır. Bu Kimseler kendilerine askeriye tarafından bir şekilde verilen beratı göstererek, Ashabü'l-Kehf Vakfı'na haksızlık yapmıştır. Bu müdahale üzerine Ashabü'l-Kehf vakfı mütevellîsi Yusuf, tevliyetin Dârüssaâde Ağası arzıyla kendisinde olduğunu belirterek durumu Merkez'e bildirmiştir. Merkez'den, kazasker tarafından verilen askeriye beratıyla* vakfa haksız olarak dahil olan kimseler tarafından yapılan bu müdahalenin engellenmesini talep etmiştir. Merkez tarafından yapılan inceleme sonucu evkaf mütevellîsi haklı bulunarak, dışarıdan kişiler tarafından vakfa müdahalesinin engellenmesi istenmiştir. Bu müdahalenin önlenmesi için de Maraş Paşası ve kadısı görevlendirilmiştir.[863]

Çok geçmeden H.01 Şevval 1069 – M.22 Haziran 1659 tarihinde Ashabü'l-Kehf Vakfı'na dışarıdan yeni bir müdahale daha yapılmıştır. Ahmed, Mahmud, Mustafa, İbrahim, Ali ve bazı kimseler askeriye tarafından verilen beratı göstererek Ashabü'l-Kehf vakfından vazife talep etmişler ve almışlardır. Bunun üzerine Ashabü'l-Kehf evkafı mütevellîsi Seyyid Hasan ve müderrisi Ali, vakfa yapılan bu haksız görevlendirmeye müdahale etmiştir. Bu görevlendirmenin vakıf şartlarına uygun olmadığı belirtilerek, konu Merkez'e iletilmiştir. Merkez'den, vakfa yapılan bu haksız görevlendirmenin iptal edilerek müdahalenin engellenmesi talep edilmiştir. Ashabü'l-Kehf evkafı mütevellîsi Seyyid Hasan ve müderris Ali'nin istekleri Merkez tarafından haklı bulunmuştur. Haksız yapılan görevlendirmenin iptal edildiği belirtilerek, vakfa yapılan haksızlığın giderilmesi ve gereğinin yapılması için Dulkadir Beylerbeyi'ne ve Maraş Kadısı'na hüküm gönderilmiştir.[864] Ashabü'l-Kehf Vakfı'na yapılan müdahalenin engellenmesi için gerekçe olarak sunulan Alaüddevle Bey vakfiyelerinin delil olarak sunulması ve Merkez tarafından bu delilin kabul edilmesi, Osmanlı Devleti'nin kendisinden önceki idareler tarafından hazırlanan

* Askerî Berat: Beratların cinslerine göre verildikleri kalemler de farklıdır. En büyük kısmını maliye kalemlerinden verilenler teşkil eder. Kazaskerler tarafından verilen beratlar ise "askerî berat" olarak adlandırılır. Bu kalemlerden birinden verilmesi gerekirken yanlışlıkla diğerinden alınmış olanlar makbul sayılmazdı. Bk.: Kütükoğlu, Berat, 473.

[863] BOA, A.DVNS.ŞKT.d, 3, 106/363.

[864] BOA, A.DVNS.MHM.d, 93, 3/18.

vakfiyelere önem vererek geçerliliğini devam ettirdiğini göstermesi bakımından da dikkati çekicidir.

Maraş Kadısı'na gönderilen bir hükümde, 1660 tarihinde bazı kimselerin, Ashabü'l-Kehf Zâviyesi evkafının mütevellîsi ve zâviyedarı olan Mustafa'nın şer'î şerife dil uzattığını iddia ettikleri belirtilmektedir.[865] Bu tarihte vakfın tevliyeti eldeğiştirmiştir. Ashabü'l-Kehf tevliyeti ruus sureti ile Hasan ve Ebu'l-Hasan üzerlerinde olmayıp Mustafa'nın üzerindedir ve 2 Zilkade 1070 – M.10 Temmuz 1660 tarihinde ise Mehmed'e verilmiştir.[866] Fakat Mustafa Efendi hak mücadelesine devam etmiş ve olay Merkez'e intikal etmiştir. Bunun üzerine iddia Merkez tarafından incelemeye alınmış ve olay mahallinden bilgi istenmiştir. Yapılan araştırma neticesi, iftiranın gerçek olmadığı ve Mustafa'nın iyi huylu bir kimse olduğu Merkez'e bildirilmiştir. Merkez tarafından H.Ramazan 1076 – M.Mart 1666 tarihinde Maraş Kadısı'na, Şeyhülislâm Yahya Efendi'nin işaret etmesiyle çıkarılan ve zâviyeye yapılan müdahalenin engellenmesini belirten bir hüküm gönderilmiştir.[867]

Askeriyeden aldıkları beratı ibraz ederek vakıfta görev alanların görevleri böylece iptal edilmişti. Fakat bu kimseler görevleri iptal edilmesine rağmen, bu durumdan memnun olmayıp vakfa haksızlık yapmaya devam etmekteydiler. Bunun üzerine Ashabü'l-Kehf Zâviyesi'nin mutasarrıfı olan ulemadan Mustafa da durumu Merkez'e bildirerek müdahalenin önlenmesi için yardım talep etmiştir. Merkez tarafından Mustafa'nın isteği kabul edilmiş ve zâviyeye yapılan müdahalenin son bulması için Maraş Kadısı'na emir gönderilmiştir.[868]

XVIII. yüzyılda vakıf gelirine ahali tarafından müdahaleler devam etmiştir. Bu yüzyılın başlarında vakfın mütevellîlerinden Seyyid İbrahim, Emirler (Emirli) Köyü'nde ikamet etmekteydi. Köy sakinlerinden Seyyid Osman adlı kimse, bir olaydan ötürü anbarda bulunan vakıf malı olan mahsulü H.1130 – M.1717/1718 tarihinde haksız olarak almıştır. Olay Merkez'e bildirilmiş ve H.Evail Şaban 1143 – M. Şubat 1731 tarihinde haksız olarak anbardan alınan vakıf malının eksiksiz olarak

[865] BOA, A.DVNS.ŞKT.d, 4, 166/650-651.
[866] BOA, KK.d, 217/28, 55.
[867] BOA, A.DVNS.ŞKT.d, 4, 166/650-651.
[868] BOA, A.DVNS.ŞKT.d, 4, 166/650-651.

tekrar yerine iade edilmesi için Maraş ve Elbistan kazaları naiplerine Sultan I. Mahmud tarafından ferman gönderilmiştir.[869]

Yine Sultan I. Mahmud Dönemi'nde vakfın mütevellî ve zâviyedarlarından Seyyid Osman, vazifesini yürütürken vakfın köylerinden Efsus, Nişanid, Sevin, Kayapınar ve Cemaat-i Kabaklar köylerinden bazıları bir bahane ile âşar ve vergilerine muhalefet ederek haksızlık yapmıştır. Durum Merkez'e bildirilmiş ve vakfın gelirlerine yapılan bu haksızlığın giderilmesi sağlanmıştır.[870]

Vakfa öşür veren Gergercik Köyü'nde bulunan bir arazi elli seneden fazla es-Seyyid Hasan Efendi tarafından işlenmekteydi. Kendisi vefat edince arazi Seyyid Muhammed ve kardeşi Seyyid Hasan Efendi, Saadettin ve Seyyid'e intikal etmişti. Bunlar da tarlayı yirmi seneden fazla bir süredir işlemekte ve öşürlerini de vermekteydiler. Fakat Muhammed adlı kimse çıkarak bu arazinin önceden kendilerine ait olduğunu iddia ederek müdahale etmiştir. Bu durumda vakıf mahsulüne haksızlık edilme ihtimali gündeme gelmiştir. H.Evail-i Rebiülahir 1154 – M.Haziran/Temmuz 1741 tarihinde Sultan I. Mahmud tarafından Elbistan kadısına, Maraş Kazası nâibine ve Elbistan voyvodasına hüküm göndererek, vakıf mahsulüne haksızlık yapılmadan işin çözüme kavuşturulması istenmiştir.[871]

Vakıf evladının erkeklerinden olmadığı belirtilen Seyyid Muhammed bin Hacı İsmail, Ashabü'l-Kehf evkafının görevlileri arasında önceden beri devam eden anlaşmazlığa son vermek amacıyla H.1177 – M.1763-1764 tarihinde alınan karara aykırı olarak ve bir yolunu bularak, vakfın tevliyet ve zâviyedarlığına mutasarrıf olmuştur. Ayrıca beş seneden beri alınan kararlara aykırı hareket etmiş, medrese vakfının on altı (16/40) hissesini haksız olarak ele geçirerek zulüm etmiştir. Medresenin müderrisleri Ali, Muhammed ve Ahmed efendiler, Seyyid Muhammed bin Hacı İsmail'in beş senedir haksız olarak elde ettiği mahsulün ve vergilerin tahsil edilmesi için dilekçe vermişlerdir.[872]

[869] http://www.afsin.gov.tr/default_B0.aspx?id=134, 23 Mart 2016.
[870] http://www.afsin.gov.tr/default_B0.aspx?id=134, 23 Mart 2016.
[871] http://www.afsin.gov.tr/default_B0.aspx?id=134, 23 Mart 2016.
[872] VGM, VGM.DEFTER - 00379.00138, 277.

Seyyid Mehmed (Muhammed) bin Hacı İsmail*'in haksız kabul edilen müdahalesi üzerine, Ashabü'l-Kehf Medresesi müderrisliğine mutasarrıf olan Ali Efendi'nin iltizam bedeli, Hacı İsmail oğlu Seyyid Mehmed'in zimmetinde kalmıştır. Evvelki yıllardan birikmiş olan yıllık üç yüz'er kuruştan on senede toplam üç bin (3000) kuruş Ali Efendi, iltizam bedelini birçok defa talep etmesine rağmen alamayınca, alacağının tahsili için mahkemeye müracaat etmiştir. Dârüssaâde Ağası ve Haremeyn-i Şerifeyn Evkafı Nazırı olan Halid Ağa konuyu incelemeye almıştır. İncelemede Ali Efendi'nin, medresedeki tasarruf hakkını başkasına devretmesine rağmen H.7 Cemaziyelahir 1205 – M.11 Şubat 1791 tarihinde Şeyhülislâm Hamidizade Mustafa Efendi**'nin işaretleri ve Dârüssaâde Ağası ve Haremeyn-i Şerifeyn Evkafı Nazırı İdris Ağa***'nın bildirmesiyle çıkarılan ferman ile görev yine Ali Efendi ve biraderine ortak olarak verilmişti. Bu yüzden H.7 Muharrem 1209 – M.4 Ağustos 1794 tarihinde, Hacı İsmail oğlu Seyyid Mehmed'in zimmetindeki 3000 kuruş iltizam bedeli akçesini, Ali Efendi'ye ödemesi ve ödeme sırasında sıkıntı çıkarılmaması konusunda ferman çıkarılmıştır.[873] Ayrıca, H.24 Şaban 1210 – M.4 Mart 1796 tarihinde Seyyid Muhammed (Mehmed) Bin Hacı İsmail'in üzerinde alacağı olanların alacaklarının tahsil edilmesi için emir çıkmıştır.[874]

XIX. yüzyılın başlarında, ahaliden bazı kimseler vakfın gelir kaynaklardan birisine müdahale etmişlerdir. Bu dönemde Ashabü'l-Kehf zâviye ile türbesinin hizmetkârı Mehmed Raif Efendi'dir. Mehmed Raif Efendi, zâviye ve türbenin bulunduğu yerde vakfa hizmet etmekteydi. Burayı ziyarete gelen ziyaretçilerin yiyecek ikramı ve ikamet gibi ihtiyaçlarını düzenlemekteydi. Bunun yanında buraya gelen fakirlere yemek ikramı yapmaktaydı. Bu hizmetlerin gideri, ziyaretçilerin kestikleri adak ve kurban derilerinin bedellerinden elde edilen akçe ile karşılanmaktaydı. Fakat ahaliden bir kısım kimseler, burada kesilen adak ve hayvanların derilerine müdahale ederek haksızlık yapmıştır. Bu müdahalenin önlenmesi için Mehmed Raif tarafından R.13 Temmuz 1320 – M.26 Temmuz 1904 tarihinde ilgili makama arzuhal

---

* Bir önceki belgede ismi Seyyid Muhammed bin Hacı İsmail olarak geçen şahıs, bu belgede Seyyid Mehmed bin Hacı İsmail olarak kaydedilmiştir.

** Şeyhülislâm Hamidizade Mustafa Efendi (öl.1793). Bk.: Mehmet İpşirli, Mustafa Efendi, Hamidizade, **DİA**, Cilt 31, İstanbul: TDV, 2006, ss.298-299.

*** İdris Ağa: H.1197- M.1783'de Dârüssaâde Ağası olmuş 1789'a kadar bu görevde kalmıştır. Bk.: Mehmed Süreyya, Sicilli Osmanî, Cilt 6, 1730.

[873] VGM, VGM.DEFTER - 00379.00050, 102.

[874] VGM, VGM.DEFTER - 00379.00138, 277.

yazılmıştır. Mehmed Raif arzuhalde, zâviye ve türbenin bu tür ihtiyacı için herhangi bir vakfı olmadığını belirtmiştir. Aynı zamanda, eskiden beri uygulanagelen muameleye ve vakıf şartlarına göre ahalinin derilere müdahalesinin yasaklandığını belirterek, müdahalenin engellenmesini istemiştir. Kayıtların incelenmesi ile yapılan araştırma sonucu, Ashabü'l-Kehf Vakfı tevliyetinin 24 hisse itibariyle, 2 ve 1/4 hisse (2,25) hissesinin H.4 Safer 1233 – M.14 Aralık 1817 tarihinde Halil, Ahmed ve Hüseyin efendilerin üzerinde olduğu bildirilmiştir.[875] Bununla beraber vakfın gelir durumu belirtilerek, işlemin 1763/64 tarihinde belirtildiği gibi yapılması istenmiştir. Buna göre, Alaüddevle Ashabü'l-Kehf Medresesi olarak adlandırılan vakfa tahsis edilen Efsus nam-ı diğer Yarpuz Köyü'nün yarı mahsulü ve diğer köylerinin toplam mahsulünün öşrü kırk (40) hissedir. Bu paydan yirmi dört (24) hisse tevliyet ve zâviye görevleri için vakıf evlatlarından erkek olanlara, on altı (16) hisse ise medrese müderrislerine aittir.[876]

3.5. Vakıfla İlgili Vergi Anlaşmazlıkları

3.5.1. XIX. Yüzyılda Osmanlı Devleti'nde Vergi Tahsildarlığı

Osmanlı Devleti'nde 1839 yılında Tanzimat'ın ilânından itibaren, Anadolu'nun birçok bölgesinde vergi isyanları çıkmıştır. Huzursuzluğa sebep olan vergiler, âşar dışında kalan vergiler ile bedel-i askerî gibi çeşitleri kapsamaktaydı. Verginin dağıtılması ve tahsilâtına ilişkin XIX. yüzyılın ortalarından itibaren iki önemli sorun ortaya çıkmıştır. Bunlardan ilki verginin mahalli düzeyde paylaştırılması ve tahsili işlemlerinin mahalle veya köyün muhtar, imam, papaz gibi itibarlı kişilerine bırakılmış olmasıydı. İkinci sorun vergilerin gecikmesi veya ödenmemesi gibi sorunlar nedeniyle asâkir-i zabtiye ve jandarma gibi kolluk kuvvetleri kullanılmasıydı. Yani kolluk kuvvetleri bilfiil vergi tahsilâtında görevlendirilmiştir. Bununla birlikte tahsilât sırasında yaşanan huzursuzluklar, küçük çaplı kalkışmalar ve isyanlar meydana gelmiştir. Şikâyetler artınca, 1860-1879 arasında tahsildarlık işinde yeni bir düzenleme yapılmış ve Sivil Vergi Tahsildarlığı oluşturulmaya çalışılmıştır. 1879, 1886, 1894 ve 1902 tarihlerinde Tahsil-i Emval Nizâmnâmeleri ilan edilmiştir. 1875 tarihli talimatın tahsilât yoklamacılarından istediği, kabzımal veya muhtarların hesaplarının teftişi ve geciktirenlerin takip edilmesi görevleri, 10

[875] VGM, Osmanlı Arşivleri - EV.MKT.CHT- 00580.00145.
[876] VGM, Osmanlı Arşivleri - EV.MKT.CHT - 00580.00146.

Kasım 1879 tarihli yeni nizâmnâmeyle piyade ve süvari tahsildarlarına verilmiştir. Bu nizâmnâmeyle tahsildarların, vergi toplamakla görevli kabzımallar (muhtarlar) tarafından verginin zamanında toplanarak gecikmeden ve sorunsuz olarak mal sandıklarına aktarılmasını sağlama vazifesi (teftiş) verilmiştir. 1886 ve 1894 nizamnamelerinde vergiyi toplayan yine muhtarlardır. II. Abdülhamid yönetimi "fırka-i tahsiliyelerin lağvı" ve sivil bir tahsildarlık teşkilatı oluşturulması yönündeki kararını 13 Aralık 1896 tarihi itibariyle vilâyet ve sancaklara göndermiştir. Bu karardan sonra dönemin Halep valisi, öncelikle tahsil işlemlerinin zabıta emrinde bulunduğu dönemde "tekmil heyet-i zabıtanın" tahsilât işlemlerinde mümkün olduğunca istihdam edildiğini ifade etmektedir. Valinin ifadesine göre "Tahsildaran Teşkilatı" Müfettiş Şâkir Paşa tarafından tasarruf esasına göre kurulduğu için hayli yetersiz bir seviyede kalmıştır. Halep valisi çok açık bir şekilde önerilen reform paketinin bir çözüm olamayacağını belirterek, tahsilâtta eski usulün devam etmesi gerektiğini ifade etmiştir.[877]

3.5.2. Efsus'da Vergi Anlaşmazlıkları Ve Çıkan Olaylar

XIX. yüzyılda Efsus'da vergi kaynaklı olaylar meydana geldiği görülmektedir. Bu olaylar, kendilerini Ashabü'l-Kehf sülalesinden kabul eden Efsus Nâhiye ahalisinden bir kısım kimse tarafından çıkarılmıştır. Bu kimseler, vergi muafiyeti talebinde bulunmuşlardı. Muafiyetleri devlet tarafından kabul edilmeyince, kendilerine haksızlık yapıldığını düşünerek, çeşitli olaylar çıkarmışlardır. Çıkarılan bu olaylar Efsus ahalisinin tamamında bir huzursuzluğa yolaçmıştır.

3.5.2.1. 1848 Olayları

3.5.2.1.1. Olayların Öncesi

1848 olayları öncesinde Efsus'da çeşitli gelişmeler yaşanmıştır. Efsus Nâhiyesi'nde Ashabü'l-Kehf'e hizmet eden ve "beş-on hane" olarak belirtilen küçük bir grubun olduğu anlaşılmaktadır. Bu aileler, ellerinde muafiyetlerini gösteren eski bir ferman

[877] Nadir Özbek, Abdülhamid Rejimi Vergi Tahsildarlığı ve Siyaset 1876-1908, **Doğu Batı**, No 52, 2010, 160-163, 172-179, 183-184, 194.

olduğundan bahsederek, nâhiye ahalisine nispetle daha az vergi vermekteydi. Fakat bu ailelerin vergiden muafiyetleri, nâhiyede dedikoduya sebep olmuştu.[878]

Maraş Valisi Yusuf Mazhar İzzet 2 Haziran 1847 tarihinde, hem yazı ile hem de güvendiği adamlarını göndererek, Efsus ahalisinin vergi vermediğini İstanbul'a bildirmiştir. Bu konuda padişah tarafından verilecek hükmü beklemekteydi. Kendisi olayların giderek büyüyeceği ve eyalet içinde vergi tahsilini zorlaştıracağı endişesi taşımaktaydı. Bundan dolayı, padişah hükmü gelinceye kadar, ahaliyi bozgunculuktan vazgeçirmek için ikna çalışması başlatmıştır. Bu amaçla Elbistan ileri gelenlerinden Mehmed Ağa ve Nakıbzade Mehmed Ağa'yı bu iş için görevlenmiş ve Efsus'a göndermiştir. Efsus'a gelen bu iki ağa kendilerine verilen görev için çalışmalara başlamıştır. Fakat tüm çabalarına rağmen bir sonuç elde edemediler. Üstelik Efsus ahalisi, nasihat etmeleri için kendilerine gönderilen bu kişileri dinlemeyerek yanlarından kovmuştur. Hatta Efsus ahalisi daha ileri giderek, Efsus'da oturan Hacı Hüseyin Ağa'nın yönetimle işbirliği yaptığını düşünerek konağına saldırmıştır. Çıkan çatışmada ahaliden bir kişi ölmüş, biri ahaliden olmak üzere iki kişi de yaralanmıştır. Ahalisinin vergi muafiyeti konusundaki devam eden itirazı silahlı çatışmaya kadar varmış ve olaylar büyümüştür. Efsus ahalisinin Nasihat heyetini dinlememesi ile ikna çalışmalarının başarısız olması ve sonrasında meydana gelen silahlı çatışma haberi ile ilgili tüm gelişmeler, Maraş valisi tarafından Merkez'e bildirilmekteydi.[879]

31 Ekim 1847 tarihinde Maraş valiliğine atanan Tosun Paşa[880] göreve başladığında, Efsus'da meydana gelen huzursuzluk devam etmekteydi. Maraş Valisi Mustafa Tosun Paşa, H.7 Cemaziyelevvel 1264 – M.11 Nisan 1848 tarihinde, bu kişilerin ellerinde bulunan Emr-i Âlî ile vergiden muaf tutulmaları talebini incelemeye almıştır. Konu o kadar hassastır ki, ahaliden bazılarının İstanbul'a gelirler ise, bu konuda yazılan tutanak İstanbul'a varıncaya kadar ahalinin sözlerine itibar edilmemesi için önceden mektup gönderilmiştir. Efsus ahalisi 400-500 hane iken, vergiden muafiyet isteyenlerin hane sayısı küçük bir gruptur. Fakat Ashabü'l-Kehf

878 BOA, A.MKT, 127/49.
879 BOA, MVL, 19/16.
880 Başbakanlık Osmanlı Arşivi (BOA), **Sadaret Divan Kalemi (A.DVN)**, 30/56.

sülalesinden olanların diğer ahaliye göre pek az olan vergisi de diğer ahaliye yüklenirse, Efsus ahalisi dayanamayacak ve vergiyi ödeyemeyecektir. Konu bu şekilde Sadrazama takdim edilmiş ve gereği sözlü olarak da bildirilmiştir. Fakat Efsus ahalisinin iddialarının bir neticeye bağlanması uzamıştır. Konunun münakaşadan kurtularak çözülmesi için gereğinin süratle yapılması istenmektedir. Ayrıca fermanın yazılarak lazım gelen emirnamenin acil olarak gönderilmesi talep edilmiştir. Mesele hızlı bir şekilde çözülüp, Emirname hızlı bir şekilde gönderilmez ve konunun çözümü geciktirilirse, nâhiyede olayların büyüyeceği bildirilmiştir.[881]

Maraş valisi, bu durumun halk arasında huzursuzluğa yol açabileceğini düşündüğünden, muafiyetin terk edilmesi ve problemin çözülmesi için bir yazı yazmıştır. Yazı, H.9 Cemaziyelahir 1264 – M.13 Mayıs 1848 tarihinde Merkez'e ulaşmış ve Maliye Nazırlığı ile Meclis-i Vâlâ'ya havale edilmiştir.[882] Bunun yanında Ashabü'l-Kehf'e hizmet eden bu beş-on hane ahalisi, kendilerini "Ashabü'l-Kehf sülalesinden" yani Ashabü'l-Kehf'e hizmet edenlerin soyundan olduklarını öne sürmüşlerdir.[883] Vakıf çalışanlarının vergiden muafiyetlerinin ahali üzerindeki olumsuz etkisinin yöneticileri rahatsız ettiği anlaşılmaktadır.

II. Mahmud'un 1826'da Yeniçeri Ocağı'nı kaldırmasının ardından önemli vakıfların denetimini hükümdarlar ele geçmişti. Bu konuda merkezî hükümetin ilk çözümü 1826 Ekim ayında Evkāf-ı Hümâyun Nezâreti'ni kurmak olmuştu. Bu nezâret takip eden yıllarda yavaş yavaş Sadârete, Meşihata, Reîsülküttâblığa, Haremeyn Evkafı Müfettişliğine, Kaptan-ı Deryâlığa, Dârüssaâde Ağalığına bağlı zengin vakıfların idaresini üstüne almıştı. 1839 Tanzimat Fermanıyla birlikte vakıfların ve bunların ana mallarının yönetimini düzenleyen mevzuat genişletilmiştir. Devletin hangi ölçüde vakfın denetimine müdahale yetkilerini kullandığını belirlemek zordur. Fakat XIX. yüzyılda vakıfların yönetimini bütünleştirmeye yönelik bir alt yapıyı yavaş yavaş yerleştirdiği kabul edilmektedir.[884] Tanzimat döneminde yapılan düzenlemelere göre devletçe toplanacak verginin matrahı ikiye ayrılmış, bunun biri arazi ve müsakkafât (ev, hâne) üzerine, diğeri şahıslar üzerine koyulmuştur.

---

881 BOA, MVL, 24/52, 1.
882 BOA, A.MKT, 127/49.
883 BOA, MVL, 24/52, 3.
884 Bahaddin Yediyıldız, Vakıf, **DİA**, Cilt 42, İstanbul: TDV, 2012, 479-486.

Verginin, usûlüne uygun biçimde gerçekleşmesi için öncelikle kişinin serveti ve ödeme gücüyle orantılı olması, verginin miktarının ve ödeme zamanının önceden belirlenmesi, verginin mükellefi sıkıntıya sokmayacak bir şekilde tahsil edilmesi, vergi toplamak için yapılacak masrafların en aza indirilmesi ve mükellefe vergi borcunu ödemekten kaçınma imkânının verilmemesi vardı.[885]

Bu değişikliklerden birisi vakıflarda vergiden muaf ve muaf olmayanın eşit hale getirilmesiydi. Bu gelişmeler üzerine 13 Eylül 1848 tarihinde, Ashabü'l-Kehf vakfı görevlilerinin durumu da açıklığa kavuşturuldu. Buna göre, Ashabü'l-Kehf vakfı görevlileri emlak ve arazileri yoksa ve geçimleri için ziraatle uğraşmayıp tasarruf ve halkın adak ve yardımlarıyla geçiniyorlarsa, vergi talep edilmemesi istenmişti. Bunun tersi olarak görevliler emlak ve arazi sahibi, ticaret ve ziraatla uğraşıyorlarsa kazançlarına göre vergi alınması için ferman çıkarılmıştır.[886] Böylece vakfa hizmet eden ile etmeyen ayrımı yapılarak bu vergi meselesi çözüme kavuşturulmuştur.

1848 yılında Ashabü'l-Kehf mütevellî ve zâviyedarlarının hane sayısı ve nüfusu hakkında daha ayrıntılı bilgiye ulaşılmaktadır. Bu tarihte, kendilerini Ashabü'l-Kehf Vakfı'nın mütevellî ve zâviyedarları olarak tanıtan 25 hane halkı bulunmaktadır. Bunlar, ellerinde vergilerden muaf olduklarını gösteren beratları var iken bu beratı kaybetmişlerdi. Muaf oldukları halde ödeyebileceklerinden fazla vergi alındığından şikâyet etmiş, haksızlık yapıldığından yakınmışlardı. Bu haksızlığın giderilerek eskiden olduğu gibi kendilerinden vergi alınmaması için dilekçe vermişlerdi. Hadise Meclis-i Muhasebe-i Maliye[*]"ye havale edilmiş, konu hakkında yazı ile bilgi istenmişti. Adı geçen meclisçe yapılan tetkikler sonucu şu cevabî yazı gönderilmişti: Burada Ashabü'l-Kehf sülalesinden hiç kimse yoktur. Bunun yanında Ashabü'l-Kehf vakfı görevlilerinin hane sayısı 25 değil, 13 hane ve 34 kişiden ibarettir. Mütevellî ve zâviyedarlardan oluşan vakıf hademelerinin vergileri de 150-200 kuruş arasında değişmektedir. Ayrıca Gar-ı Şerif'in kapalı olduğu bildirilmiş, bu yüzden hademeye

885 Macit Kenanoğlu, Vergi, **DİA**, Cilt 43, İstanbul: TDV, 2013, 52-58.
886 BOA, A.MKT.MHM, 132/49.
* Meclis-i Muhasebe-i Maliye, 1840 tarihinde kurulmuştur. Sayıştay'ın ilk çekirdeğini oluşturduğu kabul edilmektedir. Asıl görevi, tanzimata dahil bölgelerdeki vergilerin yeniden tespiti, tahsilinin sağlanması, bu konudaki yolsuzlukların ve anlaşmazlıkların önlenmesidir. Bk.: H.Hüseyin Gürhan, Sayıştay'ın Tarihsel Gelişimi, **Sayıştay Dergisi**, Sayı 25 (Özel Sayı), Nisan-Haziran 1997, 38.

ihtiyaç bulunmadığı kaydedilmiştir.[887] Bu yüzyılın başlarında Ashabü'l-Kehf Medresesi'nde yapılan eğitim Maraş Merkez'e alınmıştı. Bu durumun, mağaranın bulunduğu yerdeki canlılığı belli bir ölçüde azalttığı anlaşılmaktadır.

1848 Olayları

Efsus Nâhiyesi ahalisi, vergi konusundaki anlaşmazlıktan dolayı 1845/1846 yılından itibaren vergi vermemekteydi. Bu konuda kendilerine yapılan uyarıları da dinlemediklerinden dolayı vergi toplanamamaktaydı.[888] Verginin toplanamaması, devletin gelir kaybına uğramasına yol açmış ve bu vergiler kullanılarak yapılan bir takım hizmetlerin aksamasına yol açmıştır.

H.18 Cemaziyelevvel 1262 – M.14 Mayıs 1846 tarihinde ise Osmanlı Sadrazamı Mehmed Emin Rauf Paşa[*] Maraş mutasarrıfına vergi ile alakalı bir yazı göndermişti. Sadrazam bu yazıda, 1818'de verilen karara göre Ashabü'l-Kehf Vakfı köylerine belirtilen vergi hissesinden başka bir vergi yüklenmemesini istemişti. Bu dönemde Maraş, Tanzimat-ı Hayriye'nin uygulandığı yerlerin dışındaydı.[**] Fakat bir süre sonra, mutasarrıf tarafından Elbistan Kazası vergisinden 1/36 hisse vergi, Ashabü'l-Kehf Vakfı olan Efsus köyü ahalisine yüklenmek istenmiş ve vergi talep edilmişti. Vakıf ahalisi bunun üzerine, bir arzuhal vererek durumdan şikâyetçi olmuştu. Arzuhallerinde, padişah tarafından verginin kaldırılması için ferman gönderilmesi talep edilmişti. Bunun üzerine vakıf ahalisinin Hatt-ı Hümâyun ve Emr-i Âlî ile vergiden muaf iken, sonradan 1/36 hisse vergi yüklenerek rencide olunmamaları kararı verilmişti. Emre uymayarak vergi talep edilmiş ise bu durumun padişahın adaletine uymayacağı belirtilmişti. 28 Eylül 1846 tarihinde, Ashabü'l-Kehf ahalisinin mağduriyetinin giderilmesi için ferman gönderilmesi veyahut daha önce gönderilen fermanın tekrar yazılması istenmişti.[889]

---

887 BOA, A.MKT.MHM, 132/49.

888 BOA, İ.MVL, 232/8031, 2.

* Mehmed Emin Rauf Paşa. Bk.: Kemal Beydilli, Mehmed Emin Rauf Paşa, **DİA**, Cilt 28, İstanbul: TDV, 2003, ss. 465-467.

** Hükümet Tanzimat reformlarını uygulama bağlamında bu duruma hazırlıklı değildi. Dolayısıyla öngörülen ıslahat ülkenin tamamında değil öncelikle Edirne, Bursa, İzmir, Ankara, Aydın, Konya ve Sivas gibi nisbeten merkeze yakın, yapılanların kolaylıkla denetlenebileceği yerlerde uygulamaya konuldu. Bk.: Ali Akyıldız Tanzimat, **DİA**, Cilt 40, İstanbul: TDV, 2011, ss. 1-10.

889 BOA, MVL, 24/52, 2.

Bu dönemde Maraş valisine Efsus ahalisinden vergi alınmaması için çıkarılan emirlerden ilki, Gazi Sultan Mahmud Han tarafından H.1232 – M.1816-1817 yılında çıkarılmıştır. Aynı muafiyetin H.1261 – M.1845, 1262 – M.1845-1846 ve 1263 – M.1846/1847 tarihlerinde de tekrarlandığı anlaşılmaktadır.[890]

Efsus vakfına müdahale edilmeyerek, Efsus ahalisinin vergilerine zam yapılmaması hususunda Maraş valisine gönderilen bütün bu emirler uygulamaya konulmamıştır. Bu arada Maraş Valisi tarafından konulan verginin tahsili için Efsus Kasabası Müdür ve mütevellîsi Hacı Hüseyin görevlendirilmiştir. Hacı Hüseyin vergiyi tahsil edebilmek için ahaliyi sıkıştırma ve korkutma yoluna gitmiştir. Vergiyi ödeyemeyenlere şiddet kullanmış ve hapis cezası vermiştir. Hatta daha ileri giderek ahaliden iki kişiyi idam ettirmiş ve iki atı katlettirmiştir. Ayrıca ahalinin Hacı Hüseyin'den 120 kese akçe alacağı bulunmaktadır. Ahali bu eza ve ceza ile huzursuz olmuş, kasabada yaşanması zor bir hale gelmiştir. Olayların bu şekilde ilerlemesi üzerine Efsus ahalisi, idam edilen iki kişi ve katledilen atların davası için Maraş Meclisi'ne gitmiştir. Maraş'ta Efsus müdürü ve Maraş Valisi arasındaki ilişkilerin iyi olmasından dolayı, olaylar daha da kötüye gitmiştir. Maraş'a dava için giden Efsus ahalisinden dokuz kişi ve Efsus eşrafı, hapse atılmış ve korkutulmuştur. Efsus ahalisi Maraş'tan istedikleri neticeyi alamadığı gibi, kendi iddialarına göre, üzerine bir de zulüm görmüştür. Bunun üzerine Efsus ahalisi adına Hasan, Osman, Mehmed ve Ömer, 3 Mayıs 1848'de, konuyu İstanbul'a taşıyarak Padişahtan yardım istemiştir. Bu kişiler kendilerine haksızlık yapan Efsus Müdürü Hacı Hüseyin'in İstanbul'a çağrılarak Vâlâ-yı Ahkam-ı Adliye'de mahkeme edilerek kendilerine yapılan haksızlığın giderilmesini talep etmişlerdir.[891]

Bu talep üzerine Merkez, konuyu araştırmaya başlamıştır. Fakat daha önce Maraş valisinden konu ile ilgili yazı gelmiştir. Konu incelenmiş ve 7 Haziran 1848'de Padişah, 1845/1846 tarihinde konu ile ilgili çıkarılan emrin tekrar yazılarak Maraş'a gönderilmesi ve Efsus ahalisine bu emre göre işlem yapılmasını bildirmiştir. Padişah

---

[890] BOA, MVL, 26/10, 1.
[891] BOA, MVL, 26/10, 1.

tarafından verilen emir gereği, Efsus ahalisinden, Elbistan tarafından kendilerine verilen 1/36 hisse miktarı dışında bir vergi talep edilmemesi kararı ulaştırılmıştır.[892]

Kendilerini "Efsus fukaraları" olarak tanıtan grup, kendilerine vekil tayin ettikleri bazı kimseler aracığıyla perişan olduklarını beyan ederek vergiden muaf tutulmaları talebini tekrarlayıp durumlarına Merkez'e iletmişler ve sonunda, Tanzimat-ı Hayriye'ye dâhil edilerek "*Cümlesi muafdır, muaf ola"* diye padişah emri ile vergiden muaf tutulmuşlardı. Kendilerini "Efsus fukara kulları vekil-i fukaraları" olarak tanıtan bu kimseler, Efsus içinde bulunan ve sayılarının altmış hane olduklarını belirterek, başka bir grubu da Merkez'e şikayet etmişlerdir. Buna göre, Efsus içinde altmış hane olan bu grubun mensupları kendilerini ağayım, torunum ve hizmetkârım diye tanıtmaktadır. Bunun yanında Hazine'ye hizmet ettiklerini iddia edip vergi vermemektedir. Fakat arzuhal sahiplerine göre, bu kimselerin Hazine-i Amire'ye vergileri olmadığı gibi, kendilerine yapılan uyarıları da dinlememekteydiler. Bu kişilerin hakkında önlem alınması ve gerçeğin ortaya çıkarılmasını talep etmişlerdir. Sadâret, gereğinin yapılması için yazıyı H.29 Şaban 1264 – M.31 Temmuz 1848 tarihinde Maliye Nazırı'na havale etmiştir.[893] Böylece, vakıf görevlileri vergi muafiyeti konusunda merkezi aydınlatmak maksadıyla açıklayıcı bazı bilgilendirme yazıları göndermiştir.

H.29 Zilhicce 1264 – M.26 Kasım 1848 tarihinde ise Mustafa Tosun Paşa, Efsus ahalisinin vergi konusundaki itirazının iyilikle giderilerek senelik vergilerinin tahsiline muvaffak olunacağını Merkez'e bildirmiştir.[894]

Bütün bu çalışma ve gayretlere rağmen, vakıfla ilgisi bulunmadığı iddia edilen Efsus ahalisi vergisini vermemekte ısrar etmekteydi. Neticede ahalinin devlete, H.1262 – M.1845/1846 tarihinden H.19 Rebiülevvel 1268 – M.12 Ocak 1852 tarihine kadar yaklaşık altı senelik vergi borcu birikmişti. Bu arada önemli bir gelişme oldu. Bu tarihte Maraş Eyaleti'ne askere alma işi için Asakir-i Nizamiye-i Cenab-ı Şahane[*]

---

[892] BOA, MVL, 26/10, 2.
[893] BOA, A.MKT, 142/61.
[894] Başbakanlık Osmanlı Arşivi (BOA), **Sadaret Müteferrik Evrakı (A.M)**, 5/98.
[*] Asakir-i Nizamiye-i Cenab-ı Şahane: 1843'de çıkan bir kanunla, bundan böyle Osmanlı askeri Asakir-i Mansure ya da Muntazama diye değil "Asakir-i Nizamiye" diye anılacaktır. Her yılın mart ayı başında her ordu mevcudunun beşte birinin terhis edilip yerlerine kura yöntemiyle yeni asker

adıyla bir grup Osmanlı askeri gelmişti. Askerin bölgeye gelmesi idareciler için bulunmaz bir fırsattı. İdareciler, Efsus'da bu tarihe kadar birikmiş olan vergi borcunu bu askerin yardımıyla halktan tahsil etmiştir.[895] Böylece, vakıfla alakası olmadığı halde vergi vermek istemeyen bir grup Efsus ahalisinin üzerinde bir süredir birikmiş olan vergi borcu toplanarak Hazine'ye aktarılmıştır.

Vergi borcunun tahsilinden sonra, verginin geciktirilmesine önayak oldukları tespit edilen Zob Ali'nin oğlu Ali, Hacı Mehmed ve Halil yakalanmıştır. Yakalanan şahıslar Maraş valisine gönderilmiştir. Maraş valisi bu şahısları, süresiz hapse attırmak suretiyle cezalandırmıştır.[896] Olayın elebaşı olarak Zob Ali'nin oğlu Ali olduğu tespit edilmiştir. Bir süre sonra Efsus Nâhiyesi ahalisi bu şahısların serbest bırakılması için dilekçe vermiştir. 10 Mart 1852 tarihinde, adı geçen olayın sorumları hapse atıldıktan sonra Zob Ali oğlu Ali'nin süresiz sürgün edilmesine, Hacı Mehmed ve Halil'in hapislik sürelerinin iki ay uzatılması uygun görülmüştür. Hacı Mehmed ve Halil'in hapislik süreleri bitince, kendilerine kefil bulmak şartıyla hapisten çıkabilecekleri bildirilmiştir.[897]

Böylece vergi kaynaklı 1848 Efsus olayları, devletin titiz çalışması ile son bulmuştur. Olayın sonlandırılmasında askeri gücün kullanıldığı görülmektedir. Vakıfla bağlantısı olmayan ve muafiyete dahil olmak isteyerek vergi vermek istemeyen grubun itirazları boşa çıkartılmıştır.

3.5.2.2. 1860 Olayları

1848 olayları sonucunda Efsus ahalisinin vergi muafiyeti iddiası, H.19 Rebiülevvel 1268 – M.12 Ocak 1852 tarihinde çözüme kavuşmuştu. Fakat bir kaç sene sonra H.15 Receb 1274 – M.1 Mart 1858 tarihinde, Efsus ahalisinden olup Ashabü'l-Kehf vakfı mütevellî ve zâviyedarlarından olduklarını iddia eden 25 hane halkı, tekrar vergiden muafiyet istemiştir. Bunlar, eskiden beri vergi ve sair yükümlülüklerden muaf olduklarını bildirmişler fakat kendilerine verilen muafiyet beratlarını

---

alınacaktı. Bkz.: Ayten Can Tunalı, **Tanzimat Döneminde Osmanlı Kara Ordusunda Yapılanma (1839-1876)**, Doktora Tezi, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tarih Ana Bilim Dalı, Ankara, 2002, xxxvii.

[895] BOA, İ.MVL, 232/8031, 2.

[896] BOA, İ.MVL, 232/8031, 2.

[897] BOA, İ.MVL, 232/8031, 6..

kaybetmişlerdir. Muaf oldukları halde kendilerinden ekonomik güçlerinden fazla vergi alınarak haksızlık yapıldığını ileri sürmüşlerdir. Bu görevlilerin eskiden olduğu gibi kendilerinden vergi alınmaması talebi Merkez'e iletilmiş ve konu incelenmek üzere Maliye Nezâreti'ne ulaşmıştır.[898]

Vergiden muafiyet konusuna cevap, Meclis-i Vâlâ'dan H.13 Safer 1276 – M.11 Eylül 1859 tarihinde verilmiştir. Buna göre, Ashabü'l-Kehf sülalesinden olanlara önceden verilmiş olan vergiden muafiyetlerini gösteren belgenin hükmünün iptal edildiği bildirilmiştir. Bundan böyle Ashabü'l-Kehf sülalesinden olanların vergiden muaf olmadıkları ifade edilmiştir.[899]

Efsus Nâhiyesi ahalisi, eskiden olduğu gibi, Ashabü'l-Kehf sülalesinden bulunduklarını beyan ederek "Tekâlif-i Seniyye"yi vermek istememiş ve muafiyetin kaldırılmasını kabul etmemiştir. Ahali vergi muafiyeti konusunda ısrar edip, isyan hareketinde bulunmuştur. Bu kalkışma üzerine, yaptıklarının yanlış olduğu ve başkaldırıdan vazgeçmeleri yönünde kendilerine yapılan uyarılara da uymamıştır. Uyarıların fayda vermemesi üzerine, devlet konuya el koymuş ve ahali üzerine asker gönderme kararı almıştır. Bu amaçla isyanı bastırmak için Maraş hanedanından Bayezidli Ahmed Paşa[*] memur edilmiştir. Ahmed Paşa yanındaki askerlerle 1860 yılında, Efsus Nâhiyesi'nin bağlı bulunduğu Elbistan'a ulaşmıştır.[900] Paşa'ya yardımcı olan kuvvetler arasında Yüzbası Battal Ağa komutasındaki askerler de bulunmaktaydı.[901]

Askeri harekât sırasında Zabıta Binbaşısı Osman Bey, Tacirli aşiretinden 200 tane aşirethanesiyle Kötüre Köyü yolundan Başpınar'a gelmiştir. Aynı aşiretten 150'den fazla aşirethanesi ise günümüzde Afşin'e 4 km. uzaklıkta bulunan Erçene – Karkın'dan geçerek Atlas Dağı'nın eteğinde bulunan Atlas Pınarı'na yerleştirilmiştir.

---

898 BOA, A.MKT.NZD, 252/85.
899 BOA, MVL, 602/67, 2.
* Bayezidli Ahmed Paşa, Maraş'tan Kırım savaşına asker götürmüş, savaşta başarılar kazanmıştı. Bk.: Gökhan ve Bal, 24. Daha sonra Bilhassa Tacirlü Aşireti ve Zeytun Ermenileri, Ahmet Paşa öncülüğünde birleşip devlete baş kaldırarak, 4 Eylül 1855 de Maraş'ı işgal etmişti. Bk. Ahmet Eycil, Maraş'ta 1855'te Tacirlü Aşiretinin İsyanı, Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Tarih Bölümü Tarih Araştırmaları Dergisi, 19/30, Ankara, 1998, 100.
900 BOA, MVL, 602/67, 1.
901 Başbakanlık Osmanlı Arşivi (BOA), **Maliye Masarıfat Defterleri (ML.MSF.d.)**, 15270.

Böylece Kasaba ablukaya alınarak etrafına siperler kazılmıştır.[902] Ahmed Paşa, Ordugâh kurmak için Efsus kenarında bulunan Haveş? Pınarı civarına gelmek için Elbistan'dan yola çıkmış, fakat eşkıya toplanarak kasabadan çıkarak karşı durmuştur.[903]

İsyana karışanlar bir gün sonra, Emirli Köyü'nde bulunan Zabtiye Binbaşısı Osman beyi basarak silahlı çatışmaya girmişler, fakat askerin savunmasına dayanamayıp kaçmışlardır. Kaçanlardan birkaç kişi yakalanmış, iki zaptiye yaralanmıştır. İsyan çıkaranların azgınlıkları artmıştır. Askeri harekâtı yürütenler, isyanın askeri harekâtla bastırılması mümkün olmakla beraber, bunun can ve mal kaybına yol açacağını düşündüklerinden, öncelikle ikna yoluna başvurmuşlardır. Bu yüzden askeri harekâtın komutanı olan Ahmed Paşa, Efsus ahalisine Fetva kâtibi Osman Efendi, iki Maraş Meclis azası ve Agob'dan oluşan bir heyet göndermiştir.[904]

Paşa, kasabaya harekât yapmadan önce, Efsus ahalisinin vergi vermemelerinden kaynaklanan karışıklığın son bulmasını sağlamak için son bir kez yaptığı görüşme olumlu neticeler vermiştir. Efsus ahalisi ile Maraş Meclisi üyeleri ve Kuyumcuoğlu Agob tarafından yapılan görüşme sonucu anlaşmaya varılmıştır. Emirli Hacı Ahmed, İmamları, el-Beşir oğlu Hacı İsmail ve beraberinde 100 kişiden fazla kişi gelerek teslim olmuştur. Bu kişiler yaptıklarından pişman olarak, Paşa nezdinde devletten af dilemişlerdir.[905]

Bunun yanında kendilerine haksızlık yapıldığını düşünen ahalinin geri kalanı isyanı bırakmamıştır. İsyan ve karışıklığın nizamı bozduğu anlaşılınca, Ahmed Paşa askerleriyle Elbistan'dan Efsus yönüne doğru harekete geçmiştir. Ahmed Paşa ilerledikçe Efsuslulardan bir kısmı askere silahla karşı çıkmış, fakat çıkan çatışmalarda askere karşı koyamayarak firar etmiştir. Bu şekilde isyana karışanların hepsi Efsus'a kaçmışlar ve burada ablukaya alınmıştır. Bu harekât sırasında askerî zayiat verilmemiştir. İsyana karışanlardan 4 eşkıya teslim alınmıştır. Ayrıca 111 baş

[902] BOA, MVL, 601/49, 1.
[903] BOA, MVL, 601/32, 1.
[904] BOA, MVL, 601/32, 1.
[905] BOA, MVL, 601/49, 1.

karasığır ele geçirilmiştir. Ele geçirilen hayvanlar, Elbistan Kazası Müdürü'ne teslim edilmiştir. Olay hakkında 4 Temmuz 1860'da Bab-ı Âlî'ye bilgi verilmiştir.[906]

Ahmed Paşa daha sonra Efsus'a girerek isyancıları etkisiz hale getirmiş ve askeri operasyonu bitirmiştir. Bu harekât sonunda Ahmed Paşa, kasabada isyan ve karışıklığı çıkaranların elebaşları ve onlara uyan yirmi dokuz kişiyi tutuklamıştır. Dellallar vasıtasıyla, halkın kendi işleri ile meşgul olmaları ve normal hayatlarına dönmeleri yönünde ilan yapılmıştır. Daha sonra, devletin sekiz yıllık birikmiş alacağı olan verginin tahsilât işi ele alınarak tahsilâta başlanmıştır. Bunun yanında isyan sırasında Efsus'dan alınan hayvanların tekrar sahiplerine verilmesi için çalışmalar yapılmıştır. Ayrıca eğer isyan sırasından Efsus ahalisinden para alınmışsa bunun tahsil edilerek sahiplerine teslim edilmesi istenmiştir.[907] Devlet yetkilileri, Efsus'da hayatın normale dönmesi için gereken ne varsa yapmaya çalışmıştır.

Efsus Nâhiyesi'ne sevk olunan askerlerin harekâtı sırasında çevredeki ekinler de zarar görmüştü. H.1276 – M.1859/1860 yılı mültezimi, Efsus ahalisinin isyanı sırasında Efsus Nâhiyesi'nden bir akçelik öşür dahi elde edemediğini beyan ederek zararının karşılanmasını talep etmiştir. Yapılan inceleme sonucu, mültezim haklı bulunarak zararının karşılanmasına karar verilmiştir. Liva âşarının parça parça uygulanan açık artırmasında, Efsus Nâhiyesi'nin âşar bedeli 36.000 guruş olarak belirlenmişti.[908] Merkez tarafından, mültezimin 36.000 kuruşluk zararının toplam miktardan indirilmesine karar verilmiştir.[909]

3.6. Vakıf Görevlilerinin Tımar Sahibinin Hakkına Müdahalesi

XVIII. yüzyılın son çeyreğinde, tımar sahiplerinden Sipahi Mehmed, Orta Niyabet Nâhiyesi'nin Savend Mezrası ve diğerlerine 4500 akçe beratla mutasarrıftır. Tımarı beş kalemden oluşmaktadır. Sipahinin beratına dâhil olan bu mezra, Mufassal Defter'de Sevin-i Sağir diye kaydedilmiştir. Mezranın ürünlerinin yarısı Ashabü'l-Kehf Vakfı'na, diğer yarısı ile vergiler Tımar sahibine kaydedilmiştir. Defter-i Hâkânî'de ise mezranın hububat âşarının yarısı Ashabü'l-Kehf vakfı'na, aşarın diğer

906 BOA, MVL, 602/67, 1
907 BOA, MVL, 601/49, 2.
908 BOA, MVL, 631/46/A, 1 ; BOA, İ.MVL, 469/21259, 1.
909 BOA, İ.MVL, 469/21259, 2.

yarısı ile vergilerin Tımar sahibine ait olduğu kaydedilmiştir. Kayıtlar böyle iken, Ashabü'l-Kehf vakfı mutasarrıfları kendi hakları olan mezranın hububat âşarının yarısına kanaat etmeyip Tımar sahibine ait olan yarı âşar ile diğer vergileri de ele geçirmişlerdir. Bunun üzerine Tımar sahibi ve mezra gelirinin ortağı olan Sipahi Mehmed, yukarıdaki bilgileri içeren bir arzuhal yazarak, bu müdahalenin son bulması için Merkez'den ferman istemiştir. Sipahi Mehmed'in arzuhalinde belirttiği bilgi ve iddialar Merkez tarafından incelemeye alınmıştır. Bu maksatla Defterhane-i Amire'de bulunan Ruznamçe-i Hümâyun, İcmal ve Mufassal defterlerine bakılmıştır. Bu defterlerde, Orta Niyabet Nâhiyesi'ne bağlı Sevin-i Sagir Mezrası'nın ürününün yarısının Ashabü'l-Kehf Vakfı'na, diğer yarısının ve vergilerin Tımar sahibine ait olduğu görülmüştür. Ayrıca mezrada Resul Hacılı Cemaati'nin ziraat ettiği belirtilmiştir. Buradan elde edilen hınta, şa'îr, resm-i bostan ve piyaz, öşr-ı eşcar-ı meyve, resm-i küvvare, resm-i dönüm, resm-i tapu ve deştbani gelirinden Ashabü'l-Kehf Vakfı'nın hissesi hububatın yarısı olan 178 akçedir. Tımar sahibinin hissesi ise hububatın yarısı ile vergilerle birlikte 218 akçedir. Kayıtların Tımar sahibi Sipahi Mehmed tarafından gönderilen arzuhale uyduğu ve sipahinin haklı olduğu tespit edilmiştir. Bunun üzerine Merkez tarafından, Defter-i Hâkânî'de belirtildiği şekilde, mezranın hububat âşarının yarısının Ashabü'l-Kehf Vakfı mutasarrıfları tarafından, aşarın diğer yarısı ve gelirlerin Sipahi Mehmed tarafından alınması gerektiği belirtilmiştir. Bu maksatla H.Evahir Zilkade 1192 – M.Aralık 1778 tarihinde, vakıf mutasarrıfları tarafından tımar sahibine yapılan haksızlığın son bulması için Maraş Kadısı'na ve Nâibi'ne Hüküm gönderilmiştir.[910]

3.7. Ashabü'l-Kehf'te Muhtelif Gelişmeler

Afşin Ashabü'l-Kehf'le ilgili belgelerde, Efsus'da meydana gelen çeşitli olaylar da göze çarpmaktadır. Bu olayların halkın normal yaşantısını aksattığı muhakkaktır. Bu olayların vakıfla direkt bağlantısı olmadığı düşünülse de dolaylı olarak vakfı ve vakıf çalışanlarını etkilemiştir. Bu olaylar kronolojik olarak ele alınmıştır.

[910] BOA, A.DVNS.AHK.ME.d, 2, 309.

3.7.1. Ahaliye Zulüm

XIX. yüzyılın ortalarında Efsus ahalisi, Efsus Kasabası müdürü Hacı İsmail oğlu Hüseyin Ağa'nın zulüm ve haksızlığına maruz kalmıştır. Müdürün kasaba halkına 50.000 kuruş borcu bulunmaktaydı.[911] Ahali, Efsus müdürünün haksızlığından dolayı sıkıntı içine düşmüş ve müdürün değiştirilmesini istemiştir. Hacı İsmail oğlu Hasan Ağa'nın yerine Asakir-i Nizamiye emekli binbasısı Hasan Efendi'nin atanması için toplu dilekçe vermiştir. Konu Meclis-i Vâlâ'da incelenmiş ve ahalinin talebi olumlu karşılanarak Hasan Efendi'nin Efsus müdürü olmasına karar verilmiştir. Bu konuda gerekenin yapılması için Maraş valisine H.12 Cemaziyelahir 1264 – M.16 Mayıs 1848 tarihli emirname çıkarılmıştır.[912]

Asakir-i Nizamiye emekli binbasısı Hasan Efendi'nin Efsus'a atanmasından sonra Efsus ahalisi, kasabanın eski müdürü Hacı İsmail oğlu Hüseyin Ağa'dan alacağını tahsil etme gayreti içine girmiştir. Tüm çabalarına rağmen başarılı olmamışlardır. Birçok defa alacaklarını talep etmelerine rağmen eski müdür bu talebin hükümsüz bırakılmasını istemekteydi. Bunun üzerine Efsus ahalisi bu işi çözmek için Merkez'e yazı göndermiştir. Yazıda Merkez'den, eski müdürün Maraş valisi huzurunda mahkemesinin yapılması ve böylece adaletin tecelli ettirilmesi için yeni bir girişim başlatılması talep edilmiştir.[913]

XX. yüzyılın başlarına ait bir belgeden yine Efsus ahalisine haksızlık yapıldığı anlaşılmaktadır. İddiaya göre Efsus Nâhiyesi müdürlerinden Ahmed Bey, ahaliye kötü davranmakta ve idârî hatalar yapmaktaydı. Durum H.01 Rebiyülahir 1337 – M.4 Ocak 1919 tarihinde Kadiriye Şeyhi Ashabü'l-Kehf-i Şerif'den Şeyh Raif tarafından bir telgrafla Dâhiliye Nezâreti'ne bildirilmiştir. Şeyh Raif, konunun incelenmesi için olay mahalline acilen bir heyetin gönderilmesini talep etmiştir.[914]

---

911 BOA, A.DVN, 39/2, 1.
912 BOA, A.MKT, 128/57, 1.
913 BOA, A.DVN, 39/2, 1.
914 BOA, DH.İ.UM.EK, 112/45, 2.

3.7.2. Eski Yunan ve Bizans Devirlerine Ait Gümüş ve Bakır Sikkeler

H.15 Cemaziyelevvel 1325 – M.26 Haziran 1907 tarihinde Elbistan'ın Efsus Nâhiyesi'nden Orçanoğlu Bağdasar, eski Yunan ve Bizans devirlerine aid gümüş ve bakır sikkeler bulmuştur. Bağdasar, sikkeleri Maraş'ın Şekerli Mahallesi ahalisinden Bulgurcu Panos'a satarken güvenlik güçlerince yakalanmıştır. Ele geçirilen sikkelerin Müze-i Hümâyun'da muhafaza edilmesi çalışması yapılmıştır.[915] Efsus'da Eski Yunan ve Bizans (Doğu Roma) dönemlerine ait sikke bulunması, adı geçen devletlerin burada hükümran olduklarını gösteren işaretler olarak kabul edilmektedir.

3.7.3. Efsus Nâhiyesi Çarşısı'nda Yangın

1914 yılı bahar ayında, Efsus Nâhiyesi çarşısında yangın çıkmıştır. Yangında dört dükkân içindeki 1500 liralık mal ve eşya ile birlikte tamamen yanmış, bir kişi de yaralanmıştır. Yangının sebebinin bulunması için tahkikat yapılmıştır. Olay, Maraş mutasarrıflığı tarafından Halep valiliğine bildirilmiştir. Haleb Valisi Celal'de, H.14 Cemaziyelahir 1332 – M.10 Mayıs 1914 tarihinde, Dâhiliye Nezâreti'ne yangın hakkında bilgi vermiştir.[916]

3.8. Ashabü'l-Kehf'in Toplum Üzerindeki Etkileri

Yedi Uyurlar olarak da bilinen Ashabü'l-Kehf hikâyesi özellikle Hıristiyanlık ve İslamiyet'te çeşitli şekillerde anlatıla gelmiş bir hikâyedir. Bu hikâyenin Kur'ân-ı Kerim kıssalarından birisi olması onu, halk tarafından sevilen ve kutsallık atfedilen efsanevî/menkabevi bir hikâye hâline getirmiştir. Halk tarafından Allah'a imanın ve yeniden dirilişin sembolü olarak düşünülmüştür.[917]

3.8.1. Camilerde Kehf Suresi'nin Okunması

Osmanlı Devleti Dönemi'nde, ülkenin değişik coğrafyalarında Ashabü'l-Kehf'e büyük önem verildiği ve Kur'ân-ı Kerim'de geçen Kehf Suresi'nin camilerde okunması için vakıflar kurulmuştu. Şam, Bağdat, Halep, Harem-i Şerif, Yafa gibi yerlerde bulunan bazı camilerde bu surenin sürekli okunduğu anlaşılmaktadır.

---

915 BOA, MF.MKT, 1002/56.

916 Başbakanlık Osmanlı Arşivi (BOA), **Dâhiliye Emniyet-i Umumiye Emniyet Şubesi (DH.EUM.EMN)**, 73/19.

917 Elif Ayan Nizam, Divan Şiirinde Bir Telmih Unsuru Olarak Ashâb-ı Kehf, **Turkish Studies**, Cilt 8/13, 2013, 483.

Kehf Suresi okunması görevi bulunan camilerden birisi Şam'daki Derviş Paşa Camii'dir. Bu câmi evkafından H.29 Cemaziyelevvel 1142 – M.20 Aralık 1729 ve H. 16 Zilhicce 1172 – M.10 Ağustos 1759 tarihlerinde Kehf Suresi okuma vazifesi için atama yapılmıştır.[918]

Bağdat'ta bulunan Şeyh Şehabeddin Sühreverdi Camii'nde Kehf-hanlık vazifesi bulunmaktaydı. Bu vazifenin verilemesine dair H.27 Zilkade 1067 – M.6 Eylül 1657 tarihinde çıkarılan ve Bağdat Nâibi Mehmed Hamdi Efendi tarafından tasdik olunan bir berat bulunmaktadır.[919]

Kehf Suresi okunan camilerden birisi de Halep'teki Câmi-i Kebir-i Emevi'dir. Bu camide, H.02 Şaban 1274 – M.18 Mart 1858 tarihinde, Kehf Suresi ve Delail-i Şerif okunması görevini Maruf Efendi yürütmekteydi. Kehf-han Maruf Efendi'nin maaşına H.29 Şaban 1274 – M.14 Nisan 1858 tarihinde zam yapılması istenmiştir.[920] Halep'te Kehf Suresi okunan diğer câmi, Dahiye Camii'dir. Burada Şeyh Şemsettin ibn-i Şeyh Muhammed, Kehf Suresi okumak üzere görevlendirilmiştir.[921]

Harem-i Şerif-i Hazret-i Nebevi'de de Cuma günleri Kehf Suresi okunmaktaydı. H.04 Cemaziyelahir 1319 – M.18 Eylül 1901 tarihinde bu görevi Şeyh Ahmed Osman Efendi yürütmekteydi.[922] H. 04 Cemaziyelahir 1321 – M.28 Ağustos 1903 tarihinde, Yafa'da Câmi-i Kebir'in Kehf Suresi ve cüzhanlık görevleri bulunmaktaydı.[923] Yine Sibay Camii Kehf Suresi okuyuculuğuna Mevlânâ Ahmedü'n-Niami tayin edilmiştir. Şam Mahkemesi Nâibi Mevlânâ Yusuf, kendisine bir mektup göndererek vazifesini açıklamıştır.[924]

---

918 BOA, C.MF., 145/7235. BOA, C.EV, 3/144.
919 BOA, İE.EV., 14/1607.
920 BOA, MVL, 750/1 (1. Arabistan); BOA, İ.MVL, 392/17104.
921 Mehmed Said Taban, **6 Numaralı Haleb Şeriyye Sicili'nin Tercümesi ve Değerledirilmesi:** s.100-200, Yüksek Lisans Tezi, Gaziantep Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tarih Ana Bilim Dalı, Gaziantep, 2015, 156.
922 Başbakanlık Osmanlı Arşivi (BOA), **Bâb-ı Âlî Evrak Odası (BEO)**, 1720/128978.
923 BOA, BEO, 2153/161419.
924 BOA, İE.EV., 1/10.

3.8.2. Afşin Yöresi'nde Ashabü'l-Kehf'le İlgili Adet ve İnanışlar

Afşin ve yöresinde en çok ziyaret edilen yerlerden birisi Ashabü'l-Kehf ziyaretidir. Yörede ziyaret ile ilgili adet ve inanışlar bulunmaktadır. Görüldüğü üzere Ashabü'l-Kehf, yani "Mağara Arkadaşları" Müslümanlarca kutsal kabul edilmektedir. Bunlar genç yaşta olmalarına rağmen, doğru yolu bularak inançları uğrunda ölüm dahil her güçlüğü göze almışlar ve karşılaştıkları güçlüklere göğüs germişlerdir. Hem Hıristiyanlıkta hem de İslamiyet'te onların başından geçen hadise ile ölümden sonra dirilineceği, kıyametin kopacağı ispat edilmiştir. Bundan dolayı eskiden Müslümanlar arasında cuma namazından önce Kehf Suresi okunurdu.[925]

Ashabü'l-Kehf ziyareti yöre halkı tarafından evlenme, çocuk sahibi olma, hastalıktan kurtulma, yağmur duası, dileklerin gerçekleşmesi durumunda adak kurbanı kesme veya sadece ibadet etmek maksadıyla özellikle cuma günleri ve Ramazan ayında sıkça ziyaret edilmektedir. Ayrıca adak kurbanı kesmek isteyen kişi adağına mâlederek bir kurban alır, cuma günü akrabaları, komşuları ile birlikte ziyarete gelip burada cuma namazından sonra kurban kesilir, ziyarete gelenlerle birlikte yemek yenir ve dua edilir. Ashabü'l-Kehf, yöre halkının hayatında çok önemli bir yer tutmakta olup ahali, çocuklarının adlarını mağara arkadaşlarının adları olan Yemliha, Mislina, Mekselina, Memuş, Tebemuş gibi adları çocuklarına isim olarak vermektedirler. Afşin'de isminin verilmesini istemeyen bir kişinin anlattığına göre, Yediler selvi boylu, yakışıklı insanlarmış. Yediler, bir gün adamın birine görünmüşler. Şimdiki Afşin otogarının alt tarafında bir ev varmış. Yediler bazen bu evde kalırlarmış. Adam, Yediler'i bu evi yıkarken görmüş ve evi niçin yıktıklarını Yediler'e sormuş. Yedilerden biri elini uzatıp adamla tokalaşmış. Adam, tokalaştığının ellerinin çok yumuşak olduğunu ifade etmektedir. Yediler de adama: "Evde oturan şahısların evi terk etmesini istedik, onlar da evi terk etmediler ve evde oturarak sürekli sırtımızı tepeliyorlar" demiş. Bu olaydan sonra ev sahibinin yedi oğlundan yedisi de ölmüş.[926]

---

[925] Sümer, Eshabü'l-Kehf, 20.

[926] Orhan Özdemir, **Afşin Yöresi Halk İnanışlarının İslam Öncesi Eski Türk İnançları İle Karşılaştırmalı Bir İncelemesi**, Yüksek Lisans Projesi, Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Felsefe ve Din Bilimleri Ana Bilim Dalı, Kahramanmaraş, 2007, 12-13; Afşaroğlu, 124-125.

Yöre halkının Ashabü'l-Kehf'le ilgili başlıca inanışları da şöyledir: Yörede çocuk sahibi olmak isteyen kadınlar Ilıca kaplıcalarının sularına girmekte, Ekinözü içmelerinin şifalı sularını içmeye gitmekte ve Eshab-ı Kehf gibi ziyaret yerlerini ziyaret etmektedir.[927] Ayrıca, "Çocuğu olmayan kadın mağaradan çıkan ve yöre halkı tarafından "zemzem" diye adlandırılan sudan üç gün üst üste içerse, çocuğunun olacağına inanılır. Bu su, mağaranın içinde sürekli damlaya damlaya biriktiği için Yedilerin gözünün yaşı olduğuna inanılmaktadır. Özellikle konuşamayanlar, cin çarpmış olduğuna inanılanlar, maddi ve manevi hastalığı olanlar şifa bulmak maksadıyla ziyaret ederler. Hastalar câmi içerisinde veya mağara içerisinde yatarak, şifa bulacaklarına inanırlar. Mağaranın giriş kısmının sağında, kilise döneminden kalma vaftiz taşı bulunmaktadır. Bel ağrısı olanlar, bellerini bu taşa sürterek ağrılarının geçeceğine inanmaktadırlar. Mağaraya girerken sağ taraftaki duvarda iki-üç tane pencere şeklinde delikler mevcuttur. Halk, elindeki taşları o deliklere atarak şeytan taşladığına inanmaktadır. Ashabü'l-Kehf'te mağaraya girerken mağaranın sol tarafında "kısık" diye adlandırılan bir yer bulunmaktadır. Kısık mağaranın içerisinde, bir insanın geçebileceği genişlikte ve beş-altı metre uzunlukta dört tarafı taşlarla çevrili bir boşluktur. Yöre halkının inanışına göre kısık içerisinden günahı çok olan insanlar geçemez. İyi insanların kısıktan geçebileceği inanışı vardır. Kısıktan yedi defa geçilmesi daha makbul kabul edilmektedir. Bu kısıktan zorlanmadan geçenin cennetlik olduğuna inanılmaktadır. Ashabü'l-Kehf'in kutsal bir mekan olduğuna inanan yöre halkı, burada dileğinin gerçekleşmesi durumunda adak kurbanı veya sırf hayır maksatlı kurban keser. Kurbanı caminin sol tarafında özel kurban kesme yerinde keserler. Burada kesilen kurbanın daha makbul olduğuna inanılmaktadır. Yöre halkı mübarek gün ve gecelerde, ibadet etmek için burayı akın akın ziyaret etmektedir. Bu geceler, sabaha kadar zikir ve dualarla geçirilir. Ashabü'l-Kehf Külliyesi'nin üst tarafında çam ağaçlarının içerisindeki itburnu (kuşburnu) ve yemiş çalılarına halk dilek tutarak çaput bağlamaktadır. Burada Fadime anamızın ekmek ettiği tahta olduğuna inanılan taşlar vardır ve bu taşların bir tanesinde ayak izi bulunmaktadır. Bu izin bir geyiğin atlaması sonucu oluştuğuna inanılmaktadır. Halkın inanışına göre, yemiş ve itburnu çalısının olduğu yerde çoban ve köpeği yağmur yağacağı zaman "Allah'ım bizi çalı ya da başka bir şey eyle" demiş. Bunun üzerine Allah onların dileklerini kabul etmiş ve çoban çalı, köpekte anında taş olmuş.

[927] Özdemir, 61.

Ondan dolayı buradaki dilek tutmak için çaput bağlanan çalıya "itburnu" çalısı denmektedir."[928]

3.8.2.1. Ashabü'l-Kehf'in İsimlerinin Dua Etkisi

Ashabü'l-Kehf'in isimlerinin bazı şeyler üzerinde mânevî etki yapmak ve bazı hastalıkları iyileştirmek için belli şartlarda, belli miktarda okunduğu veya yazıldığı bilinmektedir. Bu uygulama duâ niyetiyle yapılmaktadır.

Ashabü'l-Kehf'in isimlerini bir kâğıt üzerine yazmanın faydaları şöyle sıralanmaktadır: Ashabü'l-Kehf'in isimleri yazılı kâğıdı, üzerinde taşıyan bir kimse tüm gelecek kaza ve belalardan korunur. Aklı (zihni) kuvvetlendirir ve insanı günahlarından arındırır. Yarışma yapan bir kişinin sağ koluna bağlanırsa karşısındaki rakibini mağlup eder. Ashabü'l-Kehf'in isimlerinin yazılı olduğu kâğıdı üzerinde taşıyan bir kimse, tüm korkulardan emin olur. Ashabü'l-Kehf'in isimleri yazılı bir kâğıt, doğum yapan kadının üstüne takılırsa kadın kolaylıkla doğum yapar. Çocuk sağlıklı ve mutlu olur. Ashabü'l-Kehf'in isimleri yazılı bir kâğıdı, yanan herhangi bir ateşin üzerine atılırsa yangın hemen söner. Ashabü'l-Kehf'in isimleri yazılı olduğu bir kâğıt, uyuyamayan bir kimsenin yastığının altına konsa ve Kehf Suresi'nin on sekizinci ayetinin baş tarafından biraz okunup üflense hemen uyur, rahata kavuşur. Ashabü'l-Kehf'in isimlerinin yazılı olduğu kâğıt, suda eritilerek devası bulunan veya bulunmayan hastalarca içilirse, şifa bulunur. Ashabü'l-Kehf'in isimleri yazılı kâğıt, evin emin bir yerine asılırsa, ateş, afet, yangın, deprem, hırsızlık, geçimsizlik v.s. gibi hallerde aile fertleri rahata kavuşur, evde huzur bulur. Ashabü'l-Kehf'in isimlerinin yazılı bulunduğu kâğıt ile karada ve havada tüm kaza ve felaketlerden korunulur ve böylece tehlikeden uzak bulunulur. Ashabü'l-Kehf'in isimlerinin kazındığı demir parçasını tarlasına gömen bir kimsenin tarlasında bereket olur.[929]

Ashabü'l-Kehf'in isimlerini aşağıdaki şekilde, yuvarlak bir şekil oluşturacak biçimde, yazmanın faydaları şöyle sıralanmıştır: Yangın olduğunda, söndürmek için bütün yollar denendikten sonra hala sönmüyorsa, bir şeye bu isimler yazılıp atılırsa

[928] Özdemir, 12-13.
[929] Afşaroğlu, 124-125; Özdemir, 12-13.

yangın söner. Çok ağlayan çocuğun yastığının altına bu isimler yazılıp konursa ağlaması durur.[930]

Şekil 3.1. Ashabü'l-Kehf'in İsimlerinin Yazılışı

Ashabü'l-Kehf'in adı, Karınca Duası'nda da zikredilmektedir. Bu duanın da müşterisi eksik olmasın diye dükkânlara asılmaktadır. Lakin bu isimlerin, neden bu duaya ilave edildiklerini iyice bilinmemektedir. Müslüman dini folklorunda, Ashabü'l-Kehf ile ilgili ve bunlar gibi daha birçok inanışlar olduğu şüphesizdir. Ashabü'l-Kehf Mağarası halkımızca, evlenme, çocuk sahibi olma, bir illet veya hastalıktan kurtulma ve bunlar gibi diğer bazı dileklerin gerçekleşmesi gayesi ile veya sadece sevap kazanmak maksadıyla, bilhassa Ramazan Ayı'nda çokça ve sıkça ziyaret edilmektedir.[931]

3.8.2.2. Afşin Halkının Ashabü'l-Kehf'i Ziyaret Şekli

Mağarayı görmeye gelenler ziyaret veya tedavi amaçlı gelmektedir. Genellikler Perşembe ve Cuma sabah erkenden gelinir. Ziyaretler günübirlik olduğu gibi daha uzun süreli de olabilmektedir. Tedavi amaçlı gelenler, mağaranın içindeki sudan abdest aldıktan sonra "Allahım kapına geldim, şifamı ver, beni boş çevirme,

---

[930] Sümer, Eshabü'l-Kehf, 20-21; Eshab-ı Kehf, http://www.unitedamericanmuslim.org/eshabi-kehf.php, 18 Ağustos 2016.
[931] Sümer, Eshabü'l-Kehf, 21.

dualarımı kabul et" diye dua ederler. Kurbanları varsa onu keser, yakınlarda bulunan çalılıklara bez bağlar, mescidin bulunduğu girişin sağında "Kıtmir çanağı/Kıtmir yalağı" adı verilen taşın içine para atarlar. Mağara içinde Günah Kayası (Bol Kısık-Dar Kısık) denilen kaya oyuklarından geçerler. Oyuklardan geçenlerin günahlarının az veya olmadığına inanılırken, geçemeyenler günahlarının çok olduğunu düşünerek hasenat yapmak suretiyle günahlarından kurtulmak isterler. Mağara girişinde duvara oyulan ve yörede tâ denilen yere küçük şeytan, han girişinin sağında tavan kemeri olarak yapılan eski yapının üzeri de büyük şeytan olarak adlandırılmaktadır. Ziyaretçiler, ellerine küçük taşlar toplayarak küçük ve büyük şeytanı taşlar, akşam olmadan evlerine geri dönerler. Evlerine dönerken mağara içinde bulunan Zemzem Suyu olarak inandıkları küçük su birikintisinden de su almayı ihmal etmezler. Aldıkları suyu komşu, hısım ve akrabalarına ikram ederler.[932]

3.8.3. Giresun/Çamoluk Sarpkaya Köyü Bektaş Bey Camii Minberi'nde Yazılı Ashabü'l-Kehf'in İsimleri

Giresun ili Çamoluk ilçesi Sarpkaya Köyü'nde bulunan Bektaş Bey Camii, Ashabü'l-Kehf'in isimlerinin yazılı olduğu camilerden biridir. Minber korkulukların alt kısmından yukarıya doğru devam eden yazılarda Ashabü'l-Kehf'in isimleri şu sırayla yazılmıştır: Yemliha Mekselina Mislina Mernuş Debernuş Şazenuş Kefeştatayuş Kıtmir. Ashabü'l-Kehf'in isimlerinin minber aynalıklarına yazılması ilginçtir. Minber köşküne bu isimlerin yazılarak caminin yangından korunması düşünülmüştür.[933] Ahşap, kök boya ve hatlarla güzel bir şekilde yapılan ve Ashabü'l-Kehf'in isimlerinin yazılı olduğu minberi bulunan Bektaş Bey Camii'nin, Karahisar-i Şarki hanedanından Trabzon Beylerbeyi Çeçenzade Hacı Hasan Paşa'nın oğlu Bektaş Beğ tarafından H.1234 – M.1818-1819 tarihinde inşa edildiği düşünülmektedir.[934]

---

[932] Hamza Karaoğlan, Bir Ziyaret Fenomeni Olarak Afşin Eshab-ı Kehf, **Uluslar arası İnanç Turizmi ve Eshab-ı Kehf Sempozyumu 20-22 Eylül 2012**, Kahramanmaraş, 2013, 69-70.
[933] Eyüp Nefes, Recep Gün, Giresun Çamoluk İlçesi Sarpkaya Köyü'ndeki Ahşap Sütunlu Bektaş Bey Camii, **Vakıflar Dergisi**, Sayı 36, 2011, 141-142, 144.
[934] https://muratdursuntosun.wordpress.com/2013/07/01/zagpa-koyu-bektas-bey-ve-bektas-bey-camii/, 6 Mayıs 2016.

Resim 3.1. Ashabü'l-Kehf'in İsimleri Yazılı Giresun/Çamoluk Sarpkaya Köyü Bektaş Bey Camii Minberi

3.8.4. Kayseri Bedesteni'nde Ashabü'l-Kehf'in İsimleri

Ashabü'l-Kehf'in isimlerinin yazıldığı eserlerden birisi H.903 -M.1497/1498 tarihinde II. Bayezid'in azatlı kölelerinden Mustafa bin Abdülhay'ın oğlu Emir Mustafa tarafından yaptırılan ve Kayseri Kapalı Çarşısı içerisinde bulunan Bedesten'dir. Bedesten'in güney yan bölümüne açılan kapının dış yüzünde, mermer kitabe taşı üzerine Ashabü'l-Kehf'in isimleri yazılmıştır. Ashabü'l-Kehf'in isimleri kitabeye şu şekilde kazınmıştır: "*Yemliha Mekselina Mislina Mernuş Debernuş Şazenuş Kefeştatayuş Kıtmir.*"[935]

3.8.5. Ashabü'l-Kehf Türk Denizcilerinin Koruyucusudur İnancı

Ashabü'l-Kehf'in Türk denizciliğinin manevi koruyucuları olduklarına inanılmaktadır. Ashabü'l-Kehf'in isimleri yazılı gemi şekillerinin meydana getirilmiş olması, bu inançtan ileri gelmektedir. Gerçekten onların isimleri çizilen gemilerin kenarlarını, yelkenlerini ve küreklerini teşkil ettikleri görülür. Bunlar gemilere asılır ve onların gemileri batmaktan kurtaracağına inanılmaktaydı.[936]

[935] Çayırdağ, 546, 547.
[936] Sümer, Eshabü'l-Kehf, 66.

3.8.6. Edebiyatta Ashabü'l-Kehf

Ashabü'l-Kehf, çeşitli şairlere de ilham kaynağı olmuştur. Bu maksatla çeşitli eserler verilmiştir. Bu eserlerden birkaç tanesi, örnek olması maksadıyla ve edebiyatımızda önemli isimler arasında yer almaları hasebiyle, Necip Fazıl Kısakürek ve Hayati Vasfi Taşyürek tarafından verilmiştir.

Üstad Necib Fazıl Kısakurek, hocası Abdulhakim Arvasi (k.s.a.) hazretlerine 1939 yılında bağlanmıştı. Hocasına yeni bağlandığı dönemde, bazı derviş arkadaşları onu "*falan yerde yolumuza uygun olmayan davranışlarda bulunmuş!.*" diye hocasına şikayet etmiş. Bunun üzerine Abdulhakim Arvasi hazretleri; "*Necip Fazıl bey bu kapının kıtmiridir! Onu kendi haline bırakın!. Siz kendinizi düzeltin!.*" diye buyurmuş. Olaydan daha sonra haberi olan Necib Fazıl bunun üzerine "Sonsuzluk Kervanı" isimli aşağıdaki şiirini yazmıştır.[937]

Sonsuzluk Kervanı

Sonsuzluk kervanı peşinizde ben
Uç ayakla seken topal kopeğim
Bastığınız yeri taş taş öpeyim
Bir kırıntı yeter kereminizden
Sonsuzluk kervanı peşinizde ben!..

Sonsuzluk kervanı istemem azad
Köleniz olmakmış gerçek hürriyet
Sonsuzu bulmaksa biricik niyet
Bastığınız yerde ebedi hasat
Sonsuzluk kervanı istemem azat!.

Necib Fazıl Kısakurek

Bu şairlerden bir diğeri, Afşin/Tanır Kasabası'ında doğmuş olan Hayati Vasfi Taşyürek'te, "Yedi Uyurların Destanı" isimli eserini yazmıştır. Onun destanı da şöyledir:

---

[937] **Kahramanmaraş Evliyaları**, M.Tahir Gören (drl.), Serdar Yakar (ed.), Kahramanmaraş: Ukde, 2010, 29.

Yedi Uyurların Destanı

Yüzyıllar evveli Efsus'ta,
Eşraftan sayılır altı genç vardı.
Bu gençler, o devirde, her hususta,
Hakk'ın birliğine inanırlardı.

O günlerde bu ovanın amiri,
Dekyanus denilen zalimin biri,
Şerri ile korkutmuş idi her yeri,
Puta kurban keser tapınırdı.

Büstüne ibadet için o sultan,
Bütün ülkesine eyledi ferman,
Bu emri tutmayan yüzlerce insan,
Kırbaçlar altında kıvranırdı.

Hakk'a iman eden bu altı gence,
Sökmedi bu emir, sıra gelince,
Dediler: Yaparsanız türlü işkence,
Bizim kalbimizi Hakk aşkı sardı.

Dekyanus Efsus'un bu gençlerini,
Takip etti b ir zaman peşlerini,
Gençler de kesince ümitlerini,
Tek düşünceleri yurttan firardı.

Dediler: gidelim biraz kenara,
Bakalım ne şekil alır manzara,
İbadet etmektense küffara,
Bu yolda yürümek en büyük kardı.

Çıktılar şehirden gizlice gençler,
Fakat nereyeydi bu meçhul sefer?
Gezerken bir çobana rast geldiler,
Çoban imanlı sırdaş aradı.

Sordular: Var mıdır gizlenecek yer?
Saklanalım bulaşmasın şer,
Çoban: Vardır, diye önden ilerler,
Köpeği de peşleri sıra koşardı.

Durup konuştular aman bu hayvan,
Bildirir bizi en nazik bir an,
Taşladılar, "gelme" diye bir zaman,
Bunlar taşladıkça köpek coşardı.

Nihayet Mevla'sı dil verdi kelbe;
"Ne istersiniz benden? Biraz durun be!..
Sizdeki imandan eser var bende."
Bu hale yediler şaşırmamı şiardı.

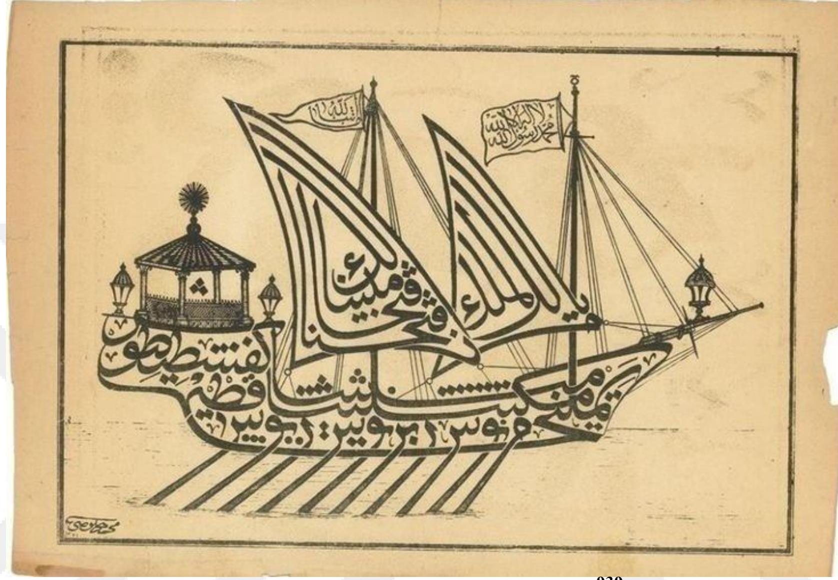
Çoban: "Geldik" dedi o mağaraya,
Uygun ise gizlenelim buraya,
Yediler toplandı hep bir araya,
Kalplerini artık emniyet sardı.

Sığındıktan sonra Gan-i Hüdaya,
Cümlesi gönülden vardı duaya,
Emniyet ettiler canı, Mevla'ya,
Bir huzur içinde uyumuşlardı.

Hayatı Vasfi TAŞYÜREK

3.8.7. Resim Sanatı'nda Ashabü'l-Kehf

Yine Türk Resim Sanatı tarihinde zaman zaman adlarına ve eserlerine rastladığımız, yapıtlarıyla Türk halkının görsel zevkine hitap etmiş ve "halk ressamı" ya da "halk sanatkârı" olarak adlandırılmış ressamlar da bulunmaktadır. Bunlarda birisi de Mehmed Hulusi'dir. Kendisinin yaptığı resimler arasında Ashabü'l-Kehf gemileri de bulunduğu belirtilmektedir.[938]

Resim 3.2. Ashabü'l-Kehf Gemisi[939]

Mehmed Hulûsi ketebeli ve 1321/1903 tarihli taş baskısı bir Ashabü'l-Kehf Gemisi. Geminin kendisini Ashabü'l-Kehf ve köpekleri Kıtmir'in adlarından oluşturmaktadır. Ön yelkende "***yâ Mâlike'l-mülk***" ibaresi, arka yelkende ise Fetih sûresinin (48) ilk âyeti yer almaktadır. Ön bayrakta "***Kelime-i Tevhîd***", arka bayrakta ise "***mâşâ Allah***" yazılıdır.

3.8.8. Ashabü'l-Kehf Ve Kıtmir'in İki Tasviri

Hüseyin Sâtı' Efendi'nin Ashabü'l-Kehf levhasında yedi uyurların adları daire şeklinde istif edilmiş, ortalarına da köpekleri Kıtmîr'in adı yerleştirilmiştir. Bunun, sağda gördüğünüz, Topkapı Sarayı Müzesi'nde bulunan ve Mehmed Siyah Kalem'e atfedilen Yakub Bey Albümleri'nden birindeki XV. yüzyıl minyatürüdür. Resimde mağarada birbirlerine sokularak uyuyakalmış olan Ashabü'l-Kehf ve köpekleri Kıtmir görülmektedir.[940]

---

[938] Serdar Başaran, **Halk Ressamı Mehmed Hulusi'nin Taş baskı Deniz ve Gemi Resimleri**, http://akademiktarih.com/pdfler/store/serdarbasaran7.pdf, 28 Nisan 2016. 1-2.
[939] Başaran, 1-2
[940] İrvin Cemil Schıck, Geçmişten Geleceğe Hat Sanatı, **Türk Kitap Sanatları Sempozyumu Bildirileri**, İSMEK, İstanbul, 2007. 26-27.

Resim 3.3. Ashabü'l-Kehf Ve Kıtmir'in İki Tasviri[941] Solda, Hüseyin Sâti' Efendi'nin 1318/1900-1 tarihli Ashabü'l-Kehf levhası. Sağda, Mehmed Siyah Kalem'e atfedilen Yakub Bey albümlerinden birinde Ashabü'l-Kehf minyatürü.(Topkapı Sarayı Müzesi)

3.8.9. Ashabü'l-Kehf Şehri Afşin'den Ayrılanlar

Ashabü'l-Kehf şehri Afşin'den ayrılıp çeşitli yerlerde ikamet eden insanlar bulunmaktadır. Bu insanların hafızalarında Ashabü'l-Kehf hâlâ canlı olarak yaşamaktadır. Bu manada Kahramanmaraş Göksun İlçesi'nde ikamet eden Gök ailesi "bizim aile Emirli'den gelmedir" diyerek oraya mensubiyetlerini bildirmektedir.[942] Yine aslen Kahramanmaraş Ekinözü'ne bağlı Kürtül Köyü'nden olup Kahramanmaraş Eseveliler Köyü'nden Hüseyin Yıldırım, babasının Ashabü'l-Kehf ve Dakyanus ile ilgili bir çok hikaye bildiğini ve bunlardan bir çoğunu dinlediğini nakleder.[943] Yani Dakyanus'un hikayesi yöre insanına mâl olmuştur. Bunun gibi ülkenin birçok bölgesinde yaşamaktadırlar.

Bölge insanı Afşin'nden ayrılıp başka yerlere gittiğinde, Ashabü'l-Kehf'in isimlerinden birisini yeni yerleşim yerine vermiştir. Bu köy Kayseri ili Yemliha Köyü'dür.[944]

[941] Schıck, 26.
[942] Recep Gök, Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Fakülte Sekreteri, 18 Mart 2016.
[943] Prof. Dr. Hüseyin Yıldırım, Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Matematik Bölüm Başkanı, 18 Mart 2015.
[944] Karaoğlan, 68.

SONUÇ VE ÖNERİLER

Geçmiş, toplumun kurumları, değerleri ve kalıplarının bir bileşenidir. Bu manada ele alınan olgular ile dönem hakkında bilgiler elde edilebilir. Bu esnada kullanılan kaynaklar da önem arzeder. Böylece tez çalışmasına konu edilen Ashabü'l-Kehf olgusu ve Afşin Ashabü'l-Kehf hakkında elde edilen kaynaklar vasıtasıyla, külliyenin tarihsel süreçteki değişimleri ve sosyal hayata yansımaları aydınlatılmaya çalışılmıştır.

İslam ve Hıristiyan dünyasında önem kazanan Ashabü'l-Kehf olgusu, bu dinlerin hüküm sürdüğü coğrafyalara tesir etmiştir. Olay, İslam'ın kutsal kitabı Kur'ân-ı Kerim'de anlatılmaktadır. Olay anlatılırken olayın geçtiği coğrafya hakkında bilgi verilmez. Sadece Kehf Ashabı'nın neden uykuya daldıklarından bahsedilir ve mağaranın tarifi yapılır. Kitapta daha çok Ashabü'l-Kehf'in inanç uğruna kahramanlığı konu edilir.

Konuyu daha önce inceleyen tarihçi ve tefsircilerin çoğu, olayın Efsus şehrinde geçtiği konusunda hemfikirdir. Fakat Efsus'un neresi olduğu noktasında mutabık kalamamışlardır. Bunun yanında son dönemde yapılan çalışmalarda Ashabü'l-Kehf'in yerinin Efsus/Afşin de olduğu tespiti yapılmıştır.

Elde edebildiğimiz belge ve bilgilere göre, Ashabü'l-Kehf'in yeri şimdiki Afşin İlçesi'ne bağlı bulunan Emirli Köyü (mahallesi) yakınındaki mağaradır. Gerek dini ve tarihi kaynaklar; gerek günümüzde yapılan araştırmalar; gerek buradaki külliyeyi

oluşturan mîmarî yapılar; gerek mağaranın şekli ve güneşin bu mağaraya vurma açısının bilimsel veriler ışığında ölçülerek, bu ölçüm neticesinde ışınların buraya vurma açısının Kur'ân-ı Kerim'e uygunluğu; gerek tarihte bu mağara ve mağara etrafında meydana getirilen ve külliyeyi oluşturan cami, mescid, ribat, imaret, han gibi yapılardaki sosyal faaliyetler; gerek burada kurulan pazarla ilgili bilgiler; gerek külliyenin ihtiyaçları için arazi öşrü ile birçok cemaatin vakıf olarak kaydedilmesi; gerekse günümüzde Afşin ve yöresinde yaşayan insanların kültür hafızalarında Ashabü'l-Kehf ile ilgili bilgi ve inanışların yer alması bize burasının Ashabü'l-Kehf olduğunu düşündürmektedir.

Dolayısıyla, Efsus/Afşin'deki Ashabü'l-Kehf öne çıkmaktadır. Buradaki mağara Kur'ân-ı Kerim'deki tarife uymaktadır. Hatta buradaki mağaraya düşen güneş ışınlarının tespiti yapılmıştır. Mağaranın içinin güneş ışınlarının vurma açısı dolayısıyla insan yaşamasına elverişli olduğu görülmüştür.

Doğu Romalılar, olayın burada geçtiğine inandıklarından mağaranın girişine bir ibadethane inşa etmişlerdir. Türkiye Selçukluları Dönemi'nde Maraş Uç Beyliği yapan Nusretüddin Hasan Bey burada bir külliye inşa etmiştir. Hatta Doğu Romalılar tarafından mağaranın girişine yapılan ibadethanenin malzemeleri külliyenin bir parçası olan Ashabü'l-Kehf Camii'nde kullanılmıştır.

Daha sonra bölgeye hakim olan Dulkadir Beyliği Dönemi'nde tamir ve inşa faaliyetleri devam etmiştir. Ribat, han, camiden oluşan külliyeye Dulkadir Beyliği zamanında Medrese eklenmiştir. Dulkadir Beyi Alaüddevle Bey, külliyeye iki vakfiye hazırlatmıştır. Bu vakfiyelerde külliyeye akarlar kaydedilmiştir.

Külliyeye Efsus Nam-ı diğer Yarpuz (Köyün gelirinin yarısı), Çoban Pınarı Köyü, Kışlacık Köyü, Sevin-i Sagir Köyü (Mâlikâne Hissesi), Sevin-i Kebir Köyü, Kayseri/ Barsama Köyü Mâlikânesi, Kayseri/Ağırnas Köyü Barsama Mezrası, Resul Hacılı Köyü, Cerid Köyleri, Kaya Pınar Köyü (Gelirinin yarısı), Çağlağanlı Köyü (Çift Geliri), Çağlağanlı Cemaati (1563 tarihinde cemaatin geliri, ziraat yaptığı Çanakçı ve Ovacık Ardıç mezralarında verilmiştir), Nişanid Köyü, Arap Yurdu Mezrası, Sarı Kaya Mezrası, Âşık Kilisesi Mezrası, Belviran Mezrası, Nâib Hasan Mezrası,

Çanakçı Avşar Mezrası, Ovacık Ardıç Mezrası, Kara Kaya Mezrası, Sarıca Eyne Beyi Çiftliği (Mezrası), Armud Alanı Mezrası, Ağca Su Mezrası, Ağca Koyunlu Cemaati, Cerid Cemaati, Kabaklar Cemaati, Sarıbaş Cemaati, Aymalar Cemaati, Ebu Leyli Cemaati, Boynu Yoğunlu Cemaati, Eşkinciyan Cemaati, Dokuz Cemaati, Taht-ı KarlanYaylağı, Şam Cizyesi, Maraş Cizyesi gelir olarak kaydedilmiştir. Bu vakıflar bölge Osmanlı Devleti hakimiyetine girdikten sonra da devam etmiştir.

Osmanlı Dönemi'nde Afşin Ashabü'l-Kehf'e büyük önem verildiğini anlıyoruz. Osmanlı Arşiv belgelerinde, Efsus nam-ı diğer Yarpuz'da Ashabül'l-Kehf bulunduğu tekrarlanır. Hikayesi de kısaca anlatılır. Türkiye Selçukluları ile başlayan inşa ve vakıf faaliyetleri bu dönemlerde de devam etmiştir. Buradan elde edilen gelirler mütevellîler vasıtasıyla tanzim edilerek gerekli yerlere harcanmaktaydı. Gelirler, oluşturulan külliyenin bakım ve onarım faaliyetleri, mütevellî, zâviye ve medrese görevlileri ile burayı ziyarete gelen ziyaretçiler ile fakirlerin yiyecek masrafları için harcanmaktaydı.

Osmanlı Dönemi'ne ait kayıtlarda Ashabü'l-Kehf vakfının 1526 tarihinde 25102,5 Akçe; 1540 tarihinde 61967 Akçe, 500 Kile Buğday ve 40 Keçinin Sütü; 1563 tarihinde 32003,5 Akçe ve 3 Nefer; H.Evasıt Cemaziyelahir 1233 – M.Nisan 1818 tarihinde 26331 akçe; H.1 Muharrem 1263 – M.20 Aralık 1846 tarihinde 18552 akçe; R.29 Haziran 1281 – M.11 Temmuz 1865 tarihinde 17334 kuruş; R.1283-1286 – M.1867/68-1870/71 tarihlerinde vakfın yıllık 4905,25 kuruş geliri bulunmaktaydı.

Vakfın 1540 tarihinde günlük personel gideri 17 Akçe ve 30 Halebi kilesi Buğdaydı. H.1105 – M.1693-1694 tarihinde Ashabü'l-Kehf Zâviyesi, Ashabü'l-Kehf Camii, Efsus Köyü Mescidi için yıllık 14760 Akçe, H.22 Zilkade 1106 – M.4 Temmuz 1695 tarihinde ise yıllık 17280 Akçe gideri vardı.

Gelirlerin elde edilmesi esnasında çeşitli zamanlarda sıkıntılar da yaşanmaktaydı. En çok sıkıntı mütevellîler ve medrese müderrisleri arasında meydana gelmiştir. Bu görevliler zaman zaman birbirlerinin gelirlerine müdahale etmişlerdir. Burasının tasarruf hakkının kendilerinde olduğunu iddia ederek diğerinin hakkını almaya çalışmıştır. Osmanlı Devleti bu karşıklığı gidermek amacıyla vakfın gelirlerini 40

hisse kabul ederek 16'sını medrese müderrisine, 24'ünü de mütevellî ve zâviyedarlara tahsis etmiştir. Bunun yanında mahalli yöneticiler ve eşkiya tarafından da vakfın gelirlerine müdahale gözlenmiştir. Ayrıca kendilerini Ashabü'l-Kehf hanedanından sayıp bazı vergileri vermek istemeyen Afsus halkının 1848 ve 1860 tarihlerinde isyan hareketinde bulundukları görülmüştür. Her iki isyan da askeri güç kullanılarak bastırılmıştır.

Ashabü'l-Kehf isminin birçok derde deva olduğuna inanıldığından, isimleri yazılarak bundan şifa aranmaktadır. Ayrıca Osmanlı coğrafyasında camilerde Kehf Suresi okunması için vakıflar kurulmuştu. Efsus halkının Ashabü'l-Kehf'e saygılarında ötürü bunların isimlerini kendi çocuklarına vermişlerdir. Bu yüzden ilçede günümüzde çok sayıda Ashabü'l-Kehf'in isimlerini taşıyan kişiye rast gelinir.

Afşin Ashabü'l-Kehf Mağarası'nın ziyaretçiler tarafından daha seri şekilde ziyareti için planlama yapılmalıdır. Mağaraya camiden girilerek ziyaret yapılmaktadır. Bayanların daha kolay ziyaret yapabilmeleri için başka bir yol bulunmalıdır. Ayrıca burayı ziyaret etmek isteyen insanların, mağaranın bulunduğu mekanda kalmaları yani konaklama ve diğer ihtiyaçlarının karşılanması için tesis gereklidir. Bu tesisin ivedilikle inşası şarttır. Bunun yanında dini, sosyal ve kültürel amaçlı faaliyetler de ziyaretçileri buraya çekecektir.

Ayrıca, Kur'an-ı Kerim'de ismi geçen Ashabü'r-Rakîm, Ashabü'l-Kehf'e yakındır. Kaynaklara göre, Rakim ashabının yeri Ashabü'l-Kehf'i geçtikten sonra Kızılkaya Köyü'ndedir. Burası halk arasında Üçler Mağarası olarak anılmakta ve ziyaret edilmektedir. Fakat çok bakımsız kalmıştır. Roma Dönemi'nden sonra bu çevrede inşa faaliyeti görülmemektedir. Bu mağara ivedilikle halkın ziyaretine hazır hale getirilmelidir. Bu mağaranın da tanıtımı, Ashabü'l-Kehf gibi yapılmalıdır. Ulaşımı kolaylaştırmak için yol çalışması yapılarak iyileştirilmelidir. Bunun yanında sosyal ve kültürel alanlarla çevre zenginleştirilmelidir. Diyanet İşleri Başkanlığımız Umre organizasyonlarına Ashabü'l-Kehf ve Ashabü'r-Rakîm'i de dahil ederek bu yerlerin dini ve kültürel ortamından insanların da istifade etmesini sağlamalıdır.

KAYNAKÇA

1. ARŞİV VESİKALARI

A. Başbakanlık Osmanlı Arşivi

10 Numaralı Adana Şer'iye Sicili, 21 Ramazan 1254-27 Cemaziyelahir 1260.

232 Numaralı Maraş Şer'iye Sicili, 19 Safer 1296-4 Safer 1298.

Başbakanlık Osmanlı Arşivi (BOA), *Bâb-ı Âlî Evrak Odası (BEO)*, 1720/128978.

Başbakanlık Osmanlı Arşivi (BOA), *Bâb-ı Âlî Evrak Odası (BEO),* 2153/161419.

Başbakanlık Osmanlı Arşivi (BOA), *Cevdet Evkaf (C.EV),* 43/2128.

Başbakanlık Osmanlı Arşivi (BOA), *Cevdet Maarif (C.MF.)* 156/7782.

Başbakanlık Osmanlı Arşivi (BOA), *Cevdet-Evkaf (C. EV),* 33/1635.

Başbakanlık Osmanlı Arşivi (BOA), *Cevdet-Evkaf (C.EV),* 3/144.

Başbakanlık Osmanlı Arşivi (BOA), *Dâhiliye Nezâreti İdare-i Umumiye Evrakı (DH.İ.UM.EK),* 112/45.

Başbakanlık Osmanlı Arşivi (BOA), *İbnülemin Vakıf (İE.EV.),* 1/10.

Başbakanlık Osmanlı Arşivi (BOA), *İbnülemin Vakıf (İE.EV.),* 14/1607.

Başbakanlık Osmanlı Arşivi (BOA), *İrade Meclis-i Vâlâ (İ.MVL),* 377/16533.

Başbakanlık Osmanlı Arşivi (BOA), *İrade Meclis-i Vâlâ (İ.MVL),* 392/17104.

Başbakanlık Osmanlı Arşivi (BOA), *İrade Meclis-i Vâlâ (İ.MVL),* 469/21259.

Başbakanlık Osmanlı Arşivi (BOA), *Maarif Nezâreti Mektubi Kalemi (MF.MKT),* 429/34.

Başbakanlık Osmanlı Arşivi (BOA), *Maarif nezâreti Mektubi Kalemi (MF.MKT),* 1002/56.

Başbakanlık Osmanlı Arşivi (BOA), *Sadaret Mektubi Kalemi Meclis-i Vâlâ (A.MKT. MVL),* 98/29.

Başbakanlık Osmanlı Arşivi (BOA), *Ali Emiri Mahmud I (AE.SMHD.I),* 49/2997.

Başbakanlık Osmanlı Arşivi (BOA), *Bab-ı Asafi Divan-ı Hümayun Kalemi (A.DVN),* 39/2, 1.

Başbakanlık Osmanlı Arşivi (BOA), *Bab-ı Asafi Dîvân-ı Hümâyun Sicilleri Mühimme Defterleri (A.DVNS.MHM.d),* 80/42.

Başbakanlık Osmanlı Arşivi (BOA), *Bab-ı Asafi Dîvân-ı Hümâyun Sicilleri Atik Şikayet Defterleri (A.DVNS.ŞKT.d),* 3, 106/363.

Başbakanlık Osmanlı Arşivi (BOA), *Bab-ı Asafi Dîvân-ı Hümâyun Sicilleri Mühimme Defterleri (A.DVNS.MHM.d),* 93, 3/18.

Başbakanlık Osmanlı Arşivi (BOA), *Bab-ı Asafi Dîvân-ı Hümâyun Sicilleri Atik Şikayet Defterleri (A.DVNS.ŞKT.d),* 4, 166/650-651.

Başbakanlık Osmanlı Arşivi (BOA), *Bab-ı Asafi Dîvân-ı Hümâyun Sicilleri Atik Şikayet Defterleri (A.DVNS.ŞKT.d),* 3, 106/363.

Başbakanlık Osmanlı Arşivi (BOA), *Cevdet Dâhiliye, (C.DH),* 144/7194.

Başbakanlık Osmanlı Arşivi (BOA), *Cevdet Dâhiliye, (C.DH),* 337/16840.

Başbakanlık Osmanlı Arşivi (BOA), *Cevdet Evkaf (C.EV),* 237/11817.

Başbakanlık Osmanlı Arşivi (BOA), *Cevdet Evkaf (C.EV),* 33/1635.

Başbakanlık Osmanlı Arşivi (BOA), *Cevdet Evkaf (C.EV),* 358/18198.

Başbakanlık Osmanlı Arşivi (BOA), *Cevdet Maarif (C.MF.),* 145/7235.

Başbakanlık Osmanlı Arşivi (BOA), *Dâhiliye Emniyet-i Umumiye Emniyet Şubesi (DH.EUM.EMN),* 73/19.

Başbakanlık Osmanlı Arşivi (BOA), *Dâhiliye Nezâreti Mektubi (DH.MKT),* 02735_00086_001_003.

Başbakanlık Osmanlı Arşivi (BOA), *Dâhiliye Nezareti Mektubi (DH.MKT),* 02735_00086_002_001.

Başbakanlık Osmanlı Arşivi (BOA), *Dâhiliye Nezareti Mektubi (DH.MKT),* 02735_00086_003_001.

Başbakanlık Osmanlı Arşivi (BOA), *Evkaf Defterleri (EV.d.),* 15721.

Başbakanlık Osmanlı Arşivi (BOA), *Evkaf Defterleri (EV.d.),* 20297.

Başbakanlık Osmanlı Arşivi (BOA), *Evkaf Defterleri (EV.d.),* 21410.

Başbakanlık Osmanlı Arşivi (BOA), *Evkaf Haremeyn Muhasebeciliği Defterleri (EV.HMH.d),* 554.

Başbakanlık Osmanlı Arşivi (BOA), *Evkaf Vakfiyeler (EV.VKF),* 9/7.

Başbakanlık Osmanlı Arşivi (BOA), *Hatt-ı Hümâyun (HAT),* 1301/50674.
Başbakanlık Osmanlı Arşivi (BOA), *Hatt-ı Hümâyun (HAT),* 1585/1.
Başbakanlık Osmanlı Arşivi (BOA), *İbnülemin Tevcihat (İE.TCT.)* 3/357.
Başbakanlık Osmanlı Arşivi (BOA), *İbnülemin Vakıf (İE.EV),* 16/1885.
Başbakanlık Osmanlı Arşivi (BOA), *İbnülemin Vakıf (İE.EV),* 2/226.
Başbakanlık Osmanlı Arşivi (BOA), *İbnülemin Vakıf (İE.EV),* 7/775
Başbakanlık Osmanlı Arşivi (BOA), *İbnülemin Vakıf (İE.EV),* 72/7776.
Başbakanlık Osmanlı Arşivi (BOA), *İbnülemin Vakıf (İE.EV.),* 13/1489.
Başbakanlık Osmanlı Arşivi (BOA), *İbnülemin Vakıf (İE.EV.),* 2/226.
Başbakanlık Osmanlı Arşivi (BOA), *İbnülemin Vakıf (İE.EV.),* 9/1083.
Başbakanlık Osmanlı Arşivi (BOA), *İrade Dâhiliye (İ.DH),* 22/1070.
Başbakanlık Osmanlı Arşivi (BOA), *İrade Meclis-i Vâlâ (İ.MVL),* 232/8031.
Başbakanlık Osmanlı Arşivi (BOA), *Kamil Kepeci (KK.d),* 217/28.
Başbakanlık Osmanlı Arşivi (BOA), *Maliye Masarıfat Defterleri (ML.MSF.d.),* 15270.
Başbakanlık Osmanlı Arşivi (BOA), *Maliyeden Müdevver Defterler (MAD.d)* - 03244_00054.
Başbakanlık Osmanlı Arşivi (BOA), *Maliyeden Müdevver Defterler (MAD.d),* 7076.
Başbakanlık Osmanlı Arşivi (BOA), *Maliyeden Müdevver Defterler (MAD.d),* 1878.
Başbakanlık Osmanlı Arşivi (BOA), *Maliyeden Müdevver Defterler (MAD.d),* 4983.
Başbakanlık Osmanlı Arşivi (BOA), *Maraş Ahkam Defterleri (A.DVNS.AHK.ME.d),* 1.
Başbakanlık Osmanlı Arşivi (BOA), *Maraş Ahkam Defterleri (A.DVNS.AHK.ME.d),* 2.
Başbakanlık Osmanlı Arşivi (BOA), *Maraş Ahkam Defterleri (A.DVNS.AHK.ME.d),* 3.
Başbakanlık Osmanlı Arşivi (BOA), *Maraş Ahkam Defterleri (A.DVNS.AHK.ME.d),* 5.
Başbakanlık Osmanlı Arşivi (BOA), *Meclis-i Vâlâ (MVL),* 19/16.
Başbakanlık Osmanlı Arşivi (BOA), *Meclis-i Vâlâ (MVL),* 24/52.
Başbakanlık Osmanlı Arşivi (BOA), *Meclis-i Vâlâ (MVL),* 26/10.
Başbakanlık Osmanlı Arşivi (BOA), *Meclis-i Vâlâ (MVL),* 354/19.
Başbakanlık Osmanlı Arşivi (BOA), *Meclis-i Vâlâ (MVL),* 601/32.

Başbakanlık Osmanlı Arşivi (BOA), *Meclis-i Vâlâ (MVL),* 601/49.

Başbakanlık Osmanlı Arşivi (BOA), *Meclis-i Vâlâ (MVL),* 602/67.

Başbakanlık Osmanlı Arşivi (BOA), *Meclis-i Vâlâ (MVL),* 631/46/A.

Başbakanlık Osmanlı Arşivi (BOA), *Meclis-i Vâlâ (MVL),* 750/1 (1. Arabistan).

Başbakanlık Osmanlı Arşivi (BOA), *Meclis-i Vâlâ (MVL),* 808/57.

Başbakanlık Osmanlı Arşivi (BOA), *Meclis-i Vâlâ (MVL),* 812/41.

Başbakanlık Osmanlı Arşivi (BOA), *Meclis-i Vâlâ (MVL),* 813/63.

Başbakanlık Osmanlı Arşivi (BOA), *Meclis-i Vâlâ (MVL),* 820/32.

Başbakanlık Osmanlı Arşivi (BOA), *Nüfus Defterleri (NFS.d),* 3718.

Başbakanlık Osmanlı Arşivi (BOA), *Sadaret Amedi Kalemi (A.AMD),* 80/88.

Başbakanlık Osmanlı Arşivi (BOA), *Sadaret Divan Kalemi (A.DVN),* 30/56.

Başbakanlık Osmanlı Arşivi (BOA), *Sadaret Mektubi Kalemi (A.MKT),* 138/29.

Başbakanlık Osmanlı Arşivi (BOA), *Sadaret Mektubi Kalemi (A.MKT),* 128/57.

Başbakanlık Osmanlı Arşivi (BOA), *Sadaret Mektubi Kalemi (A.MKT),* 127/49.

Başbakanlık Osmanlı Arşivi (BOA), *Sadaret Mektubi Kalemi (A.MKT),* 142/61.

Başbakanlık Osmanlı Arşivi (BOA), *Sadaret Mektubi Kalemi Meclis-i Vâlâ (A.MKT.MVL),* 101/67.

Başbakanlık Osmanlı Arşivi (BOA), *Sadaret Mektubi Kalemi Nezaret ve Deva'ir (A.MKT.NZD),* 271/2.

Başbakanlık Osmanlı Arşivi (BOA), *Sadaret Mektubi Kalemi Nezaret ve Deva'ir (A.MKT.NZD)*, 261/15.

Başbakanlık Osmanlı Arşivi (BOA), *Sadaret Mektubi Kalemi Nezaret ve Deva'ir (A.MKT.NZD)*, 144/73.

Başbakanlık Osmanlı Arşivi (BOA), *Sadaret Mektubi Kalemi Nezaret ve Deva'ir (A.MKT.NZD)*, 270/2.

Başbakanlık Osmanlı Arşivi (BOA), *Sadaret Mektubi Kalemi Nezaret ve Deva'ir (A.MKT.NZD),* 274/63.

Başbakanlık Osmanlı Arşivi (BOA), *Sadaret Mektubi Kalemi Nezaret ve Deva'ir (A.MKT.NZD),* 271/69.

Başbakanlık Osmanlı Arşivi (BOA), *Sadaret Mektubi Kalemi Nezaret ve Deva'ir (A.MKT.NZD),* 252/85.

Başbakanlık Osmanlı Arşivi (BOA), *Sadaret Mektubi Kalemi Umum Vilayat Evrakı (A.MKT.UM)*, 320/25.

Başbakanlık Osmanlı Arşivi (BOA), *Sadaret Mektubi Kalemi Umum Vilayat Evrakı (A.MKT.UM),* 53/57.
Başbakanlık Osmanlı Arşivi (BOA), *Sadaret Mektubi Mühimme Kalemi (A.MKT.MHM),* 157/37.
Başbakanlık Osmanlı Arşivi (BOA), *Sadaret Mektubi Mühimme Kalemi (A.MKT.MHM),* 132/49.
Başbakanlık Osmanlı Arşivi (BOA), *Sadaret Müteferrik Evrakı (A.M),* 5/98.
Başbakanlık Osmanlı Arşivi (BOA), *Şura-yı Devlet (ŞD.)* - 02678_00009_001.
Başbakanlık Osmanlı Arşivi (BOA), *Tapu Tahrir Defterleri (TT.d),* 402.
Başbakanlık Osmanlı Arşivi (BOA), *Tapu Tahrir Defterleri (TT.d),* 998.
Başbakanlık Osmanlı Arşivi (BOA), *Tapu Tahrir Defterleri (TT.d),* 419.
Başbakanlık Osmanlı Arşivi (BOA), *Yabancı Arşiv Bulgaristan (YB.04)* - 00004_00063_005.
Başbakanlık Osmanlı Arşivi (BOA), *Zabtiye Nezâreti (ZB),* 3/7.
Başbakanlık Osmanlı Arşivi (BOA), *Salname-i Vilayet-i Haleb* (H.1277).
Başbakanlık Osmanlı Arşivi (BOA), *Salname-i Vilayet-i Haleb* (H.1288).
Başbakanlık Osmanlı Arşivi (BOA), *Salname-i Vilayet-i Haleb,* (H.1302).
Başbakanlık Osmanlı Arşivi (BOA), *Salname-i Vilayet-i Haleb,* (H.1307) .
Başbakanlık Osmanlı Arşivi (BOA), *Salname-i Vilayet-i Haleb,* (H.1309) .
Başbakanlık Osmanlı Arşivi (BOA), *Salname-i Vilayet-i Haleb,* (H.1310) .
Başbakanlık Osmanlı Arşivi (BOA), *Salname-i Vilayet-i Haleb,* (H.1312) .
Başbakanlık Osmanlı Arşivi (BOA), *Salname-i Vilayet-i Haleb,* (H.1313) .
Başbakanlık Osmanlı Arşivi (BOA), *Salname-i Vilayet-i Haleb,* (H.1315).
Başbakanlık Osmanlı Arşivi (BOA), *Salname-i Vilayet-i Haleb,* (H.1318) .
Başbakanlık Osmanlı Arşivi (BOA), *Salname-i Vilayet-i Haleb,* (H.1320).
Başbakanlık Osmanlı Arşivi (BOA), *Salname-i Vilayet-i Haleb,* (H.1322) .
Başbakanlık Osmanlı Arşivi (BOA), *Salname-i Vilayet-i Haleb,* (H.1324).
Başbakanlık Osmanlı Arşivi (BOA), *Salname-i Vilayet-i Haleb,* (H.1326).

B. Tapu ve Kadastro Genel Müdürlüğü Kuyûd-ı Kadîme Arşivi (Ankara)

Tapu-Kadastro Genel Müdürlüğü (TKGM), *Tapu Tahrir Defteri, (TT.d),* 108.

C. Vakıflar Genel Müdürlüğü Arşivi (Ankara)

Vakıflar Genel Müdürlüğü (VGM), *Osmanlı Arşivleri - Evkaf Muhasebe Kalemi (EV.MH)* **-** 01202.00073.

Vakıflar Genel Müdürlüğü (VGM), *Osmanlı Arşivleri - Evkaf Muhasebe Kalemi (EV.MH)* - 01295.00023.

Vakıflar Genel Müdürlüğü (VGM), *Osmanlı Arşivleri - Evkaf Muhasebe Kalemi (EV.MH)* - 01295.00024.

Vakıflar Genel Müdürlüğü (VGM), *Osmanlı Arşivleri - Evkaf Muhasebe Kalemi (EV.MH)* - 01202.00068.

Vakıflar Genel Müdürlüğü (VGM), *Osmanlı Arşivleri - Evkaf Muhasebe Kalemi (EV.MH)* - 01202.00067.

Vakıflar Genel Müdürlüğü (VGM), *Osmanlı Arşivleri - Evkaf Muhasebe Kalemi (EV.MH)* - 01202.00074.

Vakıflar Genel Müdürlüğü (VGM), *Osmanlı Arşivleri - Evkaf Muhasebe Kalemi (EV.MH)* - 01202.00066.

Vakıflar Genel Müdürlüğü (VGM), *Osmanlı Arşivleri - Evkaf Muhasebe Kalemi (EV.MH)* - 01202.00072.

Vakıflar Genel Müdürlüğü (VGM), *İstanbul Müftülüğü - EVKF_MUFETTISLIGI* - 00688.00236.

Vakıflar Genel Müdürlüğü (VGM), *İstanbul Müftülüğü - EVKF_MUFETTISLIGI* - 00226.00053.

Vakıflar Genel Müdürlüğü (VGM*), İstanbul Müftülüğü - EVKF_MUFETTISLIGI* - 00699.00068.

Vakıflar Genel Müdürlüğü (VGM), *İstanbul Müftülüğü - EVKF_MUFETTISLIGI* - 00194.00175.

Vakıflar Genel Müdürlüğü (VGM), *İstanbul Müftülüğü - EVKF_MUFETTISLIGI* - 00194.00176.

Vakıflar Genel Müdürlüğü (VGM), *İstanbul Müftülüğü - EVKF_MUFETTISLIGI* - 00185.00264.

Vakıflar Genel Müdürlüğü (VGM), *İstanbul Müftülüğü - EVKF_MUFETTISLIGI* - 00522.00183.

Vakıflar Genel Müdürlüğü (VGM), *Milli Kütüphane Başkanlığı - SERIYYE_SICILLERI.KAYSERI*- 07807.00043.

Vakıflar Genel Müdürlüğü (VGM), *Milli Kütüphane Başkanlığı - SERIYYE_SICILLERI.HALEP*- 00231.00018.

Vakıflar Genel Müdürlüğü (VGM), *Osmanlı Arşivleri - Evkaf Defterleri (EV.d.),* 13124.

Vakıflar Genel Müdürlüğü (VGM), *Osmanlı Arşivleri - Evkaf Defterleri (EV.d.),* 13836.

Vakıflar Genel Müdürlüğü (VGM), *Osmanlı Arşivleri - Evkaf Evamir-i Maliye (EV.EVM)* - 00063.00060.

Vakıflar Genel Müdürlüğü (VGM), *Osmanlı Arşivleri - Evkaf Haremeyn Muhasebesi (EV.HMH_BELGE)* - 00036.00063.

Vakıflar Genel Müdürlüğü (VGM), *Osmanlı Arşivleri - Evkaf Haremeyn Muhasebesi (EV.HMH_BELGE)* - 00036.00064.

Vakıflar Genel Müdürlüğü (VGM), *Osmanlı Arşivleri - Evkaf Mektubi Kalemi Cihat Kalemi (EV.MKT.CHT)* - 00471.00072.

Vakıflar Genel Müdürlüğü (VGM), *Osmanlı Arşivleri - Evkaf Mektubi Kalemi Cihat Kalemi (EV.MKT.CHT)* - 00304.00111.

Vakıflar Genel Müdürlüğü (VGM), *Osmanlı Arşivleri - Evkaf Mektubi Kalemi (EV.MKT)* - 00338.00094.

Vakıflar Genel Müdürlüğü (VGM), *Osmanlı Arşivleri - Evkaf Mektubi Kalemi Cihat Kalemi (EV.MKT.CHT)* - 00257.00325.

Vakıflar Genel Müdürlüğü (VGM), *Osmanlı Arşivleri - Evkaf Mektubi Kalemi (EV.MKT)* - 00521.00316.

Vakıflar Genel Müdürlüğü (VGM*), Osmanlı Arşivleri - Evkaf Mektubi Kalemi (EV.MKT)* - 01054.00142.

Vakıflar Genel Müdürlüğü (VGM), *Osmanlı Arşivleri - Evkaf Mektubi Kalemi (EV.MKT)* - 01054.00140.

Vakıflar Genel Müdürlüğü (VGM), *Osmanlı Arşivleri - Evkaf Mektubi Kalemi (EV.MKT)* - 02085.00013.

Vakıflar Genel Müdürlüğü (VGM), *Osmanlı Arşivleri - Evkaf Mektubi Kalemi (EV.MKT)* - 01054.00139.

Vakıflar Genel Müdürlüğü (VGM), *Osmanlı Arşivleri - Evkaf Mektubi Kalemi (EV.MKT)* - 01054.00138.

Vakıflar Genel Müdürlüğü (VGM), *Osmanlı Arşivleri - Evkaf Mektubi Kalemi (EV.MKT)* - 01054.00141.
Vakıflar Genel Müdürlüğü (VGM), *Osmanlı Arşivleri - Evkaf Mektubi Kalemi Cihat Kalemi (EV.MKT.CHT)* - 00580.00145.
Vakıflar Genel Müdürlüğü (VGM), *Osmanlı Arşivleri - Evkaf Mektubi Kalemi Cihat Kalemi (EV.MKT.CHT)* - 00580.00146.
Vakıflar Genel Müdürlüğü (VGM), *Osmanlı Arşivleri - Evkaf Muhasebe Kalemi (EV.MH)* - 00624.00165.
Vakıflar Genel Müdürlüğü (VGM), *Osmanlı Arşivleri - Evkaf Muhasebe Kalemi (EV.MH)* - 00310.00262.
Vakıflar Genel Müdürlüğü (VGM), *Osmanlı Arşivleri - Evkaf Muhasebe Kalemi (EV.MH)* - 00568.00076.
Vakıflar Genel Müdürlüğü (VGM), *Osmanlı Arşivleri - Evkaf Muhasebe Kalemi (EV.MH)* - 00780.00094.
Vakıflar Genel Müdürlüğü (VGM), *Osmanlı Arşivleri - Evkaf Muhasebe Kalemi (EV.MH)* - 01477.00248.
Vakıflar Genel Müdürlüğü (VGM), *Osmanlı Arşivleri - Evkaf Muhasebe Kalemi (EV.MH)* - 01477.00252.
Vakıflar Genel Müdürlüğü (VGM), *Osmanlı Arşivleri - Evkaf Muhasebe Kalemi (EV.MH*) - 01212.00366.
Vakıflar Genel Müdürlüğü (VGM), *Osmanlı Arşivleri - Evkaf Muhasebe Kalemi (EV.MH)* - 01477.00250.
Vakıflar Genel Müdürlüğü (VGM), *Osmanlı Arşivleri - Evkaf Muhasebe Kalemi (EV.MH)* **- 0**0154.00003.
Vakıflar Genel Müdürlüğü (VGM), *Osmanlı Arşivleri - Evkaf Muhasebe Kalemi (EV.MH)* - 00624.00166.
Vakıflar Genel Müdürlüğü (VGM), *Osmanlı Arşivleri - Evkaf Muhasebe Kalemi (EV.MH)* - 01055.00387.
Vakıflar Genel Müdürlüğü (VGM), *Osmanlı Arşivleri - Evkaf Muhasebe Kalemi (EV.MH)* - 00780.00109.
Vakıflar Genel Müdürlüğü (VGM), *Vakıf Defter (VK d.),* 1966, 150/166.
Vakıflar Genel Müdürlüğü (VGM), *Vakıf Defteri (VK.d.),* 590, 107/98.
Vakıflar Genel Müdürlüğü (VGM), *VGM.DEFTER* - 1157.

Vakıflar Genel Müdürlüğü (VGM), *VGM.DEFTER* - 569.
Vakıflar Genel Müdürlüğü (VGM), *VGM.DEFTER* - 00353.00258.
Vakıflar Genel Müdürlüğü (VGM), *VGM.DEFTER* - 00355.00062.
Vakıflar Genel Müdürlüğü (VGM), *VGM.DEFTER* - 00355.00479.
Vakıflar Genel Müdürlüğü (VGM), *VGM.DEFTER* - 00355.00505.
Vakıflar Genel Müdürlüğü (VGM), *VGM.DEFTER* - 00378.00065.
Vakıflar Genel Müdürlüğü (VGM), *VGM.DEFTER* - 00379.00138.
Vakıflar Genel Müdürlüğü (VGM), *VGM.DEFTER* - 01328.00040.
Vakıflar Genel Müdürlüğü (VGM), *VGM.DEFTER* - 03092.00018.
Vakıflar Genel Müdürlüğü (VGM), *VGM.DEFTER* - 03097.00134
Vakıflar Genel Müdürlüğü (VGM), *VGM.DEFTER* - 03098.00017.
Vakıflar Genel Müdürlüğü (VGM), *VGM.DEFTER* - 03099.00072.
Vakıflar Genel Müdürlüğü (VGM), *VGM.DEFTER* - 03100.00023.
Vakıflar Genel Müdürlüğü (VGM), *VGM.DEFTER* - 03105.00035.
Vakıflar Genel Müdürlüğü (VGM), *VGM.DEFTER* - 1069.
Vakıflar Genel Müdürlüğü (VGM), *VGM.DEFTER* – 1119.
Vakıflar Genel Müdürlüğü (VGM), *VGM.DEFTER* - 1128.
Vakıflar Genel Müdürlüğü (VGM), *VGM.DEFTER* - 1137.
Vakıflar Genel Müdürlüğü (VGM), *VGM.DEFTER* - 1140.
Vakıflar Genel Müdürlüğü (VGM), *VGM.DEFTER* - 1145.
Vakıflar Genel Müdürlüğü (VGM), *VGM.DEFTER* - 1148.
Vakıflar Genel Müdürlüğü (VGM), *VGM.DEFTER* - 1150.
Vakıflar Genel Müdürlüğü (VGM), *VGM.DEFTER* - 1155.
Vakıflar Genel Müdürlüğü (VGM), *VGM.DEFTER* - 167-348-2967 şahsiyet.
Vakıflar Genel Müdürlüğü (VGM), *VGM.DEFTER* - 426-0-169.
Vakıflar Genel Müdürlüğü (VGM), *VGM.DEFTER* - 561.
Vakıflar Genel Müdürlüğü (VGM), *VGM.DEFTER* - 563.

2. KAYNAK ESERLER

998 Numaralı Muhasebe-i Vilayet-İ Diyar-i Bekr ‘Arab ve Zül-Kadiriyye Defteri (937/1530) II: Şam, Gazze, Safed, Salt-Aclun, Haleb, Hama-Humus, Trablus, Ayntab, Birecik, Adana, Üzeyr, Tarsus, Sis, Maraş ve Boz-Ok Livaları : Dizin

Ve Tıpkıbasım, (1998) yay. haz. Ahmet Özkılıç...vd., Cilt 2, (Başbakanlık Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü Yayınları, Ankara).

Assemani G.S. (1719) *Bibliotheca Orientalis Clementino-Vaticana*, Cilt 1, (Typis Sacrae Congregationis De Propaganda Fide, Romae). http://digitale-sammlungen.ulb.uni-bonn.de/content/titleinfo/121369 (28 Nisan 2016).

Devellioğlu, F (2008) *Osmanlıca-Türkçe Ansiklopedik Lûgat (Eski ve Yeni Harflerle),* (Aydın Kitabevi Yayınları, Ankara).

Duman, MF (2006) Gelibolulu Mustafa Âlî'nin Zübdetü't-Tevárîh Adlı Eserinin 1-111. Varaklar Arası Edisyon Kritiği. Yüksek Lisans Tezi, Dokuz Eylül Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İslam Tarihi Ve Sanatları Ana Bilim Dalı İslam Tarihi Ve Sanatları Programı, İzmir.

Ebû Ca'fer Muhammed Bin Cerir'üt Taberî 2007, *Tarih-i Taberi*, Cilt 2, çev. Mehmet Faruk Gürtunca. (Sağlam Yayınevi, İstanbul).

Ebu Cafer Muhammed B.Cerir Et-Taberi (1996) *Taberi Tefsiri*, Cilt 5, trc. Hasan Karakaya, Kerim Aytekin. (Hisar Yayınevi, İstanbul).

Ebu Reyhan el-Biruni (2011) *El-Asar El-Bakiye (Maziden Kalanlar),* çev. D. Ahsen Batur. (Selenge Yayınları, İstanbul).

Elmalılı M. Hamdi Yazır [t.y.] *Hak Dini Kuran Dili*, Cilt 5, sad. İsmail Karaçam vd. (Erkam Matbaacılık, İstanbul).

Ertuğrul A (2015) *Niğdeli Kadı Ahmed'in El-Veledü'ş-Şefik Ve'l-Hafidü'l-Halik'ı: Anadolu Selçuklularına Dair Bir Kaynak*, Cilt 1, (TTK, Ankara).

Evliya Çelebi (2006) *Günümüz Türkçesiyle Evliya Çelebi Seyahatnamesi: Konya-Kayseri-Antakya-Şam-Urfa-Maraş-Sivas-Gazze-Sofya-Edirne,* 3. Cilt 2. Kitap, haz. Seyit Ali Kahraman Yücel Dağlı. (Yapı Kredi, İstanbul).

Fahreddin er-Razi, et-Tefsirü'l-Kebir. https://googledrive.com/host/0B_3UjDAs8P60dU1Ld3VRX0FvQ1E/tefsir_er-razi-2.pdf (07.06.2016), Cilt 2.

Hurdadbih, Ebü'l-Kasım Ubeydullah b. Abdulah b. (2008) *Yollar ve Ülkeler Kitabı*, çev. Murat Ağarı. (Kitabevi İstanbul).

İbn Bibi (1996) *el-Evamirü'l-Alâ'iyye fi'l-umûri'l-Alâiyye (Selçukname) I,* çev. Mürsel Öztürk. (Kültür Bakanlığı, Ankara).

İbn Kesir (1993) *Hadislerle Kur'ân-ı Kerim Tefsiri*, Cilt 9, çev. Bekir Karlığa, Bedreddin Çetiner. (Çağrı Yayınları, İstanbul).

İbn Kesir (1994) *El Bidaye Ve'n-Nihaye = Büyük İslam Tarihi*, Cilt 2, çev. Mehmet Keskin (Çağrı Yayınları, İstanbul).

İbn Şeddât (2000), *Baypars Tarihi*, Cilt II, çev. Şerefüddin Yaltkaya. (TTK, Ankara).

İbn-i Kesir (1992) *Muhtasar İbn. Kesir Tefsiri: Kur'ân-ı Kerim'in Hadislerle Tefsiri*, Cilt 3, Mütercim Arif Erkan. (Sağlam Yayınevi, İstanbul).

İbnü'l-Esir (1991) *İslam Tarihi: El-Kamil Fit-Tarih Tercümesi*, Cilt 1, çev. M.Beşir Eryarsoy. (Bahar Yayınları, İstanbul).

Kur'ân-ı Kerim Meali (2011) haz. Halil Altuntaş, Muzaffer Şahin, Ankara: Diyanet İşleri Başkanlığı. http://kuran.diyanet.gov.tr/kuran_meal.pdf (26 Haziran 2016).

Mehmet Süreyya (1996) *Sicilli Osmanî*, Cilt 4, eski yazıdan aktaran Seyit Ali Kahraman; yay. haz. Nuri Akbayar. (Tarih Vakfı Yurt Yayınları, İstanbul).

Mehmet Süreyya (1996) *Sicilli Osmanî*, Cilt 6, eski yazıdan aktaran Seyit Ali Kahraman; yay. haz. Nuri Akbayar. (Tarih Vakfı Yurt Yayınları, İstanbul).

Muhammed Emin (1848) *Ashabü'l-Kehf Ve'r-Rakim*, (Darül Tabaatül Amire, İstanbul).

Muhyiddin İbn Arabi (2008) *Tefsir-i Kebir / Te'vilat*, Cilt 1, trc. Vahdettin İnce (Kitsan, İstanbul).

Osmanlı Salnamelerinde Maraş Sancağı 1284 - 1326 / 1867 – 1908 (2006) Cilt I-II, haz. Said Öztürk (Kahramanmaraş Belediyesi, Kahramanmaraş).

Şemseddin Sami (H.1317) *Kâmus-u Türkî*, neşr. Ahmed Cevdet, (İkdam Matbaası, Dersaâdet)

Yakut el-Hamevi (t.y.) *Mu'cemü'l-Buldan*, Cilt I, (Dar Sadır, Beyrut).

3. YAYINLANMIŞ VESİKALAR

Hurç R (1995) *233 Nolu Şer'iye Siciline Göre Kahraman Maraş'ın Sosyo-Ekonomîk Ve Kültürel Yapısı (1292-1295/1876-1878)*. Doktora Tezi, Erciyes Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kayseri.

Kahraman SA (2009) *Kayseri Sancağı Timarları (Hicri 997-998 / Miladi 1589-1590),* (Kayseri Büyükşehir Belediyesi, Kayseri)

Kozak Y (2005) V ve VI Numaralı Maraş Ahkam Defterlerinde Maraş'a Gönderilen Hükümler. Yüksek Lisans Tezi, Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Tarih Ana Bilim Dalı, Kahramanmaraş.

Küçük A (1996) 10 Numaralı Adana Şer'îye Sicil Defteri: 1241/1825-1260/1844. Yüksek Lisans Tezi, İnönü Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Malatya.

Özveri C (2004) 1813-1834 Tarihlerini Kapsayan IV Numaralı Maraş Ahkâm Defteri'nde Maraş Kadılığı'na Gönderilen Hükümler**.** Yüksek Lisans Tezi, Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Tarih Ana Bilim Dalı, Kahramanmaraş.

Solak İ (2006) 916/1510 Tarihli Alaüddevle Bey Vakfiyesi, *Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi* 15: 523-537.

Taban MS (2015) *6 Numaralı Haleb Şeriyye Sicili'nin Tercümesi ve Değerledirilmesi: s.100-200.* Yüksek Lisans Tezi, Gaziantep Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Tarih Ana Bilim Dalı, Gaziantep.

Yinaç R., Elibüyük M (1988) *Maraş Tahrir Defteri (1563),* Cilt 2, (Ankara Üniversitesi, Ankara).

Yinaç R., Elibüyük M (2009) *Kayseri İli Tahrir Defterleri*, Cilt 1, (Kayseri Büyükşehir Belediyesi, Kayseri).

4. ARAŞTIRMA VE İNCELEME ESERLERİ

Afşaroğlu A (2000) *Ashab-ı Kehf ve Rakim: Mağara Arkadaşları*, (Ağaç Yayınları, İstanbul).

Afyoncu E (1994) Defterhane, *DİA***,** Cilt 9, İstanbul: TDV, 100-104.

Afyoncu E (2007) Nişancı, *DİA*, Cilt 33, İstanbul: TDV, 156-158.

Ahıskalı R (2008) Ruus, *DİA*, Cilt 35, İstanbul: TDV, 272- 273.

Akpınar A (2004) Kurân'ın İşaret Ettiği Yerlerden Ashabı Kehf'in Yerini Bilmenin İnanç Turizmine Katkı Açısından Önemi, *Kahramanmaraş Sempozyumu Bildiri Kitabı,* 1159-1176.

Aktepe M (1995) Esad Efendi, Vassâfzâde, *DİA*, Cilt 11, İstanbul: TDV, 347.

Akyıldız A (2003) Meclis-i Vâlâ-yı Ahkâm-ı Adliyye, *DİA*, Cilt 28, İstanbul: TDV, 250-251.

Akyıldız A (2011) Tanzimat, *DİA*, Cilt 40, İstanbul: TDV, 1-10.

Alparslan Y (2010) *Eshab-ı Kehf: Vukuu ve Şuyuu,* ed. Serdar Yakar, (Ukde, Kahramanmaraş).

Alıcı L, Alıcı G (2014) *Maraşlı Divan Şairlerinden Çelebi-zade Ali İlmi ve Gebeli-zade Rahmi*, (Noyamedya, Kahramanmaraş).

Alkan M (2004) Adana'nın Bütüncül Tarihi Çerçevesinde Adana Sancağı Vakıflarının Analizi -Tusoktar Veri Tabanına Dayalı Bir Araştırma-. Doktora Tezi, Gazi Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.

Alkan M (2006) Tanzimat'tan Sonra Vakıfların İdaresinde Yeniden Yapılanmaya Dair Bir Örnek: Adana Evkaf Müdürlüğü, *OTAM,* 19: 13-31.

Ârifî (H.1330) Elbistan ve Maraş Zülkadr (Dulkadir) Oğulları Hükümeti, *Türk Tarih Encümeni Mecmuası; Tarih-i Osmani Encümeni Mecmuası*, V/30: 358-377.

Arslan H (2014) *17. Yüzyılda Maraş Sancağı (Siyasi, idârî, iktisadi ve içtimai tarihi)*, ed. Yaşar Alparslan, (Dulkadiroğlu Belediyesi, Kahramanmaraş).

Aslanapa O (1973) *Türk Sanatı II: Anadolu Selçuklularından Beylikler Devrinin Sonuna Kadar*, (Milli Eğitim Basımevi, İstanbul).

Avcı S (2011) Hadis Kaynaklarına Göre Kur'an'ın Faziletleri, *İslam Hukuku Araştırmaları Dergisi* 17: 539-552.

Aycan İ (2005) Muaviye b. Ebu Süfyan, *DİA*, Cilt 30, İstanbul: TDV, 332-334.

Baş Y (2004) Elbistan Alauddevle Bey Camii (Camii Kebir, Ulu Câmi), *Kahramanmaraş Sempozyumu Bildirileri*, Cilt 2, Kahramanmaraş Belediyesi, 811-815.

Baş Y, Tekin R (2007) *Maraş Vakıfları (Dulkadirli ve Osmanlı Dönemi),* (Konya-Ereğli Oğuz Dulkadiroğlu Bektik Kültürünü Yaşatma Derneği, Konya).

Başaran S (2016) *Halk Ressamı Mehmed Hulusi'nin Taş baskı Deniz ve Gemi Resimleri.* http://akademiktarih.com/pdfler/store/serdarbasaran7.pdf (28 Nisan 2016).

Beydilli K (2003) Mahmud II, *DİA*, Cilt 27, İstanbul: TDV, 352-357.

Beydilli K (2003) Mehmed Emin Rauf Paşa, *DİA,* Cilt 28, İstanbul: TDV, 465-467.

Buzpınar ŞT, Küçükaşcı MS (1997) Haremeyn, *DİA*, Cilt 16, İstanbul: TDV, 153-157.

Ceyhan S (2009) Seyyid Burhaneddin, *DİA*, Cilt 37, İstanbul: TDV, 2009, 56-58.

Çağatay N (1978) Eski Çağlardan Bu Yana Zaman Ölçümü Ve Takvim, *Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 22(1): 105-138.

Çayırdağ M (1981) Kayseri'de Kitabelerinden XV. ve XVI. Yüzyıllarda Yapıldığı Anlaşılan İlk Osmanlı Yapıları, *Vakıflar Dergisi* 13: 531-581.

Çetin B, Kaymaz ÇK (2013) İnanç Turizminde Kutsal Mağaralar: Türkiye'deki Ashâb-ı Kehf Mağaraları (İzmir-Mersin-Kahramanmaraş-Diyarbakır),

International Conference on Religous Toursm and Tolerance, Ed. Muhsin Kar, Konya, *9-12 May,* 1173-1189.

Çilingir H (2015) Elmalılı Muhammed Hamdi Yazır'ın Gözüyle Osmanlı Son Dönemi Vakıf Meseleleri, *İnsan ve Toplum* 5(9): 33-54.

Diehl C (2006) *Bizans İmparatorluğu Tarihi*, çev. A. Göke Bozkurt (İlgi Kültür Sanat Yayıncılık, İstanbul).

Doğan O, Alpaslan E (2011) *Osmanlı Devleti'nin Son Döneminde Maraş Vakıfları*, (Okutman Yayıncılık, Ankara).

Emecen F (1993) Çift Resmi, *DİA*, Cilt 8, İstanbul: TDV, 309-310.

Emecen F (1992) Bennak, *DİA*, Cilt 5, İstanbul: TDV, 458-459.

Emecen F (2000) İbrahim: Osmanlı Padişahı (1640-1648), *DİA*, Cilt 21, İstanbul: TDV, 274-281.

Ephesus. http://academic.eb.com/levels/collegiate/article/32766 (22 Eylül 2016).

Ersöz İ (1991) Ashab-ı Kehf, *DİA*, Cilt 3, İstanbul: TDV, 465-467.

Ersöz İ (1993) İsrailiyat ve Eshab-ı Kehf, *Din Öğretimi Dergisi* 41-42: 62-75.

Erünsal İ (1980) Nuruosrnaniye Kütüphanesinde Bulunan Bazı Kazasker Ruznamçeleri, *İslam Medeniyeti Mecmuası*, IV(3): 19-31.

Erzincan T (2012) Ulucami (Afşin Ulucamii), DİA, Cilt 42, İstanbul: TDV, 81-82.

Eshab-ı Kehf. http://www.unitedamericanmuslim.org/eshabi-kehf.php (18 Ağustos 2016).

Eyicil A (2005) Afşin Ashab-ı Kehf, *SÜ Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 14: 269-287.

Eyicil A (1997) Maraş'ta 1855'te Tacirlü Aşiretinin İsyanı, *Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Tarih Bölümü Tarih Araştırmaları Dergisi*, 19/30: 99-133.

Gabriel A (1954) *Kayseri Türk Anıtları*, çev. Ahmet Akif Tütenk, (Güneş Matbaası, Ankara).

Genç M (2000) İltizam, *DİA*, Cilt 22, İstanbul: TDV, 2000, 154-158.

Genç M (2003) Mâlikâne, *DİA*, Cilt 27, İstanbul: TDV, 516-518.

Genç M (2003) Mâlikâne-Divani, *DİA*, Cilt 27, İstanbul: TDV, 518-519.

Gibbon E (t.y) *Roma İmparatorluğu'nun Gerileyiş Ve Çöküş Tarihi*, Cilt 3, çev. Asım Baltacıgil. (Bilim/Felsefe/Sanat Yayınları, İstanbul).

Gökhan İ (2005) XIII. Yüzyılda Maraş, *Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi* 13: 191–222.

Gökhan İ (2009) Memluklar Devrinde Maraş, *Gazi Üniversitesi Gazi Eğitim Fakültesi Dergisi* XXIX (Özel Sayı 1): 385–411.

Gökhan İ (2013) *Selçuklular Zamanında Maraş*, (Kahramanmaraş Büyükşehir Belediyesi, Kahramanmaraş).

Gökhan İ (2013) Ashabü'l-Kehf'in Tarihsel Süreci*, Uluslar arası İnanç Turizmi ve Eshab-ı Kehf Sempozyumu 20-22 Eylül 2012*, Kahramanmaraş, 79-88.

Gökhan İ, Bal K (2013) *Osmanlı Dönemi Maraş'ın İdarî Tarihinde Dulkadirli ve Bayezidli İdareciler (1700-1850)*, (Kitabevi yayınları, İstanbul).

Göyünç N (1997) Hane, *DİA*, Cilt 15, İstanbul: TDV, 552-553.

Gözitok MA (2016), Manzum Sözlük Geleneğimizin Kayıp Halkası: Nazm-ı Bedî, *Atatürk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi* 55: 127-148.

Gürhan HH (1997) Sayıştay'ın Tarihsel Gelişimi, *Sayıştay Dergisi*, 25 (Özel Sayı): 37-42.

Halaçoğlu Y (2009) *Anadolu'da Aşiretler, Cemaatler, Oymaklar* (1453-1650), Cilt 2, (TTK, Ankara).

Halaçoğlu Y (2014) *XVIII. Yüzyılda Osmanlı İmparatorluğu'nun İskan Siyaseti ve Aşiretlerin Yerleştirilmesi*, (TTK, Ankara).

Horst P. W Van Der, Pious Long-Sleepers İn Greek, Jewish, And Christian Antiquity, *Tradition, Transmission, and Transformation from Second Temple Literature through Judaism and Christianity in Late Antiquity*, ss.93-111. http://orion.mscc.huji.ac.il/symposiums/13th/papers/Horst.pdf (27 Nisan 2016).

http://booksandjournals.brillonline.com/content/books/b9789004299139_005 (28 Eylül 2016).

http://www.afsin.gov.tr/default_B0.aspx?content=48 (19 Ağustos 2016).

http://www.afsin.gov.tr/default_B0.aspx?id=134 (23 Mart 2016).

http://www.afsintso.org.tr/afsineshab.asp (19 Ağustos 2016).

http://www.candir.gov.tr/default_B0.aspx?id=139 (20 Eylül 2016).

http://www.kubbealtilugati.com.

http://www.resmigazete.gov.tr/arsiv/5777.pdf (10.01.2017).

http://www.afsin.gov.tr/nufus (10.01.2017).

http://www.tdk.gov.tr/index.php?option=com_tarama&view=tarama&kategori1=veritbn&kelimesec=12316 (26 Eylül 2016).

http://www.unsandigi.com/kehf.asp (13 Haziran 2016).

http://www.vgm.gov.tr/icerikdetay.aspx?Id=158 (29 Haziran 2016).

https://muratdursuntosun.wordpress.com/2013/07/01/zagpa-koyu-bektas-bey-ve-bektas-bey-camii/ (6 Mayıs 2016).

http://kizilkaya-1.tr.gg/-Ue-%C7LER-MA%26%23286%3BARASI.htm (5 Aralık 2016).

https://tr.wikipedia.org/wiki/Ashab-%C4%B1_Kehf (02 Eylül 2016).

Hughes-Warrington M (2015) *Tarih Bilimine Yön Veren Düşünürler: En Önemli 50 Tarihçi: Ortaçağ Tarihçileri*, ed. Yahya Ayyıldız, (Etkileşim Yayınları, İstanbul). https://books.google.com.tr/books?id=YlTOBAAAQBAJ&pg=PT10&dq=Tarih+Bilimine+Y%C3%B6nveren+D%C3%BC%C5%9F%C3%BCn%C3%BCrler:+En+%C3%96nemli+50+Tarih%C3%A7i:+Orta%C3%A7a%C4%9F+Tarih%C3%A7ileri&hl=tr&sa=X&redir_esc=y#v=snippet&q=Georgius%20Florentius%20Auveigne%20&f=false (28 Nisan 2016).

İnalcık H (1959) Osmanlılarda Raiyyet Rüsumu, *Belleten*, Cilt XXIII, Ekim 1959, Sayı: 92, 31-65. http://www.inalcik.com/images/pdfs/55431192OSMANLILARDARAiYYETRUSUMU.pdf (18 Aralık 2015).

İnalcık H (1993) Cizye (Osmanlılar'da Cizye), *DİA*, Cilt 8, İstanbul: TDV, ss.45-48.

İnbaşı M (2009) *1570 (Hicri 976) Tarihli Kayseri Tapu Tahrir Defteri*, (Kayseri Büyükşehir Belediyesi, Kayseri).

İpşirli M (1988) Abdullah Naili Paşa *DİA*, Cilt 1, İstanbul: TDV, 124-125.

İpşirli M (1988) Abdülvehhab Efendi, Yasincizade, *DİA*, Cilt 1, İstanbul: TDV, 285-286.

İpşirli M (1992) Buk'a, *DİA*, Cilt 6, İstanbul: TDV, 386-387.

İpşirli M (1996) Hâcegân, DİA, Cilt 14, İstanbul: TDV, 430-431.

İpşirli M (2000) İbrâhim Beyefendi, İvazpaşazâde, *DİA*, Cilt 21, İstanbul: TDV, 290-291.

İpşirli M (2005) Mirza Mustafa Efendi, *DİA*, Cilt 30, İstanbul: TDV, 167-168.

İpşirli M (2006) Mustafa Efendi, Hamidizade, *DİA*, Cilt 31, İstanbul: TDV, 298-299.

İpşirli M (2007) Paşmakçızade Abdullah Efendi, *DİA*, Cilt 34, İstanbul: TDV, 185.

İpşirli M (2007) Paşmakçızade Ali Efendi, *DİA*, Cilt 34, İstanbul: TDV, 185-186.

İşbilir Ö (2007) Nüzül, *DİA*, Cilt 33, İstanbul: TDV, 311-312.

İşeri A (1964) Medenî Kanundan Önceki Ve Sonraki Vakıf Nevileri Ve Hukukî Mahiyetleri, *Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 21 (1): 199-280.

Kahramanmaraş Evliyaları (2010) drl. M.Tahir Gören, ed. Serdar Yakar, (Ukde, Kahramanmaraş).

Kafes M (1994) Ebu Hayyan el-Endelüsî, *DİA*, Cilt 10, İstanbul: TDV, 152-153.

Kallek C (2002) Kile, *DİA*, Cilt 25, İstanbul: TDV, 568-571.

Kara M (2011) Tekke, *DİA*, Cilt 40, İstanbul: TDV, 368-370.

Karaoğlan H (2013) Bir Ziyaret Fenomeni Olarak Afşin Eshab-ı Kehf, *Uluslar arası İnanç Turizmi ve Eshab-ı Kehf Sempozyumu* 20-22 Eylül 2012, Kahramanmaraş, 65-77.

Kenanoğlu M (2013) Vergi, *DİA*, Cilt 43, İstanbul: TDV, 52-58.

Koncu H (2013) Bir Ashâb-ı Kehf Kıssası: Hâzâ Kıssa-i Ashabü'l-Kehf, *Divan Edebiyatı Araştırmaları Dergisi* 10: 275-318.

Kökten İK (1960) Maraş Vilayetinde Tarihten Dip Tarihe Geçiş, *Arkeoloji Dergisi* X/I: 42-60.

Küçüksipahioğlu B (t.y.) *Balkan Tarihi (250-1453),* İstanbul Üniversitesi Açık Ve Uzaktan Eğitim Fakültesi, İstanbul.

Kütükoğlu MS (1992) Berat, *DİA*, Cilt 5, İstanbul: TDV, 472-473.

McCarthy J (1998) *Müslümanlar ve Azınlıklar*, (İnkılap Kitabevi, İstanbul).

Nefes E, Gün R (2011) Giresun Çamoluk İlçesi Sarpkaya Köyü'ndeki Ahşap Sütunlu Bektaş Bey Camii, *Vakıflar Dergisi*, 36: 137-154.

Nizam EA (2013) Divan Şiirinde Bir Telmih Unsuru Olarak Ashâb-ı Kehf, *Turkish Studies* 8(13): 483-499.

Önkal A (1988) Addas, *DİA*, Cilt 1, İstanbul: TDV, ss.355-356.

Özbek N (2010) Abdülhamid Rejimi Vergi Tahsildarlığı ve Siyaset 1876-1908, *Doğu Batı*, No 52: 159-197.

Özbek Y, Arslan C (2008), *Kayseri Taşınmaz Kültür Varlıları Envanteri*, Cilt 2, (Kayseri Büyükşehir Belediyesi, Kayseri).

Özcan A, Beşir Ağa, Hacı, *DİA,* Cilt 5, İstanbul: TDV, 1992, 555.

Özcan T (2013) Veliyyüddin Efendi, *DİA*, Cilt 43, İstanbul: TDV, 42.

Özdemir O (2007) Afşin Yöresi Halk İnanışlarının İslam Öncesi Eski Türk İnançları İle Karşılaştırmalı Bir İncelemesi. Yüksek Lisans Projesi, Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Felsefe ve Din Bilimleri Ana Bilim Dalı, Kahramanmaraş.

Özdoğan MA (2013) Arapça Kaynaklarda Afşin (Efsus)-Ashab-ı Kehf, *Uluslar arası İnanç Turizmi ve Eshab-ı Kehf Sempozyumu 20-22 Eylül 2012*, Kahramanmaraş, 89-98.

Özgüç T, Akok M (1958) Afşin Yakınındaki Eshab-ı Kehf Külliyesi, *Yıllık Araştırmalar Dergisi II*, 77-91.

Özkarcı M (2007) *Türk Kültür Varlıkları Envanteri: Kahramanmaraş 46*, Cilt I-II, (TTK, Ankara).

Öztürk N (1995), Evkaf-ı Hümâyun Nezâreti, *DİA*, Cilt 11, İstanbul: TDV, 521-524.

Öztürk Ö (1994) *Osmanlı Belgelerinde Siyakat Yazısı*, (Başbakanlık Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü, Ankara).

Öztürk S (2010) Ali Sarıkaya, *Göksun Tarihi*, (Göksun Belediyesi, Göksun).

Özvar E (2013) Voyvoda, *DİA*, Cilt 43, İstanbul: TDV, 129-131.

Rehbein J (2010) Multilingualism through community languages – challenge or opportunity of Higher Education, *2nd EUNOM Symposium*, November 17-19, Leeuwarden/Netherlands.Http://Www.Mercator-Research.Eu/Fileadmin/Mercator/Conferences_Files/2010nov18-19/Copyright_Rehbein_-_Jochen_Rehbein_-_Multilingualism_Through_Community_Languages_-_Challenge_Or_Opportunity_Of_Higher_Education.Pdf (28 Nisan 2016).

Rehbein J (2013) Multilingualität in Bildungseinrichtungen: Ein Vorschlag für mehrsprachige Erziehung in modernen Gesellschaften – ein deutsch-türkischer Vergleich, *1. Internationales AMuSE-ExpertInnentreffen*, September 24 - 25, Wien. Http://Amuse.Eurac.Edu/Documents/Publications/Scientific/Eportfolio_Vienna_Final.Pdf (28 Nisan 2016).

Sahillioğlu H (1991) Askerî, *DİA*, Cilt 3, İstanbul: TDV, 488-489.

Sahillioğlu H (1991) Avârız, *DİA*, Cilt 4, İstanbul: TDV, 108-109.

Sahillioğlu H (1994) Dirhem, *DİA*, Cilt 9, İstanbul: TDV, 168-371.

Sayar, MH *Roma Tarihi*, İstanbul Üniversitesi Açık Ve Uzaktan Eğitim Fakültesi, İstanbul, [t.y.].

Schıck İC (2007), Geçmişten Geleceğe Hat Sanatı, *Türk Kitap Sanatları Sempozyumu Bildirileri*, İSMEK, İstanbul, 12-31.

Seven Sleepers of Ephesus. Http://Global.Britannica.Com/Topic/Seven-Sleepers-Of-Ephesus (28 Nisan 2016).

Solak İ (1996) Kânuni Döneminde Elbistan Kazâsı. Yüksek Lisans Tezi, Selçuk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Tarih Ana Bilim Dalı, Konya.

Solak İ (2013) *XVI. Yüzyılda Elbistan Kazası (1526-1563),* (Palet, Konya).

Söylemez F (2011) *Osmanlı Devleti'nde Aşiret Yönetimi-Rişvan Aşireti Örneği* (Kitabevi Yayınları, İstanbul).

Söylemez F (2013) Rişvanzade Ömer Paşa'nın Besni'deki Vakfı**,** *Vakıflar Dergisi* 40: 87-98.

Sümer F (1985) *Yabanlu Pazarı* (Türk Dünyası Araştırmaları Vakfı Yayınları İstanbul).

Sümer F (2002) Keykavus I, *DİA*, Cilt 25, İstanbul: TDV, 352-353.

Sümer F (1989) Eshabü'l-Kehf, (Yedi Uyurlar) (Türk Dünyası Araştırmaları Vakfı, İstanbul).

Sümer F (2012) Türkmenler, *DİA*, Cilt 41, İstanbul, TDV, 607-611.

Syauqi ML (2014) Abdülkadir Geylani'nin (V. 561/1166), El-Fevâtîhu'l-İlahiyye Adlı Tefsirinde Kehf Sûresinin İşari Yönü. Yüksek Lisans Tezi, Necmettin Erbakan Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Temel İslam Bilimleri Ana Bilim Dalı Tefsir Bilim Dalı, Konya.

Tabakoğlu A (2007) Öşür (Osmanlılar), *DİA*, Cilt 34, İstanbul: TDV, 100-103.

Tabakoğlu A (2011) Tekâlif, *DİA*, Cilt 40, İstanbul: TDV, 336-337.

Tankut HR (2008) *Maraş Yollarında*, ed. Yaşar Alparslan, Serdar Yakar (Ukde, Kahramanmaraş)

Tekin Z (2003) Van Beylerbeyi Mustafa Paşa Vakfı, *Atatürk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi* 22: 269-281.

The Seven Sleepers Of Ephesus. http://encyclopedia.jrank.org/SCY_SHA/SEVEN_SLEEPERS_OF_EPHESUS_THE.html (27 Nisan 2016).

Tunalı AC (2002) Tanzimat Döneminde Osmanlı Kara Ordusunda Yapılanma (1839-1876). Doktora Tezi, Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.

Turan AN (1999), Mahremiyetin Muhafızları Dârüssaâde Ağaları*, Osmanlı Araştırmaları XIX*, neşr. Halil İnalcık, Nejat Göyünç, İsmail Erünsal vd., (Enderun Yayınları, İstanbul), 123-148.

Türkay C (2001) *Başbakanlık Arşivi Belgelerine Göre Osmanlı İmparatorluğu'nda Oymak, Aşiret ve Cemaatler*, (İşaret Yayınları, İstanbul).

Uzun M (1988) Abdülbâki Ârif Efendi, *DİA,* Cilt 1, İstanbul: TDV, 195-198.

Üstündağ Ü (1994) Dârüssaâde, *DİA*, Cilt 9, İstanbul: TDV, 1-3.

Vakıf Terimleri ve Deyimleri Sözlüğü. http://www.vgm.gov.tr/sayfa.aspx?Id=30 (13 Eylül 2016).

Yavuz O, Gülmez M (2015) *Manzum İlk Ashab-ı Kehf Kıssası (İnceleme-metin-dizin-tıpkıbasım),* (Palet, Konya).

Yazıcı T, İpşirli M (1995) Ferraş *DİA*, Cilt 12, İstanbul: TDV, 408-409.

Yediyıldız B (2003) *XVIII. Yüzyılda Türkiye'de Vakıf Müessesesi Bir Sosyal Tarih İncelemesi* (TTK, Ankara).

Yediyıldız B (2012) Vakıf, *DİA*, Cilt 42, İstanbul: TDV, 479-486.

Yıldırım M (2012) Beyzavi Tefsiri'nin İsrailiyyat Açısından Değerlendirilmesi. Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.

Yiğit İ (2008) Ribat, *DİA*, Cilt 35, İstanbul: TDV, 76-79.

Yiğit İ (2012) Muhammed Esed'in Mealinde Yorum. Yüksek Lisans Tezi, Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Temel İslam Bilimleri Tefsir Ana Bilim Dalı, Ankara.

Yinanç, MH (H.1341) Maraş Emirleri, *Tarihi Osmani Encümeni Mecmuası,* 9-10(7/84): 85-100.

Yinanç R (1988) Eshab-ı Kehf Vakıfları, *Vakıflar Dergisi*, XX: 311-319.

6. SÖZLÜ TARİH KAYNAKLARI

Fazlı Akpınar, Gerger Köyü (Mahallesi) Muhtarı, 1973 Doğumlu, 3 Aralık 2016.

Kürşat Ardıç, Alimpınar Köyü (Mahallesi) Muhtarı, 1979 Doğumlu, 2 Aralık 2016.

Mustafa Soydan, Türksevin Köyü (Mahallesi) Muhtarı, 1950 Doğumlu, 2 Aralık 2016.

Süleyman Akkaya, Çukurpınar Köyü (Mahallesi) Muhtarı, 1986 Doğumlu, 3 Aralık 2016.

Şeref Can, Altunelma Köyü (Mahallesi) Muhtarı, 1964 Doğumlu, 2 Aralık 2016.

Recep Gök, Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Fakülte Sekreteri, 1965 Doğumlu, 18 Mart 2016.

Hüseyin Yıldırım, Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Matematik Bölümü Başkanı, 1960 Doğumlu, 18 Mart 2015.

EK

Ashabü'l-Kehf Uydu Görüntüsü

Ashabü'l-Kehf'ten Görüntüler

Mağara

Ashabü'l-Kehf Camii ve Paşa Çardağı

Ashabü'l-Kehf Camii

Ashabü'l-Kehf Camii

Ribat

Ribat Mescidi Mihrabı

Ashabü'l-Kehf Hanı

Ashabü'l-Kehf Medresesi

ÖZ GEÇMİŞ

Kahramanmaraş'ta doğdum. İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi'ni bitirdim. Uzman olarak girdiğim Cumhuriyet Üniversitesi'nde iki sene çalıştım. Daha sonra Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi'ne geçtim. Bir süre Kütüphane ve Dokümantasyon Daire Başkanlığı'nda çalıştıktan sonra, Kahramanmaraş ve Yöresi Kültür Değerlerini Araştırma ve Uygulama Merkezi'nde çalışmaya başladım. Halen bu merkezde Müdür Yardımcısı olarak görevimi sürdürmekteyim. Bu arada yüksek lisansımı Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tarih Anabilim Dalı'nda yaptım. Yüksek lisanstan mezun olduktan sonra Nevşehir Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tarih Anabilim Dalı Doktora programına kayıt yaptırdım. Halen Doktora programında eğitimime devam etmekteyim.